חידושי מהרי"א

ספר

פרי ביכורים

מאת

מורינו יהודה ארי' אלתר זצ"ל

בן יבלחט"א הגרפ"מ אלתר שליט"א

ונכד כ"ק מרן האמרי אמת זיע"א מגור

חידו"ת על מנין המצוות להרמב"ם

נסדר והו"ל ע"י משפחת המחבר

תשרי התשמ"ט לפ"ק

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of
Rabbi Menashe Klein
of Ungvar
Dean of Yeshiva Beth Shearim
1578 53rd Street
Brooklyn, NY 11219

❖

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk containing all the volumes in searchable text files & PDF format, contact:

Toll Free (888) 498-8642 **ארה"ב**
New York (718) 851-0806 **ניו יורק**
Israel (02) 587-0613 **ארץ ישראל**
MishnaHalachos@mail.com

❖

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:
Machon Mishne Halachos
3301 W. Strathmore Ave.
Baltimore, MD 21215
USA

❖

כל הזכויות שמורות תשס"ד
Copyright © 2004

מהדורה ראשונה תשרי תשמ"ט

מהדורה שנייה שבט תשמ"ט

©
כל הזכויות שמורות

סדר צלם

רוזנטל ערד

דבר המסדרים

שמחה היא לנו היום על אשר זכינו להגיש לפני צבור הלומדים וקהל אנ"ש את חידושי הגה"ח מורנו ר' יהודה ארי' אלטר זצ"ל בנו של מורנו ראש הישיבה שליט"א שיבדל לחיים טובים ארוכים אמן.

ודמעה בשער שלא זכינו שהמחבר בעצמו יסדר את חידושיו ויהנה בצאתם לאור עולם בבואנו לערוך את כתבי היד של הגהמ"ח זצ"ל מצאנו אוצר בלום רב הכמות והאיכות בכל מקצועות התורה.

בהיות ומצאנו כי בימיו האחרונים החל לערוך חיבור מיוחד על ספר המצוות להרמב"ם וכפי שכתב בתחילת חידושיו אלו "נדרי לה' אשלמה בתוככי ירושלים" וכן משום החומר הרב שנמצא במחברותיו המתיחס לענין זה הוחלט בהתיעצות עם גדו"ה לתת משפט הבכורה לספר זה כשאנו תקוה בעזה"י להוציא השנה עוד ב' כרכים: חלק ב', חלק התשובות וחלק ג' חידושיו על הש"ס ובגליונות הספרים. את החומר אספנו מתוך המון כת"י וטיוטות; חלקו מתיחס ישירות לספה"מ וחלק אחר החלטנו לספח לחלק זה בהיותו עוסק בעניניו והוא מודפס צמוד לכל מצוה כשהוא מסומן בכוכב.

יש להדגיש כי חלק גדול מהחידושים הם משנות בחרותו, וע"כ אעפ"י שהיו דברים שנידונו בספרי אחרונים אחרים נמנענו מלהעיר על כך וברוכה משנתו שזכה לכוין לדברי אחרים. והרינו בזה למודעי כי אם המצא תמצא טעות, על המעיין לדעת כי לא על הגהמ"ח תלונתו אלא עלינו בלחץ העבודה ומרוב ההעתקות יתכן שנפלו אי אלו שיבושים, ושגיאות מי יבין. מסיבות שונות לא עובד החומר בכל המקומות ומקוצר הזמן נאלצנו לקיים "ודילוגו עלי אהבה". תזכר לטובה אשת הגהמ"ח תחי' (בת הגאון הנודע בשערים ר' מנשה קלין שליט"א בעהמח"ס משנה הלכות) שעמדה לימינו בכל עז בימי חייו המעטים ולא נחה עד אשר יצא הספר לאור עולם.

אנו מודים לכל המסייעים והעוזרים במלאכת הקדש על העמל הרב והרצון הטוב שהשקיעו להוציא פרי ביכורים כלול בהדרו. ביניהם: הר"ר א. סמט בעל "טור ושו"ע השלם", הר"ר א. בלום והר"ר ש. דייטש הי"ו.

השם "פרי ביכורים" נקבע ע"י מרן ראש הישיבה שליט"א להורות שהרבה מהחידושים הם משנות בחרות, וגם כל ימי חיי פועלו – ז"ך שנים כפרי שביכר ונקטף ביום בו נצטוינו "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר". וסימנא מילתא "פרי ביכורים" עולה במנין "מו' יהודה ארי' אלטר ז"ל", ויהי' למליץ טוב עבור פריו בכורו שהותיר אחריו – הילד אברהם מרדכי שיבלחט"א, אשר בימיו האחרונים אכן למד עמו משניות ביכורים.

המסדרים

דבר המסדרים למהדורה השני'

מתוך שבח והודי' להשי"ת הננו מדפיסים את המהדורה השני' של הספר "פרי בכורים" אחר שהמהדורה הראשונה אזלה עם הופעתה.

במהדורה זו תוקנו השיבושים שנפלו במהדורה הראשונה עקב המחסור החמור בזמן כן נוספו במהדורה זו כו"כ חידו"ת המתיחסים לספר "פרי בכורים", אנו תקוה כי נזכה להדפיס את שאר חידושי המחבר זצ"ל לעילוי נשמתו ולזכות אלמנתו ובנו שיחיו ברוב נחת והרחבת הדעת

המסדרים

כאשר נשאל כ"ק א"ש אם
להדפים הספר אמר כן ואיחל
שיהיה "בברכה והצלחה"

מאמר פתיחה של הראש ישיבה

בס"ד

יתברך הטוב והמטיב הבורא ב"ה וב"ש שחנני, בין השאר, גם בבן יקיר אשר האיר בתורתו, בחכמתו, ביראתו, ובמידותיו הטובות, הרב יהודה ארי' זצ"ל – וגם אם בעוה"ר נלקח מחמד עיני לבית עולמו בצעירותו, בן ז"ך שנים, מ"מ בה"י – תיכף לת"ח ברכה [1] השאיר אחריו ברכה משולשת: א) בנו יחידו בן ה' שנים אברהם מרדכי שיחי', יעזרני הש"י לגדלו לכ"ט ולאילנא רבא יתעביד . ב) הכוללים שיסדם וכוננם. ג) חידושי תורה רבים בכת"י, ולראשונה הדפסנו אוצר כלי חמדה על כל סוגיות הש"ס – ועה"ת חדושים המתוקים מדבש – כי מגוית האריה רדה הדבש [2] מסודרים על מנין המצוות להרמב"ם – ונקרא "פרי ביכורים" [3] כי נכתב בבחרותו כבן י"ד-י"ח שנים, בעיקר, ויה"ר שיתבדרון שמעתתי' ויתקבלו חידושיו בין לומדי תורה"ק, ויהי' שפתותיו דובבות כמאחז"ל עה"פ אגורה באהלך עולמים. [4] ויה"ר שימליץ טוב, בעד אלמנתו הרבנית תחי', בנו יחידו שי', כל משפ',ידידיו , ותלמידיו שי'.

יום חתונתו [5] ו' לחדש אהוב למעלה ונחמד למטה, שלהי שנת "ברוך דיין האמת" לפ"ק ומכאן ואילך כולו הטוב והמטיב כדאי' ספ"ג דפסחים (נ') ונכתב בה"י יחד על כל אחב"י לחיים טובים.

הכותב בדמע

פנחס מנחם אלטר

(1) ברכות מ"ב. (2) שופטים י"ד ט"(ארי' דבש גימ' א"מ). (3) ומרומז גם שם זקנו הגדול רשכבה"ג זצ"ל זי"ע; "נכד א"מ" בגימ' "זהו פרי ביכורים". (4) יבמ' צ"ז בכורות ל"א: [ועי' סנהדרין צ: וירושלמי ברכות י"ג (פ"ב ה"א) שקל' י"א (פ"ב ה"א) ומו"ק י"ח: (פ"ג ה"ז) ומדרש שה"ש פ"ז עה"פ וחכך (ותנחומא ר"פ תצא)]. (5) ו' באלול תשל"ט, ועי' משנה סוף תענית (כ"ו:) יום חתונתו זה מתן תורה.

יישר כח למשפחת ברין, שאפשרו בה"י הדפסת כרך זה לעי"נ אמם מרים ע"ה

פתיחת ר"מ קליין לספר פרי ביכורים

בס"ד

ד' לסדר אנכי נותן לפניכם היום ברכה ק"א י"ם התשמ"ח

תהא השורה לעדה כי לא תשכח מפי זרעו ובכאן האב מעיד על חתנו כבנו במלתא דגלויא גלוי לכל נעשה ספר ונחזה פום ממלל רברבן דבר קטן ודבר גדול הויות דאביי ורבא הלכה ברורה וחדושי תורה עמקן ופשטן ה"ה כג"ת הרב הגאון המפורסם לשבח מוה"ר יהודה ארי' אלתר זצ"ל בן מחכ"ק הרהגה"צ מוה"ר פנחס מנחם אלתר – בן כ"ק הבעל אמרי אמת – שליט"א ראש ישיבת שפת אמת אשר נקסף בדמי ימיו לכפרת עוון על כל ישראל ולצערנו ולדאבון כל המשפחה הכבודה ובחמלת ה' עלינו ועליו השאיר אחריו שארית חדושי תורה כתבי מהרי"א שו"ת בהלכה למעשה, ופסקים בכמה וכמה הלכתא גבורתא,וגם חדושים על ש"ס כמעט בכל מקצועות התורה על תרי"ג מצוות מה שעכשיו בעזה"י מתכוננים להוציא לאור ראשונה ואח"כ השאר חדושים, והנה לא באתי כאן כשר המסכים על דבריו כי הם מתוק מדבש, וכל המביא ספר לביתו מביא ברכה לביתו. אמנם באתי בשורות אלו שיהיו הדברים לאות זכרון לנו ולזרעו אחריו בנו יחידו נכדי היקר להיות לו לעד כי התורה הזאת לא תהא מוחלפת ולא תשכח מפי זרעו וזרע זרעו לעולם וממנו ילמדו וכן יעשו לא להתרשל ולא לבטל רגע בתורת ה' ויראתו כי גם בדורנו אנו ממש, צעיר לימים אפשר לו לזכות בכתרה של תורה.

הכותב בלב מלא כאב ובשמחת תורה שזכינו לראות מעשה אצבעותיו חקוקים בדפוס וי"ר שיהיה למליץ יושר לכל מי שמעיין בספריו מעתה ועד עולם. החותם בברכת כוח"ט לכל ישראל בלב ונפש

מנשה קליין

מצוה א' נראה מפורש מלשון המיון דבכלל המצוה ג"כ שנאמין שהוא רב מסד וכיו"ב וכל מדומיו ית' בכלל המצוה וכן שלא נצייר בו שום מקרון.

והיא להאמין בו ית' ופשוט שכלול בה כל תלקי האמונה שאינו גוף ואין בו מקרונות המין האנושי וכל כיו"ב מיסודות האמונה, (וע"ע לקמן בעזה"י במצות אמונת היחוד) וחיוב המצוה כל רגע. ואף שאמונה מונח על מה שאינו מושג במשכנה וברגיה ורק מאמין ללא מקירה מבאר בחיון ועוד שאם יתחזק אצלו הדבר ע"י מופת יקיים מ"ע מן המובחר והטעם נראה לבעולם לא יושג גדולתו רק לו לעצמו ולא"כ תמיד שייך אמונה והבן.

מצוה ב' והיא שנאמין ביחודו ושהוא לבדו הוא ול"ל דכיון דכבר נכלל במ"ע דאמונה גם תלקי האמונה כנ"ל א"כ מדוע זה הוא מ"ע בפנ"ע ואינה נכללת בכלל מצות האמונה והר"מ כאן הכניס קבלת עומ"ש בכלל מצוה זו וגם זו נ"ב דגם במ"ע דאמונה שייכא ובמ"ק ג"כ מבאר מצות היחוד שהיא קבלת עול מלכותו ית' עלינו.

מצוה ג' והיא שצונו לאהוב הבורא ית"ש והקשו האיך שייך צוי על אהבה ונראה כמו שצוה על פריה ורביה ואינה ביד האדם רק הצוי לעשות כל ההשתדלות שבידו כן אהבה הצוי להתבונן בגדולת וטובת ה' ולהשתדל עד שיכנס הסש בלבבו אהבתו וירא'תו.

מצוה ד' והיא שנירא ממנו יתעלה וזולתי שעיקר הירא'ה היא ירא'ת הרוממות ול"ע על הר"מ שכתב שנירא מעונשו שנראה שגם זה בכלל המ"ע והנה במצות אינו שנוהגות כל רגע נ"ע דא"כ יפטר מכל המצות משום עוסק במצוה פטור ממצוה ול"ל כיון דנוהגות כל הזמן אין בהם הפטור דעוסק במצוה רק על מצוה זמנית ולא תמידית.

מצוה ה' והיא שנעבוד הבורא בכל דרכינו ומעשינו ואינו, ויש בה צוי מיוחד התפילה במ"ש הרמב"ם ורמב"ן הקשה ממ"ש

מצוה א היא הצווי אשר צונו בהאמנת האלהות, והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו אנכי ה' אלהיך. ובסוף גמרא מכות (דף כ"ג:) אמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני, מאי קראה תורה צוה לנו משה, ר"ל מנין תור"ה. והקשו על זה ואמרו תורה בגימטריא תרי"א הוי, והיה המענה אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמעגום. הנה נתבאר לך שאנכי ה' מכלל תרי"ג מצות, והוא צווי באמונת האלהות כמו שבארנו. (ספרשם ריטמ"ע יפרו, מדע הלכות יסודי התורה פ"ל):

מצוה ב היא הצווי שצונו בהאמנת היחוד, והוא שנאמין שפועל המציאות וסבתו הראשונה אחד, והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וברוב המדרשות תמצאם אומרים על מנת ליחד את שמי, על מנת ליחדני, ורבים כאלה, רוצים בזה המאמר אנחנו אמנם הוציאנו מעבדות ועשה עמנו מה שעשה מן החסדים והטובות על תנאי האמנת היחוד כי אנחנו מחוייבים בזה, והרבה מה שיאמרו מצות יחוד, ויקראו גם כן זאת המצוה מלכות שמים כי הם אומרים כדי לקבל עליו מלכות שמים, ר"ל ההודאה ביחוד והאמנתו. (ספרשם ולמפנ, מדע הלכות יסודי התורה פרק ל'):

מצוה ג היא שצונו באהבתו יתעלה. וזה שנחשוב ונתבונן במצותיו ומאמריו ופעולותיו עד שנשיגהו ונהנה בהשגתו בתכלית ההנאה, וזאת היא האהבה המחוייבת, ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה בארנו לך שבהתבוננות תעלה בידך ההשגה ותגיע ההנאה ותבא האהבה בהכרח. וכבר בארנו שזאת המצוה גם כן כוללת שנהיה קוראים לבני האדם כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה שאתה כשתאהב איש אחד, תספר בשבחיו ותרבה בהם ותקרא בני האדם לאהוב אותו וזה עד"מ כן כשתאהב אותו יתעלה באמת כאשר הגיע לך מהשגת אמתתו אתה קורא בלי ספק הסכלים והפתיים לדעת ידיעת האמת אשר ידעתו. ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ור"ל כמו שאברהם מפני שהיה אוהב כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהבי וזה בעוצם השגתו קרא בני האדם להאמין בשם מרוב אהבתו כן אתה אהוב אותו עד שתקרא אליו בני האדם. (ספרשם ולמפנ, מדע הלכות יסודי התורה פרק ב'):

מצוה ד היא שצונו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו, ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי אבל נירא ביראת עונשו בכל עת וזהו אמרו את ה' אלהיך תירא, ובגמרא (סנהדרין נ"ו) אמרו על דרך ויכוח באמרו ונוקב שם ה' מות יומת ואימר פירש דכתיב אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מן את ה' אלהיך תירא, רוצה לומר אולי אמרו ונוקב שם ה' הוא שיזכיר השם לבד מבלתי שיברך, ואם תאמר אי זה עון בזה נאמר כי הוא עזב היראה כי מיראת השם שלא יזכיר שמו לבטלה, היה המענה על זאת השאלה ודחיית זה המאמר ואמר חדא דבעינא שם בשם וליכא, ורוצה לומר שיברך השם בשם כמו שאמרו יכה יוסי את יוסי, ועוד אזהרת עשה היא וכל אזהרת עשה לא שמה אזהרה, רוצה לומר שזה שאמרת אזהרתיה מאת ה' אלהיך תירא אינו אזהרה כי הוא צווי והוא מצות עשה ואין מזהירין בעשה. הנה נתבאר לך כי אמרו את ה' אלהיך תירא זו מצות עשה. (ספרשם עקב, מדע הלכות יסודי התורה):

מצוה ה היא שצונו לעבדו, וכבר נכפל זה הצווי פעמים באמרו ועבדתם את ה' אלהיכם, ואמר ואותו תעבודו.

ואע"פ שזה הצווי הוא גם כן מהצוויים הכוללים כמו שביארנו בשורש ד', הנה יש בו יחוד אחר שהוא צווי לתפלה. ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה. ואמרו גם כן ולעבדו זו תלמוד, ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפלה מצוה מהכא את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, ואמרו עבדוהו בתורתו ועבדוהו במקדשו, רוצה לומר הכוון אליו להתפלל שם כמו שבאר שלמה ע"ה. (בפרשת ואלה המשפטים, מהכה הלמת תפלה ובדרכם בהגיס פ"ל):

אפילה דרכנן וכן מהא דכע"ק אינו מתפלל ועוד שאינו מחר מספק ונראה כמ"ש המג"א דדעת הרמב"ם דמה"מ נמה שיתפלל יוצא וא"ל דוקא סדר מיוחד והסדר שתקנו אנשי כנה"ג הוא מדרבנן וכע"ק אינו מתפלל סדר זה אבל מה שיצטרך לו מתפלל, וא"פ דדעת הר"מ כל אימת שיתפר לו דבר אז מקיים מ"ע נמה שיתפלל על ערכיו.

מצוה ו היא שצונו להתחבר עם החכמים ולהתיחד עמהם ולהתמיד בישיבתם בכל אופן מאופני העבודה והחברה במאכל ובמשתה והעסק כדי שיגיע לנו להדמות במעשיהם ולהאמין האמתיות מדבריהם. והוא אמרו יתעלה ובו תדבק וכבר נכפל זה הצווי גם כן ולדבקה בו. ובא בספרי ולדבקה בו הדבק בחכמים ותלמידיהם. וכן הביאו ראיה על זה חיוב האדם לישא בת תלמיד חכם ולהאכיל תלמידי חכמים ולתת להם עסק מאמרו ובו תדבק ואמרו וכי אפשר לו לאדם לידבק בשכינה והא כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והנושא בת תלמיד חכם והמהנה תלמיד חכם מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה. (בפרשת עקב, מדע הלמת דעות פרק ו):

מצוה ז היא שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך ובשמו תשבע, ובבאור אמרו אמרה תורה השבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע, רוצה לומר כמו שהשבועה אשר אין צורך אליה מזהיר ממנה והיא מצות לא תעשה כן השבועה בעת הצורך מצוה בה והיא מצות עשה. ולזה לא הותר להשבע בדבר מכל הנבראים כמו המלאכים והכוכבים אלא על צד חסרון המצרף כמו שישבע בשמש והוא ירצה לומר אדון השמש, ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו מה נכבד שמו כאלו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו, וכל עת שלא יכוין הנשבע זה ונשבע באחד הנבראים להאמינו שיש לאותו הדבר אמתת עצם עד שישבע בו כבר עבר ושתף דבר אחד עם שם שמים אשר בא הפירוש (פרשה מ"ה:) כל המשתף שם שמים עם דבר אחר נעקר מן העולם. ולזה העניין כיון הכתוב בשמו תשבע, רוצה לומר שאליו בלבד תאמין האמת אשר ראוי לאדם להשבע בו. וכבר אמרו בתחלת תמורה (דף ג':) מנין שנשבעין לקיים המצות דכתיב ובשמו תשבע. (בפרשת עקב, הפלאה הלמת שבועת ר"ל):

מצוה ח היא שצונו להדמות בו יתעלה כפי היכולת והוא אמרו והלכת בדרכיו. וכבר נכפל זה הצווי ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש (פרשה ר"ל) מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד. וכבר נכפל זה העניין בלשון אחר ואמר אחרי ה' תלכו ובא בפירוש שרצה לומר ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב. (בפרשת והיה כי תבא, מדע הלמת דעות):

מצוה ט היא שצונו לקדש את שמו והוא אמרו ונקדשתי בתוך בני ישראל. וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מזיק ואע"פ שבא עלינו מכריח לבקש ממנו לכפותנו שלא נשמע אליו אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעהו לחשוב שכפרנו אע"פ שלבותינו מאמינים בו יתעלה. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם, רוצה לומר התרת עצמנו למות ביד האנס בעבור אהבתו יתעלה וההאמנה באחדותו כמו שעשו חנניה מישאל ועזריה בזמן נבוכדנצר הרשע כשצוה להשתחות לצלם והשתחוו לו כל ההמון וישראל בכלל ולא היה שם מקדש שם שמים אבל פחדו הכל והיתה בזה תרפה לכל ישראל על אשר אבדה זאת המצוה מכללם. ולא נצטותה זאת המצוה אלא לכמו המעמד המפורסם הגדול ההוא אשר פחד ממנו כל העולם, ולהיות פרסום היחוד בזה יעד השם על ידי ישעיה שלא תשלם חרפת ישראל בזה המעמד ושיראו בהם בחורים בעת ההיא הקשה לא יפחידם המות ויתירו נפשם ויפרסמו האמונה ויקדשו את השם ברבים, כמו שהבטיחנו באמרו לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי וגו'. ולשון ספרא על מנת כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקדשו שמי ברבים. ובגמרא (סנהדרין פ"ד:) אמרו בן נח מצווה על קדושת השם או אינו מצווה, תא שמע שבע מצות נצטוו בני נח ואם אתה אומר כן תמניא הוו, הנה נתבאר לך שהיא מכלל מיני המצות המחוייבות לישראל, ושמו ראיתם על זאת המצוה מאמרו ונקדשתי בתוך בני ישראל. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק שביעי מסנהדרין. (בפרשת אמור אל הכהנים, מדע הלמת יסודי התורה פ"ה):

מצוה י היא שצונו לקרוא קריאת שמע ערבית ושחרית והוא אמרו ודברת בם. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו במסכת ברכות (דף כ"ל) ושם נתבאר דקריאת שמע דאורייתא. וכתוב בתוספתא כשם שנתנה תורה קבע לקריאת שמע כך נתנו חכמים זמן לתפלה, רוצה לומר שזמני התפלה אינם מן התורה אמנם חיוב התפלה עצמה מן התורה כמו שבארנו, וחכמים ז"ל סדרו להם זמנים. וזהו ענין אמרם (ברכות כ"ו:) תפלות כנגד תמידים תקנו, רוצה

מצוה י"ב המרכנו מה דהסיוג הוי רק על רגע אחד שהיום כבר יצא ומ"מ כל רגע שעדיין עליו מקיים מ"ע וכן מחר ולוכשן והכלל דכל מצוה שהעיקר בה המולאה אז המשך כל הזמן הוי מצוה והמצוה דעיקרה היא העשייה אז לא הוי מצוה.

במג"א סי' לט' דמי שנקטעה ידו משיג בר קשירה כיון דמצד הדין מייב ורק במציאות אינו יכול לקשור ומקשה ע"ז גם' קובן הערות מהא דאומר פסול דאינו בר קשירה והלא מצד הדין מייב ורק למעשה אינו קושר והגה הרמב"ם שכתב פ"ח מהל' תפילין דכל שאינו מחבר או שאינו מתמין אינו יכול לכתוב חזין דאומר אין הטעם כיון דאינו קושר במציאות רק כיון דאינו מתמין לא מקרי בר הכי וכן ל"ל בשמיטה דשמיטת נכרי פסולה לרוב הראשונים הטעם דאינו בר זמיה וכן אומר שמיטתו פסולה וע"כ ל"ל דכיון דאינו מתמין משיג לא בר הכי והגה שם"ו אם אחרים רואים שמיטתן כשירה ול"ל דהשיב בר זמיה אף שמצד הדין פטורין ומכאן ראיה לת"ס האומ' בגיטין דשש"ו משיב בר כריתות והטעם כתב שם תוס' כיון דאם ישתפה או יגדל הקטן יהא מחויב ובאמת דברי התוס' ל"ב דהרי מ"מ מצד הדין הם פטורין וג"כ צריך עיון מ"ש מעבד דלא מיקרי בר כריתות אף דאם ישתחרר יהא חייב ול"ל דהתם הוי גדר דפיס מדשות אחר השחרור ודו"ק אלא דעדיין ל"ב דאומר יכול ליתן גט לאשתו להרבה ראשונים חזין דהוא בר כריתות ולכן כתב הלח"מ ור"ש דטעם דאומר פסול לכתוב הגט משום שאינו כותב לשמה דאדעתא דנפשיה עביד אבל בר כריתות מיקרי וכדאומרים מהא דנותן גט וא"כ ל"ב דאדוע לא יקרא בר קשירה או בר זמיה דהרי קי"ל שמיטתו פסולה וע"ע בראש"ש פולין סי' מ' דטעם פסול אומר בשמיטה כיון שאינו עושה לזבח נקרא אינו בר זמיה והגה תמוה דלשמיטה שש"ו כשר דמקרי בר זמיה כמ"ש הש"ך ולכן עכו"ם פסול דאינו בר זמיה ומדוע קטן פסול לכתיבת תפילין משום שאינו בר חיוב דתפילין והגראה דהגה קטן ל"ל דאף דמיקרי פטור מהמצוה אלא קטן שהגדיל בין ב' פסחים פטור ולא הוי גדר אנוס רק פטור ול"מ שעושה מצוה מ"מ לענין אסור ל"ל דמקרי שעובר אסור רק כיון שאין בו דעת ליכא עונש אלא אסור ליתן גדולה לקטן ומ"מ באסור

לומר שתקנו זמניהם כפי זמני הקרבן. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. (בפרשת ואתחנן, אהבה הלכות קריאת שמע פ"ל):

מצוה יא היא שצונו ללמוד תורה וללמדה וזהו הנקרא תלמוד תורה, והוא אמרו ושננתם לבניך וכתוב בספרי לבניך אלו התלמידים שהתלמידים קרויים בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים, ושם נאמר ושננתם שיהיו מחודדים בתוך פיך כשאדם שואלך דבר לא תהא מנמנם לו אלא אמור לו מיד. וכבר נכפל זה הצווי פעמים רבות ולמדתם ועשיתם למען ילמדון, וכבר נתפזר הצווי והזרוז על מצוה זו במקומות רבים מן התלמוד, והנשים אין חייבות בה מאמרו ולמדתם אותם את בניכם אמרו בניכם ולא בנותיכם כמו שהתבאר בגמרא (קדושין ל"ו). (בפרשת ואתחנן, אהבה הלכות תלמוד תורה פרק ג'):

מצוה יב היא שצונו להניח תפילין של ראש והוא אמרו והיו לטוטפות בין עיניך. וכבר נכפל זה הצווי ארבע פעמים. (בפ' שם ואתחנן עקב, אהבה הלכות תפילין ומזוזה פ"ג):

עשה מותר ליתן לו והחלוק דקוס ועשה אין שייך בו דל"מ עשייה אבל שלא לעשות שייך בו והוא פשוט ולכן תפילין שהיא עשה ומצוה לא שייך אבל שמיטה שהיא לא לאכול גדולה שפיר קטן הוי יכול. ומיקרי בר זמיה ודו"ק.

ברבוע תפילין פשוט דשעור הקלקול שנעשה עגול בחוים כעגול ממש וכדמשמע מהראשונים אף שפירשו מרובע היינו שיהא האורך כהרוחב מכל מקום גם הזוים צריך שיהא מרובע שאם עגולות פסולין ועיין רש"י מנחות ל"ה אבל כשאין הקלקול של הזוים גרמה כעגול מה שחסר מעט אין בכך כלום דכמו שנחסר מצד זה כן נחסר מצד זה ואין צריכין לדייק כל כך רק בסרון המיכר שנמצא שאין ארכו כרחבו צריך לתקן, והגם דגראה עיקר מדידת הרבוע הוא כמו שאמרו בגמרא מנחות שם האלכסון היינו שיהא בזה השעור שכל אחתא באלכסון אחתא יתרי פומשא וכו' שנמדד בתפילין קו אלכסון כזה הן כשרים אם גם קוי האורך והרוחב עולים בשוה.

וגם פשוט שאם נחסר מאמצע הבית שלא בזוים דגם כן צריך לתקן כיון שבמקום החסרון אין האורך ורוחב שוים וחסר שם מהרבוע וצריך הרבוע בכל גובה הבית.

ובהשברת רצועות יש ליזהר ששמים שבל ידי הקמטים שברצועות דהה מהן בגע השבור וצריך לחזור ולהשחירם לשמה וגם צריך ליזהר שיהא הצבע מן המותר בפיך דהיינו שלא יהא ממין אסור.

וגראה דדין רצועות שצריך שחורות דוקא שהוא דין רצועה שצריך שהוא מה שמקיף כל הראש ויד שעור שקושר היד וכל אורך הרצועה עד שמגיע לאצבע האמצעית וכורך עליה שלש כריכות שכל זה מהדין אבל היתר אינו מהדין רק מנהג, וכן מהדין אין צריך רק רוחב שעורה לרצועה ואם עושה יותר רחב אין זה רק מנהג.

ויוד שעושין בתפילין של יד יל"ע אם גם עליו יש דין רצועות שחורות או דכיון דאין מקפידין לעשות היוד ברוחב שעורה כמו שצריך ברצועות מ"מ אין היוד מדין רצועות ואין צריך שחורות.

***ועל** שאלתך אם צריך ליזהר כשחור מהמקום שלא להיות תפילין עד שיתעגל שערות הראש והבאת מדברי הברכי יוסף סימן כ"ז דעל מה שכתב השל"ה דירחוק מקום

הנחת תפילין כתב על זה הברכי יוסף ליזהר לנגד משוש חגיגה.

הנה הברכי יוסף הביא סיוע לזה ממה שאיתא במשנה יומא גבי טבילת כהן גדול עלה ונסתפג ופירש טעם הניגוד משוש חגיגה, וכדבריו כתב המשנה למלך פרק שני מהלכות יום כפור (ועיין עוד במשנה ומוספתא פרה גבי טבילת הכהן הלשון שם עלה ונסתפג) אלא דכבר תמהו על זה מתוספתא פרק שני דמקוואות וכן מבואר בזבחים דף ל"ה ע"א דדבר לא היו חוצץ ואם כן מה חגיגה שייך במים אלא דיש לחלק דהנה גבי בגדי כהונה מבואר בזבחים דף י"ט ע"א דאפילו רוח שנכנסה בבגדיו הוי הפסק אבל בחגיגה שבין רגלי הכהן לרגפה מבואר בזבחים דף כ"ה דאם יש הפסק אויר לא הוי חגיגה והחלוק דבגדי כהונה צריך שיהא על בשרו ממש אבל לרגפת עזרה העיקר שלא יפסיק דבר אחר אבל אין צריך שיגע זה בזה.

ובזה מבואר החילוק מה שאמרו בגמרא סוכה דף ל"ז דכל לגאומו אינו חוצץ וגבי שופר אמרו במס' ר"ה דף כ"ז שלפהו זהב חוצץ אפילו שעשוי לנוי והחילוק כנ"ל דשופר צריך שיהא בפיו ללא שום הפסק ולכן גם דבר לנוי חוצץ מה שאין כן בסוכה שהפסק אויר בינו לסוכה אינו הפסק ורק שלא יהא שם דבר אחר ולכן כל שלנוי אינו הפסק, ועיין עוד יומא דף נ"ח בגמרא ובתוס' סוכה דף ל"ז תד"ה כי היכי דמבואר דיש סתירות בש"ס אם מין במינו חוצץ ולהנ"ל החילוק מבואר דכל היכא שבעי נגיעת זה בזה אף מין במינו הוי הפסק וכמ"ש בזבחים גבי בגדי כהונה דאפילו ידו הוי חגיגה וכל היכא שרק צריך שלא יהא שם דבר המפסיק מין במינו אינו חוצץ ולכן גבי רגל הכהן לרגפה נסתפק שם אם רגל של חבירו חוצצת, והבן ענין זה שהוא מפתח להרבה דברים. והכא נמי יש לומר במה שאמרו דבר לא אינו חוצץ דוקא לענין שאינו נחשב כדבר המפסיק וכמו שאמרו כן שם לגבי חגיגה שבין רגל הכהן לרגפה אבל לענין בגדי כהונה שצריך נגיעה ממש אפילו דבר לא הוי חגיגה.

ואף שלענין מקוה לטבילה לא הוי לא חגיגה ושם בעי נגיעה ממש במים שאני מים שבדבר לא מחלחלים ועוברים וכמ"ש בגמ' חולין דף כ"ו ע"ב ובתוספות שם אבל בגד וכיו"ב דלא שייך כן הוי חגיגה.

וכן בתפילין שצריך נגיעה ממש אפילו לא הוי חגיגה וכנ"ל ועלו כהוגן דברי הפוסקים.

מצוה י"ד בתוס' יבמות ל' ע"ב תדשו דעיקר החיוב לגילית דוקא אחרי שכבר נתעטף בגילית אז חל החיוב משא"כ כלאים עיקר האיסור בלבישה עצמה והקשו תוס' ע"ז דהרי מברכין להתעטף ונשאלו בקושיא עוד יש להקשות דבגמ' בילה ח: כי אמרינן עשה דוחה ל"ת בעידנא דוקא כגון גילית בכלאים ותוס' שוב לא הוי בעידנא דכלאים עובר בשעת לבישה וחיוב גילית רק אח"כ בא, ונראה לע"ד דיש מצוות עשה דאף דיכול לקיים מקודם מ"מ עובר בעשה רק אח"כ וכגון הפרשת תרו"מ דיכול להפריש אף בכרי או שבלים ומ"מ החיוב בא רק כשגמרה ובטול העשה דוקא כשאוכל, וכן מ"ע להביא קרבנות ברגל ראשון דיכול לקיים כבר ביום ראשון ומ"מ לא עובר רק אם עברו כל הז' ימי הרגל והכ"ג בגילית דכוונת התוס' רק לעקירת העשה דזה הוי רק לאחר עיטוף אבל המצוה היא עוד מקודם ג"כ אבל מדברי התוס' משמע שלומדין מהפסוק דכל החיוב הוי רק לאחר לבישה ומקודם ליכא מצוה כלל ושמא דכל דבר הצריך למצוה הוי חלק מהמצוה וא"כ ג"כ כאן זולת העיטוף לא יתחייב במצוה ולכן מברכין להתעטף דהארכתי במק"א דברכת המצוות שייך דוקא על חלק העשייה שבמצוה, וא"כ הכ"ג חלק העשייה הוי העטוף ומ"מ תוס' לא תרצו כן משמע שלא ס"ל הכי, והנה לפי"ז ישאר קו' תוס' על הגמ' שם דקרי לגילית שב ואל תעשה והלא בלבישה הוי קום ועשה זו קושיא חדא ועוד מה שהקשו תוס' דמ"ש מכלאים דמוכח בגמ' ברכות דף כ' ע"ב דאם אינו פושט הכלאים משיב קום ועשה ולא שוא"ת ומ"ש מגילית דקרי שב ואל תעשה, ונראה לומר כך דגילית אף אם לובש הבגד ללא הגילית אין האיסור בלבישת הבגד רק במה שלא הטיל בו גילית אבל עצם לבישת הבגד אין בו איסור כלל ורק שאין מטיל גילית ואם אין מטיל וודאי הוי שוא"ת והלבישה לא הוי קו"ע כנ"ל אבל כלאים עצם הלבישה אסורה וא"כ הוי ביטול קו"ע וגם כל רגע שלובש הוי קו"ע מה שאין פושט כיון שעצם הלבישה אסורה ושאני מגילית והבן. (ודוק היטיב בתוס' ותמצא שגם זה בכלל דברי התוס').

שוב מצאתי כן במרדכי הובא במג"א דבטלית אין האיסור

מצוה יג היא שצונו להניח תפילין של יד והוא אמרו וקשרתם לאות על ידך. וכבר נכפל זה הצווי ארבע פעמים, והראיה על היות תפילין של ראש ושל יד שתי מצות אמרם בגמרא (מנחות מ"ד) על צד התימה ממי שיחשוב שתפילין של ראש ושל יד לא יונח אחד מהם בלתי האחר אלא אם יהיו שתיהן יחד מאמר זה לשונו, מאן דלית ליה שתי מצות חדא מצוה לא לעביד, כלומר מי שלא יוכל לעשות שתי מצות לא יעשה האחת, אינו כן אבל יעשה המצוה אשר נזדמנה ולפיכך יניח איזה מהן שיזדמן לו, הנה התבאר לך שקראו לתפילין של יד ושל ראש שתי מצות. ואלה שתי המצות לא יתחייבו לנשים מפני אמרו יתעלה בסבת חיובם למען תהיה תורת ה' בפיך ונשים אינן חייבות בתלמוד תורה, וכן בארו במכילתא. וכבר נתבאר כלל משפטי אלה שתי המצות בפרק רביעי ממנחות. (בפרשת בוא, ותתחנן, עקב, מהבה הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פ"א):

מצוה יד היא שצונו לעשות ציצית והוא אמרו יתעלה ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית הכנף. ואינה נמנית בשתי מצות, ואף על פי שהעיקר אצלנו התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת, שהרי

לבישת הטלית אלא דאח"כ צריך לתת ציצית בבגד וכן מזוזה אין האיסור להיכנס בבית בלא מזוזה רק שיש חובה לקבוע מזוזה.
ומלבד זאת יש ליזהר לנגד משוס שע"י רטיבות מתקלקל הבית של תפילין ופשוט.

ידוע הדין דמלגה"ג הנה בעיקר הכלל דמלגה"ג פרש"י ואין הנאת קיום המצוה תשיב הנאה שנתן לעול על לוואתם ולפי"ז י"ל דבמצוות דאכילה להיפוך ניתנו להנות דהרי קי"ל דעיקר האסור דאכילה הוא הנאה שבו והוא הדין במצוות דאכילה ואכילה עיקרה הנאה ומיושב הקושיא למה צריך לומר בציצית ובגדי כהונה שמותר בכלאים מכח עשה דוחה ל"ת תיפוק ליה משום מלגה"ג וגראה דציצית ובגדי כהונה דהמצוה לבישה א"כ ניתנו להנאת לבישה ודו"ק ועי"ל דהג"מ דמלגה"ג אמריגן דוקא בדבר שאסור משום הנאה כמעילה ומודר הנאה משא"כ כלאים דפעולת הלבישה היא האיסור לא שייך מלגה"ג דסו"ס נעשתה פה פעולת לבישה.

נראה דבסות שהיה מיוחד לגילה ועשה בו ציצית ואחר כך יחדו ליוס וכן טלית שאולה שעד שלושים יוס פטורה מציצית ונתן בה ציצית ואחר כך הגיע יוס שלושים שחייב בציצית וכן שוכר בית בחולה לארץ שעד שלושים פטור ממזוזה והגיע מזוזה והגיע יוס שלושים שלא נפסל המזוזה או הציצית משום תעשה ולא מהעשוי ואף שמבואר במנחות דף כ"ח שכל עשייה שהיה בפטור פטול משוס תול"מ כגון שהגיע ציצית לטלית בעל שלשה כנפות ואחר כך הוסיף כנף רביעי שאני התם שאין על זה כלל חיוב מלד הבגד עצמו ואין על זה שם ציצית כלל אבל כשהבגד מלד עצמו ראוי לחיוב ציצית או הבית בחיוב מזוזה ורק מלד הזמן או הבעלים פטור אין בזה פטול דתול"מ.
ועיין במרדכי בהלכות קטנות הלכות ציצית שר"י זוה לבניו שיקברוהו עם הציצית ויקברו הציצית שלא יהא הכנפות בפני עצמם ויהא מזומן לפותחן כשיקום לתחית המתים וכתב על זה דליכא בזה פטול דתול"מ וגם כן הבאור כנ"ל כיון דהחסרון מלד הבעלים ורק צריך עיון התוספתא שהביא המרדכי שחסידים ראשונים כיון שנעשית שלש הוי מטילין ציצית משמע שאפילו קודם שהיה השעור והרי זה חסרון דתול"מ (ועיין שם במרדכי שכיון שדעתן לגמור מתחייב מיד).

ובגמרא דאם הטיל ציצית לטלית מוטלת (שיש בה כבר ציצית) ואחר כך הוציא הציצית הראשונים לא נפסלו השניים משום תעשה ולא מהעשוי כיון דעובר בבל תוסיף ודאי דהיה מעשה ותמוה דמה בכך שעובר בבל תוסיף ועיין שם ברש"י ותוספות והנה הבית יוסף בסימן י"א הביא דברי המהרי"א ומתוך דבריו מובן שהפסול של תעשה ולא מהעשוי שאם נעשה בפטור אין על זה שם מעשה ולכן אינו יוצא בזה ידי המצוה אבל כשעובר בבל תוסיף מוכרח דיש על זה שוס עשיה שאם לא כן אינו עובר וכיון דיש על זה שם עשייה על כן יוצא וזה הכוונה דגמרא סוכה דף י"א דאי דאי סבירא לן דלובב לא בעי אגד אין בזה פטול דתול"מ והכוונה דאז אין צריך מעשה ולכן אין נפסל בתול"מ ובבית יוסף הביא פלוגתת המהרי"א והנמוקי יוסף בהביא בה אמה על אמה ממקום אחר ותלה בציצית להנמוקי יוסף נפסל משוס תול"מ והמהרי"א מקשה דהרי נעשה לשם מצוה ומה בכך שלא נעשה בטלית זו.

> נאמר בספרי יכול שהן שתי מצות תכלת ומצות לבן תלמוד לומר והיה לכם לציצית מצוה אחת היא ואינה שתי מצות. וזו אין הנשים חייבות בה כמו שהתבאר בראשון מקידושין (דף ל"ג:). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ד ממנחות. (בפרשת שלח לך, מהבה הלכות ציצית פרק ג'):

מצוה טו היא שצונו לעשות מזוזה והוא אמרו יתעלה וכתבתם על מזוזות ביתך. והנה נכפל הצווי הזה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפ"ג ממנחות. (בפרשת ואתחנן, עקב, מהבה הלכות תפילין פרק ה'):

מצוה ט"ו מבואר שקובעים המזוזה על המזוזה ולא בדלת עצמה ולכן כשאין אפשרות לשים במזוזה עצמה כגון שכל עובי הדלת סותם את כל המזוזה ישים אחריו הדלת דהיינו בקיר שלפני המזוזה בטפח הסמוך למזוזה. אבל לא ייחס בדלת עצמה.
ובאופן שהמזוזה רחוקה יותר מטפח מהדלת כגון שיש ליד הדלת חלון ואחר כך המזוזה ובמנחות העמיק לה טפח פסולה ולכן ייחס בחלון או בקיר שתחת החלון. וכשיש שער ברזל ומהדלת נמשך הברזל למעלה יותר מטפח עד המזוזה בזה יש לומר דיכון דהברזל שייך לדלת אפילו שאינו נפתח הוי כחלק מהמזוזה ויכול להניחו אפילו רחוק טפח, וכן יש לפעמים שיש דלת שעשוי שני חלקים וחלק אחד פותח תמיד ואחד אינו פותח רק לעתים רחוקות מכל מקום פשוט שעל ידי כן לא נתבטל מזה שם דלת ולא חשוב כהעמיק לה טפח אם מניח במזוזה בחלק שאינו פותח (ואפילו שדלת שאינו פותח לעתים קרובות לפעמים בטל מזה שם דלת).
על דבר קביעת מזוזה במרפסת הנה במרפסת סגורה הוי כחדר רגיל וכדין כל חדר שקובעים בימין הנכנס לשם ומרפסת פתוחה הנה מתשובת מהרי"ל והט"ז שהובא בסימן רפ"ט מבואר שאם אין לחדר כניסה מרשות הרבים ורק מהבית נכנסים צריך לקבוע בימין הנכנס אלא שנשפת אמת יורה דעה כתב דיש לתמוה על זה דגראה דיש לקבוע בימין הנכנס ממרפסת לבית כיון דהנכנס למרפסת קרוי יוצא והמרפסת טפלה לבית על כן צריך לקבוע מהמרפסת לבית אלא שכתב שם שאין ביכלתו לחלוק על המהרי"ל בסברא וסברת המהרי"ל נראה שאפילו שהחדר והמרפסת טפילה לבית אין נפקא מינה רק בדרך הכניסה מרשות הרבים שזה נקרא ביאתך.
והנה כשאין במרפסת ארבע אמות לכל צד הדין דקובע אלא ברכה ואפילו שיכול לרבע ולהוציא ד' אמות וכמו שכתב הש"ך

וכשאין אפילו להוליא ד׳ אמות על ד׳ אמות דהייט שאין האורך והרוחב אין בהם ד׳ אמות אז דין כמור קטן שיטאר לקמן.

ושעור ד׳ אמות הוא: 48 ס״מ לאמה נמצא ששעור ארבע אמות הוא כשני מטר.

אדר שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור ממזוזה ואם הוא פחות לאדר גדול אפילו שמצד עצמו האדר הקטן פטור אבל מצד מה שפחות לאדר גדול הנה בחידושי רבי עקיבא איגר כתב שחייב במזוזה דהוי אדר גדול אלא שמשמע שם בדבריו שרק שמהאדר הקטן יוצא לשוק ואז הוי זה הפחת כפחת יציאה ולפי זה צריך להיות המזוזה מצד ימין הכניסה מאדר הקטן לגדול ככל פחת יציאה שמהיכא שבאים מהשוק קובעים המזוזה ואם משמש האדר הקטן לכניסה לשאר אדרים שבדירה אז יקבע בימין הכניסה לאדר הקטן וכל פחת ועיין בקצור שו״ע סימן י״א בספר מסגרת השולחן ולחם הפנים בחה שנתלקו אם אדר קטן חייב במזוזה ומשמע שם שאפילו כשאין האדר הקטן משמש ליציאה לחוץ או לשאר אדרים הה תמוה טובא וגם נתלקו שם אם יחיה מימין הכניסה מקטן לגדול ולהג״ל כל זה לא שייך שדוקא כשהאדר הקטן משמש ליציאה מחייב במזוזה ואז פשיטא שמימין בכניסה מגדול לקטן אם בא לשם לשאר האדרים ואם יוצא משם לחוץ אז הוי איפכא וכנ״ל.

ע״ד בית הכסא וקודם לו פרוזדור קטן והפרוזדור פונה לאדר גדול והשאלה אם ובאיזה צד הפרוזדור מחויב במזוזה. וכך, דנ״פ דלאו דוקא אדר המרחץ או בית הכסא פטור רק גם האדרים שפתוחין לו ואינם משמשים רק ליכנס למרחץ דהם פטורים וקצת יש לחלות זאת בהא דגמ׳ יומא דאם הטעם משום זוהמא א״כ לא שייך באדר הצנון וכמטאר בשבת ואם משום שאין עשוי לדירת כבוד א״כ הכ״נ כל האדרים של המרחץ או ביהכ״ם וכיון דבשו״ע נפסק דהטעם משום שאין זה דירת כבוד א״כ הכל בכלל ולכן בית שער דבית הכסא וכיו״ב גם הוא פטור וכ״פ וכן נהגו רק בנידון דידן כיון דהפרוזדור הזה ג״כ פחות לאדר גדול וכבר כתבו האחרונים דאדר אף שאין בו ד׳ על ד׳ אם פחות לאדר גדול הוא חייב רק מ״מ פשוט דהחם מיירי שיש בהם איזה שמוש אבל אם רק עשוי למעבר לביהכ״ם פשוט דפטור אלא דאם מתח שם ג״כ חפצו ודברו אז חייב א״כ אפילו אין בו ד׳ על ד׳ יש לחייב כיון דפחות לאדר גדול.

וע״ד השאלה מאיזה צד קובע המזוזה י״ל דיתיב מצד של פרוזדור לאדר גדול אף שאין דרך אחרת ומ״מ מהרי״ל שם ל״מ כן ועיין שפ״א יור״ד.

ובדין חצר שלד המקוה ושם יש חפצים וכיו״ב מתחייב במזוזה אולם אם עוברים לאדר ההוא דרך המקוה יל״ע אם המקוה מתחייב אז מדין ב״ש לאדר ההיא ובפמ״ג או״ח כתב שפטורה.

ונשאלתי בבית הכסא שממנו פונה לאדר המיוחד מצד עצמו אם חייב במזוזה כיון דהטעם משום דאיתא דירת כבוד (ולא משום זוהמא) א״כ האדר היוצא ממנו חייב ולכן יש לקבע מחוץ לבית הכסא מזוזה.

ע״ד השוכר בית בחו״ל, שחייב רק אחר שלשים יום ובקנה דירה להחיוב בא רק כשדר בה אם יכול לברך על מזוזה מקודם ומצאתי שהדבר מפורש במג״א סי׳ י״ט ע״י״ש. אם יכול לקבע ולברך על קביעת המזוזה קודם הל׳ יום. והנה אף דמסדור הגאון מליסא משמע דאם דעתו לשכור על יותר מל׳ חייב אבל בעל הפת״ש חולק ע״ד וכ״מ פשטות דש״ס ורלאשונים דאפ׳ דעתו לשכור לכמה שנים מ״מ אינו חייב במזוזה עד ל׳ יום והנה לפי שאינו רוצה להיות בלא מזוזה ע״כ מניחין מיד המזוזה וא״כ אז ליכא לברך עליה כיון דלא מחויב אז ואפ׳ אם הית אז כשמגיע יום ל׳ לכאורה כבר לא יברך, עיין במג״א סי׳ י״ט מה שכתב בענין זה ושייך לכאן. והנה ברמב״ם מטאר בפ״א מברכות דמצוות שנגמר עשייתן ומצותן אין מברכין אח״כ כגון שחיטה וחרומה אבל מצוות שנמשך זמן עשייתן כטלית וסוכה ותפילין אם לא בירך מיד מברך אח״כ ולפי״ז הכ״ג אם קבע מזוזה ולא בירך יברך אח״כ אלא דיל״ע אם קי״ל כרמב״ם הזה. והנה בגט״י כתבו מהפוסקים דאפי׳ בגד ידיו כ״ז שלא בירך המוליא מברך בגט״י אך אין רואה כ״כ דשאמי גט״י דמברך תמיד אחר המצוה קודם נגוב, עיין בב״י סי׳ ז׳ שמפרש גבי לילית ותפילין דקי״ל להלכה דבהיתן קודם הזמן מברך אח״כ כשיגיע הזמן ולכן נראה דה״ה מזוזה דלאו דוקא בלילית ותפילין (לא הביאו אלא כשמיה קודם הזמן) אבל לכתחילה יל״ע אם שרי ושוב עיין במג״א סי׳ י״ט הנ״ל. (יש מקודם ויברך אח״כ) ורק משמוש צריך כמטאר. והנה כשנפלה המזוזה כשתחבר וקובעה לכאורה צריך לחזור ולברך וכמו שנפל הטלית אולם דוקא נפלה לגמרי אבל נשארה תלויה לא וכמ״ש הרב״ל לענין נפל רוב הטלית, וכשמסיר המזוזה לבדוק ולהחזיר אפ׳ אחר כמה ימים נראה דא״ל לחזור ולברך וכמ״ש גבי טלית שמסירה לחזור ולהתעטף א״ל לחזור ולברך וכ״ש הכא.

בתים שיש בהם לפניהם חצר ובחצר יש שער עשוי לנוי לענין חיוב מזוזה.

ובגמרא יומא דף י״א בשעריך אחד שערי בתים שערי חצרות שערי מדינות ומחוה שהרי שם בסוף העמוד למדו מבתיך בית המיוחד לדירה להוליא בית שער וברש״י פירש שהוא בית קטן אצל השער שדרכו נכנסים לחצר ומדוע אינו מתחייב כשערי חצר ושוב מצאתי שהתוספות ישנים הקשו כן ותירצו דשאני בית שער שהוא דבר קטן וצריך בחור ונראה דהנה כאן בתוס׳ ובסוכה ח׳ ע״ב הקשו הסתירה מיומא הנ״ל שאמרו שבית שער פטור ממזוזה למה שאמרו במנחות ל״ג ועוד דוכתי שבית שער חייב במזוזה ויש מהראשונים שמחלקים שאם בית פחות לבית שער חייב במזוזה ומה שאמרו שפטור מיירי כשליכא בית פחות להם ולשיטה זו כלל לא קשה הקושיא הנ״ל וכל הקושיא לשיטת התוס׳ ועוד שאמרו שמהתורה פטור בבית שער והנה גם לשיטת הראשונים שבית שער חייב רק כשבית פחות לו חמוה כיון שנלמד מקרא שרק בית מיוחד לדירה חייב א״כ מה המילוק

יש בית פתוח לו כיון שאינו מיוחד לדירה וצריך לומר דגם שבית פתוח לו אין המיוב משום הבית שער רק משום הבית הפתוח לו והבית שער נעשה כשער הבית.

והלמוד שלמדו בגמרא בשערין אין בזה מיוב מיוחד בפני עצמו רק למוד שגם שערי מלר והבית שער נכללים בכלל שער הבית שלומדים מבחיך שצריך מזוזה ואחי שפיר שהזכיר גם שערי בתים בכלל השערים ואפי׳ ששערי בתים מיב מלד עצמו כמו בתך רק הלשון אחד שערי בתים ושערי מלרות הייט שהכל בכלל המיוב מכח הבית ולכן כשאין הבית מיוב מלד עצמו גם הבית שער פטור והנה כן נ״ל לישב הקושיא הנ״ל דלשיטה שבית שער פטור מהתורה הייט לפי שדוקא שערי החצר נכללו בכלל שער הבית אבל בבית שער שיש שם בית קטן אין שייך לומר שיתחייב בכלל שערי הבית הגדול ואינו נכלל בכלל הבית הגדול והבית הקטן אין בו שעור של ארבע על ארבע ולכן פטור וגרע משערי מלרות,

מתוך מכתב להרב מנדל כהן שליט״א

על שאלתך במשקוף שאינו מכוון כנגד המזוזות אם מחייב במזוזה נראה דאפילו דלחיוב מזוזה צריך משקוף ומזוזות ועל ידי זה מקרי פתח מכל מקום אין צריך שיהיו שוויס זה כנגד זה וכמו שהמזוזות אפילו אינם שוויס זה לנהדי זה (ואינו ענין לפתחי שמאי שפטורין) והגם דלענין ערובין שצריך לורת הפתח צריך שיהא שוה קנה על גביהן ואם לא הוי לורת הפתח מן הצד ואין על זה דין לורת הפתח לא דמי למזוזה דשם אינו פתח רק לורת הפתח ולכן הממירו ביותר אבל כאן שהוא פתח ממש (וכהאי גוונא גם בערובין פשיטא דאם יש סומה וכתובה פתח הגם שאין שוה משקוף למזוזה מקרי פתוח) אפילו אין המשקוף על המזוזה ממש אלא כל שאינו רחוק טפח חייב במזוזה ומשקוף רחוק מטפח עד שלשה טפחים ימים בלא ברכה.

ועל מה שהערת במשקוף שעשוי לחזוק התקרה שיהא פטור מהמזוזה כמו שאמרו במנחות דף ל״ד ע״ב על אכסדרא שאפילו בית לה פלימין פטורה לפי שהפלימין נעשו לחזוק תקרה הנה הבאור בגמרא שם שכיון שהפלימין נעשו לתקרה אין על זה שם פתח שהוא היה רולה שבלל לא יהיו שם פלימין ונותן הפלימין רק לחזוק התקרה אבל במשקוף לא שייך כן שאפילו נעשה לחזוק תקרה פשוט שיש על זה שם פתח. וע״ע יומא דף י״א.

מצוה י״ח ע״ד המצוה שיכתוב המלך

ס״ת יל״ע אם מקיים בזה ג״כ המצוה הרגילה דכתיבת ס״ת ובגמ׳ דאם היתה לו אמתיו אינו יולא בזה ותמוה דהרי פתח אדם ג״כ אין יולא ונראה דסד״א דמלך שאני ויולא דבכל אדם המצוה היא הכתיבה ולא שיהא לו ולכן בגאבד אח״כ ג״כ יולא משא״כ מלך דהמצוה היא והיתה עמו דהעיקר הוא שיהא עמו וסד״א דיולא גם בשל אמתיו קמ״ל דצריך ג״כ כתיבה ועוד דצריך כתיבה כשהוא מלך.

נראה דעיקר קיום המצוה היא מה שקורא בס״ת ולכן לשון החנוך מ״ע על ישראל שיכתבו לו והיינו שא״ל שלימות לכתיבה כמו מ״ע דכתיבת ס״ת.

יל״ע אם עיקר המצוה שיכתוב וסגי בכך או דהעיקר הוא שיהא לו ומהא דבגאבד פסק הרמב״ם דצריך לכתוב שוב מוכח דצריך שיהא לו אבל אין לומר דהעיקר הוא רק שיהא לו שהרי בהיתו לו מירושה לא מהני וע״כ גם הכתיבה מצוה, וצ״ע הא דקי״ל היתו לו אמתיו לא יצא בזה ובהקונה ס״ת אמרו הקונה ס״ת בשוק כחוטף מצוה בשוק משמע אבל מצוה קיים וצ״ע דמ״ש קנה מירושה ושמא י״ל הקונה ס״ת בשוק היינו שלא היה שייך לאדם פרטי לכן יצא ע״י קנייתו משא״כ כשהיה שייך לאדם פרטי וכמו באמתיו לא יצא ודוחק וצ״ע.

מצוה טז היא שצונו להקהיל את העם ביום השני של סכות במוצאי שמטה

ולקרוא קצת פרשיות ממשנה תורה באזניהם והוא אמרו הקהל את העם האנשים ונו׳ וזו היא מצות הקהל. ואמרו בקידושין (דף ל״ד) כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. והקשו והרי הקהל דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות ובארו בסוף המאמר אין למדין מן הכללות. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו וכל מי יקרא ואיך יקרא ואי זה דבר יקרא בפרק ז׳ מסוטה. (בפרשת ואתחנן):

מצוה יז היא שצונו שיהיה כל מלך מאומתנו יושב בכסא המלוכה

כותב ספר תורה לו לעצמו לא יפרד ממנו. והוא אמרו והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת. וכבר התבאר כלל משפטי מצוה זו בפרק ב׳ מסנהדרין. (שופטים ושוטרים, אחרי הלכות תפילין ומזוזה ומ״ם פרק ז׳):

מצוה יח היא שצונו שיהיה כל איש ממנו כותב ספר תורה לעצמו ואם

כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, ואם אי אפשר לו לכותבו צריך שיקנהו או ישכור מי יכתבהו לו, והוא אמרו כתבו לכם את השירה הזאת. ואין מותר לכתוב אותה פרשיות פרשיות כי רצה באמרו את השירה כל התורה שכוללת זאת השירה. ולשון גמרא (סנהדרין כ״א:) אמר רבה אע״פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לו לכתוב משלו שנאמר כתבו לכם איתיביה אביי כותב לו ספר תורה לעצמו כדי שלא יתנאה בשל אבותיו מלך אין הדיוט לא. והיתה התשובה לא נצרכה אלא לשתי תורות כדתניא וכותב לו שתי תורות, כלומר שהפרש יש בין מלך והדיוט כי כל איש חייב לכתוב ספר תורה אחד והמלך שנים כמו שהתבאר בפרק שני מסנהדרין (שם). וכבר התבארו משפטי מצוה זו, רוצה לומר כתיבת ספר תורה ותנאיה בפרק שלישי ממנחות ובמסכת

שבת פ' ט"ז. (ספר עצמים, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה):

מצוה יט היא שצונו לברכו אחר אכילה והוא אמרו ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ולשון התוספתא ברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות רבים ממסכת ברכות. (והיה עקב, אהבה הלכות ברכות פ"ל):

מצוה כ היא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה. והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ולשון ספרי שלש מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק. הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש, וכבר ייחד הצווי בכל חלק וחלק. אמנם אמרו במזבח מזבח אדמה תעשה לי שיחשב בזה שהיא מצוה בפני עצמה חוץ ממצות מקדש. הענין בו כמו שאספר לך אמנם פשטיה דקרא הנה הוא מבואר כי הוא מדבר בשעת היתר הבמות שהיה מותר לנו בזמן ההוא שנעשה מזבח אדמה בכל מקום ונקריב בו. וכבר אמרו כי ענין זה הוא שצוה לבנות מזבח שיהא מחובר בארץ ושלא יהיה נעתק ומטלטל כמו שהיה במדבר. והוא אמרם במכילתא דרבי ישמעאל בפירוש זה הפסוק כשתכנס לארץ עשה לי מזבח מחובר באדמה. וכאשר היה הדבר כן הנה זה הצווי נוהג לדורות ויהיה מחלקי המקדש, רוצה לומר שיבנה מזבח אבנים בהכרח. ובמכילתא אמרו בפירוש ואם מזבח אבנים תעשה לי רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה האחד מהם ואם מזבח אבנים, אמרו ואם מזבח אבנים חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר אבנים שלמות תבנה וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בכללה כלומר בנין בית המקדש ותארו ובנין המזבח והיא מסכת מחוברת לזו והיא מסכת מדות וכן התבאר תבנית המנורה והשלחן ומזבח הזהב ומקום הנחתם מן ההיכל בגמרא מנחות ויומא. (תרומה, עצמה, בית הבחירה פ"ל):

מצוה כא היא שצונו לירא מן המקדש הזה מאד עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה וזה מיראת מקדש והוא אמרו יתעלה את מקדשי תיראו. ונדר זאת היראה כמו שזכרו בספרא אי זהו מורא לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו ולא יעשה קפנדריא ולמדוהו מקל וחומר. וכבר התבאר במקומות מהתלמוד שאין מותר לשבת בעזרה אלא מלכי בית דוד בלבד, וזהו כלן באמרו יתעלה ומקדשי תיראו, וזהו יתחייב לעולם ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבו, ולשון ספרי אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, ושם נאמר גם כן לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה. (סהר מיי, הלכות בית הבחירה פ"ז):

מצוה כב היא שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבדו ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות רוצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד. וכבר נכפל זה הצווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד. וכתוב בספרי ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ, רוצה לומר לשמרו וללכת סביבו. ובמכילתא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקודש. הנה נתבאר לך ששמירת המקדש מצות עשה. ושם נאמר גדולה למקדש שיש עליו שומרים ואינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים, וידוע כי פלטרין הוא שם ההיכל אמרו כי גדולת ההיכל ורוממותו הם השומרים המסודרים עליו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם במסכת תמיד ומדות. (ויקם קרח, הלכות בית הבחירה פרק ז'):

מצוה כג היא שנצטוו הלוים בה לבד לעבוד במקדש בעבודות ידועות כמו נעילת השערים ואמירת השיר בעת הקרבן והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ועבד הלוי. ולשון ספרי שומע אני אם רצה יעבוד ואם לא רצה לא יעבוד, תלמוד לומר ועבד הלוי בעל כרחו כלומר שהוא צווי חובה המוטל עליו בהכרח, וזהו עבודת הלוים. וכבר התבאר במקומות מתמיד וממדות ונתבאר גם כן בפרק שני דערכין (דף י"ב) שהשיר לא יאמרוהו זולתי הלוים. וכבר נכפל זה הצווי בזאת המצוה בלשון אחר והוא אמרו ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלוים ואמר בשני מערכין (שם) אי זהו שרות שהוא בשם ה' הוי אומר זו שירה. (ויקם קרח, כלי בית המקדש פרק ג'):

מצוה כד היא שצוה הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם כל זמן שיצטרכו להכנס בהיכל ולעבוד עבודה, וזו היא קדוש ידים ורגלים, והוא אמרו יתעלה ורחצו אהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם בבאם אל אהל מועד.

מצוה כ' הר"מ בספר היד כתב הטעם בכדי שיהא בנין שנוכל להקריב בו קרבנות ולפי"ז לל"ע בזה"ז דקיי"ל דמקריבין אפי' בלי בית אם אי"כ מה המצוה וא"ל דמ"מ ל"ד מעלת הקרבן בזמן שיש בית לאין בית עוי"ל דבזה"ז אין מקריבין כל הקרבנות.

מצוה כ"ג בשירת הלויים בביהמ"ק יל"ע אם הצוי מהתורה לשיר אבל השירה יכולים לשיר מה שירצו או דהיה בידם קבלה מה השירה לכל יום ועיין בגמ' ר"ה דלכן לא קבלו עדיים אחר המנסה כי פעם אחת נתקלקלו בשיר ואם הוא מדרבנן מה בכך ועיין בגמ' פז"ר קש"ג שהיה שיר מיוחד רק שם מזכיר מידי דרבנן כמו זמן.

מצוה כ"ד נראה דכיון דהמצוה על הידים והרגלים אמת היא א"כ לגבי מילה דקיי"ל רוב מוצץ נחשב רובו דוקא על רוב הידים והרגלים יחד ואם רק רוב הידים אמרי כשר ודלא כמנ"ח ובכלל יל"ע כיון דמיים ידו על רגלו הוי מילה וכ"ל דהוי מין במינו ע"כ אינו מוצץ וא"ל דלא נגע ממש כדמפורש

מצוה כ"ה מצינו מצוות ריכול להקדיש מעשה המצוה כגון תפילין אם יש בגילה ושאיר עד אור הטקר ודאי קיים המצוה וכמפורש בר"מ וש"ע רק הפסיד הברכה אבל מצוה קיים אף שהיה בגילה מעשה הנחה וכן השבתת חמץ דהמ"ע להשביתם ב"ד ערב פסח ואם בער קודם ג"כ יצא וכן כיו"ב וש שאין יוצא אם עשה המעשה מקודם, וצריך לחלק בין מצוות שעיקר הגדר בהם הפעולה והמוצאה מכך לבין מצוות שהמעשה הוא העיקר וכך דפ"ו העיקר לא המעשה הבאה רק שיהיה לו בגיס והייגו דהעיקר המוצאה שיהא בגיס ואם ימותו ג"כ לא יצא דעיקר המוצאה ולכן קיי"ל דאפילו היו לו בגיס בגויותו ואח"כ נתגייר קיים פ"ו וכנ"ל וכן השבתת חמץ העיקר שאין חמץ ברשותו הייגו מוצאה ולא המעשה ועכנ"ל כן בתפילין ג"כ דעיקר המוצאה ולא עצם הנחה וזה מדויק בלשון והיו לטוטפות וש מצוות דהעיקר המעשה גופא כאכילת מצה וכיו"ב דאין יוצא אם עשאן קודם זמנן דשם אין העיקר שנאכלת המצה רק המעשה גופא האכילה וממילא הנה שי' הרא"ש דאם מל קודם יום שמיני ג"כ יצא וכ"ל דעיקר מוצאה שיהא מהול וא"כ כיון שביום השמיני היה מהול יצא והחולקים ס"ל דעיקר המעשה דמילה גופא ולכן מל מקודם צריך הטפת דם ברית, וזה ישבתי הקו' על המבואר בגמ' דהמצוה דלקה בגם כל השנה וא"כ איך קיימו מצות הדלקת מצוה כל יום וכ"ל כנ"ל דהעיקר שיהא המצוה דלוקה ולא עצם הדלקה ולכן יוצא אם אף הדליק מקודם הזמן אם דלק ג"כ בזמן וכמו תפילין וכנ"ל וממילא לא בטלו המצוה כלל וכמובן. (וזה א"ש כמין מומר המדרש מנחומא בפ' ואתה מצוה ויקחו אליך שמן וגו' להעלות נר ילמדנו רבינו קטן לכמה נמול ומחרן לשמונה כילחק והנה כל רואה יתמה ומה עלה בדעת המקשן שהיה מנא וכן מדוע השיב לו מילחק ומקרא מפורש ק שמנת ימים ימול, וג"כ השייכות להדלקת מצוה רק דה"ע דמה איך קיימו המצוה דמצוה דדלקה תמיד בגם וע"ז חשב דכן במילה יכול למול גם קודם שמונת ימים וע"ז השיב מילחק דאברהם היה זריז ואפ"ה לא מל קודם וע"כ דמילה הוא גופא מצוה ולא המולאה וע"ז אמר במדרש שאמי הבן שופך דם ומקריב עי"ש וזה השייכות למצוה דמצוה שאמי דעיקר שיהא דלוק וכמ"ש להעלות נר תמיד וברש"י שמהא שלהבת עולה מאליה וכנ"ל). וזה יש לחלק בכל המצוות וזה מבואר הגמ' סנהדרין דף כ' ע"א דמצות כמיבת ס"ת אין יוצא בס"ת שהמיבו לו אבותיו דעיקר שיכתוב ספר או שקונה ספר ונחשב כאילו כתבו כיון שקנאו בכסף ושילם לסופר אבל בספר שהמיבו אבותיו לא יצא וכנ"ל וש להאריך בזה טובא בכל המצוות כי הוא כלל גדול.

וג"כ נראה בזה דהנה באיסורין יש שגרמא מייב וש שגרמא פטור ובמק"א בארתי בהנ"ל דבליא אם האסור המעשה או המוצאה דאם המוצאה ג"כ גרמא מייב ואם המעשה אז אין הגרמא מייב, וג"ל דה"ה בגרמא דמצוות אם נחשב כמצוה אלו בהנ"ל, וזה נ"ל לישב פסק הרמב"ם דנשים פטורות ממצות ממית עמלק כיון דאין יוצאין למלחמה ומקשים דמ"ש ממצוה דהריגת ז' עממין דפסק דנשים חייבות והנה המנ"א מקשה על הרמב"ם דהרי נשים ג"כ יוצאות למלחמת מצוה כמבואר הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה יוצאת וג"ל לישב דכלה יוצאת לאו לכלי זין ומלחמה ממש רק לסייע להולכין במלחמה וא"כ בהריגת ז' עממין גם נשים מצוות אף שאין הולכין למלחמה מ"מ מסייעין וג"ז נחשב כחלק מהמלחמה משא"כ בהריגת עמלק דרק ההורג ממש הוי מצוה ולא המסייע למלחמה ולכן נשים פטורות.

ומצות עשה זו יתחייב העובר עליה מיתה בידי שמים, רוצה לומר שכהן ששמש במקדש בלא קדוש ידים ורגלים חייב מיתה בידי שמים והוא אמרו יתברך שמו ירחצו מים ולא ימותו. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בשלמות בשני מזבחים.

(מי חטאת, הלכות בית המקדש פרק ח'):

מצוה כה היא שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה' והוא אמרו יתברך שמו יערוך אותו אהרן ובניו וזאת היא מצות הטבת הנרות. וכבר התבארו דיני מצוה זו בשמיני ממנחות וביומא בפרק ראשון ובמסכת תמיד. (ואתה תצוה, תמידין ומוספין פרק ג'):

מצוה כו היא שצוה הכהנים לברך את ישראל והוא אמרו יתעלה כה תברכו את בני ישראל. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממגילה ותענית ובשביעי ממסכת סוטה. (נשא את ראשם, אהבה הלכות תפלה וברכת כהנים פי"ד):

מצוה כז היא שצונו להשים לחם הפנים לפניו תמיד והוא אמרו יתעלה ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד. וכבר ידעת לשון התורה להשים לחם חדש בכל שבת ושיהיה עמו לבונה ושיאכלו הכהנים הלחם הנעשה בשבת הקודם. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בפרק י"א ממנחות. (תרומה, תמידין ומוספין פרק ב'):

מצוה כח היא שצוה הכהנים להקטיר קטרת בכל יום פעמים על מזבח הזהב והוא אמרו יתברך והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ומעשה הקטרת בכל יום בתחלת כריתות ובמקומות ממסכת תמיד. (ואתה

פטור, תמידין ומוספין פרק ג'):

מצוה כט היא שצונו להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד. והוא אמרו יתעלה אש תמיד תוקד על המזבח, וזה לא יתכן אלא במה שצוה בהתמדת שום האש על העצים בבקר ובין הערבים. כמו שנתבאר בשני של יומא ובמסכת תמיד. ובבאור אמרו אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וכבר התבארו דיני מצוה זו ביומא ותמיד, רוצה לומר מצות מערכת האש אשר יעשו בכל יום במזבח. (עי' ספר אהרן, פקודה תמידין ומוספין פרק ב'):

מצוה ל היא שנצטוו הכהנים להסיר הדשן בכל יום מעל גבי המזבח, והיא הנקראת תרומת הדשן, והוא אמרו יתברך שמו ולבש הכהן מדו בד והרים את הדשן. וכבר התבארו דיני מצוה זו בתמיד ובכפורים.(עי' תמידין ומוספין פרק ב'):

מצוה לא היא שצונו לשלוח הטמאים מן המחנה, והוא אמרו יתעלה וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. וזה המחנה הוא מחנה שכינה שחוצה לו לשכות העזרה כמו שבארנו בתחלת סדר טהרות מפירוש המשנה, וכתוב בספרי וישלחו מן המחנה אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה. וכבר נכפל זה הצווי בלשון אחר והוא אמרו וכי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה, רוצה לומר מחנה שכינה. ולשון מכילתא צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה בעשה ומנין בלא תעשה תלמוד לומר ולא יטמאו את מחניהם. ובספרי ויצא אל מחוץ למחנה מצות עשה. (נשפ, מיפס המקדש פרק ג'):

מצוה לב היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו לא נשמע מהם, זה כלו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ולשון ספרי וקדשתו על כרחו לומר כי זה צווי נצטווינו בו ואינו בבחירת הכהן. וכן אמרו קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם, והיו קדש לרבות בעלי מומין שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלהיו למה זה נתן לו מעלת הקדמה וכבוד על כן אמרו והיה קדש כל הזרע הנכבד ההוא תמים ובעל מום. וכבר התבארו התנאין המחוייבין להם ואז היה ראוי להתנהג עמהם בזה המנהג במקומות מפוזרים בגמרא בחולין ושבת ובכורות וזולתם. (פסחים, כלי בית המקדש פרק ד'):

מצוה לג היא שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש, והוא אמרו ועשו בגדי קדש לאהרן, ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות, וזאת היא מצות בגדי כהונה שמונה בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט וכל עת שישרת הכהן בפחות ממנין בגדיו המיוחדים לו באותה העבודה או ביותר מהם עבודתו פסולה ויתחייב על זה מיתה בידי שמים רוצה לומר למחוסר בגדים שעבד. וכן מנוהו בגמרא (סנהדרין פ"ג) בכלל מחוייבי מיתה בידי שמים. ולא בא בכתוב זה בבאור, אבל בא בכתוב וחגרת אותם אבנט והיתה להם כהונת עולם ובא הפירוש בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים והרי נתבאר זר ששמש במיתה. ואמרו בספרא וישם עליו את החשן פרשה זו למדה לשעתה ולמדה לדורות למדה לשרת יום יום ולשרת יום הכפורים. בכל יום משמש בבגדי זהב ביום הכפורים בבגדי לבן. וכבר בא בספרי שלבישת בגדים אלו היא מצות עשה, והוא אמרם מנין שאין אהרן לובש בגדים אלו לגדולתו אלא כמו מקיים גזרת המלך שנאמר ויעש כאשר צוה ה' את משה כלומר לבישת הבגדים. ואע"פ שהם בתכלית היופי שהם מזהב שהם וישפה וזולתם מהאבנים הטובות והיפות לא יכוין בהם היופי אלא לקיים הצווי שצוה השם יתעלה למשה לבד והוא שילבש בגדים אלו תמיד במקדש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם בזבחים ביומא ובסוכה. (ספר מצות, כלי בית המקדש פרק י'):

מצוה לד היא שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום, והוא אמרו כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, ואע"פ שזה הצווי בא ללוים בעת ההיא, אמנם היה זה למספר מעוט הכהנים החייבין במצוה, אם כן המצוה מחוייבת לכהנים והם אשר ישאוהו כמו שנתבאר בספר יהושע ובספר שמואל. וכאשר צוה דוד לשאת הארון בפעם שניה אמר בדברי הימים וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה בדבר ה' בכתפם במוטות עליהם, וכן כשזכר בדברי הימים מחלקות הכהנים לעשרים וארבעה משמרות אמר אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל. בארו החכמים זכרם לברכה שהוא רומז אל היות עבודת הכהנים לשאת את הארון על הכתף, וזהו כאשר צוהו ה' אלהי ישראל. ולשון ספרי כמשפטם וגו' כאשר צוהו ה' היכן צוהו ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. הנה נתבאר לך שמצוה זו מכלל המצות. (נשפ, כלי בית המקדש פרק ג'):

מצוה לה היא שצונו שיהיה לנו שמן עשוי על מתכונת המיוחד מוכן למשוח בו כהן גדול שיתמנה, כמו שאמר והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, וממנו ימשחו קצת המלכים כמו שהתבאר בתלמוד בדין מצוה זו. וכבר נמשח בו המשכן וכל כליו לא ימשחו בו הכלים לדורות. כי בבאור אמרו בספרי שבמשיחתן של אלו רוצה לומר כלי המשכן הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא, אמר יתעלה יתברך שמו שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק קמא מכריתות. (כי נשפ, כלי בית המקדש פרק ה'):

מצוה לו היא שצונו שיהיו הכהנים עובדים למשמרות תעבוד כל משמרת שבוע אחד ולא יד הכל מעורבת יחד, זולתי ברגלים שיעבדו כל המשמרות כלן בשוה, וכל מי שבא מהם מקריב. וכבר נתבאר זה בדברי הימים איך חלק דוד ושמואל אותם לעשרים וארבעה משמרות. והתבאר בסוכה שברגלים יד כלם שוה, ולשון מצוה זו אמרו וכי יבא הלוי וגו' ובא בכל אות נפשו ושרת בשם ה' אלהיו חלק כחלק יאכלו. ולשון ספרי ובא בכל אות נפשו יכול לעולם תלמוד לומר באחד שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד וזהו בשלש רגלים, יכול כל המשמרות שוות בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות מה מכרו אבות זה לזה אתה בשבתך ואני בשבתי, כלומר הסכמתם בכל סדור משמרות העבודה משמרה בכל שבוע. וכן פירש אונקלוס בר ממטרתא דייתי בשבתא דכן אתקינו אבהתא. וכבר בארו דיני מצוה זו בסוף גמרא סוכה. (שופטים ושוטרים, כלי מת המקדש פ"ד):

מצוה לז היא שנצטוו הכהנים שיטמאו לקרובים הנזכרים בתורה, כי בעבור שמנעם הכתוב מלהטמא למת לכבודם והתיר להם להטמא לקרובים שמא יחשבו שהרשות בידם ואם רצו להטמא יטמאו ואם לא רצו לא יטמאו, נזר להם גזרה וחייב עליהם חיוב, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו לה יטמא כלומר לאחותו. ולשון ספרא לה יטמא מצוה לא רצה להטמא מטמאין אותו בעל כרחו ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה להטמא לה ודחוהו חכמים וטמאוהו בעל כרחו. וזה בעצמו הוא מצות אבל, כלומר כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו כלומר ששה מתי מצוה. ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יתלש דין האבלות. וכבר התבאר שאבלות יום ראשון דאורייתא. ובבאור אמרו במועד קטן (דף י"ד:) אינו נוהג אבלות ברגל אי אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. הנה כבר התבאר שחיוב אבילות הוא מצות עשה. אמנם ביום ראשון לבד והשאר דרבנן, ואפילו הכהן חייב לנהוג אבלות ביום ראשון ויטמא לקרוביו והבן זה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת מועד קטן ובמסכת ברכות ובכתובות ובספרא פרשת אמור אל הכהנים, והחיוב בזה שנתחייב בה להטמא לקרוביו אין הנשים חייבות בה, כי מי שהוזהר מהטמא לזולת הקרובים הוא נצטוה שיטמא לקרובים, אבל הכהנות שלא הוזהרו מטומאת מת, כמו שיתבאר במקומו, כן לא צוו להטמא, אבל תנהגנה אבלות וברשותן להטמא, ודע זה. (אמור, הלכות אבל פ"ג):

מצוה לח היא שצווה כהן גדול שישא בתולה, והוא אמרו והוא אשה בבתוליה יקח. ובבאור אמרו (יבמות מ"ט) עושה היה רבי עקיבא ממזר אפילו מחייבי עשה, ובאור זה כשהיה כהן גדול בא על בלתי בתולה שהיא אסורה לו בעשה, שהשורש הזה אצלנו לאו הבא מכלל עשה עשה. והנה כבר התבארו משפטי מצוה זו ביבמות וקידושין וכתובות. (אמור, קדושה הלכות אסורי ביאה פי"ז):

מצוה לט היא שצונו להקריב במקדש שני כבשים בני שנה בכל יום, ואלו נקראין תמידין, והוא אמרו שנים ליום עולה תמיד. וכבר התבאר סדר הקרבתן ומעשיהן ביומא ובמסכת תמיד. (פיגולים, תמידין ומוספין פ"ג):

מצוה מ היא שצונו שיקריב כהן גדול בכל יום תמיד מנחה בבקר ומנחה בערב והיא נקראת חבתי כהן גדול, ותקרא גם כן מנחת כהן משיח, והוא אמרו יתעלה זה קרבן אהרן ובניו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ומתי תקרב במנחות וביומא ותמיד. (שם, תמידין ומוספין פ"ג):

מצוה מא היא שצוה להקריב קרבן בכל שבת ושבת מוסף על תמיד של כל יום ויום, והוא אמרו שני כבשים בני שנה. וכבר התבאר סדר הקרבתו בפרק שני מיומא ותמיד. (פיגולים, תמידין ומוספין פ"ד):

מצוה מב היא שצוה להקריב קרבן בכל ראש חדש מוסף על תמיד של כל יום, וזהו מוסף ראש חדש, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ובראשי חדשיכם וגו'. (פיגולים, תמידין ומוספין פ"ז):

מצוה מג היא שצוה להקריב קרבן מוסף על התמיד כל שבעת ימי הפסח. והוא אמרו יתעלה שבעת ימים תקריבו אשה לה'. (אמור, תמידין ומוספין פ"ז):

מצוה מד היא שצוה להקריב מנחת העומר, והיא מנחת שעורים, ביום ששה עשר בניסן ונקריב עמה כבש תמים בן שנתו לעולה, והוא אמרו יתעלה והבאתם את עומר וגו'. מנחה זו היא הנקראת בכורים, ואליה רמז באמרו יתברך שמו ואם תקריב מנחת בכורים. ולשון מכילתא כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה שהם חובה, אחד ואם תקריב מנחת בכורים, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר תקריב מנחת בכוריך חובה

מצוה ל"ט בגמ' ומדרש מעולם לא לן אדם בירושלים ועבירה בידו דתמיד של שחר ובין הערבים מכפר ומקשים דהרי מיפר לכל ישראל ועוד דמדוע דוקא לן בירושלים רק עיין ר"ה דף ה. ובתוס' שם ממדרש דכל הקרבנות טעונין ליה והיינו שלינה הוא חלק מכפרת הקרבן ולפי"ז דוקא לן בירושלים דאז קיים המצוה לכל פרטיה מיפר בשלימות, ומגב דאיירינן בזה הנה השפ"א מבאר גדר ליה דאז נקרא שבא לקביעות לירושלים כיון שלן שם ולענ"ד עיין ליה דכיון דהקרבן שייך ג"כ בלילה שאמריו לעניין אכיל ופדיס שקרבין בלילה וכן אכילת בשר עיקרה בלילה הראשון ולכן הוא עיין ליה בליל שאמריו.

מצוה נד ע"ד המצוה לשמוח ברגל יל"ע דבגמ' סוכה השמחה כל שמוחה וחה חיוב כל הימים ול"ע אם כל היום ממש צריך לשמוח או כיון דקיים פעם אחת ביום המצוה כבר יצא וחמן הבית היו מקימין ע"י אכילת בשר קודש חה ותלמי היה פעם אחת ביום ול"ע, ושמא כיון שאכל אותו היום כבר היה שמחה לכל היום. **ברש"י** פסחים ע"א שמיני עצרת ביום אין חייב בשמחה דדוקא לילה אתרבאי ומילו בסוכה מ"מ כתב דגם יום אתרבאי מק"ו דלילה דלילה טפל ליום ואפשר ליהב השמירה שיש שני מיני שמחה יש שמחה דקרבן אכל לא שמחה דיו"ט והכא חה שכתב רש"י דלענין קרבן אין לחייב יום שמיני מק"ו מליל שמיני דהא גופא דליל שמיני חייב הוי רק תלוי מקומות שהרי אין יכול לשחוט קרבן בלילה והריטי כותבו רק שיאכל מה ששחט ביום ולכן אין ללמוד מזה על יום שמיני לחייב בקרבן נפרד מה שאין כן לענין שמחת יו"ט ודאי שמתרבים בשמיני ק"ו מלילה והכא.

ולא רשות. וכבר התבארו משפטי מצוה זאת כלם בשלמות בפרק עשירי ממנחות. (אמור, תמידין ומוספין פי"ז):

מצוה מה היא שצוה להקריב קרבן מוסף גם כן ביום חמשים מהקרבתם העומר שהוא ששה עשר בניסן, וזהו מוסף עצרת הנזכר בספר במדבר סיני. והוא אמרו יתעלה וביום הבכורים בהקריבכם. (פינחס, תמידין ומוספין פרק ט'):

מצוה מו היא שצונו להביא שתי הלחם חמץ למקדש עם הקרבנות שהם יבאו בכלל הלחם בעצרת המוגבל להקריב קרבן כמו שבא בויקרא, ושיאכלו הכהנים שתי הלחם אחר הנפתם עם כבשי השלמים, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ממושבותיכם תביאו לחם תנופה. וכבר התבאר במנחות שזה הקרבן הבא בגלל הלחם חלוק ממוסף היום ושזה זולת זה. וכבר בארנו אנחנו זה באור מספיק בפירוש מסכת מנחות. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו כולם במסכת מנחות בפרק ד' וח' וי"א. (אמור, תמידין ומוספין פ"ט):

מצוה מז היא שצוה שנקריב קרבן מוסף ביום ראשון מתשרי והוא מוסף ראש השנה. והוא אמרו יתברך ובחדש השביעי באחד לחדש ועשיתם עולה לריח ניחוח לה'. (פינחס, תמידין ומוספין פ"ט):

מצוה מח היא שצונו להקריב קרבן מוסף ביום עשירי מתשרי, והוא אמרו יתברך ובעשור לחדש השביעי והקרבתם עולה אשה לה'. (פינחס, תמידין ומוספין פ"י):

מצוה מט היא שצונו לעשות עבודת היום, כלומר כלל כל הקרבנות והוידוין המתוקנין ביום צום כפור כדי שיכופר בהם כל העונות כמו שבא בכתוב, והיא העבודה הכתובה באחרי מות. והראיה על היות הכלל כלו מצוה אחת אמרם במסכת יומא (דף ט') כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת יומא. (אחרי מות, הלכות יום"כ פ"ד):

מצוה נ היא שצוה להקריב קרבן מוסף בחג הסכות, והוא אמרו יתעלה והקרבתם עולה, וזהו מוסף החג. (פינחס, תמידין ומוספין פ"י):

מצוה נא היא שצוה להקריב קרבן מוסף בשמיני של חג והוא מוסף שמיני חג העצרת. ומה שחייבו שנמנה מוסף זה בפני עצמו חלוק מכלל ימי הסכות, היות הנדרש אצלנו שמיני עצרת רגל בפני עצמו, וזה מבואר תכלית הבאור. (פינחס, תמידין ומוספין פ"י):

מצוה נב היא שצונו לעלות למקדש שלש פעמים בשנה, והוא אמרו יתעלה שלש רגלים תחוג לי בשנה. וכבר התבאר בכתוב כי זאת החגיגה הוא שכל מי שיעלה בקרבן יקריבהו. והנה נכפל הצווי פעמים, ולשונם (חגיגה ו':) שלש מצות נוהגות ברגל. חגיגה, ראיה, ושמחה. וחגיגה זו ענינה שיקרב קרבן שלמים, ואין הנשים חייבות בה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת חגיגה. (ראה המשפטים, קרבנות הלכות חגיגה):

מצוה נג היא שצונו להראות ברגלים, והוא אמרו יתעלה שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך. וענין זאת המצוה שיעלה אדם למקדש עם כל בן זכר שיהיה לו שיוכל ללכת ברגליו יקריב קרבן עולה בראיתו והוא הנקרא עולת ראיה. וכבר קדם לנו אמרם שלש מצות וכו', וכבר התבארו משפטי מצוה זו רוצה לומר מצות ראיה במסכת חגיגה. והיא גם כן אינה נוהגת בנשים ואין חייבות בה. (ראה, קרבנות הלכות חגיגה פ"ב):

מצוה נד היא שצונו לשמוח ברגלים, והוא אמרו יתעלה ושמחת בחגך, והיא מצוה שלישית מן השלש מצות שנוהגות ברגל. וענין הראשון הרמוז אלינו בצווי זה הוא שנקריב קרבן שלמים על כל פנים. ואלו השלמים נוספים על שלמי חגיגה והם הנקראים בתלמוד שלמי שמחה. ומהקרבת שלמים אלו יאמרו (שם) נשים חייבות בשמחה. וכבר בא הכתוב וזבחת שלמים וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו גם כן בחגיגה, ובכלל אמרו ושמחת בחגך מה שאמרו גם כן לשמוח בם במיני שמחה ומזה לאכול בשר ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק מיני פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים. ולשחוק בכל ניגון ולרקד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה, זה כולו נכנס

מצוה נ"ו בתרומת הדשן המא דברי הרא"ש דאף דכל אכילות בכזית מ"מ במרור מעיקר הדין דבעי אכילה לא היינו מצריכים כזית רק לומדים מהיקש למצה דבעי כזית וברשב"א תמה ע"ז וכ"כ דמ"ש מכל התורה דאכילה בכזית וי"מ דעיקר אכילה דכתוב קאי על פסח רק שנאמר על מצות ומרורים יאכלהו א"כ עיקר דין אכילה על הפסח ולא נאמר כלל במרור ולכן לא שייך כאן כללא דאכילה בכזית ויותר יש לומר דהא דאכילה בכזית היינו על פחות אכילה שהיא כדרך משא"כ מרור שאין דרך לאוכלו כלל ובמג"א מקשה למה מברכין עליו כלל בפה"א והלא אינו ראוי למאכל ועכ"פ לא שייך בה כללא דאכילה בכזית דאינו בכלל אכילה אך יש לפתור קצת זו דכן מצינו גבי גיד הנשה דאפי' דאין בגידין טעם וכ"ל דלכן חייב בו אפי' באוכל שלא כדרך אכילה דבכלל אין באכילה זו הנאה ומ"מ שעורו כזית כיון דכחיב בה אכילה וכן גבי אבר מן החי דחייב אפי' על עצמות וגידים שאינן בני אכילה בשאר אסורין ומ"מ שעור אבמה"א כזית וג"כ נ"ל פשוט דבאמה"א חייב אפי' אכל שלא כדרך אכילה ורמיה הכי פשוטה דחייב אפי' בלע לפור וכיו"ב בשר מי אפי' שבשר מי הוי שלא כדרך אכילה ומ"מ שעורו כזית וע"כ דאע"ג דאין שייך בו אכילה מ"מ שעורו כזית וא"כ הכ"נ מרור וכן דאינו מקשים מהא דאי' בפסחים דכלאי הכרם חייב אפי' שלא כדרך אכילה כיון שלא נאמר בהם אכילה ומ"מ שעורו בכזית אך זה יש לתרץ כנ"ל דמ"מ כיון דדרך לאוכלן שייך בה הכלל דכל מידי דאכילה שעורו כזית אכל אבמה"א וגיה"נ שאינן כלל בני אכילה במרור ומ"מ חזינן דחייב בהם על כזית ובדוחק י"ל.

ומה שכתבנו למעלה גבי מרור דמצותו עם הפסח עיין בלשון הרמב"ם כאן וכ"מ בלשונו בהל' קרבן פסח דקי"ל דאין מצות מרור רק כשיש פסח ואין הכוונה שאז בא במצוה בפנ"ע כמצה רק אז הוא נכלל במצות הפסח וכמו שקראו לזה בגמ' מכשירי מצוה ואינה מצוה בפנ"ע.

אל"ע אם פסח שנעשה בא ומבטל אם יש עליו איסור דנותר, וכן אל"ע באיסור דהוצאת הבשר דפסח, אם דוקא על בשר בשר או גם שנפסל.

באמרו ושמחת בחגך. ומה שיתחייב מהם יותר שתיית היין לבד, כי הוא יותר מיוחד בשמחה. ולשון גמרא (פסחים ק"ט) שחייב אדם לשמח בניו ובנותיו ברגל במה משמחן ביין, ושם אמרו תניא רבי יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים עבשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש. וכבר אמרו גם כן (שם) אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן, ולשון התורה הוא שנכלל בשמחה זו האנשים החלושים והעניים והגרים באמרו יתברך והלוי והגר והיתום והאלמנה. (רמה, קרבנות הלכות סנהדרין פט"ז):

מצוה נה היא שצונו לשחוט שה הפסח ביום ארבעה עשר בניסן בין הערבים. ומי שעובר על צווי זה ולא יקריבהו בזמנו חייב כרת בין איש בין אשה. וכבר התבאר בגמרא (פסחים נ"ט) שפסח ראשון מצוה לנשים ודוחה את השבת, כלומר הקרבתו בארבעה עשר שחל להיות בשבת כמו כל איש מישראל, ולשון התורה בחיוב כרת הוא אמרו וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא. ובתחלת כריתות (דף ג') כשמנו מצות שיתחייב העובר עליהן כרת והם כולם לא תעשה אמר והפסח והמילה במצות עשה. וכבר זכרנו זה בהקדמה. וכבר התבארה מצוה זו בפסחים. (מה לא פרעה, הלכות קרבן פסח פ"ט):

מצוה נו היא שצונו לאכול כבש הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאיו הנזכרים והוא שיהיה צלי ושיאכל בבית אחד ושיאכל עם מצות ומרורים, והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו. ואולי יקשה עלי המקשה ויאמר למה תמנה אכילת פסח מצה ומרור מצוה אחת ולא תמנה אותם שלש מצות, אשיבנו אמנם היות אכילת מצה בפני עצמה הוא אמת כמו שאני עתיד לבאר, וכן אכילת בשר הפסח מצוה בפני עצמה כמו שזכרנו, אבל המרור נגרר לאכילת פסח ואינו נמנה מצוה בפני עצמה, וראיה לדבר שבשר הפסח יאכל לקיים המצוה הן שיזדמן המרור או לא הזדמן, והמרור לא יאכל כי אם עם בשר הפסח כאמרו על מרורים יאכלוהו. אבל המרור מבלי בשר לא עשה כלום ולא נאמר כבר קיים מצוה אחת. ולשון מכילתא צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו מגיד שמצות הפסח צלי מצה ומרור כלומר שהמצוה היא קיבוץ אלה. ושם אמרו מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן בפסח תלמוד לומר יאכלוהו כלומר הבשר לבדו, יכול אין להם פסח [לא] יצאו ידי חובתם במצה ומרור הרי אתה דן הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה הא למדת שאם אין להם מצה ומרור יוצאין בפסח כך אין להם פסח יצאו במצה ומרור (תלמוד לומר יאכלוהו). ושם אמרו יאכלוהו מכאן שהפסח נאכל על השובע ואין מצה ומרור נאכלין על השובע, לפי שעיקר המצוה אכילת הבשר כמו שאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה והמרור נגרר אחר אכילת הבשר, וחיובן כמו שהתבאר מכתובים אלו למי שיבינם. והראיה הנגלית על זה היא השרש הנכתב בתלמוד, והוא אמרם (פסחים ק"כ) מרור בזמן הזה דרבנן כי מן התורה אין חובה לאכלו בפני עצמו ואמנם יאכל עם בשר הפסח. והיא ראיה ברורה שהוא מן הדברים הנגררין אחר המצוה לא שאכילתו מצוה בפני עצמה. ומשפטי מצוה זו גם כן מבוארים במסכת פסחים. (מה לא פרעה, קרבן פסח פ"ט):

מצוה נז היא שצונו לשחוט הפסח השני מי שנמנע ממנו מלשחוט פסח הראשון. והוא אמרו יתעלה בחדש השני בין הערבים יעשו אותו. ובכאן יש למקשה מקום שיקשה עלי למה אתה מונה פסח שני, וזה סותר

מצוה נ"ט ע"ד קושית הכ"מ למה מנה הרמב"ם מ"ע דתקיעה בעת צרה וג"כ מ"ע דתקיעה בקרבנות לחדש מצוה ונשאר בל"ע ונראה עפ"י מה דכתב הרמב"ם דמנה מ"ע דתקיעה בר"ה ומיובל לשמי מצוות דהה דרך זכרון ומיובל דרך חרות ומשמע שזולת זה היה נמנה למ"ע אחת ל"כ מיושב דבתקיעות דמלחמה וקרבנות בשמיהן מפורש בתורה דהוי משום זכרון ולכן נמנה רק מ"ע אחת, והטעם נראה לפי מה שהיה הרמב"ם דמ"ע דשופרא אחת רק נעשה בכמה זמנים ע"ד ק"ש שחרית וערבית נמנה כמ"ע אחת ול"כ הכ"נ מצוה דשופרא אחת רק בזמנים חלוקים.

ועוד נראה דהא דלתקוע בעת קרבן אין זו מצוה בפ"ע רק חלק מקרבן וכמו דמצוה דשיר על הקרבן לא ימנה כמ"ע בפ"ע דהוי חלק הקרבן והכ"נ תקיעה הוי חלק מזה (אמנם, יש שמנו שיר דקרבן מ"ע בפ"ע).

מצוה ס' ע"ד המצוה להמתין על כל קרבן עד יום ד' יל"ע על קרבן הבא מחו"ל אם הוכא ממקום שהיום יותר מאוחר מא"י והכיאו לא"י שבא"י יום שמיני ובמקומו עדיין לא הוי יום שמיני אם נמשך כיום שמיני.

יל"ע מה מהא דאמרו מחוסר זמן אסור להקדישו ואפ"ה אם הקדישו הוי הקדש. מדוע לא נימא מה כ"מ דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני ול"ע (והוא קו' התוס' זבחים קי"ד: ד"ה היתר עיי"ש).

מצוה ס"ג נגמ' שבת ל"ד ע"ב מתוספתא זבחים דאם קיבל בימין ושמאל מסייעה ג"כ פסול וברש"י דשמאל פסול לעבודה חזין דאף שמקבל בימין מ"מ

הנשים חייבות בה שכבר התבאר שם שהאשה בשני רשות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בגמרא פסחים. (שהעלתה, קרבן פסח פ"ה):

מצוה נח היא שצונו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר מאייר על מצה ומרור, והוא אמרו על מצות ומרורים יאכלוהו. ומשפטי מצוה זו גם כן התבארו בפסחים. ואמרו שאין הנשים חייבות בה כי כמו ששחיטתו אינה חובה להן כמו שבארנו כן אכילתו אינה חובה בלי ספק. (שהעלתה, קרבן פסח פ"ל):

מצוה נט היא שצונו לתקוע בחצוצרות במקדש עם הקרבת הקרבן מקרבני המועדות. והוא אמרו יתעלה וביום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם וגו' ובבאור אמרו שמצוה זו בחצוצרות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בספרי וראש השנה ותענית, וכן אנחנו מצווים לתקוע בחצוצרות בעתות הצורך והצרות כשנזעק לפני השם יתעלה, והוא אמרו וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם וגו'. (שהעלתה, הלכות תענית פ"ל)

מצוה ס היא שצונו שיהיה כל קרבן שנקריב מן הבהמה בן שמנה ימים או יותר ולא פחות מהם, וזהו מחוסר זמן בגופו. והוא אמרו והיה שבעת ימים תחת אמו וכבר נכפל זה הצווי בלשון אחר, והוא אמרו יתעלה שבעת ימים יהיה עם אמו, ומצוה זו תכלול כל הקרבנות כלם, ומאמרו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' יש ראיה שקודם זה לא ירצה. הנה כבר התאמתה האזהרה מהקרב מחוסר זמן אבל הוא לאו הבא מכלל עשה, לפיכך אין לוקין עליו ומי שהקריב מחוסר זמן אינו לוקה כמו שהתבאר בפרק אותו ואת בנו (דף פ"ל) ושם נאמר הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בספרי ובסוף מסכת זבחים. (אמור, איסורי מזבח פ"ג):

מצוה סא היא שצונו שיהיה כל מה שנקריבהו שלם במינו תמים מן המומין שבאו בכתוב ושאמרו בקבלה שהן מומין, והוא אמרו תמים יהיה לרצון. ולשון ספרי תמים יהיה לרצון מצוה עשה. וכבר הביאו ראיה על היות יינות נסכים ושמניהם והסלת בתכלית הטוב והנקיות מן ההפסד מאמרו תמימים יהיו לכם ונסכיהם. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ח ממנחות. (אמור, איסורי מזבח פרק ח'). (פינחס, איסורי מזבח פ"ו):

מצוה סב היא שצונו להקריב מלח על כל קרבן, והיא אמרו על כל קרבנך תקריב מלח. וכבר התבארו משפטי מצוה בספרא ובמנחות. (ויקרא, איסורי מזבח פרק ה'):

מצוה סג היא שצונו במעשה קרבן העולה, והוא כשיהיה כל קרבן עולה שיהיה קרב יהיה קרבן יחיד או צבור שיהיה על תנאי כך וכך ועל תואר כך, והוא אמרו אדם כי יקריב מכם אם עולה קרבנו וגו'. (ויקרא מעשה קרבנות פ"ז)

כיון שגם שמאל מחזקת משיב כנעשה הקבלה ג"כ ע"י שמאל ופסול היינו דלא רק דצריך שיהא ימין רק צריך ג"כ שלא יהא שמאל וי"ל אם קיבל הכהן חר מיסד אם ג"כ נפסל דלא גרע משמאל או לא, וי"ל, ועיין פ"ק דסוכה בתוס' אם מליקה בשן אינו פסול משום שמאל מזיק דשמאל הוא פסול ולא דבעי ימין ודו"ק.

מצוה ע"א כ' הרמב"ם דהבא על שפחה חרופה אפי' היה קטן בן ט' שנים מיב קרבן והרא"ש חולק ומתוה דהיכן מביא קטן חטא קרבן, ולאשורה יש מכאן לפשוט הא דתקרו אם הא דקטן אינו בר עונשין הכוונה דאין מעשה ועבירה שלו כלום אז דחייב עבירה רק אין לו עונש ומיוב ע"ז ולכאורה מהא דאסור לספות לו גמלה מוכח דשיך אצלו עכין אסור רק שהוא אינו מצווה ע"ז אך יש לדמות דהא דאין נותנין לו אסור הוא מדין מנוך וכלל לא מדין אסור שאין שיך אצלו כלל עכין אסור אך מזה שבא

מצוה סד היא שצונו שיהיה מעשה קרבן חטאת על התואר הנזכר איזה חטאת שיהיה, והוא אמרו וזאת תורת החטאת. ומבואר גם כן בויקרא איך יקרב ומה ממנה ישרף ומה יאכל. (ט, מעשה קרבנות פ"ו):

מצוה סה היא שצונו שיהיה מעשה קרבן האשם על התאר הנזכר באמרו וזאת תורת האשם. ובאר הכתוב איך יקרב ומה ישרף ממנו ומה יאכל ממנו. (ט, מעשה קרבנות פ"ט):

מצוה סו היא שצונו שיהיה מעשה זבח השלמים על התואר הנזכר באמרו ואם זבח שלמים קרבנו, ואמר עוד להשלמת המעשה וזאת תורת זבח השלמים אם על תודה יקריבנו, אלו הארבעה מעשים כלומר מעשה העולה וחטאת והאשם והשלמים הם מעשה הקרבנות כלם, כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור אמנם הוא אחד מאלו הארבעה מינים חוץ מן האשם כי הוא קרבן יחיד לעולם כמו שביארנו פעמים רבות. ומסכת מנחות כוללת דין אלו ארבע מצות גם כן ומה שיחובר מהן מן הדומה להן מן החיוב והפטור והמעשה הנפסד וההולך על היושר. (ויקרא אל משה, מעשה קרבנות פ"ט):

מצוה סז היא שצונו שיהיה מעשה המנחה על תואר כך הנזכר בכל מין ומין ממנה, והוא אמרו יתעלה ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה', ואם מנחה על המחבת, ואם מנחת מרחשת, ואמר להשלמת המעשה וזאת תורת המנחה. ומשפטי מצוה זו עם רוב עניניה הם מבוארים במסכת מנחות. (ויקרא אל משה, מעשה קרבנות פ"ג):

מצוה סח היא שצונו שיקריבו בית דין קרבן אם טעו בהוראה, וזהו אמרו יתעלה ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו במסכת הוריות ובזבחים. (ויקרא אל משה, הלכות שגגות פ"ב):

מצוה סט היא שצונו שיקריב כל מי ששגג בחטא ויהיה יחיד קרבן חטאת. והוא אמרו יתעלה ואם נפש אחת תחטא בשגגה וזו היא חטאת קבועה כלומר שהיא לעולם חטאת בהמה. וכבר בארנו שהחטאים שיתחייב עליהן חטאת בשוגג הם שחייבין על זדונו כרת ובתנאי שיהיו מצות לא תעשה ויהיה בהם מעשה, כמו שהתבאר בריש כריתות (דף ב'). ומשפטי מצוה זו נתבארו במסכת מנחות וכריתות ובמסכת שבת ובשבועות ובזבחים. (ויקרא אל משה, הלכות שגגות פ"ל):

מצוה ע היא שצונו להקריב קרבן כאשר יתחדש לנו ספק באותן החטאים הנדולים שחייבין על זדונם כרת ועל שגגתן חטאת קבועה וזה הקרבן יקרא אשם תלוי, והוא שיהיו לפניו שתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב ואכל אחת משתיהן ונאבדה האחרת ונתחדש לו ספק ולא ידע אי זו מהן אכל, הנה הוא יקריב קרבן על הספק המתחדש ומתכפר לו, והוא הנקרא אשם תלוי. ואם התאמת לו אחר כן כי החתיכה שאכל היתה חלב הכליות הנה נתאמתה השגגה ויקריב קרבן חטאת קבועה. והכתוב שנה בזה הקרבן, והוא אמרו בויקרא ונפש כי תחטא ועשתה אחת ממצות וגו' וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג. וזה הענין קראוהו חכמים לא הודע. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כריתות. (ויקרא אל משה, הלכות שגגות פ"ל):

מצוה עא היא שצונו מי שחטא חטאים ידועים שיקריב קרבן אשם ויתכפר לו, והוא הנקרא אשם ודאי, והחטאים שיתחייב עליהם זה הקרבן הם המעילה והגזלה ובא על שפחה חרופה ונשבע לשקר על שבועת הפקדון, וזה שכל מי שמעל בשגגה והוא שיהנה בשוה פרוטה מן ההקדש בין הקדש בדק הבית בין הקדש

על השפחה מביא קרבן לכאורה מוכח דשיך אצלו אסור דאל"כ מאי שיך כלל קרבן ע"ז אולם אכתי צ"ב דמה ענין שקטן מביא קרבן ועיין רשב"א קדושין שצריך קרא בכל מקום לפטור קטן מכרת אף שאינו בר עונשין וע"ע בה תוס' פסחים פ' האשה שציינו בכמה דוכתי שקטן חייב או שצריך קרא לפטרו ולפי"ז כאן שאין פסוק לפטרו חייב ונראה לומר בדרך אפשר דהנה הרמב"ם כתב דאסור לבעל עבד מדברי סופרים וא"כ מה שיך בשפחה חרופה אלקות מה"ת והנראה בה דכתב הרמב"ם דשפחה חרופה היא שפחה המאורסת לע"ע המותר בשפחה והיא חליה עבד וחליה בת חורין וכשתשתחרר אלו הקדושין ממילא וא"צ לחזור ולקדש ואם קידשה אחר ה"ז מקודשת מספק ודין זה תמוה כאשר תמה הראב"ד דאם מקודשת לראשון האיך אלו קדושי שני ואם אינה מקודשת לראשון האיך אלו הקדושין ממילא אלא שיחזור ויקדש (אם לא קידשה

אמר) (ואיפכא כ׳ הרמב״ם בתי שקדש עובר בלרין קדושין שייס כשיגדל אפי׳ שהקדושין מלו) וגם שם תמה הראב״ד דממנ״פ היא, ואשר נראה דבקדושין יש ב׳ עניינים א׳ מה שמיוחדת לבעל וקנויה לו וב׳ מה שנאסרת על כל העולם ושפחה זו יש לומר דלאסור על כל העולם אין לה כח כיון דמלד שפחות לא נאסרה על העולם מה״ת כדעת הרמב״ם אבל מה שקנויה לבעל זה שפיר גם מכח דין שפחה הרי קנויה לו כיון שהוא ע״ע המופר בשפחה ואין לומר דהוי מלי אשה דאין מה תפיסת קדושין כיון דלא שייך בקניו ולכן כיון שקנויה לו כשמשתררת ממילא ג״כ נאסרת על כל העולם ע״ד שאמרו בקדושין שפשט הקדושין בכולה היכא דלא שייך בקניו ולכן א״ל קדושין שייס כיון דיש לו לד קדושין אלא דמ״מ אם קידש אחר אין זו דומה לכל אשה מקודשת שאין אחר יכול לקדשה שכן זו לא נאסרה על כל העולם וכל זמן שלא נאסרה שייך תפיסת קדושין של אחר. נחזור לדידן עכ״פ נמצא דלכל העולם אין אסור לבוא עליה וא״מ לה אסור כיון דהיא קנויה לבעל ומה מוכן ההלכה דהיא לוקה ולא הבעל ומה מוכן הא דשפחה מרופה אין ממילא קרבן אא״כ היא ערה וגדולה ומדעתה משא״כ הבעל ממילא אפי׳ אנוס קטן וישן כיון דעיקר האסור אצלה, ומכן לומר דאפי׳ דאצל הבעל ליכא עדין אסור מ״מ כיון דאם נשתחררה אלו הקדושין ממילא א״כ יש בה לד אסור כבר עכשיו ורמה לשון הפסוק בקורת תהיה כי לא מופשה והכ ולכן כיון דבא עיקר האסור מלדה והיא גדולה לכן שפיר מתחייב אפי׳ הוא קטן ובדרך אפשר י״ל דעיקר האסור היא אם לבסוף משתחרר ושמא הוא יהי׳ אז גדול כבר ואז אלות האסור. ביתר בחור דדין אשה שפחה מרופה אינו מגדר כפרה רק יותר גדר דין ולכן אעפ״י שבקטן לא שייך כפרה מ״מ כיון דהעיקר מלידה וג״כ הוא יותר גדר דין לכן אף הקטן מחויב עיין בהרב המגיד הל׳ אסורי ביאה דהכל תלוי באשה וכ״מ ברמב״ם ולכן שייך לחייב אפי׳ קטן.

כתוב ברמב״ם שקרבן יחיד כשיגדיל ויש לספק כשהביאו בעודו קטן דל״ב מ דעת ורצון ולל״ע.

מזבח, ומי שיגזול חבירו שוה פרוטה או יותר ונשבע או בא על שפחה חרופה בין בשוגג בין במזיד, הנה הוא חובה עליו שיקריב קרבן על חטאתו, ואינה קרבן חטאת ואמנם הוא אשם והוא הנקרא אשם ודאי. ואמר במעילה וחטאה בשגגה וגו׳ והביא את אשמו וגו׳ אמר וכחש בעמיתו ונשבע על שקר ואת אשמו יביא ואמר והיא שפחה נחרפת לאיש והביא את אשמו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כריתות. (ויקרא לל משה, מעילה פי״ל, ושגגות פ״ט):

מצוה עב היא שצונו שנקריב קרבן עולה ויורד על החטאים ידועים ומיוחדים גם כן. והחטאים שיתחייב עליהם זה הקרבן הם טומאת מקדש וקדשיו ושבועת בטוי ושבועת העדות, וזה מי שנטמא באב מאבות הטומאה כמו שהודענו בפתיחת סדר טהרות ונכנס למקדש או אכל קדש בשגגה וזו היא טומאת מקדש וקדשיו. או נשבע על שקר כנון שבועת בטוי ועבר עליה בשגגה. או נשבע לשקר שבועת העדות בין בשוגג בין במזיד. הנה הוא יקריב על אי זה מעשה שעשה מאלו קרבן הנקרא עולה ויורד, והוא אמרו ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה ונעלם ממנו והיה כי יאשם והביא את אשמו, או נפש כי תשבע לבטא ונעלם ממנו והיה כי יאשם והביא את אשמו, ואם לא תגיע ידו. ומפני זה הענין נקרא עולה ויורד כי הוא לא יעמוד במין אחד אבל יביא מזה המין פעם ומזה המין פעם הכל לפי השגת יד החוטא שחייב להביא הקרבן. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כריתות ובשבועות. (ויקרא לל משה, שגגות פ״י):

מצוה עג היא שצונו להתודות על העונות והחטאים שחטאנו לפני האל ולאמר אותם עם התשובה. וזהו הודוי וכונתו שיאמר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי ועשיתי כך וכך. ויאריך המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו. ודע שאפילו החטאים שחייבין עליהן אלו המינים מהקרבנות הנזכרים שאמר שיקריבם ויתכפר לו לא יספיק עם הקרבתם בלתי הודוי. והוא אמרו דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם והתודו את חטאתם אשר עשו. ולשון מכילתא לפי שנאמר והתודה אשר חטא עליה על החטאת כשהיתה קיימת לא אחר שנשחטה אין במשמע שיתודה היחיד אלא בביאת המקדש שזה הכתוב כלומר והתודה אשר חטא עליה אמנם בא בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו, ומה שנזכר עמו ממה שבארנו ונראה שם במכילתא שאנחנו לא נלמוד מן הכתוב אלא חיוב הודוי למטמא מקדש מנין אתה מרבה כל שאר המצות תלמוד לומר דבר אל בני ישראל והתודו, ומנין אף כריתות ומיתות בית דין אמר חטאתם לרבות מצות לא תעשה יעשה לרבות מצות עשה, ושם נאמר מכל חטאת האדם מצות שבינו לבין חבירו על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע, למעל מעל לרבות הנשבע לשקר והמקלל, ואשמה לרבות כל חייבי מיתות, יכול אף הנהרגין על פי זוממין לא אמרתי אלא ואשמה הנפש ההיא, רצה לומר שלא יתחייב לו הודוי כשידע שאין לו חטא אבל הועד עליו שקר. הנה נתבאר לך שכל מיני העונות הגדולים והקטנים ואפילו מצות עשה חייבין להתודות עליהן ובעבור שבא זה הצווי שהוא והתודו עם חיוב הקרבן היה עולה במחשבה שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמו אבל הוא מדברים הנגררים אחר הקרבן, הוצרכו שבארו זה במכילתא בזה הלשון יכול בזמן שהם מביאים הם מתודין ובזמן שאין מביאין אין מתודין, תלמוד לומר דבר אל בני ישראל והתודו, ועדיין אין משמע ודוי אלא בארץ מנין אף בגלות, תלמוד לומר והתודו את עונם ואת עון אבותם, וכן דניאל אמר לך ה׳ הצדקה וגו׳. הנה נתבאר לך מה שזכרנוהו כי הודוי חובה בפני עצמה וחובה לחוטא על כל חטא שחטא

מצוה עח הנה זאת המצוה אין לה שייכות כלל עם מצות כהונה רק דין שכל עשר בהמות יתמיד מ׳ לקרבן וא״כ לכאורה גם כהנים צריכין להתמיד בה ועיין במל״מ שהביא דברי הב״ח דכהנים פטורין ממ״ע זו ועיין במנ״מ בה ול״ע מנ״ל דבר זה ונפרש דגם בתרומה הלכה דכהנים חייבין להפרש מ״כ כ״ש מעשר בהמה וכן מפ׳ בת׳ להרמב״ם דכהן מפרש מעשר בהמה והנה במנ״מ כתב דלא שייך שאלה על מעשר בהמה כיון דהעשירי קודש לה׳ ממילא וא״ל להקדישו וכמו בכור דלא שייך שאלה ול״ע בה דמ״מ הרי יכול לגרוס שזה יצא עשירי או זה יצא עשירי וא״כ שוב שייך שאלה ולא דמי לבכור רק דומה כמי שהקדישו בעלים וכמו בפאה דשייך שאלה אעפ״י שא״ל קדושת פה וכגון בכורים וכדו׳ ול״ע ועי׳ בגמ׳ קפן אחד מן המנויים לתוכן כולן פטורין ואם אפשר בשאלה הלא הי׳ יכול לשאול על כולם וכמו בנתערב תרומה בחולין שאוכלים על התרומה וכן בכל הפיקות שפטור הו״ל להצריכו שישאל ומוכח כמהנ״מ דמעשר בהמה ליתא בשאלה ול״ע.

בין בארץ בין בחוצה לארץ בין הביא קרבן בין לא הביא קרבן חייב להתודות כמו שאמר והתודו את חטאתם. ולשון ספרי והתודה זה ודוי דברים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת יומא. (נשא, מדע הלכות פשוטה פ״ל):

מצוה עד היא שצונו שיקריב קרבן כל איש זב שנתרפא מזובו וזהו קרבן הזב, והוא מחוסר כפרה עד שיקריבהו, והוא אמרויתעלה ויתברך שמו וכי יטהר הזב מזובו וביום השמיני יקח לו שתי תורים. (זאת תהיה, מחוסרי כפרה פ״ל גם פ״נ וג׳):

מצוה עה היא שצונו שתקריב כל אשה זבה כשתתרפא מזובה קרבן והוא שתי תורים או שני בני יונה וזהו קרבן זבה, והיא מחוסרת כפרה עד שתקריבהו. ואולי מקשה יקשה עלי ויאמר אחר שקרבן הזב הוא כקרבן הזבה למה לא תמנה מין הקרבן שיתחייב בו כל מי שיתחייב כמו שעשית בקרבן חטאת ואשם ודאי ואשם תלוי וקרבן עולה ויורד שמנית כל אחד ואחד מצוה אחת לבד ולא חששת לרבוי העונות שחייבין על כל עון ועון מהם הקרבן והנה היה ראוי לך שלא תחוש לרבוי האנשים שיתחייב כל אחד קרבן העוף. ידע המקשה ההוא שקרבן זב וזבה אינו על חטאים אבל הוא דבר שחובה לעשות על עניין מהעניינים ואילו היה עניני הזיבות באנשים ונשים דבר אחד כמו שהוא בשם ששם זה זב ושם זו זבה אז יהיה ראוי למנותם אחד, אבל אין העניין כן כי הגרת דם מן האשה אם יגר דם מן האיש לא יתחייב קרבן. ומלת זיבות אמנם הוא עניין ההגרה ואין ההגרה דבר אחד בשניהם. ובבאור אמרו האיש מטמא בלובן והאשה באודם. ואין דין זב וזבה כדין מצורע ומצורעת. וראיה ברורה על זה אמרם בכריתות (קף ד׳:) ארבעה מחוסרי כפרה הן הזב וזבה והיולדת ומצורע, הנה תראה איך ימנו הזב והזבה בשנים ומנה מצורע באחד יהיה איש או אשה, כי זיבת האיש זולת זיבת האשה. והכתוב שבא בזה העניין הוא אמרו ואם טהרה מזובה וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה. (זאת תהיה, מחוסרי כפרה פרק ל׳ וגם פרק כ׳ ופרק ג׳):

מצוה עו היא שצונו שתקריב כל יולדת קרבן, והוא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת ואם היתה עניה שתקריב שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה. והיא גם כן מחוסרת כפרה עד שתקריב אותם כמו שאמר ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור וגו׳. (אמור מ׳ מזרע, מחוסרי כפרה פ״ל):

מצוה עז היא שצונו שיקריב מצורע קרבן כשנתרפא ממנו והוא שלש בהמות עולה וחטאת ואשם ולוג שמן, ואם היה עני שיקריב כבש לאשם ושתי תורים או שני בני יונה. וזה הרביעי ממחוסרי כפרה והוא אמרו יתעלה וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה וגו׳. ואם יאמר אומר למה לא תמנה קרבן מחוסרי כפרה כולם מצוה אחת אחר שיש להם עניין אחד יכללם והוא מחוסר כפרה ויהיה זה מין מן מיני טהרה והיה ראוי שתאמר מצוה פלונית היא שצונו שלא תשלם טהרת קצת הטמאים והם זב וזבה ויולדת ומצורע עד שיקריבו קרבן, כמו שתמנה טהרה במקוה מצוה אחת נתחייב בה אי זה טמא שיהיה ואינך חושש למן הטומאה שנטמא בה כן היה ראוי לך שתמנה קרבן מחוסרי כפרה מצוה אחת ולא נחוש למין טומאתם, השם יודע שזה היה ראוי בלי ספק אם היה קרבן כל אחד מאלו ארבעה מחוסרי כפרה אחד ולא ישתנה כמו טהרה במי מקוה שהוא מין ממיני הטהרות שחובה על כל טמא. אמנם מצד התחלפות קרבנם כמו שאתה רואה התחייב למנות כל קרבן ביחוד בהכרח, כי הדבר שבו תשלם טהרת האחד זולת הדבר שבו תשלם הדבר האחר, כמו מי נדה ומי מקוה וארבעה מינין שבמצורע שהן שלש מצות ואם היו כלם לטהרת הטמאים כמו שאבאר. ואלו הארבעה מחוסרי כפרה כבר התבארו משפטיהם ומשפטי קרבנותיהם בכלל ופרט בשמיני מנזיר וסוף נגעים במסכת קנים ובמקומות מפוזרים בתלמוד אבל רובם ועיקריהם במקומות שרמזנו עליהם. (זאת תהיה, מחוסרי כפרה פ״ד):

מצוה עח היא שצונו להוציא עשור מה שיולד לנו בכל שנה ושנה מהבהמה ונקריב חלבה ודמה ונאכל השאר בירושלים, והוא אמרו וכל מעשר בקר וצאן, וזהו מעשר בהמה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק בתרא מבכורות. ושם התבאר שזאת המצוה נוהגת בחוצה לארץ גם כן ושלא בפני הבית, וזהו דין תורה אבל נזרו

מצוה ע"ט הנה נפל פוטר הבא אחריו מבכור ובר"מ פ' בא עה"פ והעברת כל שגר בהמה מהמילתא משמע מרש"י שמפרש דהגדר לא בגלל שהבא אחריו אינו פטור רחם רק הכוונה שהנפל עצמו כבר קדש בבכורה עיי"ש.

מבואר דהוא מ"ע להקדיש הבכור אע"פ שקדוש מאליו, וגל"ע אם גם נוהג בה"ז שאין מקריבין הבכור דשמא הקדש קאי רק על היכא שקאי להקריבה ושמא גם בה"ז שמא יבוא מיהמ"ק ויקרב וגל"ע, וכן יל"ע אם יכול להקדישו עוד לפני יום השמיני שעדיין לא חל להקריבה, וג"כ יל"ע אם די כשמקדישו או שצריך להקדישו לבכורה ולשון רש"י משמע שמקדישו לבכורה בפ' רלה.

מצוה פ' יל"ע אם יוצא כשנותן לכהן קטן והנה בגמ' חולין פ"ק ממעט ר"א דקטן אינו יכול לעשות עבודה מדכתיב איש וי"ל דדוקא לעבודה אימעיט אבל לתתנות כהונה י"ל דיוצא אפי' נותן לכהן חש"ו.

והנה בנוסח מאי בעית טפי בגר בכורך או ה' סלעים ותמוה וכי הברירה בידו ליתנו לכהן אך עיין בלשון הרמב"ם כאן שכתב שכוונת הפדיון היינו שבאמת חשוב כמו שהבן נתון לכהן והוא פודה ממנו ולכן אומרין זה הנוסח כדי להבין ענין הפדיון שהיא כמו שלוקחו עכשיו מהכהן, והבן.

בגמ' ושו"ע דיכול ליתן חפץ פחות מה' סלעים להכהן מטעם לדידי שוה לי ועיין בר"ן דמדוע לא יתא כן בקדושין שקדשה פחות מש"פ לדידי שוה לי ונראה דמתנות כהונה לא בעי קנין ורק שיהא לכהן ה' סלעים ואם לו זה שוה ה' סלעים הרי קיבל ה' סלעים משא"כ קדושין דבעי מקנה וקונה ולא שייך לדידי שוה דגם המקנה צריך פרוטה ואנו לא שייך שוה לי דשייך רק למקבל וג"כ כיון דבעי קונה לא שייך שוה על מה שאינו.

לכאורה האסור לפדות בשבת מה שהכהן קונה הפדיון וי"ל דמ"ש מתרו"מ דאפי' דאין מפרישין משום תקון מנא דכרי אך הפרש מע"ש כבר מותר ליתן לכהן בשבת אף שקונה וי"ל דשאני פדיון הבן מתרו"מ דפדיון הבן הוי קנין ממש דאין שום ענין בהפרשה ורק ע"י נתינה לכהן נקנה משא"כ תרו"מ דע"י הפרשה כבר נקרא קנוי לכהנים והנתינה רק כמברר אחה כהן וא"ע וגם לכאורה פדיון הבן אינו קנין ממש בב"מ מתנות כהונה הוי ולא קנין עיי"ש.

בגמ' מנתות יש לו שני רשתין על אחה מיתה מפילין אדהכי אחא ההיא גברא יש לו ב' רשתין כמה סלעים מגא ליה עשרה ובר"ש דהוו כב' בכורות דהא דתאומים פטור משום דא"א לנמנס ומד קדיש אבל שניהן כאחד ממש הו"ל כשני בכורות ומטאר דהמיוב דהוי כב' אנשים ובתום' מבא המעשה מירושה משלמה שאיש אחד הוא רק עם ב' רשתין וא"כ למה שייט עשרה סלעין וכן ממה שמקשה הגמ' דהרי הוא טריפה ובתום' הטעם דיתר כנטול חה לא שייך רק אם הוא גוף אחד והנה בגמ' מתרץ דשייב בפדיון אף דטריפה פטור דשאני הכא דבגלגולת תליא רחמנא ופירוש רש"י פלגי מאד קודם דמאי איכפת לי אם דאכתי מי הא טריפה פטור וג"כ אין דברי רש"י מובנים איך נכנס פירושו בגמ' בגלגולת תליא רחמנא ועוד קשה דמשמע מרש"י דלכן שייט עשרה סלעים כיון דיש שני גלגלות פי' דבאמת הוא אדם אחד ושייב עשרה דבכור בגלגלת תליא ואפ"ל דבאמת בעל שני רשתין יכול לחיות וכדמוכח מתוס' דהרי נפל אינו בר ירושה ושמא י"ל דמ"מ רק בראש אחד נשאר בחיותו ולא השני וע"ז קאמר דמ"מ שייט בעשרה דבגלגלת תליא רחמנא...

ע"ד מה שאומר במאי בעית טפי בגר בכורך או ה' סלעים והנוסח הוא מתשובת הגאונים ואין מובן דהרי אין זה תלוי בבחירתו ואפילו לא ירצה לפדות רק לתתו לכהן לא יועיל וכמבואר בתשובת מרומת הדשן סי' רל"ה (וגם בפטר חמור נסתפק שם אם מועיל לתתו לכהן) וא"כ מה זה וי"ל כן דאפילו דאין יכול לתתו לכהן כי כך גזרה התורה שיתן ה' סלעים מ"מ האי ה' סלעים קראתם התורה פדיון והוי כנותן תמת בנו וכדי שיצאו המצוה כמיקרוה שהוא ענין פדיון ולא שאם נתינה ע"כ תקנו שיאמר הלשון הנ"ל שידע בברור שהוא ענין פדיון וכנותן ה' סלעים תמת בנו.

ובהנ"ל דמטאר דהוא ענין פדיון יש לישב שי' הרמ"א בשו"ע דאין יכולין לפדות ע"י אילם ותמהו ע"ז הש"ך ט"ז פר"ח גר"א וכו' דהרי בכל התורה קיי"ל שלוחו רבנן שמא יאכלוהו בלא מום מפני שאין אצלנו מקדש ואמרו אינו נוהג אלא בפני הבית. וכשהיה המקדש בנוי נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ. (פס מקוטי, הלכות בכורות פ"ו):

מצוה עא היא שצונו לקדש בכורות כלומר להפרישם ולהבדילם למה שראוי שיעשה בהם, והוא אמרו יתברך קדש לי כל בכור. ומפורש בתורה שזאת הבהמה היא בקר וצאן ומין חמור לבד. וכבר נכפל הצווי בבכור בהמה טהורה, והוא המצוה שאנחנו מדברים בה עתה ואמר כל הבכור אשר יולד וגו'. ודין זה של בכור בהמה טהורה שיביאנו לכהנים ויקריבו חלבה ודמה ויאכלו שאר בשרה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו על השלמות במסכת בכורות. והתבאר בסוף מסכת חלה (פרק ד') שמצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ. ולשון ספרי יכול יהא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ, תלמוד לומר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ממקום שאתה מביא דגן אתה מביא בכורות. הנה התבאר שמצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ בין שהיה בית המקדש קיים בין שלא היה כמו שהוא עתה בזמננו זה, כמו מעשר דגן. (פס מל פרשה, רלה, הלכות בכורות פ"א):

מצוה פ היא שצונו לפדות בכור אדם שיתן

והנה בנוסח מאי בעית טפי בגר בכורך או ה' סלעים ותמוה וכי הברירה בידו ליתנו לכהן אך עיין בלשון הרמב"ם כאן שכתב שכוונת הפדיון היינו שבאמת חשוב כמו שהבן נתון לכהן והוא פודה ממנו ולכן אומרין זה הנוסח כדי להבין ענין הפדיון שהיא כמו שלוקחו עכשיו מהכהן, והבן.

בגמ' ושו"ע דיכול ליתן חפץ פחות מה' סלעים להכהן מטעם לדידי שוה לי ועיין בר"ן דמדוע לא יתא כן בקדושין שקדשה פחות מש"פ לדידי שוה לי ונראה דמתנות כהונה לא בעי קנין ורק שיהא לכהן ה' סלעים ואם לו זה שוה ה' סלעים הרי קיבל ה' סלעים משא"כ קדושין דבעי מקנה וקונה ולא שייך לדידי שוה דגם המקנה צריך פרוטה ואנו לא שייך שוה לי דשייך רק למקבל וג"כ כיון דבעי קונה לא שייך שוה על מה שאינו.

לכאורה האסור לפדות בשבת מה שהכהן קונה הפדיון וי"ל דמ"ש מתרו"מ דאפי' דאין מפרישין משום תקון מנא דכרי אך הפרש מע"ש כבר מותר ליתן לכהן בשבת אף שקונה וי"ל דשאני פדיון הבן מתרו"מ דפדיון הבן הוי קנין ממש דאין שום ענין בהפרשה ורק ע"י נתינה לכהן נקנה משא"כ תרו"מ דע"י

של אדם כמותו רק בהג"ל י"ל כיון דהוי ענין פדיון הוי כמצוות התלויות בגופו שאין יכולין לקיים ע"י שליח וכן מפורש לשון הפסוק בפ' קרח כל פטר רחם וגו' באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם דבאמת הבכור שייך לכהן רק שפודה אותו"כ.

*ועל שאלתך מתן דפדיון הבן הנה המנהג הפשוט להמתין עד עבור שלושים מלאים דהיינו ביום ל"א וכפי שפסק המג"א סי' של"ט ס"ק ס' ולא כמ"ש הב"ח והש"ך בסי' ש"ה ס"ק י"ב וס"ק י"ט דיש לעשות ביום ל' אחר עבור כ"ט ימים וי"ב שעות תשל"ג שלמים והטעם פשוט דאם מקדים הפדיון ליום ל' א"כ לשיטת המ"א הנ"ל לא יצא ידי חובת הפדיון לפי מה שמבואר שם בסעיף י"ג דרק באחר ליה שיחול לאחר שלושים וגם אז דוקא שהמעות עדיין ברשות כהן וכמ"ש הרמ"א, וגם פשוט דאינו יכול לברך עדיין כיון שלא הגיע זמן המצוה ומפסיד שמי ברכות.

אבל כשיעשה ביום ל"א יצא ידי כו"ע ואף שלדעת הב"ח השהה המצוה כיון שהשהה כדי לצאת אליבא דכו"ע ליכא בזה שום פקפוק.

והשלושים יום נמנים מעל"ע דלכן

המשמן פשוט אותו יום שנולד אחרא שבועות אח"כ יומיף עוד שני ימים ואז בתוחה השעה שנולד מאז יכול לעשות הפדיון.

ומכיון שאצלך יצא ביום שישי הנה אם לפני מצות נולד מוכל לעשות אז, ואם לאחר מצות אף דמבואר בסי' רמ"ט דקעודת פדיון הבן מובר בע"ש מ"מ שמעתי מאבא מארי שהמנהג לעשות הפדיון במוצ"ש בלילה.

ואף שנוהגין לפדות ביום מ"מ כשבבר עבר זמנו אין מתמינין ושושין בלילה שמעיקר הדין מובר וכך שמעתי מאבא מארי שליט"א וכנ"ל.

מצוה פ"א הפדיון בשה וע"י הפדיון נפקע האיסור מחמור ואח"כ צריך ליתן לכהן בפ"ע אבל האיסור נפקע ע"י פדיון לבד וכמבואר בגמ' ב"מ דף ז. דלכן הדמים לכהן, והוא אמרו בכור בניך תתן לי, ובאר לנו הנתינה הזאת איך תהיה והוא שנפדנו מן הכהן וכאלו הוא כבר זכה בו ונקנהו ממנו בחמש סלעים, הוא אמרו אך פדה תפדה את בכור האדם, והמצוה הזאת היא מצות פדיון הבן. ואין הנשים חייבות בה, אמנם הוא ממצות הבן על האב כמו שהתבאר בקדושין (כ"ט). וכבר התבארו דיני מצוה זו כולם בבכורות. ואין הלוים חייבים בה. (ומלה המשפטים, קרח, הלכות בכורים פי"ל):

מצוה פא היא שצונו שנפדה פטר חמור בשה לבד, ולא יפדה בזולתו, וינתן אותו השה לכהן, והוא אמרו יתברך ופטר חמור תפדה בשה, וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת בכורות, והיא גם כן אין הלוים חייבין בה. (כי משפט, הלכות בכורים פי"ג):

מצוה פב היא שצונו לערוף פטר חמור אם לא נפדה אותו, והוא אמרו יתברך ואם לא תפדה וערפתו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת בכורות. ויש למקשה שיקשה ויאמר ולמה מנית פדותו ועריפתו שתי מצות ולא מנית אותן מצוה אחת ותהיה עריפתו מדיני המצוה כמו שקבלו בשורש השביעי. הנה יודע האל כי ההיקש מחייב זה לולא מה שמצינו לרבותינו לשון יורה על זה היותם שתי מצות, והוא אמרו מצות פדיה קודמת למצות עריפה ומצות יבום קודמת למצות חליצה. וכמו שהיבמה מוכנת אם ליבום אם לחליצה והיבום מצוה והחליצה מצוה כן פטר חמור ראוי או לפדיה או לעריפה וכל אחד ואחד מצוה כמו שאמרנו. (כי משפט, הלכות בכורים פי"ג):

ספק פט"ח מפרש שה אבל אין נותנו לכהן והנה מצות עריפה הוא אם אינו פודה ולפי"ז אם פדה ולא נתן לכהן ליכא למצות עריפה וכדמוכח מגמ' הנ"ל גבי ספק דאין עורפין אפי' שהוא לא נתן לכהן ולפי"ז י"ל מאמר חז"ל במצות עריפה הוא הפסיד ממונו של כהן לכך יפסיד ממונו דעיקר הטעם בעריפה קנס משום הפסד ממון כהן, והראב"ד בהשגות ס"ל דאין בעריפה מצוה כלל רק קנס א"כ בפדה ולא נתן ג"כ צריך לקנסו, ונראה לי"שב דבאמת היכא דהפרש ולא נתן לכהן צריך לערוף כיון דיש הפסד דממון כהן וא"ק מגמ' הנ"ל ד"ל דמספק א"ל לערוף אף דספק דמצוה צריך לעשות מ"מ כיון דכאן הוא רק מכח ליתא דממונא שזה ממון כהן וכיון דהוי ספיקא דממונא וא"ל ליתנו לכהן שוב א"ל לערוף ולא כמנ"א שכתב דמספק צריך לערוף, עוי"ל דכיון דהפרש א"ל לערוף דאז לא שייך הפסיד ממונו של כהן כיון דע"י הפרשה כבר שייך לכהן ול"ע.

יל"ע במצות פדיון פט"ח אם המצוה דצריך מיד לפדותו כמו בכור אדם שאם לא פדה מיד עובר בעשה כמ"ש הפוסקים ול"ע אם גם בפט"ח זה כך וגם בעריפה יל"ע אם צריך מיד ואולי תלוי במח' הנ"ל דלראב"ד דאין עריפה מצוה נ"פ דלא בעי מיד.

הנה על הפרשת תרו"מ קי"ל דקטן אין יכול להפרש וכמו שוטה וכמפורש במשנה אולם בפדיון חמור בשה יל"ע אם קטן יכול לפדות על חמור שלו בשה דמצד הסברון שאינו יכול להקנות לכהן אפ"ל שא"ל בחתנות כהונה הקנאה וכמ"ש בגמ' ב"מ דף יא' אבל מצד הפרשה יל"ע אם שייך ד"ל דלא דמי להפרשה דתרו"מ דצריך דוקא הפרשה בגן דעת כיון שאם הענין הוא תלות תרומה ומעשר ולהחיל תלות צריך דעת וכל מילי שצריך דעת לא מהני קטן משא"כ כאן דאין שום תלות על השה רק ענין נתינה א"כ מדוע לא יהא בקטן ודלא כמנ"א.

מצוה פג היא שצונו להביא כל הקרבנות המוטלין עליו ברגל ראשון שיפגע בנו משלשה רגלים עד שלא יעבור אחד משלשה רגלים אלא שכבר הקריב כל אחד ממנו כל קרבן שהוא חייב, והוא אמרו יתעלה ובאת שמה והבאתם שמה, ועניין זה הצווי שיאמר כשתבא שמה והוא בכל רגל משלשה רגלים חייב אתה להביא כל קרבן שעליך. ולשון ספרי ובאת שמה והבאתם שמה למה נאמר לקבעם חובה שיביאם ברגל ראשון שפגע בו, ושם נאמר אינו עובר עליו משום בל תאחר עד שיעברו עליו שלשה רגלים [רגלין] כל השנה כלה כלומר עד שיעברו עליו שלשה רגלים ולא הביא אז עבר על לאו, ואולם כשעבר עליו רגל אחד הנה עבר על עשה אחת. ובגמרא ראש השנה (דף ד׳:) רבי מאיר אומר כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בבל תאחר. ונאמר שם מאי טעמא דרבי מאיר דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה אמר רחמנא כי אתית אייתי, ורבנן ההוא לעשה הוא דאתא. הנה כבר התבאר שמה שאמר ובאת שמה והבאתם שמה מצות עשה והוא שיביא כל מה שחובה עליו מחוקי האל ויפטר מהם בכל רגל ורגל. ובין מיני הקרבנות כלם ובין דמים ובין ערכין וחרמין והקדשות ולקט שכחה ופאה יציאת ידי חובתו מאלו החלקים כלם ברגל ראשון שפגע בו מצות עשה כמו שהתבאר בגמרא ראש השנה. (רלה מנכי, מעשה הקרבנות פי״ד):

מצוה פד היא שצונו להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה. והוא אמרו יתעלה שם תעלה עולותיך ושם תעשה, ובעבור שרצו לקיים האזהרה מהקריב שום קרבן מכל הקרבנות בחוץ לקחו ראיה מאמרו פן תעלה עולותיך, אמרו בספרי אין לי אלא עולה שאר קדשים מנין תלמוד לומר ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא תעשה בשאר קדשים מנין תלמוד לומרו שם תעשה כמו שאבאר במקומו כשנדבר על האזהרה, ועניין אמרם עולה בעשה ולא תעשה שיהיה מי שיקריב עולה בחוץ עובר על עשה ולא תעשה. אמנם לא תעשה הוא אמרו פן תעלה עולותיך ועל מצות עשה הוא אמרו ושם תעלה ושאר קדשים לא היו אלא בעשה כלומר אמרו ושם תעשה לבד. ונתבאר שאפילו שאר קדשים עובר גם כן עליהם בלא תעשה מחובר אל עשה. וכבר התבאר בסוף זבחים (דף קי״ט:) שהקדשים כלם שהקריבם בחוץ שהם בעשה ולא תעשה וחייבין עליהם כרת. הנה התבאר מכל מה שאמרתי שאמרו ושם תעשה מצות עשה גמורה. (רלה מנכי, מעשה הקרבנות פי״ח):

מצוה פה היא שצונו להביא כל מה שאנחנו חייבין חטאת ועולה ואשם ושלמים אל בית הבחירה ואע״פ שהם בחוצה לארץ, כלומר שנתחייב בהם בחוצה לארץ הנה נצטווינו להביא לבית הבחירה, והוא אמרו רק קדשיך אשר יהיו וגו׳. ולשון ספרי קדשיך אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ תשא ובאת מלמד שחייב בטפול הבאתו עד שיביאנו לבית הבחירה. ופסקו שם שזהו אמנם מה שיתחייב כל איש מחטאת ועולה ואשם. (רלה מנכי, מעשה הקרבנות פי״י):

מצוה פו היא שצונו לפדות מה שנתחדש בו מום מן הקדשים ויצא לחולין ויהיה מותר לשחוט אותו ולאכלו והוא אמרו יתעלה רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת. ולשון ספרי רק בכל אות נפשך אינו מדבר אלא בפסולי המוקדשין שיפדו. וכבר בארו רמז מצוה זו כלומר פדיון הקדשים במסכת בכורות ובתמורה ובמקומות מחולין וערכין ומעילה. (רלה מנכי, מיסודי מזבח פי״ט):

מצוה פז היא שצונו להיות התמורה קודש. ובבאור אמרו במסכת תמורה (דף ד׳:) כי אמרו לא ימירנו הוא מצות לא תעשה שנתק לעשה, ואמרו הרי ממיר דלאו הנתק לעשה הוא. ושם נאמר גם כן לתת טעם היות ממיר לוקה ואע״פ שהוא לאו שנתק לעשה ואמרו לא אתי עשה ועקר תרי לאוי, כלומר האזהרה מתמורה נכפלת פעמים לא יחליפנו ולא ימיר אותו ובא עשה אחד והוא והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, הנה התבאר מה שרצינו לבארו. וכבר התבארו דיני מצוה זו בתמורה כלומר איך תתקיים ואיך לא תתקיים ומה דינה. (שם נתקומי, הלכות תמורה פי״ט):

מצוה פח היא שצוה הכהנים לאכול שירי מנחות, והוא אמרו יתעלה והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל. ולשון ספרי תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה מצוה, רוצה לומר שאכילת שירי מנחות כמו בעילת היבמה שהיא מצות עשה לא ענין היתר לבד. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת מנחות. ולשון התורה בזאת המצוה היא מיוחדת בזכרים, והוא אמרו יתעלה כל זכר בבני אהרן יאכלנה. (עו, מעשה הקרבנות פי״י):

מצוה פט היא שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם שהם קדשי הקדשים, והוא אמרו ואכלו אותם אשר כפר בהם. ולשון ספרי מנין שאכילת קדשים כפרה תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה, כיצד כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין. ומתנאי מצוה זו שהיא האכילה שהיא מצוה אמנם תהיה ליום ולילה עד חצות ואחר כך תאסר אכילת החטאת ההיא או האשם, אמנם תהיה אכילת מצוה בזמן המוגבל. ומבואר הוא שמצוה זו מיוחדת בזכרי כהונה ואין נשים חייבות בה כי קדשי הקדשים שבא בהם הכתוב לא תאכלנה הנשים.

מצוה פ״ג ע״ד המ״ע להביא קרבן ברגל ראשון ברגלה דאם לא הביא אם מחויב להביא אחר הרגל או לא דהיינו אם זה נמיעת זמן שמרגל ראשון חייב או שהוא ענין מיוחד לרגל וכיון שעבר הרגל ולא הביא אין עליו חיוב להביא רק שלא יאחר ג׳ רגלים.

במצוה זו שיביא כל הקרבנות ברגל ראשון הנה אם הקריב קודם לרגל לא קיים העשה כנ״פ ולפי״ז עדיף שיקריב הקרבן ברגל כדי לקיים זו המצוה ול״ע.

מצוה צ' בתוס' קידושין מקשה דהטעם דאין שורפין קדשים ביו"ט דאין עשה דשריפה דומה ל"ת ועשה ביו"ט והק' הר"ר יוסף דנשים דליכא גמ"ה עשה ביו"ט דהוי ז"ג וש רק ל"ת לידמי ומ' דאה"ג, והנה לכאורה אפ"ל דגבי נשים ליכא נמי העשה דשריפת קדשים דהלכה היא דשריפת קדשים נוהג רק ביום והוי ז"ג ואינו בנשים, והנה הרמב"ם בפיה"מ כתב דעשה שאינו שוה בכל לא שייך לאו המיתק לעשה ומקשים עליו דהרי לאו המיתק לעשה יליף מעותר ושם הוי עשה שאינו שוה בכל דאין בנשים שריפת קדשים וי"ל לפמ"ש הר"ן דנשים יצאו בכלל עשה דשבת משום כל שיצאו בשמירה יצאו בזכירה ולכן כיון דמחוייבים בל"ת דשבת הם מחוייבים גם בעשה דשבת ולפי"ז י"ל דהכ"ג כיון דיצאו בל"ת דעותר הם ג"כ בעשה דשריפה ול"ע (ועיין במק"א בגדר מ"ע שהז"ג סברא דלפי"ז י"ל דעשה דשריפה אינו תשוב כמ"ע שהז"ג) אבל הר"ר יוסף ע"כ לא ס"ל סברת הר"ן הנ"ל דא"כ נשים ג"כ יש בהם העשה ביו"ט ולק"מ, עוד תירצו בתוס' דכיון דהוי לא תעשה ועשה הלאו אינו אפילו בנשים דליכא גמ"ה עשה חו סברא מדשה בנאור אין עשה דומה ל"ת ועשה דהל"ת מתחזק ולא מטעם אין עשה דומה עשה (רלה לומר דאין לפשוט מכאן דעשה דומה עשה) ובאמת ראה חולין קמ"א דיש מה מתלוקת בהיכא דאין עשה דומה ל"ת ועשה אם עבר ודחה הל"ת אם לוקה ותלוי בחקירה הנ"ל אם הל"ת נדחה מפני העשה רק שהעשה אינו דומה העשה ואז אינו לוקה או דגם הל"ת לא נדחה ולוקה, ויש לדמות דאף העשה אינו מקיים דהוי מהכ"ע ולא קיים העשה כלל ול"ע דלאו בכל דוכתי נאמר מהכ"ע, וכה"ג יש לתקור בלאו המיתק לעשה אם הלאו בכל הלאוין רק שהעשה מתקנו או דהלאו לא אינו כל כך חו סברת הרמב"ם לעיל דעשה שאינו בכל לא מיתק דאינו מתקן לכולם אבל הלאו אינו, ויש טובא להאריך בזה ואכ"מ,

עוד בהנ"ל עיין ברבנו נסים גאון בתס' שבת קל"ג מקשה דהא דעשה דומה ל"ת קשה דהרי ל"ת חמור מעשה ואין ידחה חמור את הקל ומאריך לבאר דהיכא דיש עשה הדומה אז לא ניתן ל"ת כנגדו כלל דהל"ת ניתן בתנאי שלא יפריע לעשה והיכא שעשה דומה ליכא ל"ת כלל עי"ש בדבריו ולפי"ז היכא שאין דומה נשאר הל"ת בתקומו כי הוא חמור וכנ"ל ומשמע ג"כ דס"ל דעשה דומה ל"ת הוא גדר הותרה ולא דחויה אולם הרמב"ן כתב דבאמת העשה חמור מל"ת ולפי"ז י"ל דהל"ת נדחה ולפי"ז ג"כ י"ל דהוא גדר דחויה וכ"מ ברמב"ם.

אמנם שאר קדשים כלומר קדשים קלים הנה הם יאכלו לשני ימים ולילה אחד זולתי תודה ואיל נזיר שהם ליום ולילה עד חצות ואע"פ שהם קדשים קלים ותאכלנה הנשים גם כן אלו הקדשים קלים ואכילתם גם כן נגררת אחר המצוה, וכן גם כן תרומה הנה אכילתה נגררת אחר המצוה אבל אין אכילת הקדשים קלים ותרומה כאכילת בשר חטאת ואשם. כי אכילת הבשר הזה מן החטאת ומן האשם בם תשלם כפרת המתכפר כמו שבארנו ובא לשון הצווי באכילתם מה שלא בא בקדשים קלים ותרומה ולפיכך הוא נגרר אחר המצוה והאוכל אותם עושה מצוה. ולשון ספרי עבודת מתנה אתן את כהונתם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש מקדש ידיו ואח"כ אוכל אף אכילת קדשים מקדש ידיו ואח"כ אוכל. וכבר התבארו דיני מצוה זו בזבחים. (ולמה תלוה, מעשה הקרבנות פ"י):

מצוה צ' היא שצוה לשרוף קדשים שנטמאו, והוא אמרו והבשר אשר יגע בכל טמא. ובגמרא שבת (דף כ"ה)בא לבאר הטעם שבעבורו אסור להדליק בשמן תרומה שנטמא ביום טוב ואמרו בזה שבתון עשה הוא וה"ל יום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. וענין זה המאמר עשיית מלאכה ביום טוב אסור והעושה אותה עובר על מצות עשה שהוא ביטל מצות עשה. והוא אמרו יתעלה ביום טוב יהיה לכם שבתון ועובר על מצות לא תעשה כי עשה את מה שהוזהר ממנו, והוא אמרו כל מלאכה לא יעשה בהם כלומר ביום טוב, ושריפת קדשים הוא מצות עשה, ולכן אינו מותר לשרוף אותו ביום טוב בעבור השרש שזכר אין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. ושם גם כן אמרו (שם) כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף שמן תרומה שנטמא. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפסחים וסוף תמורה. (עו, פסולי המוקדשין פי"ט):

מצוה צא היא שצוה לשרוף נותר, והוא אמרו יתברך והנותר מבשר הזבח באש ישרף. ובבאור אמרו בכבש הפסח לא תותירו ממנו, אמרו במכילתא בא ליתן עשה ולא תעשה, ובמקומות רבים מפסחים ומכות וזולתם אמרו בבאור כי לאו דנותר נתק לעשה ולכן אין לוקים עליו, והעשה הוא שזכרנו והנותר ממנו באש תשרופו, ודין הפגול והנותר שוין כמו שאבאר במצות לא תעשה כי כבר הוציא הפגול בלשון נותר. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת פסחים וסוף תמורה. (עו, פסולי המוקדשין פי"ט):

מצוה צב הוא שצונו שהנזיר יגדל שער, והוא אמרו יתברך גדל פרע שער ראשו. ולשון מכילתא קדוש יהיה גדל בקדושה גדל פרע מצות עשה ומנין בלא תעשה תלמוד לומר תער לא יעבור על ראשו. ושם נאמר הוא מה שנתתי בעשה, החופף באדמה והנותן סמנין, כלומר שהנזיר שם בראשו להשיר השער לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה כי הוא לא העביר כעין תער, ואמנם עבר על מצות עשה והוא גדל פרע וזה לא גדל ולאו

מצוה צ"ג *מה שלפעמים נתנו כמה דברים בא"ע אחת וכגון שיש קרבן על ל"ח אף שיש בה כמה פרטים כקרבן נשיא ויחיד וכיו"ב ולהיפוך נתנו כמה במצוות פרטיות כ"ח בפ"ע והכלל בה דאם המצוות תכליתן אחת יתנו כמצוה אחת ואם יש בהם ב' תכליות יתנו כשתיים ולכן מנה טבול יום ומתוסר כפורים לבד מטמא שכן הם תכלית אחרת דטמא הכוונה שיטהר וטבול יום להתירו במקדש, וכ"כ הרמב"ם שמנה תגלחת נזיר עם הבאת קרבנותיו כמצוה אחת מפני שלשתיהן כוונה אחת להתירו בשתיה יין, והארכנו בזה כבר.

כתב רבינו במצוה קי"ח דגלוח מצורע והבאת קרבנותיו עשב לשמי מצוות משא"כ גלוח נזיר וקרבנותיו נתשב למצוה אחת והטעם בזה דגלוח נזיר וקרבנותיו באים לתכלית אחת להתירו בשתיה יין וא"כ לא נתשבו כמצוה בפ"ע משא"כ מצורע דגלוחו מטהרו מטומאתו והבאת קרבנו מתירו ליכנס במקדש (ולא מדין טומאה וכמ"ש הר"ח בן הרמב"ם דמה שאסור למתוסר כפורים ליכנס למקדש אינו מדין טומאה כי הטומאה מסתלקת בטבילה רק שאסר עניו הטהרה השלמה עיי"ש דברי בן' מעשה מים) והם שני עניים משא"כ תגלחת וקרבנות נזיר, והנה יל"ע דזה יספיק על נזיר טהור אבל נזיר טמא ג"כ מחויב בקרבנות וזה אינו להתירו יין דהרי אסור אף לאחר הקרבן א"כ היה לו למנות גלוחו והקרבת קרבנות לתרי מצוות והנה בתגלחת נזיר טמא כתב הרמב"ם דלכן לא נמנה גלוח נזיר טהור וטמא לשני מצוות אף שהם שני עניים וכתב שם מדוע עצוס דהא דנזיר טמא תגלח אינו מ"ע רק הוא תיקון לנזירות הבאה שיגדל שער ראשון בקדושה דכאן גדל שער ראשו בטומאה וצריך שיגדל שערו בקדושה ולכן תגלח כדי שיגדל שערו בקדושה נמצא שאין זה מ"ע רק תקון לנזירות הבאה עיי"ש בדבריו הנפלאים, ועפי"ז יובנו הפסוקים בפ' נשא בענין נזיר טמא ואחירו כמתינתן מקיים ח"ש טמא ראש נזרו ונזכר בפסוק, האמנם לפי"ז היה לכל נזיר לגלח שערו קודם נזירות כדי שיגדל שערו בקדושה חו לא שמעט וכ"ע. והנה המירון יספיק על גלוח אבל בקרבן קשה דהו"ל לימנות קרבנות דנזיר טמא וטהור כשני מצוות ואין כאן לתרץ מה שמירץ בגלוח ודוחק לומר דהקרבנות ג"כ הוו רק הכשר לנזירות הבאה, וכ"ע.

הבא מכלל עשה עשה, והוא כמו שהוא שרש אצלנו. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת נזיר.

(נשא אם ראש, הלכות נזירות פרק ה'):

מצוה צג היא שצונו לגלח הנזיר את ראשו ולהביא את קרבנותיו במלאת ימי נזירותו. ולשון ספרי שלשה מגלחין ושלשתן תגלחתן מצוה. הנזיר והמצורע והלוים. אמנם תגלחת הלוים היא במדבר ואינה נוהגת לדורות וגלוח מצורע ונזיר נוהג לדורות. ומבואר הוא כי לנזיר שני גלוחים גלוח טומאה וגלוח טהרה. והוא אמרו ובמלאת ימי נזרו. ואין ראוי שימנו שני גלוחים אלו שתי מצות לפי שגלוח טומאה הוא מדין מצות נזירות כי מצות עשה שלו הוא שירבה פרע בקדושה כמו שבאר ודן אותו הכתוב בזה שאם נטמא הנזירות יגלח ויביא קרבן ואז ישוב ויגדל פרע בקדושה כמתחלת מנין ימי הנזירות שחייב נפשו, כמו שיש למצורע גם כן שתי תגלחות והם מצוה אחת כמו שאבאר במקומו. והנה אבאר במה שאחר זה הסבה במנותנו תגלחת נזיר וקרבנותיו מצוה אחת ותגלחת מצורע וקרבנותיו שתי מצות. וכבר התבארו משפטי מצוה

והנה הגאון ר' דמיאל בספר הנפלא הנקרא מעשה נסים מקשה עמ"ש הרמב"ם דהגלוח הוי להתירו יין דהרי קיי"ל דמיד אחר הקרבן יכול לשתות יין אף קודם הגלוח דהגלוח אין מעכב וכמ"ש הרמב"ם וא"כ אין שייך לומר דהגלוח בא להתירו יין וגם הר"ח בן הרמב"ם לא השיב מה יש לתרץ בב' אופנים הא' נראה דהנה אמרו דתגלחת אינה מעכבת רק למצוה ופשוט הכוונה דרק למצוה שיעשה זאת והנה יש יותר לפרש דהכוונה למצוה היינו שלכתחילה ג"כ לא ישתה הנזיר יין עד הגלוח ואף שהותר כבר אחר הקרבן והאמנם לשון הגמ' ל"מ כן אבל מלשון הרמב"ם יש לדייק כן דהא דנזיר הותר יין אחר קרבן הוי רק דיעבד ולא לכתחילה וכן לשון הפסוק ואחר ישתה הנזיר יין א"כ לכתחילה צריך להמתין עד גלוח וע"כ דהגלוח ג"כ הוי להתיר יין רק דאין מעכב אבל עיקרו בא לזה, האמנם דיל"ע מה דאם שתה כבר יין א"כ ע"כ אין הגלוח להתירו יין ואפ"ה שיב לגלח, וכן מצינו בגר דנכנס לגרות מהדין ע"י טבילה ומילה וקרבן כמבואר בגמ' ור"מ ומה"ז דליכא קרבן מתגייר ללא קרבן אולם מפרש מעות וכשיטא בהמ"ק יביא הקרבן (ואח"כ בטלו ההפרשה בגלל תקלה אבל הדין נשאר דלע"ל יביא קרבן) הנה מצינו ג"כ דאף דהקרבן הוא להכשיר בגרות מ"מ אם נכנס בלא זה ג"כ הוי גרות ואפ"ה מתחייב להביא אח"כ אע"ג דכבר אין לזה שייכות לגרות וי"ל דהכ"ג אף דהגלוח להתיר יין מ"מ אחר שהותר ג"כ שייב בגלוח, ולענ"ד ר' הרמב"ם יש להביא ראיה מגמ' כריתות דיש פ"ב דמפורש דקרבן נזיר טהור הוי להתירו יין.

עוי"ל דיל"ע אם הגלוח עיקר או הקרבן עיקר והנה כאן בב' המצוות הביא דהקרבן והגלוח הם ענין אחד עד שחז"ל קראו לקרבן תגלחת טהרה וכן לשון הרמב"ם בה' נזירות תגלחת טהרה כילד מביא קרבנותיו וכו' היינו כמ"ש דהקרבן בלק מהגלוח ולפי"ז פשוט מחייב ההשגה דלע"פ דהקרבן כבר מתירו בלא הגלוח הטעם שמתיר משום שנתשב כחלק מהגלוח ואף בלק מהגלוח דיו להתירו אבל ודאי עיקרו להתירו יין רק דהקרבן בלק מהגלוח האמנם בהשגה פולק ודעתו להיפוך דהגלוח בלק מהקרבן ובאמת כן נראה דאם הקרבן בלק מהגלוח א"כ הוא פלא דהקרבן מעכב והגלוח רק למצוה.

מצוה צ"ה ידועה פלוגתת הראשונים הרשב"א ור"ן נדרים פ"ה באומר פרומיו עליו דרשאים אחרים לקחתם אם אח"כ נשאל על הנדר אם מי שלקח הפרות צריך להחזיר דהרשב"א כתב דכיון דסכם עוקר מעיקרו ע"כ בטל הנדר וצריך להחזיר הפרות ור"ן כתב שדוקא באסור שיך שאילה אבל על מה שאחרים קנו מהפקר ע"ז לא שיך שאילה דאין שאילה בהפקר, ויש לפרש דפליגי אם זה שאחרים רשאים לקחתו אם היא כיון דאסור מהנאה ממילא מותר לאחרים לכן בטל המיבה בטל המסחובב מזה כדעת הרשב"א או דבעצם הנדר הוי כאילו הפקיר ולכן ע"ז לא שיך שאילה אבל רשוק לומר דדעת הרשב"א דאעפ"י שהפקיר שיך שאילה ע"ז דזה מוכח בגמ' דאמרו דתרומה ביד כהן ל"מ לשאלו עליה ועיין ברש"י הטעם כיון שהכהן כבר עשה קנין בה אין שיך ע"ז שאילה מבואר דעל מה שנעשה קנין אין שיך שאילה ואין להקשות דהרי מיד שנעשה תרומה הוי ממון כהן וכמבואר בר"מ דשיך בה גזל השבטו וכן אמרו דאין יולא בו ידי"ח אתרוג רק משום בן בתו כהן עי' מוכח לה: ואין נקרא שלו י"ל דמ"מ עד שלא ניתן לכהן הוי רק ממון כהן מכח דיבורו ולכן יכול לישאל לבטל הדיבור וממילא בטל הקנין אבל כשעשה הכהן קנין אז היא של הכהן מדין תורה וכח מלות נתינה ולא מכח דיבורו בלבד ועי"ז לא שיך שאילה אלא דא"כ ל"ל מ"ש מעשר פירומיו ושוב נשאל דצריכים להחזיר לו לרשב"א והנה היה אפ"ל דדעת הרשב"א כמ"ש השיך סי' קנ"ה דהא דא"א לישאל בתמי ליד גזבר אין הטעם משום הנ"ל רק דלא אמי דבור ומבטל מעשה משא"כ כ"ז שלא קנה הגזבר או הכהן הוי רק גדר דבור ודבור מבטל דבור וא"כ י"ל דהכ"נ בגדר הפקר ס"ל לרשב"א דאין זה מעשה דהא דאמר לא אמי דבור ומבטל מעשה היינו דוקא מעשה שלו אבל לא מעשה של השמי וכאן הוא לא עשה מעשה רק אסר הפרות וממילא הופקר ואסר קנאו ואין זה מעשה לכן שיך בזה שאילה ול"ד לתרומה ביד כהן דהתם עשה הגופן גופו מעשה ודו"ק.

מצוה צ"ו ברמב"ם פ"ג מהל' אה"ט כתב דנבלת עוף טהור שנפסלה מאכילת כלב אינה מטמאה בבית הבליעה ומקשה המנ"מ דאפילו נפסלה מאכילת אדם ג"כ היה לו לטהר כיון דאין ראוי לאכילה הוי אכילה שלא כדרך אכילה ול"מ אכילה ונשאר בל"ע, ותחילה יל"ע בדבר שאין ראוי לאכילה אבל יכול לבולעו אם מקרי אכילה ועיין במק"א מש"כ על הא דבלע מלה יצא לענין או"ה ועוד, ועו"ל לפי מה שהארכתי במק"א בפטור דשלא כדרך אכילה אם זה מטעם שלא מקרי אכילה וכדעת המנ"מ או משום שעיקר חיוב אכילה משום הנאה כמ"ש שכן נהנה ושלא כדרך אסר בהנאה אבל אכילה מקרי ונבלת עוף טהור אכילה בעי ולא הנאה ול"ע, ועוד נראה (ושוב מצאתי שקדמוני בה האחרונים) דנבלת עוף טהור אינו מטמא כלל משום אכילה רק עצם המצאות העוף בבית הבליעה מטמא וזה נכון, ומה מובטן דברי הרמב"ם בריש פ"ג שם עי"ש, ורא' לדבר שאי' דלמה כתב בתורה הלשון כי תאכל ליתן שעור אכילה בכזית ותמוה דמה השאילה והלא מטמא כדרך אכילה וע"כ דאין הטומאה משום אכילה כלל רק כיון דאפיק בלשון אכילה בעי שעור כזית וכמשמע לשון הרמב"ם וכל לשון אכילה רק ליתן שעור כזית, וכן ראיה ממה שכתב הרמב"ם דבשעה שמקיא העוף אין מטמא משום שדוקא בליעה מטמא ולא הקאה ואם המיב משום אכילה וכי ס"ד שיטמא בהקאה ומשמע כנ"ל ולכן

זו גם כן כלומר תגלחת נזיר במקומה במסכת נזיר. (נשא, הלכות מילות פ"ח):

מצוה צד היא שצונו לקיים כל מה שקבלנו על נפשנו בדבור משבועה ונדר וצדקה והקרבן וזולת זה, והוא אמרו יתעלה מוצא שפתיך תשמור, ואף על פי שחלקו מלות זה הפסוק ושמו כל מלה ממנו לענין אמנם הכוונה המגעת מכל מה שזכרתי לך שמצות עשה היא לקיים כל מה שהאדם מחייב על נפשו באי זה דבר שיהיה מהדברים והעובר עליו עובר על מצות לא תעשה. והנה אבאר זה בזכרי מצות לא תעשה. ובספרי מוצא שפתיך מצות עשה ואתה יודע שאין שום ענין יוצא מדבור מוצא לבד, ואמנם הכוונה מה שזכרתי לך להבין פשטיה דקרא שצוה לעשות מה שהוציא בשפתיו. והנה נכפל הצווי במצוה זו, והוא אמרו ככל היוצא מפיו יעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות רבים, בשבועות ובסוף מנחות ומסכת קנים גם כן, כלומר ששם הדקדוק להזהיר האדם לעשות הדבר שחייב נפשו ואיך יפטר נפשו ועצמו כשיפול ספק במה שאמר. (מי תנא, הפלאה):

מצוה צה היא שצונו לדון בהפרת נדרים, כלומר התורה שהורונו לדון בדינין ההם, ואין הענין שנתחייב להפר על כל פנים, וזהו הענין בעצמו הבן ממני כל זמן שתשמעני מונה דין אחד מהדינין כי אין צווי בפעולה מהפעולות בהכרח ואמנם המצוה היא בהיותנו מצווים שנדון בדין זה בדבר זה אמנם היות הבעל והאב מפירין הנה כבר התבאר בכתוב, ובאה הקבלה שחכם גם כן מתיר הנדר וגם כן לשבועה, והרמז על זה באמרו לא יחל דברו הוא אינו מחל אבל אחרים מחלין לו. ובכלל הנה אין ראיה על זה מן הכתוב והם אומרים היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו אלא בקבלה האמיתית. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת נדדים. (רמבי המצות, הלכות נדרים פי"ג):

מצוה צו היא שצונו להיות כל איש נוגע בנבלה טמא, ומצוה זו תכלול טומאת נבלה וכל דיניה. ואני אזכור עתה הקדמה ראוי שנזכור אותה בכל עת שנזכור ממיני הטומאות,

ס"ד שיטמא בהקאה ג"כ ומה שכתב דאם כרכו בציר לא מטמא אין הטעם משום מסרון אכילה רק הטעם דאז אין זה בליעה דבעי שיגע העוף בחין אך ל"ע מגמ' בילה ז' ע"א בעלמות וגידין של עוף אינן מטמא והנה עלמות וגידין הוי חלק מהעוף כגון לגבי טומאת נבילה של בהמה ולכאורה הטעם כיון דאין ראוי לאכילה אין בה אכילה ולדברינו מקשה דהא לא מטמא מטעם אכילה ויש לחלק, וכן הא דאילטריך רבי מיוחד בחולין ק"כ לשותה אף דבכל התורה אוכל כשותה מ"מ כאן אינו מדין אכילה. ומה צריך ריבוי ומוכח דהוי דין באכילה וצ"ע.

*מצוה צ"ח זמנים ל"ד ע"ב נגד שנטמא קורבו ומחזירו לעזרה וכן כלי נוקבו עי"ש ובגמ' פריך דהא לאו נגד ולא כלי ומתרץ נגד שנשאר כדי מעפורת ובכלי שיקב בשורש קטן ובתוס' תמהו דמאי נ"מ אם אינו כלי לטומאה כמו כן אינו כלי לענין דין כבוס ומתרלים דצריך יחוד כדי לחול עליו דין כלי ולכן לענין טומאה אין עליו דין כלי משא"כ לענין קדשים דרק ממוסר יחוד ואכתי צ"ב דמ"ש וגראה מה דלענין טומאה כיון שפקע דין הכלי הקודם אף שיכול לתקנו ולחזור עליו אם כלי ע"י יחוד מ"מ אין זה אותו כלי שנטמא ואין עליו דין טומאה משא"כ דין כבוס אף אם נאמר שצריך שיהא נגד וכלי כדי שיחול עליו דין כבוס מ"מ אין צריך אותו נגד ואותו כלי ועד"מ כלי חרס שיחזרו לכבשן אף שטומאה תפקע ממנו דאין זה אותו כלי וגדר פכ"ח בא מ"מ לענין כבוס שמא לא יהני וצ"ע בזה.

עוד אם דה"ה כלי חרס שנטמא ומשמע שנטמא אחר שיחזו עליו הדם וא"כ תמוה דאיך נטמא כלל והלא כתובי מיכתת שעורי כיון דכ"ח בני שבירה וכמ"ש יבמות ק"ג והנה י"ל דכיון דבני שבירה דוקא במקום קדוש בעזרה א"כ כ"ז שהוא חוץ לעזרה לא שייך בה כתובי מיכתת עד שיגיע לעזרה ואם במשנה שכ"ח יצא חוץ לעזרה אך ל"ע דגם ביבמות דף ק"כ גבי בית מטוגע דטעון נטילה וצריך להוליאו חוץ למחנות וצ"ע עוי"ל דשבירה דכ"ח שמיחז דם שאני ורלוה דבגד אין טעון שריפה רק הוא ענין שאין להוליא דם מהכלי חרס רק ע"י שבירה אבל לא דהכלי מלד עלמו צריך נטילה וצ"ש ע"ז כתובי מכ"ש משא"כ בבגד ובבית המטוגע דהנטילה הוא דין בעצם הבגד והבית ודו"ק.

עוד אם דמעיל שנטמא מכניסו פחות משלש על שלש ובתש"י דאין מכנים שעור בגד טמא וצ"ב דהרי אסור להכנים כל טומאה למקדש וא"כ בהכנים פחות משלש על שלש מ"מ הרי הוא טמא כ"ז שמחובר למעיל וא"כ מנלן דמותר וצ"ע.

מצוה ק"א יל"ע אם הכהן מטמא הנגע וממילא האדם טמא או שמטמא האדם ובתש"י שאומר לו טמא אתה משמע שמטמא האדם ולפי"ז מה שאמרו וטמא אותו היינו את האדם אך אא"כ בטהרתו כתוב מפורש בתורה וטהר את הנגע הרי שמטהר הנגע וממילא האדם טהור.

בגמ' ב"מ פ"ו דרנה איפלגו בתמיכתא דרקיעא קדמה בהרת לשער לבן טמא שער לבן לבהרת טהור ספק קובה אומר טהור ופמלית של מעלה טמא ואמרי מלן נוכח רבה וכו' והרמב"ם פסק טמא וצ"ל דאף דקובה אומר טהור מ"מ כיון דגם במשנה שלנו נגעים פי"ג נמנה המבלוקת והוא בדוכתי טוכא בש"ס שלחכמים טמא ולר"י טהור לכן פסק כרבים דתורה לא בשמים היא ואפילו עד כדי כך, אלא דהראשונים מקשים ע"ז הדין דמדוע ספק טמא והא קי"ל ספק נגעים טהור ועוד הקשו דגברא בחזקת טהרה ובתוס' הביאו שי' ר"ת דהכא מיירי בשבבר נוקק לטומאה שבבר היה ט עי"ש והנה הרמב"ם

ביכורים

שהעמיק הדין בפשיטות ע"כ לא ס"ל כמירון הזה וכנדה ובפי' הרא"ש למס' נגעים מירלו דדרך הבהרת שהופכת השער לבן ולכן תלין שבהרת הפכה וטמא ואף שלפי זה הוא כעין ב' חזקות הסותרות זו את זו דמלד חזקת הדין טהור ומלד חזקת הגוף טמא וע"כ דחזקת הגוף אלימא מחזקת הדין וא"ש מאד הסוגיא דכתובות ע"ו דרלו להוכיח מסם דחזקת הגוף אלימא, אך לפי"ז יהא דין דהוא טמא ודאי כיון דתלין דחזקה שנעשה ע"י הנגע ולא מסוס ספק והרמב"ם שמוסיף על זה הדין וירלה לי שטומאתו מספק אמי לשלול זה דלכאורה אין מוכן כוונתו דוודאי הוא טמא מספק רק כוונתו שלא אימא שמחמת שכן דרך הבהרת להיו כוודאי אינו כן רק הוא ספק אלא שלפי"ז אינו מתרץ גם כמירון הזה של תוס' ואשר נראה לתרץ וגם להבין במאי פליגי מכמים ור"י ויתכן דכיון דלפי הדין אפי' אין שער לבן בבהרת אינו טהור רק מוסגר ואח"כ רואין אם פשה טמא ואם לא טהור והנה במשנה אין בין מלורע מוסגר למוחלט אלא וכו' ובר"י בחומש עה"פ וכתב בגדיו וטמא דאף המוסגר נקרא טמא וכן מוכח מהא דבעי טבילה שהוא טמא רק לא כמוחלט א"כ יש לישב בפשיטות קושית התוס' דכאן אין לומר אוקמי אחזקת טהרה כיון שוודאי זה אי אהוא מוסגר אי שהוא מוחלט א"כ וודאי חזקת טהרה אליף אחיל כיון שבין כך ובין כך טמא אלא שהספק איזו טומאה ומה י"ל ג"כ מה דקשה מהא דספק נגעים טהור ד"ל דדוקא שיהא טהור לגמרי אבל כאן דבין כך בבי הסגר לא שייך זה ומה א"ש מה דאי' ר"י אומר כהה וכנמ' מאי כיהה כיהה וטהור ועיין במפרשים שהתקו מוכא למה לא אמר בפשיטות שהוא טהור רק אמר כיהה היינו שאם יכהה יהא טהור ולא קודם ויתכן דזה עצם סברת ר"י דכיון דלאחר שבוע אליף טומאת הסגר ושוב שייך להחזיקו על טהרה שמקודם עיין תוס' חולין וינמות ל"א גבי ספק דרוסה ודו"ק.

בגמ' חולין ח' מבית בר"שתא דאם היה שמין ואח"כ מכוה ביטל מכוה את השמין וכן להיפוך ביטל שמין את המכוה ול"ע בנאו שמיהם מכוה ושמין בבת אחת ולכאורה אי אף אחד לא ביטל את חבירו דדוקא מה דבתרלי מבטל הקודם אבל בנאו בבת אחת אין אחד מבטל את חבירו ויתכן דאז מלטרף הן עם שמין והן עם מכוה כיון דדין שמיהם עליו ומה מיושב קו' הכת"ם בחי' למס' חולין דמקשה דהגמ' מסופק בשפוד אם המכוה קודם לכוויה או להיפוך ומדוע לא נסתפק אם הם באים בבת אחת ולהג"ל ד"ז נסתפק מה דנ"מ לדינא אבל אם באו בבת אחת אז מלטרף עם כל אחד א"כ ליכא נפקותא לדינא.

מצוה ק"ב יבמות ק"ג מקשינן דאיך בגד ומים מטמא והא כתותי מיכתת ומתרץ שאני התם דקראו הכתוב מים ובגד ומקשה ואלף מינה ומתרץ אסור מטומאה לא אמר יליפינן משמע דבטומאה לא אמר כתותי מיכתת וא"ע על קו' התוס' קוטה כ"ה כלאי הכרם אמאי מטמאים טומאת אוכלין ימא כתותי מיכתת שטרי ולהג"ל מאי פריך ושמא דוקא היכא שמחמת הטומאה מיכרת שטרו אמר אבל הכא דכלאי הכרם צריך לשרוף ממילא וטומאה בא מלד אחר לזה מקשה בתוס' אלא דיל"ע בגמ' הג"ל דאמאי קשיא מכל העומד לשרוף כשרוף דמי והוו עפרא בעלמא ואמאי מטמא ואת"ל דה"ג אותו התרון א"כ מאי פריך בגמ' שבאים ק"א לר"ש נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין עפרא בעלמא, וגם קשה בגמ' הג"ל על מידושו הנודע של הרב המגיד דכתותי מיכתת היינו דוקא ששובר הדבר לחתיכות ולכן היכא דבעי שטור מחובר כגון בלולב לא מהני אבל היכא שכשר אף מפורד לא שייך כתותי מיכתת א"כ שוב מאי קשיא היכא מטמא בגד הלא מטמא אף כשהוא מפורד דהרי הא דבעי בבגד שטור ג' על ג' דוקא כדי שיהא ראוי לשמוש אבל כשראוי גם בפחות מזה מטמא וכמ"ש א"כ למה צריך להיות השטור מחובר ול"ע ואפשר דכיון דבעת שיפרד לא יהא ראוי לשמוש וכוונת התורה בשיטור הבגד שיהא ראוי לשמוש א"כ כיון דעומד לשריפה ג"כ עכשיו נקרא שאין ראוי לשמוש והנה בבאים ל"ג ע"ב בגד שימא עליו דס חטאת וטמא וא"כ דאיך נטמא והא כיון דטעון שריפה כתותי מיכתת וא"ל דאף דטעון שריפה כמ"ש הרב המגיד היינו שעומד כתיכות ולא מחוב, ולכאלים אין שטור כמה יטמא רק כל שראוי לשמש וכאן אכמי ראוי לשמוש רק א"כ מאי פריך יבמות ק"ב הג"ל בטומאת בגד ומים אכמי ראוי לשמוש ול"ע.

אינה צריכה ומה שיצטרך עם ההסגר גלוח או אינו צריך והוא גלוח הנתק וחולת זה מחלקי דיניה ואיכות טומאתה. (מזרע, טהרה הלכות טומאת לרעת מ' פרקים הרלשונים):

מצוה קב היא שצונו להיות דנין בטומאת בגד מצורע שיהיה טמא. ומצוה זו כוללת כל מיני טומאת בגדים בצרעת איך הם טמאים ואיך הם מטמאים ומה הם צריכים הסגר או קריעה או שריפה או רחיצה וטהרה וחולת זה שבא בכתוב ומה שבא בו בקבלה. (מסה מ' מזרע, טהרה הלכות טומאת לרעת פי"ב):

מצוה קג היא שצונו להיות בית המנוגע טמא, ומצוה זו כוללת טומאת בתים מה מהם צריך הסגר או לנתוץ קצת הכותלים או לנתוץ כולו ובמה יטמאו ואיך יטמאו. (מלורע, הלכות טומאת לרעת פי"ד):

מצוה קד היא שצונו להיות הזב טמא, ומצוה זו כוללת משפט הדברים שיהיה בהן זב ותאר היותו מטמא לזיבתו. (מלורע, טהרה הלכות טומאת מטמאי משכב פ"ו):

מצוה ק"ה היא שצונו להיות שכבת זרע טמא, ומצוה זו כוללת משפטי שכבת זרע. (מלורע, טהרה הלכות טומאה שאר טומאות פ"ה):

***מצוה ק"ז** יל"ע כלי שחליו מחכות וחליו עץ ונגע בחת אם שייך בזה חרב כחלל.

מצוה ק"ח פסחים י"ח ע"ח פרה ששתת מי חטאת וברש"י דמי חטאת יש עליהם דין דטוגעין במי חטאת דאין נגיעה גדולה מזו משמע דס"ל דהעלם נקרא כנוגע בעצמו ובתוס' נותן טעם אחר, ורלמי מקשים דכדעת רש"י מוכח בפ"ט מ"ז דכלים דמדרש ששיהו ועשאו ולון טהור מלטמא טומאת מדרש אבל טמא מגע מדרש ורבי יוסי אומר וכי בחיו מדרש נגע והובא משנה זו בחגחות דף י"ט ע"ב ולכאורה פליגי בזה אם נגיעת הדבר בעצמו חשוב כנגיעה, ובגמ' נדה דף ס"ט ע"ב שלשה דברי טרות מתים לע"ל לריכין הזאה או לא, ובתוס' דדוקא על מתים לע"ל אבל בן השוחמת פשיטא שאין לריך הזאה וכ"כ הרא"ש והמאירי ול"ב דמדוע בן שוחמת א"ל הזאה ומתים לע"ל מספקא, ועוד קשה [שוב שמעתי שזקני ז"ל הקשה זאת ותי' הרב מקחליגוב עפ"י המהרש"א שם עי"ש] דבספרי פ' חוקת כתב הנגע בחת טמא דרש ואין חת עצמו טמא וא"כ מדוע לריך הזאה ויש לישב בהנ"ל דהספק אם מתים לע"ל יצטרכו הזאה אינו מלד דין שחת עצמו טמא דזה ס"ל גם הבבלי כספרי דאין חת עצמו טמא אך הספק מכח דמשיב כנגיעה בחת וכרש"י הנ"ל דנגיעת הדבר בעצמו חשוב כנגיעה וחחילה נחשב כנגיעה,

במשניות טהרות פ"ג המים והחשקה שקרשו הרי אלו שרים ובראשונים דחשיב כנגעו בחים הרי דשיטת הטורה מחשב כנגיעה בטורה הראשונה וי"ל דדוקא ע"י שיטת הטורה נחשב כנגיעה הטורה השניה בראשונה אבל כשעומדת הטורה הראשונה בעינה לא שייך למחשב כנגיעה ולכן מסתפק בגמ' רק על מתים לע"ל דיהא שיטת טורה בהם מעפר לנפש היה אבל בן השוחמת שעדיין לא נשתנה טורתו וגופו לא חשיב כנגיעה בחת (ומצד מת עצמו פשיטא דאין מטמא) וא"ש הא דמדרש דדוקא שם דשיטה הטורה נחשב כנגיעה ולכן שיטת התוס' גבי מי חטאת דלא חשיב שנוי טורה כיון דלא נתהפך הטורה, וע"ע בגמ' נדה אשמו של לוט מהו שטמא א"ל מת מטמא ולא נגיב מלח.

מצוה ק"ט היא שצונו להיות זבה טמאה, ומצוה זו כוללת דקדוק הדברים שבהם תהיה הזבה מטמאה זולתה אחר שהגיע לה הזיבות (מלורע, טהרה הלכות טומאת מטמאי משכב פ"ה):

מצוה קז היא שצונו להיותנו דנין בטומאת מת, ומצוה זו כוללת כל משפטי טומאת מת. (זאת חקת התורה, טהרה הלכות טומאת מת בי"ה פרקים):

מצוה קח היא שצונו והורונו במשפטי מי נדה שאמרו שיטהרו בענין אחד ויטמאו בענין אחר כמו שיתבאר בדקדוק מצוה זו, ודע כי אלו שלשה עשר מינין מהטמאות שקדם מנינם והם טומאת נבלה ושרצים ואוכלין ומשקין וטומאת נדה ויולדת וצרעת אדם [וצרעת בגדים] וצרעת בתים וטומאת זב וזבה ושכבת זרע וטומאת מת ומי נדה וטהרת כל אחד מהם הוא כתוב בתורה בכתובים רבים ודינים ותנאים כמו שכתוב בפרשת ויהי ביום השמיני ובפרשת תזריע וזאת תהיה ופרשת פרה אדומה. ואלו הארבע פרשיות יכללו כתובים אלו הטמאות כלם. אמנם דיני המינין האלו כולם ודקדוק כל מין מהם סדר טהרות כולל כל זה. מסכת טהרות מכשירין ועוקצין (כי) אלו שלש מסכתות כוללות טומאת אוכלין בלבד ולהם הם מחוברים ומה שנמשך מהם מזכרון דין מדיני טומאות אחרות אמנם בא בהם במקרה, וכן מסכת נדה כוללת דיני זב וזבה ושכבת זרע, ומסכת אהלות כוללת דיני טומאת מת, ומסכת פרה כולל מי נדה לטמא ולטהר. אמנם טומאת נבלות וטומאת שרץ לא נתיחד להם מסכת אבל דיניהם מפוזרים במקומות רבים, מהסדר הזה ורוב זה במסכת כלים וטהרות, וכן דברו על שאלות רבות מאלו הענינים במסכת עדיות. וכבר פירשנו זה הסדר בכללו כלומר סדר טהרות פירוש לא יצטרך עמו לעיין ספר אחר בשום דבר מעניני טומאה. (זאת חקת התורה, טהרה הלכות פרה אדומה בפי"ו פרקים):

מצוה קט היא שצונו שנטבול במי מקוה (עיין רמב"ם שהביא פלוגתא בזה) ובשערות אין ניכר אם יש רוב אלא דלשון הרמב"ן המובא בטור סי' קל"ט דין תורה שתהא הטובלת מעיינת ובודקת כל גופה שמא יש בה דבר המולן בטבילה ומשמע דבר בדיקת כל הגוף מיוב מהתורה ל"ע לישבו בדוחק וכן לשון הר"ן פ"ב דשבועות וכן לשון הרשב"א וכ"מ בטור וכ"י גבי עברה ולא בדקה (ועיין עוד ט"ז סק"ג דעיון

מי טוהר

מצוה ק"ט ע"ד שנשאלתי בחשה שאחר שחזרה מהמקוה שכחה אם זכרה לרחון חון הטבור מהלואה שט וכן אותה שאלה בשכחה מקוס אחר לרחון או לעיין בו.

והנה בגמ' מ' עיומי דבר תורה למדו מזה דמהתורה מיבת האשה לבדוק עלמה אם אין בה מגיעה ול"ל דאף דאין נלמד זה מקרא מ"מ מוכרח לבדוק משום דעל פי רוב פעמים יש מגיעה ולכן כל זמן שלא בדקה נאמר מספקא היה עליה דבר מולן ואפי' אם לא נמלא אחר הטבילה מיחא שנפל בעלותה מהמקוה אך זו רחוק לומר שעל הרוב יש מגיעה ולכן יותר נראה לומר דהוי רק ספק פעמים יש ופעמים אין אלא אפי' דספקא מה"ת לקולא כאן כשיש חזקת טומאה א"כ מספק היתה טמאה ולכן הולרכה בדיקה מה"ת אלא דכיון דהעיון הוא משום מגיעה ומה"ת אין מולן אלא רוב ומקפיד א"כ הוא תמוה דכיון דרוב היינו רוב גופו הלא אין שייך על זה עיון דמיד יודעין אם יש מגיעה ברוב גופה והיה אפ"ל דהכוונה בעיומי על שערות הראש דגם ברובן לבד הוי מגיעה כשיעת רוב הראשונים

בדוסק וכן לשון הר"ן פ"ב דשבועות וכן לשון הרשב"א וכ"מ בעור וכ"י גבי עברה ולא בדקה (ועיין עוד ט"ז סק"ג דעיון גופה היא מה"ת עי"ש גבי חפיפה דעיו"ט) ועיין ב"י בד"ה ואחר שהחפוף תזהר מליתן מכשיר עי"ש שיש שיטה דעיון הגוף לא הוי מה"ת ול"ל כנ"ל דהם יפרשו מ"ש בב"ק עיומי מה"ת דוקא על שער וכן לשון רש"י עיומי דלמא מקשר שהיא רק על השער. ואפי' שנראה דמה"ת המיוב בדיקה רק על מליגה דמה"ת יש מיוב בדיקה דרבנן לבדוק גם על מליגה דרבנן דהיינו מעוטו המקפיד (ואף דמבאר דגם במעוט שאין מקפיד יש להמיר ולשון השו"ע דתבדוק משום מיאום שאוצן דוקא מ"מ רחוק דע"ז צריך בדיקה ועיון) וגם ל"ל כנ"ל או דהיא משום דעל הרוב יש מליגה או משום ספק דאף דהוי דרבנן מוקמין אחזקה דטמאה בלא בדיקה וכתבו רוב הראשונים דמיוב חפיפה דהיינו רחיצה בחמין דוקא במקום שער ולא כל הגוף והביאו ראיות ע"ז והנה מהא דרבא בגדה דלעולם ילמד אדם בתוך ביתו שמהא אשה מדיחה קמטיה וכל בית סתריה בביס משמע דוקא הבי בעי ביס ולא שאר הגוף ופלא שלא הביאו התוס' ראיה מזה וקושיא מזה על שי' דכל הגוף בעי הדחה.

*והנה הא דקמטיה ובית סתריה בעי הדחה בביס פי' השבי ובית הסתרים והיה אפ"ל דהיינו דוקא מקום שער שבגוף דבבית השבי ובית הסתרים הוסיף רש"י מילת שלה דרמז על אותו מקום שהיא מקום שער וא"כ זו תקנת עזרא ומה בי' רבא ובעור משמע דחפיפה דעזרא ומדיחה קמטיה הם תרי מילי ויותר למ"ש המרדכי בשם רא"ש הביאו הדרישה סק"ג דפי' קמטיה תחת אליי ידיה בשוקה ובית הסתרים היינו נקבי החוטם ואזנים ולפיים מן השפה אפי' שאינו מקום שער ל"ל דכיון דמקומות אלו קשה העיון בהם וג"כ קשה לסלק המליגה לגואה וכיו"ב אלא ע"י מים ולכן מייבת להדיח בביס.

ואפ' אם נפרש דמיוב עיון מה"ת הוי רק אם ליכא מליגה על רוב גופה דלפי זה א"ל עיון רק ברוב גופה מ"מ כיון דרבנן צריכה עיון גם על מעוט הגוף משום מעוט המקפיד י"ל דבעברה ולא בדקה לא תהני לה טבילה כמו בעברה ולא חפפה אף דהוי רק דרבנן מ"מ לא עלתה טבילה אך יש לחלק דשאני חפיפה דמשום אסור תורה נגעו בה שמא נקשר ואף דמה"ת סגי עיון מ"מ כיון דהחמירו משום ספק תורה דנקשר הוי מה"ת לכן לא עלתה טבילה אבל עיון מקום אחד בגוף לליכא בה כלל ספק תורה שמא יש להקל אך ממ"ש הראב"ד דבית הסתרים אם לא עייו קודם הטבילה ואח"כ עייה ולא מלאה עלתה טבילה מוכרע דרק בה"ס בלא בדקה הוי טבילה אבל בשאר הגוף אפילו מקום אחד לא יהא טבילה אף דהוי דרבנן (והקולא שהיקל בבה"ס לא רק משום דרבנן רק משום שא"ל מילת מים רק רחוי למילת מים והסברא בזה כתבתי בנק"א קמו משם) וכן עולה מהש"ך ס"ק י"ח דבלא עייה בשאר הגוף לא עלתה טבילה אלא דמלשון הראב"ד היה משמע דאפי' בה"ס דוקא עייה אחר הטבילה ולא מלאה עלתה טבילה אבל לא עייה כלל חייבין שמא יש עליה מליגה וצריכה לעיין וממ"ש אח"כ דאם לא עייה עד שנתעסקה בחבשיל ומלאה מאותו חבשיל אחלין לקולא אף שעתה כבר אין יכולה לעיין דלא תדע ממתי המליגה מ"מ טהורה אין ראיה דעכ"פ אם אין עליה מליגה שלא מאותו החבשיל אפשר דגם בלא עיון פסול.

עכ"פ מוכרע דגם בדרבנן אם לא עייה לא עלתה טבילה ובבה"ס אם לא עייה מקודם עליה לבדוק אחר הטבילה וכדמשמע לשון הראב"ד שכתב ואחר כן עייה ולא מלאה דבר וכן פשוט דכיון דלכתחילה בעי עיון וכדמוכח מהא דילמד שתדיח בית הסתרים שלה וכן אם תעיין ותמצא נחמיר לטבול שבית כדמוכח ממעשה דעלס ורק אם כבר נתעסקה בחבשיל שיש לתלות בחבשיל תליון.

והנה בש"ך שם הביא ד' הרקח דאף בבה"ס יש להחמיר וכ"כ האחרונים אלא דמלשון הרוקח אין ראיה רק בדין השבי שאם כבר נתעסקה לא תליון לקולא אבל אין מפורש שחולק גם על הדין הראשון דבלא בדקה דלראב"ד הוי טבילה וכ"מ מש"ך שדוקא על הדין השבי החמיר ולא על הראשון ומקום רב מסברא לחלק ביניהם וע"ע במ"ש על עלס סברת הראב"ד במקום אחר.

ובנו"ב תשובה נ"ג בחשה שספק חפפה רצה לומר דמה דהוי ס' דרבנן יש לילך לקולא ודחה זו דהוי נגד חזקה וכן דהוי דשלי"מ אלא דהחיר מטעם הט"ז ביור"ד דסירכא נקיט וחזיל וכתב ע"ז הפ"ת דבמקום ספק מה"ת ל"ע אם נסמוך על סירכא נקיט וחזיל ולפי"ז אם הספק על מקום אחד שלא בשערות הראש דאינו מה"ת וכנ"ל היה גם הפת"ש מודה לקולא מטעם סירכא נקיט ול"ע אלא דיש להחיר מצד אחר דמ"ש הנו"ב דהוי ספק דרבנן קודם דלא הוי ס' דרבנן רק במסופקת אם עייה הוי ס"ס נגד החזקה דטומאה דהוי ספק עייה או לא ואפי' לא שמא אין בה מליגה ומ"ש הנו"ב דהוי דשלי"מ ל"ע דמפורש בתשובה מקוראות דספק טומאה מדרבנן שטבל בספק שאומרין וכ"פ השו"ע סי' ר"א ס' ס"ז אחלין לקולא ולא ניחא דשלי"מ דפשיטא שאין שייך דשלי"מ רק בבטול ולא על מעשה שצריך לעשות.

והרי הט"ז בס' קל"ח ס"ק כ"א כתב יותר דאפ' בדאי לא עייה תחת הצפורן ולא ידוע לה אם היה שם טיט בעברה ושמשה יש להקל דא"ל טבילה שבית עי"ש כ"ש כשספק לה אם עייה דהוי ס"ס דלא נצרך טבילה והגם דמ"ש הט"ז ל"ע דמ"ש דהוי ספיקא דרבנן תמוה טובא וכנ"ל ונצרך לומר דכיון דעל הרוב ליכא שם תחת הצפורן צואה בחופן שמקפיד יש להקל.

אלא דמש"ש יתעורר קושיא גדולה דבארנו דספק לא עייה לא עלתה טבילה וא"ל משום העמד טמא על חזקה ולכאורה בספקא דרבנן אינו כן כמ"ש סי' ר"א סעיף ס"ז בספק דרבנן ועיין מהא דסעיף ע"א ותליא במ"ש הפוסקים בחתחזק דרבנן אי ספקא לקולא ואכ"מ וע"ע לקמן מ"ש בזה.

ולהלכה כך דבלא רחצה מיהא מקום בגוף אבל יודעת שעיינה כשירה דהוי רק מנהג זולת במקום שער כיון דלא הוי תפיפה צריכה לחזור ולטבול כיון דלא עשתה תפיפה והטעם כמ"ש דבשערות הוי ספק מה"ת וכמ"ש לעיל אך לפי"ז גל"ע דשאר מקום שער אם כל מקום שער נדון בפנ"ע או כל השערות כאחד לענין רוב וי"מ דאם כל מקום שער בפנ"ע ברוב תולין הוי ספק דאוריתא אבל אי כל מקום שער נדון כאחד כמ"ש התפל"מ והכמ"א וכן כתב דרשה סק"ט וגולת עיליות, אם כן בשכתה מקום אחד שידוע שאינו רוב שערות הגוף יש להקל כאן דבוי דהוי מקום אחד ושאינו רוב שערות הגוף לא שייך ביה תו ספק מה"ת אלא דבבר הוכחתי דגם בדרבנן יש להחמיר בלא רחצה ולא תפפה ולפי"ז כל מקום שער דלא רחצה או לא עלתה שריטה ואפי' רחצה כל שלא תפפה יש להחמיר.

אבל שאר מקום בגוף בלא רחצה יש להקל אלא ביה"ם נ"ע דלכאורה קיל טפי דאפילו בלא עיון הוי טבילה אלא דמ"ש בגמרא לעולם ילמד שתהא אשה מדתם ביה"ם ובארנו הטעם משום דבה"ם קשה להסיר התגילה אלא במים א"כ יהא מקום להחמיר אך כתבנו דלשון לעולם משמע שזה רק לכתחילה ולא עיקרא דדינא ולכן נדינא קיל דאפילו לא רחצה כשר בכל מקום שבגוף, ובלא עיינה נמי מפורש דלא עלתה טבילה אלא דנ"ל דכיון דהחשש רק משום שיש תגילה המקפדת א"כ במקום שאין דרך שיהא שם תגילה המקפדת יש להקל בלא עיינה ושזה כוונת הט"ז שיתן קנ"ת ס"ק כ"א בלא עיינה אתת הלפורן ואפי' שבה קשה להקל מ"מ בספק לקמן נקל בה חולת ביה"ם דאפי' לא עיינה קודם תעיין אחר טבילה ואם לא תמצא תגילה כשירה ובמצאה תגילה צריכה לטבול אלא אם נתעסקה וכבר עבר לילה יש להקל.

ובספק אם עיינה בשערות הראש פשוט שלא מהני והוי ספיקא מה"ת בכל מקום שער אלא דבגוף כיון דהוי ס"ם דרבנן דשמא עיינה ואפי' לא עיינה שמא לא היה תולין וכ"ש למ"ש הט"ז סיבכא יש להקל וכ"ש במקום שאין דרך שיש שם תגילה המקפדת וכ"ש בשרוחצת מקומות מסביב לזה שעל פי רוב תגילות טפלות יש להקל.

עוד הערתי בהנ"ל בספק דרבנן דמטאר דא"ל טבילה שמא דהנה בנט"י ג"כ כיון דהוה דרבנן ספק טהרה טהור ומ"מ הביא בשו"ע דאמרינן ליה קום רחוץ כיון דליכא טירחא לרחוץ שוב וא"ל דטבילה מקרי טירחא לטבול שוב ולכן לא מחמירין גביה בספק.

ומה שנשאלתי בשה שמצאה תגילה על הלפורן אחר טבילה מטאר כן דאם סמוך לתפיפה א"ל עוד טבילה ואם אין סמוך כגון שתפפה ביום צריכה טבילה אחרת ובש"ך מחמיר אפי' לא ביום רק אין סמוך לטבילה וצריך לידע שעור סמוך וראה הכוונה כל שלא נתעסקה בדברים אחרים אלא דאם עיינה ולא תפפה דעת הש"ך להחמיר ועיין בחד"ט שמיקל וא"ע דעת הש"ך להחמיר דכיון דעיינה מ"ט נחמיר הרי אין צריך כלל יותר מעיון בכל הגוף ורק המנהג לתפיפת כל הגוף ורק במקום שער דבעי תפיפה יש להחמיר כש"ך דעיון לבד לא סגי ואפי' לראשונים דס"ל דכל הגוף בעי רחיצה עכ"פ הוי רק דרבנן והא כאן הוי ספק וספק דרבנן לקולא.

ולא נתבאר שעור כמה זמן אחר הטבילה נמצא התגילה ואכתי יפסול דבגמ' טור ושו"ע הלשון בעלייתה משמע דוקא כשעולה מהמקוה מולאת אך מ"מ לומר כן מהא דאי' דאם נתעסקה בתבשיל א"ל טבילה ודאי לא נתעסקה בעלייתה ממש רק נ"ל בעלייתה למעט דבר שיכול להיות שנתהווה אח"כ או שיש זמן כזה שיכול להיות שנתהווה אחר כך וצריך עיון.

א. *בפ"ב דהלכות מקוואות הביא הרמב"ם דעת הגאונים דרוב שערות קשורות הוי תגילה אפילו אין מקפיד דרוב שער דינו כרוב הגוף וכן פסק בשו"ע.

והרמב"ם ס"ל דאין השער נידון בפני עצמו אלא מצטרף לרוב הגוף עיין שם, ולבאר המחלוקת נראה דהנה בגמ' בכמה דוכתי מצינו דמאחת בשרו למדו הטפל לבשרו שזה השער וגם צריך טבילה, ויש לבאר דנלמד דדין שער ככל הגוף דיש בו חיוב טבילה וגם יש ללמוד דאין על השער חיוב טבילה מצד עצמו רק מצד הגוף דלא מיחשיב טבילת הגוף רק אם השער ג"כ במים.

ב. והנה לגאונים דחיוב שער מצד טפל לגוף ולא מצד עצמו א"כ הוי כיש שם טבילות טבילת הגוף וטבילת שער שהיא רק חיוב מצד הגוף ולכן כלפי רוב ג"כ נחשב בפני עצמו ולרמב"ם בשער יצפינו מהפסוק שיש בו חיוב ככל הגוף ולכן גם לענין רוב לא שאני ומה מבארת השיטה בתוס' סוכה דף ו' ע"ב שמה דקי"ל דמעוט שאין מקפיד אינו תולין דוקא בשרו הדין כן ולא על גופו והתלוק מתבאר כנ"ל דכיון דאין על השער חיוב מצד עצמו רק מצד הגוף ולכן תגילה שאין מקפיד לא תולין משא"כ בבשר שהחיוב מצד עצמו.

ג. וכן בטומאה דאף דגם שער הטמא מטמא מכל מקום דוקא במקום שגם גופו יכול לנגוע וכמו שמפורש ברש"י שבת דף פ"ד ע"ב ד"ה ודין וכתוס' בבא קמא דף כ"ה ע"ב ד"ה פכין קטנין והטעם דכיון דנלמד מבשרו והייו שהשער מטמא מכח בשרו לבשר ולא מצד עצמו.

ד. ולפי זה נראה דשער המת אין אסור בהנאה דאז לא שייך בשר לגוף ומצד עצמו אין דינו כהגוף וכנ"ל אלא דבשו"ת הרשב"א האריך בזה אם שער המת אסור ודן שם אם שער הוי חלק מהגוף עיי"ש.

ה. והנה הרשב"א כתב דלבע שלובעות הנשים על שערן אינו תולין לפי שאינן מקפידות ומפורש בש"ך אות כ"ג דאפילו כל שער ראשן נטע, והנה בגמרא יבמות מבאר בדף ע"ם דאפילו אין מקפיד אם התגילה על פני כולו הוי תגילה אפילו אינו מקפיד וא"כ למה המיר הרשב"א אפילו נטע כל שערן ולכאורה מוכח מזה דס"ל כדעת הרמב"ם דאין השער נדון בפני עצמו

אך יש לישב דאף דס"ל דשער נדון בפני עצמו היינו דוקא כל מקום שער שבגוף שהכל ביחד מצטרף אבל לא נדון כל מקום שער בפנ"ע, ולכן אף שנטע כל שער הראש כיון ששאר מקומות שער אין בהם נטע לא מקרי כולו.

*נשאלתי בשה שבכתה ליטול הלפורן בערב שבת ואיל טבילתה בשבת והדין פשוט דתנקה היטב הלפורן ותבטל כי אין לדחות הטבילה ואף שלדעת הש"ך צריך לומר לעכו"ס להסיר הלפורן כיון דלדעת הט"ז איסורא קא עביד להסיר ע"י עכו"ס לכן לפי דעת הט"ז אם תנקה הלפורן היטב תוכל לטבול ואפילו לדעת הש"ך עצמו כתב דזה רק חומרא לנהוג כן להצריכה טבילה שניה (ובמק"א הוכחנו דהמחבר ורמ"א ע"כ לא סברא להו כהראב"ן).

רק מזהר שלא לגרד הלפורן עצמה משום חשש ממחק וכמו שכתב המג"א בשם התשב"ץ בסי' קס"א ולכן מדחוק הבשר ותנקה.

אבל אין לומר דהטעם דלפורן עצמה חוצצת משום כל העומד לקלוף כקלוף דמי אם כן בשבת שאין הלפורן עומדת לקלף עד לאחר השבת אם כן לאו כקלוף דמיא ואף שלאחר זמן יקלף מכל מקום עכשיו זה בהיפוך שאין עומד ליקלף לא שייך כקלוף דאם כן למה שכתב הבית יוסף בטעם דלפורן שפירשה ואבר ובשר המדולדל חוצץ משום כל העומד ליקלוף כקלוף אם כן בשבת לא יחלוף.

ולא דמי למה שכתב החתם סופר בשו"ת חיו"ד סי' קל"ה בטבילת כלות דאין השער חוצץ אף שלמחרת תגלח מ"מ עכשיו אינו עומד לגלח והביא ראיה מנזיר דטובל ביום שביעי אף שלמחר יגלח דשאני התם שמגלח הנזיר מצד הדין וכן כלה מצד הדין או המנהג אם כן כל זמן שעדיין אין הדין לגלח או המנהג ליכא עומד ליקלוף אבל כאן שכוונת הראב"ן והב"י דעומד לקלוף מצד המציאות אם כן מה שבשבת מנוע מצד הדין מלקלוף אכתי מקרי עומד לקלוף ולכן היכא שגם מצד המציאות אין רוצה לקלוף עכשיו רק לאחר זמן אין בזה חציצה וכמו שאמרו גיטין ל"ט בשער העבד עיי"ש.

*אשה שנתפקה אם קודם טבילה ברקה במקרק בשערות תחת בית השחי אבל ברור לה שפקפקה בידיה ורחצה אבל ספק לה אם ברקה במקרק הנה החכמת אדם כתב דאפילו לא ברקה אם פקפקה בידיה ורחצה היטב מקדרי טהרה להקל בשם כבר עבר הלילה והוא החכמת אדם מפקפק בזה משמע שלפי שעבר לילה לכולי עלמא צריך לחזור ולטבול כיון דלגבי בריקה במקרק קשה להפריד השערות וזה מכלל תקנת חפיפה ומכל מקום בספק ברקה קיל טפי כיון שהוי ספק ספיקא שמא ברקה אפילו לא שמא לא דנקו השערות זו בזו וכל שכן היכא שרק בתקנת שערות שתחת בית השחי שהלוי בתחלוקת הראשונים אם כל מקום שער נדון בפני עצמו או דאכן נאמר שכל מקום שער מצטרף למקום אחד אם כן הוי רק מעשה ויש להקל טפי ומכל מקום לכתחילה ודאי עדיף שתחזור לטבול והנה כשתחזרת לטבול ולברוך קודם ראיתי בחכמת אדם שכתב דהבריקה דוקא כשהשערות רטובות ממים ממים אבל כשהשערות יבשים לא מהני הבריקה ולפי זה צריכה לחזור ולהתרחץ ולברוך אלא שדברי צריכין עיון ואדרבא בשימן קל"ט סעיף ג' משמע שהבריקה גם ביבש הוי חפיפה כמו שכתב שהמנהג הכשר שאפילו שברקה תברוק שוב בבית המרחץ והטעם לסמוך חפיפה לטבילה.

*אשה שאין לה מים חמים בערב שבת וטבילתה בליל שבת הנה לרחוץ במים קרים אין להחיר לפי שמסבב השער רק יש להחיר שקודם טבילה תקח ממי המקוה ותפקפק בשערה וכיון שכבר ברקה בערב שבת על כן ודאי מהני מה שכעת תפקפק בשערה ורק שתזהר מלפקפק בחוק שלא יתלשו השערות.

*אשה שאחר טבילתה מצאה דם על השיניים הנה בסעיף ט"ו הדיו והדם הלא אינו חוצץ ובראשונים יש שני טעמים טעם אחד דלא אינו חוצץ המים מלעבור ולכן אפילו מקפיד עליו אינו חוצץ וזה דלא כשיטת רבותיו של רש"י ועוד טעם שזה טעם הרוקח והמרדכי שדם לא אין דרך להקפיד עליו ודם יבש הדרך להקפיד עליו והרמ"א בסעיף י"ד משמע שפסק כטעם השני שלכן פסק שאם מקפדת עליו חוצץ אפילו בדבר לח וכן הוא לפי מה שכתבנו (בדין חציצה בחוץ) שהרמ"א פסק כרבותיו של רש"י ולפי זה בדם שדרך להקפיד עליו חוצץ ולכן אם זה דם יבש בכל אופן חוצץ רק בין השיניים על הרוב הוי זה דם לא שאינו חוצץ רק במקפדת ולכן אם היה במקום בשיניים שאינו נראה ואין דרך להקפיד עליו אינו חוצץ.

אלא אם כן בדחוק נאמר דגם לרמ"א אינו חוצץ לא רק במונע המים מלעבור ולכן במעט דם בין השיניים שאינו מונע המים מלעבור אם היה שם מים אינו חציצה בכל אופן אבל לא היה אפשר להקל כאן משום שחפפה לפני הטבילה לא מבעיא לרמב"ם דאפילו חפפה ומצאה חציצה צריכה לחזור ולטבול וכתבו האחרונים דלכתחילה יש להחמיר כרמב"ם רק אפילו לשאר פוסקים דוקא כשחפפה בחותה עונה של טבילה וכן טבלה בליל שבת שהחפיפה היה בערב שבת ובאופן שאין בדם ממשות רק חזותא אין חוצץ והגם שנתן עוד טעם שאין שייך כאן כתב הרבה פוסקים דגם על טעם זה בלחוד יש לסמוך. ואינו דומה לדם שנסרך שחוצץ אפילו לא בסעיף ט"ו דמבאר ברש"י מנחות וכן פסק הש"ך דהיינו כשנותן אצבע בדם נמשך חוט ממנו שזה אין שכיח בדם בין השיניים שמרטיבות הפה אינו מפייבש כל כך.

א. מבואר (בגמ' סוכה דף ו ע"ב) דמה"ת לא הוי חציצה רק כשהחציצה ברוב גופו ומקפיד, אבל רובו שאין מקפיד או משהו המקפיד לא הוי חציצה, והא דרובו שאין מקפיד לא חוצץ כמ"ש רש"י שם בגמ' סוכה דכיון דאינו מקפיד בטל לגוף, (וע"ע כה חולין דף פ"ג וסוכה דף ד' וע"ע יומא דף נ"ח גבי מין בגופו וע"ע חומ' סוכה דף

ל"ז ד"ה כי היכי דמבטאר מה דאין חוץ כיון שבטל לדבר) והנה דמעוט המקפיד אין חוץ אעפ"י שאם מקנה שערה חוץ למיס לא עלתה עכילה צריך לפרש דאפילו מקפיד כיון שהיא במעוט בטל לגוף אלא מדרבנן גזרו במעוט מקפיד ורוב שאין מקפיד, ולפי"ז הא דמבטאר בפי' קל"ח סעיף ט' וסעיף יוד וי"א וכ"ג ומ"ז דגלדי מכה ודם ורטיה צריך להסיר לפי שמקפידין עליו ומבטאר בנ"מ מהרא"שונים הבר מקולי ועוד וכ"ה בטו"ז אות י"ד דאפילו מצטערת להסיר מ"מ צריכה לסלק המליה כיון דמקפדת עליו לא בטל לגוף, אלא דבסימן קס"א המיאו הב"י וכן בפי' קל"ח המא מהבמ"ק וסה"ת וא"ח וכ"מ בטג"א פי' קס"א וכ"כ המרדכי בפ"ב דשבועות דאם מצטערת להסיר הגלד או הריר אין בה מליה מעיקר הדין אלא דנהגו להסיר משום מומרא וצריך לומר דהייגו טעמא דמעיקר הדין לא חוץ אעפ"י שוודאי מקפדת דמקפיד ואינו מקפיד הייגו שמתוך קפידתו מסיר הדבר אבל אם אינו מסירו אפילו שמקפיד עליו אינו חוץ דמ"מ בטל לגוף כיון שאינו מסירו וכן משמע ברש"י סוכה הנ"ל וה' שהוצרך המרדכי בשבועות בפי' תשנ"א גבי קליעת שערות שסכנה להסירן ונתן שם כמה טעמים דמותרת לבטל כך והא בפשיטות יש לומר דכיון דאינה מסירה ולא הוי רק מומרא ופשיטא שאין להחמיר במקום סכנה וצריך לומר דבא להסיר אפי' רוב שערות קלופין דאז לא מהני אינו מקפיד וה' הטעם של הדין שנזכר בסעיף מ"ז דכמים שאינה יכולה להסיר לא מילי דמקרי אינו מקפיד, וה' הדין דסעיף ט' דאשה בעלת מבטין יכולה לבטל דהיכי דאי אפשר להסיר או שסכנה להסיר מהדין אין בה מליה ובטעם המומרא שנהגו להסיר אפי' מצטערת צריך לבאר דכיון שאינה מסירה מחמת הכאב ודבר זה אינו שוה לכל אדם דיש מפונקין יותר וגם אגל האשה עצמה יכול להשתנות דבמשך הזמן מתקשה ונפרד הגרב מגוף ואז ליכא צער להורידו ואז אפי' שאושתא להסיר מ"מ רובא דעלמא כה"ג היו מסירין ובטלה דעתה ולכן המסירו בכל דבר להסיר ולפי"ז בדבר שאין יכולה להסיר כלל, או שברור שבכל אופן יש בה צער גדול ליכא אפי' מומרא ומותרת לבטל.

ב. ולכאורה לפי"ז ג"כ יש לה תחבשת ורטיה וכיו"ב כיון דאינה מסירה עכשיו א"כ לא חוץ מעיקר הדין וכיון דאין שום אדם מסיר היה לנו להקל דאפילו מומרא ליכא והא סעיף י' וכ"ג דרטיה ומגד שעל מכה דחוץ צריך לפרש דמיירי בכולה להסיר ואין מדיק ואין כואב לה ולכן מיין אך בבדרי טהרה וכן בשו"ת רעק"א סי' ס' הא מהחוות דעת לחלק בין מליה דגופה לדבר שחוץ לגופה כרטיה וכיו"ב דחוץ בכל אופן וחלוק זה צריך באור דלפי הנ"ל אות א' אין מקום לחלק, ונראה דבהא שנאמרו דדבר שאינו מסירו אפילו מקפיד אינו חוץ הערבי בה אבל אחד דא"כ קשה בהא דשבת ק"כ ע"ב מבטאר דכתוב שם על בגדו בדיו יבשה הוי מליה והרי אין יכול להסירו מפני אסור מחיקת השם ואפ"ה חוץ ומלבד מה שיש לפרש דשאני התם דרק מחמת אסור אינו מסירו יותר נראה דמ"מ כיון דהדבר

מחליו ימחק וכמ"ש הרמב"ם בהלכות שבת דדיו שעל הבשר נמחק וג"כ הוא מקפיד אינו בטל לגוף, וכן ברטיה או מגד אעפ"י שאין יכול להסיר עכשיו כיון שעם הזמן מסירו הוי מליה, ולכן כל דבר חיצוני שמונח על הגוף ומוכן להסירו לאחר זמן חוץ, (אבל אם אינו רוצה להסירו עד אחר זמן מרובה יש להקל וכמו שמימה שייס שהקלו בה אף שזה דבר חיצוני ומיותר לפי מה שיבאר לקמן).

אבל בדבר שמגופה לא הוי מליה אפילו שמסירה לאחר זמן צריך לומר דכל שעדין היא חלק מגופה ואינו רוצה להסירו עכשיו לא שייך שיחלוק ורק אם מקפיד להסירו מיכף א"כ אינו בכלל גופו, וכן נ"ל בדעת הב"י שפירש הא דלפורן שפרשה מוצנת משום שעמיד לקוצה ואפילו שם"ל שכל זמן שלא פירשה אינה מוצנת אפילו שעמיד לקוצה מ"מ כל זמן שמחובר לגוף אין בכך כלום וזה שהוסיף שם הרמ"א דיותרת או יבלת אינו חוץ אף שמקפיד, והא דאבר ובשר המדולדל חוץ לפי שאז מקפיד להסירו מיכף או דכיון דפירש אינו בכלל הגוף.

וזה א"ש הא דאי' בשו"ע שאשה בעלת מבטיס צריכה לרחוץ בחיס עד שיתרכבו והוא מהרא"ש וא"ב דמה מהני רכוך ולהנ"ל ניחא דע"י רכוך נחשב כחלק מהגוף אבל כשקשה נחשב כדבר המחובר לגוף ונראה דזה החלוק בין גלד מה שחוץ המכה דאין חוץ לחוץ למכה דחוץ שמה שחוץ המכה חשיב כחלק מהגוף משא"כ חוץ למכה זה החלוק בין גלד רך ליבש.

וזה א"ש דטיט שחחת הלפורן אם נראה חוץ וא"ל דאם לא חוכל להסירו לעולם א"כ מ"ש מהא דכמים בסעיף מ"ז דאינו חוץ וא"ל דיכולה ע"י כאב להסירו ומ"מ חוץ כיון דטיט הא דבר שחוץ לגופה ואף דכמים הם דבר שחוץ לגופה שאי אפשר להסירו כלל או עכ"פ עד עבר זמן רב ולכן לא חוץ אף שדבר חוץ לגופה ולכן הקל בשו"ת דברי חיים ובשו"ת מהרש"ם ברטיה שצריכה להמיח עליה כמה חדשים דיכולה לבטל וכן בשו"ת רעק"א בכלי שאין יכולה להסיר ממנו דאין זה מליה וכ"מ ברוקח ס' שע"ו.

ג. העולה לדינא דכל חבורה וגלד צריך להסיר ואפילו יש לה צער טוב להסיר ומ"מ יש לה צער א"ל להסיר, וכ"ש דבר שא"א להסיר או שסכנה להסיר אין בכך כלום וכן נראה דדבר שרק רופא או אומן יכול להסיר דא"ל לחשוש לזה כלל, ודבר חיצוני כתחבשת או תפירות אם ניתן שם לזמן מועט ואפשר להסירו צריך להמתין עד שתתרפא אבל אם אי אפשר להסיר או שניתן שם לזמן מרובה לא חיין וכנ"ל וגדר זמן מרובה ביותר משלושים יום פשיטא דיש להקל, ומעשה שאלת חכם וקשקשים שברחש הוי דבר שאין מקפיד עליו ואם מעט שערות אין בכך כלום ואם על רוב שערה צריכה כפי כוחה להסיר ומה שאין יורד אין בכך כלום וכנ"ל.

על השאלה שנשאלתי בשאה שספק לה אם רחצה בתוך הטבר ומזכרה לאחר הטבילה, והנה מלבד מה שנתבאר לעיל בדין ספק רחצה במקום גוף עי"ש כאן יש להוסיף דכיון

דרשלה מסביב וודאי נכנסו לשם גם המים, וג"כ דמה שאיתא שצריך להסיר הצואה דנקבי האחן והחוטם היינו דוקא מה שמונע המים מלעבור אבל מה שאינו מונע המים מלעבור אינו חוצץ כלל דאף דשיטת רבותיו של רש"י במסכת שבת שאפילו דבר שאין מונע המים מלעבור מ"מ אם מקפיד עליו חוצץ ולדידהו האילה אינו מה שמונע המים אלא הוה כהפסק בין המים לגופה,

ונראה דלפ"ג דהרמ"א בסעיף ד' כתב דחוטין מחבטת חוצצין אפילו שאין מונע המים לעבור והמקור לזה היא שיטת רבותיו של רש"י אלא דא"כ ל"ע הא דסעיף כ"ג גבי טבעת רפויה אינה חוצצת אפילו שמקפדת וכן בסעיף מ"ו גבי טבלה בגדיה וכן בכמה דוכתין בסימן זה מתבאר דכל היכי שאינו מונע מיאת המים אין בכך כלום והרמ"א מדשתיק תודה לזה וכן בסי' קס"א גבי צואה של לפורן כתב דכל שאין מונע המים א"ל להסיר ולכן נראה לדינא דלא קיי"ל כרבותיו של רש"י אלא כל שהמים עוברים אין בזה אילה והא דסעיף ז' וסעיף ט"ז דאפילו לא חוצץ צריך לומר דאפי' לא מונע מהמים לעבור אפילו שזה דוחק וכן צריך לדחוק בסעיף י"ד ברמ"א ובסעיף ט"ו לפי הש"ך דבלא ומקפיד חוצץ היינו שמונע מלעבור. ולכן כל לכלוך שאין מונע מהמים אינו חוצץ,

אלא דיותר מזה נראה דצואה שתוך הטבור דינה כמ"ש בתשובת רמ"ע מפאנו הביאו הרעק"א בסעיף ז' דצואה שבצואה החוטם אינו חוצץ, נתן לזה שני טעמים חדא דאם היא בעומק אין דרך להקפיד עליו והכי"נ בטבור אין דרך להקפיד עליו ועוד כתב דלא מקרי בית הסתרים שבעי ראוי לגיאת מים רק דבר שמתגלה לפעמים כעין ותוך הפה אבל מקום שאין מתגלה אין דינו כביה"ס רק כבצוע דאפילו ראוי לגיאת מים לא בעינן, ואין לתמוה ע"ז ממה שאמרו במס' נדה דף מ"ב וכ"פ הרמב"ם פ"א מהלכות טומאת־מת דאותו מקום הוי בדין בית הסתרים ודלא כאבי דס"ל דהוי בצוע והנו"ב בתשובת מיו"ד ס' ס"ד למד מזה דכל מקום שהשמש דם דינו כדין בית הסתרים ובעי' ראוי לגיאת מים א"כ מפורש דלא כרמ"א הנ"ל ולא קשה מידי דבגמ' שם מיירי לענין טומאה ועל כרחך שאבי טומאה מדין אילה וכמו שאינו לענין תוך הפה והלשון דמפורש דלענין טבילה דינו כבית הסתרים וכן השיטים ולענין טומאה מבואר בקדושין דף כ"ה וברמב"ם בפרק הנ"ל דהלשון והשיטים (כ"מ ברמב"ם) מטמא כמקום גלוי א"כ הכי"נ לענין אותו מקום אף דלטומאה דינו כבית הסתרים לענין טבילה הוי כבצוע,

הגם דהמרדכי בפ"ב דשבועות כתב דצריך להסיר צואת החוטם והאחן אולם באמת נראה דס"ל להמרדכי דבדר בצוע הייט כל שאין היד מגעת שם וכמו שמשמע כן בטו"ב הנ"ל וכ"כ שם המרדכי דאשה שיש לה קליעת שערות דינה כבצוע וכ"כ בדומה הכלים שהן ארוכות שדינן כבצוע עיי"ש ולפי"ז אף בגופה החוטם כל שהיד מגעת שם אין דינן כבצוע אלא דמ"מ בנקבה דיכן יש להקל כיון דאין דרך להקפיד וכנ"ל,

ומכל הנ"ל נלמד לקולא באשה שמחמת חולי צריכה ליתן מוך בחזה דיש להקל אם מיחהו בסמוך לתוך דהיינו עמוק בחזן דדינו כבצוע וכן ראיתי בחזו"א יור"ד שמקל בזה מהאי טעמא.

***נשאלתי** באשה שאחר טבילתה מצאה לין עור שפרש מעט מגופה ואינה יודעת אם לא היה זה עליה בשעת טבילה.

והנראה בזה דהבית יוסף כתב בטעם לפורן שפרשה ואבר המדולדל חוצץ דכיון דעומד ליקטע כקטוע דמי וכבר אינו נחשב לחלק מהגוף והוי כאילה וא"ל שאפילו בלפורן שלא פרשה לא נחשב כקטוע אף שעומד ליקצץ רק שנהגו להחמיר להסיר וצריך לומר דכיון שכבר פירשה הוי יותר עומד ליקצץ ולכן אפי' שסתם לפורן אינה חוצצת בזה שפירשה הוי אילה אלא שנדחק הבית יוסף דאם כן כ"ש בפירשה רובה דהוה אילה. עיי"ש שנדחק דכיון דלא תלשה על כרחך שאינה מקפדת דתמוה דאפשר לשאלה לראות אם מקפדת וכן בפירשה מיעוטה א"ה שאינה מקפדת א"כ לא תהא אילה. ואין לומר דכיון דרוב העולם מקפידין א"כ בטלה דעתה אפילו היא אינה מקפדת דא"כ הדרא קושיא דפירשה רובה כ"ש שבטלה דעתה שיחלון. ודוחק גדול לומר שבפירשה רובא דעלמא מקפידין אבל בפירשה רובה אין מקפידין דזה היפוך ממש מדרך העולם. ובמרדכי פרק שני דשבועות מפורש דאין הטעם כבי' דכתב שם דבפירשה רובה לא אין דרובה ככולה. מבואר דס"ל הטעם דלא המעט שנשאר אינו חוצץ וחשיב כאינו.

ביאור דבר זה דהבית יוסף כתב דכיון דכל זמן שמחובר לגוף אינו חוצץ ורק מטעם שעתיד לקוצצו ע"כ דינו כבית הסתרים דבעי רק ראוי לגיאת מים עיי"ש בדבריו דאין זה אילה ממש דמכל מקום הוא מחובר לגוף ומכל מקום הוי אילה כיון דעומד לפרוש ודינו כבית הסתרים.

ולפי זה יש להקל בנידון דידן שאין צריך כלל להקפיד על זה והוי מעטו שאין מקפיד שאינו חוצץ וכל שכן כאן דכיון דאינו מקפיד א"כ אינו עומד להקצץ כלל ואין פה שום אילה ואף שהמגיד לבי' הוא מגיד משרים פר' ויקהל דהעיקר כפירוש השני של הבי' דלפורן שפרשה היינו לענין אילה שעליה מ"מ כיון שכל הפוסקים נקטו כפרושו הראשון המורה לא בשמים יש להקל ורק בנדון דידן שגם לפירוש הראשון אין בזה אילה.

***נשאלתי** הרבה פעמים שמצוי שאין האשה יכולה לעשות הפיפה בחופן שמאחר בשו"ע להתחיל מבעוד יום ולהמשיך עד הלילה כולל תעשה.

והנראה בזה דלרש"י ס"ל זמן הפיפה ביום כיון שבלילה ממהרת לגיהה ולשאלתות זמן הפיפה בלילה ונראה בבאור טעמו כדי שלא תרחיק הפיפה מהטבילה חה טעם המנהג שהאחר בשו"ע דאפילו הפפה בלילה בטאה לבית הטבילה מסרוק שוב שערומיה והוא כי"ל שלא להרחיק הפיפה מהטבילה. ולפי זה נבין שהמנהג הכשר שהאחר בשו"ע להתחיל

מבעוד יום ולסיים בלילה שהוא לגאת דעת רש"י והשאלתות ולפי זה עיקר החפיפה צריך לעשות ביום דאז יצא שי' רש"י וגם השאלתות דמכל מקום לא הרמיקה החפיפה מטבילה אבל אם יעשה העיקר בלילה לא יצא שיטת רש"י דס"ל דחיישינן שבלילה לא סחוף היטב לפי שממהרת (ומה שכתב"ע הלשון תתחיל מבעוד יום הכונה דעיקר תעשה מבעו"י) ולכן אם בזמן השקיעה קשה לה לעשות אז החפיפה אף שמהב"י משמע דס"ל דהעיקר כרש"י מכיון שהמהרש"ל בתשובה סימן ו' והרמ"א בשו"ת שלו סימן י"ח וכן דעת הפוסקים שהובאו בדרכי תשובה אות כ' ואות כ"א דאם ממתנת בחפיפה שעה שלימה בלילה אז גם לרש"י מותר לחפוף בלילה ובדרכי תשובה שם כתב להקל גם בחלי שעה ולכן כן יש לנהוג דתמיד בשעון שתראה שהחפיפה תהיה שעה שלימה ובשעת הדחק חלי שעה וכיון שאין בדעתה לטבול תוך זה הזמן ליכא חשש דממהרת לביתה וכנ"ל.

•בגמרא עבודה זרה דף ע"ה עמוד ב' כלי סעודה אמורין בפרשה וברש"י מבאר דהיינו לורכי סעודה ולפי"ז נראה דכלי שמודדין בו המאכל אפילו אם נטבילו מכל מקום אין לברך על זה דיש לומר דדוקא כלים שמתקנים האוכל לאכילה הוי בכלל כלי סעודה אבל מדידה שאין מתקן האוכל לאכילה אינו בכלל כלי סעודה וכל שכן כלי שנעשה למדידת השמרים שאין בו שום תקון לאכילה רק להלכה אינו בכלל כלי סעודה ולא דמי לסכין של שחיטה שחשיב כלי סעודה ואף הפוטרים סכין של שחיטה אינו משום הנ"ל רק משום שעדיין אין הבשר ראוי לאכילה ומצירא ליה דגדר כלי סעודה דוקא כשכבר ראוי לאכילה מקרי סעודה ולא דמי דסכין מתקן לאכילה כי אי אפשר לאכל בלא שיחתוך הבהמה ופשוט ולכן נראה דכלי מדידה יטביל בלא ברכה.

נהגו שלא להטביל מפלח אגוזים ופותחן בקבוקים ונראה דהטעם דמתבאר בראשונים דגדר כלי סעודה דוקא מה שנוגע במאכל אבל הכירים שעליהם הסירים שבתוכם התבשיל אין צריך להטביל הכירים ונראה הטעם דס"ל דאפילו שאין טעם הטבילה משום בליעת איסור מכל מקום אינן בכלל טבילה רק כלי שיכול לבלוע מהמאכל וזה מקרי כלי סעודה וכן הוא שבאמת כלי סעודה לא נאמר בתורה רק למדו ממה שנאמר כל אשר יבוא באש תעבירו באש וכמו שביאר רש"י במסכת עבודה זרה דף ע"ה עמוד ב' דכלי סעודה הדרך להעבירם באש וכיון שמיירי הפסוק פשוטו על בליעת איסור למדו דדוקא דבר ששייך שיבלע בו המאכל וכן משמע לשון האחרון שכתב שחייב להטביל כלי מתכות שיש להם בליעה ופליטה מן האסור. ולפי"ז נראה דמפלח אגוזים אפילו שנוגע במאכל וכן פותחן שנוגע במאכל שבקופסא כיון שאין מתקן על ידי נגיעתו את המאכל ואין צורך למאכל בנגיעה במפלח או בפותחן אינו בכלל כלי סעודה. וכמו כיריים שדוקא כלי שנוגע במאכל כדי לתקנו חייב בטבילה (ובזה גם כן יש לפטור כלי מדידה מטבילה כיון שאינו מתקן המאכל וכנ"ל) או כלי שמחזיק בתוכו האוכל שבכלל כלי סעודה.

כלי שיש בו חלקים שמתקפלים אם יש חלק אחד שמתקפל פשוט שצריך לפותחו קודם הטבילה שאם יטבלו סגור ומקופל לא יגיעו המים בכל הכלי ואינו בדין בית הסתרים של כלי שאינו חוצץ שאמרו הראשונים בדין ידות הכלים האחרונות אבל כאן שיכול לפותחו ועשוי ליפתח אינו בדין בית הסתרים וגדולה מזו מצאנו במשנה מקוואות פרק עשירי שידות הכלים שהכניסן שלא כדרכן או שנשתברו הוי חציצה (הגם שצריך עיון שם מדוע אין זה בדין בית הסתרים של כלי שאינו חוצץ) ואם יש לו כמה חלקים וכשפותחה זה נסגר זה וכן להיפוך נמצא שבכל אופן של טבילה לא יגיעו המים בכל הכלי באותו פעם יש לפתוח כל פעם חלק אחר וכך להטבילו ואפילו כמה פעמים.

בתוס' סוכה ו' ע"ב אי' דיש שיטה דהא דמעוט ואינו מקפיד אין חוצץ דוקא בשער ולא בגוף וכן הוא בטור ובב"י משם רש"י ותמה ע"ז בתוס' מכמה דוכתי ול"ב שיטה זו וכן מחלוקת הרמב"ם והגאונים אם הא דרובו חוצץ אם רוב שערו לבד חשוב כרובו המקפיד או רוב גופו והגראה כך דחיוב טבילה בשער נלמד מאת בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער היינו דבאמת שער אינו מכלל הגוף וכדחזינן לגבי טומאה דשער הזב צריך קרא מיוחד שמטמא וגם שם אמרו דהא דמטמא מכח בשר דכל מקום שאינו ראוי לנגיעת בשר גם משום שער לא מטמא וכמו שיבואר לקמן וכן בטבילה חיוב טבילה בשער נ"ל דאינו מצד עצמו כלומר דשער חייב בטבילה רק הוא מכח הגוף וכמ"ש לשון ההלכה את הטפל לבשרו ויתכן דבזה פליגי הגאונים והרמב"ם דלגאונים חיוב שער מצד עצמו הוא ולכן רוב שערו מחייב וחשוב חציצה ולרמב"ם החיוב מכח גוף ולכן בעי דוקא רוב הגוף ובטומאה מבואר דטומאת שער הוא מכח הגוף כמ"ש דדוקא ראוי לנגיעת הגוף מטמא בשער וע"כ דאין זו טומאה בפ"ע ועיין ב"ק י"ז ובזה מבואר הש' בתוס' ומה שהמא הטור וב"י משם דהטעם שמיעוטו ואינו מקפיד אינו חוצץ הוא לפי שבטל לגוף וכמ"ש פרש"י בסוכה וא"כ על הגוף אף שבטל לגוף מ"מ מונע המים מלעבור בו משא"כ שער שחיובו מצד הגוף א"כ מה שמונע על השער אינו מעכב לגוף והבן ומיתר באור דיש ב' עניים בחציצה דהנה הא דמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ מצינו כן בטבילת כלים ואדם ובנט"י אבל בתפילין וודאי אפי' מעוטו חוצץ והטעם נראה כמו לענין דבר לח לגבי בגדי כהונה וכן לתפילין חוצץ משום דשם בעי שיהא הדבר ממש עליו ולכן אף אם אינו חוצץ מ"מ מפסיק בין תפילין לגופו ולכן אף מעוטו חוצץ משא"כ מקוה דעיקר הוא רק חציצה, ויש לתלות בזה חקירת המל"מ אם שער המת אסור בהנאה דלהנ"ל אין השער חלק מהגוף, ובהנ"ל מתורץ קו' האבנ"ז משופר דאם ניפהו זהב פסול והלא כל לגאותו אינו חוצץ ול"ל דהיינו דוקא דאין זו חציצה בסוכה (דשם המקור לזה גבי פרס סדין לגאותו) דשם יכול להיות הפסק דאוויר בין האדם לסכך רק אסור שיהא דבר אחר ולכן כל לגאותו אין זו הפסק

משא"כ שופר דנעי שיהא מונח בפיו דוקא ע"כ אעפ"י שהוא לנוי מ"מ מפסיק וכן בתפילין ליפהו זהב פסול וע"ע בב"י סי' קנ"ח שהביא מחלוקת הראשונים בדבר שהמים יכולים לעבור דרכו ומ"מ מקפיד עליו אם חוזן ותלוי בהג"ל דלמים לא חוזן אבל מ"מ משוב תלילה מצד דין אחר.

יל"ע אם מיד שטובל נטהר או אחר הטבילה נטהר וכלשון הפסוק וטבל ואחר יטהר וידועים דברי הכ"מ פ"ו מהל' אבות הטומאה דאין הטמא נטהר עד אחר עלותו מהמקוה ולהג"ל מובן דכל זמן שנמשך מעשה הטבילה עדיין לא טהר עוד יל"ע אם הטהרה ע"י המים והטבילה תנאי או דהטבילה מטהר והמים הוי תנאי ואם הטבילה מטהר פשיטא דלא טהר עד אחר הטבילה.

***יש** להקשות לשי' הראשונים דשאובין מה"ת כשר ואיך יתכן זה דהרי צריך הוויתו ע"י טהרה ועוד דלפי"ד עד שלא יצטרף למ' סאה אין שעור מקוה והמים מקבלים טומאה דהרי הם שאובין ומתי המים טהורין רק כשיצטרף למ' סאה וא"כ עד שלא הגיע לשיעור מ' סאה הוי המים מקבלים טומאה א"כ אין הוויתן ע"י טהרה וזה קשה מהראשונה ובשלמא אי ס"ל דאין משקין מקבלין טומאה מה"ת א"ש דעכ"פ מהתורה נחשב הוויתו ע"י טהרה, אבל אי יימא דמה"ת מקבל טומאה קשה ודוחק לומר דדין הוויתו ע"י טהרה הוי מדרבנן.

במתניתין פ"ז דמקואות המים לא מעלין ופוסלין ומי פירות לא מעלין ולא פוסלין ופעמים מעלין כגון בנטל סאה ונתן סאה עי"ש ונשאלתי לבאורה בחופן דנתן סאה ונטל סאה גם במים אינו פוסל ואמאי נקט הדין גבי מי פרות והנה הר"ש מרגיש בזה וכתב דאין הכ"נ דבפעמים מעלין אין נ"מ בין מי פרות למים רק נ"ב דמדוע נקטה המשנה זה דוקא גבי מי פרות ולא גבי מים ונראה דיש לישב לפי מה שנפסק בשו"ע דמי פרות מועיל נתן ונטל סאה דוקא עד רובו משא"כ גבי מים מועיל אפי' כולו והטעם נראה ברור דהא דמועיל נתן סאה ונטל הוא מכח דין בטול שבטל במים הכשרים והנה אף דמועיל לבטל מ"מ לא שייך שיחול על המי פרות שם מים דבטול מועיל לסלק אסור ולא להמיר עליו שם מים ולכן אם רוב מי פירות א"כ ליכא מקוה ולא שייך לומר דקמא קמא בטל דאף דבטל היינו דוקא שלא לפסול אבל בעי רוב דמים כשרים משא"כ בפסול דמים שאובין שייך לומר שהפסול דשאובין בטל ופרח ואין ע"ז שם מים שאובין כלל וממילא נשאר מים כשרים והבן דשאובין שייך לבטל ולסלק משא"כ מי פרות ולכן מים מועיל נתן סאה ונטל אפי' כולו כך נ"ל הבאור בזה ולכן נקט דוקא מעלין גבי מי פרות ולא גבי מים דמי פרות שייך לומר מעלין דהלשון מעלין היינו דוקא משלימין למ' סאה משא"כ מים שאובין דשייך אפי' כולו משאובין א"כ אין שייך בזה לשון מעלין ובתר באור לפי הנ"ל דהשאובין בטל לגמרי בנטל ונתן א"כ לא שייך כבר לומר ע"ז מעלין כיון שהוא כמי שאינו כבר והבן משא"כ מי פרות דשם מי פרות עליהן ואפ"ה מעלין והבן.

***בראב"ד** הובא בב"י ושו"ע קנ"ט וקנ"ח דאף דבכל הגוף צריך לעיין קודם טבילה והוא מדאורייתא כמבואר ב"ק פ"ב ובשו"ע קנ"ט מ"מ כתב דבבית הסתרים א"צ לעיין כיון דבית הסתרים א"צ בלאת מים רק ראוי לבלאת מים וצ"ע דמ"ש הא מ"מ תלילה פוסלת מה"ת ומאי נ"מ וכן עוד כתב דאם טבלה ומצאה דבר חוזן בבית הסתרים תלינן דבא אחר הטבילה כיון דהוא ביה"ס וצ"ע דהוי ספיקא דאוריתא בכל הגוף ועיין בט"ז מה שמי' אולם הש"ך בסי' קמ' דחה טעם זה עי"ש ולא תירץ כלום וצ"ל דהנה הא דבעי ראוי לבלאת מים ולא בלאת מים י"ל בתרי אנפי י"ל דהגדר דכיון דראוי נחשב כטבילה ממש גם שם אפי' לא בלאת מים וי"ל דהוא רק תנאי דעיקר הטבילה הוא הגוף רק תנאי דבעי ראוי לבלאת מים אבל לא שמעכב עצם הטבילה והארכתי בזה בגדר כל הראוי לבלה אין בלה מעכבת עי"ש ותבין והנה הא דצריך לעיין קודם הטבילה וכן הא דטבלה ומצא חוזן תלינן דהיה מקודם הוא משום שיש לה חזקת טומאה אמרינן אוקי אחזקיה וזה הטעם שצריך לעיין מקודם עיין רש"י ותוס' ב"ק פ' מרובה ולפי"ז א"ש דבית הסתרים אין זו מעיקר הטבילה דהא דאמרינן אוקי אחזקיה דוקא בדברים שהם עיקר הטבילה ולא מה שהם תנאי בטבילה והא דבעינן ראוי לבלאת מים היינו שאין זה מעיקר הטבילה רק תנאי בטבילה וזה לא שייך העמד על חזקתו והוא טמא דזה אומרים רק בדבר שהם עיקר הדבר וכמ"ש כן בגמ' חולין דף ט' דכיון דהריעותא בסכין ולא בבהמה והבהמה שחוטה לפניך א"כ כבר ליכא חזקה דאסורא עי"ש שמשוה זה לטבילה וכן כאן הוי כמו ספק בסכין ולא בעיקר הדבר וכן נשאר שם למסקנא בחולין.

***במשנה** (וכן הלכה) דמטבילין בטיט ומ"מ דוקא כשהמים לפים על הטיט אבל אם טיט בלד אחד אין טובלין בטיט וכן עיין סוכה י"ט ע"ב דטיט דוקא מצטרף אבל אינו יכול לעשות כל המקוה מטיט, וצ"ב בכל זה, ועיין עוד במחלוקת הראשונים אם טובלין בשלג שאינו מפושר שדעת ר' שמריה ועוד דטובלין ורבינו שמחה אסר מב' טעמים א. דאין כל השלג נוגע בבשרה ב. דקיי"ל אין מטבילין בציפין והנה על טענה הראשונה דאין כל השלג נוגע בבשרה יש לומר דשי' הראשונים שבאמת לא בעי שכל השלג יגע בבשרה ולא כל המים וזה הסבר דגבי טיט דקיי"ל אם הטיט מצד אחד אין טובלין בו והיינו דטיט יש בתוכו מים ומ"מ אין חלק אחד מתובר לחבירו כסתם מים ולכן אם המים לפים על הטיט טובלין דאז נמצא דעכ"פ כל גופו מתכסה במים אף שאין כל המים נוגעין בגופו והבן דיש ב' דינים שכל גופו יתכסה במים ושיהיו שם מים דמ' סאה ואף שאין כל המ' סאה נוגעין בו ומוכרח דהם שני דינים כדחזינן במעיין דאף דמטהר בכל שהוא בעי שיכסה כל גופו במים והמים שמתכסה במעיין יכולין להיות אף שאובין ופסולין לא איכפת לן כיון דהמעיין מטהר בכל שהוא ויש עוד

דין דכסוי כל גופו ולזה לא בעי מים כשרים דוקא וזו השיטה דאם יש במקוה מ׳ סאה עומדין ולמעלה מהם מים זוחלין כשר לטבילה אף למעלה אף שבמקום שטובל נמצא טובל בזוחלין ומ״מ המים שמתכסה בהם א״ל שיהיו כשרים דוקא ולכן אם הטיט מלא אחד דאז אף אין גופו מתכסה במים רק בטיט פסול שכן הטיט אינו מים רק מים בלועים בו ולכן מלא מ׳ סאה יש בטיט אבל אם גופו מתכסה בטיט אין זו טבילה, ועל טענה השניה דאין מטבילין בכיפין יש ליישב שאעפ״י שאינו מפושר משיב חבור בין חמיכה לחמיכה ובה נחלקו אם צריך להיות דוקא חיבור בין טיפה לטיפה או דסגי בכמות דמ׳ סאה ודו״ק.

*הנה הא דשאובין פסול י״א דכל העניין דרבנן גזרה אטו טבילה בכלים וי״א וכך ס״ל לשו״ע דעכ״פ רובו שאוב פסול מה״ת ונלמד מקרא דאך מעיין שאין בו תפיסת יד אדם לאפוקי שאובין שיש בו תפיסת יד אדם והנה אף שהלכה דגם המים כלים ובאו עליהם גשמים נפסלו משום שאובין היינו כיון דהוא הניחם משום תפיסת יד אדם ולכן הדין דדוקא המים בכוונה למלאות מים נפסלו דאז חשיב תפיסת אדם משא״כ שכח בחצר או במקוה לא פסלהו דאין זה תפיסת יד אדם ולכן דוקא כלי שעשוי לקבלה ומונח בדרך קבלה פסול ובזה מובן דברי הראב״ד שכתב דהא דבעי כלי וכלי העשוי לקבלה ועוד הילכתא דוקא כשהמים באים מעצמם למקוה אבל אם באים ע״י אדם אפי׳ כלי מנוקב וכיו״ב פסול והיינו דאז מקרי תפיסת יד אדם ופוסל אפי׳ אלא כלי יש ראיה לדעת הראב״ד מהדין דסגום דשטוב שאוב ויותר מזה דאינו כלי כלל אפי׳ שלא כוון לשאב המים מתוכו מ״מ כיון דבא ע״י אדם מקרי שאוב בכל אופן אך אמנם בש״ך מסתפק אם ע״י אדם ולא כוון כלל להטיל המים למקוה אם נפסל ומהא דסגום הנ״ל מוכח דפוסל וכן מוכח מהא דמסנק את הטיט בפ״ב דמקוואות משנה ו׳ דס״ל לר״ש דכשר שלא נתכון לשאוב וא״ק סבר דמ״מ כיון דבא ע״י אדם פוסל אפי׳ לא כוון לשאיבה אלא דנראה דהא דפוסל תפיסת יד אדם דוקא כשעי״כ בא למקוה שכן האסור שלא יעשה המקוה ע״י תפיסת אדם אבל במקוה עצמה שוב אין נפסל מה שיש בה תפיסת אדם וכדמוכח מהא דסגום שכל זמן שמקצתו מחובר למקוה ל״מ שאוב וכן מהא דאדם גופו אף שמעלה המים בכוונה כשר המקוה כמ״ש שאפשר להטביל במעלות המקוה שמולך ומביא וכמ״ש במשנה בג׳ מקוואות וירדו שלשה וטבלו, וזה העניין דהמשכה דמטהר משאובין דקיי״ל אפי׳ מקוה פסול אם המשיכו למקוה אחר נטהר והיינו לפי שלמקום הזה נתהוה שלא ע״י אדם, והנה בשלג כפור ליכא פסול שאובין והטעם י״ל לפי השיטות דדוקא אחר שחזר וימות אז מתכשר יש לפרש דה״ט כיון דתפיסת האדם היה בצורתו הקודמת כשקפוא ונכשיו שנפשר פיס מדשות בא וכעין המשנה וכנ״ל וזה הטעם דשאובין שקפאו וחזרו ונמותו כשרים ודו״ק.

בראשונים דמעיין אינו נפסל בשנוי מראה ונראה הטעם דפסול מראה שאינו נראה כמים אבל מעיין דמטהר בכל שהוא ובכל שהוא לא שייך שנוי מראה, והנה קיי״ל דאין פוסל בשנוי מראה אלא מידי דאתי ביה ממשא אבל מי לבע ומידי דלית ביה ממשא אינו פוסל וצ״ב דמ״ש כיון דהמים נהפכו מראיהם וכן קיי״ל דאם המים נשתנו מחמת עצמן לא נפסלו ונראה הבאור דמי פרות ויין שאינו מראה המים אז נקרא שם מי פרות אז יין על המים משא״כ מידי דלית ביה ממשא א״כ אף ששנה המראה מ״מ אין להם שם אחר אלא מים ולא נפסלו וע״ע בגמ׳ שבת קמד׳ ע״ב משמע דדוקא דבר שיש עליו דין משקה פוסל ולא במה שאין עליו שם מים עיי״ש וצ״ע.

*במקוואות פ״ד גבי מקוה שאוב דאפשר לטהרו ע״י גוד אסיק ומקשה המו״ט ועוד מהא דפ״ז דר״י ס״ל דין דגוד אסיק ואין הלכה כמותו ומדוע כאן אפשר לטהר ע״י גוד אסיק ומתלקים הפוסקים דשאני הכא דרולה לטהר שאובין משא״כ לקמן בפ״ז דמיירי להשליש שעור דמ׳ סאה זה אי אפשר ע״י גוד אסיק וחלוק הדבר כתבו דשאובין פסול דרבנן משא״כ מ׳ סאה שהוא דין תורה וא״כ לא יועיל חלוק זה לסוברין שאובין מהתורה ויותר אפ״ל יסוד החלוק בדרך נכון דמקוה דשאובין שבאין לטהרה ע״י גוד אסיק ע״כ אין עיקר הכוונה שיחשבו שני המקוואות העליון כמו התחתון כאחד דאז פסול לגמרי כדקיי״ל דמקוה שאובין אפי׳ הוסיף אלף כשרין לעולם בפסולו רק הוא גדר השקה שנוגע זה לזה וכך הלכה דמקוה כשר סמוך לשאוב נכשר ע״י השקה ועי״ז מכשיר אבל לא שנעשה כאחד משא״כ בשעור דמ׳ סאה הוי איפכא דצריך שיהא ממש אחד ולא מקוה הסמוך למקוה אלא בעי ממש מקוה אחד ומעתה החלוק פשוט דלעשות שני המקוואות אחד לא אמרינן גוד אסיק אבל לחבר אחד סמוך לחבירו שפיר אמרינן גוד אסיק ומה שמקשה בס׳ ת״י מהא דקיי״ל גוד אסיק מסיצתא אין זה דמיון כלל לגוד אסיק במקוה שכאן הכוונה לחבר מקוה לחבירו ושם הוא שרואין המחילה כאילו עולה והרי אנחנו עושין מאין יש משא״כ כאן אין רואין כל החלל הריק כאלא מים רק כמתובר לחבירו והבן,

*במשנה פ״י דמקוואות דמים טמאין שבגוף האדם כשטובל טהורין וע״כ זה מדין השקה וא״ל דגוף האדם אינו חגילה כיון שגם האדם טובל ויל״ע אם זה דוקא באדם טמא שטובל או אפי׳ טהור וסברא לחלק מצינו גבי מטביל כלי בתוך כלי דאם הכלי החיצון צריך טבילה אינו חוצץ ואם הוא אינו צריך טבילה גם הכלי שבתוכו אינו נטהר והכ״נ יש לעיין גבי השקה והנה הטלא טבעת טמאה לא נטהר בטבילתו וע״כ דגוף האדם חוצץ וצריך לחלק דאף דלענין השקה מועיל לענין טבילה אינו מועיל ומלא שהשקה קל יותר מטבילה ועיין תוס׳ חולין דף כו׳ ע״ב לענין השקה דרק יין דבטבילה מועיל ובהשקה אינו מועיל חזינן איפכא וע״ע בתוספתא והובא בב״י ובשו״ע דבמקוה שמלא מים וחליו יין אם השיב במקום היין לא עלתה השקה אף שמשמע דלענין טבילה אין היין חוצץ וכן עיין בה מכות ג׳ גבי חבית שנפלה לים הגדול וכעין זה מצינו גבי דבר

שבריתו מן המים וכעינו של דג דלף דכשר לטבילה מ"מ אם היה בנקב של השקה לא עלתה השקה מזון דטבילה קיל מהשקה ול"ע בכל זה והנה יל"ע בהוסק מים שאובין לכשרים דטהרו אם הוסק מ' סאה שאובין למעין כל שהוא אם כיון דקי"ל מעין מטהר בכל שהוא טהרו או בעי דוקא השקה למ' סאה כשרים ומשמע בב"י דכתב דכל זמן שמושקין למעין מטהרין בוחלין מזון דע"י השקה דינם כמעין עצמו דמטהר בוחלין וא"כ כ"ש דבגי בכל שהוא אך בב"י כתב דהא דמועיל השקה שיטהר בוחלין דוקא כל זמן שמשוברין למעין אבל כשפסקה ההשקה לא ואע"ג דלענין לטהר משאובין סגי ברגע אחד בהשקה.

בסוטה דף כט' המילו בתוס' שאנ"ן וכן בתמירי ועוד ראשונים שי' רבינו משולם דאף כלי חרס שנשבר שטהר מ"מ צריך הערב שמש אחרי שבירתו מזון דטעם השבירה שמטהר לא משום שהטומאה פרחה אלא שכמו מעשה טבילה שמטהר בכלי שטף כן מטהר שבירה בכלים וכ"מ לשון המשנה שבירתן טהרתן ולשאר הראשונים נראה דהשבירה מטהר משום שאינו כלי וליכא בדין טומאה כלל וא"כ אף הערב שמש לא בעי והנה בתוס' שאנ"ן מקשה על רבינו משולם מהא דטעם דגזרו על טומאת מתכת ישנה שלא יתיך ויחזור לטהר הכלי בתוכו יום ולא הערב שמש ואם לרבינו משולם כלי חרס שנשבר לא טהר עד הערב מה הגזירה ומתרץ הר"ש דכיון דהיתכו מחדש מהני בכל אופן כיון דנעשה פעם חדשות פקעה הטומאה לגמרי אפי' בלא הע"ש ולפי"ז מטאר דהא דנעשה פעם חדשות מועיל להפקיע הטומאה יותר משבירת הכלי ועכ"ל הדבר מטאר ג"כ בתוס' ובראשונים פסחים ל' ע"ב דמועיל חזרת כלי לכבשן לטהרו מדין פעם חדשות אף שאין שוברין אותו כלל ועיין בתוס' זבחים לו' דזה מועיל יותר משבירתו ועוד מתבאר מהא דזבחים לו' ופסחים ל' ע"ב דדין פעם חדשות והחזרה לכבשן מועיל אף בלא שבירת הכלי (ועיין בשפ"א זבחים שמתה על עצם הדין דבתמת מנ"ל דמועיל פעם חדשות בלא שבירה דבתורה נאמר שבירה ומתוס' שם משמע שזה מילתא דפשיטא יותר משבירה היינו דעיקר שבירה דאינו כלי וכ"ש פעם חדשות אינו אותו הכלי) אלא לפי"ז נמצא שכל כלי טמא אשר יעשה בו פעם חדשות יטהר מטומאתו הקודמת וק"ל ע"ז מהא דמשנה פכ"ז כלים שדין ועשאו ווילון או פרוכות טהרו ממדרס ומטמא מגע מדרס ור"י אומר וכי בחיה מדרס נגע והמפרשים מבארים דהיינו דטמא הפרוכות מה דנגע במדרס אך בתמות כד ע"ב ברש"י מבאר דהכוונה אם נגע זר בשדין לפני עשייתו פרוכת נשארה טומאה זו אחר שנעשה פרוכות וכן בפרק כ' מבאר יותר דאי' שם אבל טמא מגע מת משמע גם מה שנגע מקודם דשדין שעשאו פרוכות היינו רק שהיה השמוש ולא עשה מעשה בגופו אך בתוס' מנחות מבאר דעשה מעשה בגופו ושמא י"ל דהפיכת שדין לפרוכות אף בעשה ע"י מעשה בגופו מ"מ לא הוי פעם חדשות כחזרה לכבשן דבתמת צריך להיות מדוע חזרה לכבשן הוי פ"מ ומוכרחים לומר דנשתנה צורת הכלי לגמרי עי"ז משא"כ בשדין שעשאו פרוכות דאף שנשתנה לא נשתנה לגמרי מקודם ול"ע והנה הא דמהני דין שבירה או פ"מ בכלי חרס הוא רק לענין טומאה שייך לומר דפקעה טומאה משא"כ לענין בליעת אסור שבלע אף אם יישבר ויחברו לכאורה לא פקע הבליעה ותתוס' וגמ' זבחים בהחזרה לכבשן מפורש דמועיל להפקעת בליעה שבו ול"ל דהכוונה שנעשה פ"מ היינו כיון שיש בכבשן כח האש לעשות את עצם הכלי מחדש א"כ מועיל היסקו להפליט אף את הבלוע מדפני הכלי.

נתפקחתי אם מסיר המוגע ועי"כ בתין המים למקוה אם נקרע תפיסת יד אדם ונתשב לשאובין ועיין בהלכות נע"י דמבאר דפחיתת הברזא מיתשב כח גברא ורק בקלות ראשון וא"כ הכ"נ לכאורה אם נתשב כח גברא נתשב תפיסת אדם וקלות ראשון נתשב כשאובין ופחיתת הברזא לכאורה הוי הסרת מוגע.

ואז נטהר מאיזה מין ממיני טומאות שנטמאו בה, והוא אמרו יתברך ורחץ במים ובאה הקבלה מים שכל גופו עולה בהם והוא שעור מקוה אלא אם כן יהיו מים נובעים שאין להם שעור, כמו שהתבאר בדקדוק מצוה זו. ומתנאיה שהזב בלבד יהיו המים שיטהר בהן נובעין כמו שבא בתורה מים חיים, ואין הכוונה במאמר הטבילה מצות עשה שיהא חייב כל טמא שיטהר על כל פנים כמו שהוא חייב כל מי שיתכסה בכסות שיעשה ציצית או כל מי שיש לו בית שיעשה לו מעקה. ואולם הנרצה בזה דין טבילה והיות התורה אומרת לנו כי מי שירצה ליטהר מטומאתו הנה לא ישלם לו זה אלא בטבילה במים ואז יטהר. ולשון ספרי ורחץ במים יכול גזרת מלך תלמוד לומר ואחר יבא אל המחנה מפני הטומאה. רומז אל זה השרש שבארנו כי הוא דין לבד שכל מי שירצה לטהר יעשה כך, וזה הדין הוא המצוה, ואולם לא שיהיה חייב טבילה על כל פנים אבל מי שירצה להשאר בטומאתו ולא יכנס זמן רב למחנה שכינה הרשות בידו. וכבר בא בלשון ספרי האמת שכל מי שנטמא ויטבול שהוא נטהר אבל לא תשלם טהרתו עד שיעריב שמשו, וכן בא בפירוש המקובל שצריך שיטבול וגופו ערום נוגע בשטח המים שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין המים. הנה התבאר לך מצוה זו והיא מצות טבילה כוללת משפטי המקוה ומשפטי הרחיצה ומשפטי טבול יום. ומצוה זו מבוארת במסכת מקואות ובמסכת טבול יום. (מצוה, טהרה הלכות מקואות בחמד עשר פרקים):

מצוה קי היא שצונו שתהיה הטהרה מן הצרעת כמעשה הכתוב והוא עץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים חיות ומים חיים ושיעשה בהם כל מה שנאמר. ובזה המעשה בעצמו יטהר האדם כמו שבאר הכתוב. הנה כבר

התבאר לך כי מיני הדברים המטהרים מן הטומאה שלשה מינים, אחד כולל ושניהם מיוחדים בשני מינים ומיני טומאות. אמנם הכולל הוא הטהרה במים, והמין השני מי נדה והוא דבר מיוחד בטומאת מת, והמין השלישי עץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים ומים חיים והוא דבר מיוחד בצרעת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם רצה לומר טהרת מצורע בראשון במסכת נגעים. (מלרע, טומאת צרעת פרק י"ד):

מצוה קיא היא שצוה המצורע לגלח והיא הטהרה השניה לה כמו שהתבאר בסוף נגעים, והוא אמרו וביום השביעי יגלח. וכבר קדם מצוה צ"ג תורף לשונם שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה המצורע והנזיר והלוים. וכבר התבארו דיני מצוה זו בסוף נגעים. ובכאן אבאר לך מה הסבה במנותנו תגלחת המצורע מצוה בפני עצמה והבאת קרבנותיו מצוה בפני עצמה, וזה כי המצורע אין קשר לתגלחת עם הבאת קרבנותיו והתכלית מתגלחתו זולת התכלית המגעת מהבאת קרבנותיו, וזה כי המצורע טהרתו תלויה בתגלחתו. ובששי מנזיר (דף מ"ד:) אמרו מה בין נזיר למצורע אלא שזה טהרתו תלויה בימים וזה טהרתו תלויה בתגלחתו, רוצה לומר המצורע, וכשגלח המצורע ונשלמה תגלחתו השניה טהור מלטמא כשרץ כמו שהתבאר בסוף נגעים (פרק י"ד) וישאר מחוסר כפורים עד שיביא קרבנותיו כשאר מחוסר כפורים כמו שהתבאר שם, והיה תכלית תגלחתו שהוא טהור מלטמא כשרץ הביא קרבנותיו או לא הביא, ותכלית הבאת קרבנותיו תשלום כפרתו כשאר מחוסרי כפרה כלומר זב וזבה ויולדת. וכבר קדם לנו אמרם (כריתות פ':) ארבעה מחוסרי כפרה, ושם נתבאר שהנזיר אינו מחוסר כפרה, אבל המעשה ההוא בכללו כלומר הגלוח והבאת קרבן יתיר לו שתיית היין ולא יספיק מהם האחד בלתי חבירו, אבל הגלוח נקשר בקרבן והקרבן נקשר בגלוח ובקבוצם יגיעו לתכלית אחד, והוא שיותר לו הדברים שהיו אסורים עליו בימי נזרו. ובששי מנזיר (דף מ"ו:) אמרו גלח על הזבח ונמצא פסול תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו. הנה התבאר לך כי התגלחת הוא מתנאי הזבח והזבח מתנאיה. ובתוספתא גם כן התבאר שנזיר שכלו ימיו אסור לגלח ולשתות יין ולטמא למתים עד שיעשה מעשה ההוא כלו והוא תגלחת טהרה, כמו שהתבאר בששי מנזירות (דף מ"ה) והוא שיתגלח פתח אהל מועד וישליך שערו תחת הדוד ויקריב הקרבנות כאשר באר בכתוב, ואתה תמצאם ברוב מקומות ויקראו הבאת הקרבנות תגלחת. ובביאור אמרו במקום המשנה (שם דף י"ד:) הנני נזיר ועלי לגלח כו', רוצה בזה שיביא קרבנות נזיר ויקריבם בעדו. הנה כבר התבאר לך שהתגלחת נופלת על הבאת הקרבנות, והסבה בזה היותה חלק מהם כמו שבארנו, ובקבוצם יסתלק דין הנזירות וישתה הנזיר יין. אמנם תגלחת טומאה היא מדין המצוה כמו שבארנו במה שקדם. (מלרע, טהרה הלכות טומאת צרעת פ"ד):

מצוה קיב היא שצונו להיות המצורע ידוע לכל עד שיובדלו ממנו בני אדם, והוא אמרו יתעלה והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וגו'. והראיה על היות זה מצות עשה אמרם בספרא לפי שנאמר את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום יכול אע"פ שהוא מנוגע ומה אני מקיים בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בכל אדם חוץ מכהן גדול תלמוד לומר אשר בו הנגע אפילו כהן גדול בגדיו קרועים וראשו יהיה פרוע ויגדל שער, ומבואר הוא שכהן גדול הוא בלא תעשה מלפרום או לפרוע, והשורש אצלנו כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, ומאחר שמצאנו לשונם מורה כשנצטרע כהן גדול פורע ופורם מורה שהוא מצות עשה. וכבר באה הקבלה ששאר טמאים גם כן חייבין לעשות לעצמם היכר עד שירחיקום בני האדם. ולשון ספרא טמא מת ובועל נדה וכל המטמאין את האדם מנין תלמוד לומר וטמא טמא יקרא, והפירוש כי כל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה ושישים לעצמו הכרה יודע בה שהוא טמא ומי שיגע בו טמא לכן יתרחק. והנה התבאר שהכרת מצורע אין הנשים חייבות בה והיא אמרם האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורסת אבל היא תעמה על שפם ותודיע לכל שהיא טמאה כשאר טמאים. (מלרע, טהרה הלכות טומאת צרעת פ"ו):

מצוה קיג היא שצונו לעשות פרה אדומה כדי שיהיה אפרה מזומן למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת כמו שאמר והיתה לעדת בני ישראל. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת פרה. (וגם מקצת הפרה, טהרה הלכות פרה אדומה פרק ג' פרקים):

מצוה קיד היא שצונו לדון בדין ערכי אדם. והוא מי שיאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי אם היה זכר יפרע כך וכך, ואם היא נקבה תפרע כך וכך, לפי השנים כמו שבא בכתוב ולפי ענין המעריך, והוא אמרו בערכך נפשות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ערכין. (שם מתקופי, הפלאה הלכות ערכין וחרמין פ"ל):

מצוה קטו היא שצונו בדין ערכי בהמה, והוא אמרו והעמיד הבהמה לפני ה' והעריך אותה הכהן. וכבר התבארו משפטי זו המצוה במסכת ערכין. (שם מתקופי, הפלאה הלכות ערכין פ"ה):

מצוה קטז היא שצונו בערכי בתים, והוא אמרו כי יקדיש את ביתו קדש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ערכין. (שם מתקופי, הפלאה הלכות ערכין פ"ה):

מצוה קיז היא שצונו בערכי שדות, והוא אמרו ואם משדה אחחתו יקדיש. ואם אשר לא משדה אחחתו, וכן בשדה אחחה והיה ערכך לפי זרעו, ובשדה מקנה וחשב לו הכהן את מכסת הערכך. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ערכין. ואל יחשוב חושב שאלו ארבעה מינין מהערכין יהיה ביניהם שתוף יחייב שימנו מצוה אחת, אבל הם ארבע מצות יש לכל אחת דין זולת דין האחרת, ואולם יכללם שם ערך על צד שתוף השם, ואין ראוי שימנו מיני הערכים כלם מצוה

מצוה קכ"ה ע"ד מיוב בכורים בשמיטה בר"מ וגמ' לא מזכר ובכש"י פ' משפטים רמשיב בכורי אדמתך לימד שאף השביעית מיבא ואין הלימוד והרא"ם מולק דאין יבכן להביא משמיטה והפירות מופקרין וכן הסוה"מ פ' כי תבא דאין בשמיטה בכורים, ושי' רש"י נראה דאף דהפירות מופקרים מ"מ הרי הקרקע איבה מופקרת רק מה שמוציאה הקרקע ולכן כיון שזכה הוא בפרי מיב להביא והבן דעיקר המיוב על הקרקע כמ"ש האדמה ולא על הפירות, וע"ע תוס' ב"ב דף פ"א דאין בכורים תשוב אלו בארץ דהמיוב על האדם ושי' המולקים דס"ל דמ"מ כיון דהפירות הפקר אין יכול להביא בכורים מהם ועיין לקמן בגדר תרו"מ ובכורים מ"ש ומבן.

ובכורים ותמוה שלא מנה תרו"מ והנה הגר"א מוחק בכורים מהמשנה וי"ל דהמשנה מפרש רק דברים הבאים לגבוה ובכורים יש לומר דחשיב קרבן (ומה יתבאר טעם הגר"א דמוחק בכורים דס"ל דל"מ קרבן) אך י"ל עוד דקדושת תרו"מ לא האדם גורם רק הוי מנאי שיהיה בארץ אבל הפרי מתחייב ולא הקרקע כמבואר בגמ' משא"כ עומר וכו' וכמ"ש בגמ' קרקע גרמה לו הייבו עצם הקרקע, ובכורים תלא באדם ולא בקרקע או בקרקע ולא בפירות ולענין אם בכורים נחשב קרבן הנה בריקרא עה"פ קרבן ראשית מפרש רש"י דקאי על בכורים.

הנה הבכורים אין להם שיעור ומ"מ מובה הוי ול"ע אם הכוזה דעכ"פ מכל שדה חייב להביא או מכל מין או דבגי בפרי אחד שהביא יפטור עצמו דבכורים המיוב על הגברא ולא על הפירות כמבואר בתוס' ובל"ע.

אחת, וזה מבואר עם ההשתכלות. (אם בבקרי, הפלאה הלכות ערכין וחרמין פ"ד):

מצוה קיד היא שצונו שיהיה כל מי שיהנה מן ההקדש מוסיף חומש, או אוכל קדש, כלומר אוכל תרומה בשגגה משלם מה שאכל או שעור מה שנהנה ותוספת חומש, והוא אמרו יתעלה ואת אשר חטא מן הקדש ישלם וחמישתיו ואמרו גם כן ואיש כי יאכל קדש בשגגה וגו'. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת מעילה ובמסכת תרומה גם כן. (ויקרא לא משה, הלכות מעילה פ"א):

קיט היא שצונו להיות נטע רבעי כלו קדש, והוא אמרו יתעלה יהיה כל פריו קדש הלולים לה', ודינו שיעלהו לירושלים ויאכלהו שם בעליו כמו מעשר שני בשוה, ואין לכהנים בו כלום, שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיה משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן ולא שייר מהן אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה מעשר שני ונטע רבעי שיהיה לבעלים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו משלם בפרק בתרא ממעשר שני. (קדושים פהיו, הלכות המעשר שני פ"ט):

מצוה קכ - היא שצונו להניח פאה מהתבואות והאילנות והדומה להם, והוא אמרו יתעלה תעזוב אותם אחר זכרו הפאה. ונתבאר במסכת מכות (דף ע"ז:) שהפאה היא לאו הנתק לעשה. אמנם הלאו אמרו לא תכלה, והעשה אמרו תעזוב אותם. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה, ודין תורה שלא תהא נוהגת אלא בארץ. (קדושים פהיו מפטת עניים פ"א):

מצוה קכא היא שצונו להניח הלקט, והוא אמרו ולקט קצירך לא תלקט. והוא גם כן לאו הנתק לעשה כאשר התבאר על פאה במסכת מכות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. ודין תורה שלא תהא נוהגת אלא בארץ. (קדושים פהיו, מפטת עניים פ"א):

מצוה קכב היא שצונו להניח עומר השכחה, והוא אמרו ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה, הנה אמרו יהיה הוא הצווי להניחו והוא עשה כמו שאמר בלקט ופאה תעזוב אותם שהוא עשה כמו שבארנו וזו אינה נוהגת מן התורה אלא בארץ. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. (כי תצא, מפטת עניים פ"א):

מצוה קכג היא שצונו להניח מה שיש בכרם כשיבצור אותו לעניים הנקרא עוללות, ובא הכתוב גם כן תעזוב אותם אחר זכרו העוללות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. ואינה נוהגת אלא בארץ. (קדושים פהיו, מפטת עניים פ"א):

מצוה קכד היא שצונו להניח מה שיפול ויתפרד מן הענבים בבצירתם לעניים. והוא אמרו יתברך ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ. (קדושים פהיו, מפטת עניים פ"א):

מצוה קכה היא שצונו להוציא הבכורים ולהביאם למקדש. והוא אמרו יתברך ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך. ומבואר שהמצוה הזאת אינה נוהגת אלא בפני הבית ולא יבאו אלא מפירות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן ומשבעת המינין. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת בכורים ושם התבאר שהבכורים נכסי כהן. (ואלה המשפטים, הלכות בכורים פ"ב):

מתוך מכתב להרב אברהם דוד סיימון שליט"א

***מצוה קכ"ו** על שאלתך ששאלת בטלפון על עניין המיתים בתכשיל לטעם אבל הם עצמם אינם נאכלים האם חייבים העניים בתרומות ומעשרות.

הנה בשו"ע סימן של"ז סעיף י"ג כל שהוא אוכל אדם חייב בתרומה ויש לעיין בהני עניים אם דינם כאוכל אדם ויש להביא ראיה ממשנה פ"ו דעוקצין משנה ו' ופרק ג' דעדיות משנה ה' הקנה ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין וכן למעשרות ומבואר בפי' המשנה לרא"ב בעדיות ובתוספות שאנן שם דנקנה זה אינו בר אכילה אלא נותן טעם בקדירה וראיה מזה דדבר שאינו לאכילה רק נותן טעם נחלקו ב"ש וב"ה אם נקרא אוכל לענין טומאה ומעשרות וכיון דנפסק להלכה כב"ה דחייב במעשר יש ראיה להני עניים לחייב במעשר.

אלא דעל זה יפה הערת מדברי התוס' נדה דף נ. וכן תוס' יומא דף פ"א ע"ב ד"ה שהפלפלין, דתבלין שהן עצמם אינם בני אכילה פטורין מן המעשר וא"ל לפ"ז דמה שכתבו הראשונים גבי קנה דאינו בר אכילה כוונתם דאין הדרך לאכלו לרב בני אדם אבל כשאפשר לאוכלו או ע"י הדחק הרי חייב בתרומות ומעשרות כדין קנה ואם אינו ראוי לאכילה כלל פטור בתרו"מ.

אפילו שמהתורה מטה אחת פוטרת הכרי וכן נחלה מכל מקום אם הפרש יותר מחטה אלה על זה קדושת תרומה מהתורה וחייבין עליה חומש ככל דיני תרומה. אלא שיש לעיין אם הפרש יותר מחטה אחת אם אז מחלקין לומר שכל חטה של תרומה מחיר ומתקן חלק אחר מהפרות כנגדן או שכל התרומה מתרת את כל הפרות בשוה דהיינו שכרי זה נתקן על ידי תרומה זו אפילו שגדולה יותר משעור החיוב שצריך מהתורה.

והנה כשמפרש כשעור מכמיס אחד מארבעים או אחד מחמישים וודאי שמסתבר לומר שאז כל אחד מחיר ארבעים כנגדו ולא שכל התרומה שהפרש מתרת הכל בשוה אולם כשמפרש יותר מחטה אחת אבל אין מכוון לשעור מסויים של אחד מחמישים וכיו"ב רק מפרש שעור גדול אז יותר מסתבר שאין זה התחלקות רק כל התרומה מתרת את כל התבואה.

ובפרק רביעי דתרומות משנה א' המפרש מקנת תרומה ומעשרות מזלא תרומה עליו אבל לא למקום אחר ובאור הדברים שמי שהפרש תרומה אבל חלק את ההפרשה שחלק יפרש עכשיו וחלק שני של התרומה למחר ונמצא עכשיו שאינו יכול להפרש מפרות שבכרי זה לתקן מזה כרי אחר והטעם כתב הר"ש שם שכיון שהפרש מקנת התרומה אם כן נתקנו חלק מהפרות ונמצא עכשיו שכרי זה מקנתו מתוקן ומקנתו טבל ולכן אין יכול להפרש מכרי זה לתקן פרות אחרים דשמא יעלה בידו מהמקנת שהוא מתוקן כבר ונמצא מפרש מפטור על המיוב.

ורואין מדברי הר"ש שבמפרש יותר מהשעור אז אמרינן שכל מה שהפרש מחיר חלק אחר מהפרות ולכן כשהפסיק באמצע ההפרשה נמצא שיש עכשיו בפרות חלק מתוקן וחלק טבל אלא שבאמת דברי הר"ש נפלאין דכתב דלכן אין יכול להפרש מפרות אלו על כרי אחר דשמא יעלה בידו מפרות המתוקנין והוי מפטור על המיוב אבל לקחת מהפרות לתקן כרי זה עצמו שפיר יכול לתרוס ונאמר שעלה בידו מהטבל ומה אלוק יש שכשתורס על מקום אחר ניחוש שמא עלה בידו מהמתוקן וכשתורס על עצמו נאמר שעלה בודאי ממה שזה טבל. ואין לומר שאותן הפרות שלוקח למחר לתקן הכרי מתברר למפרע שלאותן הפרות לא כוון אתמול בהפרשה לתקנם ולכן הם טבל (שאפילו שיש לומר שאין שייך זה לברירה כמו שנבאר בערך ברירה) דאם כן גם למקום אחר יוכל להפרש, ועיין בירושלמי שמקשה זה ואין מוכן שם תירוצו והנה לולי דברי הר"ש היינו יכולים לפרש שבאמת לא נעשה מקנת הפרות מתוקים ומקנת הפרות טבל שאין התרומה מתחלקת כן אלא שכל התרומה מתרת את כל הכרי ולכן מוכן מאד שכשהפרש מקנת התרומה אם כן נתקן כל הכרי אבל לא נתקן לגמרי ולכן אין יכול להפרש ממנו על מקום אחר כיון שהוא כבר קנת מתוקן אין יכול להפרש על כרי שאינו מתוקן כלל ועליו מינה ומיה שפיר מפרש והנה הרמב"ם דרך אחרת לו בפ"ג דתרומות הלכה ח' ובפרק א' דמעשרות הלכה ט"ו וכן פסק השו"ע בסימן של"א סעיף ע"ז דאם התחיל להפרש מקנת תרומות ומעשרות ולא גמר אפילו אותו המקנת שהפרש אין עליו שם תרומה ומעשר והראב"ד חולק עליו וטעם הרמב"ם נראה כנ"ל דאין מתחלק לומר שכל חלק מחיר חלק כנגדו אלא מחיר את הכל ולכן כשהפרש מקנתו אם כן לא תיקן כלום אפילו פרי אחד ולכן אין על זה שם דתרומה ומעשר כיון שאינו מתקן כלום ועדיין חסר בתרומה ובמעשר.

אולם הר"ש כתב מפורש דעל ידי הפרשה דאינו נעשה חלק מתוקן ואינו טבל ונמצא שנחלקו בספק שלנו הראשונים הר"ש והרמב"ם ז"ל וגם לשיטת הר"ש היה אפשר לומר דהנ"מ כשמתכוון להפרש אחד מארבעים או במעשר אחד מעשרה אבל כשמפרש ללא שעור מסויים רק הרבה יותר מהשעור אין בזה התחלקות שכל חלק מתקן חלק אחר מהפרות והנה בפרק רביעי דתרומות משנה ד' האומר לשלוחו לא ותרוס עלי אם נתכוון להוסיף אין תרומתו תרומה ומקשה בירושלמי דמדוע כל התרומה בטלה על ידי הוספת השליח והיה צריך לבטל רק מה שהוסיף על דעת הבעל הבית וכמו שמצינו כן במעילה שרק מה שהוסיף על בעל הבית מתבטל.

מצוה קכו היא שצונו להוציא תרומה גדולה. והוא אמרו יתברך ראשית דגנך תתן לו. ומצוה זו אינה נוהגת מן התורה אלא בארץ ישראל. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת תרומה. (שופטים ושוטרים, הלכות תרומה פ"ג):

81ומתרץ שם הירושלמי וכפי שמפרשים שם דברי דשמי מעילה ששייך שיתחלק החמיכות אבל בתרומה עד שלא שייס הפרשת התרומה עדיין לא עשה שליחות וזה מורה כרמב"ם דאין שם מחיר על חלק מהפרות רק כל הפרות מתוקנים ביחד ולכן כשבטל מקצת המחיר על כרחך מתבטל כל השליחות שאם לא כן אסר במחיר וזה לא כדברי הר"ש הנ"ל והגם דאכן משמע בירושלמי כפי הבנת המפרשים אבל מענם המשנה אין להקשות על הר"ש דלדבריו מדוע בטלה כל השליחות והתרומה, ונאמר שיבטל רק החלק שהוסיף על הבעל הבית דאדרבה לדברי הר"ש מובן יותר דכיון שהוסיף אם כן נמצא דבכל חלק של הפרות הפרש יותר תרומה מדעת הבעל הבית ולא דמי כלל למעילה שבחמיכה לא שייה כלל מדעת בעל הבית אבל כאן בכל חמיכה שייה מדעת בעל הבית אלא לדעת הירושלמי שכל התרומה מתרת כל הכרי כאחד קשה מדוע בטלה כל התרומה ועל זה מירץ הירושלמי שכיון שהכל שליחות אחת וכשבטלה מקצת בטלה כולה, ויותר יש לעיין בה דכיון שבהפרשה אחת עושה השליח את התרומה א"כ ע"כ בשבטל מקצת הפרשה התרומה בטלה הכל וכמו שבארנו בדברי ב"ה בפרק א' דתרומות משנה ד' וכמו שנדר שבטל מקצתו בטל כולו כן כשבטל חלק מהפרשה.

ויותר מזה דכיון שהשליח הוא התורם היה בדעתו שכך וכך סאה יפרוש את התרומה ולפי השיטה הזו שהכל מחיר כאחד את התרומה א"כ אין יבטל חלק מההפרשה נמצא אסר במחיר כיון דאין כוונת התורם.

בש"ם בכמה דוכתי (דמאי פ"ז מ"ב במשנה וע"ש בתוספתא ג"כ ויומא נ"ה: סוכה כ"ג: ערובין ל"ז: ב"ק ס"ט: גיטין כ"ה. כ"ח. חולין י"ד. מעילה כ"ב ועיקר בערובין ל"ו. ל"ז ובסוכה כ"ג כ"ד) דהאומר שי לוגין שאני עתיד להפרש יהא תרומה אם נסבור שאין בריה לא חלה התרומה והנה יש לעיין באם מפרש תרומה רק לא ברר על איזה פרות יתקנו התרומה אם גם אז כיון שאין ברור על איזה פרות יחול התרומה שייך לבריה או כיון דהתרומה מבוררת רק אין ידוע על איזה פרות חלה התרומה אין שייך זה לבריה כלל ובמשנה פרק ד' דתרומות משנה ב' וחכמים אומרים אינו מפרש אלא לפי השטחן מוכח דיכול גם אחרי כן לברר על איזה פרות חלה התרומה ואין בזה בריה וכן שם במשנה ג' המפרש מקצת תרומות ומעשרות ולפי פי' הר"ש שם מבואר דאז נעשו הפרות מקצת מתוקנים ומקצת טבל ואין בזה חיסרון דבריה אפי' שלא ידע על איזה פרות חלה התרומה.

והנה ברמב"ם מבואר בהא דאין מפרש אלא לפי השטחן דבאמת שלוקח הפרות צריך שיהא התרומה והמעשר קיימים וא"ל דהינו באמן שנתן לעני ולוי עדיין לא הפרש ורק נתנם ועכשיו הוא מפרש ולכן אין יכול להפרש רק לפי החשבון אבל אם נתנם לעני ולוי בחורת מעשר אפי' שנאכל הכל כבר חל המעשר.

וכן מבואר בירושלמי כאן שאם הפרש תרומה ואח"כ נשרפה כבר חלה התרומה ולפי"ז אין מזה ראיה להנ"ל לענין בריה כיון שבעת חלות התרומה כבר מבורר על מה שהפרש.

אע"ג דאין הפרשה מועילה נמסובר מבואר בקידושין דף ס"ב דיכול להפרש תרומה במחובר שיחול בעת שיתלשו הפרות ולא הוי דבר שלא בא לעולם כיון שבידו לתולשם אלא שיש לעיין אם יכול לומר שיחול אז התרומה והמעשרות כיון דמבואר בתוס' תמורה דכמו שיש אסור להקדיש מעשר לתרומה כן אם חלים בבת אחת יש בזה אסור אלא צריך להקדיש התרומה למעשר וכאן שחלות התרומה נעשית עם המעשר ביחד כשיתלשו ויש עצה לזה שיתנה בפרוש שחלות המעשר יהא רק אחר חלות התרומה וא"ע אם שייך תנאי כזה כיון שאין בזה זמן מוחש הוי בבת אחת עוד יש לעיין כיון שאין המעשר יחול רק אחר שיפרש התרומה אם כן הוי כדבר שעדיין לא בא לעולם כיון שעדיין ליכא תרומה והגם שבידו לעשות תרומה.

בירושלמי פ"ד דתרומות מ"ב שאם הפרש תרומה ונשרפו הפרות ונשארה רק התרומה שאין

על זה קדושת תרומה, והטעם ל"ל שגדר תרומה דוקא שמתרת פרות לאכילה וכיון שאין מחיר פרות לאכילה אין על זה שם דתרומה וכמו שאמרו בפסחים דף ל"ג ע"ב שאיריה מיכרים שלכן אין תרומת חמץ קדושה שאין מחיר שיריים באכילה ולכן אם עשה כרי תרומה אין זה תרומה כלל ומה שלא הביאו הרמב"ם ושו"ע דברי הירושלמי להלכה יש לפרש שכיון שבעת הפרשת התרומה היו הפרות בעולם ולכן חלה על זה התרומה ושוב לא בטלה אפי' שעכשיו אין בה מה להחיר.

אלא שקשה לי על זה דהנה בפ"ג דתרומות משנה ט' הנכרי והכומי הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ולפי פרוש המשנה לרמב"ם כתב שהכוונה שנעשה תרומה כמו בהקדש גוי וא"ע שהלא אין מחיר שום פרות לאכילה אבל נכרי שהכל מוחר אפי' לישראל שהרי מרוח גוי פוטר וא"ע וכנראה שלכן בחטרו חזר ט הרמב"ם ופירש שאין זה תרומה רק גזירה דרבנן.

והנה במשנה פ"ד דתרומות משנה ב' וחכמים אומרים אינו מפרש אלא לפי השטחן וכפי שפסק הרמב"ם בחטרו ומתבאר שאם הפרש תרומה ומעשר ועכשיו כשמבדיל הפרות אין התרומה ומעשר בעולם לא חל שם תרומה ומעשר על זה ובאמת בירושלמי כאן מבואר להיפוך שאם הפרש תרומה ונשרפה על כל פנים נתקנו הפרות ובטעם הרמב"ם ל"ל על דרך שבארנו בדין בריה בתרומות דלא חל התרומה עד שיתברר ולכן דבאמת חלות התרומה אינה בעולם אין על זה שם תרומה ולא תיקן הכרי.

בגמרא מילה דף י"ג מכל מעשרותיכם לפטור בן לוי שקדמו בשבלים מתרומה ותמה הפפא אמת ז"ל במסכת פסחים דף ל"ה דמדוע איצטריך קרא לפטור תיפוק ליה דהרי קיי"ל תבואה זרעך ולא לקוח שהלקוח פטור מתרומה מהתורה וכאן שהבן לוי לקוח (דמאי נ"מ מכר או נתן במתנה) ממילא פטור מתרומה ויש לתרץ דמה שהלוי לוקח בחורת

מעשר אין על זה דין לקום דלוקח בא לפטור רק מה שבא לידו בתורת קנין כקנין הרגיל אבל הלוי שהתורה נתנה לו ואין צריך קנין על זה ליכא פטור דלוקח.

וכה יש גם לישב הקו' בהא דאין מביאין נסכים מהטבל והטעם משום משקה ישראל ותמוה שהרי נפטר כיון שבא לידי הקדש הוה לקום ואין בה אסור טבל ויש לישב דהקדש לא מקרי לקום וכמו שאמרו בב"ק דף ע"ו מעיקרא מורא דרשות והשתא מורא דרשות דבדור שיש על זה שם הבעלים גם לאחר נתיתו להקדש ולכן אין בה הפטור דלקום.

וגם יש לישב לפי מה שבארנו במקום אחר בגדר משקה ישראל מן המותר בפיך שאם כל ההיתר רק ע"י ההקדש אין זה משקה ישראל שצריך שגם מיד הישראל יהא כבר מותר באכילה והוא פשוט.

הלכה הוא שתרומה בטלה במאה ואחד וצריך להריס אחד ולתתו לכהן והטעם משום גזל הכהן והיינו שבאמת קדושת התרומה כבר בטלה ורק משום עניין הממון שהוא דבר שלא שייך אצלו בטול וכמו שאמרו במסכת מילה דף ל"ט ע"ב ולפי' שכל התרומה שהוא ממון הכהן משום דין קדושת התרומה אינה תביעת ממון יש לכהן וכמו הפרש ושאל עליה שאין צריך ליתן לכהן כלום כיון שבטל קדושת התרומה ל"ל כמו שכתבו הראשונים במסכת מדרים דף נ"ט דאם כבר בא התרומה לידי הכהן א"א לישאל עליה כיון שאז כבר נקנה לכהן וא"א לבטל הקנין ע"י שאלה וכ"ש הר"ן במדרים דף פ"ה והגם שכאן שצריך להריס אפי' לפני שבא ליד כהן מבואר מירושלמי הטעם משום גזל השבט והגם דקנין של השבט אפשר להפקיע על ידי שאלה ורק כשקנה הכהן בקנין פרטי של כהן זה א"א לשאול אבל מ"מ כבר אין יכול לבטל ברוב.

על כל פנים יוצא לפי זה שכל עניין הרמה היא משום דין ממון של כהן ולפי"ז יש לעיין שם במשנה לא הספיק להרימה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ולפי' ר"ש שמתיר מבואר הטעם משום שכל העומד להריס כמורס דמיא אבל לגא זה גם לר"ש אין מבטל התרומה שנופלת וע"ע כיון דכל דין הרמה הוא דין ממון אבל קדושת תרומה בטלה מדוע לא תבטרף לבטל התרומה שנפלה עכשיו כמו כל המולין וע"ל דלפי' שצריך ליתן ההרמה רק משום ממון הכהן כיון שקנין הכהן משום קדושת התרומה לכן יש על זה קדושת תרומה מכח שזה קנין הכהן שהרי אין לחלק ביניהם ולומר שזה ממון כהן לגא קדושת התרומה.

ולא מיבעיא לר"א שאמר בפ"ה דתרומות משנה ב' דאותו מאה שנפלה הוא מאה שעלתה שוודאי יש על זה קדושת תרומה רק גם לרבנן דלא אמרי היא מאה שנפלה היא מאה שעלתה כתב הרמב"ם בפי"ד דתרומות הלכה י"ג דאם מאה תרומה ממאה שנפלה לתולין אין צריך לשרפה לפי שאין היא אותה מאה שנפלה אלא דמ"מ יאכלה אז ילוש בתי פרות ותמוה כיון שהיא תולין מה איכפת לן אם נטמא וצ"ל כמו שכתב המהר"י בן מלכי צדק בפרושו שם במשנה ב' דאיתן לכהן בתורת תרומה צריך לנהוג בו קדושה.

וכן נראה דלפי' רבה הכהן למשול אינו יכול אפי' שהכל דין ממון כיון שהממון מכח שאין שייך בה מסלת כהן.

נודע הדבר דבתרומה יש ב' מצוות הפרשה ותמיה דהנה

בחולל תרומה שמשלם חולין ונאתן לכהן ונעשין תרומה אז יש רק מצוות נתינה דהרי בהפרשה אכתי לא נעשו תרומה ולפי"ז יל"ע בהא דאי' במשנה תרומות דאם אכלה תרומה ונשתא לכהן מפרשת תרומה לעצמה ומה שייך נתינה לעצמה ומתי חל הקדושה וצ"ב, והנה בגמ' גיטין דף ל' המלוה את הכהן להיות מפרש ממלקו וכו' ובגמ' פרק והא לא אתי ליד כהן ובתש"י שם דהאין מקיים מצות נתינה חזינן דמצות נתינה צריך דוקא שיבא ליד כהן ולא מהני מה שהכהן נותן לו רשות לעשות בתרומה ומ"מ אף שקיים הפרשה ואין זו בטל מצות נתינה לא קיים ובגמ' יש תרוצים האין קנה הכהן ולכל התרוצים מבואר דענין נתינה אינו המציאות שבא ליד כהן רק קנין מה שהכהן קונה את התרומה ולפי"ז מצות נתינה עיקרה שהכהן יקנה התרומה ולפי"ז יש לפשוט בפיקת האחרונים בהן תש"ו דאין מקיים המצוה אם נותן לו תרומה דאף דלוקח במציאות אין לו קנין, והנה בחידוש הראשון בחכרי כהונה ופרש"י דכל הכהנים מתיאשים היינו שהתרומה שייך לכל הכהנים וכאילו יש לכל אחד חלק ממון, הה נקרא גזל השבט וכשכולם מתיאשים ממילא הכהן הזה זוכה כי רק חלקו נשאר ועד"מ אם לא היה רק כהן אחד בעולם היה הוא קונה ממילא כל התרומות והבן, אלא דל"ב דאין מהני יאוש והא הוי יאוש שלא מדעת כ"ז שלא ידעו מהתרומה כלל והבן, ובהג"ל ל"ע בגמ' ב"מ י"א שמחלק שמתנות כהונה אינן קנין וזה היפוך מה שנתבאר.

יל"ע בתורם ב' זיתים על מאה זיתים האם מתחלק לפי הכמות דהייו זית על כל ממישים (ויותר בתורם לפי מ' מממישים יש להסתפק כן) או דב' הזיתים על כל המאה כאחד ואין להפריד בין זה על זה והנה במשנה פ"א דתרומות אין תורמין זיתים על השמן ואם תרם על השמן ודאי שאינו תרומה ועל הזיתים עצמן נחלקו ב"ש וב"ה דלב"ש הוי תרומה על הזיתים ולב"ה אף על הזיתים אינן תרומה והטעם דאף על הזיתים לב"ה אינן תרומה כתב הרש"ש ועוד דלשיטתם דס"ל דבר שהותר מקצתו הותר כולו ולענ"ד הכלל הוא דאם האמרון שצריך לעקור מדברו ודברו בטל לגמרי וכמ"ש בה במק"א בע"ה אבל כאן מה שבטלה התרומה על השמן לא שבטל דברו רק מכח שב"ד מפקיר מה שתורם על השמן וכמו שנתבאר זה מדין הפקר ב"ד הפקר א"כ אין שייכות כלל לזה רק נראה

פשוט דאם פרס על השמן והדמים ל"מ אי נימא כולד השמי דאין לחלק דדם זה תרומה על הדמים ודם זה על השמן אלא הכל על הכל א"כ כיון שצריך להפקיר הדם שוב אין תרומה כלל ואפילו לדד שמתחלק הדמים לכל דבר מ"מ אין נברר איזה דם על הדמים ואיזה על השמן ותליא שוב בפלוגתא דבריה ולכן לא הוי תרומה כלל ויהא נ"מ בכל הנ"ל דאם פרס על מין ואינו מינו וכן על מדם ושן דאפי' דיעבד אינו תרומה ומ"מ יל"ע אם על המדם ומינו תלה התרומה והאיך חל ותליא בהנ"ל.

ואופו העיון יהא בשופפין שמרמו גם מחלק שבריהם דמטאר פ"ג דלר"ע תרומת שמיהם תרומה בחליה וגם חכמים מודים לו בלא פרס הראשון כשעור והאיך חל כלל התרומה כשאין מטורר מה בחלק כל אחד הוי תרומה עוד נתפקפקתי בדברו השופפין בכם אחת ממש אם תרומתם תרומה וג"ל דאז חל כל אחד רק על חלקו.

מצוה קכ"ט בתק"ח מקרנו בחיקור הקדמת תרומה לבכורים אם האיסור הקדמת התרומה או איסור הבכורים והנה לשון הפסוק מלאתך ודמעך לא מאחר משמע דעיקר האיסור מה שאיחר המוקדם.

קל"א בתנ"ח מקשה דבר"מ אי דאין לו אלא מע"ש מתודה על מע"ש וקומר מ"ש הרמב"ם עצמו דבתן יוחנן לא היה ודוי כיון דלא הביאו מעשר ראשון ללוי וכן הוא בגמ' סוטה יעוי"ש, דקדוק הלשון כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון והלשון כל בית תמוה ונראה דבאמת קשה בתן יוחנן יכלו ליתן ללוי רק היה קנס גם לכהן וכן מקשה המנ"ח ונראה דלעפ"י שיטתיה נתנו מ"מ כיון שלא היה חיוב ליתן ללוי ח"ש כל בית הדגש על בית המקדש הייו כיון דבעיקר לא היה חיוב לא שייך ודוי וכן להיפוך היכא שבעיקר שייך חיוב אף שליחד בתקרה אין מע"ל שפיר יכול לומר ודוי. והנה בע' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי וברש"י ממשנה שלא הפרש ממין על שאינו מינו ובתנ"ח כ' דפלא דאם הפרש שלא כדין איזה תרומה ופשיטא שלא שייך ודוי ע"ז וי"ל דהכוונה כגון שהפרש על מינו ואינו מינו דאף שלא חל על שאינו מינו מ"מ להתודות על מינו וע"ז אמר דאין יכול להתודות.

ובתנ"ח מספפק הא דמעור אם גם חל על לקט שכחה ופאה וי"ל דדוקא על דברים ששייך בהם מצות נתינה כבכורים ותרו"מ אבל בלקט וכו' שאין מצות נתינה לא שייך.

נתתפק בתנ"ח אם המצוה דוקא בע"פ ואם לא קיים מי שוב א"ל לבער מי דהמצוה גם אח"כ כיון שהל הבעור מתחיב כבר גם לאחר

מצוה קכז היא שצוונו להוציא מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתברך וכל מעשר הארץ לה'. וכבר באר הכתוב שהמעשר הזה ללוים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת מעשרות, והוא הנקרא מעשר ראשון ואינה חובה מן התורה אלא בארץ. (אם בחקותי, הלכות מעשר פ"א):

מצוה קכח היא שצונו להוציא מעשר שני. והוא אמרו עשר תעשר וגו' מלמד שאין מעשרין משנה לחברתה אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב מנין לרבות שאר מעשרות תלמוד לומר עשר תעשר. ולשון התורה להיות זה המעשר עולה לירושלים ושם יאכלוהו בעליו. וכבר קדם לנו זה (מ"ע קי"ט). וכבר דקדק הכתוב במצוה זו אם אי אפשר להביאו לרוחק הדרך יפדה אותו ויעלה דמיו לבית הבחירה ויוציאוהו שם במזון לבד, והוא אמרו וכי ירחק ממך המקום וגו'. וכבר בא לשון התורה גם כן בדין מצוה זו שאם פדאו לעצמו יוסיף חומש, והוא אמרו ואם גאול יגאל איש ממעשרו וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם במסכת מעשר שני והוא גם כן אינו חובה אלא לפירות ארץ ישראל מן התורה, ולא יאכל זה המעשר אלא בפני הבית. ולשון ספרי מקיש אכילת בכור למעשר שני, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית כך מעשר אינו נאכל אלא בפני הבית. (ראה אמר, הלכות מעשר שני פ"ג)

מצוה קכט היא שצוה ללוים להוציא מעשר מן המעשר שיקחו מישראל ויתנוהו לכהנים, והוא אמרו ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר וגו'. ובאר הכתוב שזה המעשר נקרא תרומת מעשר ויתנו לכהן. ובאר הכתוב שזה המעשר ילקח אם מן הטוב שבו ואם מן היפה שבו באמרו מכל חלבו שהם חומאים אם לא יוציאוהו מן הטוב. והוא אמרו יתברך ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, וזה הלאו שלילת החיוב הוא אמרו לא תשאו עליו חטא כשיוציאוהו מן היפה ויורה זה כשיוציאוהו מן הרע יחטאו, וזה ענינו בענין לאו הבא מכלל עשה שאינו נמנה עם הלאוין כלומר אחר שהוא צוה להוציאו מן היפה הורה שלא יוציאוהו מן הרע. ולשון ספרי מנין אתה אומר שאם הוציאו אותו שלא מן היפה שהם בנשיאת עון תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת תרומות ומעשרות ובמקומות מדמאי. (ויקח קרח, הלכות מעשר פ"ג):

מצוה קל היא שצונו להוציא מעשר עני בכל שנה שלישית מהשמטה, ומהשלישית אשר אחר כל שלישית כלומר הששית שבכל השמטה גם כן, והוא אמרו יתברך מקצה שלש שנים תוציא וגו', וזה גם כן אינו חובה אלא בארץ ישראל מן התורה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה ומעשרות וקצת שאלות מהם מפוזרות במקומות רבים משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין וידים. (ראה אמר, דברים הלכות מעשר עניים פ"ו):

מצוה קלא היא שצונו להתודות לפניו בהוצאת משפטי המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם במאמר גם כן

מכן ורמ"ת כל י"ל דוודוי לא שייך רק בע"פ שאז זמט הכתוב בתורה אבל בבעור יש לומר דמכיון שנתחייב כבר בבעור שוב לא פקע המיוב אף י"ל דבעור הוא חלק ממצות וודוי היינו שמבערים כדי שיוכלו להתוודות (ואף שיש דברים שחייבים בבעור ולא בוודוי) ומה א"ש קו' המג"א מדוע לא מנו מוני המצוות כתרי מצוות מצות וודוי ומצות בעור ולהנ"ל א"ש שהם דין ודבר אחד ולפי"ז וודאי שייך רק בע"פ ויש ג"כ להוסיף בזה עוד ראיות מתרי משמיות מדא מהא דפ"ה דמע"ש מ"מ מהרו והתקנו פרוטיכם עד שלא הגיע שנת הבעור ואף שוודאי שלא שייך לעשר מפרות שלא הגיע למעשר מ"מ מעכב כיון שיתחייב לבער אח"כ כשיגיע לעונת המעשר ויש לדחות ותו י"ל דאי' מהא דמ"ו דתבשיל של מע"ש א"ל לבער ויש שם תרי טעמי בראשונים הר"ש ועוד מפרשים לפי שמעורב חשוב כמבטר והרמב"ם כתב כיון דאין התבשיל מחזיק זמן רב אף שלא יבטר בע"פ מ"מ כיון שיבטר אח"כ שפיר דמי חזינן מזה דאף לאחר פסח שייך בעור ודו"ק.

***מצוה קל"ג** נשאלתי בחשה ששכחה ואותה עיסה שהפרישה לשם חלה חזרה וערבבה עם שאר העיסה ואפתה כך העיסה והנה בסימן שכ"ג כתב הרמ"א שתשאל על התרומה ויחזור ויפרש אלא דיש לעיין דהרמ"א כתב (וכן בספרו דרכי משה) כשאין ק"א לבטל החלה ויש לומר שדוקא בכי האי גוונא כיון שאי אפשר על ידי בטול אבל כשיש ק"א לבטל אז צריך לסמוך על הבטול ולא לשאל, שהרי אמרו בגמרא נדרים דף נ"ט שלכן בטלו תרומה ברוב ולא מקרי דבר שיש לו מתירין שהרי אפשר בשאלה כיון שאין מצוה לישאל על כך והנה דברי הגמרא תמוהים דמה בכך שאין מצוה לישאל והרי כל דבר שיש לו מתירין אין מצוה לעשות המתיר אלא כיון שאפשר לעשות המתיר ללא הפסד הוי דשלי"מ ונראה שזה כוונת הש"ך בסעיף קטן ז' בסימן שכ"ג שכתב דלכן לא הוי דשלי"מ כיון שאין נשאלים על נדרי הקדש אלא מדוסק וכתב והכי אמרינן בש"ס נדרים ואף שלא נמצא כן בגמרא רק כוונת הש"ך כנ"ל שתמהו מאד דברי הגמרא וצריך לפרש שכיון שליכא מצוה לשאול ממילא יש גם אסור לשאול על נדרי הקדש ולכן לא הוי דשלי"מ ולפי זה בדוקא נקט הרמ"א לומר כשאין כדי בטול יכול לישאל לפי שאז הוי שעת הדחק שנשאלין אפילו בנדרי הקדש אבל כשיש בטול נשאלין על הקדש שאם נשאלין שוב אין לזה בטול.

ובאופן שנשאל על החלה הוא שמתחרט על מה שהפרש החלה ואפילו שהוי נולד מבואר בסימן רכ"ם סעיף י"ג ובדמ"א דאם על ידי הנולד מתחרט על עיקר הנדר הוי תרטה ושאלה ולא כמו שכתב הט"ז ומה שהקשה הט"ז דאם כן הוי דבר שיש לו מתירין כבר נתבאר בהנ"ל אלא בנדון דידן שהאשה היא שהפרישה החלה הנה באופן שהשליח הפרש החלה רק השליח יכול לישאל על החלה ולא המשלח ובנדון דידן רק האשה ולא הבעל שהוא המשלח הגם שראיתי דבר פלא בשו"ת חתם סופר סימן ש"כ שלדעתו גם המשלח יכול לישאל והיינו שהוא שואל על מה שנתן רשות ומנוי שליחות לשליח דבריו תמוהים מאד להלכה דבשלמא השליח שנשאל על הפרשת חלה כיון דחלה ותרומה הוי נדר ושייך מה שאלה אבל מה שנתן רשות לשלוחו להפרש אין מה שום נדר ומה שייך שליחות על זה ואין לומר דכיון דנתן רשות לשלוחו להפרש שלוחו כמותו והוי כאלו הוא הפרש ונדר דהנה בחמת מבואר בראשונים דלא שייך שליחות לנדר ולנדירות שאין אדם יכול לעשות שליח שינדור בעבורו עיין רמב"ן בגמ' בתרא דף קכ"ו, ור"ן פסחים גבי בטול הבאלו בית יוסף סימן תל"ד ואחרי שכן צריך באור דהאיך יכול לעשות שליח שיפרש עבורו תרומה ומעשר וצריך לומר דשאני התם בנדר ובנדיר שצריך שיחשב מעשה השליחות כאלו עשה ונדר המשלח ולזה לא מהני שליחות בנדר ונדיר שהרי לא שייך שחברו ינדור ויאסור דבר על המשלח או יוחל נדירות על המשלח אלא שיחשב כאלו המשלח עשה כן וזה לא שייך בשליחות אבל תרומה ומעשר שגם חברו יכול להפרש מפרומיו ולתקן כדין של בעל הבית כמו שמבואר ברמב"ם פ"ד מתרומות וטור סימן של"א ורק כשרוצה לתרוס מפרות של בעל הבית אז צריך שליחות ולכן אין השליחות נתינת רשות ואין צריך שיעשה זאת בעל הבית עצמו ולכן מהני שליחות אבל לא שנחשב כאילו בעל הבית בעצמו הפרש דזה לא מהני שליחות בנדר ומה אתי שפיר שכן מצינו שיכול לעשות שליח שיפרש ויקריב עבורו קרבן ואפילו שאין שליחות בנדר רק חלות קדושה על הקרבן אין צריך לזה רק נתינת רשות מבעל הבית אבל אין צריך שדוקא בעל הבית יקדיש ולא דמי לנדר וכיו"ב (וכן צריך לפרש לפי זה במה שכתב הר"ן שאין יכול

כמו שאנחנו נקיים מהחזיק בהם בפועל, וזהו הנקרא ודוי מעשר. והצווי בזה באמרו ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית. וכבר התבארו משפטי מצוה ואיכות הבעור ועניינו בפרק אחרון ממסכת מעשר שני. (והיה כי תבא, דרשים הלכות מעשר שני פי"ל):

מצוה קלב היא שצונו לספר טובותיו אשר היטיב לנו והצילנו. ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצריים ועבותם אותנו ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא הבכורים, והוא אמרו יתעלה ועניתי ואמרת לפני ה' אלהיך ומה שבא אחר זה מהפרשה כלה, וזאת המצוה כלה נקראת מקרא בכורים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת בכורים ובפרק ז' מסוטה. ואין הנשים חייבות בה. (והיה כי תבא, דרשים הלכות מעשר שני פי"ל):

מצוה קלג היא שצונו שנפריש חלה מעריסותינו וליתנה לכהן, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה. וכבר התבארו משפטי מצוה

לעשות שליח להפקיר נכסיו שצריך שהבעל הבית עצמו יפקיר ולא שייך בזה נתינת רשות להפקיר שאין זה כמכירה שיכול לעשות שליח למכור נכסיו) ולכן כיון שזה רק נתינת רשות לשליח לברוס מה שייך שאלה על זה.

וכאן שהאשה היא נדרה אפילו שאין נעשה שליח להתיר נדרי מבירו כמבואר בסימן רכ"ח סעיף ט"ז מכל מקום בעל נעשה שליח להתיר נדרי אשתו כמו שאמרו בסימן רל"ד סעיף נ"ו והייט שהטעם שאין נעשה שליח שצריך שיהא הנודר שם בפני בית דין וכיון שאשתו כגופו הוי כאלו הנודר בבית דין. אלא שאיתא שם שדוקא כשיש שלושה מקובלים יכול להתיר הנדר אבל אין יכול לאסוף שלשה להתיר הנדר דשמא אין אשתו רוצה שיתפרסם הדבר אלא אם כן נתנה לו רשות כמו שכתב הש"ך ס"ק ע"א בשם העט"ז הגם דלפי הט"ז יש להתיר אפילו בנתנה לו רשות לפי טעם הר"ן שקולא היא שבעל יכול לישאל על אשתו ולכן לא התירו לעשות מעשה כי האי לקבן שלשה אנשים.

ואחר שנשאל יחזור ויפרש בברכה ורא"מי בשו"ת תת"ם ס"ט שכתב דהברכה שצריך מקודם לא הוי ברכה לבטלה וכן כתב בספר מנחת פמים ותימה זה למה שכתב הריטב"א בחסכת חולין שהנוטל ידיו ונמלך שלא לאכול אפילו שצריך על נטילת ידיים לא הוי ברכה לבטלה והגם שהדמיון צריך עיון ששם בעת שנטל עשה כדין וקיים מצוה אבל כאן הוי עקירה למפרע ונמצא שבעת המצוה לא עשה כלום אלא שהחת"ם כתב דבאמת דבעת המצוה קיים מצוה אפילו שאחר כך עקר המצוה ומכל מקום פשוט שעכשיו צריך לחזור ולברך ודלא כמו שכתב הרש"ש נדרים נ"ט שדברי תמוהים וכמו שכתב בשו"ת אמרי יושר וכן פשוט כיון שנעקר המעשה הראשון ודאי הפסיק בדבר באמצע ופשוט שחוזר לברך.

ואפילו כהן שמפרש חלה לעצמו יכול לישאל על זה ואפילו שבנדרים דף נ"ט אמרו שבבא ליד כהן לא מהני שאלה הנה לכאורה הטעם כמו שאמרו בבא ליד גזבר בהקדש שלא מהני שאלה והש"ך בחושן משפט סימן רנ"ה אות יז מבאר דאין לומר דעד שלא בא לידי גזבר עדיין אינו קנוי לגזבר שהרי אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אלא שעד שלא בא לידי גזבר הוי כל כח הקנין מכח הדבר שלו ולכן יכול לישאל על הדבר אבל כשעשה מעשה קנין אז יכול לישאל על המעשה וכמו כל קנין שלא מהני שאלה על זה ולפי דברי הש"ך שכל הטעם משום קנין יש לפרש גם כן כוונת הגמרא כן שלכן לא מהני שאלה בבא ליד כהן אפילו שקנוי לכהן מכח דין אמירה לגבוה מעת הפרשה עדיין יכול לחזור ולישאל כיון שכל הקנין דבר אבל כשהכהן קונה במעשה לא מהני שאלה על זה ולכן כשהכהן עצמו שואל פשיטא שיכול לישאל.

ודברי הרא"ש והר"ן בנדרים דף נ"ט הנ"ל שפירשו בבא ליד כהן ליכא שאלה שכבר יצאה מרשות ישראל ובא ליד כהן צריכין באור שהרי מכח אמירה לגבוה כבר קנה הכהן מעת הפרשה גם קודם שבא לידו וצריך גם כן לפרש דבריהם כש"ך דהגם שקנה הכהן התרומה מכל מקום יכול לישאל אבל כשכבר קנה בכח קנין לא מהני שאלה וכעין מה שכתב הר"ן בנדרים דף פ"ה שאם הפקיר פרותיו וכבר זכה בהם אחר אין יכול לישאל לפי שאי אפשר להפקיע קנין ממון של השני על ידי שאלה ולכן כשהכהן עצמו שואל הוי שאלה.

בספר נפש חיה נתן עצה שלא ישאל על כל החלה אלא ישאיר מעט מן החלה שלא ישאל עליה וכיון שהוא מעט בטל ברוב וכתב שנמצא לפי זה שלא יהא ברכתו הראשונה לבטלה ועוד כתב דעצה זו מהני אפילו כבר נאכלה העיסה וכתב שהסכים עמו תמיו הגאון מקוטנא ועוד גדולים וכן דעת הר"א מטשעכנוו. והנה קודם יש לעיין משום נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא שבה כבר האריך שם בספר נפש חיה שאין בה נדר שהותר מקצתו אלא שאכתי יש לעיין מצד ברירה כיון דהשתא נשאל למפרע אלא חלק קטן משאיר לחלה וחלק זה אינו מבורר איפוא הוא כיון שאין ידוע על מה שנשאל והוי כשני לוגין שאני עתיד להפרש שכיון שאין ידוע איזה לוג אין זה תרומה ואין לומר דכיון דבשעת הפרשת התרומה הראשונה היה מבורר על מה חל התרומה והחלה ועכשיו נעקר רק מה שמתברר והחלק שנשאר חלה נשאר בקדמותו ואז היה מבורר זה אינו כיון דלמפרע נתברר שחלק זה אינו מבורר והפרשת חלה הוא על דבר שאינו מבורר.

עוד הערני מכס אחד דיש לעיין דאפילו שחטה אחת פוטרת הכרי מכל מקום כשנתכוון להפרש חלה יותר נמצא שהמתיר עכשיו הוא יותר וכשנשאל על חציו נמצא שאין כאן כל המתיר וחסר מהחלה המתרת רק לזה יש לומר דכיון שנשאל על זה אם כן עכשיו כבר המתיר חזר לחטה אחת ואין נפקא מינה שהיה בדעתו קודם לעשות מתיר גדול יותר כיון דעל זה גופא הוא נשאל.

ועוד יש לומר לפי מה שנתבאר לעיל בדין הפרשת תרומה דאם מפרש שעור גדול אז אמרינן שכל חלק מהתרומה מתיר חלק אחר ולא שכל התרומה מתרת הכל ולפי זה לא קשה כלל שחסר מהמתיר אלא שלפי זה נמצא שאם נשאל על חצי מהחלה נמצא שחצי מהעיסה מתוקנת וחצי מהעיסה אינה מתוקנת ונמצא טבל וחולין מעורבבין אלא שיש לומר דהראיה שהבאנו לזה שם מהמשנה דתרומה מירי לענין הפרשת אחד מארבעים או חמישים שלכן אמרינן שכל חלק מתיר חלק שכנגדו אבל כשאין מתכוון לשעור מסויים של אחד מארבעים וכיוצא אז כל החלה או התרומה אחד ואין מחלקים לומר שכל חלק מתיר את חבירו.

***אתינא** לבאר ג' הלכות בדין ערוף הסל. תדא ע"ד תנור ובו שני מדפיס אם שיך לומר שבמדפיס מלטרפת העיסה ע"י התנור. תניא ע"ד בחי מאפה שמניחים הרבה עוגות תחת מזוה אחת א"כ הכל נלטרף לחייב בחלה וכן עד"מ הנותן כמה עוגות בסל אחד, עוד בדין ערוף הסל ע"י נתינת מפה על החלות מלמעלה, ובפסחים מ"ח: ר"א אומר הסל

מגרפן ר' יהושע אומר תנור מגרפן משמע קלת דלר"א אין התנור מגרף וי"ל דדוקא בתנור שלהן משא"כ בתנור שלנו ועוד אפ"ל דלר"י דוקא תנור מגרף ולר"א ס"ל אז תנור אז סל אך רש"י לא פירש כן דלר"י אף תנור ולר"א דוקא סל ולא תנור ועיין בהגהות הגר"א דמירושלמי משמע איפכא והנה בתנור שיש בו ג' חלקים עליון ותחתון ויש בו ג' תניות בכל חלק והנה התבנית עצמה איזה יכולה לגרף מה שבתוכה דאין לה לבזבזין ורק יל"ע אם יכול להגטרף ע"י התנור ומעטו יל"ע דמדוע יגרע תנור מסל ואולי ר"ל דבסל בעי דוקא נוגעות זו בזו משא"כ בתנור דאין נוגעות זו בזו ע"ז פליגי אך להלכה משמע דלא בעי נוגעות זו בזו, והנה טבלא שאין לה לבזבזין בגמ' לא איפשטא והנה בפסחים י"ט גבי גרוף הכלי בחיבת הקדש דלמ"ד גרוף דאוריתא ויליף לה מכף אחת הכתוב עשה כל מה שבכף אחת ודרך כלל לשון כף הוא שאין לו לבזבזין וילמוד משם. וכלל ג"ב מה זה הדין דגרוף בסל מהיכן נלמד ויותר מזה ג"ב דכתבו הרא"ש והרשב"א לענין עיסה שלא היה בה שעור ותפחה עד שעור ה' רבעים קמח וכתבו דפטור דכיון שנפטר לא שייך שוב שיחול על זה חיוב (וע"ע בזה בשו"ת אבני נזר) וא"כ סל מגרפן האיך אחר שכבר נפטרו מחיוב חלה והנה מצינו כמה שיטות בראשונים דגרוף הסל הוא דוקא הכלי הראשון שניתנו בו כשילאו מהתנור אבל סתם לחמים שיכניסם בכלי אחד ודאי לא יתחייבו והנה מצאתי במאירי בעין הקושיא הנ"ל דאין שייך שיחול החיוב על הלחם אחר שנפטר ומתרץ דכיון דכתיב והיה באכלם מלחם הארץ ע"כ לא נפקע החיוב עד שעה הראויה ליקרא לחם היינו עד שמוציאו מהתנור עיי"ש ובהג"ה שמביא שאו"ז חולק על זה ולפי"ז מובן דהא דגרוף הסל הוא דוקא הכלי הראשון שניתן בו הלחם כיון דלפי זה לא נגמר עדיין ליקרא לחם וכמ"ש המאירי אך כ"ז עדיין לא מתרץ קושיתי מעיסה שתפחה שעדיין לא נגמר ליקרא לחם ומ"מ פטורה (וי"ל דשם לא נעשה שום חילוי רק פנימי משא"כ בזה ול"ע) עכ"פ זו סברתם דגרוף הסל הוא דוקא בכלי הראשון שנותן בו מהתנור שע"ז שרק אז נגמר ליקרא לחם ושייך על זה גרוף אבל אח"כ שוב אין שייך לחייבו כיון שנפטר, וא"כ ודאי לא שייך במאפיה וכיו"ב כיון שאין זה כלי ראשון לא שייך לחייבו וכיון שכן פסק החנוך והחדושי הרי"ם לפי"ז יש להקל דא"ל להפרש חלה מעוגות שבמאפיות וכל כיו"ב ונפתרה השאלה השניה והנה החנוך כתב דדוקא כלי ראשון שרוצה בו אבל לא שאר כלים וכתב ואל"ל שאין התנור מגרף ול"ב דמאי תלוי זה בזה וא"ל כנ"ל דכיון דהא דסל מגרפן הוא מפני שאז נקרא גמר אפית הלחם ולכן בתוך התנור שעדיין אין שם לחם אין שייך בזה גמר שתנור יגרפם ואולם לפי"ז י"ל דתנור שלנו מגרף כיון שנשאר בו גם אח"כ שנגמר ליקרא לחם אלא דיל"ע בספק הראשון היכא שכל חלה עומדת בתבנית נפרדת ובקצור הספק הוא אם שני כלים שנותנים יחד בסל אחד מגטרפין שוב מצאתי להגאון כוכב מיעקב שכתב דלא מגטרפי עיי"ש סימן א' ורא"ית

בע"ק ויש לדחות בקל ואין מקור לחדושו ובפשוט י"ל שמגטרף והנה בגמ' פסחים מ"ח ע"ב מסתפק מה גורם הגרוף מויר הכלי או תוך הכלי וג"מ כלי שאין לו דפנות ולשני הצדדים יש לומר דבכלי אחד שיש בו ג' כלים מגרף שייחס אלא שיש לספק אם כלי עם דפנות אבל החלות גבוהים ויוצאין מהדפנות ולפי הסברא דמויר הכלי י"ל דהכל גרף שיהא בתוך הכלי.

עוד מצאתי דהרמב"ם וכ"מ משו"ע דדוקא סל ולא תנור וצ"ב וכנ"ל. ושמא דדוקא על כלי שייך לומר שמגרף ולפי"ז גם תנורים שלנו יש עליהם דין כלי ומגרפין ואף בתוך כלים וכנ"ל, והנה לשיטת המולקים דס"ל מגרף הכונה אפילו סל שאח"כ נתנו בו וצ"ל דלדבריהם דגדר גרוף סל הוא דוקא כלי שכיון שכל הלחמים בכלי אחד משובים כאחד ולפי"ז הכ"ג יש לומר דשני כלים בכלי אחד מגטרפים, ולכל זה נ"פ כן ההלכה דשני כלים שנתנו בכלי אחד מגטרפין עוד מתבאר בשו"ע דהכ"ג יכול לפרוס מלמעלה ומשוב לגרוף כלי אולם לפי הנפסק דבעי דוקא טבלא שיש לה לבזבזין דהיינו שיהיו החלות בתוך אויר הכלי הכ"ג כשמגרף מלמעלה צריך דוקא שהכיסוי יכסה החלות גם מהצדדים ופשוט שלא כמו שאינם נזהרים בזה בחבילות מצות שמכסין רק מלמעלה. עוד בהג"ל עיין ברשב"ם בתורת הבית בפסקי חלה לגרוף סל דוקא כשהם אותו מין עיי"ש כמה חילוקים ושייך גבי מאפיות או המכנים כמה מיני עוגות בסל אחד עיין בשו"ע והא לגרוף סל עיין בש"ך וגר"א שפסקו דוקא במינו. וכן נראה דסל בני אדם לא מגטרף כמו שאין מגטרף בליסה ואפיה של שתי נשים אם מקפידים זה על זה אלא בנתחתום יש לומר דמגטרף. עוד נסתפקתי אפילו באדם אחד ולגרוף סל כמו במצות ודעתו לחלק אפילו אדם אחד שלש אם בדעתו לחלק הבצק או באפיה או אח"כ פטור א"כ אף לגרוף סל מגטרף לחלק או גם לא מהני לגרוף סל.

הרא"ש סוף הל' חלה העושה עיסה מאורז וחיטין אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ויולא יד"ח בפסח ויש לחקור אם ע"י שיש בזה טעם דגן שע"כ יולא גם באורז שיש בה טעם דגן או הכוונה שע"כ נהפך האורז ליקרא מצה (ותלוי אם אסור נהפך היתר ע"י ביטול דוו"ק) וברא"ש שם בסוף דמפרש קו' ירושלמי דמ"מ האיך יולא בה והרי אין בא האורז לידי חימוץ וקיי"ל כל שאין בא לידי חימוץ אין יולא בה וע"כ מפרש דע"י החיטין גורר האורז שיבוא לידי חימוץ והנה בהא דחייבת בחלה משמע ברא"ש דפשוט הטעם דחייב דע"י טע"כ נקרא כאלו הוא חיטין רק ס"ל דאף דמהני שיקרא חיטין להתחייב בחלה מ"מ הא דבעי שיבוא לידי חמוץ לא שייך משום טע"כ, ועוד מתבאר שם וכן ברא"ש חולין דטע"כ ל"ד לענין אסור רק להיפוך לענין מצה באורז חייב בחלה ויולא במצה והיא פלא וי"ל כמ"ש במק"א דהחיוב על טעם כזית ולא על כזית ולכן סגי בטעם כזית וכן עיין זבחים ע"ח ש"מ נותן טעם לאו מה"ת ובברש"י דאם הוה מהתורה על טעם כזית אף שליכא כזית עיי"ש היטב, והנה בהא דיבש ביבש בטל ומ"מ בעי ס' אם

מבשלם ובאו"ה כתב דהוי רק מדרבנן וש"ך ל"ח כתב דמה"ת בעי ס' פי' דאורה"ת ס"ל דכיון דבטל כבר אף שיתן טעם אח"כ הוי טעם דהיתר וש"ך ס"ל דאף דבטל מ"מ אח"כ כשנותן טעם אחר ונאסר וש"ך לשי' דבהא דסלק מינו ובטל במינו ס"ל דאינו מתיר את שאינו מינו ולט"ז מתיר ג"כ אינו מינו והיא טע"כ דלט"ז כיון דבטל ע"י מינו שוב מה שנותן טעם באינו מינו הוי טעם דהיתר וש"ך ס"ל כעין אחר ויעור דמ"מ נרגש הטעם באינו מינו אך סברתו קשה להלוס דהא דמין במינו ברוב ובאינו מינו בט' אין זה קרוי רק סברא דאינו מינו נרגש האסור משא"כ במינו אף שוודאי נותן טעם מ"מ אין נרגש האסור וכמ"ש מרדכי דטעם היינו שניכר האסור והנה בשנתערב מין במינו ואינו מינו הלא ג"כ המינו דהיתר מוסיף טעם באינו מינו וא"כ שוב באינו מינו נרגש הטעם דהיתר כמו אסור ושוב דמיא למין במינו ממש ומה לזה הש"ך ופלא.

עיין בפתחי תשובה הל' חלה שהביא דחלה חייב באחריותה עד שתבוא לידי כהן וכראשית הגז שמפורש שחייב באחריותו ול"ג תמוה ממשנה בכורים דאומר בכורים מתרו"מ דבכורים חייב באחריות אבל תרו"מ פטור מאחריות כיון שהפרש והכ"ג חלה ושאני מראשית הגז וכמו שכתבתי למעלה דראשית הגז שאין בהפרשתו שום מצוה ולא חל שום קדושה רק בנתינה ממילא כל שלא נתן לא עשה כלום וכן בפדיון הבן וכיו"ב אבל בתרו"מ וחלה כיון שהפרש חלה הקדושה ונפקע הטבל מהדבר ולכן אינו חייב באחריות והיינו דצריך הבאה להר הבית וחולת זה לא קיים המצוה ול"ל דאף בתרו"מ יש מצוה דנתינה לכהן מ"מ אין זו מחייבתו אלא אם נמצא ולכן חלה ג"כ דומה לתרו"מ ולא לראשית הגז שוב ראיתי בפסחים השגה על זה מהא דאמרו (שם מו:) לא זהו חמץ שמוחרין עליו כיון דאינו שלו ואם הוא חייב באחריותו האי אמרו בפסחים דף ה' דחמץ שחייב באחריותו הוי כשלו לענין חמץ ואולם עיין במק"א דגם חיוב אחריות אינו עובר בחמץ רק אם ניתן לו בפקדון וחייב באחריותו עד"מ חייב באחריותו ואינו ברשותו כגון חברת בטוח או שלא ניתן לו פקדון כחלה יש לומר דאכתי אינו עובר משום חמץ.

מצוה קל"ה לכאורה היה אפ"ל דגדר מ"ע שהז"ג דוקא דבר שבוא הזמן מחייב כמו תפילין וצצית וסוכה ופסח וכיו"ב שאז שייך לומר שעשה הזמן גורם ומחייב אבל היכא שיתכן שיבוא הזמן ולא יתחייב אינו בכלל וכמו שביעית דאינו חייב רק אם דר בא"י ויש לו שדה א"כ אין הזמן גורם החיוב רק בזמן המסוים הזה אפשר לקיימו ואין זה בכלל מ"ע שז"ג ומיושב קו' המנ"ח מדוע נשים חייבות בשמיטה ומיושב בזה קו' תוס' דמדוע איצטריך קרא לפטור נשים ממילה תיפוק ליה דהוי מ"ע שהז"ג ולהנ"ל א"ש דאין היום גורם החיוב לכל העולם רק למי שיש לו בן ובא יום שמיני אז מקיים המצוה ביום א"כ אין זה זמן גרמא ומיושב מה שהקשו מדוע נשים חייבות בנין ביהמ"ק ואין נבנה בלילה ולהוי זמן גרמא כתפילין ולהנ"ל א"ש דלא הזמן גורם שיתחייבו לבנות ביהמ"ק ומיושב הטעם שנשים חייבות בשריפת נותר כדמשמע מתוס' קדושין לד'. שהקשו שאשה תשרוף ביו"ט משום עשה דוחה ל"ת ואף שאין שורפין רק ביום מ"מ אין היום המחייב אלא רק למי שיש קדשים וזה המחייב ולכן נשים חייבות בזה, ואף דקשיא ע"ז מלילית דנשים פטורות משום שז"ג והרי אין חייב ללבוש ציצית רק בשם לו בגד אלא די"ל דבעצם צריך ביאור מדוע ציצית מקרי ז"ג והלא לראשונים דכסות יום חייבת בלילה וא"כ גם בלילה יש חיוב ציצית לכסות יום ומדוע מיקרי ז"ג ועכל"ל דאדרבא דכיון דחייב רק בכסות מיוחד ליום זה גופא מיקרי שהז"ג משום שהיום גורם ולא הוי כנותר וביהמ"ק שרק אפשר לקיים ביום אבל אין היום גורם החיוב משא"כ ציצית היום גורם החיוב דלכן חייב בזה אף בלילה דוקא במיוחד ליום והיינו כי ע"י היום נגרם החיוב אף בלילה ודו"ק היטב.

זו במסכת חלה ובמסכת תמורה. ואינה חובה מן התורה אלא בארץ ישראל לבד. (שלא לך, זרעים הלכות בכורים פ"ה):

מצוה קלד היא שצונו להפקיר כל מה שתצמח הארץ בשנת השמיטה

והתיר צמחת קרקעותינו כלם לכל אדם, והוא אמרו יתברך והשביעית תשמטנה ונטשתה. ולשון מכילתא והלא הכרם והזית בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה כרם מיוחד שהוא בעשה ועוברים עליו בלא תעשה אף כל שהוא בעשה עוברים עליו בלא תעשה, וענין זה המאמר מה שאספר, וזה שאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה כולל מה שיצמח מן הארץ בשנה השביעית מן התאנים והענבים והזיתים ואפרסקין ורמונים והחטה והשעורה וזולת זה, הנה הודיע שהשמטות הכל מצות עשה ואחר כך פרט ואמר כן תעשה לכרמך וגו' וזה בכלל כל מה שיצמח מן הארץ. ואמנם בא זה הצווי בכרם וזית לבד בעבור שבא בכתוב אזהרה ביחוד מלאסוף תבואת הכרם והוא אמרו וענבי נזיריך לא תבצור, וכמו שהכרם שהפקרו מצות עשה הנה מניעתו בלא תעשה כן הזית כל מה שיצמח בשנה שביעית שהתבאר שהפקרו בעשה הנה מניעתו בלא תעשה ודין הזית ודין שאר פירות אחד. הנה התבאר מכל מה שקדם שהשמטת גדולי שביעית מצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שביעית, וגם כן אינה נוהגת ואינה חובה מן התורה אלא לפירות ארץ ישראל בלבד. (ואלה המשפטים, זרעים הלכות שמטה ויובל פ"ד):

מצוה קלה היא שצונו לשבות מעבודת הארץ בשנה שביעית, והוא

אמרו יתעלה בחריש ובקציר תשבות. וכבר נכפל זה הצווי פעמים ואמר שבת שבתון יהיה לארץ.

מצוה קל"ו יש לספק אם היובל מפקיע המכירה או שהמכר מכר ורק צריך להחזיר השדה ועיין בב"מ דף ק"ט יובל אפקעתא דמלכא ובר"ש דהמכר מכר ורק יש אפקעתא דמלכא ולכן מכר פקע ושכח לא פקע והייטו כלל הזה דהמכר קיים ורק יש הפקעת מלך על המכר, וע"ע בס"א ע' קכ"ט ע' חזרת שדה ביובל.

מצוה קל"ז הנה נמה שנריקלתקוע שופר ביו"כ המלוה היה שכל יחיד ויחיד תוקע ומה שאמרו בגמ' ר"ה כיון שתקעו כ"ד עבדים נפטרים וכו' וכן בכמה דוכתי יתכן דלפ"ג דהמלוה שכל יחיד יתקע מ"מ לשחרר עבדים והחזרת שדות הוא דוקא ע"י תקיעת כ"ד כמו שקדוש השנה מסור לב"ד ועיקר הקדוש ביובל הוא ע"י תקיעת שופר ולכן כ"ז שלא תקעו כ"ד לא שייך שחרור עבדים והחזר שדות אף שהמלוה על כל יחיד לתקוע ומה מיושב קו' הטו"א והמנ"א ותרלה נכון.

מצוה קמ"א והיא שנשמיט ולא נתבע החוב שעברה עליו שביעית, ויש לעיין אם החוב מעצמו נפקע גם ללא שימחול המלוה או שאם לא מחל המלוה הגם שעבר על המצוה לא נפקע חוב זה. (מנחה ג') האי שבתון עשה ואמר גם כן ושבתה הארץ. וכבר התבארו משפטי מצוה זו גם כן בשביעית. ואין חובתה מן התורה אלא בארץ ישראל. (מ' פשא, זרעים הלכות שמטה ויובל פ"ל)

מצוה קלו היא שצונו לקדש שנת החמשים, כלומר לבטל העבודה בה כמו השמטה, והוא אמרו יתעלה וקדשתם את שנת החמשים שנה, ובבאור אמרו כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל, כלומר ההשואה ביניהם בצווי כמו שהשוה הכתוב ביניהם באזהרה כמו שהתבאר, ומשפטי שנת השמטה ושנת היובל שוים בבטול עבודת האדמה והפקר מה שיצמח ושני דברים אלו כללם אמרו וקדשתם את שנת החמשים. וכבר באר הכתוב שענין הקדושה בה שיהיו פירותיה ותבואתה מופקרים אמר כי יובל היא קדש תהיה לכם. וזה היובל אינו נוהג אלא בארץ ובתנאי שיהיה כל שבט ושבט יושב במקומו כלומר יושב בחלקו ובארץ ישראל ולא יהיו מעורבין זה בזה. (ספר מצוה, זרעים הלכות שמטה ויובל פ"ל):

מצוה קלז היא שצונו לתקוע בשופר בעשרה מתשרי משנה זו לקרא דרור לעבדים ולצאת כל עבד עברי לחרות ביום העשירי מתשרי, והוא אמרו יתעלה והעברת שופר תרועה וגו' ואמר וקראתם דרור. והנה התבאר ששוה היובל לראש השנה לתקיעות ולברכות. וכבר התבארו משפטי תקיעות שופר של ראש השנה במסכת ראש השנה, וידוע כי התקיעה ההיא היא ביובל אמנם לפרסם החרות ושהוא מין הכרזה, והוא אמרו וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בארץ הנזכרת, ואין ענינה כענין תקיעת ראש השנה כי היא זכרון לפני ה' וזהו להוציא את העבדים. (ספר מצוה, זרעים הלכות שמטה ויובל פ"י):

מצוה קלח היא שצונו לשוב הקרקעות כלם בשנה הזאת לאדוניהם ולצאת מתחת ידי הקונים בלא פדיון. והוא אמרו יתברך ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ, ובאר לנו שזאת הגאולה תהיה בשנה הזאת. והוא אמרו בשנת היובל הזאת. וכבר דקדק הכתוב במצותיה ובאר איך יהיה דינם מהמוכר והקונה כשירצה לפדות נחלתו הנמכרת קודם הגיע שנת היובל. ובאר עוד ואמר שהדין הזה מיוחד בקרקעות שהן חוץ לחומת המדינה ושהחצרות והבתים הבנויים בשדות אחר שאינם בנוים תוך החומה הרי דינם דין הפרדסים והגנות בשוה והם בתי החצרים שאמר בהם הכתוב על שדה הארץ יחשב. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בערכין. והיא גם כן אינה נוהגת אלא בארץ ישראל ובזמן שהיובל נוהג. (ספר מצוה, זרעים הלכות שמטה ויובל פ"י):

מצוה קלט היא שצונו שיהיה פדיון לקרקעות הנמכרים תוך חומת המדינה עד תום שנה לבד ואחר השנה יתקיים לקונה ולא יצא ביובל, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בערכין ואינה נוהגת אלא בארץ. (ספר מצוה, שמטה ויובל פ"ג):

מצוה קמ היא שצונו למנות השנים והשמטים שבע שבע עד שנת היובל, אחר שנכבשה הארץ והתגברנו בה. ומצוה זו כלומר ספירת שני השמיטה היא נמסרת לבית דין הגדול כלומר סנהדרי גדולה, כי הם שימנו שנה שנה מהחמשים שנה כמו שימנה כל איש ואיש ממנו ימי העומר. והוא אמרו יתעלה וספרת לך שבע שבתות שנים. ולשון ספרי יכול יספור שבע שמטות זו אחר זו ויעשה יובל תלמוד לומר שבע שנים שבע פעמים, הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו, כלומר שמצוה זו לא הגיע איכות עשייתה אלא משני כתובים והוא שימנם השנים ביחיד ונמנה השבועות עמהן שבע פעמים. ואחר שאמר שזה הענין לא הגיע אלא משני כתובים הורה שהם מצוה אחת בהכרח שאילו היו שתי מצות כלומר מנין שני השמיטות ומנין השנים לא אמרו עד שיאמרו שני כתובים כי כל שתי מצות ילמדו משני כתובים, וכן כל מצוה ומצוה מכתוב שלה, ואמנם יאמר לעולם הא עד שיאמרו שני כתובים במצוה אחת שלא תשלם ידיעתו אלא משני כתובים כמו הבכור שבא בכתוב וכל פטר רחם לי ויורה לזה לבדו שיהא הבכור לה' בין זכר בין נקבה ובא בכתוב אחר הזכרים לה' ויורה הכתוב הזה לבדו שכל זכר לה' בין בכור בין פשוט ומשני הכתובים הגיע ענין המצוה שהוא בכור זכר לבד כמו שביארו במכילתא. (ספר מצוה, שמטה ויובל פ"י):

מצוה קמא היא שצונו להשמיט כספים כלומר החובות כלם בשנת השמטה, והוא אמרו יתברך ואשר יהיה

העשה אבל לא נתבטל החוב. ועיין בכדומה שנתלקו הב"י עם המהרי"ט בשמיטת קרקע אם נפקע מאליו ללא שיפקירו הבעלים.

והתוספות בגיטין ס"ז ס"ק כ"ה תמה על הגמ' ב"ק דף ל"ז שיתומים אין צריכין פרוזבול ומקשה התוספות שממילא יתמי לאו בני מיעבד מצוה ואין צריכין להשמיט החוב ואם יש מי דמאליו נפקע יש לתרץ דשייך זה גם ביתומים קטנים כיון שהלוה גדול פקע החוב.

ברמב"ם כתב דאין שמיטת כספים משמטת קנסות והביא ע"ז המ"מ פיהמ"ש שב' ע"ז דהרי נשאר חייב לו וכתב ע"ז ולא עמדתי על סוף דעתו בזה, ונראה כוונתו דשמיטה משמט שאין הלה יכול לתובעו וכל חוב בא מכח מה שהלה מבעו משא"כ דיני קנסות שהחוב בא מצד דין תורה ולא מצד מה שהלה חייב לו.

מצוה קמ"ג יהוא הפלוגתא בחתנות כהונה אם יכול לתת בעל כרחו ועיין בזה רשב"א קדושין בחריכות גדול ויש בזה מקום עיון להסוברים דנחינה בע"כ דכהן שמיה נחינה אם הכוונה דהישראל קיים המצוה אבל הכהן לא קנה המתנות דמאי שייך לומר שיקנה בע"כ ואינו רוצה בכך וכן ראיתי שב' החת"ם אך זה דוחק דאם הכהן לא קנה מה הישראל האיך קיים המצוה ללא דמטיא ליד כהן ואדרבא נ"ל דעיקר הטעם למ"ד נחינה בע"כ שמיה נחינה והיא לדעתי ש' הקנות דהנה אין הטעם משום דסובר וכדמשמע קצת בלשונו שאין זה מתנה וכמו שתופס עליו בעל הגמיטות מכמה דוכחא וכל לשון הפסוקים מורה שזה מתנה ועצם הלשון מתנות כהונה הם ליה לקנות שיכין כן רק הבאור בדבריו דזה מתנה הייט שהקב"ה נתן זה לכהנים אבל הישראל אינו רק כונתן לכהן מה שייך לו ולא דבר חדש ולכן מהני אף בע"כ דכהן כיון דזה כבר שלו ואם רוצה צריך להוציאו מרשותו וכמו ירושה שאף שיאמר שאינו חפץ לירש מהני אלא א"כ יפקיענו מרשותו ויפקירנו, וה"נ בחת"כ.

מצוה קמ"ד נראה דאפי' לשי' הרמב"ן ועוד דבתרו"מ יש ב' מצוות הפרשה ונתינה לכהן אבל דבראשית הגז נראה דאין כאן רק מצוות נתינה לכהן ולא הפרשה וזה הבאור בתוספתא דבראשית הגז מתחייב הבעלים באחרת כיון דעדיין לא קיים המצוה עד שמטיא ליד כהן ובאור החלוק דבתרו"מ ל"מ בתרומה דחל קדושת תרומה ע"י הפרשה אלא גם במעשר נמי חל ע"ז מעשר ופוטר את הכרי מטבלו משא"כ בראשית הגז שאין בהפרשה שום קדושה על הגז ואין פוטר שום דבר לא שייך בהפרשה מצוה כלל וכ"נ בחתנות כהונה דאין בהפרשה כלום רק בנתינה לכהן ולכן בתרו"מ אין הבעלים חייב באחריותן אחרי ההפרשה ונזכר בחת' בכורים דיש חלוק בין בכורים לתרו"מ דתרו"מ אין הבעלים חייבין באחריותן משא"כ בכורים ולפי הנ"ל מבואר דבכורים ג"כ לא קיים המצוה בהפרשה רק בהבאה והנה לפי"ז מובן הא דבראשית הגז ומתנות כהונה אין בהם שפק אסור רק ספק ממון (כיון דאין בהם מצות הפרשה רק נתינה מדין ממון) ולכן בספיקא לקולא.

מצוה קמ"ו בגמ' חולין ועוד דוכחי מחלוקת אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או רק לבסוף ול"ב עוד מחלוקת אם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה או לא ול"ב, עוד בגמ' ע"ה דבן פקועה שאין טעון שחיטה שבא על בהמה והוליד אין לולד תקנה וכ"פ בשו"ע והטעם מבואר ברש"י ותוס' דאשור כשחוט אלי קימניו מכח לד דבן פקועה וא"כ אי אפשר עכשיו לשחוט ול"ב, עוד בתוס' חולין ב' ע"ב דמפרכסת אפי' דחשיבה כחיה לענין העמדה והערכה מ"מ

לך את אחיך תשמט ידך. וכבר נכפל הצווי הזה באמרו וזה דבר השמטה וגו'. ולשון התוספתא בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמיטת כספים. ומצות שמיטת כספים אינה נוהגת מן התורה אלא בזמן ששמיטת קרקע נוהגת, בכל מקום. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שביעית בפרק בתרא. (רלה אמר, הלכות שמטה פ"ט):

מצוה קמב היא שצונו לנגוש העכו"ם ולהכריחו לפרוע חובו כמו שנצטווינו לחמול על ישראל והזהירתנו, מלנגוש אותו, והוא אמרו יתברך את הנכרי תגוש. ולשון ספרי את הנכרי תגוש זו מצות עשה. (רלה אמר, הל' מלוה ולוה פ"ט):

מצוה קמג היא שצונו לתת לכהן הזרוע והלחיים והקבה מכל זביחה שנזבח בבהמה טהורה. והוא אמרויתעלה וזה יהיה משפט הכהנים וגו'. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפרק עשירי מחולין, ואין הלוים חיבין בה. (שופטים ושוטרים, הלכות בכורים פ"ט):

מצוה קמד היא שצונו לתת ראשית הגז לכהן, והוא אמרו יתברך ראשית גז צאנך תתן לו, ומצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק י"א מחולין. (שופטים ושוטרים הלכות בכורים פ"י):

מצוה קמה היא שצונו לדון בדיני חרמים. והוא כל מי שהחרים דבר ממה שיש לו ואמר הרי זה חרם ינתן הדבר ההוא לכהן אלא אם כן באר שזה יהיה לבדק הבית. כי סתם חרמים לכהנים הוא. והוא אמרו יתעלה אך כל חרם אשר יחרם מן האדם וגו'. ורמז לנו על היות סתם חרמים לכהנים נאמר כשדה החרם לכהן תהיה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק שמיני מערכין ופרק ראשון מנדרים. (אם בתוקמי, הפלאה הלכות ערכין פ"ו):

מצוה קמו היא שצונו לשחוט בהמה חיה

מטמאה טומאת אוכלין ובב"ק ע"ו יש לחוש שיטה אחרת דנ"מ אם השמיטה כשרה נתשבת כמתה לענין פדיון והעמדה והערכה והקדש ואם גוי שחט או בהמה טמאה דינה כחיה לענין הג"ל ותמורה דהרי העמדה והערכה חלו בחליות ותה נ"מ בין ישראל לגוי ובין טמאה לטהורה ועכ"ל גדר מפרכסת עיין תולין קכ"ח ע"ב דילפה מכלל חיה ולא בחה לכלל מתה ולכן ס"ל לחזקיה דאין מטמא בגבילה ומ"מ אסור לאוכלה וג"כ בחה ועוד מנ"ל דמפרכסת מותר לישראל דילמא צריך להמתין עד שתמות ומנ"ל דמותר עוד שי' הרמב"ם במפרכסת מה"ת אסורה (עיין בלח"מ בחה) ומ"מ אין בחה אסור דאבר מן החי ולבשר כל זה י"ל בחקירה בגדר שחיטה שמופרת הבשר אם הוא ענין ממילא כיון דלא מתה ולא נטרפה ממילא מותר הבשר דאין שום אסור דאבר מן החי ולא דגבילה וטריפה או דשחוטה ג"כ הוי ענין מיתה רק דשחיטה בחה ומפקעת האסור דגבילה אם הוא מעשה המתיר או ענין שממילא בא ובלשון אחר אם הוא נתן על הבהמה חלות מליחות של שחיטה או שדוחה שלא בא שום אסור וכזה יש לבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בשחיטת עכו"ם דס"ל להרמב"ם דמה"ת כשרה והראב"ד סבר שמה"ת אין זה כלום דאם זה ענין דממילא כיון שלא נטרפה או מתה או שא"ד שרי שייך זה גם בעכו"ם כמש"כ אם הגדר דמעשה המתיר וחלות לא שייך זה בעכו"ם משא"כ וכזה מוכן דעת הש"ס דאע"ג דא"ל שחיטה בכזה מ"מ אם כוון שלא בתיר השחיטה אסור לאכול ולא הותרה ואם הוא ממילא מה נ"מ כוונתן וע"כ דהוא מעשה בפועל וזה דעת הסוברים דשחיטה שאינה רואה לא שמה שחיטה דאין שייך ענין חלות וחתיכת אסור אם השחיטה אינה יכולה להתיר וזה הספק אם ישנה לשחיטה מתחילה או רק בסוף דהספק ממתי החלות דהיתר אם החלות בכל מעשה או רק סוף וזה כונה בבן פקועה דכיון דמלד אמו מותר ושחיטה אין זו ענין דממילא כיון שמת בחופן זה הותר רק הוא חלות המתחדש ע"י עשיה דמעשה דשחיטת פיטים וכאן כיון שיש בו חלי היתר שוב אין שייך לחדש זו החלות והבן ותמצא דבהמה זו אין דינה כטריפה רק דלא שייך בה היתר דשחיטה ובזה מיושב שי' הב"ח דחלבה מותר ותמהו האחרונים הש"ך והט"ז בחי' י"ד דהרי לפי' אבר אחד שנאסר אוסר החלב וכ"ש כאן רק כאן אין דינה כטריפה רק דאין כח להיתר לחול ולכן עכ"פ הבהמה אינה אסורה חלבה וזה בחמת עצם הגדר דבן פקועה דאף דבפועל אינו שחוט מ"מ ההיתר וחלות הדין של שחיטה עליו מכח אמו וזה מוכן הדין דבן פקועה שבא על בהמה אין לולד בקנה כיון דיש בו חלי חלות אין שייך שחחול על חלי הזו ענין המעשה דשחיטה כיון דכבר יש החלות דשחיטה על זה ועיקר השחיטה הוא החלות שבדבר ואין יחול שוב משחל רק על החלי דאז היא חלות חדש המעכבת ההיתר השלם לחול וזה הגדר דמפרכסת דמלד מליחות הוא חיה ומ"מ מלד הדין דכבר בא ע"ז חלות היתר דשחיטה שוב אינו דוחה ותמיד אף אסור אבר מן החי וכדחזינן בבן פקועה דמותר בו אבר מן החי וע"כ דשחיטה מקלק ג"כ אסור אבר מן החי וזה שי' הסוס' דאם השחיטה כשרה שוב נתבלק ממנה כל דיני חי ולכן לא מהני הערכה והעמדה ומיתר בחור דלכל מילי דבעי חי שוב אחר שנשחטה אין בו דיני חי כיון דשחיטה מתלקת מהבהמה דין חי ומ"מ מה דבעי מת לא שייך עד מיתה ממש ועוד מבואר בזה כל הנ"ל

ובאופן אחר בהג"ל דיש לחקור הא דשחיטה אינה מטמאה ובגבילה מטמאה אם הפשט דמת בחופן הזה ממילא אינו מטא או דכל בהמה מתה מטמאה רק בחופן הזה ממילא אינו מטמא או דכל בהמה מתה מטמאה רק השחיטה פועלת לטהר ולקלק טומאת הגבילה וא"מ אם שחט ולא כיון לשחיטה או עכו"ם ששחט אם הבהמה טמאה משום גבילה חו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד הנ"ל חו הסברא שאמרו בחולין פ"ו דאפילו למאן דס"ל שחיטה שאינה רואה לא שמה שחיטה מ"מ אינה מטמאה בגבילה דמ"מ לא מתה בחופן דגבילה אפי' שליבא הענין וחלות דהיתר השחיטה וזה בחמת מה שמליגו זבחים ע' ותוס' יומא ס"ד ועוד דעגלה ערופה ע"י הריפה אינה מטמאה בגבילה כיון דמעשה הריפה גורם ההיתר שלא מטמא בגבילה וכן כתב המנ"א דשעיר המשתלח אינו מטמא בגבילה דכן הדמייה גורם חלות היתר (דאם לא כן למה טהור) ועיין לקמן דף פ"ב דמוכח מכמה דוכחי דעצם השחיטה נותן חלות היתר וכן נראה דבן פקועה יש לו דין שחוט והבן ואולם עיין בגמ' חולין דף מ' ע"א דפליגי בזה אמוראי אם בהמה שספק נשחטה אם מטמאה בגבילה ופליגי בזה דאם הוא חלות דין שבא ע"י השחיטה כיון שספק אם נשחט או לא ממילא טמא אך אם כיון שלא מת בחופן אחר ממילא טהור א"כ כאן דכמו דאין מוכרח דנשחט כן אין מוכרח דמת ועל טומאה אין לנו חזקה ולכן טהור ובגמרא סנהדרין דף קי"ב מספק בבהמה של עיר הנדחת ששחטה אם מהני לטהרה מידי גבילה דשמא כיון שכתוב לפי פרש ל"מ שחיטה ונאחר בחיקו והדבר ל"ב ושמא הכוונה כמו בשור הנסקל דכתב הרמב"ם דמאחר שנגמר דינו נעשה כבהמה טמאה ולא שייך שחיטה הכ"ל הא אך לא דמי דשם נגמר הדין לקילה דוחקא אבל כאן לפי פרש למה לא מהני שחיטה והנראה בזה דשחיטה ל"מ אלא אם מסלק את האסור אבל כשאינו מסלק שום אסור לא מיקרי שחיטה אך ל"ע דקי"ל שחיטה שאינה רואה שמה שחיטה אעפ"י שאינו מתיר האיסור ובחולין דף ע"ד ע"ב כתב התוס' דבן פקועה פסול לפסח כיון דשביב כשחוט ובמ' פורת מיים מקשה דמה בבן מ"מ אפשר לחתוך הסימנין שבו אך כ"ל דדין שחיטה אינו המעשה דחתיכת הסימנין רק חלות ההיתר שבא ע"ז וזה לא שייך בשחיטה וכנ"ל

ובאמת משמע בגמ' דהא דשחיטה יש בו ג' דברים מטהר מידי גבילה ומותר באכילה ואינם נפעלים בפעולה אחת אלא הם שני פעולות שאל ע"י השחיטה ולכן מתפקק בדף ל"ב ע"ב ובדף ק"ט ע"א אם יכולין לגרף אם השחיטה אם סימן א' כוונתו לפעול ב' הפעולות ובסימן השני

ולה אמת, וזה נאמת בגמ' יומא בשעיר המשתלח דדמייתו זוהי שחיטתו הכוונה רק לענין שאינו מטמא בגילה אבל לא להיתר אכילה וזה כוונת הרמב"ם דשחיטת עכו"ם אף דאינה מתרת באכילה מ"מ אינה מטמאה בגילה היינו שפטולת הטהרה זה עושה אך לא היתר אכילה והנה בדרישה הביאו הש"ך על שי' רש"י דס"ל דבשהיה אז דרס פוסל אף במעוט בתרא דא"כ גם בשאר עכו"ס בסוף מיפסל והנה היה מקום לחלק בין פסול דשהיה אז דרסה שהוא פסול ולכן אף בסוף פוסל משא"כ שחיטת עכו"ס אין בו כח לטהר ולהתיר אבל מ"מ י"ל דלא פסל והבן אך זה נדחה דהרי קי"ל דאף ישראל ופסול שוחטין יחד פסול אף דיש כאן ישראל מ"מ הוא מבא פסול אך י"ל דרש"י סובר כהג"א ועוד דמכשירין ופי"ל דשם השחיטה מכחו ג"כ ולכן פסול משא"כ במעוט בתרא לא נפסל מי"ז ועכשו שחיטת עכו"ס דאף במעוט בתרא פוסל נ"ל דאע"ג דא"ל לשאר רק רוב הגדר מה דרוב ככול וחשיב כאלו כולו שאור ולכן אם נמצא בסוף פסול פוסל דבעינא נריך שחיטה על כולו רק דרוב חשיב ככולו שאור ומיושב יותר שי' רש"י.

משמע בתוס"ס וכ"מ בכ"מ ורדב"ז דהוא מנוה כשרוצה לאכול שישאר ולפי"ז בבהמה ששאר שלא לאכילה רק לרפואה או לכלבים אין זה מנוה כלל, ולפי"ז יל"ע בשאר קרבן עולה אם מלבד המנוה דשחיטת קרבן אם יש מה גם המנוה דשחיטה.

בגמ' ושו"ע שאר בשכין ע"ז מסוכנת מקרי מתקן ואסורה הבהמה אבל שאינה מסוכנת מותרת דמקלקל ול"ב דמיד אמר שחיטת פיגון לאשון הוי מסוכנת ושוב מיקן דמה שכתב אחרונים דמעשה שחיטה אינו מתחלק תמוה מב"ק ע"ו כיון דשאר פורתא אסרה אידך לאו דמרה ול"ע עוד תמוה מדוע נק' מקלקל והלא רוצה לאכול בהמה ומה מקלקל בה.

מצוה קמ"ט בחנוך אי' בגמ"ע דבדיקת פיגון של טהורה דאם לא בדק כל הפיגון ואכל אעפ"י שנמצא שאכל היתר מ"מ בטל עשה דבדיקה וכן כפל דבריו בגמ"ע דבדיקת דגים ועוד והנה נלמד זה מקרא והבדלתם ואף שפסוק זה אי' ג"כ בין טמא לטהור ודרשו בין שחוטה לאינה שחוטה ובין נולדו פיגוי טריפה וכו' ושם בטריפה א"ל לבדוק אם יש בה הטריפה ול"ל דשם מ"מ יש הדין של רוב שהיא מה"ת ולכן הרוב כבר ברר לנו המציאות משא"כ בפיגוי טהרה דלא שיך בה רוב, והנה בפיגוי דגים דאי' כל שיש בו קשקשת יש לו סנפיר נראה דמצא קשקשת א"ל לבדוק אחר סנפיר ומה שכתב החנוך דבדק בפיגון אחד בטל הכוונה בבדק רק הסנפיר.

ועוף ואחר יאכל בשרם ושלא יהיה היתר אכילתם אלא בשחיטה. והוא אמרו יתברך וזבחת מבקרך ומצאנך. ולשון ספרי וזבחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה, כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ודקדוקיה במסכת חולין. (רמב"ם מאמר, קדושה הלכות שחיטה פ"ל):

מצוה קמז היא שצונו לכסות דם חיה ועוף אחר שנשחטו. והוא אמרו יתעלה ושפך את דמו וכסהו בעפר. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ו מחולין. (מאמר מות, קדושה הלכות שחיטה):

מצוה קמח היא שצונו לשלוח הקן. והוא אמרו יתעלה שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק בתרא מחולין. (מ' מעשה, קדושה הלכות שחיטה.

מצוה קמט היא שצונו לבדוק בסימני בהמה וחיה השחוטין והוא שיהיו מעלה גרה ושוסע שסע ואז יהיו מותרין לאכלן, והיותנו מצווין לבדוק אותן באלו הסימנין הוא מצות עשה, והוא אמרו יתברך זאת החיה אשר תאכלו. ולשון ספרי אותה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה, רוצה לומר הבהמה שיהיו בה הסימנין האלו מותר לאכלה ויורה בו שהבהמה שאין בה אלו הסימנים אינה מותרת באכילה, וזה לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה כמו שהוא שרש אצלנו, ולכן אמר אחר המאמר הזה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין תלמוד לומר את הגמל וגו' כמו שאבאר במצות לא תעשה. הנה כבר התבאר שאמרו אותה תאכלו מצות עשה. והענין במצוה זו שאנו מצווין לבדוק הסימנין האלו בבהמה וחיה ואין מותר לאכלן זולת זה והדין הזה הוא מצוה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת חולין ובבכורות. (ויקי מיוס השמיני, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ג):

מצוה קנ היא שצונו לבדוק בסימני העוף שיהיו קצת מינין ממנו מותרין, וסימני העוף לא נאמרו מן התורה אבל הגיע בחקירה כשאנחנו חפשנו המינין שנכתב איסורן אשר מצאנו בהם סגולות יכללו אותם והם סימני עוף טמא, והיותנו גם כן בעופות דנין זה טמא וזה טהור וזה מצות עשה. ולשון ספרי כל צפור טהורה תאכלו זו מצות עשה. הנה נתבאר מה שרמזנו אליו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחולין. (שם שם פ"ל):

מצוה קנא היא שצונו לבדוק בסימני חגבים גם כן, והן כתובין בתורה כל אשר לו כרעים ממעל לרגליו, וענין זאת המצוה היא כמו שבארנו במצוה שלפניה, והכתוב שבה הוא אמרו את אלה מהם תאכלו את הארבה. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת חולין. (ויקי מיוס השמיני, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ל):

מצוה קנ"ג קידוש החודש לרמב"ם המצוה דוקא בסנהדרין וכ"ד הגדול שבא"י ולרמב"ם צריך סמוכין והנה בה"ז אין הקידוש פליגי בה הרמב"ם והרמב"ן דהרמב"ם דעתו דהלל שתיקן החשבון תיקן וקידש החדשים ושנים עד סוף הדורות ואף שאין מקדשין החודש רק בזמנו ואין מעברין השנה עד אחר ר"ה לכל הפחות תירץ דמה"מ אין מעבב ובאמת"ז רוצה לומר דהכוונה שקידש אז שיחול הקדוש אמ"כ בזמנו, עי"ש ופלא, ודעת המצוות וכן בהלכות קדוש החודש כתב דבזמן סנהדרין נעשה עפ"י הראיה וכשאין סנהדרין נעשה עפ"י חשבון עי"ש דבה"ז הקדוש נעשה עפ"י חשבון ובא"י דוקא ותמוה דהרי בה"ז ליכא סמוכין כלל ולכו"ע בעי סמוכין גם תמוה דתחילה משמע דגם החשבון נעשה עפ"י סנהדרין, ועיין בחת"ס יור"ד סי' רל"ד מה שמפרש ברמב"ם דגם כיום נעשה הקדוש ע"י בני א"י רק שלא צריך סמוכין, וכ"ז פלא ומלא קושיות עליו ומו קשה בגמ' ר"ה דאין כ"ד מקדשין החודש שנראה שלא בזמנו שכבר קדשוהו שמים והוא צריך באור ג"כ דהרי אמרו מקדש ישראל והזמנים היינו שישראל מקדשין המועדות ואף דמה שייך זה דהרי המועד קבוע בכך וכך לחודש ולא ישתנה וצ"ל דהיינו שכ"ד מקדשין החודש ועי"ז קדוש המועדות וא"כ בחודש מלא שקדשהו שמים א"כ קשה דאז אין בא"י מקדשין המועדות כלל מה שא"א לומר, ועוד קשיות יש בענין, וראה לפרש דיש בה תרי מילי קביעת החודש וקדושו היינו שהקב"ה מסר לכ"ד שהם יקבעו מתי צריך להיות ר"ח וזהו חשוב וקביעה שמסור לכ"ד ואח"כ יש ענין דקדוש שהוא החלטה והסכמת כ"ד וצריכים שכ"ד יקדשו החודש וי"ל דמה שאמר שמסרו לסנהדרין היינו המשוב והקביעה מתי יהא ר"ח אבל הקדוש שייך לכל ישראל וזה א"ש מה שאמרו בחשנה כל העם אמרו מקודש היינו שזה שייך לכל העם וזה א"ש ישראל דקדשינהו לזמנים היינו שהקדוש תלוי בכל ישראל אולם גם הקדוש שייך רק לבני ארץ ישראל וכמ"ש הרמב"ם מפורש ולכן מה שאין מקדשין ומעברין לפני הזמן היינו דוקא הקדוש אבל החשוב והקביעה שייך גם מקודש, וממילא א"ש דסנהדרין הם חשבו וממילא א"ש דסנהדרין הם חשבו וקבעו עד סוף הדורות ומ"מ הקדוש זה נעשה בכל שנה וחודש ע"י בני א"י, וכמפורש בלשונו שם וכמ"ש החת"ם ולכן אם ח"ו יעקרו כל בני א"י לא יהיו מועדות וכמ"ש החת"ם, והנה זה הפירוש דקדשוהו שמים בחודש מלא דהקביעות והחלטה נעשה ע"י כ"ד גם בחודש מלא רק הקדוש א"ל לכ"ד דהקדוש מיקרי גלוי מילתא שדעת כ"ד הוא כן וקביעות הדבר שנתקבל דעת כ"ד וכ"ז צריך מתי שספק אבל בחלא שודאי מוכרח שכן קביעות כ"ד א"ל קדוש והבן.

מצוה קנב היא שצונו לבדוק בסימני דגים והם כתובים. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו את זה תאכלו מכל אשר במים. ובבאור אמרו בגמרא (חולין ס"ו:) האוכל דג טמא עובר בעשה ולא תעשה, כי מאמרו זה תאכלו שומע אני שזולתו לא יאכל, ולאו הבא מכלל עשה עשה. הנה נתבאר מאמרו את זה תאכלו מצות עשה. והענין באמרנו זו מצות עשה מה שזכרתי לך, והוא היותנו מצווין לדון באלו הסימנים ולומר שזה מותר לאכלו וזה אינו מותר לאכלו, כמו שאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, והבדלתם אמנם תהיה בסימן, ולכן יהיה כל מין ומין מארבעה אלו המינין והסימנין מצוה בפני עצמה, כלומר סימני בהמה וחיה ועוף וסימני חגבים ודגים. וכבר ביארנו לשונותם בקראי עשה ביחוד. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו כלומר סימני דגים בפרק ג' ממסכת חולין. (ויהי מיום השמיני, הלכות מאכלות אסורות פ"ג):

מצוה קנג היא שצונו לקדש חדשים (פ"ג ולחשוב חדשים) ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש. והוא אמרו יתעלה החדש הזה לכם ראש חדשים. ובא הפירוש שעדות זו תהא מסורה לכם כלומר שמצוה זו אינה מסורה לכל איש ואיש כמו שבת בראשית שכל איש ימנה ששה ימים וישבות בשביעי כשיראה כל איש ואיש גם כן הלבנה שיקבע היום ראש חדש, או ימנה ענין תוריי ויקבע ראש חדש, או יעיין איחור האביב וזולתו ממה שראוי להסתכל בו ויוסיף חדש, אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם אלא בית דין הגדול לבד ובארץ ישראל לבד. ולכן בטלה הראיה אצלנו היום בהעדר בית דין הגדול כמו שבטל הקרבת הקרבנות בהעדר המקדש. ולזה כוונו וטעו המינין הנקראים קראים, וזה שורש גם כן שלא יודו גם כן זולתי מכלל הרבנים והולכים עמהם באפלה בחשכה. ודע שחשבון זה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי חדשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד, ובעת הצורך, ובהעדר החכמים מארץ ישראל. אז אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה רבי עקיבא כמו שהתבאר בתלמוד ובזה קושי גדול וחזק. והידוע תמיד שבית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בפנים המקובלים אצלם ובקבוצם גם כן, ובכאן שורש גדול משרשי האמונה לא ידעהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה, וזה שהיותנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבענו יום טוב בשום פנים אבל מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חדש או יום טוב, ומפני אמרם שזה היום ראש חדש או יום טוב יהיה ר"ח או יו"ט, בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראיה, כמו שבא בפירוש (ר"ה כ"ה) אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם כו' אין לי מועדות אלא אלו, כלומר שיאמרו הם שהם מועדות אפילו אנוסין אפילו מוטעין אפילו שוגגין כמו שבאה הקבלה, ואנחנו אמנם נחשב היום

מצוה קנ"ד מנו כמ"ע לשבת בשבת ומיו"ט ממלאכה ופלא דכל מ"ע מותם רק על מילי דעשייה ומה שיך על שביתה ממלאכה שהיא לא לעשות מה שיך ע"ז עשה וי"ל דהעשה מה שעי"ז מביא מנוחה על עצמו והמנוחה היא העשה וע"ז שיך כבר מ"ע כמו אהבה וירא וכיו"ב דהוי מ"ע כן מצוה דמנוחה וחדוש דעיקר המצוה המנוחה ממלאכה והם זה, דאין המצוה שישבת ממלאכה סתם רק שיביא על עצמו שביתה ומנוחה.

ולפי"ז י"ל דהמצוה מה שהשביתה ממלאכה מביא על עצמו מנוחה והעושה מלאכה ביטל העשה הלזו כיון דעי"כ הופרע מנוחתו והנה לפי"ז י"ל דכל רגע משבת מקיים מ"ע זו וכמו שאר מצוות דמחשבה שכל רגע מקיים המ"ע כל רגע ול"ד בכל השבת מ"ע אחת ולא"ע.

מצוה קנ"ה הוא מ"ע שמזכור שבת והנה יל"ע אם בכל עת שמזכיר מקיים המ"ע הזאת או כיון שהזכיר יצא ושוב אין מצוה כלל, ואם נאמר דכל עת שמזכיר מקיים מ"ע מה"ת יש לישב קו' הפוסקים למיך הבעל מוציא את אשתו וכ"ב בקידוש הלא כיון שהתפלל יצא מה"ת ושוב הוי הקידוש דרבנן והיא מיבת מה"ת ולא אמי דרבנן ומפיק לחוריתא אבל כנ"ל דעדיין יש עליו מ"ע מה"ת א"כ י"ל דדוקא אם מחויב רק מדרבנן אין מוציא אבל כאן שעדיין מקיים מ"ע מה"ת אף שאינו מחויב כבר מ"מ מוציא שפיר, והנה לפי מה שכתב הרמב"ן ועוד דמ"ע דזכור את השבת ל"ד בשבת רק כל ימי השבע א"כ כל יום השבת ודאי בכלל וכנ"ל.

מדה שנק' לקדוש היום קדושא רבא יתכן היות וכבד יום עדיף וזהו רבא [הנם דקידוש הלילה קודם לקידוש וכבד היום מ"מ קידוש היום הוי מכבד יום דעדיף מכבד לילה].

בגמ' מגיגה דף ב' ודף ט' פליגי בגדר תשלומין ד' ימי הרגל אם הם תשלומין זה לזה או לראשון וא"מ בגדמה בראשון דאם בעיקר הזמן פטור שוב אין לו תשלומין והנה רש"י בחומש על הפסוק אך בחמשה עשר מביא דאך למעט דאם אל יום ראשון בשבת אין מביא מגיגה מ הואיל ויש לו תשלומין כל שבעה (ומבואר בגמ' דאין לחלק בין תשלומין דראיה לתשלומין דמגיגה דהייט הך) וכן מבואר בגמ' פסחים דלכו"ע אם לא הביא בשבת מביא בחול ול"ב למ"ד תשלומין דראשון כיון דהראשון היה בשבת ופטור שוב אין יחול החיוב אח"כ ואין לומר דהיכא דיום הראשון פטור משום שבת מ מ החיוב אל רק ביום שלאחרת מלבד זה דוחק קשה דבגמ' כתוב דיש לו תשלומין דמשמע דזה גדר תשלומין ובחום' מגיגה דף ב' כתבו דהיכא דהחסרון מצד היום אז יש לו תשלומין עיי"ש שכתבו כן לגבי שבת וכן לגבי קטן שהגדיל דיש לו תשלומין דאל עליו החיוב רק החסרון מצד היום ודוקא היכא דגברא לא חזי אז פטור ול"ב הסברא דאמי נ"מ אם גברא או יום לא חזיא סוף סוף לא אל החיוב ועוד מה שכתבו דקטן נקרא אל החיוב רק שהיום לא ראוי ללאורה כיון דהוא קטן א"כ גברא לא חזיא אבל היום ראוי (גם נ"מ מזה לקטן שהגדיל בימי הספירה וכיו"ב והבן) והנה נחלקו הראשונים המהר"ם והרא"ש נפ"ג דמו"ק במי שלא הגדיל בחול"ש מפאת היותו אונן אם יכול להגדיל למחר דלדעת הרא"ש אין יכול להגדיל כיון דבעיקר זמן החיוב היה פטור וכמו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני לגבי מגיגה דפטור והמהר"ם ס"ל דיכול להגדיל למחר ואפ"ל וכ"כ המנ"ת דפליגי אם מה דקיי"ל מי שלא הגדיל חול"ש מגדיל עד יום ג' אם זה מדין תשלומין או דעיקר זמן הגדלה הוי עד יום שלישי רק דגוף הדבר נ"ע דברמב"ם מבואר והארכתי בזה בחק"א דעיקר זמן הגדלה הוא בש"ק גופא כ"מ שקבעו הם רוצה לומר בני ארץ ישראל בו ראש חדש, כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין לא בראיה ועל קביעותם נסמוך לא על חשבוננו, אבל חשבוננו הוא לגלויי מילתא בעלמא, והבן זה. ואני אוסיף לך באור. אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו כלום בשום פנים, לפי שאין לנו לחשב חדשים ולעבר שנים בחוצה לארץ אלא בתנאים הנזכרים, כמו שביארנו כי מציון תצא תורה. וכשיתבונן מי שיש לו שכל שלם לשונות התלמוד בכונה הזאת יתבאר לו כל מה שאמרנוהו באור אין ספק בו. והנה באו רמזים בכתוב יורו על שרשי המלאכה שיסמכו בהם בידיעת ראשי חדשים ועבור שנים, מזה אמרו ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה, אמרו מלמד שאין מעברין את השנה אלא בפרק הסמוך למועד, ואמרו מנין שאין מעברין ואין מקדשין את החדש אלא ביום תלמוד לומר מימים ימימה. ואמרו חדשים אתה מחשב לשנים ואי אתה מחשב ימים לשנים. ואמנם הורה שהתוספת בזה אמנם יהיה חדש שלם, ואמרו חדש ימים ימים אתה מונה לחדש ואי אתה מונה שעות לחדש, ואמרו שמור את חדש האביב הורה כי שנתנו ראוי שנשמור בה פרקי השנה, ולכן תהיה שמשית. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם בשלמות בפרק ראשון מסנהדרין ובמסכת ראש השנה וברכות. (גם אל פרעה, זמנים הלכות קידוש הפורש פ"ל):

מצוה קנד היא שצונו שנשבות בשבת והוא אמרו יתברך וביום השביעי תשבות. והנה נכפל צווי מצוה זו פעמים ובאר לנו שהשביתה ממלאכות היא חובה עלינו ועל בהמתנו ועבדינו. והנה התבארו משפטי מצוה זו במסכת שבת ויום טוב. (כי תשא, זמנים הלכות שביתת שבת פ"ל):

מצוה קנה היא שצונו לקדש את השבת

ברמב"ם כתב בספר המצות וג"כ נראה דהרי מיום הבדלה הוא מזכור אם יום השבת זכרהו בילתמו וכתו דזכירה דקדוש בש"ק גופא, בתוש"ק הבדלה עיקרה בשבת אך עיין מרו דזכור אם יום השבת קאי על כל ימי השבוע, ולפי"ז ל"ע דהרי בשבת בעיקר הזמן היה האונן מסויב ואפ"ל וכן משמע מהרמב"ם דעיקר מיום הבדלה הוא בין קודש לחול והיכא שבחול לא שייכא הבדלה גם בשבת לא שייך והכן עוד אפ"ל בדעת מהר"ם דס"ל דאונן לא דמי למיגר דאונן אינו פטור עכשו רק סיבה מיוחדת כמי שאנסהו או יש לו אונס ואח"כ נסתלק סיבת האונס ודאי יחזור להתחייב וכן אונן נקרא באונס ולא כדחוי ומה מיושב ממיהת הסכ"ל על הדין דהיכא דנפטר מיבוס פעם אחת שוב אין מוחר להתחייב ומקשה שהרי כל יום כשהוא אונן נפטר מחיוב יבוס ולהנ"ל ג"ש דלא נפטר רק פטור עכשו ואונן משוב כאנוס, והנה הרה"ק מפילץ היה נוהג כשהיה אונן ל"ע היה מבדיל על הכוס בש"ק והתפלל של מוש"ק בש"ק ובשו"ת שבת יעקב דמה זה מהלכה דס"ל דזה מרמי דסברי דאם הוא חול הרי מלה עליו מיעות ושוב פטור מתפילה והבדלה וכבר האריך בזה זקיני ז"ל בחכמתי מורה (וכן שמעתי מאבי שליט"א שדעתו של זקיני היה כהרב מפילץ אף שלא רצה לעשות מעשה כן) ובאמת דדברי השבוע יעקב דכיון דהתפלל של מוש"ש משוב חול ממוהין דוודאי אינו מוחר במלאכה.

***לשתות** אחר הדלקת הנרות ערב הקידוש בדבר אשה שאחר שהדליקה נרות נאמה למים, הנה אשה ע"י הדלקת הנרות מקבלת שבת על עצמה ורק לצורך יכולה לעשות מנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה ואם קבלה שבת מבעוד יום כבר יכולה לעשות קידוש ולאכול סעודת שבת וא"כ הוי כהגיע זמן קדוש שאסור לטעום כלום מקודם ואסורה לשתות ואין לומר כיון שהביא המנהג אברהם הביעות שפ"ל דאין יוצאים בסעודת שבת מבעוד יום אלא צריך לאכול דוקא פת בלילה וא"כ לא מקרי עדיין חוכת קדוש כיון דאין עליו חוכת סעודה דשבת אפי' שיש לנאם ע"י קדוש ע"י שיאכל דאין מצוי אסור הטעימה בסעודת שבת דוקא רק בקדוש ועוד לשיטת המ"ז גם יכול לקיים מצות הסעודה בתוספת שבת מבעוד יום.

אלא שיש מקום לומר דאפי' קיבל עליו תוספת שבת עדיין אין עליו חוכת קדוש רק רשות אם רוצה לעשות קדוש יכול לעשות ואין עליו חוכה עד הלילה והוא לפי מה שבארנו בתריכות ענין תפילה של מעריב מבעוד יום שהוא כענין הקדמת החוב אבל הזמן הוא בלילה אלא שיכול להקדים עשיית המצוה וכמו לובם לילת בלילה ונשאר עליו ביום ומצא שקיים המצוה אפי' שהקדים מעשה הנהה לפני המצוה.

וכה מוכן מה שהקשה המרדכי בפרק שני דמגילה שהאריך אין יכול הקדוש בתוספת מבעוד יום שאינו רק מדרבנן להוציא את חוכת הקדוש של הלילה שהוא מהתורה והוכח מזה המרדכי שדרבנן יכול להוציא דאורייתא אבל לדידן דקיימא לן דלא אמי דרבנן ומוציא מדאורייתא הדרא קושיא לדוכתיה ודברי המ"א בסי' רס"ז סעיף קטן ג' בשם המרדכי שכיון שבידו להביא עצמו לחיוב דאורייתא על כן יצא ע"י חוכת קדוש מהתורה דבריו תמוהים שבמרדכי כתב להיפוך וכן פשוט שלא שייך שיטא עצמו לחיוב דאורייתא בתוספת מבעוד יום אלא צריך לבאר כנ"ל שקדוש מבעוד יום הוא הקדמת החיוב ולכן יוצא בה החיוב מהתורה ולא דמי לשאר דרבנן שאינו מוציא דאורייתא שלא שייך שם הקדמת החיוב מדאורייתא.

ולפי"ז י"ל דכיון דעיקר החיוב בלילה ובתוספת הוא רק הקדמה על החיוב ולכן בזמן ההקדמה הוי רק רשות שיכול לעשות קדוש ולכן לא שייך לאסור בשביה קודם וכמו שבארנו לענין שביה בין שמרים למוסף.

וכן ביאר זקני כ"ק מרן זצוק"ל בספר מכתבי תורה (סימן מ"ה) שהקדמת התפילה מבעוד יום הוי הקדמה לעיקר הזמן והארכנו במקום אחר בבאור דבריו הקדושים.

ובהגיע זמן קידוש מבואר דלפי קדוש אסור לטעום אפי' מים והני נשים כיון דמחויבים ג"כ בקדוש ביום ובלילה אסורים מלטעום עד שיעשו או שישמעו קדוש ואפי' שלאנשים הותר לשתות מים קודם התפילה כיון דאסור להם לאכול קודם התפילה א"כ אין זה זמן קדוש אבל הנשים שאין צריכות להתפלל כל קבר התפילה וסגי להו בפסוקי דרחמי שמתפללים אחר תפילה מיד לאחר כן חלה עליהם חוכת קדוש אלא א"כ צריכה לרפואה שאז חוכר.

ולענין קביעות על יין הנה עיין ברכות ל"ו ע"ב אין אדם קובע סעודתו על היין ואי קבע בטלה דעתו ולפי"ז מקשין על שי' הגאונים שכתבו וכן הלכה דאם עושה קדוש יכול לשתות כוס יין ויוצא בה ידי חוכת קדוש בתוקס סעודה והלא אין ע"ז שם סעודה ול"ל דברי מילי מיהו דאף דקביעות סעודה לא שייך על זה מ"מ יוצא בה ידי סעודה וכן ראיה ממנהג העולם שלוקחין מזונות לקדוש ואף שקבע סעודה על זה צריך לברך ג' ברכות כדין פת בכיסנין וע"כ דאף דלא נחשב קביעות סעודה נחשבת סעודה שיוצא בה ידי קדוש וע"ש בברכות דף מ"ב ע"ב בשבתות ויו"ט ויוצא מבית המדרש דקובע סעודה על היין חזין דשייך בה קביעות סעודה ושמא שם אין הכוונה שקובע על היין לבד רק שכוונתו שבסעודה ישתה ג"כ יין.

ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכיר בם יציאת מצרים וקדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו, והוא אמרו יתברך זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו וקדשהו בברכה. ובבאור אמרו (פסחים ק"ו) זכרהו על היין בכניסתו וביציאתו כלומר הבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת ומתקנת מצותיה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף פסחים ובמקומות אחרים. (ושמע יפה, ומיש הלכות שבת פרק כ"ט):

מצוה קנ"ו במשנה תמורה ל"ד כל הנקברין לא ישרפו וכל הנשרפין לא יקברו והנה הנקברין אין למוד שהם בקברה וברמב"ם משמע שקבלה בידו ורש"י ור"ג כתבו לפי שהם אסורי הנאה והנה דוחק לפרש כוותם שהוא ענין דרבנן מפשט מקלה והנה יש מקור עיון בהא דאמרו הנשרפין אפרן מותר ונקברין אפרם אסור והנה כשנשרף ודאי פקע ונפסל מאכילת כלב ומ"כ למה אסור אלא אם נפרש דאפי' שאינו ראוי לאכילה מ"מ כיון דעדיין ראוי להנאה אסור ונפשטו מכאן מה שנתפקפקו במק"א אם נפסל מאכילה ועדיין ראוי להנאה אם אסור בהנאה ומהנ"ל מוכח שאסור ואף שמלאו בחמץ שנפסל מאכילת כלב שרשאי להנות מזה בפסח נ"ל דדוקא כשנפסל קודם זמן האסור ולכן כדי שיחול עליו האסור צריך שיהא ראוי לאכילה וכמ"ש בע"ז ס"ד סברוה מעיקרא ע"י"ש שאז ודאי לא חל אסור וגם בשר ושלב שאסור אלא כדרך ואעפ"כ כשטעמם מר פטור עי' ברמב"ם פי"ד ממ"א מ"מ כדי שיחול האיסור בעי שיהא ט טעם טוב ומשובח ורק כשחל האסור אמרינן דלא פקע אף שנפסל וכמו נפסל מאכילת כלב בפסח עצמה שאז לא מהני ובעי לשורפו וא"ל לטעם הר"ן שכתב לפי שראוי לחמץ ט עיקה אחרת דא"ל לזה דכיון דנפסל אחר זמן אסור לא מהני ולכן אף שכתב הרמ"א סי' פ"ז דעוד קיבה שיבש שרי להעמיד ט הנ"מ בדבר שגרימים שיחול אסור ואז לא חל כשיבש אבל שאר אסורים אה"נ דאסור אכילה פקע כשנפסל מאכילת אדם ומקרי אלא כדרך וכשנפסל מאכילת כלב מותר לגמרי מ"מ דבר שאסור בהנאה ואח"כ יתיבש נשאר אסור והנה ראיתי מקשים על הרמב"ם שפסק דחמץ הוי נעורו בכל דבר וא"כ הוי מהנקברין וכ"כ הכ"מ והטור סי' תמ"ה דלכן פסק דאפרו של חמץ אסור בהנאה כיון דהוא מהנקברין שאפרן אסור ותמהו עליו דא"כ איך מותר לשורפו והרמב"ם פסק פי"ט שהנקברין אין רשאי לשורפן וכן הקשה המג"א תמ"ה והנראה דלק"מ דכיון דשורף קודם זמן אסור פשיטא דשרי ואז הרי גם אפרו מותר ול"כ הרמב"ם דאפרו אסור רק לאחר זמן אסור דאז דינו כנקברין אבל קודם אלות אסור ודאי לא שייך זה ונימר בחור דהאלוק דנשרף אפרו מותר ונקבר אפרו אסור עיין בחוס' דשריפה עיקר רצון התורה שלא יהא הנורה והמהות שלו כעכשיו ויותר מזה י"ל דרצון התורה שלא יהא ראוי לאכילה (ומה מיושב קו' זקיני הר' הרי"ם ז"ל דאע"פ דעומד לשרוף מ"מ יעמא טומאת אוכלין דכל מה שאינו מטמא הקברה היא כיון שאין ראוי לאכילה וכאן הרי עדיין ראוי לאכילה ולהנ"ל א"ש דהא דכל העומד לשרוף זה גופא רצון התורה שלא יהא ראוי לאכילה ולא רק עצם השריפה ולכן גם קודם השריפה מיקרי כל העומד לשרוף כשרוף דגם זה חלק מהדין דשריפה ולא מהמצוות שכיון שנשרף אינו ראוי רק זה חלק מהרצון) ע"י מעשה השריפה וכשנעשה רצון התורה ואינו ראוי לאכילה שוב מותר בהנאה משא"כ נקבר שלא נזכר דין שריפה א"כ ההנאה נאסרה ט ג"כ בכל אופן ולכן אפי' שאין ראוי לאכילה עדיין אין ליהנות ט ולכן קודם זמן אסור גם הנקבר אפרו מותר דכשאין ראוי לאכילה אין ע"ז שום אסור מ"מ דומק לתרץ כן ברמב"ם דמ"מ בחמץ פסח גופא שכבר נאסר בהנאה ג"כ דעת הרמב"ם דשורפו ואעפ"י שאפרו אסור ול"ע

מצוה קנז היא שצונו לבער חמץ מבתינו ביום ארבעה עשר מניסן וזו היא מצות השבתת שאור. והוא אמרו יתברך אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. והנה התבארו דיני מצוה זו בפרק ראשון מפסחים. (עמ' מל' פרעה, אמרים הלכות חמץ ומצה פ"ב):

מצוה קנח היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר מניסן בתחלת חלילה כפי צחות לשון הספר. וכל מי שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו יהיה יותר טוב כמו שאמרו וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח,

והנ"ל הנה הרמ"ם כתב דאעפ"י שהרבו קודם זמנו מותר משום שנפסל מאכילת כלב היינו דוקא בהנאה אבל באכילה כיון שאוכלו הרי מתשיב ליה ואסור ע"י"ש וכ"פ בטור ותמוה דלפי"ז כל נותן טעם לפגם גמלה שאינה ראויה רק אין שרי ימא דע"י אכילה אחשביה ואם תאמר כן נמצא דנותן טעם לפגם יהא אסור ושמא כיון דאכלו ע"י תערובות שרי דלא שייך אחשביה ולפי"ז בחוכל לבד אה"נ שבכל האסורים אפי' נפסל מאכילת כלב יהא האסור באכילה ורק הנאה הותר, עוד תמהו על הטור דבחמץ פסק כרמ"ם דאוכל אסור דאחשיב וכ"כ כתב דאוכל שאינו ראוי פטור והיה אפשר לחלק בין חמץ ליו"כ דחמץ אסור לקיים בכלל וכל שמחשיב אפי' לא נחשב כאכילה אסור משום שאסור לקיים אוכל משא"כ יו"כ דבעי הנאת אכילה ולא שייך אף בא"ה סי' קכ"ט כתב דכמו שכתב הרמ"ם לגבי חמץ כן יהא לגבי דין דיוכ"פ דאם נתנו לפיו אסור משום אחשביה ול"ע.

יל"ע דפשטות לשון כל הפוסקים הוא שב"ד יכון יהא מושבת החמץ ומשמע דבז' ימי פסח המולא חמץ ליכא העשה דתשבתו רק שייב לבער משום ב"י ולל"ע ועיין בגו"ב שמוקר בזה.

מצוה קנ"ז מוני המצוות מנו כמ"ע לספר ביצ"מ בליל ט"ו בניסן והקשו כמה ע"ז דמאי מיוסד ליל ט"ו בניסן הא כל יום הוי מ"ע דזכירת יצ"מ וכ"ל המילוק פשוט דכל יום כיון שהזכיר יצא ידי חובת המצוה ותו ליכא שום מצוה משא"כ ליל ט"ו ניסן כל כמה שמספר הוי מצוה ח"ש כל המרבה לספר ביצ"מ הרי"ז משובח דהוי בכלל המצוה משא"כ כל לילה וזה נראה נכון.

והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו והגדת לבנך ביום ההוא ובא הפירוש והגדת לבנך יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך כלומר מתחלת הלילה אתה מספר. ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו׳ תלמוד לומר והגדת לבנך אע״פ שאינו שואלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכרו כמו שאמר זכור את יום השבת. וכבר ידעת לשון אמרם ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה כלה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף פסחים. (מן לא פרעה, ממיס הלכות ממן ומצה פ״ם):

מצוה קמד היא שצונו לאכול מצה בליל חמשה עשר מניסן, יהיה שם כבש הפסח או לא יהיה. והוא אמרו יתברך בערב תאכלו מצות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פסחים. (מן לא פרעה, ממיס הלכות ממן ומצה פ״ו):

מצוה קמה היא שצונו לשבות ביום ראשון של פסח. והוא אמרו יתעלה ביום הראשון מקרא קדש ובא בפירוש קדשהו והוא שלא תעשה בו כל מלאכה אלא מה שמיוחד באכילה לבד כמו שבאר הכתוב. וכבר קדם לשון אמרם (מגמ כ״ה) האי שבתון עשה כלומר כל יום טוב שאמר השם בו שבתון הוא כאילו אמר שבות או תשבות ואלו כלם הם צווים בשביתה שבתות ה׳ נקראו ימי המועדים כלם רוצה לומר ימים טובים. וכבר בא בפירוש במקומות רבים אמרו יום טוב עשה ולא תעשה כלומר כי בטול המלאכה בכל יום טוב עשה הוא ועשית המלאכה המוגבלת לא תעשה ולכן מי שעשה בו מלאכה מוגבלת עבר על מצות עשה ולא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלומר שביתה במסכת יום טוב. (ממור לא הכהנים, ממיס הלכות שביתת יום טוב פ״ל):

מצוה קמו היא שצונו לשבות ממלאכה בשביעי של פסח והוא אמרו יתעלה ביום השביעי מקרא קדש. (ממור לא הכהנים, ממיס הלכות שביתת יו״ט פ״ל):

מצוה קמא היא שצונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום. והוא אמרו יתעלה וספרתם לכם ממחרת השבת ונו׳. ודע כי כמו שנתחייבו בית דין למנות שנות יובל שנה שנה שמטה שמטה כמו שביארתי במה שקדם כן חייב כל אחד ואחד ממנו למנות ימות העומר יום יום ושבוע שבוע. הוא שאמר תספרו חמשים יום ואמר שבעה שבועות תספר לך. וכמו שמצות מנין השנים והשמיטה מצוה אחת כמו שבארנו* כן ספירת העומר מצוה אחת, וכן מנה אותה כל מי שקדמנו מצוה אחת. ואל יטעך אמרם (מגמות פ״ו) מצוה למנות ימי ומצוה למנות שבועי ותחשוב שהם שתי מצות כי כל חלק וחלק מחלקי מצוה שיהיו לה חלקים מצוה לעשות כל חלק ממנה. ואמנם היו שתי מצות אילו אמרו מנין הימים מצוה ומנין שבועות מצוה, וזה מה שלא יעלם למי שלא יטעה אותם הדבור. כי אתה כשתאמר מצוה לעשות כך וכך הנה לא יתחייב מזה המאמר שהפעולה ההיא מצוה בפני עצמה. והראיה הברורה על זה היותנו מונים גם כן בכל לילה שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה לא היינו מסדרין ענינה אלא בליל השבועות והיינו אומרים שתי ברכות על ספירת העומר ועל ספירת שבועי העומר. ואין הדברים כן אלא המצוה היא ספירת העומר יומי ושבועי כמו שתקנו. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. (ממור לא הכהנים, ממידין ומוספין פ״י):

מצוה קסב היא שצונו לשבות ממלאכה ביום עצרת. והוא אמרו יתברך וקראתם בעצם היום ונו׳. (ממור לא הכהנים, ממיס הלכות שביתת יו״ט פ״ל):

מצוה קסג היא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי. והוא אמרו יתעלה באחד לחדש יהיה לכם שבתון. וכבר קדם לנו האי שבתון עשה הוא. (ממור לא הכהנים, ממיס הלכות שביתת יו״ט פ״ל):

מצוה קסד היא שצונו להתענות ביום עשירי מתשרי. והוא אמרו יתעלה תענו את נפשותיכם ובא הפירוש בספרא תענו ענוי שהוא אבוד נפש ואיזהו זה אכילה ושתיה, וכן באה הקבלה שהוא אסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, והשביתה היא מיוחדת מאלה הפעולות כלם באמרו שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם כאילו אמר שחובה היא השביתה המיוחדת במלאכות והשביתה המיוחדת במזון הגוף וקיומו, ולכן אמר שבתון. ולשון ספרא מנין שיום הכפורים אסור ברחיצה וסיכה תלמוד לומר שבת שבתון כלומר השביתה תהיה מכל אלה הדברים עד שיגיע הענוי. (ממרי מות, ממיס הלכות שביתת עשור פ״ל):

מצוה קמ״ד המוס׳ פ״ג דמו״ק מקשה דמדוע מחמילות אסור רק רחילת כל הגוף אבל פמיו ידיו ורגליו שרי וכתב״ג ויו״ל אסור אפי׳ להושיט אצבע למיס ונראה דמתוקים אסור הרחילה דמיו״ל וע״ג מחמילות דמיו״ל עצם ההנאה ממיס נאסרה ולכן אף משהו במיס אסור משא״כ בחמילות לא הנאה נאסרה רק שצריך שיראה כמתטאר בגש״י סוכה כ״ה ד״ה מירדא דרשות עי״ש ולא מסד רק בכל הגוף.

*מצוה ק״מ:

*מצוה צ:

מצוה קס"ח גמ' מלטער פטור מן הסוכה והמעם כמה הרמשומים עיין במאירי דמשם כעין מדורו וגם בדירתו כשהוא מלטער הוא יולא חוץ מהבית ולכן ג"כ בסוכה פטור אך לפי"ז הא דמטמר ברמשומים וכן נפסק בשו"ע דבלילה הרמשון מייב לאכול אף אם מלטער ואף אם ירדו גשמים א"כ אין שייך למייט והלא אין זה סוכה כיון דאין זה כעין מדורו ובימר ביאור דהא דבעי משם כעין מדורו מטמר דאם הסוכה אינה כעין מדורו א"כ לא יצא בה כלל מצות סוכה ולא רק שהוא פטור וכמ"ש לעניין מי שעשה סוכתו במקום שמלטער דאז לא הוי כעין דירה ולא קיים מצות סוכה וכן לקמן נבא תשובת הגאונים בענין סוכה להרבה בנ"א וא"כ אם הוא מלטער מה שייך למייט אף בלילה ראשונה והנה היה מקום לומר דהא דמלטער או גשמים פוטרין בסוכה מכח משם כעין מדורו לפי שבדירה הוא הולך משום איזה לער וא"א זמן מועט הוא נשאר בדירתו אף במקום לער ולכן לילה אחת שייך למייט אף במקום לער דא"א מיקרי כעין מדורו אך גם סברא זו נ"ע מכמה טעמים ויותר נראה דהנה בגמ' פ"ב למד ר"א מתשב כעין מדורו דמתרב לאכול ב"פ בסוכה ורבנן ס"ל תשב כעין מדורו מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל מזון דגדר דירה הייט שאם רצוי נמצא שם ואם רצוי אינו נמצא שם ולכן כל ז' ימי סוכה שייך זה דברצוי נמצא בסוכה וברצוי לא יהא בסוכה אבל לילה ראשון שלמדו מגז"ש שמייב להיות בסוכה א"כ ודאי אין זה כעין דירה וכדמוכח מהגמ' הנ"ל א"כ ע"כ אין בלילה הרמשון הגדר דכעין מדורו עכ"פ עד שאוכל הכזית ולכן אז שייך למייט אף במלטער וכי"ב דאין הפטור דתשב כעין מדורו ולפי"ז מיושב ג"כ קו' הטור והרמשומים איך יולא חובת לילה הרמשון בכזית הלא כל סוכות אינו מייב רק על כמילה ופחות מכמילה אין מייב לאכול בסוכה א"כ איך יקיים בכזית מצות סוכה ועיין בטור דאין מובן כ"כ ולהנ"ל י"ל דהא דפחות מכמילה יכול לאכול חוץ לסוכה היינו לפי שאכילת ערלי הוא שאוכל חוץ דירתו ערלי א"כ בלילה הרמשון שהחיוב הוא אף שלא כדרך דירה גם בכזית יכול לקיים מצות סוכה ומה א"ש תשובת הגאונים שהובא בס' שערי תשובה ובס' המנהיג דאין יולאין בסוכה אחת שעושין כל הקהל כיון שאין זה דרך דירה שהרי לא דרים בדירה אחת כל הקהל וקשה ע"ז מגמ' סוכה שאמרו ראוין כל ישראל לישב בסוכה אחת אך לפי הנ"ל י"ל דשאני לילה הרמשון דאז יולאין אף בסוכה זו דלא בעי אז כעין דירה ואז יולאין בכל אופן.

מצוה קסה היא שצונו לשבות ביום הכפורים מהמלאכות והמעשים. והוא אמרו יתעלה שבת שבתון הוא לכם. וכבר בארנו פעמים אמרם האי שבת עשה הוא. (לאמור אל הכהנים, זמנים הלכות שביתת יו"ט פ"ה):

מצוה קסו היא שצונו לשבות ממלאכה ביום ראשון של סוכות. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ביום הראשון מקרא קדש. (לאמור אל הכהנים, זמנים הלכות שביתת יו"ט פ"ה):

מצוה קסז היא שצונו לשבות ממלאכה ביום שמיני מחג הסוכות. והוא אמרו יתעלה וביום השמיני מקרא קדש. ודע שזאת השביתה המוטלת עלינו בכל יום ויום מאלו הששה ימים דינם דין אחד ולא יחוד להם ליום זולת השביתה ההיא, וכן אוכל נפש מותר לנו לעשותו בכל יום טוב. וכבר התבארו משפטי השביתה הזאת במסכת יום טוב. אולם השביתה המוטלת בשבת ויום הכפורים היא גם כן השביתה ההיא בעצמה ותוספות רבות כי אינו מותר בשני ימים אלו אוכל נפש, ויש גם כן דברים מותרים ביום טוב ואסורים בשבת ואע"פ שאינן אוכל נפש כמו שהתבאר במסכת יו"ט. (לאמור אל הכהנים, זמנים הלכות שביתת יו"ט פ"ה):

מצוה קסח היא שצונו לישב בסוכה שבעת

*נאמר גמ' סכך על גבי מטה שיש ט לחי כשירה ובתוס' שם הקשו קושיה עצומה איך מועיל הלחי מדרבנן לתחילת סוכה מן התורה ומה שתירצו שמדובר בלחי טפח ברמב"ם ובשו"ע משמע בפירוש דמיירי בלחי פחות מטפח ועוד יש להקשות שהרי בגמ' לעיל דף ה: מבואר שבסוכה צריכים מחילות מכרות והיאך עולו מחילות מכרות ע"י המגו ואולי יש לישב הכל דאפילו שהטפח הוא רק מדרבנן מ"מ כיון שהוגבל והוגדר זה המקום להיתר שימוש בשבת ממילא זה גופא יולר מחילות מכרות שכאן מותר לבטל וכאן לא וברי"ן שם כתב דיש מקשים דימא איפכא מגו דלא הוה דופן לשבת לא הוה דופן לסוכה ואין זו קשיה כלל דהנה בהא דקיי"ל ב' מחילות כהלכתן ושלישית אפילו טפח יש לעיין מה אם הכונה דלא בעי רק ב' מחילות או שיש לומר שאם עשה ב' מחילות וטפח נחשב כאילו יש כאן ד' מחילות וז כונת הגמ' מגו דהוה דופן וכנ"ל משום שנחשב כאילו יש שם ד' מחילות ומה מיושב קושית תוס' בר"ה מדוע אם עשה ד' מחילות אין בה משום בל תוסיף ולהנ"ל ניחא שהרי הכשרם של ב' המחילות הוא רק משום שנחשב כאילו יש כאן ד' מחילות א"כ העושה ד' מחילות בפועל ברור שאינו מוסיף כלום והבן.

*בחת"ם מיו"ד רלה לחלק בין עשית לילית לעשית סוכה עיי"ש אמנם בסוכה דף ט. משמע דליכא חילוק כלל דבגמ' יליף דכמו דלילית בעי עשיה לשמה הכי נמי סוכה וא"כ ליכא למימר כחת"ם שרלה לחלק ולומר דעשית לילית הוי מצוה ועשית סוכה לא הוי מצוה ויותר מפורש בירושלמי דעושין ברכה על עשית סוכה וכן על עשית לילית וכן מבואר דהוי גדר עוסק במצוה וכן נראה לי בכחיבת סת"ם דהוא ג"כ גדר מצוה כללא דמילתא כל מה דבעי לשמה הוא בכלל המצוה דכיון שצריך להיות תפילין א"כ אם לא יכתוב לא יהיו תפילין והוא גדר הכשר מצוה שנצרך למצוה וע"כ הוא נכלל במצוה ועפי"ז יש ליתן גדר

מה בני לשמה וי"ל דכל מה שצריך למצוה צריך לעשות לשם מצוה.

*הגה בסכך צריכים שיהא גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ולכן מה שמידשו לסכך בעצמי יש נראה דוקא אותם הגדלים בקרקע היש הם נקראים גידולם מן הארץ אך הנמצאים בים גופא ונקראים אצות יש מאילו לכאורה אי אפשר לסכך היות ואינם נקראים גידולו מן הארץ כשם שדגים לא נחשבים לגידולו מן הארץ אמנם מה שגדל מהקרקע יש ט מעליותא שאינו מקבל טומאה שהרי הדין שכל שבים טהור.

*בתוס' דף ג. ד"ה דאמר לן מבאר מידוש גדול בהיכא דהכמים גזרו שלא יעשה המצוה כן ועשה אף מהתורה לא יצא ועד"מ סוכה שפסולה מדרבנן אף מהתורה לא יצא וי"ל דדוקא סוכה והוא ע"פ המבואר דבני סוכה הראויה לשבעה ואל"ה לא הוי סוכה ועיין לקמן דהעושה סוכה בראש האילן נק' אינו ראוי לשבעה כיון דהכמים גזרו שלא לעלות לאילן בשבת הרי שכיון שאין ראוי להכנס מצד מדת הכמים מיקרי אינו ראוי והכ"נ כיון שהכמים אמרו פסולה ממילא אין הסוכה ראויה לשבעה.

ע"ד קטן או אשה שנתנו הסכך הנה בגמ' סוכה דף ט: סוכת גנב"ך כשירה אך בגמ"א ובט"ז ובאליהו רבא כתבו דצריך מידוש וראה פשוט דדוקא בלא נעשה לשם חג אך בנעשה לשם חג אע"פ שנעשה ע"י אשה או קטן אין צריך מידוש דאין כאן דין דכוהה לשמה בפועל עוד י"ל דהדפנות הם המידוש ואף שנעשו קודם לסכך י"ל דמהני מידוש אף קודם נתינת הסכך וצ"ע.

מה שאינו מצטער פטור מהסוכה ולא מציו כן בשוש מצוה זולת תפילין דבני ישוב דעת כיון דמיב גם בשמחת יו"ט ושמחת יו"ט הוי עשה חיובית דתוכרם לקיים וסוכה הוי רצונים קיומית אם ירצה יאכל בסוכה אבל אין מוכרח ולכן שמחת יו"ט עדיפא ומצטער פטור דמבטל משמחת יו"ט ולכן בליל ראשון דאז המ"ע דסוכה חיובית ג"כ אין דומה ופוטר ומצטער ג"כ מיב ודו"ק בה.

סי' תרכ"ה בטור עי"ש שמפרש טעם הסוכה ובב"ח מקשה שאין דרך הטור לכתוב רק הלכה ומתרץ שצריך לכוון בסוכה ועדיין אינו מיושב מה שמצריך הטור למה עושין סוכה בחשרי ולא בפסח כי אין זה חלק מהסוכה רק אפ"ל דמבואר סי' תרלא' ותרלו' ועוד שסוכת היוצרין פסולה שצריך שיהא מכר שיוצא מהבית ואינו דר שם כל השנה וז"ש דלכן עושין בחשרי שיהא מכר הילולה מהבית וזה נפק"מ להילכתא ודו"ק.

גמ' סוכה מגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לסוכה תמוה מאוד לפי' המחבר דגם בט"ז איסור הוצאה ואסור שלא לצורך כעצים ואבנים א"כ הרי ע"י הדופן מותר בהוצאה שלא לצורך א"כ מדוע יתרת דוקא הסוכה בשבת הול"ל להתיר כמו כן גם בט"ז מכח מגו ול"ל דכיון דבט"ז מתיר הוצאה רק שלא לצורך דלצורך א"ל היתר א"כ לא אשיב בגדר מתיר שנאמר מגו ובפרט בהסבר הר"ן ענין מגו עי"ש דמה שאדם משתמש בסוכה ע"ז כוונת התורה להתיר עי"ש ולא שייך זה כשנעשה שלא לצורך וכדמוכח בתוס' וברא"שונים בבוני דאם הלמי לא הי' מתיר בטלטול מדרבנן (או הי' רק ב' דפנות ע"ש) לא היו אומרים מיגו ומוכח דהמגו הוא המתיר בפועל טלטול הצרך להשתמשות בסוכה וכיון דבט"ז כל הצרך לסוכה שרי ממילא לטלטל שוב ל"ש מגו ודו"ק בה.

קי"ל בתימן תרל"ו דסוכה ישנה כשרה רק צריך למדש בה דבר ול"ע אם צריך המדוש בסכך דוקא או אפי' בדפנות בני ועו"ל אם נאמר דבני בדפנות אם יכולין לנאת סוכת המדוש בדופן רביעית ג"כ אף שמצד הדין א"ל דופן רביעית וקודש שנעמוד על עיקר הדין שצריך למדש מה זה יש לברר גדר דפנות בסוכה דהנה מבואר דעיקר הסוכה הוא הסכך וכמ"ש רש"י והרא"שונים בכמה דוכתי ועיין רש"י דף י"ב וא"ל דלכן אין בדפנות גזירה דבעשה ולא מן העשוי דכל סוכה הכשרה סכך משמע דדופן לא איקרי סוכה ודנפקא לן דפנות מבסוכה סוכת מיעוטא דקרא ולא ממשמעותא הלכך סוכות מעשה אסכך קאי ולכן אין על הדפנות הדין שצריך להיות מדבר שאין מקב"ש וכיו"ב וכן נמצא בדף ב' בתש"י דסוכה ע"ש הסכך וכ"מ בגמ' דבני לא סוכה ולא לא דפנות ומכח זה כתב הרא"ש בהא דאסור להנות מעני סוכה קאי רק על הסכך דכל מילי דעשית סוכה הוא רק על הסכך אלא שהבא שהרמב"ם כתב בפרוש דקאי גם על הדפנות ולפ"ד הרמב"ם (שוב מצאתי שהתוס' שבתוס' זבחים לו: שאלו זאת והביאו בתימא.) יש להבין כל הנ"ל וג"כ יל"פ דבדף ט' איתא דסוכה גזולה פסול ובפירוש אמרי דג"כ בגזל דפנות וכמ"ש בגמ' גבי גזל קרקע והרי זה ילף מדכתיב מעשה לך והרי עשיה קאי רק על הסכך וכנ"ל, ונראה לומר דוחלי אף שסוכה הכתובה בתורה הכוונה על סכך מ"מ הרי גם דפנות צריכין ואל"ה הסוכה פסולה רק דהדפנות הם לצרך הסכך וכחלק מדין הסכך הם, ולכן הדין דבעשה ולא מן העשוי איו רק על עיקר המצוה וכמובן וכן לענין הדין דצריך דבר שאין מקב"ש וכיו"ב דוקא על עיקר המצוה אבל הא דאסור להנות מעני סוכה דילפינן מקרא שבל ב"ש הוא חל על כל מה שבכלל המצוה ולא דוקא על עיקרה ושמא י"ל דמצוי בחלוקת התוס' בהא דאסור להנות אם הוא דוקא על החלק שצריך להכשר הסוכה או על כל הסוכה ולפי"ז חל על הכל ול"ד על עיקר המצוה (וכמו שאמרו שגם נוי סוכה בכלל) וכן לענין גזילה שנלמד מקרא ומקשין תוס' דל"ל קרא מיפוק ליה משום מהב"ע עי"ש שהבאו בתימא וי"ל דאי משום מהב"ע זהו דוקא על עיקר המצוה וכמ"ש הרמב"ם לענין גזל שופר דלא משום

מהב"ע ופר דלא משוב מהב"ע כיון דעיקר המצוה השמיעה ולא הפקיעה משא"כ כשנלמד מקרא מ"כ הכוונה גם על כל חלקי המצוה שבתוך זה ג"כ הדפנות וכמו שמוכח שאפילו הקרקע בכלל. ועתה נבאר ענין החדוש מה זה דהנה קי"ל כר"ה דא"ל סוכה לשם חג וא"כ צריך להבין מה זה דין החדוש בסוכה ישנה וי"ל דכיון דאמרו בגמרא ונפסק כן בשו"ע סימן תרל"ו סוכת היוצרין שדר בה כל השנה אינו יוצא בה ידי סוכה. והטעם עיין בריש"י דף ח' וברא"ה כוונתו דאף על גב דא"ל סוכה לשם חג מ"מ סוכה לשם כל בעינן, ועיין רש"י סוכה דף כ' ע"א ד"ה וסוכה תהיה לכל דאין סכך אלא עשוי לכל ושוב מצאתי בר"ן שכתב כן בפירוש דהמקרון שנעשה לדירה ולא לכל עי"ש,

וברא"ה שזה דין החדוש בסוכה ישנה דאע"ג דא"ל לשם חג מ"מ כיון שהשתמש בה כל השנה יש בה כעין הפסול דסוכת היוצרין וע"י החדוש מיכר שהסוכה נעשית לכל ולא לדירה ולכן נעשית לחג א"ל חדוש אפילו בישנה דאין כאן חדש דנעשית לדירה ולפי"ז בעשאה לחג אפילו הוא כבר כמה שנים א"ל לחדש ולא כמ"ש בס' ח"א והמ"ב וכן הכ"מ דאפילו בעשויה לחג דוקא כשנעשית בשנה זו אבל ישב בה בסוכות לא מהני לסוכות הבא דזה אינו ומה שלשון המשנה והשו"ע אפילו מתחילת השנה הוא לאו דוקא דה"ה כמה שנים ולפי"ז יתבאר לך דהוא דעשאה לחג א"ל חדוש דוקא שלא ישתמש בה במשך השנה אבל השתמש בה אפילו עשאה לחג צריך חדוש ולפי"ז נ"פ דמהני גם בדפנות דמאי נ"מ דגם זה חלק מהמצוה ולפי"ז י"ל דגם בדופן רביעית מהני ובזה א"ש מה שכתב הבכורי יעקב. דל"ע דהרי צריך חדוש בגופה אך כמ"ש השו"ע דגם גלוי הגג מהני ודין זה שיש שהסכך מונח רק בריכים לגלות הגג דגם זה בכלל חדוש דוודאי אין לך חדוש גדול מזה.

ראיתי בס"ב שהביא מהריטב"א בסוכה דף מ"ו דהא דמהני, חדוש הוא דוקא בדבר שצריך להכשר סוכה ולפי"ז י"ל דבדופן רביעית לא מהני אך באמת דברי הריטב"א מכוונין על חדוש כדי שיוכל לבדך שהמיעו וכ"כ הש"א ולפ"ז צריך דוקא בדבר שצריך הכשר סוכה משא"כ ענין החדוש שכתבתי משום היכר מהני בכל הסוכה.

והנה בסוכה שדר בה כל השנה לא מהני אפילו חדוש וצריך הרמת כל הסכך כ"כ המג"א והלט"ש אולם י"ל דזה דוקא בסוכה שאוכל ושן בה כמו שפירש רש"י והפוסקים לענין סוכת היוצרין אבל סוכה שרק אוכל בה לזה מהני חידוש ורמ"ז פ"ג שכתב דעיקר דירת האדם הוא שינתו לכן נמצא לדינא דחדר שישן שם צריך הרמת כל הסכך וכנ"ל ואם רק אוכל אז אינו פסול כסוכת היוצרין דמהני חידוש וכן להיפוך שרק ישן ג"כ מהני חידוש וסוכה לשם חג ואין משתמש בה א"ל חידוש

ואפי' עומדת כמה שנים ודאי כח"א ומ"ב ועיין בגמרא בילה ל' ע"ב דאפי' בכל נוי הסוכה יש דין דמוקצה מחמת מצוה ועי"ש ברש"י דהגדר דכל דשייך למצוה בכלל מוקצה אבל גזל וודאי אין פוסל בנוי סוכה וכמוש.

*מצוה קס"ט

בגמ' סוכה דף ל"ד דחוי אצל מצוות וכל הסוגיא וברש"י וכן מוכח בגמ' דאם ס"ל דחוי אצל מצוות צריך הלולב להיות ראוי מעיו"ט וכן בשו"ע הל' שופר כתב הרמ"א דהשופר צריך להיות ראוי מעיו"ט וצ"ב דהלא זמן המצוה מתחיל מהבוקר וא"כ אף שהשופר או הלולב היה פסול בלילה אבל הוא קודם זמן המצוה ולמה ולמה אמרו בגמ' דאשחור מאתמול וכן מהרמ"א דמשמע דצריך להיות ראוי מעיו"ט וצ"ל דהנה בדר דחוי אצל מצוות י"ל דכיון דהמצוה יש לה זמן מסויים שהוא ראוי ולכן אם נדחה בתחילת הזמן נדחה לכל הזמן וברא"ה דזה ברור דדוקא במצוות התלויות בזמן מסויים אמרינן דחוי (ומיתר מאר י"ל דמצוה התלויה בזמן כגון ביום פלוני א"כ עיקר המצוה בתחילת הזמן רק שהמיום נמשך לכל היום ולכן אם נדחה לתחילת הזמן נדחה לכל הזמן) והנה צריך להבין ענין דחוי זה מה הוא הלא עכשיו הדבר ראוי ומה בכך שמקודם היה פסול רק הכוונה הנ"ל דכיון דהדבר תלוי בזמן ולכן כמו דאמרינן תנו דאמקצאי ביה"ש אתקצאי לכולי יומא היינו שפעולת הדחוי משפעת על כל היום כשנדחה בתחילת הזמן נדחה לכל היום (משא"כ כשנדחה באמצע הזמן וחזר וברא"ה הוי ספק בגמ') והנה בדר הזמן מצינו שהלילה הוא חלק מהיום ההלכה ואין להפריד בין היום ללילה עיין מזר דף ז' ויהי ערב ויהי בוקר יומא ולילה חד יומא הוא וזה מובן ג"כ ההלכה דהל' תעניה דצריך לקבל תעניה קודם שקיעת החמה דהיינו קודם הלילה ואף שהתעניה מתחיל רק מהבוקר ולמה לא סגי במה שיקבל קודם הבוקר אך כנ"ל דלא שייך לחלק בין לילה ליום דכולא חד זמן ויש לזה עוד ראיות מש"ס והנה ראיתי בס' בכורי יעקב שעמד בהנ"ל בסס' סוכה ובירך כמו שכתבתי אלא שמקשה על זה דלכאורה זה תליא בתחלוקת אם לילה מחוסר זמן וכיון דאין בפסקין דאין לילה מחוסר זמן א"כ מוכח דלא קי"ל הכי ולכן נשאר בל"ע ויש לישב קושיתו דהנה זה שהלילה הוא חלק מהיום הוא לפי שהיום הולך אחר הלילה והוא דבר אחד משא"כ בקדשים דלפיכן מקרא דלילה אחר היום א"כ אין הלילה שלפני שייך ליום שלאחרת ולכן דוקא בקדשים פסקו דלילה מחוסר זמן וזה מיושב בתירת רש"י דבדף מ"ח בסוכה פסק דאהא דלפיכן דליל שמיני עצרת מחויב בשמחה ממילא היום מיב דלילה טפל ליום (והוא בהסבר הנ"ל) ובפסחים פסק רש"י דדוקא הלילה דיש לו קרא מחויב ולא היום והארכתי בתק"א דלענין קרבן דוקא הלילה ולענין חיוב שמחה גם היום

ימים בימי החג. והוא אמרו יתברך בסוכות תשבו שבעת ימים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת סוכה. ואין הנשים חייבות בה. (אמור אל הכהנים, זמנים הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ו):

מצוה קסט

היא שצונו ליטול לולב ולשמוח

ומה החילוק אך כנ"ל דלענין קדושת הלילה אחר היום משא"כ לשמחה הלילה טפל ליום וכמ"ש רש"י וע"ע סוכה מ"ה ע"ב לולב דמפקי ימים מלילות עי"ש מזינן דאין בלילה הזמן דלולב וכן בראשונים גם ברכת שהחיינו בקידוש בר"ה ותחר ומברך למחר בשופר כתב בספר המנהיג דלא יצא בשהחיינו בקידוש כיון דעדין לא מטיא זמן שופר בלילה אולם בהלכות ר"ה בשו"ע אי' דגם בקידוש בלילה אומרים יום תרועה אף שהזמן רק בבוקר נקרא יום תרועה ורמיה להג"ל עוד י"ל קו' הביכורי יעקב מהא דפסקינן דאין לילה מחוסר זמן דחלוק דאם המצוה מונח על יום מסוים כ"א אז ט"ו תשרי אז גם הלילה חלק מהיום הזה משא"כ שמיני אז מילה ליל שמיני שאין הזמן מונח על יום מסוים אלא על מספר ימים אז י"ל שאין הלילה בכלל ודו"ק.

בשפ"א סוכה מביא דבר שהיה רגיל האר' הרי"ם לומר על הא דאמרו מערבין בדמאי הואיל ואי בעי מפקיר לנכסיה ואז ליה ומקשים שם הראשונים דל"ל לומר משום דאי בעי מפקיר מיפוק ליה דכיון דראוי לעני שוב מערבין בו כמו הא דמערבין לגדר מין ולישראל תרומה ומתרץ ע"ז דהנה הא דדמאי לעשיר אסור ולעני מז ל"ל דהיינו אצל העשיר מופסין שהיא טבל נמצא דאינו ראוי לעני רק כשהוא אצל עני תולין לומר דרוב ע"ה מעשרין אבל לגבי עשיר מקרי טבל שאסור לכו"ע אך העירני מכם אחד דלפי"ז ל"ב מאי מתרץ הגמ' מגו דאי בעי מפקיר נכסיה והוו עני והא מ"מ אינו ראוי לו השתא לפי הנ"ל אפי' אם יפקיר רק כשיפקיר יהי' פיס חדשות ואפ"ל עפ"י מה שאי' במס' ברכות אבל דמאי מזמנין עליו משום מגו דאי בעי מפקיר נכסיה ואז ליה ותמוה כיון שכבר אבל א"כ עכשיו אינו יכול להפקיר א"כ אבל איסור ומה שיך מגו ועיין פנ"י ולהנ"ל אפ"ל כיון דאם יעשה עני ברגע אחד נחלה בהיפוך ואיך זה יתכן ועכנ"ל דגם אצל העשיר אינו אסור כ"כ וכיון דאי בעי מפקיר לנכסי מוכים דאיסורא דדמאי קליש ולא דהוי ענין תלי' והכ.

מצוה ק"ע בחנ"ז הקשה לפיא"ש הרמב"ם וכן שאר ראשונים דבתקיעת שופר עיקר המצוה השמיעה ולא התקיעה א"כ למה בעינן דוקא תקיעה דבר חיובא ותש"ו אז גו ואמה אין מוליאין בתקיעתן וכמ"ש מסוכה דקי"ל סוכת גנב"ך כשרה דאין נ"מ מי עשאה כיון דהמצוה בשיבה בה ולא העשיה א"כ ה"נ תקיעה דהמצוה בשמיעה א"כ מאי נ"מ מי תוקע והלא אין מוליא בתקיעה רק בשמיעה ובשלמא לשי' הרי"ן פסחים דס"ל דהמצוה היא התקיעה א"ש דאין הפטור מוליא המיב במצוה וכמ"ש המשנה שם בר"ה אבל לשי' הרמב"ם קשה,

וי"ל דשאני שופר מעשיית סוכה וכך דבאמת קשה יותר לשיט' הרמב"ם דהמצוה השמיעה וכ"מ בשו"ע א"כ אין התוקע בכלל בגדר מוליא דהרי השמיעה כל אחד שומע לעצמו וא"כ מדוע צריך כוונת תוקע להוליא הלא אין מוליא כלל אבל אבל דכ"א שומע לבדו, והנה י"ל בשני דרכים י"ל דמ"ש הרמב"ם ושו"ע דהמצוה השמיעה היינו לא רק השמיעה רק גם התקיעה ורק עיקר המצוה היא השמיעה אבל גם תקיעה הוי חלק מהמצוה ומ"ש דצריך כוונת תוקע וכו' הכל לגבי חלק התקיעה אבל כלפי השמיעה באמת אין שיך הוצאה ומה מיושב הנ"ל אך עדיין תמוה מהא דגזל שופר דפסק בשו"ע דיוצא דהמצוה השמיעה ואין גזל בקול משמע רק השמיעה היא המצוה ולא התקיעה כלל,

לכן נראה לי"שב ונהקדם עוד קושיא דבגמ' ור"מ ושו"ע נפסק דאליו עבד ואליו ב"א אין יכול להוליא עצמו בתקיעתו והטעם דלא אמי לד עבדות ומוליא לד בן חורין אלא ישמע מבן חורין התקיעה וא"ב דכמו דא"י לתקוע כיון דלד עבדות מסיא לתקיעה ה"נ מסיא לשמיעה ויותר תמוה דא"כ מאא הכי בשאר מצוות עד"מ בנטילת לולב דאין יוצא בהגדתו דלד עבדות אין מוליא בן חורין וא"ל כך דמשמע בפוסקים דהשומע קול שופר עם קול הברה לא יצא דשמיעה שיך רק לקול אחד וטפי הוי ערבוב קולות ולכן אם מעורב קול פסול פוסל ולכן אם התקיעה הוא ג"כ מעבדות פוסלת הכל משא"כ בלולב דלא שיך ערבוב קולות כשופר וכן במגילה יכול אליו ב"א לקרוא לדעת ר"י אפי' שאליו עבד פטור כיון דאין בזה ענין של ערבוב קול ומה א"ש דצריך לשמוע מבר חיובא דאל"כ הוי גדר קול פסול ודו"ק.

בהא דתרי קלי לא משתמעי ובגמ' דמגילה ושופר דאיבא יהבי דעתיה ושמעי יש לתקור אם הכוונה כיון דאיבא יהבי דעתיה ושמעי תרוויהו או דלא שמעי רק אחד והיכא דלא איבא לא שמע אפי' אחד והנה מפשיטות הלשון בגמ' דשמור וחכור מה שאין האחן יכולה לשמוע מבואר דלא שיך כלל שישמע שיש רק שאין זה דרך הטבע כלל וא"ל דאיבא שמעי רק אחד וכן מהסוגי' גופא מוכח דהרי אם מיירי לענין זכור ושמור דוודאי הוו איבא ועי"ז אמרו אין יכול לשמוע וא"ל כנ"ל דאפי' איבא רק אחד נשמע אך בראשונים ל"מ כן דא' שמע תקיעה ותרועה בר"ה מכמה בני אדם לא יצא ורש"י כתב דלא ידע למה לא יצא ותוס' ס"ל דבעי פשוטה לפיה משמע אבל לכו"ע שיך שישמע תקיעה ותרועה בר"א אפי' דהוי תרי קלי ומשמע דס"ל דכיון דאיבא תרוויהו נשמעים אך י"ל כוונת התוס' דמ"מ רצה להסבר מדוע לא יצא אפי' אחד ידי תקיעה [ועיין בשפ"א כאן בזה אם ידי תקיעה אחת יצא מ"ש מחלוקת ריטב"א ורמב"ם] רק א"כ נ"ל דמה שמילו דבעי תקיעה לפיה הכוונה

בו לפני ה' שבעת ימים. והוא אמרו יתברך ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ג מסוכה, ושם התבאר שאין חובת מצוה זו שבעת ימים אלא במקדש, אולם בשאר הארצות יום ראשון לבד הם חייבין בו מן התורה ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. (אמור אל הכהנים, ומנים הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ו):

מצוה קע היא שצונו לשמוע קול שופר

ועה ואם שומע אפי' ידי תקיעה לא יצא והכ, וע"ע מה בתקיעה ובתרוע לגר וכ"ג אפי' ידי תקיעה אחת הטעם כמו בתקע בגת אחת תקיעה ושברים ותרועה דלא יצא לד' הרא"ש ואפי' לירושלמי שהביא שיצא היינו דמ"מ התקיעה לפני התרועה אבל כשהם ביחד הרי אין זה פשוטה לפניה וכמו דקש"ל דאם הפסיק בשברים בתר"ת או להיפוך בתרועה בתש"ת דקלקל ולא יצא ואפי' שאין הפסק פוסל דשמע ט' תקיעות בט' שעות יצא ומ"מ קול אחר פוסל דאין זה פשוטה לפניה ולאחריה דבא קול אחר הכ"ג כאן אין זה פשוטה לפניה ואחריה קול תרועה ולכן ג"כ ידי תקיעה לא יצא (ובעוד ביאור דפשוטה לפניה אין זה דין בתרועה רק ג"כ בתקיעה והכ) וע"ע ב"מ סי' תקפ"ח וריטב"א בר"ה ובב"י מה שהביא מהג"א בשומע שופר ומלגרות ע"ש ומה שתמה ו"ל.

בראשונים דהמצוה השמיעה ולא התקיעה ולכן מצרכין לשמוע קול שופר ובאבן"ז מקשה דאם אין התקיעה מהמצוה יהי' ג"כ בתוקע גוי ואשה כמו בסוכה דהמצוה הישיבה כשירה העשיה ג"כ בהיו בר חיובא דאיו מן המצוה והגם דבפשיטות יל"פ דקיים לחז"ל דאע"ג דהמצוה השמיעה היינו שמיעה דבר חיובא דאל"כ לא מקרי שמיעה רק בקול תמור ומתעסק דלא יצא אלא יומר דנ"פ דהנה אין לומר דהמצוה רק השמיעה דא"כ הלא נמצא שאין התוקע מוציא הצבור כיון דכולם שומעין כמותו וא"כ מה זה שבעי כוונת משמיע ושומע לצאת וכן מכל הסוגיא שם מוכח דבעי לצאת בתקיעה או משמע דבעי תרוויהו תקיעה ושמיעה ושמיעה כל הצבור שומעין אלא שצריך לצאת אלא התקיעה ומה התוקע מוציא את כולם, אלא דכתבו דהשמיעה עיקר כנ"ל ול"ע.

והנה בחליו עבד ומליו בן תורין דהדין דגם עצמו איו מוציא משום דהתקיעה בתה ג"כ ע"י לד עבדות ותמהו דא"כ ג"כ נטילת לולב וכיו"ב לא יצא ובראה דל"ק דגבי לולב מ"מ לד ברות נוטל ג"כ ויוצא מה משא"כ בשופר אף דגם לד ברות תוקע מ"מ מה שגם לד עבדות תוקע פוסל כי ע"כ שומע קול שופר מעורבב עם הכשר והכ רק איו יוצא בשל עבדות וכאן של עבדות פוסל ודוק.

מצוה קע"ג בספ"ח לקוטים פ' שופטים רצה לחדש דמצוה להמליך מלך הוי רשות אם ירצו כשמיטה וכיו"ב אך נ"ע מגמ' שלש מצוות נצטוו ישראל לשים עליהם מלך משמע דהוי חיוב דהרי מסתפק בגמ' מה קודם, ובכלל י"ל דמשום מצות הקהל חייבין לשים עליהן מלך שיוכלו לקיים זאת המצוה.

נ"פ דאף לאחר מותו חייבין בכבודו שלכן אמרו שעורפין סוסו ובגדיו.

ביום ראשון מתשרי והוא אמרו יתעלה יום תרועה יהיה לכם. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה. (פירמב"ם, ומרמ"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ג):

מצוה קעא הוא שצונו לתת מחצית השקל בכל שנה. והוא אמרו יתברך ונתנו איש כופר נפשו לה' ואמרו זה יתנו כל העובר על הפקודים מבן עשרים וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שקלים, ושם התבאר שהמצוה הזאת אינה נוהגת אלא בפני הבית. (כי פשט, ומרמ"ם הלכות שקלים פ"א):

מצוה קעב היא שצונו לשמוע לכל נביא מהנביאים לעשות כל מה שיצוה אפילו בהפך מצוה או כלל מצוה מהמצות האלו ובתנאי שיהיה זה לפי שעה, לא שיצוה להתמיד תוספת או חסרון כמו שבארנו בפתיחת חבורנו בפירוש המשנה, והכתוב שבא בו הצווי הזה הוא אמרו אליו תשמעון. ולשון ספרי אליו תשמעון אפילו אמר לך עבור על אחת מן המצות הכתובות בתורה לפי שעה שמע לו. והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים והוא אמרו יתעלה והאיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו. וכבר התבאר בסנהדרין (דף פ"ט) שלשה מיתתן בידי שמים העובר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו והכובש את נבואתו, הכל מאמרו אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר, קרי ביה אשר לא ישמיע. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף סנהדרין. (שופטים ושוטרים, מדע הלכות יסודי התורה פ"ז):

מצוה קעג היא שצונו למנות עלינו מלך יקבץ כל אומתנו וינהיגנו. והוא אמרו יתברך שום תשים עליך מלך. וכבר קדם לנו לשונם בספרי שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ למנות עליהם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק. ולשון ספרי שום תשים עליך מלך שתהא אימתו מוטלת עליך. ושיאויים לבנו מהכבוד והגדולה והתהלה והמעלה עד התכלית האחרון שאין למעלה הימנה עד שתהיה מדרגתו אצלנו גדולה ממדרגת הנביא ומשאר הנביאים שיהיו בדורו ובבאור אמרו מלך קודם לנביא. כל זמן שיהיה מצות המלך צווי שלא יהיה סותר מצוה מן התורה הנה אנחנו חייבין לשמוע מצותו, ומי שיעבור על מצותו ולא ישמע אליו הנה ראוי ומותר למלך להרוג כמו שירצה כמו שאמרו ישראל על עצמן כל איש אשר ימרה את פיך וגו' וכל מורד במלכות יהיה דמו מותר למלך שהוקם על פי התורה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסנהדרין ובפ"א מכריתות וז' מסוטה. (שופטים ושוטרים, הלכות מלכים פ"א):

מצוה קעד היא שצונו לשמוע לבית דין הגדול ולעשות כל מה שיצוו מאיסור והיתר ואין הבדל בזה בין הדבר שיסברוהו או דבר שיוציאוהו מן ההיקשים שהתורה נדרשת בהן או הדבר שיסכימו עליו שהוא איסור תורה או לפי ענין מן הענינים שיהיה דעתם שהוא ישר ושבו חזוק לתורה הכל אנחנו חייבין לשמוע ולעשות

ולעמוד על פיהם לא נעבור ממנו. והוא אמרו יתברך על פי התורה אשר יורוך. ולשון ספרי כל המצוה אשר יאמרו לך תעשה זו מצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף סנהדרין. (שופטים ושוטרים, הלכות ממרים פ"ל):

מצוה קעה היא שצוה לנטות אחרי רבים כשתפול מחלוקת בין החכמים בדין מדיני התורה כלה וכן נמשך ונטה בדין פרטי בין ראובן ושמעון דרך משל כשתפול מחלוקת בין דייני עירם אם שמעון הוא חייב אם ראובן, נמשך אחר הרוב. והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות. ובבאור אמרו (שולן י"ל) רובא דאורייתא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ודקדוקיה ופירושיה במקומות מסנהדרין. (שופטים ושוטרים, הלכות ממרים פ"ל):

מצוה קעו היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזירו את הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות טוב ויחזרו מהרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה נדונות לפי אמונת כל איש. ומתנאי מצוה זו שיהיו השופטים האלו מדרגה למעלה ממדרגה וזו כשיתמנו בכל עיר שלשה ועשרים דיינין מקובצין כלם במקום אחד בשער העיר שהיא ראויה למספר הזה ואלו חן סנהדרי קטנה ויתמנו בירושלים בית דין הגדול משבעים דיינין ויתמנה אחד על אלו השבעים והוא ראש ישיבה והוא שקראוהו חכמים נשיא גם כן ויהיו כלם מקובצים במקום אחד מיוחד להם, ועיר שאנשיה מועטין שאינה ראויה לסנהדרי קטנה יתמנו בה שלשה לעשות הדינין הקטנים והדבר הקשה יביאו למי שלמעלה מהם והם ימנו שוטרים נוגשים בעם יסבבו בעיר בשוקים וברחובות ויביטו עניני העם בעסקיהם עד שלא יעשו עול אפילו בדבר מועט. והצווי שבא במצוה זו הוא אמרו שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ולשון ספרי מנין שממנין בית דין תלמוד לומר שופטים ושוטרים ומנין שממנין אחד על כלם תלמוד לומר תתן לך ומנין שממנין בית דין לכל שבט ושבט להיות דן את שבטו תלמוד לומר לשבטיך ושפטו את העם על כרחם. וכבר נכפל הצווי הזה למנות שבעים זקנים, והוא אמרו יתעלה אספה לי שבעים איש ואמרו כל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים כמו וכהנו לי כלומר שהוא דבר מתמיד ואינה מצוה לפי שעה אבל הוא ראוי ומחוייב לדורי דורות. ודע אלו המנויין כלם כלומר סנהדרי גדולה וקטנה ובית דין של שלשה וזולתם מן המנויין אמנם יהיו כלם בארץ ישראל וכשנתקיימה הסמיכה בארץ ישראל אז אפשר לסמוכים ההם שישפטו בארץ ובחוצה לארץ אבל לא ידונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ אלא אם כן היה בית הבחירה עומד כמו שבארנו בפתיחת המאמר. ולשון ספרי באמרו מכה נפש בשגגה והיו אלה לכם אמרו בכל מושבותיכם בחוצה לארץ יכול אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה לארץ תלמוד לומר אלה אלה הדינין נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ וערי מקלט אינן נוהגות אלא בארץ. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם בסנהדרין. (הלכות סנהדרין פ"ל):

מצוה קעז היא שצוה לכל הדיינין להשוות בין בעלי דינין ושיהיה נשמע כל אחד מהם עם אורך דבריו או קצורם, והוא אמרו יתעלה בצדק תשפוט עמיתך ובא הפירוש בספרי שלא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך וזו אחת מהכוונות שכולל עליהם הצווי הזה ובא גם כן שכל איש מצווה לדון דין תורה כשיהיה יודע בו הריב שבין בעלי דינים. ובביאור אמרו אחד דן את חבירו דבר תורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך. ובכללה גם כן שיתחייב שידון את חבירו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו במקומות מפוזרים בתלמוד. (קדושים פסיק, סנהדרין פכ"ל):

מצוה קעח היא שצונו להעיד בבית דין בכל מה שנדעהו בין מי שיהיה בו מיתה מי שהעדות עליו או הצלתו או הפסד ממונו או הריסתו אנחנו חייבין להעיד בכל זה ולהודיע הדיינין מה שראינו או שמענו. והנה הביאו ראיה על חיוב הגדת העדות מאמרו יתברך והוא עד או ראה או ידע. והעובר על מצוה זו ויכבוש העדות ענשו גדול והוא אמרו אם לא יגיד ונשא עונו, וזה דבר כללי, ואם היתה העדות שכבש אותה עדות ממון וכחש בה ונשבע על שקר חייב קרבן עולה ויורד כמו שבאר הכתוב ובתנאים הנזכרים בשבועות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסנהדרין. (ויקרא, הלכות עדות פ"ט):

מצוה קעט היא שצונו לחקור עדות העד ולדרוש אותו היטב, ואחר כך נשפוט הדין ונחייב האמת, ושנפליג בזה בכל יכלתנו כדי שלא נפסוק הדין בתחלת דבור במהירות והמית הזכאי, והוא אמרו ודרשת וחקרת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ועניניה, ואיך תהיה החקירה והדרישה, ומה שראוי בזה בהפלגה, ואיך תתקיים העדות בזה או תבטל לפי אלו החקירות והדרישות במסכת סנהדרין. (שם, הלכות עדות פ"ל):

מצוה קפ היא שצונו שנחייב מן העונש בעדים שהעידו שקר כמו מה שחשבו לעשות בעדותם, והוא אמרו

מצוה קע"ו משמע דהמלה שייכא דוקא בממוכין ובמנ"א דשייך לממוך רק לזמן מסויים ול"ע מה אם שייך כיון דנעשה ממוך אלא זה מליצ דשייך לממוך רק לדבר אחד ובמב"ם כתב ובמגלי שרשוי להורות בכל התורה וג"ל כוונתו שיודע ובקי בכל דיני התורה אבל לא שיהא כשר להורות עד"מ אם הוא זקן או אין לו נמיס שאין יכול להורות בסנהדרין מ"מ אפשר לסומכו דמ"מ הוא יודע בכל התורה ומיושב מה קו' המנ"א עיי"ש.

מצוה ק"פ בגמ' מכות ג: רמז לעדים זוממין שלוקין, הל' רמז תמוה דהא דרשא גמורה הוא ובגמ' מיפוק ליה מלא תענה ומי' דהוי לאו שאין בו מעשה

והשתא יש לעיין אם והגדיקו מגלה לן דלוקין מלא תענה או דר"ל דלוקין משום והגדיקו או יש דרך שלישית דהמלקות משום כאשר זמם קאמי עליה, ולזה תוספות ב. ד"ה מעידין ח"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם ומי' כ' מי' דכאשר זמם לא קאי כלל עליה וע"כ דפליגי בהא, נ"מ אם כאשר זמם בעינן כאשר זמם ולא עשה [ע' ר"ם מכות ה: מיימ גלות מנין וע"ע רמב"ם פ"כ ה"ב מעדות דס"ל אף בעדי מלקות דלוקין כאשר עשה]. ועוד נ"מ דבעי כל דין הזמה ולזה תוס' דף ד: ורבנן הא' לא תענה מאי עבדי דכ' דכיון דיש לן קרא לוקין משום לא תענה, ולזה רש"י שאחרה לעדים זוממין היינו לגבי עונש מלקות, ולזה כ"ק עד: עדים שהוכחשו בנפש לוקין ורש"י משום לא תענה ול"ע ובאמת ל"ע למ"ד דהוי מכאשר זמם א"כ מנלן דעדים שהוכחשו בנפש לוקין וליכא למימר מלא תענה. וכזה אפשר ליישב מה שהקשו על ד' הרמב"ם שכ' בשה"מ [בשורש השלישי] דכל רמז שב' בגמ' הכוונה שהוא אסמכתא ולא דרשא גמורה ולזה מהר"ן חיות כתן שהרמב"ן תפס מזו הסוגיא ולהג"ל א"ש דר"ל רמז שלוקה מלא תענה, ועיין היטב איך דעת הרמב"ם בטעם המלקות בזה.

ע"ד הספק בעדים זוממין ואחד א"י לשלם אם חברו משלם בעדו ועיין בגמ' ב"ק גבי שותפין שהזיקו אם אמרינן האי כולה הזיקא עבד ואולם כאן אין זה דומה דעיקר חיוב עדים זוממין נ"ל דאין זה על עדותם רק על מה שב"ד חייב הנידון ע"י עדותם וכ"מ בתוס' גבי לאו שאין בו מעשה וכזה א"ש דעת ר"ע בתכות דעדים זוממין ממונא ותמוה רק דעיקר החיוב מה שב"ד חייב וכיון שב"ד חייב משום כאילו הזיקו כבר דב"ד חייבו כבר חסיר ממונו ואף שלבסוף ב"ד ביטל הספק מ"מ מיקרי מזיק ולפי"ז מיקרי דוקא מזק של שמים ול"ע.

מצוה קפ"א יל"ע אם נקרא קרבן ורש"י פ' לך בתכות הקרבנות ומונה שם עגלה ערופה מזיק דהוא בכלל קרבן וכן במק"א המרכתי לענין שעיר המשתלח אם נקרא קרבן וכן יל"ע בפרה אדומה.

בכתובות דף ל"ו ע"ב עגלה ערופה מכפרת על הספק שימנא הרוגא אבל בגמנא הרוגא מיבין להורגו וא"כ ל"ב דמה הפירוש דהעגלה כפרה בגמיים על הספק כלפי מה כלפי הרוגא הרי לא נכפר חטאו ואפילו יחות בגמיים דוחק לומר דכיון דלא נודע כופר ואולי כל זמן שלא נודע כפרה העגלה על חטאו ואולי אף בדיני שמים ול"ע ועיין בס' שפ"א עמ"ס כריתות שמפרש דכפרת עגלה ערופה הוא על האדם שהרי נאמר ולארץ לא יכופר וע"כ מבאיים עגלה ערופה עיי"ש שכתב לכן לא מהני בה כפרת יו"כ עיי"ש.

כריתות כד' אמש אלו שנודע החטא ר"מ יצא וירעה בעדר וחכ"א ירעה עד שיקתאב ודעת מכמיס מפורש בגמ' משום דלבו נוקפו ול"ע דמ"מ מדוע חמור מאמש ודאי שאם נודע שלא היה חטא דירעה בעדר דע"ד דהכי לא אקדשיה עוד שם דעגלה ערופה דמשערפה מקבר במקומה שעל ספק בתה כיפרה ספקה והלכה לה לכאורה זה אמיא כחכמיס ולא כר"מ דמ"ש מאמש אלו ועוד נ"ב הלשון כיפרה ספקה והלכה, עיין שם בגמ' פלוגתא אם ירידתה לנחל אוסרתה או עריפה ובגמ' מובאת הראיה דעריפה אוסרתה דאם יימא דירידתה אוסרתה הו"ל ליאסר משעת ירידה בנודע שנמצא הרוגא ומדוע אי' במשנה שרק אחר עריפה נאסרה ותמהו על הרמב"ם שפסק דמשעת ירידה נאסרה ומ"מ פסק דלא נאסרה רק משעת עריפה עיי"ש והנה בתוס' שם דף כ"ה ד"ה ה"א מקשה מה ראי' דלא נאסרה מחיים דילמא ירידתה אוסרתה אלא דמ"מ אם נודע מרעה בעדר כמו אמש ודאי דכשנודע שלא חטא אמרינן יצא בעדר ומתרץ תוס' דהראיה לרבנן דדמיא לאמש אלו עיי"ש [וק"ל על קושית התוס' דאם דמיא לאמש ודאי א"כ ג"כ לאחר עריפה הו"ל מותר ושמא מ"מ כיון דנעשה מעשה כפרה לא שייך תו להתירו וכמו נזרק הדם באמש ודאי] והגראה דיש חלוק בין אמש אלו לעגלה ערופה דאמש אלו אלו בדעת המקדיש אבל עגלה אין בו הקדש דשייך לומר דאלו בדעתו רק דין דירידתה או עריפה אוסרת אבל אין אלו בדעת שום מקדיש וכזה י"ל דגם ר"מ דפליג באמש אלו בע"ע מודה דאמור, וא"ש הרמב"ם דאף דירידה אוסרת מ"מ רק משעת עריפה אמרינן דמקרב כיון דאין אלו במקדיש כלל ולכן בגמנא ההורג בטל כל הדין ורק בנעשה מעשה כעריפה דאז כפרה כמיב בה כקדשים אך לא דין הקדש כלומר דאף בטעות אינו בטל ולא קודש לזה ודוקא רבא ס"ל דהיא כמו הקדש דאלו בדעתו וע"כ הקשה דהו"ל ליאסר ודו"ק (ומיושב קו' תוס') והסברא דכפרה הלכה לה וכן אמש אלו גראה דדבר דבא על ודאי כיון שאין ודאי פרח הכל אבל דבר הבא על ספק א"כ בשעה שאל יתכן שאינו כלל ומ"מ אל א"כ מה נשתנה בנודע שאין כלום הא מ"מ אל על ספק, וזה הלשון כפרה ספקה והלכה דהא לכתחילה על ספק וספק היה וכיפר משא"כ ודאי ונודע שאינו ודאי לאו כלום והבן.

יתברך ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, וזה דין עדים זוממין, אם העידו לאבד ממון נאבד להם כמותו, ואם העידו במה שיתחייב מיתה נמיתם באותה מיתה, ואם העידו במה שיתחייב מלקות נלקה אותם. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ומה שיתחדש מהשאלות ואיך יתאמת על העדים שהם זוממין עד שנדון בהם בזה הדין במסכת מכות.

(שופטים ושוטרים, הלכות עדות פי"ח):

מצוה קפא היא שצונו לערוף את העגלה כמצותה כשנמצא חלל בשדה ולא נודע מי הרגו, והוא אמרו יתעלה כי ימצא חלל וגו', וזהו דין עגלה ערופה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק אחרון מסוטה. (שופטים ושוטרים, דיקון הלכות רוצח ושמירת נפש פי"ח):

מצוה קפב היא שצונו להכין שש ערי

מצוה קפ"ד בחקירת המחרוזים אם העכו"ם עשה המעקה אם קיים המצוה נ"פ דקיים דעיקר שלא יהא פתוח והרי אפילו נפל אחר ובנה וא"כ עיקר המצוה שיהא ולא עצם הקיום רק מה שאמ"כ קיים וא"כ אפי' ע"י עכו"ם קיים רק הפסיד הברכה דעשיית מעקה. וכ"מ ברמב"ם פי"א דברכת המצוה דמעקה אינה נגמרת בשעת עשיית המעקה עי"ש דעשיית מעקה אינה המצוה רק שיהא מעקה וא"כ נ"פ דאפשר לעשות ע"י עכו"ם אם לא שייך ברכה. באר"י וי"ע אם המצוה דוקא

מצוה קפ"ה ע"ל המצוה אמתן ולשרש ע"ז מא"י והמצוה היא באר"י וי"ע אם המצוה דוקא באר"י או בכל מקום שיד ישראל תקיפה עד"מ ארץ סיחון ועוג, ובגמ' הרואה מקום שנעקרה ע"ז אומר ברוך שעקר ע"ז מארצנו היינו שעיקר המצוה דוקא בא"י וי"ע במקום שבכשו ישראל אם ג"כ המצוה וכלל בגדר כיבוש אי הוה ממש כא"י לכל מילי או רק לענין תרו"מ אבל לאו לכל מילי וע' מזה במק"א בהרחבה.

מצוה קפ"ו יל"ע בשוגגין שלא ידע האיסור דע"ז אם גם אז הדין של עיר הנדחת דיל"ע אם עיר הנדחת גדר עונש או כפרה והנה הדין דהורגים כל אנשי העיר אף הקטנים (קטנים הוי מתלוקת בתוספתא אם הורגין) וגם הבהמה וכל החפצים א"כ לכאורה הוי גדר כפרה דבעונש אם אדם חטא בהמה מה חטאה, עוד יל"ע אם אחד שאל חפץ או גזל חפץ מחברו והלך בעיר הנדחת אם ג"כ שורפין הדבר או אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והנה אם נפרש דהוי כפרה א"ש לשון הפסוק ושרפת לה' וברש"י לשם השם ולשמו היינו כקרבן כפרה.

נמתפק בשפ"א על האיסור דלא תבנה עוד אם עבר ובנה אם צריך לסותרו והיא מרמב"ם דהבונה עיר הנדחת לוקה ואם היה מצוה לחזור ולסותרה הוי מתק לעשה, ונראה דא"ל לסותרו ואף שנאמר בתורה והיתה תל עולם היינו דוקא בשעת שריפה אבל אמ"כ אין כבר המצוה דשריפה כיון שלא היה בשעת הגמר דין כך נראה פשוט.

מקשה המנ"ח דהוי עדותשאי אתה יכול להזימה שכן הם רצו להרוג הטף והנשים ואין הורגים רק אותם והוי כאשר זמם לו ולא לזרעו וכמו שאי' בגמ' מכות לגבי עדות דבן גרושה ובן חלוצה דאין נעשין כיון שאסר שאי אפשר לקיים לזרעו והנראה מה דיש להבין בגמ' גופא דמה הפרוש דאסר בזרעו לו יהא דעד זומם המעיד על אב ובנו שחללו שבת וודאי שיתחייב מיתה ולא נאמר דאסר בזרעו כיון שהעיד גם על זרעו וה"ז דומה למעיד על אנשים הרבה ונמצא זומם וכן לו יהא דיעיד על האב שהוא בן גרושה וכן על הבן יעיד בפנ"ע שאביו נשא גרושה אז ודאי ג"כ שהוא דומה להנ"ל ורק מה שאמרו בגמ' שאסר בזרעו היינו דשם זרעו נעשה בן גרושה כחוללה מהעדות על האב ודוקא ע"ז אמרו דאסר דהוי חלק מהעצם של האב משא"כ בעיהנ"ד ודו"ק.

מקלט כדי שיהיו מוכנות למכה נפש בשגגה, ושיתקן דרך אליהם ויישירו אותם, ולא יעזבו שימנע הבורח לרוץ. והוא אמרו יתעלה תכין לך הדרך. וכבר התבארו דיני מצוה זו בסנהדרין ומכות ושקלים וסוטה. וכבר זכרנו (מצוה קע"ו) אמרם ערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ. (שם שם):

מצוה קפג היא שצונו לתת ללוים ערים לשבת כי אין להם חלק ונחלה בארץ. והוא אמרו יתברך ונתנו ללוים ערים לשבת, ואלו ערי הלוים הם ערי מקלט הקולטות על תאר מיוחד, במסכת מכות. (מצה מספרי, הלכות שמטה ויובל פי"ג):

מצוה קפד היא שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבותינו, וזה שנבנה כותל סביב הגג וסביב הבורות והשיחין והדומה להם כדי שלא יפול המסתכן מהם או בהם, וכן כל המקומות המסוכנין והרעועים כלם יבנו על סדר שיסור הרעוע והסכנה, והוא אמרו יתעלה ועשית מעקה לגגך. ולשון ספרי ועשית זו מצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בבבא קמא. (מי מצה, הלכות רוצח פי"ח):

מצוה קפה היא שצונו לאבד ע"ז ובתיהם כלם בכל מיני האבוד וההשחתה בשבירה ושריפה והריסה וחתוך כל מין במה שיהיה יותר מופלג ויותר ממהר בהשחתות, והכונה שלא נניח להם רושם. והוא אמרו יתעלה אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וגו' ונתצתם את מזבחותם, ואמרו גם כן כי את מזבחותם תתוצון. ובעבור שנזכר בגמרא סנהדרין (דף פ"ע:) אמרם מצות עשה דע"ז אמרו על צד התמה בע"ז מאי מצות עשה איכא תרגומא רב חסדא ונתצתם. ולשון ספרי מנין אתה אומר שאם קצץ ע"ז אפילו עשר פעמים והחליפה שחייב לקצצה תלמוד לומר אבד תאבדון. ואמרו שם ואבדתם את שמם בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהם ואי אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ. (ספרי, ראה, מדרש הלכות ע"ז ופקוח עכו"ם פי"ז):

מצוה קפו היא שצוה להרוג אנשי עיר הנדחת כלה ולשרוף את העיר עם כל מה שבה וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסנהדרין. (ראה, שם פי"ד):

מצוה קפז היא שצונו להרוג שבעה עממין שישבו בארץ כנען ולאבדם, שהם שורש ע"ז ויסודם הראשון. והוא אמרו יתעלה החרם תחרימם. ובאר לנו בהרבה כתובים שסבת זה כדי שלא נלמוד מכפירתם. והנה

מצוה קפ"ט על השאלה בשומע פרשת זכור בבית הכנסת של אנשי ספרד וכיונא מה שקורין בהברה שונה מכל מקום יונא דאפילו דבעי לקריאת זכור בספר תורה וצריך לשון הקדש אבל שני ההברה אינה בכלל שנוי לשון רק כשינה הנקודות והגם דבשני הנקודות מחזירין את הבעל קורא אם על ידי שנוי משמנה הבית הענין מ"מ בלא חזן יוצאין מה ידי הקריאה.

הנה בספר המנוך כתב דנשים פטורות ממצות עשה דחכירת מחיית עמלק לפי שאין עליהן החיוב דמלחמה בעמלק והמנהת חנוך כתב דתמוה לומר כן וכיון דהוי מצות עשה שאין הזמן גרמא גם נשים חייבות ואולם נראה כיון דהחיוב מדאוריתא יוצא גם בשקורא בפה ואפילו מהחומש ואין צריך עשרה והגם דבשו"ע סימן תרפ"ה משמע שצריך עשרה מדאוריתא וכן הביא המגן אברהם מתרומת הדשן והרא"ש דלקרותה בעשרה הוי מהתורה אבל זה שקבעו פרשת זכור הוי מדרבנן או משום סמוך עין לעינו כמו שכתב המנוך או משום דלא שכיחי רבים כמו שכתב המג"א ולכן יוצאים על ידי הקריאה בפורים וכן יכול לצאת גם על ידי הקריאה בפרשת פי תצא ולכן יש להקל לעשה מלוה בפרשת זכור שתקרא לעצמה מן החומש בפרשת פי תצא ושתשמדל לשמוע הקריאה לצאת השיטה שגם הקריאה בעשרה מן התורה.

באו כתובים רבים לרמוז על זה רוצה לומר על הרינתם לחזק בזה, ומלחמתם מלחמת מצוה. ואולי יחשוב חושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות, אחר ששבעה עממין כבר אבדו. וזה אמנם יחשוב אותו מי שלא הבין ענין מנהג נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות, כי הצווי שנשלם בהגיע תכליתו מבלתי שיהיה זה תלוי בזמן ידוע לא יאמר בו אינו נוהג לדורות, אבל הוא נוהג בכל דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא. התחשוב כשיאבד השם יתעלה זרע עמלק ויכריתהו עד אחריתו כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו שהבטיח אותנו באמרו כי מחה אמחה את זכר עמלק, אינו לדורות, זה לא יאמר אבל נוהג בכל דור ודור כל זמן שנמצא מזרע עמלק מצוה להכריתו. וכן להרוג שבעה עממין ולאבדם צווי נצטוינו בו והוא מלחמת מצוה ואנחנו מצווים לחטט אחריהם ולרדפם בכל דור ודור עד שיכלו ולא ישאר מהן איש, וכן עשינו עד אשר תמו ונכרתו בימי דוד ונתפזרו הנשארים ונתערבו באומות עד שלא נשאר בהם שרש, ולא בעבור שנכרתו תהיה המצוה שנצטוינו להרגם בלתי נוהגת לדורות ואפילו אחר כלותם ואבדם, מפני שאלה המצות אינן נקשרות בזמן ולא במקום מיוחד כמו המצות המיוחדות במדבר אבל הם נקשרות בו כל זמן שימצא שיהיה אפשר בו הצווי ההוא. ובכלל הנה ראוי לך להבין ולדעת ההבדל אשר בין המצות והדבר ההוא שנצטוינו עליו, כי פעמים הרבה תהיה המצוה נוהגת לדורות אבל יהיה הדבר שנצטוינו עליו כבר נעדר באחד מהמקומות מהדורות, ולא בהעדר הדבר שנצטוינו עליו תשוב המצוה בלתי נוהגת לדורות אבל תהיה בלתי נוהגת לדורות כשיהיה ענין בהפך, והוא שיהיה דבר נמצא בענין אחד מן הענינים, והוא חייב לעשות המעשה אחד או משפט אחד בזמן מן הזמנים והוא היום בלתי נוהג אע"פ שהדבר ההוא נמצא באותו ענין, כמו לוי שהיה פסול במדבר והוא כשר אצלנו היום, וכמו שהתבאר במקומו. והבן זה השרש ושים אותו בלבבך. (שופטים ושוטרים, הלכות מלכים פרק ה'):

מצוה קפח היא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשו זכרים ונקבות קטנים וגדולים. והוא אמרו יתעלה תמחה את זכר עמלק. וכבר קדם לנו שלש מצות נצטוו בני ישראל בכניסתן לארץ, למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה ולמחות זרע עמלק. ומלחמה זו היא מלחמת מצוה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"א מסוטה. (מי פנא, הלכות מלכים פ"ה):

מצוה קפט היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו, ולשנוא אותו בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן. והוא אמרו יתעלה זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שתהא שנאתו בפיך, הלא תראה שמואל בהתחילו לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחר כך צוה להרגו. והוא אמרו יתברך פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל. (מי פנא, הלכות מלכים פ"ה):

מצוה קצ היא שצונו המשפט שנתן לנו במלחמת שאר האומות והיא הנקראת מלחמת הרשות, וזה שאנחנו נצטוינו כשנלחם עמהם שנבטיחם על נפשם לבד אם ישלימו עמנו ויתנו לנו הארצות ונחייבם לתת לנו מסים, ואין שומעין להם עד שיקבלו עליהם את הכל, והוא שיתנו דבר ידוע בכל שנה לפי מה שיגזור המלך שיהיה בעת ההיא, ושיהיו תחת ממשלתו משפילים עצמם ומקטינים, והוא ענין השעבוד, ואם לא ישלימו עמנו נצטוינו להרוג כל זכר הגדולים אשר במדינה ההיא ולקחת את כל אשר להם והנשים, והוא אמרו אם לא תשלים עמך וגו'. וזה כלו נכנס בגדר מלמת הרשות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בח' מסוטה ובב' מסנהדרין. (שופטים ושוטרים, מלכים פ"ו):

מצוה קצא היא שצונו שנמנה כהן שיוכיח לעם תוכחת המלחמה ויחזיר מי שאינו ראוי לו להלחם או לחולשה בעבור שתהיה מחשבתו בענין יחייב לו מעוט הגבורה למלחמה, והם שלשה דברים שבאר הכתוב, ואחר כך יכנסו למלחמה. וזה הכהן נקרא כהן משוח מלחמה ויאמר בתוכחת הלשון האמור בתורה ויוסיף על זה

מצוה קצ"ה נשאלתי אם מותר ללוות כסף לצדקה שעדיין אינו עומד ליתן לעניים עד עכשו מלי שנה וכך דנבי' רנ"ט מתבאר דאסור ללוות לצדקה שכבר נתה ליד הגבאי ועד שלא נתן לגבאי מותר להלוות והנה טעם החלוק בין כשנתה ליד הגבאי שאסור להלוות לא נתבאר ואפשר לפרש הטעם דכיון שכבר נתה ליד גבאי ושמא יבואו לו עניים ולא יהא אצלו מעות לצדקה וכמ"ש הרמ"א בסי' רנ"ט סעיף א' בטעם דאין נותנין במעות לצדקה שמא יבואו עניים ולא יהא לתלק ולכן המיר בצדקה שאין הקרן עומדת ליתלק רק הרווח ולכן כשלא נתן ליד גבאי מותר דעדיין לא לתלוקה ולפי"ז הכא נמי בצדקה שאין עומדת ליתלק עכשיו לעניים שרי להלוות עד הזמן שמושב ליתן לעניים ולפי"ז יצא חדוש דין דמעות לצדקה שאין מושב ליתן לגבאי לתלק רק הוא עצמו רוצה לתלק ומבואר דאז מיב מיד כשיש עניים אז אפי' לפי שכבר ליד גבאי יהא אסור ללוות מהמעות לפי הטעם שנתבאר דשמא יבואו עניים ולא יהא מידו לתלק.

אלא דמהא נבי' רנ"ח ס"ח (והמקור לזה הם דברי המרדכי במסכת ב"ק דף ל"ו ע"ב) דאם זכה הגבאי במעמד שלשתן כבר אסור ללוות כמו בא ליד גבאי וחזינן מזה שאין הטעם בבא ליד גבאי כיון שכבר עומדת הצדקה לתלק כיון שכאן אין המעות ביד הגבאי ועדיין אינו עומד לתלוקה ולפי"ז יומר נראה דהחלוק הוא מדין קנין דכל זמן שלא בא ליד גבאי כיון שאינו קנוי לעניים לכן יכול להלוות המעות אבל אחר שנקנה לעניים או לגבאי שוב אין המעות שלו אלא של העניים ולכן אפי' הגבאי עצמו אין יכול להלוותן ולפי"ז אפי' הוא עצמו רוצה לתלק לעניים ללא גבאי ויש בעיר עניים מ"מ יכול להלוות המעות כל זמן שלא באו לידי עניים ואלא כפי מה שיוצא לטעם הראשון הנ"ל.

אלא שקשה על הטעם הזה שכיון דקי"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואם כן כבר קנו העניים אפי' קודם שבא לידי גזבר ומה החלוק לענין קניתם האמנם בריטב"א קדושין דף כ"ז ע"א מבואר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אינו קנין גמור אבל א"א לעניים לקנות מכח זה אלא בקנין דמעמד שלשתן או בחזקה ולדבריו עיקר הקנין דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט היינו דוקא לענין שהחפץ יוצא מרשותו אבל עדיין אינו בא לרשות עניים אלא בקנין ומביא הריטב"א ראיה לזה מהא דמצות ביעור דמרומה ומעשר שאינה מקיימה אלא עד שיקנה לכהן ולוי ולא נאמר דמכח האמירה לגבוה כבר חשוב כנמסר לכהן ולוי לפי שאין אמירה לגבוה הקנאה גמורה ולדבריו אפי' שפיר החלוק בין בא ליד גזבר שאז כבר הוו קנין לעניים במעות ולכן אין יכולים לשנות המעות ולהלוות כיון דכבר אינו של המקדיש רק של עניים והאיך יצווה מעות של עניים.

אמנם נראה דרוב הראשונים מולקים על דעת הריטב"א וס"ל דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט היינו שכבר קנו ממש לעניים והוי שלהם, וכמו שמצינו בש"ך חו"מ סי' רנ"ה אות ו' במה שהביא שם קו' הרשב"א על מה שאמרו דאחר שבא ליד גזבר כבר א"א לישאל על ההקדש ומקשה דגם קודם שבא ליד גזבר הוי של הגזבר מכח אמירה לגבוה ולדברי הריטב"א לא קשה מידי דאפי' אמירתו לגבוה עדיין לא קנוי לגזבר עד שיגיע לידו, וכן מוכח בחומ' ב"ק דף ל"ו ע"ב דלא ס"ל כריטב"א הנ"ל.

והנה לשיטת הרשב"א והראשונים דלא ס"ל כריטב"א לא קשה הוכחת הריטב"א מהא דבעור מעשרות שצריכים להקנות לכהן ולוי קנוי מכח האמירה דס"ל דאין הכי נמי דבתרומה מאמרים יעוררו הלבבות למלחמה ויביאם לסכן את עצמם לעזור דת ה' לעבדו ולשמור מצותיו ולהנקם מהסכלים המפסידים יושר המדינות. והוא אמרו יתעלה והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן וגו'. ואחר כן יצוה להכריז במעשה החיל שישובו חלושי הלבבות וכל מי שבנה בית חדש ולא חנכו או נטע כרם ולא חללו או ארש אשה ולא לקחה כמו שבאר לשון הכתוב. ואמרו בגמרא (סוטה מ"ד) כהן מדבר ושוטר משמיע, וזה כלו רוצה לומר תוכחת משוח מלחמה והכרזה בעורכי המלחמה היא חובה במלחמת הרשות ובה הוא דין התוכחות ואמרו מלחמת מצוה אין בה שום דבר מזה לא תוכחות ולא הכרזה כמו שהתבאר בח' מסוטה. ושם התבארו משפטי מצוה זו. (שופטים ושוטרים, מלכים פ"ז):

מצוה קצ"ב היא שצונו כשיצאו חיילותינו למלחמה להכין להם דרך חוץ מהמנחות לצאת בו העם ולא יעשה איש צרכיו בכל מקום ובין המלונות כמו שיעשו האומות. והוא אמרו יתעלה ויד תהיה לך. ולשון ספרי אין יד אלא מקום שנאמר והנה מציב לו יד. (כי תצא):

מצוה קצ"ג היא שצונו שיהא כלי החפירה תלוי עם כלי המלחמה עם כל אחד מאנשי החיל לחפור בו במקום יפנה בו בדרך ההיא המוכנת לזה ויכסה הצואה אחרי צאתו עד שלא תראה הצואה על פני הארץ כלל במחנה המלחמה כמו שאמר בראש הפרשה כי תצא מחנה על אויביך. ולשון מצוה זו ויתד תהיה לך על אזניך. ולשון ספרי אין אזניך אלא מקום זיוניך. (כי תצא, הלכות מלכים פ"ז):

מצוה קצ"ד היא שצונו להשיב את הגזלה בעצמה אם היא נשארה בעצמה, ואם נשבע בתוספת חומש, או לתת דמיה אם נשתנית. והוא אמרו יתעלה והשיב את הגזלה. וכבר בארו במסכת מכות (דף י"ד) שלאו דגזל הוא לאו הנתק לעשה, ואמרו הכתוב אמר לא תגזול והשיב את הגזלה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בב"ק. (ויקרא, הלכות גזלה פ"א):

מצוה קצ"ה היא שצונו לעשות צדקה ולחזק

ומעשר מכח האמירה לגבה נקנה הפרות לכהנים וללוים ושייך לשבט אבל אינו מצורר לאיזה כהן ולאיזה לוי ולזה צריך עוד קנין נוסף להקנות לאיזה כהן שירצה וביאור מעשרות לא סגי במה שהפירות שייכין לשבט אלא גם צריך לברר לאיזה כהן.

אלא על שיטה זו קשה ממה שהביא הריטב"א ראיה מהא דב"ק דף נ"ו דלא קנה הגזבר אלא במעמד שלשתן והרי קונה גם לפני זה מכח אמירה לגבה וכן יתרצו כן ומה שהעיר הריטב"א דאפי' אמירה לגבה כמסירה להדיוט דכל זמן שאינו ברשותו האיך יכול להקדישו ולהקנותו ג"כ לא קשה דרוב ראשונים ס"ל דה"ל שאפשר להקדיש אפי' דבר שאינו ברשותו או לא בא לעולם ויש בזה תריצות גדולה (וגם מזה מוכח דפליגי הראשונים על הריטב"א ז"ל עיין בדבריו ודו"ק).

אלא דלשיטה זו אי אפשר לבאר החלוק בין בא ליד גזבר דאסור להלוות המעות מכח שכבר קנו העניים דלשיטתם כבר קנו העניים קודם שבא לגזבר ולכן צריך לומר כטעם הראשון דבבא ליד גבאי אסור להלוות המעות שמא יטאו עניים ולא ימצאו ליתן להם ומה שקשה על זה דאם כן מדוע בקנה הגבאי במעמד שלשתן כבר אסור להלוות וכן למה צריך הגבאי לקנין מעמד שלשתן והרי קונה ממילא מכח אמירה ונראה לבאר דכשנודר לצדקה אם לא היה בדעתו ליתן מיד לצדקה אינו מחויב ליתן לצדקה מיד ויכול להמתין עד שיטא הגבאי אבל כשכבר קנה הגבאי ממעמד שלשתן כבר מחויב ליתן מיד לגבאי ולעניים ולכן אין יכול להלוות בשום אופן. (ועיין עוד במלות הפרשת חלה שבא לידי כהן).

וכיון שנתבאר דעיקר הטעם שאסור להלוות שמא יטאו עניים ולא יהא ליתן להם הגם שצריך ולכן נראה דצדקה שאין עומדת ליתן מיד לעניים מותר להלוות בינתיים ויחזיר בזמן שצריך ליתן להם וכמו שכתב הרמ"א בצדקה שרק הפירות לעניים, וכן מצאתי בדרב"ז מלך שלישי סימן תתנ"ז-תתי"ד שאם הגבאי עשיר ומקבל על עצמו אם יטאו עניים יתן משלו יכול להלוות מעות לצדקה כיון דליכא חששא דשלא יתן לעניים ומוכח שגם הוא הבין דעיקר הטעם שמא יצטרכו העניים למעות הגם דל"ע דמ"מ האיך מותר להלוות הואיל וכבר המעות של עניים אלא דלפי זה אם אין בדעתו ליתן לגבאי אלא מפרש מעות לצדקה לעניים אם הפרש מעות לצדקה לעניים מיד כבר אסור להלוותם דשמא יטאו העני ולא יוכל ליתן לו. אולם כל זה כשפירש לאיזה צדקה הוא נותן אבל אם לא פירש לאיזה צדקה הוא נותן פשיטא דיכול להלוות לאחר דגם זה בכלל צדקה ומה שאסור להלוות הוא דוקא כשכוון לצדקה מסוימת דאין יכול לשנותה לצדקה אחרת ופשוט.

וללוות מקופת צדקה כבר האריכו האחרונים שאם הקופה שייכת לצדקה אז כבר קנו העניים מדין כליו של קונה ברשות מוכר שקי"ל שקונה ולכן תשוב כבא ליד גזבר אלא דלפי מה שבארנו דעיקר הטעם דבא ליד גזבר משום שכבר עומד ליתן לעניים אבל הקנין כבר נעשה באמירה תמוה דבריהם דמה בכך שכליו של קונה ברשות מוכר קנין דהרי קונה מקודם מדין אמירה לגבה ורק בא ליד גזבר עומד לחלק ולכן אם אין הקופה עומדת לחלק עד שיטא הגזבר לקחת מעות הקופה היה מותר ללוות מהקופה עד הזמן שיטא הגזבר אלא דבאמת צריך עיון על זה דמ"מ כיון שהעניים קנו מדין אמירה האיך מותר להלוות המעות אלא רשותם וצריך לומר דהוי כהתנה מעיקרא בשעת נתינה שיהא רשאי להלוות אחר כך, אלא שיש לומר כמו שמבואר בסימן ת"ח אם קנה הגבאי מדין מעמד שלשתן אין יכול עוד להלוות ולפי זה הכא נמי שכבר קנה הגבאי מדין כליו של קונה והגם דיש להעיר על זה דלשיטת הנמוקות לא קנה בכליו של קונה אלא אם כן אמר לו קני ואין לומר דקונה מצד אחר שמבואר בגיטין דף ע"ח שאם אין מקפיד על הנתת הכלים קנה גם האחר שנתנו וכמו כן בקופה קנתה גם האחר אבל משמע שם ברש"י ומפרש כן בתוספת שדוקא בשאמרו כן ולא בשאר אדם. וכל שכן קופה שאין קבועה תמיד מקומה נראה דלא שייך לומר שקנתה האחר שנתנה הקופה.

ומצאתי זאת יש בה עיון אם יש קנין אחר להקדש עיין קצות סימן ר' ומגן אברהם סימן קנ"ה במולא אבדה בית הכנסת אלא דמכל מקום צריך לחוש לשיטות דס"ל דבכל אופן קונה הכלים לגזבר ותשוב כקנה הגזבר במעמד שלשתן ואסור להלוות המעות, וקופה של צדקה שאין נותנה לגזבר רק הוא עצמו מחלק לעניים נראה דחמור טפי דהוה כאלו הוא עצמו הגזבר אלא אם כן התנה שנותן לצדקה בעת שיעלה בדעתו והעלה בהלואה שיוסיף עוד מעט כשמחזיר דאז הוי רווח לעניים ותשש ריבית ליכא או יתנה במפורש שנותן רק אם אפשר לו להלוות אח"כ דאז יוכל ליתן יותר והוי רווח לעניים וכן נראה.

וגם לפרוש מקופה של צדקה מבואר דלפרוש הוא אותו דין של הלוואה עיין ברמב"ם שמפרש הא דמוחר לשנותה שאמרו בערכין דף ו' היינו לפרוש וליתן אחר תחתיו ועיין שם בשפת אמת ערכין אלא שנראה שאם פורש למעות גדולות בחופן שיש ניחותא לגזבר ולעניים מותר אבל להיפוך לפרוש ולתת לצדקה המעות הקטנות צריך עיון אם מותר ורק בחופן שלא בא לידי גזבר שרי.

מי שיש לו מעות מעשר אם הפרש בפיו מחויב ליתן לעניים מיד משוס נדר ושובר על בל תאחר אבל אם משאיר אפילו שיש בה רווח לעניים כגון שהיה המעות בבנק ועולה הקרן מכל מקום אסור ואם לא הפרש בפיו מותר להשהות ובפרש כשיש רווח לעניים ויותר נראה דמעות מעשר הוי כמו מעשר דגן וכיונא בה שאין חיב להפרש רק כשבא לאכול הפרות ולכן אם יש לו סכום כסף ומפקיד כל הסכום ואין נהנה ממנו אין צריך ליתן עדיין המעשר עד שירצה להשתמש בכסף.

ע"ד המנהג בבית האבל ר"ל שמימין קערות ריקות והבאים נותנים שם לצדקה ואי הית קערה אלא רשות ולא נודע מי הוא ולא בא ועבר זמן רב והשאלה על המעות מה דינם אם להיתם

כך עד שיטת אליהו דיש לעיין אם האי מעות נקרא בא ליד גזבר והגראה דכיון דלא הוי אגר המשתמרת וכ"ש כשהכנים ללא רשות דלא שייך בה קבל שמירה ועכ"פ כשהקערה פתוחה אין קונה לו אגרו וכלל יש ספק אם יש אגר להקדש והג"מ בקופסא של צדקה אם נקרא בא ליד גזבר ועכ"פ נראה דלא מקרי בא ליד גזבר וכיון שכן נראה דמותר לשנות לצדקה אחרת דאף דמטותר דאין משנין מצדקה לצדקה נראה דכל זה דוקא כשנתנו לצדקה פלונית משא"כ כשהנותן לצדקה נותן סתם נראה דאין נ"מ מה היתה דעת בעל הקערה וכ"ש לפי הנ"ל דלא קנה ויותר מזה דכיון דלא בא ליד גבר אכתי של בעלים ודאי דעת הבעלים שלא יהא הכסף מונח רק אם יש ספק תינתן לצדקה אחרת וכל כה"ג אחלינן בחר דעת בעלים וע"ז אמרו שודאי עדיף (וכ"מ בדוכתי טובא בש"ס) ועיין גיטין י"ד ע"ב כל מה שירצה שלים יעשה ומה זה וע"כ הכוונה שעל דעת כן נתן לו ואף שלא אמרו כן וכ"מ בתשובת הרא"ש המיאו הטור סי' רפ"ג דכ"ז שלא בא ליד גזבר הרי הוא של בעלים ועי"ש.

עוד יש לספק אם שייך בהקדש גדר יאוש ולומר שהגזבר המיאשם והוי הפקר ועיין גיטין ל' מכרי כהונה וברש"י שנתיאשו מזה הכהנים וליכא גזל שבטו ובמשנה קמי על כהן ועמי משמע דבעמי ג"כ שייך יאוש רק יל"ע בכאן מי הוה יאוש שלא מדעת והנה פשוט דהנותן לצדקה לגבאי עבור איזה ענין ואח"כ נתבטל אותו הענין ע"ד משל שהעשירו עניים וודאי דאין יכול לחזור בו מהצדקה ויטלן לעצמו דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכבר זכה הקדש ואם אין שייך אותה לצדקה תינתן לצדקה אחרת וכן מפורש במרדכי פ"ג דמגילה גבי מי שנתן קרקע לבית הכנסת עי"ש רק יש לספק אם כבר נתן המעות לגזבר מי מעתה יחלקם לצדקה הגזבר או הבעלים ועיין עוד בתק"א אריכות בזה רק לא נתפרש דין האוסף לצדקה סתם ואח"כ בטל הענין דלכאורה אז מיד האוסף לעשות בצדקה לכל ענין לצדקה שיראה בעיניו כיון דניתן לו בסתמא.

מצוה קצ"ו נסתפקתי אם האדון נתן לעבד הענקה לפי שלותו בתוך שש שנים אם מקיים ג"כ בזה המצוה או שצריך לחזור וליתן לו, ובכלל יש לעיין אם האדון שחררו בתוך שש שנים אם ג"כ מחויב בהענקה או דוקא אחר שש שנים אז המיוב בהענקה ועיין בגמ' גבי טרש שלא עבד אז מצה אם מחויב בהענקה אבל אין דומה לכאן שהאדון שחררו.

יל"ע בשולם העבד ללא הענקה אם צריך לחזור וליתן לו או כבר עבר מ"ע זו.

מצוה קצ"ז היא שצונו להלוות לעני להקל לו מעניו ולהרחיב לו, וזה מצוה היותר חזקה ויותר מחוייבת מכל מצות צדקה, כי מי שנתגלה ונתבזה לשאול מיד האנשים אין צרת עניו כמו צרת המסתתר שירצה להעזר עד שלא יתגלה עניו ויתבזה. והצווי במצוה זו הוא אמרו יתעלה אם כסף תלוה את עמי. ולשון מכילתא כל אם שבתורה רשות חוץ משלשה וזה אחד מהם, ואמרו אם כסף חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר העבט תעביטנו חובה ולא רשות. וכבר התבארו דיני מצוה זו בכתובות. (ואלה המשפטים, הלכות מלוה ולוה פ"ט):

מצוה קצ"ח היא שצונו לבקש רבית מן העו"ג*) ואז נלוה לו עד שלא נועילהו ולא נעזור לו ואפילו בענין שנהנה עמו כמו שהוזהרנו מעשות כך לישראל. והוא אמרו יתעלה לנכרי תשיך שבא בפירוש המקובל שזה מצות עשה. ולשון ספרי לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה, ולמצוה זו גם כן תנאין דרבנן. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בבבא מציעא. (מ' מצ', הלכות מלוה ולוה פ"ה):

מצוה קצט היא שצונו להשיב המשכון לבעליו הישראל בעת צרכו אליו אם יהיה המשכון ממה שיצטרך אליו ביום כנון כלי מלאכתו ומעשהו ישיבהו ביום וימשכנהו בלילה ואם היה ממה שיצטרך אליו בלילה כמו הכסת והמכסה שישיבהו לו בלילה וימשכנהו ביום. ולשון מכילתא עד בא השמש תשיבנו לו זה כסות יום שאתה מחזיר לו כל היום כסות לילה שאתה מחזיר לו כל הלילה מנין תלמוד לומר השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש מכאן אמרו חכמים שאם משכן לו כסות יום מחזיר לו כל היום וכסות לילה מחזיר לו כל הלילה. וכבר התבאר בגמרא מכות (דף ע"ז) שאמרו יתעלה לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו הוא לאו הנתק לעשה והעשה הוא אמרו השב תשיב לו מלמד שמחזירין כסות לילה בלילה וכסות יום ביום. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ח' מציעא. (ואלה המשפטים, מצ', הלכות מלוה ולוה פ"ג):

מצוה ר היא שצונו לתת שכר שכיר ביומו ולא יאחר אותו ליום אחר. והוא אמרו יתעלה ביומו תתן שכרו. ודין מצוה זו שיהיה שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום כמו שנבאר במצות לא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ט ממציעא. ושם התבאר שזה מחוייב בכל שכיר יום בין בנכרי בין בישראל מצות

*)הראב"ד והרמב"ן משיגים עליו שאין זו מ"ע כלל, ובספרי אינו אלא לומר שכשמלווה לישראל ברבית עובר בלאו הבא מכלל עשה, וכן הסכמת כל הפוסקים:

מצוה ר"ג בגמ' דטעינה דוקא בשכר מתיב יל"ע מה הכוונה בשכר אם כל שכר שנותן לו או דוקא בשכר הרגיל לזה, והנה בפריקה דלה בגמ' לומר דהטעם משום לעב"מ ודמי שם (כ"פ הרמב"ם), ויל"ע אם היה חמורו וחמור אדם אחר מי קודם אם נאמר שלך קודם או כיון דחברו הוי מצוה ושלו רשות א"כ יקדים לחברו וג"כ יל"ע חמור אביו וחמור רבו מי הוי כאבידה דרבו קודם או לא.

מצוה ר"ד פסחים דף י"ג דמפקיד פרות אצל חברו ונחסרו הולך ומוכרן וכן חמץ בע"פ ובל"ע דמ"מ האיך יכול למכור מה שאין לחברו ואין לומר דמשום דעברה היא לו הוא זכות חכין לאדם, הלא בקצות סי' ר"מ מביא השיטות דרק לתת לאדם מועיל זכין אבל לקחת מאדם לא מהני אפי' אם היא טובה לו ובתוס' וברא"ש בפסחים ועוד כתבו דיכול למכרן משום השבת אבידה ונראה דכמו להשיב אבידה המילה התורה לקחת חפץ של חברו מזין דהמילה התורה חפץ של חברו לקחתו משום הטעה ה"נ מותר לו למכור מכח דין דהשבת אבידה.

ועוד נראה בה דכל שע"י מעשיו בא רווח ודאי לבעלים ומילו מהפסד שרי לקחתו דהוי כהסכמת הבעלים מראש וכן תמצא בב"מ דף ק"ז בהא דתחלי דבי כיתנא והיסוד בה דכל דבר שאין הבעלים מקפידין אם יעשו כן מותר לעשות.

בגמ' השב תשיבם אפי' מאה פעמים ושאלני מכ"א דמה שייך בשלמא הוכיח מוכיח אפי' מאה הכוונה אפי' לא שמע וכן כיו"ב אבל כאן היכי מיירי דאם לא המזיר לבעליו עדיין לא קיים אפי' פעם אחת ואם המזיר ונאבד שוב א"כ מאי ס"ל והרי זו אבידה חדשה וכי בשביל שאבדה פעם אחת לא יצטרך להשיב פעם שני' וכן קשה מהענק תעניק בספרי ול"ע.

מצוה ר"ו בגמ' ברור לו מיתה יפה ואהבת לרעך כמוך אין להקשות דהרי הוא רשע שמצוה לשנאתו דאינו עושה מעשה עמך ועליו לא נאמר ואהבת לרעך דכיון דע"י המיתה מתכפר לו שפיר מיב לאוהבו והוי כגיטו וידו באין כאחד ודו"ק.

מצוה רא היא שצונו להיות השכיר אוכל מהדבר שיעבוד בו בעת עבודתו כשיהיה הדבר מחובר לקרקע. והוא אמרו יתעלה כי תבא בכרם כי תבא בקמת. וכבר התבאר בגמרא מציעא (דף פ"ז) כי משני אלו הכתובים למדנו שהאדם אוכל במחובר לקרקע בשעת מלאכה ושלא יספיק לנו הכתוב האחד מבלתי חבירו עמו, כמו שבארנו במה שקדם אצלנו באמרנו עד שיאמר ושני כתובים ואם לאו לא שמענו אם כן מצות עשה זאת עלה עניינה משני כתובים כלומר היתר אכילה לשכיר מן המחובר. ובבאור אמרו (שם) אלו אוכלין מן התורה וכו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ז ממציעא. (שם שם פ"ג):

מצוה רב היא שצונו להוריד המשא מעל הבהמה שנתיגעה במשאה בדרך. והוא אמרו יתעלה עזוב תעזוב עמו. ולשון מכילתא עזוב תעזוב לשון פריקה ושם נאמר וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ולא תעשה כלומר שאנחנו נצטווינו לפרוק מעליה משאה והוזהרנו גם כן מהניח אותה רובצת תחת משאה ואם הניחה עבר על עשה ועל לא תעשה. הנה התבאר עזוב תעזוב מצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ב ממציעא. (ואלה המשפטים, הלכות גזלה פ"ג):

מצוה רג היא שצונו להקים המשא על הבהמה או על האדם כשיהיה לבדו אחר שהורידו זולתנו, שאנחנו כמו שנצטווינו להורידו כן נצטווינו להקימו. והוא אמרו יתעלה הקם תקים עמו. ולשון מכילתא הקם תקים עמו זו טעינה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני ממציעא, ושם התבאר שמצוה מן התורה לטעון ומצוה מן התורה לפרוק. (שם פ"ז, שם):

מצוה רד היא שצונו להשיב האבדה לבעליה. והוא אמרו יתעלה השב תשיבם לאחיך ובבאור אמרו השבת אבדה עשה היא ואמרו גם כן באבדה נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה. והנה נבאר לא תעשה של אבדה במקומו. וכבר התבארו דיני מצוה זו בשני ממציעא. (ואלה המשפטים, הלכות גזלה פ"א):

מצוה רה היא שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר התוכחה ואין ראוי שיאמר אחר שאני לא אחטא אם יחטא אחר זולתי מה לי עם אלהיו, זה הפך התורה אבל אנחנו מצווין שלא נחטא ושלא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה ואם השתדל להמרות חייבין אנו להוכיחו ולהשיבו ואע"פ שלא יצא עליו עדות וחייב עליו דין. והוא אמרו יתעלה הוכח תוכיח את עמיתך, ונכנס בצווי הזה שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא נחשוב לו עון אבל נצטווינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש. ולשון ספרא מנין שאפילו הוכיחו שתים או שלש פעמים שחוזר ומוכיח אותו תלמוד לומר הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. וכבר בארו חכמים שחיוב מצוה זו על כל אדם ואפילו הפחות לנכבד הוא חייב להוכיחו ואפילו קלל אותו ובזהו לא יסור מלהוכיחו עד שיפריז כמו שבארו מקבלי התורה ואמרו (ערכין ט"ז:) עד הכאה. ויש למצוה זו תנאים ומשפטים התבארו במקומות מפוזרים מהתלמוד. (קדושים פרק, מדע הלכות דעות פ"ו):

מצוה רו היא שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כאשר נאהב עצמנו ושתהיה אהבתו וחמלתו לאחיו כאהבתו

מצוה ר"י גמ' הרי שאמר לו אביו תלה את השבת אי אל תמזיר אבידה יכול יעמע לו ולכאורה ההו"א שישמע משום שעשה דכבוד אב דומה ל"ת ותמהו ע"ז תוס' ישנים כתובות מ', דהתם גבי אותם דלא אמרינן עדל"ת כיון דלא אמרה לא בעינא מי איכא למנה כלל והכ"נ אם יאמר האב שאינו צריך הרי ליכא מצוה כלל ונראה לומר כלל דשם אם אומרת שאינה רוצה ליכא מצוה כלל משא"כ כאן אפי' אם אביו אומר שאינו רוצה מ"מ אם הוא צריך ותמצוה לאומו דבר אפי' אומר שאינו רוצה אכמי יש מצוה בעשיתו והנה הטעם שאינו דומה משום דאמרינן אמה והוא מיבין בכבודי והיינו לאו מגדר שאין דומה רק שליכא כלל מצוה בדבריו כיון דגם הוא מיב בכבוד הקב"ה ויש לספק איפכא אם האב מצוה דבר שאינו צריך לו כלל אם גם אז יש הדין דכבוד אב וא"פ דמ"מ יש.

נראשונים גבי אל תמזיק מתבאר דמצות כבוד אב ואם דוקא כשאומרים לו לעשות מעשה שנהנין ממנו אבל אמרו לו סתם לעשות ואין נהנין מזה כלום לא שייך מה כבוד אב משום עצם מה שצוהו לעשות.

וחמלתו לעצמו בממונו ובגופו וכל מה שיהיה ברשותו אם ירצה אותו ארצה אני אותו וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה ואהבת לרעך כמוך. (קדושים פרשה, מדע הלכות דעות פ"ו):

מצוה רז היא שצונו לאהוב את הגרים והוא אמרו יתעלה ואהבתם את הגר, ואע"פ שהיה נכלל בזה עם ישראל באמרו ואהבת לרעך כמוך שזה הגר גר צדק אבל מפני שנכנס בתורתנו הוסיף האל אהבה על אהבתו וייחד לו מצוה נוספת כמו שעשה באזהרת ולא תונו ואמר וגר לא תונה. והתבאר מלשון הגמרא (מציעא פט:) שחייבין על אונאת הגר משום לא תונו ומשום וגר לא תונה גם אנחנו חייבין באהבתו משום ואהבת לרעך ומשום ואהבתם את הגר, וזה מבואר אין ספק בו ואיני יודע אדם ממי שמנה המצות שסכל זה, וברוב המדרשות בארו שהאל צונו על הגר כמו שצונו על עצמו אמר ואהבת את ה' אלהיך ואמר ואהבתם את הגר. (והיה עקב, מדע הלכות דעות פ"ו):

מצוה רח היא שצונו לצדק הפלס והמאזנים והמשקולות והמדות להפליג בצמצומם. והוא אמרו יתעלה מאזני צדק. ולשון ספרא מאזני צדק צדק את המאזנים יפה אבני צדק צדק את המשקולות יפה, איפת צדק צדק את האיפה יפה, והין צדק צדק את ההין יפה. וכבר נודע שהאיפה היא מדת היבש וההין מדת הלח, ואלה כלם ענינים אם נשתנו מיני השיעורים כפי הדבר שישקול או ימוד אמנם הוא שיעור ערך מן המערכים, ואלו כולם רוצה לומר הפלס והמאזנים והאיפה יקראו מדות והצווי שנצטווינו להפליג בצמצום השיעור המוסכם עליו מכל מין ומין מהם יקרא מצות מדות. ולשון ספרי על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים וכל הכופר בה כופר ביציאת מצרים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי מבתרא. (קדושים פרשה, הלכות גנבה ואבידה פ"ט):

מצוה רט היא שצונו לכבד החכמים ולקום מפניהם ולגדל אותם. והוא אמרו יתעלה מפני שיבה תקום והדרת פני זקן. ולשון ספרא תקום והדרת קימה שיש בה הדור. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ראשון מקדושין. ודע שעם היות מצוה זו מחוייבת לאנשים כלם בכלל כלומר לכבד החכמים ואפילו לחכם ששוה לו בחכמה כמו שבארו באמרם (נ"מ ל"ג) ת"ח שבבבל (היו) עומדים זה מפני זה דע שיש בכבוד דברים נוספים על התלמיד, וזה כי כבוד התלמיד לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא מחוייב לחכם ויתחייב לו עם הכבוד המורא כי הם כבר בארו שחק רבו עליו כחק אביו שחייבו הכתוב לכבדו ולירא ממנו. ובבאור אמרו (שם) אביו ורבו רבו קודם. וכבר אמרו (סנהדרין ה':) שאינו מותר לחלוק עם רבו רוצה לומר בחלוק לצאת מהוראתו ודינו ושיסמוך בחכמתו וילמד או ידון ויורה אלא אם כן יתן לו רשות ואין מותר לו להתקוטט עמו או להתרעם ממנו ולא לחשדו שיהרהר אחריו בפועל או במאמר ממיני הרהור כי אפשר שלא רצה זה. ובפרק חלק (דף ק"י) אמרו כל החולק על רבו כאילו הוא חולק על השכינה שנאמר בהצותם על ה', וכל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה מריבה עם הקב"ה שנאמר המה מי מריבת קדש וגו', וכל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה', וכל המהרהר על רבו כאילו מהרהר על השכינה שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה, וזה כלו מבואר כי מחלוקת קרח ומריבת בני ישראל ותלונתם והאשימם וחשדם אמנם היה עם משה שהיה רבן של כל ישראל ושם הכתוב כל ענין מהם על ה'. ובבאור אמרו (פסח פ"ד) מורא רבך כמורא שמים, וזה כלו לקוח בראיה מהיות הכתוב מצוה לכבד את האבות והחכמים כמו שהתבאר במקומות רבים מהתלמוד לא שהיה מצוה בפני עצמה, והבן זה. (קדושים פרשה, מדע הלכות פגעות פורענות):

מצוה רי היא שצונו לכבד אב ואם. והוא אמרו יתעלה כבד את אביך ואת אמך. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתלמוד ועיקרו בקדושין. ולשון ספרא איזהו כבוד מאכיל ומשקה מכנים ומוציא. (ויקרא יתרו, הלכות ממרים פ"ו):

מצוה ריא היא שצונו לירא מאב ואם, והוא שיתנהג עמהם כמנהג עמהם כמנהג מי שהוא ירא ממנו שיעגישהו כמו המלך, וילך עמהם כדרך שילך עם מי שמפחד ממנו וירא מהגיע לו ממנו מה שימאס. והוא אמרו יתעלה איש אמו ואביו תיראו. ולשון סיפרא איזהו מורא לא יושב במקומו ולא מדבר בפניו ולא סותר את דבריו. וכבר התבארו

מצוה ריב היא שצונו לפרות ולרבות לכוין לקיום המין והיא מצות פריה ורביה. והוא אמרו יתעלה ואתם פרו ורבו וכבר באר (מדות ע"ו) שהחתן פטור מקריאת שמע כשישא בתולה מפני שהוא עסוק במצוה, וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ז' מיבמות. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. ובבאור אמרו (יבמות פ"ה:) האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. (מרלשית, נשים הלכות אישות פט"ו):

מצוה ריג היא שצונו לבעול בקדושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בביאה וזו היא מצות קדושין, והרמז עליו כי יקח איש אשה ובעלה וגו', הורה שהוא יקנה בביאה, ואמרו ויצאה והיתה, כי כמו שההוצאה בשטר אף ההויה בשטר. וכמו כן למדנו שהיא נקנית בכסף מאמרו באמה העבריה אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב. אבל קדושין דאורייתא אמנם הם מבוארים שהם בביאה כמו שהתבאר במקומות מכתובות וקדושין ונדה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלמות במסכת קדושין. ובבאור אמרו (קדושין ט':) קדושי ביאה שהם דאורייתא. (מ' פלא, נשים הלכות אישות):

מצוה ריד היא שצונו להתיחד חתן עם אשתו שנה תמימה שלא יצא חוץ לעיר ולא יצא לצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו אבל ישמח עמה עד מלאת לו שנה תמימה. והוא אמרו יתעלה נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ח' מסוטה. (מ' פלא, הלכות מלכים פ"ה):

מצוה רטו היא שצונו למול את הבן. והוא אמרו יתעלה לאברהם המול לכם כל זכר וכתיב בתורה שהוא בכרת מי שמבטל מצוה זו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק י"ח משבת וד' מיבמות, ואין האשה מצווה למול את בנה כמו שהאב מצווה בזה כמו שהתבאר בקדושין. (לך לך, מהרה הלכות מילה):

מצוה רטז היא שצונו להיות היבם נושא משפטי מצוה זו במסכת קדושין. (קדושים פרק ו', הלכות ממרים פרק ו'):

מצוה ריב בגמרא יבמות מתלוקת בהיו לו בנים ומתו דלר"י לא קיים ולמד מ"ד קיים ובגמ' דהמ"ד דקיים דה"ע דאמר ר"י אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף והרי בלו ולר"י העיקר מה שהמיא בנים שהם יכולים להמיא עוד בנים ולישב העולם כמ"ש בגמ' עיין שם בסוגיא ואין זה דרשינן טעמא דקרא דפליגי עיקר המצוה מה היא אם הבאת הנשמה או הגוף (ול"ל לפי"ז דגם לנקבה נשמה משלה) ולפי"ז ל"ל מ"ש בגמ' מקודם דהיו לו בנים בגיותו ונתגייר קיים פ"ו עכל"ל להאי מ"ד דגם הבנים נתגיירו דבתוס' ע"ז דף ד' מבואר דנשמות העכו"ם אין הם מאותו הגוף שאמרו עד שיכלו נשמות עי"ש [ול"ל דגם בעכו"ם שייך גדר נשמה וכמ"ש כל אשר נשמה באפו] ואם קיים בה מצות פ"ו ל"ל דמיירי שגם הם נתגיירו ול"ל לפי"ז דגם נשמות הגרים מאותו גוף וחידוש, ולמ"ד דלשבח גם בגוי מקיים לשבח וכמבואר בגמ' חגיגה בתוס' דגם עבד מצווה בלשבח ועיין במהרי"ל אם גם בבן חרש ושוטה מקיים פ"ו עי"ש שכתב דגם לשוטה יש נשמה עי"ש ופלא. וגם למ"ד לשבח ג"כ קיים בבן שוטה, ובבן ממזר למ"ד משוס נשמה אפ"ל דקיים אבל למ"ד משוס לשבח לא קיים דגדל לשבח היינו שגם הבן יכול לישא אשה ולהוליד כדמוכח מסרים וממתו הבנים וכנ"ל, והלכה כר"י, וכן יל"ע בבא על עכו"ם והוליד דהבן דינו כגוי אם קיים ולמ"ד נשמה נ"פ דלא קיים דהרי אין שייך וכנ"ל ולמ"ד לשבח אפ"ל דקיים, וכמו בנים בגיותו.

מצוה ריג בחי' הרי"ם ובאבנ"ז באר דבכסף קדושין לא סגי שהאשה תקבל הכסף אלא בעי שתקנה הכסף בקנין ועי"ז חלו הקדושין וא"כ לפי"ז הא דפתות דאם כוונת מצוה ל"ע דהרי מתלוקת היא אם מצוות צריכות כוונה, ועוד ל"ל דמ"ש יצאת דלא בעי כוונה כמפורש בגמ' מש"פ לא הוו קדושין מטעם דלא מקנינא נפשה ל"ע דבל"ז לא שייך קנין על פחות מש"פ עיין רמב"ם מכירה פ"א ומיושב בה קו' התוס' דמקדש בלאיסורי הנאה אינו קדושין והרי יכולה ליהנות שלא כדרכה ולהנ"ל כיון דבאסורי הנאה לא שייך קנין ממילא אינה מקודשת ול"ד לגבי דשם העיקר הוא הנתינה ואל"ל קנין כלל רק שיקרא נתינהולא מגדר קנין ודו"ק בה.

מצוה רט"ו בחשנה מס' ידים פ"ד משנה ז' קובלני עליכם פרושים מה אם שורי ותמורי שאני חייב בהם מצוות אני חייב בנזקן עבד ואמה שאני חייב בהם מצוות לא כ"ש והלשון שאני חייב בהם מצוות ל"נ דהעבד ואמה חייבין במצוות ומה הלשון שאני חייב בהם משמע שהחיוב על האדון וי"ל שהכוונה על מילת עבדו שהאדון מצווה ועל טבילת אמתו כמבואר בר"מ פ"ה מק"פ ה"ה.

מצוה רט"ז מצינו בהלכה כמה חילוקים עיקריים בין חלילה ליבום שלקחן יבואר בס"ד, ונקדים הא דמבואר בגמ' ובשו"ע דבחלילה צריכין שניהן לכוון ונסתפק בחכ"ל אם הכוונה לכוונת המצוות שיכוונו למצוה או כוונת קנין, ובקצות ועוד הכריעו דהכוונה כוונת מצוה היא עיין בהע"ע שע"ת ועוד והמרכ' במק"א בה ול"נ דזה דבר תמוה כאשר יבואר לקמן, ולשונה שבשו"ע כתב וכפל לצרך שיכוונו שפהא מותרת בחלילה לעלמא הרי מפורש דצריו שיכוונו להתיר בחלילה לעלמא היינו כוונת קנין ולא כוונת מצוה דאם כוונת מצוה מאי נ"מ אם מותרת והל"ל שיכוונו לשם מצות חלילה ומשמע פשט הדברים כוונת קנין, ועוד

וש"ע ורמב"ם ויטאר לקמן ומ"ש חליצה והלא חרוויהו הוי מצוה וע"כ דהכוונה לכוונת קנין ומדוק ל' השו"ע הנ"ל, וע"ד הקושי' דמ"ש מיטס יטאר לקמן.

ועוד נראה לי ראיה מוכחת דברמב"ם ושו"ע כתבו דאם היתה חליצה מוטעת איזה חליצה ומטאר דהיינו שחשב שע"י חליצה יוכל לכנסה לעצמו או שחשב דע"י חליצה איזו מעלה ומוריד איזה חליצה אבל עם טעה וחשב שע"י החליצה יתנו לי מאמיס זח וכיו"ב הוי חליצה אע"פ שטעה והחילוק איזו מוכן אם נאמר שהוא כוונת מצוה אין מוכן דמאי נ"מ אם חשב שע"כ תהא מותרת או אסורה לו דמאי נ"מ לן וכי אם יקרא ק"ש ויחשוב שע"כ יפטר מתפילה וכיו"ב טעות אחרת וכי בשביל זה אין זה מצוה וכן מאי נ"מ בין רשא לפיפא, אך אם נסבור שהוא כוונת קנין מוכן דודאי בקנין צריך לדעת מה קונה ואם יטעה כגון שאין יודע שמתיר לעצמא וכיו"ב ודאי חסר בקנין וזה הנ"מ בין רשא לפיפא דפיפא כיון שמכוון להתירה וכיו"ב רק שסובר שיתנו לו ר' זח ולא נתנו לו אין חסר בכוונת קנין, מכל הנ"ל ברור דכוונה דבעי כוונת קנין וכן כתב בשו"ע גבי חליצה מוטעת דהחסרון דלא כיון להתירה דזה העיקר, עיין יבמות דף ק"ב ברש"י דכתב מפורש דהוא כוונת מצוה ול"ע מכל הנ"ל.

והנה בחליצה מטאר דבעי שהיבם יכוונו ואל"ה לא הוי חליצה ומיטס עי' במשנה ורמב"ם דאפילו הוא אנוס וגם היא ואפילו היא ישנה ואפילו לא ידע שזו יבמתו בכל הנ"ל אף שלא כיון הוי יטס וא"כ מצינו כמה דברים שיטס חלוק מחליצה דאשונה דחליצה בעי כוונה ויטס לא בעי ועוד חילוק דיטס אפי' הוא אנוס מהני וחליצה אם אנסוהו לא הוי חליצה כמטאר בר"מ ול"ע דמ"ש חליצה מיטס, ונראה הבאור כך דכתב הרמב"ם כמה פעמים בהל' יטס דיטס הוי קנין שהקנו לו מהשמים וכתב דלכן א"ל לקדש יבמתו כיון שהקנו לו מהשמים עי"ש דהבאור בזה כך דיטס דקונה בחליצה לא דהחליצה הוי כקדושין דהאשה ממילא קנויה לו ויטס הוי רק כגמר קנין, וחליצה הוא הנקרא קנין דכן הוא מתיר הקנין, וזה שכתב הרמב"ם דהמאמר שעושין ביבמה צריך דעתה ולא כמו יטס דלא בעי דעתה והיינו החילוק כנ"ל ומה מטאר למה יטס א"ל כוונה משא"כ חליצה דהוא קנין ובעי כוונה וזה החילוק דיטס אפי' מאונס מהני דאין זה קנין משא"כ חליצה אין מועיל חליצה מאונס דאין קנין מאונס, ורק שיל"ע בחליצה שהוא איזו אנוס והאשה אנוסה אם מהני דבגט יכול אפי' בע"כ דאשה ולכאורה חליצה ה"נ מועיל בע"כ דאשה והרמב"ם כתב דאם איזה רוצה לחלוץ כופין אותה שכן הקנו לו אותה מהשמים רצה מולן רצה מיבם והיינו כנ"ל דהאשה כבר קנויה לו והוא עושה מה שרוצה ולפי"ז לכאורה נראה דמועיל אם היא אנוסה, ואין להקשות על זה א"כ למה בעי כוונת האשה בחליצה כיון שאפשר בע"כ ג"כ נראה דלא קשיא דאף דהוי בע"כ מ"מ כיון דהוי קנין צריך כוונתה לקנין והבן. ול"ע בגט דמועיל בע"כ אם צריך כוונת האשה ג"כ לגרושין או דאין צריך כוונתה וא"מ אם האשה יבנה ול"ע.

והנה יעוין במל"מ דחקר ופשט דבעי עדים על בילא יבמה ככל קדושין בבילה ובגמ' יבמות דף קי"א ע"ב אי יבמה אומרת לא נבעלתי ומחלק בין ל' יוס לאח"כ והרי יש עדים ואין יכולה לומר לא נבעלתי ולהכמים העדים ודוחק לאוקמי בהלכו עדים למדה"י, ושמא היה אפשר לומר לפי הנ"ל דלא בעי עדים כיון דלא הוי אחילת קנין רק גמר וא"ל עדים ע"ז ולא"ע.

ג"כ יל"ע במצות חליצה ויטס אם המצוה גם על האשה או רק על הבעל ולשיטת רש"י הנ"ל דהא דבעי שיכוונו היינו כוונת מצוה וכיון דצריך שגם היא תכוון משמע שהמצוה גם עליה ועיין במק"א שהארכנו אם הוי מצוה חיובים או מצוה קיומית שאם רצה מקיים רצה אינו מקיים.

מצוה ריז הנה בקדושין וגיטין אלא עדים אינו כלום ואין צריך לחשוש לזה ובחליצה יל"ע ויטס משמע רוב ראשונים דאינו כלום אלא עדים ועיין מהרש"ל דס"ל דמהני אלא עדים ונראה באור הדברים כך דכלל נ"ב מדוע בקדושין בעי עדים ובגמ' קדושין דלא מהני הודאת בע"ד כיון דאב לאחריני ואל"ע מה שייך אב לאחריני כיון דהיא והוא רוצים וכמו קנין דלא בעי עדים ולא מיישינן דשמא אחר רוצה וכ"ש דטפי קשה ביטס דלא שייך כלל אב לאחריני דהא אין עוד אחים ליבם דרק לו מותרת וכן בגיטין קשה מדוע לא מהני אלא עדים כשאינם מודים וברמב"ם פ"א מהל' גרושין הי"ג כתב דא"א שהיוס יתחייב הבא עליה מיתה ב"ד ולמחר תהיה מותרת אלא עדים והנה בגא ואמר שחילל שבת אין ב"ד ממיתים אותו וברא"מ פי"ח מהל' סנהדרין הל' ו' כתב שהוא גזירת מלך ותמוה דהרי כל הענין דשני עדים מוחכר בתורה לממון וכולהו ילף דבר דבר ממון ואם לא בעי עדים רק אם מכחיש אבל כשמודה לא בעי ומבאר דשאני ממון דממון עכ"פ חל אלא עדים הקנין אבל קדושין וגיטין כלל לא חל דכשהדבר ערוה בעצם אמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים והנה יל"ע בחליצה שמתרת האשה מיבם אם זה חלק מהמצוה שיתיר האשה או דהמצוה רק החליצה וממילא פועל היתר וכן יל"ע ביטס שקונה האשה אם זו המצוה שיקנה או המצוה בילא וממילא קנה ולא מעצם המצוה, והנה נהא דאין דבר שבערוה פחות מב' מ"מ לר"מ חליצה לא בעי עדים וא"ל דהמצוה חליצה ואם"כ פועל היתר ולכן אין עצם החליצה דבר שבערוה כי היא תולאה מזה משא"כ

את אחיו כשמת ולא הניח זרע. והוא אמרו יתעלה יבמה יבא עליה. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת יבמות. (מ' מצא, נשים הלטים יטס וחליצה):

מצוה ריז היא שצונו להיות היבמה חולצת ליבמה אם לא ישאנה. והוא אמרו יתעלה וחלצה נעלו. וכבר התבארו משפטי

קדושין וגיטין שזה עצם הדבר, וכן נ"ל בהא דאמרת ישראל שאינה דנאסרה על בעלה וא"ל עדים כדמזין במשנה ראשונה האשה שאמרה נאסרה ואפי' דאין דבר שבערוה פחות מב' וא"ל דאין הזנות רק גורם שע"כ נאסרה ולכן בחותם מותרת שאין המיאה עצם האסור רק דע"כ נקרא זונה ונאסרה ובחותם מותרת אלא דל"ע מנדה דאי' בראשונים דאי לאו ופפרה לה הוי בעי עדים על ספירה אף שאין נדה גוף הערוה רק שיש בה נפק"מ לבעלה ומוכח לענין טהרה דע"י זה שנדה נאסרת ולא הוי תולדה אלא גוף האיסור וצ"ע.

מצוה רכ"ב בגמ' ב"מ דף ז' האי פורדא כיון דתפיס מיה שלש על שלש יכול להקנות בחליפין ומקשה מגב ומתרץ התם בריתות בעינן ואיכא נ"ל מאור המירוץ כך דאם שמיהם תופסין בו אז לשמיהם יש בו חלק ולכן בחליפין אעפ"י שצריך שיהא של מקנה ג"כ אבל לא שיהא רק של מקנה משא"כ גב צריך שרק האשה מקנה ולא בעלה כלל ולכן כ"ז שגם לו יש חלק לא קנה והכ. **בגמ'** סוכה דף ט' ע"א מקשה דסוכה נלטרך עשייה לשמה כמו לילית ומתרץ דשאני בלילית דיש פסוק על זה והנה לפי"ז נמצא דהיכן דליכא קרא לא בעי לשמה וא"כ מה שמצינו בתפילין שבעי כמיבה ועיטוד לשמן וכן בקלף וכמיבה דס"ם ומזוזה מנ"ל דבעי לשמה ועיין ברמב"ן במלחמות מה שכתב בזה אולם המאור כתב דהנ"מ לילית וציו"ב דהוי תשמישי מצוה או קדושה בעי קרא אבל דבר שהוא גוף הקדושה כתפילין וס"ת לכו"ע בעי לשמה והרמב"ן מקשה עליו דגם גוויל אינו גוף הקדושה וכמ"ש בשבת דאם נמחק הכתב אזיל קדושת הגוויל וע"כ דאין הגוויל גוף קדושה, וכדי לישב השגת הרמב"ן נ"ל דסברת המאור דנדר לשמה הוא שע"ז חל חלות קדושה על הדבר ושוב אינו דומה לשאר גוויל ולכן הנ"מ גוף קדושה אבל דבר שאין בו חלות קדושה בהותו א"ל לשמה והנה בגב ציו דצריך לשמה וילפינן זה מקרא דלה לשמה וגם שם צריך לומר דהייבו שיש אחה חלות

מצוה זו במסכת יבמות. וכבר ידעת אמרם (יבמות ל"ט:) מצות יבום קודמת למצות חליצה, ולכן היא נקראת יבמות ואע"פ שהיא כוללת דיני היבום והחליצה בשוה. (מי חנא, נשיס הלכות יבום וחליצה):

מצוה ריח היא שצונו לשאת האונס את אנוסתו. והוא אמרו יתעלה ויתברך ולו תהיה לאשה. וכבר התבאר בגמרא מכות (דף ט"ו) שזה הלאו של אונס שהוא לא יוכל שלחה כל ימיו הוא לאו שקדמו עשה. הנה כבר התבאר שזה ולו תהיה לאשה מצות עשה היא. וכבר התבארו דיני מצוה זו בג' וד' מכתובות. (מי חנא, נשיס הלכות נערה בתולה):

מצוה ריט היא שצונו דין מוציא שם רע כלומר שצונו להלקותו ושתהא אשתו לו לפי שבא בה גם כן ולו תהיה לאשה. וכבר התבאר בגמרא מכות (שם) בזה הלאו גם כן כמו שהתבאר באונס, רוצה לומר שלאו זה קדמו עשה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בשלישי ורביעי ממכות. (מי חנא, נשיס הלכות נערה בתולה):

מצוה רכ היא שצונו בדין המפתה. והוא אמרו יתעלה וכי יפתה איש וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלישי ורביעי מכתובות. (ואלה המשפטים, נשיס הלכות נערה בתולה פ"ל):

מצוה רכא היא שצונו בדין אשת יפת תואר. והוא אמרו יתעלה וראית בשביה וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ראשון מקדושין. (מי חנא, הלכות מלכים):

מצוה רכב היא שצונו לגרש בשטר עכ"פ

דבר על הגב ומה מובן מה שנפסק בשו"ע סי' קמ"ח מגמ' דאם ביטל הגב שוב אין יכול לגרש בו ומה הסברה בזה רק כנ"ל דע"י הביטול דגם נתבטל החלות שיש בגב מכח הלשמה וגם בלילית שיש רבי דקרא דבעי לשמה יש להתפקק אם הכוונה דיש בזה איזה חלות דקדושה ונראה דבאמת אין בלילית חלות קדושה ע"י הלשמה דהרי קרי לזה תשמישי מצוה דמזרקין, אלא דיש כאן פסוק דצריך לשמה אבל לא שיש בזה חלות ושאי מלשמה דתפילין וס"ת ומזוזה א"כ לפ"ז י"ל דגם בגב אין הכי נמי יש לומר לצריך לשמה אבל לא שחל חלות כל דהו על הגב גופא ומה א"ש קו' תוס' שמקשים דוודאי דבס"ת לא יועיל בטול הלשמה ומ"ש גב ולפי"ז י"ל דזה החילוק דהלשמה דתפילין וס"ת פועל בגוף הדבר ולכן לא מהני בטול משא"כ גב דאין הלשמה פועל על הגב רק הוא חלק מהגירושין ולכן מהני לבטל זה והכ, ולענין לשמה בקרבנות ג"כ נ"ל דע"י הלשמה חל קדושה על הקרב אלא דנ"ב דלמה צריך קרא ללמדנו דבעי לשמה בקרב מיפוק ליה כנ"ל וצ"ע וגם בהנ"ל יש לישב קו' עצומה של תוס' על ר"ח דאשה אין יכולה לקשור תפילין כיון שאינה חייבת בתפילין דא"כ איך סוכת גנב"ך כשירה וי"ל דדוקא בדבר דחלות וכנ"ל משא"כ סוכה דאינו חלות

בחפצא אלא דין בעצ' ודו"ק עוד נראה דדוקא דבר מיוחד בעי בר הכי כמו תפלין אבל סוכה דאי בעי מיתב ואי לא יכול לעשות גם אינו בר מיוחא ופשוט וזה יש לבאר תשובת הרמב"ם שהביא הנ"מ הל' מזוזה דלכן א"ל מזוזה עבד לשמה כיון שאין האדם מצווה בה אלא הבית ותמוה ונראה דלא לומר שבמזוזה אין הקדושה על עצם המזוזה ולא שייך ענין דחלות וכנ"ל וצ"ע מה במרדכי דף ד' מהלכות קטנות הל' לילית מה שמחלק בין עבד ס"ת דבעי לשמה לעיבד עור ותפילין עי"ש והנה בגב ג"כ בעי לשמו ולשמה וידוה פלוגתת הראשונים בהא דבעי ציוי הבעל לסופר אם הוא מדין שליחות או שצריך לשמה ואפי' דיממא דמדין לשמה אין מכאן קושיא על הא דבכל דוכתא דבעי לשמה דמ"מ לא בעי ציוי הבעלים דבכלל בעי הסבר מה הענין

דע"י ליווי נעשה לשמה ויותר דמ"כ ג"כ נבעי לוי האשה שהרי צריך לשמה כמו לשמו ול"ע.

***בגמ'** גיטין ד' ע"ב דעד אחד המעיד בגט הוי כמעיד נגד חזקה כיון דאיתחזק איסורא דאשת איש ומקשה על זה בחורת גיטין דמ"ש מהא דקי"ל דע"א המעיד על כשרות המקוה נאמן כיון דע"א נאמן באיסורין אף שנמצא מעיד נגד חזקה דטמא הטובל בו ויש לחלק דמקוה אין העד מעיד ע"כ נגד חזקה כיון דעדותו הוא להכשיר המקוה ויש בזה נ"מ לחזקה שעדין איה בעולם כגון מי שעדיין לא נטמא כלל בעת עדותו וא"כ אין עדותו עומדת בהכרח נגד חזקה וגם נ"מ לעוד דבריס דלא שייך חזקה וכגון אם יפול דבר טמא למים אם יטמא המים דאין בזה כלל ענין חזקה ולכן מהני אא"כ גם נגד חזקה וכמו ע"א שהחזיק אסור דאא"כ לוקין ע"ז אבל בגט דא"א עדותו הוא אך ורק על חזקה ובזה יש לדחות ג"כ דברי הרקע"א בשו"ע יו"ד דע"א המעיד שעגל זה לאחר ז' ימים אינו נאמן משום שמעיד נגד חזקה שאינו זבוח ולהנ"ל י"ל כיון שעדותו נוגעת גם לקרבן ול"ד לזביחה שמעיד נגד חזקה וכלל יל"ע דבעדותו אין שום ענין לחזקת הזבוח שהוא מעיד רק אם תוך ז' יום מותר לשחוט ואין שייך להא אם הבהמה חזקת זבוח או לא והבן דאין חזקת שאין זבוח קותרת עדותו ועוד נראה לפי מה שמקשה הפנ"י קדושין בהא דאין ע"א נאמן נגד חזקה והלא מצינו שנאמן נגד הרוב וא"כ הרי רוב וחזקה רוב עדיף ואם נאמן נגד הרוב כ"ש נגד חזקה והנראה בזה דאלוק בין רוב שהוא ברור שכן היה בהרוב ולכן ע"א שבא מכח עדות מברר טפי מזה משא"כ חזקה שאין זה ברור רק הנהגה שאמרה תורה שילך אחריה א"כ מדוע יהא העד נאמן יותר.

מצוה רכ"ג נראה דאף דהחיוב הוי על הבעל מ"מ הקרבן בשבילה וכמ"ש בקרא והביא עליה וא"מ לענין לכוון לשם בעלים וא"כ נראה דצריך לכפות אותה עד שתרצה כמו בכל מצוה אף שהחיוב על הבעל להביא מ"מ פשטות הקרא והביא עליה שגם לה יש דין בעלים וכמבואר בגמ' דלכן צריכה גם היא להביא מכח דין תנופה בבעלים ולכן נראה דצריך לכפותה עד שתאמר רוצה אני בכבל קרבן שצריך רצון בעלים ועיין בכ"מ שביא מירושלמי דיש דין מיוחד שבעל מביא הקרבן שאשתו חייבת ולפי"ז שמא אין הכהן צריך לכוון רק עליו וכן י"ל דא"ל דעתה ומירושלמי משמע דקפק אם צריך דעתה ובכל קרבן אי שהבעל מביא לשם אשתו ומ"מ נראה דהכהן שצריך לכוון לשם בעלים מכוון לשם האשה והנה הנצי"ב מקשה דאם בחנתת סוטה יש לאשה דין דבעלים א"כ תפגל הקרבן ולא יבדקה המים וי"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולכן אף שיש לה דין בעלים אינה יכולה לפגל דמה שקנתה אשה קנה בעלה.

ברמב"ם פ"ג מהל' סוטה הל' כ"ג כתב דאם אחרי שנחתה ולא נחלית שמותרת לבעלה מ"מ אם בא עדים שזינתה אסורה ומה שלא בדקוה המים כתב שם לפי כשיש עדים אין המים בודקים ועוד נתן טעם דשמא הוא בעל בעילה אסורה שאז אין המים בודקים אותה וממשיך שם דאם עד אחד העיד שזינתה לא נאסרה אפי' שקודם שנחתה ע"א נאמן לאוסרה מ"מ אחרי כן לא וכתב המל"מ דדין זה הוא סברת הרמב"ם עצמו והתוס' פוקים ע"ז וטעם הרמב"ם צריך ביאור דהרי כמו שבעדים אומרים שאין המים בודקים כשיש עדים כך י"ל בעד אחד ויותר לפי מה שמבאר בסוטה שכאן שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשמים וכן הטעם השני שנתן הרמב"ם דשמא הוא חטא שייך כמו כן בעד אחד ול"ע וי"ל דרק כשיש עליה שם סוטה אז יש הנאמנות דע"א משא"כ כשהלך ממנה שם סוטה ג"כ אזל ופרח נאמנות שלו לאוסרה ולכן לאחר בדיקה ונמצאת טהורה שם סוטה כבר אזל ממנה וממילא כבר נאבד נאמנות דעד אחד משא"כ שני עדים שנאמנים בכל מקום אפי' אם כבר נבדקה שייך ג"כ להאמין להם, וא"ש דברי הרמב"ם ועוד נראה דהא דע"א נאמן בסוטה אין זה מדין עדות שהרי נאמן לזה ג"כ פסול עדות וג"כ קרוב ואשה שפסולין לעדות אלא הוא גדר נאמנות שנתנה תורה ובזה מבואר דלע"ג דקי"ל בכל עדות חרי כמאה ואין נ"מ אם מעידים שנים או מאה מ"מ בסוטה שהעדו נשים ופסולין כתב הרמב"ם והוא מגמ' שאם פסול או אשה אחת העיד שזינתה וא' מכחישו אז אזלינן בתר רוב שאם רוב מעידין להכשיר ה"ז כשר וכן להיפוך פסול ול"א כאן חרי כמאה דכיון דאזיל בתר נאמנות ולא מכח דין ע"כ שפיר אזלינן בתר רוב, ואע"ג שאמרו בסוטה דאין ע"א נאמן להכחיש העד אחד לפי שכיון שהתורה הרי כאן שנים היינו שיש לו נאמנות כשנים אבל לא גדר עדות.

כשנתרצה לגרש והוא אמרו יתברך וכתב לה ספר כריתות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלמות במסכת גיטין. (כי תצא, נשים הלכות גירושין):

מצוה רכג היא שצונו בדין סוטה. והוא אמרו יתברך איש כי תשטה אשתו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם איך ישקה אותה ואיך יקריב קרבנה וזולת זה מתנאיה במסכת סוטה. (נשא לא רמב, נשים הלכות סוטה פ"ג):

מצוה רכד היא שצונו להכות ברצועה את העוברים על מצות מיוחדות, הוא אמרו יתעלה והפילו השופט והכהו. והנה גרמוז בזכרנו מצות לא תעשה על אותן המצות שמתחייב עליהם העוברן מלקות. וכבר התבארו דיני מצוה זו במסכת מכות. (כי תצא, הלכות סנהדרין פט"ז):

מצוה רכה היא שצונו להוציא מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט. והוא אמרו יתברך וישב שם עד מות הכהן הגדול. ולשון ספרי וישב שם אינו יוצא משם לעולם שנאמר שם

מצוה רל"א אם שייך מ"ע דקטורה בנפל וכבר האריכו האחרונים וא"ע אם על הנפל יש דין מת דשייך בו משפט מות דנאמר בו מצות קטורה.

בנו"ב מהדו"ק [יו"ד] סי' ל' הקשה דמת יהא מותר בהנאה אחרי שקברו אותו לפי מה שכתבו התוס' דהטעם דנקברין אסורין שלא נעשה מצותן א"כ אחרי שנקבר ונעשה מצותו יהא מותר. וכ' דלא נכון כן דמת המצוה לקברו תמיד ולא נעשית מצותו כיון שהטעם משום כיון המת וצריך לחזור ולקברו. והנה מה שכתב שצריך תמיד לקברו לכאורה זה תלוי בטעם קטרת מת אם הוא משום כיון או כפרה כמו שנתפקפקה הגמ' בה סנהדרין מז: ופרש"י כפרה שמורידין אותו לשאול א"כ כיון שקברו כבר נתכפר לו ושפיר מותר ולכ' קשה דהו"ל לגמ' לומר הך נ"מ אם ובלא"ה קשה הגמ' דבעי משום כיונא או כפרה לכאורה הוי טעמא דקרא [כמ"ש במהר"ץ חיות מדרכי ההוראה סי' ה] ובלא"ה דברי הגו"כ תמוהין כיותר שזה דמת אסור בהנאה אין הטעם משום דהוי מהנקברין רק בגמ' יליף מגז"ש דאסור בהנאה, ומה מתורץ קושיא (ולזומי שכן הקשה ר"א וקרמן) דל"ל גז"ש תיפוק ליה דהוי נקברין ויש לומר דמשום הא לא איריא דכיון דנעשית מצותו משעה שנקבר אמ"ד משום כפרה, שוב מותר בהנאה אחרי הקטרה והוי ככל הנקברין ע"כ צריך היקש ודו"ק ויש לעיין אם יש מצוה לקטר נפל ולכאורה בו לא שייך טעם דכפרה רק כיונא [ועיין מה בנו"כ הנ"ל ובאו"ח סי' ט"ז מה שכתב, ובסי' תקכ"ו מה' המג"א עם השו"ע ובמ"ב ס"ק מ"ט] נסתפקתי אם נשרף המת אם יש באפר המצוה דקטורה ד"ל פרים חדשות בא, אך עיין במשנה כל הנקברין אפרן אסור חוץ דגם על האפר יש הענין דקטורה, ובגמ' סנהדרין יש ספק בטעם הקטורה אם משום כיונא או כפרה ומשום כיונא ולא שייך באפר ובכפרה יל"ע וע"ע בפרש"י עה"פ כי קללת אלוקים תלוי ואין שייך זה באפר.

מצוה רל"ב מטאר דאין נ"ד מוכרין רק נאין לו וא"ע בהיה לו והעליס מנ"ד אם חלה המכירה ומותר בשפחה כנעניה או לא וכן ביודע שלא גנב ומ"מ מכרוהו נ"ד עפ"י עדי שקר וא"ע.

הנה קי"ל אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וא"ע אם קנה עבד בזמן שהיובל נוהג ואח"כ בטל היובל אם ממילא פקע שעבוד העבד כיון דליכא יובל או דעיקר הדין דאין יכול לקנות ע"ע כשאין יובל אבל אם כבר קנאו לא נפקע עכשיו במה שאין יובל וא"ע.

מצוה רל"ג הנה הלכה נפסקה המעות הראשונות לקדושין ביתנו ובמנ"ח הביא דהיינו דאיגלאי מילתא למפרע דמשעת מכירה היתה מקודשת ולפי"ז הקשה כמה קושיות וכתב כמה דברים והאמת יל"ע דמנ"ל זה ד"ל הפירוש

שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת מכות. (אלה המשפטים, הלכות רוצח פ"ה):

מצוה רכו היא שצונו להרוג את העוברים על קצת המצות בסייף. והוא אמרו יתברך נקם ינקם. והנה נרמז במצות לא תעשה על המצות שחייבין עליהם התזת הראש בסייף. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת סנהדרין. (ואלה המשפטים, הלכות סנהדרין כל דיני מרדות מיתות ב"ד פי"ד ופי"ו):

מצוה רכז היא שצונו לחנוק העוברים על קצת מצות מיוחדות. והוא אמרו יתברך מות יומת. והנה נרמז במצות לא תעשה על המצוות שחייבין עליהן חנק. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי ממסכת סנהדרין. (קדושים פרשה, סנהדרין פי"ד וכל דיני מיתות ב"ד פרק י"ד ופי"ו):

מצוה רכח היא שצונו לשרוף העוברים על קצת מצות הוא אמרו יתברך באש ישרפו אותו ואתהן, והנה נרמז במצות לא תעשה המצות שחייבין עליהן שרפה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת סנהדרין. (קדושים פרשה, סנהדרין פי"ד וכנ"ל):

מצוה רכט היא שצונו לסקול העוברים על קצת מצות. והוא אמרו יתברך וסקלתם אותם באבנים ומתו. והנה נרמז על המצות שחייבין עליהן סקילה כשנזכיר מצות לא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ששי מסנהדרין. (פנא, הלכות סנהדרין פט"ו):

מצוה רל היא שצונו לתלות קצת הרוגי בית דין. והוא אמרו יתברך ותלית אותו על עץ. והנה נזכיר המצוה שחייבין העוברים עליה תליה במצות לא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק שביעי מסנהדרין. (פנא, הלכות סנהדרין שם):

מצוה רלא היא שצונו לקבור הרוגי בית דין ביום שנהרגו. והוא אמרו יתעלה כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולשון ספרי כי קבור תקברנו מצות עשה והוא הדין בשאר מתים רוצה לומר שנקבור כל מתי ישראל ביום מותם. ולכן המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו נקרא מת מצוה כלומר המת שמצוה על כל אדם לקברו באמרו קבור תקברנו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בששי מסנהדרין. (פנא, שם):

מצוה רלב היא שצונו בדין עבד עברי. והוא אמרו יתברך כי תקנה עבד עברי. וכבר התבארו רוב דיני מצוה זו בפירוש בתורה והתבארו דיני מצוה זו כלם במסכת קדושין. (ואלה המשפטים, הלכות עבדים פי"א):

מצוה רלג היא שצונו לישא אמה העבריה אדוניה שקנה אותה או בנו וזו היא מצות יעוד קודמת למצות פדיה

דהמעות הרמ"שוות נעשים הכסף קדושין מכח גזה"כ אבל חלות הקדושין הוי רק משעה שהאדון רוצה לייעדה אלא בגמ' דף י"ט ע"ב משמע דהקדושין חלים למפרע וכן ברמב"ם מפורש כן דקדושין מתחילין מן משעת היעוד ואם בא אחר וקידשה אינו כלום ולפי"ז מקשה דא"כ דמאן היתה מקודשת צריך ליתן לה מעשר ידיה דכיון דכבר היתה מקודשת ועיין בר"ש עה"פ ואם לבנו ייעדנה שכתב דצריך בשעת היעוד לומר הרי את מיועדת לי וכו'.

מצוה רל"ד נראה דהמצוה ג"כ על האמה עצמה שתשתדל לפדות עצמה ולא רק על האדון.

מצוה רל"ו ברמב"ם הל' מוכר ומזיק דאדם המוכה שחבל בחבירו ולא עדיים משלם שבת וריפוי וכשת אבל לא נער וזקן ומקשין עליו כמה קושיות והקושיא הכי גדולה לענ"ד הוא ממה שכתב כמה פעמים בהל' נערה בתולה דהמוכה בעצמו שאנס משלם נער ופגם ויש לתרץ בכמה אופני חדש דהנה נער בנערה בתולה מקשה בגמ' והלא קופה להצטער תחת בעלה ומתרץ דמ"מ יש יותר נער ע"י אונס וכמ"ש בגמ' כמה דוגמאות דהייט נער מוטעה והנה גבי נער דמזקין דשמין כמה אדם היה רוצה ליתן שיחתכו ידו ומקשה והרי אין אדם בעולם שיקבים כן ומתרץ כמה היה נותן שיחתכו ע"י סם ממה שיחתכו ולא סם א"כ מכל זה יש לומר דנער דחבלת אבר הוא גדול שאינו כלל בחשלומין כי אין אדם משלם עבור זה כלל והוא רק דין קנס שלכן אין משלם עפ"י עצמו משא"כ נער בנערה בתולה הוא רק מעט כנ"ל מגמ' ושייך שישלם זה בחלואו ושפיר הוי דין ממונא וגם כראיה נ"ל בנערה בתולה היא דין ממונא דהרי נותן לאביה והוא לא הצטער כלל וע"כ שזוכה בה מדין ממונא.

מצוה רל"ז נראה דהמצוה ג"כ על המזיק שישלם כמו על הב"ד שיחייבו וכ"מ לשון הר"מ.

***מצוה רמ"ב** בגמ' ב"מ ל"ד מתנה שומר חנם ליפטר משטעה ופ"ש ליפטר משטעה ומשלומין ומקשה שהרי זה מתנה על מה שכתוב באמרו אשר לא יעדה והפדה. ודע שדין עבד עברי ודין אמה העבירה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ד ממסכת קדושין. (ומלה המשפטים, הלכות עבדים פי"ד):

מצוה רלד היא שצונו לפדות אמה העבריה. והוא אמרו יתברך והפדה. פדיה זו יש לה דקדוקים ותנאים ובה משפטים רבים. וכבר התבארו במסכת קדושין. ושם התבאר דין אמה העבריה על השלמות. ובמכילתא אמרו בפירוש ואם שלש אלה לא יעשה לה יעד לך או לבנך או פדה אותה. (ומלה המשפטים, הלכות עבדים פי"ד):

מצוה רלה היא שצונו בדין עבד כנעני. והוא שנעבוד בו לעולם ושאין לו חירות אלא בשן ועין והוא הדין לשאר איברים שאינן חוזרין כמו שבא הפירוש המקובל. והוא אמרו לעולם בהם תעבודו וכתיב וכי יכה איש וגו'. ולשון גמרא גיטין (דף ל"ח:) כל המשחרר עבדו עובר בעשה דכתיב לעולם בהם תעבודו ובא בתורה שהוא משתחרר בשן ועין. וכבר התבארו משפטי מצוה זו על השלמות בקדושין וגיטין. (בהר סיני, הלכות עבדים פי"ה):

מצוה רלו היא שצונו בדין חובל בחבירו. והוא אמרו יתעלה וכי יריבון אנשים, וזו היא הנקרא דיני קנסות. וכבר בא הכתוב שהוא כולל דיני קנסות כולם, והוא אמרו יתעלה כאשר עשה כן יעשה לו שילקח ממנו תמורת מה שציערו לפי שיעור הצער, כמו שבאה בה הקבלה ואפילו לא היה אלא שביישו לבד, הנה הוא יקנס בממונו השעור ההוא. ודע שדיני הקנסות אלו כלם דיני אדם באדם, וכן כשהזיקה בהמה את האדם או האדם את הבהמה, הנה לא ידונו בהם ויקנסו זולת הבית דין הסמוכין בארץ ישראל. וכבר התבארו דקדוקי דין מצוה זו בפרק א' מבבא קמא. (ומלה המשפטים, הלכות חובל ומזיק פי"ל):

מצוה רלז היא שצונו לדון בדיני השור. והוא אמרו יתעלה וכי ינח שור וכי ינוף שור. וכבר התבאר דין זה בששה פרקים הראשונים מבבא קמא. (ומלה המשפטים, מזיקי ממון פי"ל):

מצוה רלח היא שצונו לדון בדיני הבור. והוא אמרו יתברך וכי יפתח איש בור. וכבר התבארו דקדוקי דין מצוה זו בפרק שלישי וחמישי מבבא קמא. (ומלה המשפטים, הלכות מזיקי ממון פי"ב):

מצוה רלט היא שצונו להורות בדין הגנב שנקנס אותו בדין תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה או נהרגהו אם בא במחתרת או נמכרהו, ובכלל כל משפטי הגנב כמו שהתבאר בכתוב. וכבר התבארו דקדוקי דין זה כלם בפרק ז' מבבא קמא ובח' מסנהדרין ובג' ממציעא ובמקומות מעטים מכתובות וקדושין ושבועות. (ומלה המשפטים, הלכות גנבה ומכה פי"ג):

מצוה רמ היא שצונו בדין ההבער. והוא אמרו יתברך כי יבער איש. וכבר התבארו דקדוקי דין זה כלו בכללו בשני וחמישי מבבא קמא ובחמישי מגיטין. (ומלה המשפטים, הלכות מזיקי ממון פרק מ' ג'):

מצוה רמא היא שצונו בדין ההבערה. והוא אמרו יתברך כי תצא אש וגו'. וכבר התבארו דקדוקי דין זה בפרק שני וששי מבבא קמא. (ומלה המשפטים, הלכות מזיקי ממון פרק י"ד):

מצוה רמב היא שצונו בדין שומר חנם. והוא אמרו יתעלה כי יתן איש אל רעהו כסף. וכבר התבארו דיני

בתורה ומתרץ שם דשאני התם דמעיקרא לא שעבד נפשיה ורש"י שם שהסילוק בין זה להמקדש ע"מ שאין לך שאר כפות ועוטה, דשומר לא נחית לשמירה עד שמשך ומכי משך כבר פירש ע"מ שאין לו שטעה ולא שיעבד נפשיה לירד בתורת שומרין אלא למקנא ולמה שירד ירד אבל מקדש אשה מכי אמר לה הרי את מקודשת מיקדשה וכי אמר ע"מ שאין לך עלי מתנה ע"מ שכתוב בתורה דאין אשות לאנשין וכי קא תפיס קדושין לגמרי תפיס. ובתוס' כתובות ט מקשה על פרש"י דאם אמר הרי את מקודשת לפי שאמר ע"מ שאין לך עלי שאר כפות א"כ מעשה קדש לתנאי ותנאי בטל ועכ"פ לר"א דאליבי' קיימינן שם בטוגית, אך באמת המעיין בלשון רש"י יראה דאין עיקר כוונת רש"י לחלק בין קדושין לשומר אם התנאי קדש או להיפוך רק רש"י מחלק כך דשמירה יכול אנלק לתפוס ואנלק לא לתפוס דשומר יקרא אבל לא יתמיד ולא משיב מתנה ע"מ שכתוב בתורה כיון שמגד דין תורה יכול הוא להקרא שומר ולא להתמיד אבל קדושין ואישות אינן לאנאין ולכן אף אם התנה לא שאר וכסות (ולפי' התנה מקודש הקדושין) מ"מ אא"כ כשבא האישות תופסת לגמרי ולכן מנאו בא לעקור דבר בתורה, ואי"ב ונכון בלשון רש"י, אך לפי"ז מידוש דשאר וכסות הסיוב בא מלד אישות ולא משום שמיד עצמו לזה ולפי"ז בשוטה וכיו"ב דליכא אישות אינו מיב בשאר כסות, ומידוש,

ובמר ביאור דהא דשומר מתמיד יל"ע אם משום ששומר זה גורם הסוב ע"י גדר שומר נעשה הסיוב או דהוא דין התורה דשעבד עצמו ולזה כשלא שיעבד לא שיעבד אבל אישות לא ע"י שטשא אשה משעבד עצמו רק עצם המציאות דאישות מחייבתו והש.

*בגמ' ר"מ דף ל"ד מתנה שומר חנם (או שומר שכר) להיות כשומל ופרץ בתלי קני ומתרץ בשקנו מידו ורבי יוחנן אמר דבהגאה דנפק קנא דהוא נאמן משעבד נפשיה ובתוס' דף נ"ח גבי שומר הקדש שפטור מתשלום ומקשה בגמ' ע"ז מברייתא ומתרץ ר"י בשקנו מידו ומקשה תוס' דהרי לר"י לא בעי קנו מידו דבהיא הגאה משעבד ואפ"ל דגדר בהיא הגאה ל"ב דמה קנין הוא זה וכן בכל קנין נאמר בהגאה שיש לו מזה הקנין נעשה הקנין והוא צריך ביאור וי"ל בה מדוש דגדר בהיא הגאה הוי רק להוסיף על קנין וכמו באחין שחלקו שבין כך מיבין ליתן שדה לזה או שדה לזה ולכן מהני בהיא הגאה וכן ערב שחתימתו מחייבתו בין כך וכן בכל הש"ס וכן כתן בשו"ת שמיב שטעה רק בא לחייב עצמו כשוחל מועיל בהיא הגאה אבל שומר הקדש שפטור מהכל ובא לחייב עצמו צריך קנין ממש ולא סגי בהיא הגאה, ועו"ל דבאמת מאי מקשה בתלי קני והלא עושה משיכה דקנין שומר ע"י משיכה ואי"כ נימא דע"י משיכה מתחייב רק כך דמתאר דשוחל צריך הגאה ג"כ ולכן סגי בהגאה עם קנין המשיכה משא"כ שם.

מצוה זו בפ"ם מקמא וממציעא וח' משבועות. (ואלה המשפטים, הלכות שאלה ופקדון בהמשה פרקים):

מצוה רמג היא שצונו בדין נושא שכר ושוכר שדין שניהם אחד כמו שבארו ואמרו (שבועות מ"ח:) שלשה דינין לארבעה שומרים. והוא אמרו יתעלה כי יתן איש אל רעהו וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלם בפ"ו וח' מקמא ובפ"ג וח' ממציעא וח' משבועות. (ואלה המשפטים, הלכות שאלה ופקדון בהמשה פרקים):

מצוה רמד היא שצונו בדין שואל. והוא

ר"מ דף ל"ו גבי שאלה דדוקא אם שאל ליהנות ממנה פרוטה אי"ב דהיא בעיא בגמ', ולפי"ז י"ל דג"כ שוכר הוי דוקא בפרוטה, אך באמת יש לדחות דשאני שואל דהרי אמרו בגמ' דאם שאלה לרבעה או כדי שיראה עשיר לא מסיב שואל ובדאי בשוכר אין הדין כן רק בשואל והטעם דשאילה מיב בתוספין ות"ב שיש לו קנין בפרה לאוגסין וכמבאר בגמ' ולכן צריך דוקא פרוטה שיהא בר קנין משא"כ שוכר ושומר שכר, אלא דמתוה מדוע לא מסיב לה במשנה דתמש פרוטות בפרק החבב ובה מרוחנא לייש קו' האהבם אמר דכיון דהיא מ"ע להשאיל כליו א"כ כל משאיל חסיב כקיבל פרוטה כמ"ש בפרוטה דרב יוסף וא"כ הוי ליה דין שוכר ובהג"ל האלוק פשוט דדוקא שומר לא בעי קנין רק שיקבל איזה דבר סגי בפרוטה יוסף משא"כ בשואל דבעי פרוטה דייקא ודאי לא מהני.

יש לחקור אם דוקא בשכרו שכר של פרוטה או כיון שיש לו מזה הגאה כלשהיא הוי ש"ש ובש"ך כתב דדוקא בשכר ממנו בשוה פרוטה ואיפי רמיה מרא"ש עי"ש ול"ע מהא דקי"ל דמחזיר אבידה הוי ש"ש משום פרוטה דרב יוסף ודאי שזה אינו שוה פרוטה ממש ובפרוש אמרו בבדרים לג: דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ומשום כך אמרו שמותר להחזיר אבידה למוחר הגאה דאין זה נחשב הגאה ואמנם זה גופא צריך להבין דגבי מוחר אמרו דמותר להחזיר משום דלא שכיח ומ"מ נחשב לש"ש משום שיש לו הגאה ובר"ן שם עמד על זה וע"כ נראה דודאי אין זו הגאה ששוה פרוטה שאל"כ היה אסור להחזיר למוחר רק כיון דשייך בה הגאה לדדים כל דהוא שייך לומר דנקרא ש"ש.

*מצוה רמ"ד יל"ע בשואל אם הפרה בבעלים ומת המשאיל ואא"כ נאנסה אם נפטר משום שאילה בבעלים או כיון דהוא עכשיו מיב לבנו ובנו לא היה משאיל בבעלים ל"ה שאילה בבעלים (ובכלל יל"ע באמת משאיל אם צריך

קנין מדם לבנו או דבני בקנין הישן וזה שורש הספק דבגמ' מתבאר דבקנין המשיכה אז נפטר באונסין אם היא בבעלים ולכן הקנין היה בבעלים ופטור או להפטור בא בעת האונס ואז אינו כבר בעלים, וע"ד הספק בעת המשאיל אם לריך קנין מהדש מיורשו הנה ליהפוך בעת נשאל מפורש בגמ' דהבעיס משעמשין כל ימי שאילתה.

מצוה רמ"ז ע"ד הספק בהפך הרודף

והרגו למי שרדפו נראה דמייב מיתה דהלה בדין רדפו ולא דמי לקנאין פוגעין בו דאם הבועל נהפך והרגו אין נהרג עליו דזה דין מיוחד בקנאין פוגעין בו דהוא רשות והלכה ואין מורין לכן יודע שבכנס ע"מ כן שאם יהפך הוא נהרג אבל ברודף דערוה על כל אחד להרגו ודאי אין הלה יכול להרגו וכ"מ ברמב"ם ובשו"ע חו"מ שהעתיקו זה הדין רק בבי קנאין פוגעין בו ולא בכל רודף.

לבאורה ההלה מה שמונע ממנו לחוטא אך מהא דספר המצוות שכתב אפי' רודף קטן ושזה מכלל הערוות מוכח דהעיקר להלילה ואף דהוי באונס ל"ל דמ"מ מקרי חטא ויותר מה דחייב למסור אף באונס וע"כ דזה באונס ג"כ מקרי מעשה עבירה ודו"ק.

מצוה רמ"ח בגמ' דאעפ"שאם

המנה שבנו לא ירשנו הוי מתנה על מה שכתוב בתורה ובטל מ"מ לדעת ריב"ב וכ"פ בטוש"ע אם אמר על מי שראוי ליורשו שהוא ירשנו דבריו קיימין והוא לוקח כל הירושה או חליה כפי מה שאמר המורים והבסבר מה דלא אמרו יתברך וכי ישאל איש מעם רעהו. וכבר התבארו דקדוקי דין זה בפ"ח מסציעא וח' משבועות. (ולה המשפטים, הלכות שאלה ופקדון בשלשה פרקים):

מצוה רמה היא שצונו בדין מקח וממכר

רוצה לומר הפנים אשר בה יתקיים המכר בין המוכר והקונה. וכבר לקחו ראיה על אלה הפנים מאמרו וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד וגו'. וכבר אמרו (ב"מ מ"ז:) דבר הנקנה מיד ליד כלומר משיכה. וכבר התבאר שם שמדבר תורה מעות קונות והמשיכה במטלטלין תקנת חכמים היא וכן המסירה וההגבהה. ובבאור אמרו שם כדרך שתקנו משיכה במוכרין תקנו משיכה בלקוחות. הנה התבאר לך שהיותם מצריכים המשיכה בממכרים מפני שהיא תקנה כמו שהתבאר במקומו. ואולם שאר הפנים שקונין בהם הקרקעות וזולתם כלומר שטר וחזקה הנה סמכו אותו לכתוב גם כן. וכבר התבארו משפטי דין זה רוצה לומר הפנים שיתקיים המקח בהם בכל מין ומין בפרק א' מקדושין ובפ"ד וח' וט' ממציעא וג' וד' וה' וו' וז' מבתרא. (סהר מיי, הלכות מכירה מ"ל פרקים):

מצוה רמו היא שצונו בדין טוען ונטען.

והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו על כל דבר פשע אשר יאמר עליו כי הוא זה. ולשון מכילתא כי הוא זה עד שיודה במקצת. ובזה הדין יכנס כל מה שהוא נופל בין בני אדם מהתביעות קצתם על קצתם שיכנס הם ההודאה והכפירה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בג' מקמא וה' וו' משבועות וממנו שאלות רבות הם מפוזרות במקומות רבים מהתלמוד גם כן, ובפרק א' וח' ממציעא. (ולה המשפטים, הלכות טוען וטוען בב"ז פרקים):

מצוה רמז היא שצונו להציל הנרדף אפילו

בנפשו של רודף, כלומר שאנו מצווים להרוג הרודף אם לא נוכל להציל הנרדף אלא בנפש הרודף. והוא אמרו יתעלה וקצותה את כפה. ולשון ספרי במבושיו, מה מבושיו מיוחד שיש בה סכנת נפשות הרי הוא בוקצותה את כפה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה שאתה יכול להצילו בנפשה תלמוד לומר לא תחוס עינך. הנה כבר לא הוי מפנה על מה שכתוב בתורה דבאמת כל יורש יש לו חלק בכל הירושה רק כיון שיש עוד יורשין ע"כ לריך לחלק ומ"מ שייך בו ירושה בכל הנכסים ומה מוקן מ"ש המוס' ב"מ דף כ' גבי ספק ויבם שבאו לחלק דהוודאי הוא וודאי על כולו ומה מיושב שי' הרמב"ם דאע"ג דאמרין שחלקו לקוחות מ"מ יכולין להביא בכורים אעפ"י דספק קנין פרות לא קנין הגוף דמ"מ יש לו קנין הגוף בעצם שלכן האמין טרם שחלקו מייבין במעשר ופטורין בקלבון ואין להם דין שותפין, ולכן אם עי"ז מגרע כח הבכור אינו מועיל לפי שבבכור נאמר לא יוכל לבכר והיינו שאין לאב לבן אחר יותר ממנו מצא"כ בשאר בנים שכל בן יורש כולו, והנה בקלות כתב דאם אח"כ רולה לחזור בו ולחת ליורש אחר או לחלקו בשוה אינו יכול עוד כתב הגאיונות דאינו מועיל מה שאמר רק על נכסים שישנם אז בידו ולא על מה שעתיד לבוא אז דבר שאין לו בו נמינה ומכירה, ועיין בחנוך שי' שאחר שנתן אין יכול לחזור בו ולחתו ליורשו או אפי' להקדש שהנכסים הם בחזקת היורש כבר והוי כחתנה על נכסים של אחר מדין מפורש בקלות דהיינו שמעת שאמר כן הרי הנכסים כבר בחזקתו ולפי"ז אה"נ דאין מועיל רק על מה שבעולם ובראשונו אבל אם נפרש דע"י שאומר בן פלוני ירשני זוכה רק לאחר מיתה מכח ירושה ולא בחיי א"כ וודאי יכול לחזור בו אח"כ כל זמן שעדיין לא שייך ירושה וג"כ יהא הקנין על דבר שלא בא לעולם דאינו מקנה גוף הספק רק זכות וכח ירושה.

מצוה רמח היא שהורנו בדיני נחלות. והוא אמרו יתעלה איש כי ימות ובן אין לו, ומכלל דין זה בלא ספק התבאר לך ענין הצווי הזה ושאמרו אשת האחד אמנם דבר הכתוב בהווה, והכונה הוא להציל הנרדף באיבריו של רודף. ואם אי אפשר להצילו כי אם במיתת הרודף בפעם אחת המיתהו. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפ"ח מסנהדרין. (מי מנלה, הלכות רולח פ"ל):

היות הבכור יורש פי שנים שזה משפט ממשפטי הירושות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בח׳ וט׳ מבתרא. (פירקא, ר״ל פרקים נמצאים:

ודע כי מה שאמרנו שנתבארו משפטם במקום פלוני, אין כונתנו בזה שזה הפרק או המסכת ההיא תכלול כל משפטי המצוה ההיא עד שלא תמלט מהם שאלה אבל אזכור מקום אשר בו עיקר דין המצוה ההיא ורוב משפטיה ואולם יהיו שאלות רבות למשפטי המצוה ההיא מפוזרות במקומות רבים מהתלמוד ולא אזכור מקומם עתה. וכשתסתכל כל אלו המצות שקדם זכרם עתה שתמצא מהם מצות שהם חובה על הצבור לא כל איש ואיש כמו בנין בית הבחירה והקמת מלך והכרתת זרעו של עמלק. ומהם מצות שהם חובה לאיש אחד אם עשה פעולה פלונית או שימצאהו ענין כגון קרבן שוגגומזיד ופעמים יעמוד אחד מן האנשים כל ימי חייו ולא יעשה הפעולה ההיא ולא ימצאהו הענין ההוא ומאלו המצות גם כן דינן כמו שבארנו כמו עבד עברי ודין אמה העבריה ועבד כנעני ושומר חנם ושואל וזולתם ממה שקדם זכרם, יתכן שיעמוד אחד מן האנשים כל ימי חייו ולא ישפט בזה ולא תתחייב לו המצוה ההיא. ומהם גם כן מצוה אינה נוהגת אלא בהיות הבית קיים, כגון חגיגה וראיה ומצות הקהל. וכבר זכרנום אחת אחת, ומהם גם כן אינה נוהגת אלא למי שיש לו נחלות, כגון מעשרות ותרומות ומתנות כהונה וחוקי העניים, כלקט שכחה ופאה ועוללות, ופעמים לא יהיו לו אותם הקנינים ולא יתחייב בהם, ויעמוד האיש כל ימי חייו ולא יתחייב במצוה מהמצות שהן מזה המין, ואין הצדקה מכלל הזה, כי הצדקה מחוייבת אפילו לעני המתפרנס ממנה כמו שבארנו. ומהם מצות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאיזה ענין שיהיה, כגון ציצית ותפלין ושמירת שבת, ונקראו המצות שהן מזה המין מצות הכרחיות מפני שהם מתחייבות לכל איש שהגיע לפרקו מישראל בהכרח בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין. וכשתסתכל באלו הרמ״ח מצות עשה תמצא המצות ההכרחיות ששים מהם, ובתנאי שיהיה האיש שאמרנו שחייב באלו הששים מצות הכרחיות שיהיה עינו כעין שרוב בני אדם בו, והוא שיהיה עומד בבית במדינה ויאכל המאכלים הידועים למין האדם, רוצה לומר הלחם והבשר ויעשה סחורה עם בני אדם וישא אשה ויוליד בנים. ואלו הששים מצות הם לפי הסדר אשר סדרנו אותם במנינו זה:

מצוה הראשונה והשנית והשלישית והרביעית והחמישית והששית והשביעית והשמינית והתשיעית, והעשירית אין הנשים חייבות בה. והאחת עשרה ולא תתחייב לנשים, והשתים עשרה ולא תתחייב לנשים, והשלש עשרה ולא תתחייב לנשים גם כן, והארבע עשרה ולא תתחייב לנשים גם כן. והחמש עשרה, והשמנה עשרה ואין הנשים חייבות בה. והתשע עשרה, והשש ועשרים מיוחדת בזכרי הכהנים, ול״ב ונ״ד וע״ג וצ״ד [וקמ״א] וקמ״ג וקמ״ז וקמ״ט וק״נ וקנ״ב וקנ״ד וקנ״ה וקנ״ו וקנ״ז וקנ״ח וקנ״ט וק״ס, וקס״א ואין הנשים חייבות בה, וקס״ב וקס״ג וקס״ד וקס״ה וקס״ו וקס״ז, וקס״ח ואין הנשים חייבות בה, וקס״ט ואין הנשים חייבות בה, וק״ע ואין הנשים חייבות בה, וקע״ב וקע״ה וקפ״ד וקצ״ה וקצ״ז ור״ו ור״ז ור״ח ור״ט ור״י ורי״א, ורי״ב ואין הנשים חייבות בה, [ורי״ג ואין הנשים חייבות בה, ורי״ד ואין הנשים חייבות בה, ורט״ו ואין הנשים חייבות בה, ורל״א]:

הנה התבאר לך כי מאלו הששים מצות הכרחיות יש בהן שש וארבעים מצות שהנשים חייבות בהן גם כן, וי״ד שאין הנשים חייבות בהן. ויהיה הסימן באלו הששים מצות הכרחיות ששים המה מלכות, ויהיה הסימן בנפול הי״ד מן הנשים כי אזלת י״ד, או יהיה הסימן המ״ו מצות לנשים גם את בד״ם בריתך שלחתי אסיריך, כלומר שמספר בדם הוא חובה עליהן, והם הברית המחוייב לנשים בהכרח, וזה מה שרצינו לרמוז אותו במצות עשה במספרם:

נשלמו מצות עשה

מצוה ב' זאת הל"ת עובר אפי' אם לוה לעשות גלם וכנזכר בפוסקים, וי"פ דלא עבר על אמירה רק אם לבסוף נעשה, והנה המנ"ם מקשה דאין לוקין ע"ז והלא אין לוקין על דיבור לבד וי"ל דהא דאין לוקין על דבור לבד דוקא כשכל העבירה רק הדבור אבל כאן העבירה מה שנעשה הגלם וזה הוי מעשה ממש רק הוא לא עשה אלא הדיבור והוי גרמא וכאן מיב אף גרמא ולכן לוקה והק. ומי אפשר לומר דמיב על אמירה משום שלימות דהרי קי"ל אין שלים לדבר עבירה אלא המיוב משום גרמא ואף שכמה מקומות גרמא פטור כאן מיב ובאמרנו בס"ד בתק"א ממי גרמא פטור ומתי מיב, אלא דקשה לי ע"ז דמדוע לוקין על לאו זה הרי יתק לעשה שצריך לאבד כל ע"ז ואיסור דעשיית גלם דוקא שנעשה שיעבדו בו ע"ז א"כ יתק לעשה ואולי י"ל דעיקר המיוב לא על מה שנעשה הע"ז רק על עצם העשיה וע"ז לא שייך יתק והק דיתק שייך רק על האיסור מה שנעשה הע"ז והק, ולע"ע.

והנה בלאו דאסור לעשות צורת אדם אפי' לגוי כתב המיונך דאין לוקין על זה ותמהו מדוע (ולכאורה ג"כ אין מחייב לאבדה דוקא ע"ז מיב אבל עשה לגוי גרמה דאין מיב) ושמא אפ"ל דלא מיב רק עשה צורת-אדם ממש כצלמו וכדמותו עם רוח חיים באפיו.

מצוה ג' מבואר בר"מ דאמר לאחרים ועשו לו עובר ותמהו הנו"כ דהוי לאו שאין בו מעשה וי"ל דבדיבורו איתעביד מעשה מה שהאמר עושה וכמ"ש התוס' לגבי עדים זוממין דמקרי מעשה מה שב"ד מחייבים על ידיהן ה"כ.

מצוה ד על שאלתן האם ובאיזה אופן מותר לעשות צורת אדם או חיות ועופות והנה מבואר בסנהדרין ר"ה דף כ"ה ובמסכת ע"ז דף מ"ג דכל הצורות מותר לעשות ורק כדמות המרכבה שהם אריה, שור ונשר ואדם בגם אחת ארבעתן אסור. וכן פרצוף אדם אסור ואפילו בפני עצמו.

ולעשות בדמות אדם דלכאורה יש בזה איסור כבר עמד ע"ז המהרי"ט בשו"ת שלו מ"ב סי' ל"ו ובין דבריו כתב דאם לא נעשה לקיום מותר דרק צורה העומדת לקיום איסורה ויש להביא גם ראיה לדבריו ממ"ש שם בגמ' הנ"ל דדמות צורת לבנה שהיתה לרבן גמליאל היתה עשויה פרקים ובגרש"י וכן בר"ן דכשהיה צריך להראות לעדים היה מחברן ותמוה דהרי על עצם העשיה מבואר בגמ' דאחרים עשו לו דיש איסור בעשיית צורת אדם ולבנה ומזלות ואין מיבר אלא זה אם"כ ולמהרי"ט א"ש דכיון שהצורה לא היתה עומד לקיום מותר.

אך יש בדבר שעשויים צורת אדם ועומדים לזמן מרובה דלא שייך ההיתר דהמהרי"ט ומ"מ לפי מה שנפסק בשו"ע סי' קמ"א סעיף ז' דהאיסור דוקא בשעשה צורת אדם שלימה בכל איבריה אין בזה איסור אלא דפירוש דין זה דדוקא צורה שלמה טעון באור דהנה אף דהשו"ע נתן הדוגמא בגיור גוף ללא רגש או רגש ללא גוף מ"מ ממולא הדין שהיא בגמ' הנ"ל מתבאר דאפי' בש לו רגש או גוף אם חסר עין אחת ליכא איסור והנה ג"כ אין לפרש דכל שחסר אפי' אבר קטן כמו לפרסים וכיו"ב יהא מותר דהרי מבואר דבבעת שיש עליה צורת אדם אסורה אף שולאי חסר העורף ואלק האיסור וכל כיו"ב אלא הגדר הוא חסרון אבר שעי"כ מיבר עליו שנוי גדול מצורת אדם הרגילה כמו חסרון עין שכל רואיה מרגיש החסרון אבל חסרון קטן או שעשה צורת האדם בשלימות אף שחסר אך העורף ג"כ איסור וכ"מ מפורש בספ"א במסכת ר"ה, והבאור בזה כנ"ל דכל שנראה כצורת אדם לעין איסור, ולכן הבבעת באם יש בהן חסרון המיבר לעין היה מקום להתיר אך לזה צריך עיון בכל פעם אם היו חסרון ממש או לא, ואין להקל בזה בבחסר שאסור אמור הוא זה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהלכות ע"ז דמשום לחא דעבודה זרה נעשו בה ולכן כתב הלכות אלו בהלכות עבודה זרה (לאפוקי איסור עשיית כלי המקדש כתב בהלכות בית הבחירה) ובמה שהבאתי דאלו אם נראה לעיניים דמיא לצורת אדם בזה יש לבאר דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות ע"ז שכתב דאפי' צורת אדם מותרת אם הצורה שוקעת מ"מ בצורת בבה ולבנה אסור אפי' בשוקעת וטרחו שם הראשונים הובאו בכס"מ לבאר המלוק והר"ן כתב דכיון דלעיניו נראה צורת השמש והיה כשוקע בקיע לכן

אסור אפי׳ שוקעת הצורה ודברו צריכין באור דמה בכך שנראה כשוקע ובאמת אינו כך רק הבאור דכל האסור במה שנראה לעין שזו צורת הדבר ולכן השמש שצורתה נראית שוקעת אפילו יעשה הצורה שוקעת נראה הדבר כצורת השמש עצמו אלא דעדיין אין באור זה מספיק דגם צורת אדם שוקעת נראה כדמות האדם ויותר נראה לבאר לצורת אדם כיון שאפשר לעשות ממה שצורת האדם אין האסור רק בעושה צורה ולכן שוקע אין מה עשיית צורה וכמ״ש שם הרמב״ם דלכן מותר ליור של אדם שאין זה עשיית צורה אבל במה ובמה שאי אפשר לעשותן כמותן ממש שבאמת השמש והירח שוים ממה שנראה לעין וכידוע וכל האסור לעשות כפי שנראה לנו לכן האסור קיים אפי׳ בעשיית צורה שוקעת דאין מה שוה עשיית צורה.

וכללו של דבר דכל הצורות מותרין בעשייה חוץ מצורת המרכבה, וצורת חמה ולבנה ומזלות כל המזלות ביחד (וכמ״ש הש״ך) וצורת אדם אסורין בעשייה אלא א״כ נעשו שלא לקיימא וכן יש להתיר אם יש בהם מקרון אבר המיכר לעין וכנ״ל באסור דין זה.

מהעצים והאבנים והמתכות וזולתם ואע״פ שלא יעשו להעבד, וזה הרחקה מעשות הצורות כלל כדי שלא יחשוב בהם מה שיחשבו הסכלים עע״ז שיחשבו כי לצורות כחות. והוא אמרו יתעלה לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. ולשון מכילתא בענין לאו זה על צד הבאור אלהי כסף לא תעשו שלא תאמר הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושין במדינות תלמוד לומר לא תעשו לכם. והעובר על לאו זה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ואי זה מן הצורות אפשר לציירם ואי זה מהם לא יצויירו ואיך יהיה תאר הציור בפ״ג מע״ז. והתבאר בסנהדרין (דף ז׳:) שלאו זה גם כן רוצה לומר אמרו לא תעשון כולל ענינים מכוונת מצוה זו. אבל פשטיה דקרא מדבר במה שזכרנו כמו שהתבאר במכילתא. (רשמע יפרו, מדע הלכות ע״ז ופקוח העמו״ס פ״ג):

מצוה ה שהזהירנו מהשתחוות לע״ז. והוא אמרו יתברך לא תשתחוה להם, והוא מבואר שאמרנו ע״ז נרצה בו כל מה שיעבד זולת האל. ואין הכונה איסור השתחואה לבדה לא זולתה, אמנם זכר דרך אחד מדרכי העבודה רוצה לומר ההשתחויה, וכן אנחנו מוזהרים מהקריב להם ולנסך ולקטר, ומי שעבר על אחד מאלו והשתחוה או הקריב או נסך או קטר חייב סקילה. ולשון מכילתא זובח לאלהים יחרם עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר לא תשתחוה להם ולא תעבדם זביחה בכלל היתה ויצתה ללמד מה זביחה מיוחדת שכיוצא בה עובדים לשמים וחייבים עליהם בין שהוא עובדו בין שאינו עובדו, אף כל שכיוצא בו עובדים לשמים חייבין עליו בין עובדו בין שאינו עובדו. וענין המאמר זה, כי אלו הארבעה מינין מן העבודה, והם ההשתחויה והנסוך והזביחה והקטור שבהם נצטוינו שנעבוד האל יתברך, כל מי שיעבוד ע״ז באחת מהם חייב סקילה אף אם היה זה הנעבד אין דרכו שיעבד באחד מהן, והוא שקראוהו שלא כדרכה, רוצה לומר שאפילו עבד אותה שלא כדרך עבודתה אחר שעבדה באחד מאלו חייב סקילה כשיהיה מזיד, והוא בכרת אם לא ידעו בית דין או לא יעשו בו העונש, ואם היה שוגג יקריב קרבן. וכן כשקבלו עליו באלוה באיזה דבר שקבלו עליו חייב. וכבר נכפלה אזהרה זו רוצה לומר איסור עבודתם באחד מאלו הארבעה מינין ואפילו שלא כדרכה. והוא אמרו יתעלה ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. ולשון ספרי אין שעירים אלא שדים. ובגמרא זבחים (דף ק״ז) נתבאר שלאו זה אמנם הוא בשוחט לע״ז אפילו לא תהיה השחיטה דרך עבודתה. אמרו מנין לזובח בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו עוד אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו הגוים האלה תנהו ענין לשלא כדרכה והעובר עליו אם יהיה מזיד בכרת וסקילה כמו שאמרנו, ובשוגג יקריב קרבן. ולשון התורה זובח לאלהים יחרם. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפרק שביעי מסנהדרין. (רשמע יפרו, מדע הלכות ע״ז פ״ג):

מצוה ו שהזהירנו מעבוד ע״ז אפילו זולת הארבעה מינין הקדומים, אבל בתנאי שתהיה העבודה כדרכה, רוצה לומר שיעבוד אותה במה שהוא דרך אותו הנעבד שיעבד בו, כמו שיפעור עצמו לפעור או יזרוק אבן למרקולים. והוא אמרו יתעלה באזהרה מזה לא תעבדם. ולשון מכילתא לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על העבודה בפני עצמה, ולכן מי שיזרוק אבן לפעור או יפעור למרקולים אין זה חייב כי אין זה דרך עבודתה מפני אמרו יתברך איכה יעבדו וגו׳ והעובר על לאו זה חייב במזיד סקילה וכרת ובשוגג קרבן. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת סנהדרין (דף פ״ד:) ושם אמרו שלש כריתות לע״ז אחת כדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת למולך, רוצה לומר כי מי שיעבוד אי זה ע״ז שיהיה באחת מן העבודות הנה הוא חייב כרת ובתנאי שיעבוד אותה כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתעבד בו כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקולים ומעביר שערו לכמוש. וכן מי שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה מהם הנה הוא חייב כרת ואף על פי שאין דרך עבודתה בכך כמו אילו הקריב לפעור או השתחוה למרקולים, וזהו שלא כדרכה, והכרת השלישית במי שהעביר מזרעו למולך כמו שאבאר. (רשמע יפרו, מדע הלכות ע״ז ופקוח העמו״ס פרק ג׳):

מצוה ז שהזהירנו מתת קצת מבנינו אל הנעבד המפורסם בזמן נתינת התורה שהיה שמו מולך. והוא אמרו יתעלה ומזרעך לא תתן להעביר למולך. והיתה עבודתו כמו שהתבאר בפרק שביעי מסנהדרין (שם) והיא שהיו מבעירין אש גדולה לפני הצלם ויקח אחד מבניו יתנהו לנזבר מתעסק לאותו הנעבד ויעבירהו הנזבר על האש מצד אל צד. וכבר נכפלה האזהרה מהמעשה הזה באמרו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. ומי שעבר על לאו

מצוה י בל"ת עשרי מנה הרמב"ם שלא להרהר באופן עשים ע"ז או כל מחשבה והתעסקות בע"ז ואפי' בספוריה עי"ש, וכתב ע"ז להעובר ע"ז חייב מלקות ומאמה דהוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו וכאן הוי במחשבה לבדה כמבואר ברמב"ם (וע"ד הדרוש י"ל דכיון דבע"ז מחשבה מלרף למעשה אך ג"כ קשה דכאן האסור אפי' באינו עובדה רק מהרהר בדרך ע"ז ואופני עשייתה כמבואר בר"מ) ויהא ראיה לפי' הכ"מ דבע"ז לוקה אפי' בלאו שאין בו מעשה מוחרא דע"ז.

מצוה י"ג בשאילת האחרונים [פמי"פ פ' שופטים] האיך עשו מוכות בעזרה לבהמים לאכילת קדשים והרי עובר על לא תעבד כן וי"ל דסוכה דירת ערעי ולאה ירושלמי [פ"א הל' י"ג] שבנין ערעי לאו שמיה בנין אך מבראי זו יש לעיין מירושלמי מגילה [פ"א ה"ג] הביאו רש"י גבי אין זה במזיד חייב סקילה וכרת אם לא יסקל ובשוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ז מסנהדרין. (אמרי מוסר, שם פ"ו):

מצוה ח שהזהירנו מעשות אוב. והוא שיקטיר בקטורת ידועה ויעשה פעולות מיוחדות ויתדמה להשמיע דבור מתחת שחיו שישיב על מה שישאל ממנו, וזה מין אחד ממיניו. והוא אמרו יתעלה אל תפנו אל האובות. ולשון ספרי אוב זה פיתום המדבר משחיו. והעובר על לאו זה במזיד נסקל ואם לא יסקל יהיה בכרת ואם היה שוגג חייב חטאת קבועה, רוצה לומר מי שעשה אותו מעשה בידו ויתעסק בו בעצמו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי מסנהדרין. (קדושים, מדע הלכות ע"ז ופקות העכו"ם פ"ו):

מצוה ט שהזהירנו מעשות מעשה ידעוני, והוא גם כן מין ממיני ע"ז. והוא שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויעשן עשן ויתהולל הוללות ויעשה מעשים עד שיתחבר לו ענין דומה לחולי הנופל ויקחהו תרדמה וידבר בהזיה אמרו ידעוני מניח עצם עוף ששמו ידוע לתוך פיו ומדבר מאליו. ובא אזהרה בו בזה הלשון אל תפנו אל האובות ואל הידעונים, ואל תחשוב שלאו זה הוא לאו שבכללות כי הוא כבר חלק אותו בזכרון הענש ואמר או ידעוני וחייב בכל אחת מהם סקילה וכרת במזיד. והוא אמרו יתעלה איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני. ולשון ספרי לפי שהוא אומר איש או אשה ענש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר אל תפנו אל האובות, ועל לאו זה בשוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי מסנהדרין. (קדושים, שם):

מצוה י שהזהירנו מנטות אחר ע"ז ומהתעסק בספוריה, רוצה לומר בזה העיון ברוחניות, כלומר הכוכב פלוני ירד על תאר כך ויעשה כך והפלוני יקטירו לו ויעמדו לפניו על תאר כך ויעשה הדבר הפלוני ומה שילך על הדרך הזה, כי המחשבה באלו הדברים והעיון באלו הלשונות הוא מה שיעורר האדם לבקש אותם ועבודתם, והכתוב אשר הזהירנו מזה הענין הוא אמרו אל תפנו אל האלילים. ולשון ספרי אם פונה אתה אחריהם אתה עושה אותם אלהות. ושם אמרו רבי יהודה אומר אל תפנה לראותם, אפילו להסתכל צורת הצלם הנראית והמחשבה בעשיתה אינו מותר כדי שלא יתעסק חלק הזמן בחלק ממנה. ובפרק שואל אדם (דף קמ"ט) אמרו כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת ודיוקנא עצמה אפילו בחול אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים מאי תלמודא א"ר יוחנן אל תפנו אל מדעתכם. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בעצמו רוצה לומר באיסור מחשבה בע"ז, והוא אמרו יתעלה השמרו לכם פן יפתה לבבכם רוצה לומר כי כשתעמיק לבך לחשוב בה יהיה מביא אותך לסור מן הדרך ולהתעסק בעבודתה. ואמר גם כן בזה הענין בעצמו ופן תשא עיניך השמימה, כי לא בא להזהיר האדם (ראשונה) שלא לראות אותם בעיניו, ואמנם הזהיר מן הענין במה שיתיחס אל עבודתם בעיון הלב. וכן אמר פן תדרוש לאלהיהם יזהיר מלדרוש איכות עבודתם אע"פ שלא יעבדם שזה כולו מביא לטעות בהם. ודע שהעובר על זה חייב מלקות. וכבר התבאר בסוף פ"ק מעירובין (דף י"ז:) על מה שאמרו לוקים על עירובי תחומין ושמו ראיית זה אמרו אל יצא איש ממקומו, והקשה אחד ואמר ואיך ילקה מלקות על אזהרה במלת אל ולא באה האזהרה במלת לא, והשיבו על צד הקושיא וכי כל מה שיבא במלת אל אין לוקין עליו אלא מעתה אל תפנו אל האלילים ה"נ דלא לקי, הנה הורה כי לאו זה לוקין עליו. (קדושים פכ"ו, שם פ"ג):

מצוה יא שהזהירנו מעשות מצבה יתחברו אליה ויכבדוה אפילו הושמה לעבוד האל עליה, וזה כי יתדמה בע"ז, כי כן היו עושין הבונין מצבה ומשימין עליה ע"ז. והוא אמרו יתעלה באזהרה מזה לא תקים לך מצבה. ומי שעבר על לאו זה חייב מלקות. (שופטים ושוטרים, שם פ"ו):

מצוה יב שהזהירנו מעשות אבן מוכנת להשתחוות עליה אפילו היה זה לאל יתברך, וגם כן שלא יתדמה לע"ז כי כן עושין אבן מצויירת במלאכה מחוכמת לפני הצלם וישתחוו עליה לאותו צלם, ואמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה והעובר על לאו זה לוקה. ולשון ספרא לא תתנו בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים שבמקדש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בגמרא מגילה. (פרי מגדים, שם):

מצוה יג היא שנמנענו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח על דרך הנוי והיופי לכוין בזה עבודת האל

מקדימין זמן הקהל משום בימה ומקשה בירושלמי ועביד לבימה בעיו"ט ומשמי מירון ס' דסיקא ליה עזרה ומירון ב' משום לא תטע כל עץ ומשמע דלף ערלי אסור אלא שירושלמי זה קשה על"ה דלא משום לא תטע א"כ במועלי יו"ט המיך יכלו ומאי שנא ועוד קשה דהרי בימה של עץ הוי רק כלי ששמיש שם ומאי לא תטע איכא ורמה ס' תולעות מיס למהר"ם ומכא שהביא מכאן רמיה לאסור אפי' כלי עץ בעזרה אך קשה לפענ"ד דהרי המרון והשלמן היו מעץ [ומכן ע' בה בפירוש הרא"ש על התו"כ ובמ' הגרמ"ז סי' י"ז] ואולי שאמי התם כיון דמיפן זהב, והיה אפשר לומר דהאי לא תטע עץ דירושלמי הוי מדרבנן. ועי"ל דדרך ערלי רק כשבא בשביל סיבה חלת הסיבה תפתלק בדבר מן הנבראים שיחשבו בהם הטועים האלהות על צד ההגדלה חייב מלקות. ובגמרא סנהדרין (שם ע"ח) עם מה שהזהירנו מחבק ע"ז ולנשקה ולכבד לפניה וכגון אלו מפעולות הכבוד והאהבה אמר על כלם אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי מסנהדרין. (ומלה המשפטים, שם פ"ד):

מעשה"כ כששם קמס הוי יותר מערלי ולכן במועלי יו"ט שרי ובמק"מ האריכמי לבאר דאי"ל דבמתת בין ערלי שרי אך היכא שגרים למנוה לא מיקרי ערלי.

נראה דלף לרא"ב דבה"ז ליכא קדושה בעזרה מ"מ יש לומר דאיסור נטיעה קיים דאין שיך דוקא בזמן שיש קדושה.

מצוה ט"ז יל"ע בל"ת דמסית לע"ז שמיב מיתה ורמה פשוט שאם הסית עכו"ם אינו מחויב אבל יל"ע בהסית קטן או חרש ושוטה אם מחויב מיתה וים לחלות בחקירה אם מעשה קטן הוי מעשה רק שאינו מחויב או שאין זה עבירה כלל וא"מ בהג"ל ויש להביא ראיה ממשנה שבת קטן שבא לכבות אין שומעין משמע דהוי מעשה.

יתעלה, לפי שכך היו עושין עובדי ע"ז שהיו נוטעין להם אילנות יפים ותאוה לעינים בבתי עבודתם, והוא אמרו יתעלה לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך. והעובר על לאו זה הוא חייב מלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תמיד ושם נאמר שהנטיעה אסורה במקדש. (שופטים ושוטרים, מדע הלכות ע"ז ופקות המכ"ס פ"ו):

מצוה יד שהזהירנו מהשבע בע"ז, ואפילו לעובדיה לא ישביעו אותם בה כמו שבארו באמרם לא תשביעו העכו"ם ביראתו. והוא אמרו יתעלה ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא תשביע לעכו"ם ביראתו, ושם נאמר גם כן לא תזכירו שלא ידור אדם בשם ע"ז. ובסנהדרין (דף פ"ג:) לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית, והעובר על לאו זה כלומר שישבע

מצוה טו שהזהירנו מדרוש לע"ז ויקרא האנשים לעבדה ויזרזם על זה ואף על פי שזה הדורש לא יעשה פעולה מהפעולות זולת הדרישה אליה, וזה נקרא אם היה דורש אליה אל העם מדיח, והוא אמרו יתעלה יצאו אנשים בני בליעל. ואם דרש אחד מן האנשים נקרא מסית, והוא אמרו יתעלה כי יסיתך אחיך בן אמך. ודברינו במצוה זו אמנם הוא במדיח, ואזהרה שבאה בזה הוא אמרו יתברך ולא ישמע על פיך אזהרה למסית, מסית בהדיא כתיב ביה וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות אלא אזהרה למדיח. וכן אמרו במכילתא לא ישמע על פיך אזהרה למדיח, והעובר על לאו זה חייב סקילה. ולשון סנהדרין (דף ס"ז) מדיחי עיר הנדחת בסקילה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בעשירי מסנהדרין. (ולה אמר, שם):

מצוה טז שהזהירנו מהסית והוא שידרוש אחד מישראל לעבוד ע"ז והוא הנקרא מסית כמו שקדם באורו. ולשון אזהרה מזה ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה. והעובר על לאו זה חייב סקילה כמו שבא בכתוב כי הרוג תהרגנו. והאיש שמשתדל המסית שיוסת לו הוא ראוי שיהרגנו כמו שבאר יתעלה ידך תהיה בו בראשונה. ולשון ספרי מצוה זו ביד המוסת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסנהדרין. (שם, שם פ"ה):

מצוה יז שהזהיר המוסת מלאהוב המסית ולהאזין לדבריו. והוא אמרו יתעלה לא תאבה לו. ולשון ספרי מכלל שנאמר ואהבת לרעך כמוך יכול אתה אוהב לזה, תלמוד לומר לא תאבה לו. (שם, שם):

מצוה יח שימנע המוסת להקל נטירת המסית אבל הוא חייב לנטור אותו על כל פנים וכל זמן שלא יטור הוא עובר על מצות לא תעשה. והיינו דאמר יתעלה ולא תשמע אליו, ובא הפירוש מכלל שנאמר עזוב תעזוב עמו יכול אתה עוזב לזה, תלמוד לומר ולא תשמע אליו. (שם, שם):

מצוה יט שהזהיר המוסת מהציל את המסית כשיראה אותו בעניין המיתה והצרה, והוא אמרו יתעלה לא תחוס עינך עליו ובא הפירוש מכלל שנאמר לא תעמוד על דם רעך יכול אי אתה עומד על דמו של זה תלמוד לומר לא תחוס עינך. (שם, שם):

מצוה כ שהזהיר המוסת שלא ילמד זכות למסית ואפילו יודע לו זכות אין מותר לו להזכירו וללמד, והוא אמרו יתברך לא תחמול ובא הפירוש לא תלמד עליו זכות. (שם, שם):

מצוה כא שהזהיר המוסת מלשתוק בחובה שידע אותה למסית ממה שיעמוד להעמיד העונש עליו. והוא אמרו יתעלה ולא תכסה עליו ובא הפירוש לא תכסה עליו אם אתה יודע לו חובה אי אתה רשאי לשתוק.

(שם, שם):

מצוה כב שהזהירנו שלא ליהנות בתכשיטין שיקשטו בהן לע"ז. והוא אמרו יתברך לא תחמוד כסף וזהב עליהם. ובספרי ביאר שצפוי נעבד אסור וסמכו אותו באמרו יתברך לא תחמוד. ומי שעבר על לאו זה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בע"ז. (והיה עקב, שם פ"ח):

מצוה כג שהזהירנו שלא לבנות עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה תל עולם לא תבנה עוד. וכל מי שיבנה בה דבר חייב מלקות ר"ל כשיושיב אותה מדינה כאשר היתה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בעשירי מסנהדרין. (ראה אנכי, שם פ"ד)

מצוה כד שהזהירנו שלא ליהנות ולהחזיק כלל בדבר ממון של עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, ומי שלקח ממנו מאומה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בעשירי מסנהדרין. (שם, שם):

מצוה כה שהזהירנו מחבר דבר מע"ז אל ממונו, אבל נרחיק ממנה ומבתיה ומכל מה שייוחס אליה. והוא אמרו ולא תביא תועבה אל ביתך. ומי שנהנה מדבר ממנה חייב מלקות. וכבר בארו בסוף מכות (דף כ"ג) שמי שבשל בעצי אשרה לוקה שתים, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך, ודע זה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלישי מסנהדרין. (והיה עקב, שם):

מצוה כו שהזהירנו מהתנבאות בשמה, והוא שיאמר האל צונו לעבוד אותה או שהיא בעצמה צותה לעבדה ויעדה גמול והזהירה מעונש כמו שיחשבו נביאי הבעל ונביאי האשרה, ולא בא בכתוב אזהרה מבוארת מיוחדת בזה הענין כלומר שלא להתנבא בשמה, אבל התבאר בכתוב העונש ודין מיתה על המתנבא בשמה. והוא אמרו יתעלה ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא, וזאת המיתה בחנק לפי מה שהושם השרש אצלנו כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא בחנק. וכבר ידעת השרש שבארתי בשרש י"ד מן השרשים הקודמים לזה המאמר, והוא אמרם התורה לא ענש אלא אם כן הזהיר, ותהיה האזהרה שלו מאמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו. ואינו נמנע היות לאו אחד מזהיר מדברים רבים ולא יהיה משפטו לאו שבכללות כשהתבאר העונש בכל ענין וענין. והנה אביא לך מזה דמיונות במקומם. וכבר התבארו דיני מצוה זו באחד עשר מסנהדרין. (שופטים ושוטרים, שם פ"ה):

מצוה כז שהזהירנו מהתנבא לשקר, והוא שיתנבא בשם ה' אבל יאמר מה שלא אמר האל יתעלה לו, אבל אמר זולתו וידרוש הוא בו ויאמר כי האל אמר לו הדבר הזה והוא לא אמר אותו אליו. ולשון האזהרה בזה אמר ואך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי אשר לא צויתיו, והעובר על לאו זה דינו גם כן בחנק, וכשמנו הנחנקין אמרו ונביא השקר. ושם (סנהדרין פ"ט)אמרו שלשה מיתתן בידי אדם, אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע, את אשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם ע"ז. ובכללן נאמר ומת הנביא ההוא, וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. והתבארו משפטי נביא שקר בי"ד מסנהדרין. (שופטים ושוטרים, מדע הלכות ע"ז ופקוח הנפש פ"ה):

מצוה כח שהזהירנו משמוע למתנבא בשם ע"ז, רוצה לומר שאנחנו לא נחקרהו ולא נשאלהו ונאמר לו מה האות שלך ומה מופתך על זה המאמר כמו שנעשה למתנבא בשם ה', אבל כשנשמעהו מתנבא בשמה נזהירהו מזה במה שראוי בכל פושע ואשם, אם הוא מחזיק בדבריו נקיים בו העונש שנתחיב מדין התורה ולא נביט לאותו המופת שיתן ולא נשמע ממנו מענה. והאזהרה מזה הוא אמרו לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בי"א מסנהדרין. (ראה אנכי, שם):

מצוה כט שהזהירנו שלא לירא מנביא השקר או להתרשל מלהרגו אחר שהתנבא בשם ה', אבל לא נפחד בזה משון כלל, ובלבד שיתאמת לנו שקרותו. והוא אמרו יתעלה לא תגור ממנו, אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה, כך מבואר בספרי. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפתיחת חבורנו לפירוש המשנה. (שופטים ושוטרים, שם):

מצוה ל הזהירנו מללכת בדרכי העכו"ם ומהתנהג במנהגותיהם ואפילו במלבושיהם ובקבוציהם במושבם. והוא אמרו יתעלה לא תלכו בחקות הגוים, ובא הפירוש לא אמרתי אלא החקוקים להם מאבותיהם. ולשון ספרי ובחוקותיהם לא תלכו בנימוסות שלהם ובדברים החקוקים להם כגון טרטריאות וקרקסיאות, ואלו הם מינים ממושבם שהיו מתקבצין בהם לעבודת הצלמים, רבי מאיר אומר אלו דרכן של אמורים שמנו חכמים, רבי יהודה אומר

מצוה כ"ד יל"ע מה שממון עיר הנדחת נאסר הוא ע"י שהכ"ד דמן אותה לעיר הנדחת או שמא לגלמי מילתא דכיון שעבדו ע"ז נאסר ממון אנשי העיר אפי' לפי גמ"ר.

מצוה כ"ז בהא דנמיא שקר דחייב מיתה כתב הרמב"ן כשבא לבטל מצוה אבל אם הוסיף מצוה אין זה רק איסור אבל אינו חייב מיתה וגרמה דדברי הרמב"ן רק בהוסיף מצוה חדשה וכמו שהביא הרמב"ן מקרא מגילה אבל אם הוסיף במצוה עצמה כגון ה' פרשיות בתפילין ה' ציצית בציצית ממילא הוי כל תוספת והוי ל"ת ומה אי"ש סמיכות הפסוקים בפ' ראה קודם נמיא השקר נאמר לא תוסיפו ולא תגרעו הייתו כנ"ל.

שלא תנהיר שלא תגדל ציצית ושלא תספר קומי. ומי שעשה דבר מאלה חייב מלקות, ונכפלה האזהרה מזה הענין במקום אחר, והוא אמרו השמר לך פן תנקש אחריהם שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם והיה לך למוקש שלא תאמר הואיל והוא יוצא בתלוסין אף אני אצא בתלוסין, והוא מין ממיני זיון הפרשים. וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי (צפניה פ') וזה כלו להתרחק מהם ולגנות כל חקותיהם ואפילו במלבוש. והתבארו משפטי מצוה זו בששי משבת. (קדושים פהיו, מדע הלכות ע"ז ופקוח העכו"ם פי"ל):

מצוה ל"ב ומטעמר שנכלל מצוה זו ג"כ המוזכר עימים שעושה דברים הנמנעים בטבע ע"י תחבולות וערמה, ול"ע מס מאד עובר ועושה לו שגוי עושה קסמים כאלו אם מותר להביט וליהנות מזה והרמב"ם כתב מאר שההפסד הוא גאלו הרואים את הקסמים ע"ז ומולם עיין בל"ת הקודם שכתב שהוא רצה בעצמו במערב פעולות הקוסמים.

מצוה לא הזהירנו מקסום, רוצה לומר שיניע כח הדמיון במין מן ההנעה כאלו בעלי הכחות כלם המגידים מה שיתחדש קודם היותו, אמנם יתאמת להם בהיות כח הדמיון מהם חזק ודבריהם מתקיימים ברוב ולכן ישענו במה שיהיה, ויהיה להם יתרון על זה כיתרון מעלות אישי האנשים קצתם על קצתם בכל כח מכחות הנפש, ואי אפשר לאלה בעלי הכחות הדמיונות מבלתי שיעשה מעשה ופעולה אחת מהפעולות יניע בה כחו ויוציא פעולתו לאור, והנה מהם מי שיכה במטה אשר בידו בארץ הכאות תכופות ויזעק זעקות משונות ויעזוב מחשבות ויביט לארץ זמן ארוך עד שימצאהו כמו עיני חולי הנופל ויספר מה שעתיד להיות, וכבר ראיתי זה פעמים בסוף המערב. ומהם מי שישטח החול ויעמיד בו תמונות, וזה הרבה מפורסם במערב. ומהם מי שישליך אבנים דקות ביריעה מעור ויאריך לעיין בהם ואחר כך יספר דברים, וזה ידוע ומפורסם בכל מקום שהלכתי. ומהם מי שישליך אזור עור ארוך בארץ ויסתכל בו ויודיע הנסתרות. הכוונה בזה להניע את כח הדמיוני בו, לא שהפועל בעצמותו יעשה דבר או יורה על דבר זה, ובזה טעו ההמון כי הם בעבור שיצדקו להם קצת הספורים יחשבו שפעולות האלו יורו על מה שיהיה, תגיע בהם בזה הענין הטעות עד שיחשבו שקצת אותן הפעולות סבות מה שיהיה כמו שיחשבו בעלי משפטי הכוכבים, כי דיני הכוכבים הם מזה היחס כלומר שהם מין מהנעת הכח הדמיוני ולעורר אותו, ולכן לא ישתוו שני בני אדם בהודעת הנסתר ואם ישתוו בידיעת המשפט. וכל שיעשה אחת מאלו הפעולות וזולתן ממה שילך בדרכן יקרא קוסם, ואומר לא ימצא בך קוסם קסמים. ולשון ספרי איזהו קוסם זה האוחז מקלו בידו ואומר אם אלך או אם לא אלך, וזה מין ההנעה המפורסם באותו הזמן, אמר הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, והעובר על לאו זה ויעשה אחד מאלו חייב מלקות, כלומר מי שיהיה קוסם ויגיד לבני אדם בפועל שיפעל אותו, לא מי שישאל לקוסם, אבל השאלה לקוסם מגונה מאד. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת סנהדרין. (שופטים ושוטרים, מדע הלכות ע"ז ופקוח העכו"ם פי"ל):

מצוה לב הזהירנו מעשות המעשים בבחירה ממשפטי כוכבים והוא שיאמר זה היום טוב למעשה פלוני ונכון לעשות או זה היום מונע מעשות מעשה פלוני ונרחיק מעשותו, והוא אמרו יתעלה לא ימצא בך מעונן, וכבר נכפלה אזהרה זו ואמר ולא תעוננו. ולשון ספרא לא תעוננו אלו נותני העתים, כי הלשון נגזר מעונה, רוצה לומר לא יהיה בך מעונן שיאמר עת פלונית טובה והענה פלונית רעה, והעובר על לאו זה חייב מלקות, ר"ל שיגיד העתים האלו לא מי שישאל בעדם, אבל השאלה ג"כ אסורה מחוברת אל היותה דבר אין אמיתות לה, ומי שיכוין בפעולתו לעת ידוע במבט כדי שיצלח או יהיה לו תועלת באותו מעשה לוקה מפני שעשה מעשה. ובכלל אזהרה זו גם כן אסור פועל החרטומים. ולשון חכמים (סנהדרין פ"ה:) מעונן אלו אוחזי עינים. והוא מין גדול מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שתדמה לאנשים שיעשה עינים אין אמתתו בהם, כמו שנראה אותם יעשו תמיד יקחו חבל וישימו אותו בכנף בגדיהם ויוציאו נחש, וישליך טבעת לאויר ואחר כך יוציאהו מפי אדם אחד העומדים לפניו, ומה שידמה לזה מפעולות החרטומים המפורסמים אצל ההמון כל פועל מהם אסור, ומי שעשה זה יקרא אוחז עינים והוא מין הכשוף, ומפני זה לוקה, והוא עם זה נוגב דעת הבריות, וההפסד המגיע מזה גדול, כי כן ציור העינים הנמנעים תכלית המניעה אפשריית אצל הסכלים והנשים והקטנים רע מאד, ויפסיד שכלם וישיבם להאמין הנמנע והיותו אפשר שיהיה, והבן זה. (שם, שם):

מצוה לג שהזהירנו מנחש, כמאמר הריקים כבר חזרתי מן הדרך לא ישלם לי צרכי, והיום יום ראשון מה שראיתי בו מן הדבר פלוני לא ארויח דבר, וזה האופן רב מאד אצל ההמון העניים בדעת הסכלים, וכל מי שיעשה מעשה על פי הנחש לוקה, כאמרו לא ימצא בך מעונן ומנחש. וכבר נכפלה אזהרה זו באמרו לא תנחשו, ואמרו לא תנחשו כנון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי משבת. (שם, שם):

מצוה לד הזהירנו מעשות הכשוף כלו. והוא אמרו לא ימצא בך וגו' ומכשף, והעובר על לאו זה חייב סקילה במזיד ובשוגג חטאת קבועה. והתבארו משפטי מצוה זו בפ"ז מסנהדרין. (שם, שם):

מצוה לה הזהירנו מהיות חובר, והוא שיאמרו מאמרים שיחשבו שיועילו לזה. והוא אמרו יתעלה לא ימצא בך וגו' וחובר חבר. ולשון ספרי וחובר חבר אחד חובר את העקרב כלומר מי שיאמר עליהם מאמרים

מצוה ל"ח בגמ' ברכות פ"ג בשמואל שלא ידע היכן מעות יתומים ויקיש לאביו בעולם העליון בעינא אבא ותמוה דהוי דורש אל המתים ול"ע.

מצוה מ"א יל"ע אם אמר כמב עליו והוא מעיקו אם עובר אם המיקור הכמיבה או מה שנכתב.

מצוה מ"ב לכאורה בנגד שיש ט כלאים תו לא שייך תוספת אסור ע"י שיוסיף ט עוד תוט כלאים דכבר יש עליו כלאים והנה בגילית שהותר כלאים יל"ע אם יכול עכשיו להוסיף עוד גילית של כלאים דכלאים בגילית לגמרי אשתרו וברמה כנ"ל דכיון דכבר יש על זה כלאים לא שייך תו תוספת אסור ע"י הוספת כלאים אך ממסקנת הגמ' ל"מ כן עי"ש חדא מכלל תברתה איתמר ובשיט"ק אות מ' דדוקא עוד גילית שרי להוסיף והטעם כיון שיכול לנאת בגילית ההם ג"כ משמע אבל בלא זה אסור להוסיף כלאים אפי' שיש עוד כלאים ומ"מ מינו רמיה לגידון דיקן דשמי כלאים בגילית כיון דהותר י"ל דאין ע"ז שם כלאים כלל ולכן כשמוסיף שלא משום גילית הוי כלאים אבל כשכבר יש כלאים נ"ע אם שייך הוספה, ותו דכלאים בגילית אין עליו דין כלאים ושרי גם בגילה ולאשה ובשאולה דאין מיוב גילית עי"ש בתוס' והרא"ש בהלכות גילית שמבאר כן וברמה דבה שאמי כלאים דגילית מכלאים דבגדי כהונה דשם קי"ל בשעת עבודה שרי שלא בשעת עבודה אסור וכאן מבאר דאפי' בגילה ואשה ושאולה ליכא כלאים וכבר עמד מה הרא"ש והאלוק דשם מקרי כלאים רק הותר וכאן לא מקרי כלאים כלל.

וע"ד אם יש מיוב לבדוק בגד משעטנז ובמשנה הקונה בגד מעכו"ם מייב לבדקו שמא מפור ט חוטי פשתן וברמה טעמא דהוי כמעוט המצוי דמייתין לה גבי טריפות ובמולעים ולפי זה בגד כשאין שביה ט כלל כלאים וכיוס הרבה מימי בגדים א"ל לבדקן כלל וכן יש לעיין בהמי דברים העשוין למצע כגון מזרון וכי"ב דהלכה אם קשה מותר מכלאים ואם כך אסור לעשותן מכלאים ועיין ברמב"ם הל' כלאים חדוש גדול דאף פרוכות אסור לעשות מכלאים לפי שמתמתם כבגדה ועכ"פ מה י"ל כיון דאסורן רק משום גזירה שמא תכרך ימא על בשרו י"ל דא"ל בדיקה ומה י"ל המ"ת פרשם ויקבל ילמדנו עד כמה אדם מישראל מייב ליטפל בכלאים ושם דוקא עליך אבל אתה מליעם תתמיך והלשון עד כמה האדם המטפל מייב י"ל דהיינו דקאי על הלוכם כלאים שזה דוחק ואין כן סגנון המדרש. וי"ל שכוונתו כנ"ל שמירי על מיוב הבדיקה וע"ז אמר דעל דבר שאתה עליו ליכא מיוב בדיקה ומה א"ש דלא נלטרך לומר דהמדרש תולק על גמרא ולא ינשכהו לפי מחשבתו, או יאמר על מקום נשיכתם כדי שינוח הכאב, והעובר על לאו זה לוקה והתבארו משפטי מצוה זו בשביעי משבת. (שם, שם):

מצוה לו שהזהירנו מלשאול בעל אוב. והוא אמרו יתעלה לא ימצא בך וגו' ושואל אוב. והעובר על לאו זה כלומר שישאל באוב אינו חייב מיתה אבל הוא אסור. (שם, שם):

מצוה לז שהזהירנו משאול בידעוני. והוא אמרו יתעלה לא ימצא בך וגו' וידעוני. ולשון ספרא אל תפנו אל האובות ואל הידעונים, אוב זה פיתום המדבר משחיו, ידעוני המדבר בפיו, הרי אלו בסקילה והשואל בהם באזהרה. (שם, שם):

מצוה לח הזהירנו משאול אל המתים כמו שיחשבו אותם שהם מתים באמת ואע"פ שהם אוכלים ומרגישים, ויחשבו שמי שיעשה כך וילבש כך יבא אליו המת בשינה ויאמר לו מה שישאל. והוא אמרו יתעלה לא ימצא בך וגו' ודורש אל המתים. ובגמרא סנהדרין (דף פ"ה:) דורש אל המתים זה המרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכל העובר על לאו זה חייב מלקות. (שם, שם):

מצוה לט שהזהירנו מהמשך אחר חקות העכו"ם, שתהיינה הנשים לובשות בגדי האנשים ושיתקשטו בתכשיטיהם. והוא אמרו לא יהיה כלי גבר על אשה, וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי האנשים המפורסמים בעיר ההיא שזה הוא תכשיט מיוחד לאנשים לוקה. (שם, שם):

מצוה מ שהזהירנו מהתקשט האנשים בתכשיטי הנשים. והוא אמרו ולא ילבש גבר שמלת אשה, וכל אדם שיתקשט (גם) כן או לבש מה שהוא מפורסם במקום ההוא שהוא תכשיט מיוחד לנשים לוקה. ודע שזאת הפעולה כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים והאנשים מתקשטים בתכשיטי הנשים פעמים יעשו לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מבואר בספרים המחוברים לזה, והרבה מה שיושם בתנאי בעשיית קצת הטליסמא ויאמר אם יתעסק בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ופנינים והדומה להם, ואם היתה אשה תלבש השריון ותזדיין בחרבות, וזה מפורסם מאד אצל בעלי הדעת הזאת. (כי מצא, שם):

מצוה מא הזהירנו מרשום בגופנו במיני צבעונים כגון הכחול והוירדד וזולתם כמו שיעשו עובדי ע"ז כמו שהוא מפורסם אצל אנשי מצרים עד היום, ואזהרה מזה הוא אמרו וכתובת קעקע לא תתנו, והעובר על לאו זה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף מכות. (קדושים תהיו, שם פי"ב):

מצוה מב הזהירנו מללבוש בגד ארוג בצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כומרי ע"ז באותו הזמן. והוא אמרו לא

דיקן דס"ל דיש גזירת חכמים אפילו במה שסוכב עליו ועוד כמה דקדוקים בלשון המדרש.

ומיתר נאור דהנה הש"ך לא פירש כן סימן ש"א וכן כתב המגן אברהם סימן י"ט לגבי ציצית וס"ל דהחילוק דמוכרי כסות אין כוונתו כלל ללמשה אבל להברית ממכם נריך ללבש ומכוון ללמשה עצמה עיי"ש והבן אבל אין כן דעת הכ"מ וע"ע בב"י סימן ש"א דהנה הרמב"ם פסק דמוכרי ותופרי כסות מותרים אף בכלאים והטעם דהוי דבר שאין מתכוון ומקשה הכ"מ מהא דפסק הרמב"ם דהלובש כלאים להברית המכם לוקה ותמוה דגם שם הוי דבר שאינו מתכוון מותר. ותי' דשאני התם דלובש ממש ותי' ל"ב דאכתי הוא דבר שאינו מתכוון וכ"ל דעיקר האסור דכלאים הוא למשה ולכן כיון שמתכוון ללבש א"כ אין נ"מ משום מה הרי זה עובר על האסור משא"כ תופרי ומוכרי כסות שאין לובשים רק מעלים על הגוף אף דגם העלאה אסור הנ"מ העלאה שיש בה חיסוס דומיא דלמשה ולכן כשאין מתכוון ללבש ולחמם שרי. ומה נראה לי ליישב דהנה בשו"ע פסק מגבות שמנגבים בהם הידיים ומטפחות שמנקים בהם הכלים, ומטפחות ספרים נריך ליזהר שלא יהיו מכלאים שהרי ידיים נוגעות בהם ומתחממים וברמ"א הוסיף דה"ה מפות שפורסין על השולחן או פרוכות שפורסים על בימה ובסעיף שא"כ כתב דמטפחות שנותנים אצל הספר שלא יתלכלכו בגדיו מהשערות אם יש לו בית רחש ולובשין אותו כדרך למשה אסור הא לאו הכי מותר ומ"ש מהנ"ל דאפילו שלא דרך למשה אסור אם מתחמם בו, עוד מקשה הגר"א על עיקר הדין דמת"ג אם מכוון לחימום ודאי שאסור ומאי נ"מ דרך למשה או לא ואם אינו מכוון יהיה מותר בכל אופן כנ"ל גבי מוכרי כסות, ויש ליישב כנ"ל דמטפחות הידיים דהם דרך חימום אסור כיון דדרך לחמם בהם הידיים אבל מטפחת של ספרים אין מתחמם בה כלל רק נותנה על בגדיו שלא שם הוא דרך למשה אז נאסר אפילו אינו מתכוון, ובה יש לומר דמה שהט"ז פליג על המ"א שהתיר לעשות מטפחת של ספר תורה משעטנז וט"ז ס"ל כיון דהשמש מחמם בה הידיים אסור ובאמת להג"ל י"ל דכיון דאסור להנות מתשמיש קדושה א"כ אפילו נתנה ע"כ אין כוונתו לזה ושרי כיון דאינו בדרך למשה והו"ל ככים של תפילין י"ל דמותר כיון דאסור להנות ממנו ע"כ אינו מכוון.

מצוה מ"ג יל"ע אם האיסור עצם מעשה דהקפה או המולאה שרשמו מוקף [עי' לפנת פענח מכות כ"א והבן].

כתב הרמב"ם (פרק י"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ו') שמעבו מזקנינו שישאיר ארבעים שערות ובעוד הגירסא ארבע שערות ואין לזה טעם (וע' בל"פ מה שביאור עפ"י הנסתר בד' פאות דאד"ק) והסמ"ג מקשה על הרמב"ם מהא דאי' בברייתא דיש תולש שיש ומסיב משום מקיף ול"ל דל"ק כלל דודאי אפי' לדעת הרמב"ם אם כבר תלש מהארבע (או ארבעים) והשאיר רק שיש לא נאמר כיון דכבר לא נשאר השאר יכול לתלוש הכל וודאי בזה ע"י שתולש עוד שיש עובר על לאו דהקפה וזה פשוט ואין בזה השגה על הרמב"ם.

תלבש שעטנז, וזה מפורסם היום אצל כומרי ע"ז במצרים. והעובר על לאו זה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כלאים ובשבת וסוטה ומכות. (כי תצא, הלכות כלאים פ"י):

מצוה מג הזהירנו מהעביר שער הצדעים. והוא אמרו יתעלה לא תקיפו פאת ראשכם, והאזהרה מזה שלא נתדמה לעובדי ע"ז כי כן היו עושין כומרי ע"ז שהיו מגלחין שער הצדעים לבד, והיו צריכין שיבארו במסכת יבמות (דף ד') ואמרו הקפת כל הראש שמה הקפה כדי שלא יאמר כי תכלית מה שידמה הוא גלוח הצדעים והניח שאר שערם כמו שיעשו כומרי ע"ז אמנם כשיגלח הכל אין בזה דמיון בהם, הנה הודיענו שאינו מותר לגלח הצדעים בשום פנים לא ביחוד ולא עם הראש, וחייב מלקות על כל פאה מהם, והוא חייב שתים אם גלח כל ראשו. והראוי שלא נמנה זה שתי מצוות ואע"פ שהוא חייב שתים לפי שאין בהם שתי לשונות תחת לאו אחד, כי הוא אילו אמר לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת ראש משמאל ומצאנום חייב עליהם שתים אז היה אפשר לומר שימנו שתי מצות, אמנם בהיותו מלה אחת ועניין אחד הנה הוא באמת מצוה אחת, ואע"פ שבא בפירוש שלאו זה כולל חלקים רבים מתחלקים מן הגוף ושהוא חייב על כל אחד ועל כל חלק מהם ביחוד לא יחייב זה שיהיו מצות רבות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף מכות ואין הנשים חייבות בה. (קדושים פרשה, מדע הלכות ע"ז ומקוה העכו"ם פי"ב):

מצוה מד שהזהירנו מלגלח הזקן. והוא חמשה חלקים הלחי העליון מצד ימין והלחי התחתון מצד ימין, הלחי העליון מצד שמאל והלחי התחתון מצד שמאל והזקן, ובא האזהרה בהם בזאת המלה לא תשחית את פאת זקנך וזה שזקן יקרא הכל. ולא אמר לא תשחית זקנך אבל אמרו לא תשחית פאת רוצה לומר שלא תגלח אפילו פאה אחת מכלל הזקן, ובא הפירוש שהוא חמש פאות כמו שחלקנו אותם, והוא חייב חמש מלקיות כשיגלח הכל אפילו גלחו בבת אחת. ולשון משנה (מסת כ"ו) ועל הזקן חמש שתים מכאן ושתים מכאן ואחת למטה, רבי אליעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת. ואמר אלמא קסבר רבי אליעזר לאו אחד הוא, הנה זה ראיה מבוארת דסבר תנא קמא שהן חמשה לאוין וכן היא ההלכה. וזה גם כן היה קשוט כמו שהוא היום מפורסם בקשוט הגלחים שהם יגלחו זקנם. ואשר חייב שלא ימנו חמש מצות בהיות האזהרה מהן במלה אחת כמו שבארנו במצוה שלפני זאת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף

מצוה מ"ה עיין מנ"ס דמנחר דה"ה הקורס ושורס על אחר מייב הוא וגם הנקרס והנשרס אם מייב ולפי"ז כיון דאין מייב רק בכיון על מת יל"ע אם הקורס כיון על מת והנקרס לא או מיפכא אם מייב או לא.

מצוה מ"ו במנ"ס כתב דאפילו אין המגרים שם מ"מ עובר וכן מוכח דהרי בה"ז נלבל כל האומות ומ"מ אסור לשוב אלא שא"כ יל"ע מה זה שכתב הרמב"ם דאם מלך ישראל כותב מגרים מומר לשוב ומה נ"מ ושמא י"ל דדוקא מלך ישראל שע"י כתשו מפקיע מזה שם מגרים אבל בעכו"ם כיון דקי"ל בסנהדרין עכו"ם לא בני כתב א"כ אין כתשו מפקיע מזה שם מגרים ואף שקשה ע"ז מהא דעמון ומואב טהרו בסיחון כבר תירצתי במק"א, עו"ל דאה"נ אם יכתב מלך את מגרים פקע ממנה שם מגרים רק כוונת המנ"מ בלא כתב רק שאין מגריים בה מגרים וכמו בה"ז שבלבל האומות ומ"מ לא כתב א"כ לא הפקיע ממנה שם מגרים ופשוט וכון.

מצוה מ"ז שלא נמור אחר ראיית העינים, ונשאלתי אם חר בעיניו לראיה אסורה אבל לא ראה מאומה אם עבר על הלאו בעלם מה שחר והריס עיניו לראות ועיין פרש"י עה"פ ולא תמורו.

מכות. וזו אין הנשים חייבות בה. (שם, שם):

מצוה מה שהזהירנו מעשות שרט לנפש בבשרנו כאשר יעשו עובדי ע"ז. והוא אמרו יתעלה לא תתגודדו. וכבר נכפלה האזהרה מזה באמרו ושרט לנפש לא תתנו וגו'. וכבר התבאר בגמרא יבמות (דף י"ג:) כי נופיה דקרא לא תתגודדו לא תעשו חבורה, ושם נאמר גם כן לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת. ובגמרא מכות (דף כ"ל) אמרו שריטה וגדידה אחת היא. ושם התבאר המתגודד על המת בין ביד בין בכלי חייב ועל ע"ז בכלי חייב ביד פטור כמו שבא בפירוש בנבואה ויתגודדו כמשפטם בחרבות. והנה אמרו שבכלל זה האזהרה מחלוק דתי העיר במנהגם וחלוק הקבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, אבל נופיה דקרא הנה הוא כמו שבארנו לא תעשו חבורה על מת, וזהו כמו דרש. וכן אמרו סנהדרין (דף ק"י) המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו, הוא גם כן על צד הדרש אמנם נופיה דקרא הוא להפחיד. ולפי מה שבארו החכמים הנה הוא שלילה לא אזהרה כי הם בארו שענין זה המאמר הוא שהאל יתעלה מגיד כי מי שיחלוק ויעורר על הכהונה במה שיבא מן הזמן לא יעגש במה שנעגש קרח ואמנם יהיה כאשר דבר ה' ביד משה לו, רוצה לומר הצרעת, כאמרו למשה הבא נא ידך בחיקך, וכמו שהתבאר בעזיהו המלך. ואשוב על כונת המצוה ואומר כי התבארו משפטי מצוה זו בסוף מכות והעובר על לאו זה לוקה. (רמב"ם אבי, שם):

מצוה מו שהזהירנו משכון בארץ מצרים לעולם כדי שלא נלמוד ממעשיהם ולא נלך בדרכיהם המגונים והוא אמרו לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. וכבר נכפל אזהרה בזה שלש פעמים, אמרו בגמרא (הוא במכילתא בשלח) בשלשה מקומות הזהיר הקב"ה את ישראל שלא לשוב למצרים ובשלשה פעמים חזרו ובהם נעגשו. אמנם השלשה מקומות אחד מהן אשר זכרנוהו, והשני בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף לראותם, והשלישי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד, אע"פ שהנראה מהדברים שהוא ספור באה הקבלה שהוא אזהרה. וכבר התבאר בגמרא סוכה (דף נ"ל:) כי אלכסנדריא היא מן העיירות האסורות לשכון, ותחום אלכסנדריא מדתה אורך ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, והיא מכלל ארץ מצרים האסורה לשבת בה אבל מותר ללכת בה בסחורה או לעבור לארץ אחרת. ובבאור אמרו בירושלמי (סנהדרין פוף פרק מלק) לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא ולכבוש הארץ. (שופטים ושוטרים, מלכים פ"ה):

מצוה מז הזהירנו שלא לתור אחר לבבנו עד שנאמין דעות הפך הדעות שחייבתנו התורה אבל נקצר מחשבותינו ונשים להן גבול נעמוד אצלו והוא מצות התורה ואזהרותיה. והוא אמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ולשון ספרי אחרי לבבכם זה מינות כענין שנאמר ומוצא אני מר ממות את האשה וגו' ואחרי עיניכם זה זנות כענין שנאמר ויאמר שמשון לאביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, רוצה לומר המשך אחר התאוות הנשמיות והתעסק המחשבה בהן. (שלם לך, מדע הלכות ע"ז ופקוח העכו"ם פ"ב):

מצוה מח הזהירנו מכרות ברית עם הכופרים ולהבטיחם על כפירתם, רוצה לומר עם שבעה עממין. והוא אמרו יתעלה לא תכרות להם ברית. וכבר בארנו במצות עשה קפ"ז שמלחמת שבעה עממין וכל מה שבא בהם ראוי למנותו ושהוא לא ילך דרך מצות שאין נוהגות לדורות. (ולמפנן, שם פ"י):

מצוה מט הזהירנו שלא להחיות איש משבעה עממין כדי שלא יתיחדו בם בני אדם ויסיתום לע"ז. והוא אמרו לא תחיה כל נשמה, והריגתם מצות עשה כמו שבארנו במצוה קפ"ז, ומי שעבר ולא הרג מהם והיה אפשר לו להרגו עבר על מצות לא תעשה. (שופטים ושוטרים, מלכים פ"ה):

מצוה נ הזהירנו מחמול כלל על עובדי ע"ז ומליפות דבר מכל מה שמיוחד להם. והוא אמרו לא תחנם ובאה הקבלה לא תתן להם חן עד שהאיש העובד ע"ז יפה הצורה אסור לנו לומר זה יפה תאר כמו שהתבאר בגמרא דילן (ע"ז כ') ובגמ' ירושלמי (ע"ז פ"א ה"ט) אמר לא תתן להם חן בלא תעשה. (ולמפנן, מדע הלכות ע"ז ופקוח העכו"ם פ"י):

מצוה נ"ה בגמ' יבמות מגרי שלישי שבא על מגרית ראשונה הולד שמי עיי"ש דהכתוב מלמן בלידה והנה הראשונים ס"ל דזה דוקא באופן הג"ל אבל להיפוך מגרית שניה שנשאת למגרי ראשון הולד שלישי ולדבריהם הכתוב מלמן בלידה היינו רק לפי האם כיון שבלידה יש שייכות רק לאם והכל מתייחס לאם, ול"ד לשאר איסורין כגון עמוני ומואבי ושאר עכו"ם דהאיסור מכח הטיפה ולכן גם לאב יש המייחסות וכמו שנתבאר בגמ' קדושין בכמה דברים, זה דעת רוב הראשונים אולם הרמב"ם מפרש דה"ה להיפוך מגרית שניה שבא עליה מגרי ראשון הולד שמי ומסיים שם דהטעם כיון דהכתוב מלמן בלידה ולדבריו צריך לבאר באופן אחר ונקדים דיל"ע בהא דהכתוב מלמן בלידה אם הכוונה רק לענין ההיתר דדור שלישי דרק זה תלוי בלידה אבל האיסור היינו בראשון ושמי אין תלוי כלל בלידה רק בשעת הילדה כבר נאסר אז דג"כ לענין האיסור נאסר רק בלידה והנה הא דהכתוב מלמן בלידה הוא מהפסוק בנים אשר יולדו להם ש"מ דתלוי בלידה והנה הכתוב מיירי כלפי ההיתר דדור שלישי וא"כ י"ל דלענין האיסור אין תלוי בלידה אבל מדברי התוס' שהקשו בהא דאמרו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית דה"ל מגרי ולא מגרית וכמ"ש מפרש כיון דהכתוב מלמן בלידה אין לחלק והבאור מה הוא כנ"ל דאם האיסור בלידה אז יש נ"מ בין זכר לנקיבה שהם ילדה שוה משא"כ בלידה אין נ"מ דכולן לידה אחת עכ"פ יולא מדברי התוס' דג"כ לענין האיסור הוא מכח הלידה והבן, וחהו הבאור בהרמב"ם דכיון דהלידה גורמת האיסור כ' הרמב"ם דאין הכוונה עכ"פ מעשה הלידה רק ההמייחסות מה שזה הולידו היינו מה שזה בנו זה הגורם איסור וא"כ אף אם האם שניה מ"מ כיון דהאב ראשון הוא גורם איסור לבנו והבן. ומה שלא אמרו משום הלוך אחר הפגום נראה דלא שייך דמגרי ראשון ושמי כלפי עצמם הם אותו האם ורק בבניהם יש חילוק.

מצוה נא הזהירנו מהושיב עובדי ע"ז בארצנו כדי שלא נלמוד כפירותם, באמרו לא ישבו בארצכם פן יחטיאו וגו', ואילו רצה העכו"ם לעמוד בארצנו אינו מותר לנו עד שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואולם עובדי ע"ז לא ישכנו עמנו ולא נמכור להם נחלה ולא נשכיר להם בית, ובבאור אמרו לנו הפירוש לא תתן להם חנייה בקרקע. (ואלה המשפטים, שם):

מצוה נב הזהירנו מהתחתן בכופרים. והוא אמרו יתעלה לא תתחתן בם, ובאר החתנות מהו בתך לא תתן לבנו, ובבאור אמרו דרך חתנות אסרה תורה. והעובר על לאו זה יש בענשו הפרש, וזה שהבועל ארמית כשבא עליה בפרהסיא כל מי שיהרגהו והוא דבק בעבירה הנה קיים העונש כמו שעשה פנחס לזמרי, ואמרו (סנהדרין פ"ב:) הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, אבל בתנאים שאמרנו והוא שיבא עליה בפרהסיא ובשעת מעשה וכמעשה שהיה, ואם לא עשה זה בפרהסיא או שפירש ולא פגעו בו קנאין הנה הוא מחוייב כרת אבל לא התבאר זה הכרת בתורה, אמרו לא פגעו בו קנאים מהו והתבאר שהוא בכרת מאמרו כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מכלל שהוא בכרת. וכשהתאמת על אדם שהוא בעל ארמית בעדים והתראה לוקה מדאורייתא ודע זה. (ולמתמן, קדושה הלכות איסורי ביאה פי"ב):

מצוה נג שהזהירנו מהתחתן בזכרי עמון ומואב לבד אפילו אחר הכנסם בדת. והוא אמרו יתעלה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', והעובר על לאו זה לוקה כלומר שגר עמוני ומואבי כשבא על ישראלית בנשואין לוקין שניהם מן התורה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ביבמות. (כי פגע למלחמה, שם):

מצוה נד שהזהירנו מהרחיק זרע עשו אחר הכנסתם בדת. רוצה לומר שאנחנו מוזהרין מלהרחיק חתנותם. והוא אמרו יתעלה לא תתעב אדומי דור שלישי וגו'. (כי פגע למלחמה, קדושה הל' איסורי ביאה שם):

מצוה נה שהזהירנו שלא להרחיק המצרים ולתעב את חתנותם אחר הכנסם בדת. והוא אמרו יתעלה לא תתעב מצרי דור שלישי וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ומצות אדומי בשמיני ביבמות וסוף קדושין. (כי פגע למלחמה, קדושה הלכות איסורי ביאה שם):

מצוה נו שהזהירנו מהשלים עם עמון ומואב לעולם, וזה שהאל יתעלה כבר צונו כשנבוא להלחם אל עיר שנשאל השלום קודם המלחמה ושנבקש מהם שישלימו עמנו ואם מסרו העיר בידינו אסר להלחם עמהם ולהרגם כמו שבארנו במצוה ק"צ ממצות עשה, חוץ מעמון ומואב שלא נתנהג עמהם המנהג הזה אבל הזהירנו האל יתעלה מקרוא להם לשלום ולבקש להם לשלום, וזהו אמרו יתעלה לא תדרוש שלומם וטובתם. ולשון ספרי מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר לצור עליה יכול אף כאן תלמוד לומר לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם. (שם, מלכים פי"ו):

מצוה נז שהזהירנו מהשחית האילנות כשנצור על עיר כדי להצר לאנשיה ולהכאיב לבם. הוא אמרו יתעלה לא תשחית את עצה, וכן כל הפסד נכנס תחת לאו זה כגון מי שישרוף בגד לריק או ישבור כלי גם כן עובר משום לא תשחית ולוקה, ואמר אזהרתה מהכא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בבבא קמא ובבא בתרא. (שופטים ושוטרים, שם):

מצוה נח שהזהירנו מלירא מהאויבים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם, אבל חובה עלינו להתגבר ולעמוד ולחזק כנגד העם האחר וכל מי שיסוג אחור ויברח כבר עבר על לא תעשה. והוא אמרו יתעלה לא תערוץ מפניהם, ונכפלה זאת האזהרה ואמר לא תיראום, ונכפל הצווי בזה הענין גם כן שלא יברחו ושלא ישובו אחור בעת המלחמה, כי בענין זה אפשר לקיים אמונת האמת. והתבארו משפטי מצוה זו בשמיני מסוטה. (והיה עקב, מלכים פ"ז):

מצוה נט הזהירנו משכוח מה שעשה לנו זרע עמלק והקדימו להזיק לנו. וכבר בארנו במצוה קפ"ט ממצות עשה לזכור מה שעשה לנו עמלק ולחדש שנאתו, וכן אנחנו מוזהרין מהשליך זה מלבנו ומשכוח אותו והוא אמרו יתברך לא תשכח. ובספרי זכור בפה לא תשכח בלב כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירנה מנפשך. (כי תצא, הלכות מלכים פ"ה):

מצוה ס שהזהירנו מנקוב השם הגדול יתעלה ממה שיאמרו המינים עלוי רב. והוא ענין שיכנו אותו בברכת השם יתעלה. אמנם הענש לעובר על לאו זה הנה הוא מבואר בתורה שיסקל. והוא אמרו יתעלה ונוקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה. ואמנם האזהרה הנה לא באה בכתוב הזה האזהרה מיוחדת בזה הענין לבדו, אלא באה האזהרה כוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו אלהים לא תקלל. ובפירוש אמרו על שם המיוחד במיתה ועל שאר כנויין באזהרה. ובמכילתא אלהים לא תקלל ליתן לא תעשה על ברכת השם, והתבארו משפטי מצוה זו בששי מסנהדרין. ודע שהיות המין הזה מהאזהרות כולל שני דברים או שלשה אינו מחוייב שיהיה ממין לאו שבכללות, בעבור שהכתוב באר הענש בכל ענין, וידענו בהכרח שכל ענין מהם מוזהר ממנו שהוא מצות לא תעשה, ובעבור היות העיקר בתורה לא ענש אלא אם כן הזהיר, נחפש אחר האזהרה בהכרח, ופעמים יצא בהיקש ופעמים יהיה בכלל דבר אחר כמו שבארנו בשרש י"ד, ואמנם יהיה לאו שבכללות כשלא ימצא לנו בשום מקום ענין מהענינים שהזהיר ממנו אלא מן הלאו, והוא כמו שבארנו בשרש הט', אמנם כשתקדים לנו הידיעה בהיותנו מוזהרין מן הדבר ההוא, וזה כאמרו מי שעשה כך יעשה לו כך לא נקפיד אם היתה האזהרה בבאור או היתה באחד משני דרכים אלו היתה בפרט או בכלל, ודע זה. (ואלה המשפטים, שמות, מדע הלכות ע"ז ומקום העכו"ם פ"ה):

מצוה סא שהזהירנו מעבור על שבועות בטוי, והוא אמרו יתברך לא תשבעו בשמי לשקר, ושבועת בטוי הוא שנשבע על ענינים שאפשר לנו לעשותן או שלא נעשה בלא מניעות התורה ונשבענו על דבר מהם שנעשהו או שלא נעשהו, והנה חובה עלינו לקיים מה שנשבענו והזהרנו שלא לעבור על השבועה, והוא באמרו ולא תשבעו בשמי לשקר. ובגמרא שבועות (דף כ"ו) אמרו איזוהי שבועת שקר נשבע להחליף, ותקנו זאת ואמרו אימא נשבע והחליף רוצה לומר שהוא נשבע על דבר ועשה הפך מה שנשבע עליו. ושם התבאר בשלישי משבועות ובתמורה (דף ג') גם כן הוא שמשבועת שקר היא העברת שבועת ביטוי. והוא אמרם שבועת שקר ה"ד כלומר איך תהיה שבועת שקר שאין בה מעשה, שזה היתה כוונת זה המאמר הקודמת שם, אי נימא שלא אוכל ואכל התם מעשה עבד אלא דאמר אוכל ולא אכל ההוא מי לקי והא איתמר עלה וכו'. והעובר על לאו זה אם היה מזיד לוקה ואם היה שוגג יקריב קרבן עולה ויורד כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה. והוא אמרו בגמרא משבועות (שם) זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד, ושם התבארו משפטי מצוה זו. ודע שאמרם בזאת המצוה שהמזיד בה חייב מלקות אין מאמרם זה ממה שיורה שיש עון יתחייב מלקות אע"פ שלא היה בזדון, אבל כשתשמע אותו שיורה שיאמר בשום עון שהוא חייב מלקות בין מה שקדם בין מה שיבא, דע שלא יתחייב לו זה אלא אם כן היה מזיד בעדים והתראה כמו שהתבאר מתנאי העדים והתראה במסכת סנהדרין, אולם השוגג או האנוס אינו חייב בשום פנים לא מלקות ולא כרת וכל שכן מיתת בין דין, וזה מתחייב בכל המצות ודעהו. ואולם נבאר בקצת מצות ונאמר ואם היה מזיד חייב מלקות או מיתה להיותו חייב קרבן אם היה שוגג באותו ענין, כי אין כל עון חייב בשגגה קרבן, אבל כל מה שיתחייב מלקות (או כרת) או מיתת בית דין לא יתחייבו בו כי אם בעדים והתראה, וידוע כי ההתראה היא להבחין בין שוגג למזיד. ודע זה השורש ולא תבקשנו לכפול זאת. (קדושים יהיו, הלכות שבועות פ"ה):

מצוה סב שהזהירנו שלא לישבע שבועת שוא, והוא אמרו יתברך לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, והוא שישבע על מחוייב המציאות שהוא בחלוף מה שהוא בו נמצא או על דבר מהנמנעות שהם נמצאות או ישבע לבטל דבר מצוה, וכן אם נשבע על דבר ידוע לא יכחיש אותו ולא יחלוק עליו שום חולק כגון שנשבע בה' שכל מי שישחט יומות זה נשא גם כן שם ה' לשוא*. (בירושלמי שבועות פ"ג) ולשון משנה (שבועות כ"ט) איזוהי שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע. והעובר על לאו זה במזיד לוקה בשוגג פטור כשאר חייב לאוין כמו שבארתי, ושם אמרו (שם) בשבועות זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה פטור. ושם התבארו משפטי מצוה זו. (ושמת יתרו, שם):

מצוה ס"ב מטמא דמין עובר רק אם נשבע בשם משמות שמין נמחקין ולא"ע אם לא ידע שזה שם אם עובר היינו אם זה שנשבע בשם הוי מלק האסור ולא"כ אם לא ידע שזה שם א"כ הוי כמינו מתכוון לישבע בשם או שוגג וכיו"ב או שנאמר דזה שלרך שישבע בשם היינו רק מנאי שרק ע"ז עובר ונקרא שבועה אבל עכ"פ האיסור הוא השבועה עצמה ולא"כ אין נ"מ מה כוונתו בשם אם ידע שזה שם או לא.

מצוה ס"ה ע"ד האיסור לנתון אתן ממזבח כתב הח"ם דהאיסור מל אפי' על הבמות שנבנו בזמן היתר אסור לנתן אפי' אחר שנאסרו, וי"ע מה ד"ל דאחר שנאסרו הבמות פרחה קדושה מהן וליכא איסור נמילה בהן וזה ברור דמזבח אפי' בזמן שאין עומדין מ ג"כ צריך גניזה וכמו שהיה לשכת חשמונאי שגנזו אבני מזבח ששקלוס עו"כ, שוב מצאתי שהשפ"א בלקוטים פ' ראה ג"כ כתב כתה"ם עי"ש שמביא ראיה מפסוק וי"ע.

וי"ע נכתב הסם על דבר שאינו מתקיים אם ג"כ יש מה האסור דמתיקה ועיין גבי שבת וגיטין דכתב שאינו מתקיים לא תשוב כתב ולפי"ז גם אין מה אסור דמתיקה אך בגמ' שבת ק"כ ע"ב גבי היה כתוב שם על בשרו דאסור לטבל משום מתיקה אף שאם כתוב על בשרו ממילא נמחק לאחר זמן כמ"ש בגמ' ורמב"ם ותוספתא לענין כותב על בשרו בשבת והוא אינו מתקיים ואפ"ה אסור למוחקו ומשמע שם שהוא מהתורה וי"ל דאע"ג דלגבי שבת וגיטין אינו תשוב כתב מ"מ שייך מ האסור דמתיקה עיין ברמב"ם פי"א דכותב על בשרו בשבת חייב אף שחמימות העור מעברת הכתב לאחר זמן ה"ז דומה לכתב שנמחק עי"ש.

נתתפקתי אם אי' מחק אות מאם הקדוש ונא אחר ומחק עוד אות אם השני עובר ד"ל דכיון דהראשון מחק כבר חלפה קדושה או שמא אחר שכבר היה כתוב השם חלה קדושה על כל האותיות ואו לא פקע וראיה מנטפל לשם דאסור למחוק ואף שוודאי כשמחק הנטפל עדיין קדושת השם קיימת, וי"ל, עוד יל"ע אם גרמא אסור מה ועיין ביומא

ושבת ק"כ דמשמע דשרי ועיין דרשת מז"ל עה"פ לא תעשון כן הוכא ברש"י ראה שלא תגרמו מעשיכם ויטאו וכו' משמע שגרמא אסור וכן מקשה בשפ"א בלקוטים פ' ראה ולי"ע.

בקדושת וכוונת השמות בשו"ע יורה דעה סי' רע"ו ס"ע הזכיר שם שבעה שמות שאינו נמחקין ומנה 1) שם ההויה 2) שם האדנות 3) קל 4) אלו"ה 5) אלוקים 6) שד"י 7) צבאות ויש גורסין ג"כ שם אהי"ה וזה לפי הבי"תא שטעות דף ל"ה ובאור הגר"א על השו"ע שלגירסא שמוסיפין שם אהי"ה אינו גורסין שם אלו"ה לפי שנכלל בשם אלוקים אלא ששם אלו"ה הוא לשון יחיד ושם אלוקים הוא לשון רבים (היינו ששולט על הכל) כמו אדון האדונים והמילוק מיהם הוא השגחה והנהגה בכלל (שם אלוקים) או בפרט (שם אלו"ה)

וממשיך הגר"א לבאר דלא נמנה שם י"ה שהוא נכלל בשם העצם (היינו שם ההויה) אפילו שמנה גם כן שם אל (שהוא נכלל גם כן בשם אלוקים) לפי שהוא שורש אחר (היינו שם אל) שהוא לשון מחק כמו שמצינו יש לאל ידי אילי הארץ (הגם דל"ע דבשו"ע סימן ה' מפרש דגם שם אלוהים הוא לשון מחק שכוונתו מקיף ונעל היכולת) אבל שם י"ה הוא גם משם העצם שמורה על הוויה וקיום ולכן לא נמנה לבד וממשיך הגר"א שבתרגום (לא ידעתי היכן) שם י"ה שם הראה ומוסיף הגר"א להביא מפלוגתא דשב"י ורבי אליעזר בירושלמי פ"ב דחגיגה בגדר שם י"ה.

ועיין בחידושי הר"ן מסכת שבת שמקשה כיון שאמרו בגמרא דשם שלום הוי שם מדוע אינו נכלל שמות שאינו נמחקין ואשר בגרך עיין ועיין בשאלות ותשובות הרא"ש כלל שליש דין

מצוה סג שהזהירנו מחלול השם והוא הפך קדוש השם שנצטוינו בו שקדם באורו בתשיעית ממצות עשה, והוא אמרו יתברך ולא תחללו את שם קדשי, והענין הזה יחלק לשלשה חלקים שנים כוללים והאחד מיוחד. ואולם החלק האחד הכולל כל מי שבקשו ממנו לעבור על דבר ממצות בשעת השמד והיה האונס מתכוין להעביר בין מצות קלות בין חמורות, או מי שיבוקש ממנו שיעבור על ע"ז ונילוי עריות ושפיכות דמים ואפילו שלא בשעת השמד, הנה הוא חייב להתיר נפשו ויהרג ואל יעבור כמו שבארנו בט' ממצות עשה. ואם עבר ולא נהרג כבר חלל את השם ועבר על לאו זה. ואם היה העובר במקום הרבים כלומר בעשרה מישראל כבר חלל את השם ברבים ועובר על לאו ולא תחללו את שם קדשי וחטאו גדול מאד אבל אינו לוקה בעבור שהוא אנוס, כי אין לבית דין לקיים נדר מלקות או מיתה אלא במזיד ברצון ועדים והתראה. ולשון ספרא בנותן מזרעו למולך ונתתי את פני באיש ההוא ואמרו ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. הנה כבר התבאר לך שעובד ע"ז באונס אינו חייב כרת וכל שכן מיתת בית דין אבל עבר על חלול השם. והחלק השני הכולל גם כן כשיעשה האדם עבירה אין תאוה בה ולא הנאה אבל כיוון בפעולתו המרד ופריקת עול מלכות שמים, הנה זה מחלל גם כן ולוקה ולפיכך אמר וחללת את שם אלהיך, כי זה מכוין להכעיס בזה הענין ואין הנאה נשמית בזה, והחלק המיוחד הוא שיעשה אדם ידוע במעלה ובטוב מעשה פעולה אחת נראה בעיני ההמון שהוא עבירה ואין ראוי לנכבד לעשות דמיון הפועל ההוא אע"פ שהפועל מותר, הנה הוא חלל את השם. והוא אמרם (יומא פ"ו) ה"ד חלול השם כגון אנא דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר, רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. וכבר נכפל זה הצווי ואמר לא תחלל את שם ה'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפסחים וסוכה ויומא. (אמור מל הכהנים, מדע הלכות יסודי התורה):

מצוה סד שהזהירנו שלא לנסות יעודין ויחולין שיעדו אותנו בהם נביאינו על צד הספק שנספק בהם אחר שנדע אמתת נבואת הנביא שיספר בהם. והוא אמרו יתעלה לא תנסו את ה' אלהיכם. (ואתחנן, שם בשופטים)

מצוה סה שהזהירנו מנתוץ ומאבד בתי

ע"ז שמאר דשמות שאין נמחקין הוי דוקא דבריס שהם שם העלם אבל שם שלוס הוי שם על שם הפעולה שעשה שלוס ולכן הוי כמו הכנויין גדול גבור וכיו"ב שנמחקין.

וברמב"ם פרק שני מהלכות יסודי התורה הלכה ד' כתב אלף למד מלוקים או יוד הא משם הויה אינו נמחק ואין צריך לומר יה שהוא שם בפני עצמו מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא משמע דשם אל הוי רק כחלק משם אלוקים ושם יה הוא גם מקצת שם המפורש וגם שם בפני עצמו ולפי דבריו צריך באור קצת למה שם יה אינו נמנה בשבעה ושם אל נמנה.

ובפרק שלישי מהלכות קריאת שמע הלכה ה' כתב הרמב"ם דהכנויין מותר לאומרם בגיר הכשא כגון רחום חנון והרא"ד משיג שם שלא מצאנו שם רחום רק על הבורא אבל נראה דעת הרמב"ם דס"ל כמ"ש מהרא"ש ז"ל דאפילו ברחום נקרא רק הבורא מכל מקום אין זה מתיישב רק לפעולה שלו ולא שם העצם וזה שייס הרמב"ם דהשמות המיוחדים אותן אסור להזכיר, כוונתו דהם שמות עצם ולא על שם פעולה.

ולעיל בארנו השמות שאין נמחקין והכנויין שהם נמחקים לפי שו"ת הרא"ש שהחלוק הוא שאותן שמות המיוחדים הם שמות העצם והכנויים הם על שם הפעולה ולכן נמחקין ורמיתי להוסיף דלפי"ז השמות בלע"ז כמו בשפער או גאט וכיו"ב בשאר הלשונות לכאורה נמי תליא מה דאם כוונה לשם העצם הוי כשמות המיוחדים ולפי' שאסור מחיקה נראה דליכא ומה שמתמיים לשם הפעולה הוי ככנוי, והחילוק לענין אם מותר להזכירו בגיר המרקן, ולענין מגדף ולא כמ"ש באור שמח בפ"ג מהלכות ע"ז בהקדמה שיה שכל מה שאינו בלשון הקודש הרי הוא בכלל כנויין ולפי מה שהחכר בשו"ת הרא"ש מבואר שאינו כן ולפי"ז גם שם בורא כמו בשפער מיחד לפעולה ולא על עצם אך י"ל דגדר שמות המיוחדים היינו שאין לקרא בהם שום אדם זולת הבורא ברוך הוא ולכן הוי שם המיוחד אבל רחום וגבור שייך גם אדם לכנות בשואר זה ולפי"ז יש להסתיר בכנוי הבורא שאינו מיוחד רק לו יתברך והגם דמשו"ת רא"ש מפורש דלא כן רק תליא מי הוי שם עצם או פעולה מ"מ יש להסתיר דאין מוכרח שכן דעת כל הראשונים.

מצוה ס"ו נראה מדברי רוב הפוסקים דהאסור דוקא בשמלינו כל הלילה עד הבוקר אבל קברו בלילה אינו עובר ול"ע אם האסור דוקא בשמת ביום ומלינו כל הלילה ממש או אפי' מת בלילה צריך לקברו בלילה ואם לאו עובר בלא תלין דאולי הלשון הנה הוא דוקא מתחילת הלילה עד הבוקר עוד יל"ע אם עבר והלינו אם יש ענין שיקברו בו ביום ואם לאו עובר גם בלילה השני בלא תלין או רק על הלילה הראשון עובר בלא תלין ופשטות לשון הפסוקים כי ביום ההוא ולא תלין מורה דהאיסור הוא דוקא ביום הראשון שמת ואח"כ שוב אין ענין בלא תלין.

עבודת האל. ומאבד ספרי הנבואה, שלא נמחוק את השמות הנכבדים והדומה לזה, ולשון אזהרה בזה הענין הוא אמרו לא תעשון כן לה' אלהיכם אחר שקדם הצווי לאבד ע"ז ולמחות את שמה ולהרוס בתיה ומזבחותיה כלם ובאה האזהרה לא תעשון כן לה', וכל מי שעבר על דבר זה כגון שהרס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה או שימחה שם משמות ה' לוקה ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן לה'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ברביעי משבועות. (ראה לאמי, שם פ"ז):

מצוה סו שהזהירנו מעזוב תלוי על עץ ללון כדי שלא יתחדש מזה פרסום ברכת השם בהתבוננות כשנראה שאנחנו לא נתלה זולת מגדף ועובד ע"ז כמו שבא את ה' הוא מגדף, והאזהרה מלאו זה לא תלין נבלתו על העץ. ולשון ספרי לא תלין נבלתו זו מצות לא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בששי מסנהדרין. (מי מנחת, הלכות סנהדרין פט"ו):

מצוה סז שהזהירנו מהתעצל בשמירת המקדש ומלכת סביבו תמיד כל הלילה, והוא אמרו יתעלה ושמרתם את משמרת הקודש. וכבר התבאר במצוה כ"ב ממצות עשה ששמירת מקדש ולכת סביבו מצות עשה, וכן נבאר הנה שבטול זה הוא מצות לא תעשה. ולשון מכילתא ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקודש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בראש תמיד ומדות. (ויקח קרח, מת המצוה פ"ח):

מצוה סח שהזהיר כהן הגדול מהכנס למקדש בכל עת מפני כבוד המקדש וגדולתו. ויירא ויפחד מן השכינה, והוא אמרו יתעלה ואל יבא בכל עת אל הקדש. ובלאו זה דינין חלוקין, וזה כי כהן גדול הוזהר מהכנס לבית קדשי הקדשים ואפילו ביום הכפורים אלא בעת הידועה מעבודה, וכן כל כהן מוזהר מהכנס להיכל גם כן זולתי בשעת העבודה. ויהיה פירוש ענין האזהרה שכל כהן לא יכנס במקום שאפשר לו ליכנס אלא בשעת עבודה בין כהן גדול בפנים בין כהן הדיוט בחוץ. ומי שעבר על לאו זה ונכנס שלא בשעת עבודה אם נכנס לקדש הקדשים חייב מיתה ואם נכנס בהיכל חייב מלקות. ולשון ספרי ואל יבא בכל עת זה יום הכפורים, אל הקדש לרבות שאר ימות השנה, מבית לפרכת להזהיר על כל הבית, יכול במיתה תלמוד לומר אל פני הכפורת וגו' הא כיצד אל פני הכפורת במיתה אבל שאר הבית באזהרה. ובגמרא מנחות (דף כ"ז:) אמרו בפירוש על ההיכל בארבעים. (מאמרי מות, הלכות מעלת המקדש פ"ב):

מצוה סט שהזהיר כהן בעל מום מהכנס למקדש, רוצה לומר (פ"ל מ"ן) המזבח ובין האולם והמזבח וההיכל. והוא אמרו אך אל הפרכת לא יבא. וכבר התבאר בסוף טהרות (כלים פ"ל) שבין האולם והמזבח עם כל ההיכל נאסרה כניסתו על בעלי מומין ופרועי ראש. וכבר התבאר גם כן בספרי ששני לאוין אלו הן אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש לא יספיק אחד מהם בלתי האחר וששניהם יחד להשלמת הדין בענין אחד, והוא הגבלת המקום האסור עליהם ליכנס בו. וכל זמן שיכנס אחד מהם לפנים מן המזבח שלא לעבוד לוקה. (ממור לל הכהנים, שם פ"ו):

מצוה ע שהזהיר בעל מום קבוע שלא לעבוד, והוא אמרו יתברך איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב, רוצה לומר לא יקרב לעבודה. וכל זמן שעבד בעל מום ילקה. וכן הוא בספרא אין בעל מום במיתה אלא באזהרה. (ממור לל הכהנים, הלכות מלאכת המקדש פ"ו):

מצוה עא שהזהיר בעל מום עובר שלא לעבוד כל זמן שהמום בו כמו הגרב והילפת והדומה להם מהמומים העוברים. והוא אמרו יתברך כי כל איש אשר יהיה בו מום לא יקרב. ולשון ספרי איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין תלמוד לומר כי כל איש אשר בו מום לא יקרב. מי שעבר ועבד במום עובר לוקה. וכבר התבארו משפטי מומים עוברין וקבועין בשביעי מבכורות. (שם, שם פ"ו):

מצוה עב שהזהיר הלוים מהתעסק בדבר מן העבודות המיוחדות לכהנים, והכהנים גם כן מהתעסק בדבר מהעבודות המיוחדות ללוים, וזה כי שתי אלו המשפחות לכל משפחה מהם עבודה מיוחדת לה במקדש, ובאה האזהרה ממנו לשניהם יחד שלא לעבוד אחד מהם בעבודת האחר אלא כל כת מהם במה שנצטוותה כמו שאמר איש איש אל עבודתו, והלאו שבא בהם אמרו בלוים אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יגשו ואחרי כן שב ודבר אל הכהנים ואמר ולא ימותו גם הם גם אתם, רוצה לומר שאתם כהם באזהרה כי כמו שהזהרתים מעשות עבודתכם והוא כלי המקדש והמזבח כן אתם מוזהרים מעשות עבודתם. ולשון ספרי אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה עונש מנין תלמוד לומר ולא ימותו אין לי אלא ללוים שנענשים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת לוים מנין תלמוד לומר גם הם, מעבודה לחברתה מנין תלמוד לומר גם אתם. וכבר בקש רבי יהושע לסייע את רבי יוחנן בהנעלת דלתות אמר לו חזור בך שאתה מתחייב בנפשך שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים. הנה התבאר כי לוי שעבד במקדש זולת עבודתו חייב מיתה בידי שמים, וכן הכהנים לא יתעסקו בעבודת הלוים אבל אם עבדו אינם במיתה אלא במלקות. ובמכילתא אל כלי הקדש יכול אם נגעו יהיו חייבין תלמוד לומר [אך] (על עבודתו) משום עבודה הם חייבין ולא משום נגיעה אין לי אלא הלוים על ידי הכהנים כהנים על ידי הלוים מנין תלמוד לומר גם אתם. ושם אמרו הכהנים על ידי הלוים במלקות והלוים על ידי הכהנים במיתה. (ע' כס"מ הל' כלי המקדש פ"ג ה"ט) (ממדבר, קרח, הלכות כלי המקדש פ"ג):

מצוה עג שהזהירנו מהכנס למקדש או להורות באחד מדיני התורה בהיותנו שכורים, והוא אמרו יתעלה יין ושכר אל תשת וגו' וסמיך ליה להורות את בני ישראל וגו'. ולשון התלמוד שתה רביעית יין אל יורה. ויש חלוק בענש לאו זה כי שתוי יין אי אפשר להכנס מבין האולם ולמזבח עם כל ההיכל ואם עבר ונכנס [חייב מלקות ואם עבד והוא שתוי יין] חייב מיתה בידי שמים ואם שתה מן המשקים המשכרין זולת יין ועבד חייב מלקות לבד ולא מיתה, וכל מי שיורה והוא שתוי יין בין כהן בין ישראל עובר על לאו בין שהיה שתוי יין או שאר משקין. ולשון ספרא יין אל תשת אין לי אלא יין שאר משקין המשכרין מנין תלמוד לומר ושכר אם כן למה נאמר יין על היין במיתה על שאר משקין במלקות, ושם נאמר מנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה תלמוד לומר אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמותו. ושם אמרו יכול יהו ישראל חייבין מיתה על ההוראה תלמוד לומר אתה ובניך אתך ולא תמותו, אבל ישראל אינם במיתה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני מזבחים. (ויקרא מיום השמיני, הל' מלאכת המקדש פפ"ו):

מצוה עד שהזהיר איש זר מעבוד במקדש, רוצה לומר כל איש אשר לא מזרע אהרן הוא, והוא אמרו יתעלה וזר לא יקרב. ובאר הכתוב שהעובר על לאו זה חייב מיתה בידי שמים, והוא אמרו יתעלה והזר הקרב יומת. ולשון ספרי לעבודה עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר וזר לא יקרב. וכבר נכפלה האזהרה והענש בזה הענין. והוא אמרו ולא יקרבו עוד בני ישראל לשאת חטא למות. וכבר התבארו בגמרא יומא (דף כ"ד:) העבודות שיתחייב בהם הזר מיתה. ואלו הן זריקה והקטרה ונסוך המים ונסוך היין. ובמקום ההוא ובפרק שני מזבחים התבארו משפטי מצוה זו. (ויקרא קדושים, שם פ"מ):

מצוה עה שהזהיר כהן טמא מעבוד, והוא אמרו יתברך לכהנים וינזרו מקדשי בני ישראל. ובתשיעי מסנהדרין (דף פ"ג:) אמרו מנין לכהן טמא ששמש שהוא במיתה דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו, ואמר במקום אחר ומתו בו כי יחללוהו, וכמו שהחלול ההוא הוא במיתה בידי שמים כן הוא, אמרו ולא יחללו את שם קדשי ואם חלל ועבד בטומאה חייב מיתה בידי שמים. (ממור לל הכהנים, הלכות מלאכת מקדש פ"ד):

מצוה עו שהזהיר הכהן טבול יום מעבוד אע"פ שטהר עד שיעריב שמשו. והוא אמרו בכהנים ולא יחללו שם אלהיהם, והעובר על לאו זה חייב מיתה בידי שמים, ולא בא בו כתוב מבואר בתורה אבל הוא מקובל, וכהן טבול יום ששמש חייב מיתה. ובפ"ט

מצוה ע"ז להכהנים יהו בין אבני הכותל הגה לגאשים אין שאלה בה אחר שבטל יום וטמא מת מותרים ליכנס עד החיל שהיה חמש עשרה אמה בתוך הר הבית והכותל המערבי הוא מותם הרה"ב כמו שאמר בספר כפתור ופרח פרק שישי ומצא שמותר ליכנס לתוך הר הבית עד החיל ואפילו בע"ק לא גרע ממת.

ובשיש נדות וזולדות שמבטאר שבלבאים מון להר הבית בה יש להסתפק אם מותרים להכנס היידים בין האבנים כיון דהוי מותם הר הבית ואמרו בפסחים דף פ"ה ע"ב בתשבה וכן בגמרא זבחים נ"ו שעובי המומה כלפנים ואף שאמרו שם דדוקא בבר שורא או בשוה לקרקע העזרה אבל בגבוה אין אפשרות לאכול שם קדשים בעובי המומה היו דדוקא לענין אכילת קדשים אבל לענין כיסת טמא לא מוכרח דהוא אותו דין וכמו שהוכחנו במקום אחר לענין שריפת קדשים עי"ש.

אלא שי"ל איפכא דלענין אסור כיסת טמא ליכא כלל בעובי המומה כיון דאסורו דוקא בביאה ואפי' שביאת מקנא שמה ביאה דוקא היכא שאין שאר כולו אבל בחדקים שבאבנים שרק מעט מן היד נכנס שם אין בה כלל דרך ביאה אלא שפרק שלישי מהלכות ביאת המקדש הלכה י"ט ברמב"ם מפורש שאפי' בליכא אסור ביאה ומיוב מן המורה יש אסור מדרבנן ולכן טוב להחמיר שלא להכנס היד והאצבעות.

מצוה ע"ט באיסור דבריית מזבח מאבנים שנגע בהם ברזל יל"ע אם גם הכבש בכלל ובמיונך מפורש דגם הכבש בכלל זה ול"ע מנ"ל, אלא דכ"מ בתמ' מדות פ"ג אחד אבני כבש ואחד אבני מזבח עיי"ש, ואף שאין הכבש בכלל מזבח ממש דא"כ אינו רטע.

מצוה פ"א גמ' זבחים דף נ"א ע"ב המבבר יין מבילו ומזלפו ע"ג האישים ומקשה שם שהרי מכבה אש המזבח ומתרץ כבי דמלוה שאני והדבר נ"ב דמ"ש אחה כבי הוא עושה ומאין נלמד זה וכי מותר לעבר איסור בשביל מצוה ולכאורה היה אפשר לומר דהוי גדר עשה דוחה ל"ת אך זה אינו דהרי קיי"ל זבחים דף נ"ו ע"ב אין עשה דוחה ל"ת בסנהדרין (שם) אמרו בפירוש קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא בעבודה שכבר התבאר תנהו ענין לטבול יום ששמש ויליף חלול חלול ומנו אותו בכלל מחוייבי מיתה. (אמור, שם):

מצוה עז שהזהיר כל טמא מהכנס במקדש (המשכן) וכל שדומה לו לדורות כל העזרה ומשער נקנור לפנים שהוא עזרת ישראל. והוא אמרו יתעלה ולא יטמאו את מחניהם רוצה לומר מחנה שכינה. ובגמרא מכות (דף י"ד:) אמרו הבא אל המקדש טמא כתיב עונש וכתיב אזהרה עונש כי את מקדש ה' טמא ונכרתה, אזהרה ולא יטמאו את מחניהם. ובמכילתא צו את בני ישראל וישלחו בעשה ומנין בלא תעשה אמרת ולא יטמאו עוד. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר, והוא אמרו יתעלה ביולדת ואל המקדש לא תבא. ובספרי אמרו לפי שנאמר והזרתם את בני ישראל שומע אני בין מפניו בין מאחוריו והוא טמא יהיה חייב כרת תלמוד לומר ואל המקדש לא תבא. ושם התבאר שדין יולדת ודין שאר טמאים שוים בזה. ובספרי אמרו באמרו יתעלה ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ הא כיצד על רחיצת גופו עונש כרת ועל כבוד בגדים בארבעים ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר ועונש וכו'. הנה התבאר כי העובר על לאו זה אם היה מזיד עונש כרת ואם היה שוגג מביא קרבן עולה ויורד כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בריש שבועות ובהוריות. (שם אם רמב, שם פ"ג):

מצוה עח שהזהיר לכל טמא להכנס תוך מחנה לוויה שכמוהו לדורות הר הבית כמו שבארו בריש מסכת כלים (פ"ל מ"ח) ושם התבאר אסור ביאת טמאים להר הבית. והכתוב הבא על לאו זה הוא אמרו איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה לא יבא אל תוך המחנה. ובגמרא פסחים (דף פ"ח) ויצא אל מחוץ למחנה זה מחנה שכינה, כמו שבארנו בל"א ממצות עשה, ולא יבא אל תוך המחנה זה מחנה לויה מתקיף ליה רבינא ולימא אידי ואידי מחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה אם כן לכתוב קרא ולא יבא אל תוך כלומר שזה ירצה לומר ולא יבא אל תוכו, המחנה למה לי ליתן לו מחנה אחר והוא מחנה לויה שהוא גם כן לא יבא אל תוכו. ולשון ספרי לא יבא אל תוך המחנה זהו מצות לא תעשה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בשלישי ממדות. (כי פנא, שם):

מצוה עט שהזהירנו מבנות מזבח מאבנים שנגע בהן ברזל. והוא אמרו יתעלה לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה, ואם בנה מהן מזבח פסול ולא יקריבו עליו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשלישי ממדות. (ישמע יפרו, הלכות בית הבחירה פ"ל):

מצוה פ שהזהירנו מעלות על המזבח במעלות כדי שלא יפסיע פסיעה גסה אבל ילך עקב בצד גודל. והוא אמרו יתעלה ולא תעלה במעלות. ולשון מכילתא מה תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו כשיעלה למזבח לא יהיה פוסע פסיעה גסה אלא מהלך עקב בצד גודל. וכבר התבארו צורת הכבש ואיכות בנינו בשלישי ממדות, וכל מי שמפסיע פסיעה גסה על המזבח עד שתגלה ערותו לוקה. (שם, שם):

מצוה פא שהזהירנו מלכבות אש מעל המזבח, והוא אמרו יתעלה אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. ובספרי

שבמקדש ועוד דהרי אין עשה דומה פרי לאוי וי"ל דמז"ל דרשו דלא תכנה דוקא שלא לצורך אסור לכתת אבל לצורך ובפרט לורך אכילת מזבח אין זה בכלל האיסור, ואפשר ג"כ בעוד אופן עיין בסוף פ"ד דיומא ועוד כמה קושיות בכתבי אש מזבח וקו' תוס' דהא בתורת גחלת וכיבה מיב ומ"ש מגחלת שפקעה לא יחזיר וי"ל דאחר שנעשה המצוה מותר לכתת ומדוש הוא דהא דגחלת דוקא כשנעשה המצוה ולפי"ז י"ל דה"ל אם בשעת הכתי נעשה המצוה ולאי שרי מק"ו מנעשים מצותן דשרי.

מצוה פ"ד גמ' כריתות הסך

על המת פטור על בשר אדם לא יסך ומת לא איקרי אדם ברש"י ותוס' מקשין ע"ז מפו"כ דאי' דאבל בארבע לאחר מיתה פטור דמקשינן מכה אדם למכה בהמה מה בהמה בחייה אף אדם בחייו ומה צריך להיקש מיפוק ליה דמכה אדם כחיב ומת לאו אדם והאמת דלק"מ דהרי בא ללמוד על מכה אחיו ובמכה אחיו לא מזכר אדם כלל ואחיו שפיר מקרי לאחר מיתה ג"כ והיקש בא ללמדנו דכלל לא שיך לקרותו מכה לאחר מיתה דמהפסוק גופא י"ל דאה"נ מכה אדם דוקא בחייו אבל מכה אחיו גם לאחר מותו לזה למד מהיקש דכמו בהמה בחייה הכ"נ אדם בחייו היינו שלאחר מיתה אין זה נקרא כלל הכאה וכמ"ש רש"י בסנהדרין דאין הכאה לאחר מיתה ל"ש אחיו ל"ש אחר וממילא לק"מ אך בתוה מדוכמי טובא דמליטו מת נקרא אדם כמו ממאים לנפש אדם, ומלא עצם אדם וקאי על מת וכ"ש.

הנה בס"ם אבני נזר סי' ש"ג כתב דבשמן המשחה יש רק איסור לתתו על זר אבל אין בזה איסור מעילה ועי"ש עוד דוקא המסיך מיב אבל המיסך אין עליו שום איסור ועיין במנ"ח מצוה ק"מ שסתם בפשטיות שיש דין מעילה בשמן המשחה וא"מ דגם המיסך עובר משום מעילה והנה יש להביא ראיה להמנ"ח דבגמ' (ומדרש ג"כ) כריתות י"ב היה משה דואג שמא מעלמי יצאה בת קול ועדיין היה אהרן דואג לומר שמא משה לא מעל אבל אחי מעלמי והנה לאבנ"ז דרק המסיך עובר א"כ מה דאג אהרן שהיה רק מיסך וגם עצם הלשון מעלמי מורה כמנ"ח דיש בזה מעילה אלא דבמבני המנח"ם דיש מעילה בל"ע מהגמ' דף ז' ע"ל דשמן המשחה אפי' אחר שמיסך אינו מתחלל והנה אם נימא דיש בו דין מעילה א"כ הרי קי"ל דאין לך דבר שנעשים מצותו ומועלין בו ולפי"ז הרי שמן המשחה אף שנעשים מצותו מ"מ מועלין בו, אחר המשיחה, וי"ל דאחר שנמשח אף שעדיין קדושת הגוף עליו לענין דעובר בבל יסך מ"מ דין מעילה מסתלק אחר המשיחה.

ר על לאו זה וכבה ואפילו גחלת אחת מגחלי המזבח לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בעשירי מזבחים. (עי' אם אהרן, תמידין ומוספין פ"ב):

מצוה פב שהזהירנו מהקריב שום דבר מהקרבנות במזבח הזהב שבהיכל. והוא אמרו יתעלה לא תעלה עליו קטרת זרה, וכל מי שהקריב עליו או נסך עליו זולת מה שעבר לוקה. (ואתה פקוה, כלי המקדש פ"ב):

מצוה פג שהזהירנו מעשות שמן כמו שמן המשחה, והוא אמרו יתעלה ובמתכונתו לא תעשו כמוהו. והעובר על לאו זה אם היה מזיד חייב כרת ואם היה שוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"א מכריתות. (כי פשט, כלי בית המקדש פ"ב):

מצוה פד הזהירנו מלסוך בשמן המשחה שעשה משה אלא הכהנים הגדולים והמלכים. והוא אמרו יתעלה על בשר אדם לא ייסך, ומבואר הוא שהנמשח בו אם היה מזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בריש כריתות. (שם, שם):

מצוה פה הזהירנו מעשות עשון בתאר הקטרת כלומר שיהיה מן הסממנין ההם ועל יחס המשקולות ההם ויכוין שיתעשן בו. והוא אמרו יתעלה במתכונתה לא תעשו לכם, ומבואר שכל מי שיעבור ויעשה כמוה להריח בה חייב כרת, אמר איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת, אם היה מזיד, ואם היה שוגג חייב חטאת קבועה. (שם, שם פ"ב):

מצוה פו הזהירנו מהסיר בדי הארון מתוך הטבעות. והוא אמרו בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו, והעובר על לאו זה לוקה. ובסוף מכות (דף כ"ב) אמרו כשנזכרו מחוייבי מלקות, והא איכא המסיר בדי הארון רוצה לומר שהוא לוקה ואזהרתיה מהכא לא יסורו ממנו. הנה התבאר לך שהוא מצות לא תעשה ולוקין עליו. (ויקרא לי מרומה, שם):

מצוה פז הזהירנו מהסיר החשן מעל האפוד אבל יהיה החשן דבוק בו. ובסוף מכות (שם) אמרו עם זכרון מחוייבי מלקות והא איכא מזיח החשן. הנה כבר התבאר שהמזיח לוקה. (ואתה פקוה, שם פ"ט):

מצוה פח הזהירנו מקרוע פי מעיל כהן גדול אבל יהיה ארוג כמו שהוגבל. והוא אמרו יתעלה כפי תחרא יהיה לו לא יקרע, ומי שחתכו במספרים או הדומה להם לוקה. (שם, שם):

מצוה פט הזהירנו שלא נקריב דבר מן הקרבנות בחוץ רוצה לומר חוץ לעזרה וזה יקרא מעלה בחוץ, והוא אמרו יתעלה השמר לך פן תעלה עולותיך, ולשון ספרי אין לי אלא עולות שאר קדשים מנין תלמוד לומר ושם תעשה יכול לא יהיו אלא בעשה תלמוד לומר ושם תעלה, עולה בכלל היתה ולמה יצתה להקיש אליה ולומר לך מה עולה מיוחדת שהיא בעשה ולא תעשה כך כל שהוא בעשה הרי היא בלא תעשה. ואני אבאר לך הענין

וזה שבעולה בא לשון אזהרה מהקריב אותה בחוץ, והוא אמרו פן תעלה, ובא בפירוש כפסוק אחר בצווי להקריב העולה בפנים, והוא אמרו יתעלה שם תעלה. וזה מצות עשה שיקריב שם העולה במקום אשר יבחר ה' אולם שאר קדשים בא להם הצווי שיקריבו בפנים, והוא אמרו ושם תעשה ללמד שבחוץ לא תעשה. והשרש אצלנו לאו הבא מכלל עשה עשה, והוא אמרו הנה ועדיין אני אומר שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה רוצה לומר שיהיו מי שיקריב קדשים בחוץ עובד בלאו הבא מכלל עשה לבד, ולכן אמר ושם תעלה עולותיך כדי שיגיע ההיקש ויהיו הקרבנות כעולה וכמו שהמקריב עולה בלא תעשה כך שאר הקרבנות. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת ושוגג חייב חטאת קבועה, ולשון הכרת בפרשת אחרי מות במעלה בחוץ כתיב-אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת. וכספרי ונכרת האיש מעמיו עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר השמר לך פן תעלה עולותיך. ולשון גמרא זבחים (דף ק"י:) כתיב עונש וכתיב אזהרה עונש ונכרת אזהרה השמר לך פן תעלה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כי"ג מזכחים. (רמב"ם מנין, מעשה הקרבנות פי"ח):

מצוה צ' מזיד כ"ע דמטמא עוף על הספק מי לאו קרא היה אסור משום דחולין בעזרה ופמוה כיון דמטמא עוף במליקה ושחוטי חוץ אין עוברים אלא בשחיטה ולא בזריקה ול"ל כמ"ש רש"י חולין פ' דאמר"ג לר"ש שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ולפי"ז כל שחוטי חוץ הוי אינה ראויה מ"מ מתחייב משום שחוטי חוץ דמקרי שחיטה כלפי זה הכ"ג חולין בעזרה כיון דאם היה מטמא היה נקרא שחיטה מקרי ג"כ עכשיו שחיטה וצ"ל.

מצוה צ שהזהיר משחוט דבר מהקדשים בחוץ, וזה יקרא שוחט בחוץ. וכשמנו בתחלת כריתות (דף ב') מחוייבי כרת כלם מנו השוחט והמעלה בחוץ בשתים, ואמנם היות השוחט בחוץ חייב כרת ואע"פ שלא העלה אבל מעת ששחט, כן לשון התורה. והוא אמרו אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו'. ואמנם האזהרה מזה רוצה לומר משחוטי חוץ אינה בבאור אבל היא נלמדת בדין שלא ענש אלא אם כן הזהיר כמו ששמנו שרש בהקדמה שהקדמנו לאלו המצות. ולשון גמרא זבחים (דף ק"י) השוחט והמעלה בחוץ חייב שתים בשלמא מעלה כתיב עונש וכתיב אזהרה, עונש ונכרת אזהרה השמר לך פן תעלה וכדרבי אבין דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אלא שחיטה בשלמא עונש ונכרת מעמיו אזהרה מנין, ואחר הדברים יצא המאמר על זה הלשון אמר שם תעלה עולותיך ושם תעשה, מקיש עשיה לעליה מה עליה ענש והזהיר אף עשיה ענש והזהיר, רמז באמרו שם תעלה ושם תעשה על אמרו שם תעלה עולותיך וזו היא הקרבה, רוצה לומר הקטר על האש. אמר שם תעשה ככל אשר אני מצוך כולל זה ההקרבה וזביחה, לפי שגם הוא צוה בזביחה. ודע כי השוחט בחוץ בשוגג חייב חטאת קבועה, וצריך שתדעהו מי שהקריב קדשים בזמן הזה חוץ למקום העזרה חייב כרת. ובבאור אמרו המעלה בחוץ בזמן הזה ר' יוחנן אמר חייב, וכן הלכה כי הוא ראוי ליקרב והשרש האמתי אצלנו מקריבים אע"פ שאין בית. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בי"ג מזבחים. (אמרי מוס, שם):

מצוה צא הזהירנו מהקדיש בעלי מומין לגבי מזבח, והוא אמרו יתברך כל אשר בו מום לא תקריבו ואמרו הרי הוא עובר משום בל תקדיש. (אמור אל הכהנים, הנסמ אמורי מוסה פ"ל):

מצוה צב הזהירנו משחוט בעלי מומין, והוא אמרו אל תקריבו את אלה לה'. (שם, שם):

מצוה צג שהזהירנו מזרוק דם בעלי מומין לגבי המזבח. והוא אמרו יתברך לא תקריבו לה', ובאה הקבלה שזה הלאו יהיה מקבלת הדם שהרי אמרו בספרי לא תקריבו לה' משום בל תקבל את הדם. ובגמרא תמורה (דף ז') אמר לת"ק האי לא תקריבו ל"ל מבעי ליה לזריקת דמים והא נפקא ליה מעל המזבח ר"ל מאמרו ואשה לא תתנו יורה שכל מה שינתן על גבי המזבח לא יהיה בו מום והשיב אורחיה דקרא הכי משתעי, כלומר שזה הלאו שהוא ואשה לא תתנו מהם בא בהקטר אימורין ולא תקח ראיה דאמר המזבח כי לא יסודר הדבור אלא בו איך היה אומר ואשה לא תתנו מהם לבד זה לא ישלם בו דבור. הנה כבר התבאר שכל מה שקדם שאמר לא תקריבו לה' אזהרה מזריקת הדם. (שם, שם):

מצוה צד הזהירנו מהקטיר בעלי מומין. והוא אמרו יתעלה ואשה לא תתנו מהם. ולשון ספרי ואשה לא תתנו אלו החלבים. לא תתנו, אין לי אלא כלם מנין אף מקצתן תלמוד לומר מהם אף מקצתן. הנה התבאר לך שמי שיקריב בעל מום כבר עבר על ארבעה לאוין כשנמנה הקטר אימורין לאו אחד, אמנם כשנמנה אותו שני לאוין כמו שמנאן זה התנא המדבר בכאן הנה יהיה עובר בחמשה לאוין שהוא ימנה קצת האימורין עניין אחד וכלן עניין שני כמו שאמר מהם אף מקצתן אע"פ שהוא לאו אחד, שזה התנא סובר לוקין על לאו שבכללות, לפיכך אמרו בספרי המקדיש בעל מום למזבח עובר משום חמשה לאוין, משום בל תקדיש ומשום בל תשחט ומשום בל תזרוק הדם ובל תקטיר הכל וכל תקטיר מקצתו רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות מיתיבי המקדיש בעל מומין לגבי מזבח עובר משום ה' שמות אלמא לוקין על לאו שבכללות תיובתא דרבא. הנה התבאר לך שזה שאמרו עובר בה' אמנם הוא עם סברתו שסובר שלוקין על לאו שבכללות ולכן ימנה הלאו שכולל כלם ומקצתם בשני שמות וזהו המפורסם מדעת אביי בכל מקום כמו שבארנו בשרש ט' בזה המאמר, ולדעת רבא שאמר אין לוקין על לאו שבכללות

מצוה צ"ח בברייתא דפיטום הקטורת אי אילו הי' טעון בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה ולמה אין מערבין בה דבש מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. והתמיה מפורסמת מה השאלה למה אין מערבין אחר שנאסר בפי' ומה התשובה "מפני שהתורה אמרה" ויש לישב דכוונת הברייתא להקטיר דבש בתערובת דאפשר כוונת התורה רק על דבש בפ"ע אך בתערובת דבר אחר כיון שאין אדם יכול לעמוד מפני ריחה מדוע שלא יערבו קצת דבש.

ומדויק הלשון למה אין מערבין בה דבש וע"ז עונה הברייתא כיון שנאמר כי כל שאור וכל דבש ובפסחים (מ"ג:) יליפינן מ"כי - כל" לרבות ערבו ע"כ א"א אפי' בתערובת ודו"ק.

מצוה ק' יל"ע בשכר כלב אם יש ג"כ האיסור דמסיר כלב או רק בקנה, ג"כ יל"ע במקדש אתנן אם עובר על הקדשה או רק על הבאה למקדש וכלשון הפסוק לא תביא.

במרובה אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו ומקשה תוס' דמנ"ל ע"ש מה שמתרץ ועיין עוד בגמ' תמורה דאתנן אפי' התמיד ליתן אחד ונתן מאה כולם בגדר אתנן והייבו דאתנן אינו דוקא על אמנם יתחייב מלקות אחד על הקטר כמו שהתבאר בגמרא סנהדרין לפי מה שהמשלנו בשרש ט' וכלן יהיו ארבעה לאוין לבד כמו שבאר הכתוב. שמי שהקדיש והקריב בעל מום לוקה ארבע מלקיות על אלו ארבעה לאוין כמו שבארנו, ואלו הלאוין כלן בבעל מום קבוע כמו שהמשיל הכתוב ואמר שרוע וקלוט ומעוך וכתות ונתוק וכרות ואלו כלן מומין קבועין. והתבארו משפטי מומי הבהמה כלם קבוע ועובר בששי מבכורות. וכן התבארו משפטי אלו הארבעה לאוין בהקרבת בעל מום במקומות מפוזרים במסכת תמורה חבחים. (שם, שם):

מה שהתמיה ליתן רק כל מה שיתן בשביל העבירה ואפי' אינו מיד וממילא מוכרח דאפי' בא על אמו דאינו מחויב מ"מ כיון דיתן לה מל ע"ז הגדר דאתנן ואין לתמוה דמנ"ל זה, דאתנן אין פירושו דבר המחויב ליתן רק כל דבר שיתן בשביל העבירה ואפילו בלא התמיה ליתן.

בתמורה כט: וע"ז ס"ג אינא בא עליה ואמ"כ נתן לא מקרי אתנן ומה שא' בברייתא דהוי אתנן אינו דקאי בחלילה והוי אפומיקי והנה בתוס' גיטין דף מ' ע"ב מבואר דאפומיקי מכאן ולהבא קונה כמו בע"ח דקונה מכאן ולהבא וזה יסוד הדין דחמץ ושמרור והקדש מפקיע באפומיקי ואם דס"ל דמפקיע ע"כ כרבא דבע"ח מכאן ולהבא וא"כ מה אי' הגמ' דהוי אפומיקי הא אכמי הוי בא ואמ"כ נתן והיה מקוש לומר דהא דאמרו בא ואמ"כ נתן לא הוי אתנן הטעם לזה מפורש ברש"י דהוי מתנה היינו שאינו מיד ליתן וא"כ א"ש דבאפומיקי הן אמת דקונה מכאן ולהבא מ"מ כיון דמחויב ליתן ולא הוי מתנה קונה אף מכאן ולהבא אך ברש"י ותוס' ושי"ק תמורה מפורש דבאפומיקי קנה למפרע עי"ש וא"ע מתוס' גיטין וכנ"ל והנה גוף הדבר דבא ואמ"כ נתן לא קנה משום דהוי מתנה צ"ע דברא"ש ע"ז מקשה על הגמ' מהא דמסברא משיכה דלמה לן משיכה הא בלאו הכי קונה דהוי

בלשון אחר, ואמר כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ וגו'. וכבר בארנו בשרש ט' שמי שהקריב שאור ודבש לוקה אחת ואינו לוקה שתים בעבור היותו לאו שבכללות, כמו שבארנו שם, שכבר נתאמת לנו שעל לאו שבכללות לוקין אחת. והמשל בזה מי שהקריב חמץ לוקה אחת, וכן מי שהקריב דבש לוקה אחת, וכן מי שהקריב כאחת שאור ודבש. (ויקרא לא משה, שם):

מצוה צ"ז הזהירנו מהקריב בעל מום עובר. והוא אמרו לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום וגו'. והתבאר בספרי שבבעל מום עובר הכתוב מדבר וזה גם כן ילקה עליו כשעבר והקריבו. (שופטים ושוטרים, הלכות מישרי מזבח פ"ל):

מצוה צ"ו הזהירנו מהקריב קרבנות נכרים כשהם בעלי מומין, ולא נאמר אחר שהוא נכרים נקריב בעבורו בעל מום. והוא אמרו יתעלה ומיד בן נכר לא תקריבו ומי שעבר והקריב לוקה. (אמור לא הכהנים, שם פ"ל):

מצוה צ"ז הזהירנו מתת מום בקדשים, וזה יקרא מטיל מום בקדשים, וכל מי שיטיל מום בקדשים לוקה, ובתנאי שיהיה זה בזמן שבית המקדש קיים דחזי לקרבן, ובאה האזהרה בזה כל מום לא יהיה בו. ולשון ספרא לא יהיה בו מום לא תתן בו מום. (שם, שם):

מצוה צ"ח הזהירנו מהקריב שאור או דבש, והוא אמרו כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. וכבר נכפלה האזהרה מזה הענין

אמנם יתחייב מלקות אחד על הקטר כמו שהתבאר בגמרא סנהדרין לפי מה שהמשלנו בשרש ט' וכלן יהיו ארבעה לאוין לבד כמו שבאר הכתוב. שמי שהקדיש והקריב בעל מום לוקה ארבע מלקיות על אלו ארבעה לאוין כמו שבארנו, ואלו הלאוין כלן בבעל מום קבוע כמו שהמשיל הכתוב ואמר שרוע וקלוט ומעוך וכתות ונתוק וכרות ואלו כלן מומין קבועין. והתבארו משפטי מומי הבהמה כלם קבוע ועובר בששי מבכורות. וכן התבארו משפטי אלו הארבעה לאוין בהקרבת בעל מום במקומות מפוזרים במסכת תמורה חבחים. (שם, שם):

מצוה צ"ט הזהירנו מהקריב קרבן מבלי מלח, והוא אמרו יתעלה ולא תשבית מלח ברית אלהיך, שאחר שהזהיר מהשבית מלח תגיע שאינו מותר להקריב התפל שאין טעם לו, ומי שהקריב התפל שאין טעם לו כלומר קרבן או מנחה חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בגמרא פסחים. (ויקרא לא משה, מישרי מזבח פ"ה):

מצוה ק הזהרינו מהקריב אתנן זונה ומחיר כלב, והוא אמרו לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' וכבר התבארו משפטי מצוה זו בו' מתמורה, ומי שהקריב שום דבר מהם עם היות הקרבן מהם פסול לוקה כדין מקריב בעל מום. (כי תצא, שם פ"ד):

כשוכר פועל ומכניס לו שיתן לו בשכרו דקונה ומתרץ דלולי המשיכה אה"נ דמתחייב מ"מ יכול לסלקו מחוי ע"י משיכה אינו יכול לסלקו מחוי הן אמת שבשפ"א תמורה תמה וס"ל דאינו מתחייב כלל משום דברי הרב ודברי המלמיד דברי מי שומעין מ"מ תמוה דבגמ' ב"ק ע: אי' בפי' אתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו דאע"ג דלענין משלטין אי מצא קטן בדינא לא הוי אמרינן לי' זיל שליח אפ"ה הוי אתנן עיי"ש מוכח דרק בגלל שבא על אמו לא מתחייב בדין הא לאו הכי מתחייב בדין ואין להקשות מגמ' זו על דברינו דמפנה לא הוי אתנן דשאני התם דלגאת ידי שמים מתחייב ואין להקשות להרא"ש הרי יכול לסלקה מחוי י"ל דבב"ק מיירי דעשה משיכה וא"כ י"ל גם לשפ"א דעשה משיכה לכן מיב אלולי בא על אמו וא"כ היה אפ"ל דלכן בא ואם"כ נתן לא קנה הטעם משום מתנה ואף דהוי מתחייב ליתן מעות מ"מ כיון דלא היה מיוחד לטלה זה לא הוי אתנן משא"כ אפותיקי מיוחד לטלה זה לכן הוי אתנן אך מ"ש דקנה למפרע נ"ע ושמא משום דקאי בחנרה והוי פועל דקנה ע"י פעולה לכן קנה למפרע וא"ל לבע"מ ועדיין נ"ע.

מצוה ק"א יל"ע אם שמע האם ואח"כ הבן אם האיסור רק על הבן או למפרע אל ג"כ על האם וא"מ למ"ש המנ"מ דבקרבן לא יצא משום מהב"ע אם גם על האם הוי אסור או רק על הבן, ונראה דהאיסור על השמי דהרי אם שמעו שמים אין הראשון השומע עובר וע"כ דהאיסור על השמי.

והנה מהא דאי' דשמע את שמי הבנים ואח"כ האם לוקה שמוטים משמע דלמפרע האסור על הבן ולכן לוקה פ' משום שמי הבנים וש להאריך בזה.

ונסתפקתי בשאם האם ונעשה ליה ואח"כ הלך למקום שעדיין שם יום ושמע הבן אם נעשה כיום אחד ועובר משום אותו ואת בנו ונראה דאם עיקר האסור כשנשמע השמי א"כ כיון דכלפי השמי נעשה כיום עדיין הרי זה כשמע שמיהם ביום אחד משא"כ אם גם על הראשון האיסור, ונראה דפטור עליו ולא הוי מהב"ע.

בגמ' יומא ס"ד שאם שמעו האם אסור לעשות הבן שעיר לעזאזל דדמיתו לנוק זה היא שמיעתו פי' דאף דקיי"ל דאין מייבין באותו ואת בנו אלא בשומע אבל לא בעובר ולא בנמעקר או כל מיתה אחרת מ"מ דמיתו לנוק זה היא כמו שמיטה והבאור בזה כמ"ש המאירי דל"ד על שמיטה מייבין רק על כל מעשה שמלד הדין צריך לעשות לאפוקי עובר ומעקר שאין בזה שום היתר ומצוה ולכן דמייה לנוק ג"כ חשיב כמו שמיטה ורמיה לזה דבן פקועה כיון דמלד הדין אינו צריך שמיטה אינו לוקה משום אותו ואת בנו וממילא מוכן קו' התוס' דגם בעריפה דעגלה נאמר שעריפתה זו שמיטתה לענין אותו ואת בנו כיון דבן הדין דצריך לערופו ונעשה מה שצריך מיקרי שמיטה וכן יש להביא ראיה מהא דקיי"ל רמב"ם ושו"ע דמותר לשחוט המעוברת וכתבו הטעם משום עובר ירך אמו ש"מ למאן דס"ל עובר לאו ירך אמו אסור אפי' שאינו עושה שום מעשה שחיטה בבן מ"מ אסור דאין העיקר האסור עצם מעשה השחיטה רק הדין ופעולת ההיתר שבא מכוחה ולכן אף שאינו שוחט בפועל הבן מ"מ היה אסור אי לא דעובר ירך אמו אלא דעל כל זה יל"ע מהא דקיי"ל חולין פ"א ע"ב דאפי' שחט שחיטה שאינה ראויה אז דבר שאסור לשוחטו כשור הנסקל מ"מ עובר משום אותו ואת בנו אפי' שאין בזה שום דין אז מצוה וחזינן להיפוך דעיקר האיסור עצם המעשה השחיטה וי"ל דאפי' שחיטה שאינה ראויה מ"מ מחיר משום גזילה ולכן כיון שיש בזה היתר משום גזילה משיב מעשה היתר ולכן חיב משא"כ עובר ומעקר שאין עושה כלום ופועל שום דבר אין בזה כלל דין או"ב וזה מה שכתבו התוס' מנחות להקשות בעגלה ערופה דנאמר עריפה זו שחיטה כתבו משום שעריפה מטהר משום גזילה ומה צריכין לזה ולהג"ל א"ש שלחיב משום או"ב צריך שהמעשה יחיר איזה דבר ונמצא לפי"ז דשעיר המשתלח אמר דאיה אינה מטמא משום גזילה שהרי כתבתי לעיל דהא דמחייבינן בשחיטה שאינה ראויה הטעם משום שטהרו מגזילה כ"מ בחי' רע"ק איגר לשו"ע יו"ד ומהא שבאמרתי שעיקר החיוב הוא כיון דע"י השחיטה אינו מטמא בגזילה שזה השחיטה בשעיר זה מקשה תוס' גבי עגלה נמצא שהא דשחוטה אינה מטמא בגזילה אין זה משום שלא מתה בחופן אמר ממילא טהורה רק ע"י מעשה השחיטה אל הטהרה והדין שלא מטמא והבן.

מצוה ק"ב הזהירנו משחוט בהמה ובנה ביום אחד בין בקדשים בין בחולין. והוא אמרו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ומי שעבר ושחט לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי מחולין. (אמור, קדושה הלכות שחיטה פי"ב):

מצוה קב הזהירנו מהשים שמן זית במנחת חוטא. והוא אמרו יתעלה לא ישים עליו שמן. ואם שם לוקה. (ויקרא אל משה, מעשה הקרבנות פי"ב):

מצוה קג הזהירנו מהקריב במנחת חוטא לבונה. והוא אמרו יתעלה ולא יתן עליה לבונה. ואם שם לוקה. ולשון המשנה (מנחות נ"ע:) חייב על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה, לפי שהם שני לאוין בלא ספק. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי ממנחות. (שם, שם):

מצוה קד הזהירנו מבלול מנחת סוטה. והוא אמרו יתעלה ולא יצוק עליה שמן, ואם הקריבה בשמן לוקה. (נשא, נזיר הלכות סוטה פי"ג):

מצוה קה הזהירנו מהשים לבונה במנחת הקנאות ואם נתן שמן לוקה. (ויקרא אל משה, מעשה הקרבנות פי"ב):

מצוה ק"ה נראה דאם עבר ונתן שמן או לבונה נקרבן

סוטה. והוא אמרו ולא יתן עליה לבונה. ולשון ספרי מניד שאם נתן עובר בלא תעשה כמו שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו, לפיכך מי שעבר על לאו זה לוקה. ובמכילתא לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה מניד שהן שתי אזהרות. (שם, שם):

מצוה קו הזהירנו מהמיר קדשים. והוא אמרו לא יחליפנו ולא ימיר, וכבר באה האזהרה מיוחדת במעשר, והסבה מה שזכרו בספרי והוא אמרם מעשר בכלל היה ולמה יצא להקיש אליו מה מעשר קדשי מזבח ואין תמורתו מותרת אף כל קדשים אין תמורתן מותרת, והוא אמרו ולא ימיר, ואמרו לא יחליפנו אמנם הוא בקדשי מזבח לבד, והממיר לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתמורה. (שם מקומי, הלכות תמורה פ"ל):

מצוה קז הזהיר משנות קדשים מקרבן לקרבן, כמו שאם היה שלמים לא נחזירנו חטאת, כי זה והדומה לזה בלא תעשה. והוא אמרו יתעלה לא יקדיש איש אותו, ובאה הקבלה לא יקדיש הקדש מזבח. ולשון ספרי אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותו מקדושה לקדושה, תלמוד לומר בבהמה לא יקדיש אותו רמז אל אמרו אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש, כאלו אמר כל מה שיהי לה' בבהמה לא יקדשהו קדושה אחרת אבל יונח על עניו, והתבארו משפטי מצוה זו בחמישי מתמורה. (שם, שם פ"ד):

מצוה קח הזהירנו מפדות בכור בהמה טהורה. והוא אמרו יתעלה אך בכור שור וגו' לא תפדה, אבל מותר למכרו כמו שהתבאר בבכורות (דף ט:) ולשון ספרי בבכור נאמר לא תפדה אבל הוא נמכר. (ויקח קרח, הלכות בכורות פרק ט'):

מצוה קט הזהירנו ממכור מעשר בהמה על איזה פנים שיהיה. והוא אמרו יתעלה במעשר בהמה לא ינאל. ולשון ספרי במעשה בהמה נאמר לא ינאל אינו נמכר בין חי בין שחוט לא תמים ולא בעל מום. וכבר התבארו משפטי מצוה זו עם מצות שלפניה במסכת בכורות ובמעשר שני ובתמורה בתחלתו. (שם מקומי, שם פ"ז):

מצוה קי הזהירנו ממכור שדה שהחרימו אותו בעליו ואפילו לנזבר שהופקד על ההקדש, והוא אמרו יתעלה כל חרם לא ימכר. ולשון ספרי לא ימכר לנזבר, וזה החרם הוא סתם חרמים. (שם, ערכין פ"ו):

מצוה קיא הזהירנו מפדות סתם חרמי הארץ. והוא אמרו לא ימכר ולא יגאל. ולשון ספרי לא ינאל לבעלים. מה יעשה לו כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו. או יכול אע"פ שפירש לשם תלמוד לומר הוא . וכבר התבארו דיני מצוה זו כלומר שדה חרמי כהנים במסכת ערכין (דף כ"ח:) ושם נתבאר שסתם חרמים לכהנים. ושם נאמר חרמי כהנים אין להם פדיון אלא נתנין לכהן כתרומה. (שם, שם):

מצוה קיב הזהירו מהבדיל ראש חטאת העוף בשעת מליקה. והוא אמרו יתעלה ומלק את ראשו ולא יבדיל ואם הבדיל פסל. והתבארו משפטי מצוה זו במסכת זבחים. (ויקרא, הלכות מעשה הקרבנות פ"ב):

מצוה קיג שהזהירנו מעשות עבודה בקדשים. והוא אמרו יתעלה לא תעבוד בבכור שורך ולמדנו שאר קדשים מבכור שהם כלם אסורין בעבודה. וכבר התבאר בסוף מכות (דף כ"ח:) שמי שעבד בקדשים לוקה. (ראה מאמר, הלכות מעילה פ"ל):

מצוה קיד הזהירנו שלא לגזז צמרי קדשים. והוא אמרו יתעלה ולא תגזז בכור צאנך ולמדנו שאר קדשים מבכור שהם כלם אסורין בגזה. וכבר התבארו דיני מצוה זו ומצות עבודה בבכורות, ומי שגזז דבר מן הקדשים לוקה. (שם, שם):

מצוה קטו הזהיר משחוט הפסח על חמץ. והוא אמרו יתעלה לא תזבח על חמץ דם זבחי. וכבר נכפלה אזהרה בקדשים יתכן שיהא פסוח והם, ובהקדש אבר אחד בגמ' מבעיא עיין מנ"א אם הקפק גם לגבי עבודה או רק לגבי גיזה ועיין מלה פ"ה גבי אברים מהדדי הייט שנמצא עובד גם בחבר עצמו ועיין ב"ק גבי שלמים שהזקו

מצוה קטו"ו הקשה לי מכ"ת הא דמולין פ' דאין לוקין לר"ש בלוחו ואת בנו בחוקדשין משום התרעת ספק דשמא לא יזרוק הדם ויהא שמיטה שמינה רמויה מ"כ האיך לוקה שוחט פסח על החמץ אליבא דר"ש כמבטל פסחים ס"ג בחזנה הא שמא לא יזרוק ויהא מינה רמויה למפרע ועי"ש עוד בחוס' בגדר שמיטה שמינה רמויה ולע"ג.

זו בזה הלשון בעצמו לא תשחט, וענינו שבעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהי חמץ ברשותו לא אצל הזורק ולא אצל השוחט ולא אצל המקטיר ולא אצל אחד מבני החבורה, וכל מי מהם שיהיה חמץ אצלו בעת ההיא לוקה ובמכילתא לא תשחט על חמץ לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי מפסחים. (ומלה המשפטים, הלכות קרבן פסח פ"ט):

מצוה קטז הזהירנו מהניח אימורין של פסח שלא יקריבו עד שיפסלו בלינה והוא אמרו לא ילין חלב חגי עד בקר והוא הדין לשאר אימורין של קרבנות, ולשון מכילתא לא ילין חלב חגי בא הכתוב ללמד על החלבים שהם נפסלין בלינה על גבי הרצפה. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר אמר לא ילין לבקר זבח חג הפסח. (כי משפט, הלכות קרבן פסח פ"ט משפטים):

מצוה קיז שהזהירנו מהותיר שום דבר מבשר הפסח למחרתו כלומר יום ט"ז. והוא אמרו לא תותירו ממנו. וכבר בארנו שזה הלאו הוא לאו שניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו. ובמכילתא אמרו והנותר ממנו בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה לומר שאין לוקין עליו. (פמ לא פרשה, הלכות קרבן פסח פ"י):

מצוה קיח הזהירנו מהותיר דבר מבשר חגיגה שיקריב ביום ארבעה עשר ליום השלישי אבל יאכל תוך שני ימים. והוא אמרו ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב כמו שהתבאר בששי מפסחים (דף פ"ט) ובא הפירוש המקובל ולא ילין מן הבשר בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים. יכול ליום אחד כשהוא אומר לבקר ליתן לו בקר שני, ומזאת החגיגה אמר וזבחת פסח לה', ומה שישאר ממנה של יום ארבעה עשר ליום שלישי ישרף לפי שהוא בבל תותיר, [והוא ניתק לעשה] ולכן אין לוקין עליו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כלומר חגיגת יום ארבעה עשר ביחוד במקומות מחגיגה מפסחים. (רמב, שם):

מצוה קיט הזהירנו מהשאיר דבר מבשר פסח שני עד בקר. (ספר המצות, שם):

מצוה קכ הזהירנו מהותיר דבר מבשר התודה עד הבקר. והוא אמרו בקרבן תודה ולא תותירו ממנו עד בקר. ומזה למדנו שאר קדשים כי כל מה שישאר מהם אחר זמן אכילתם שהוא נותר חייב לשרפו [ואין לוקין עליו] לפי שהוא ניתק לעשה ושריפתו מצות עשה כמו שבארנו בצ"א ממצות עשה. (אמור, פסולי המוקדשין פי"ט):

מצוה קכא הזהירנו משבור עצם מעצמות קרבן הפסח. והוא אמרו ועצם לא תשברו בו ומי ששבר בו עצם לוקה. (פמ לא פרשה, קרבן פסח פ"י):

מצוה קכב הזהירנו משבור עצם מעצמות פסח שני, והוא אמרו ועצם לא תשברו בו. ומי ששבר חייב מלקות. ובגמרא פסחים (דף פ"ח) אמרו כשהוא אומר ועצם לא תשברו בו בפסח שני שאין תלמוד לומר שהרי נאמר ככל חקת הפסח הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. וכבר התבארו משפטי שבירת העצם בפרק שביעי מפסחים. (ספר המצות, שם):

מצוה קכג הזהירנו מהוציא כלום מבשר הפסח לחוץ ממקום החבורה לאכול. והוא אמרו ולא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. ובמכילתא חוצה חוץ למקום אכילתו, ומה שהוציא אין מותר לאכלו שהוא במדרגת הטרפה, והמוציאו מחבורה לחבורה אע"פ שהוא בלא תעשה אינו חייב עד שיניח, ושם נאמר המוציא בשר הפסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח כמו הוצאה הכתובה בשבת. וכשיניחהו חייב מלקות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בששי מפסחים. (פמ לא פרשה, שם פ"ט):

מצוה קכד הזהירנו מאפות שירי מנחות חמץ, והוא אמרו לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה, כאלו יאמר שחלקם שהם שירי מנחות לא יאפה חמץ. ומי שאפה אותה חמץ חייב מלקות כמו שבא לשון המשנה ואמרו (מנחות נ"ה) וחייבין על אפייתה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי ממנחות. (ט לא לאכן, מעשה הקרבנות פי"ב):

מצוה קכה הזהירנו מאכול קרבן פסח מבושל או נא אלא צלי אש בלבד. והוא אמרו יתעלה אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים. וכבר בארתי בשרש ט' מזה המאמר שמי שעבר על לאו זה לוקה. (פמ לא פרשה, קרבן פסח פ"ח):

מצוה קכו שהזהירנו מהאכיל פסח לגר תושב. והוא אמרו תושב ושכיר לא יאכל בו. (שם, שם):

מצוה קכז שהזהירנו מהאכיל פסח לערל. והוא אמרו יתעלה וכל ערל לא יאכל בו. והערל שאכל לוקה. (שם, שם פ"ט):

מצוה קכח שהזהירנו מאכול הפסח ישראל שהמיר, והוא אמרו יתעלה כל בן נכר לא יאכל בו, אמר המתרגם כל בר ישראל דישתמד. ולשון מכילתא כל בן נכר זה ישראל מומר לע"ז. (שם, שם):

מצוה קכט שהזהירנו מלאכול כל טמא קדשים. והוא אמרו יתעלה ביולדת בכל קדש לא תגע. ולשון ספרי מה מקדש הנכנס בו בטומאה ענוש כרת אף קדש האוכלו בטומאה ענוש כרת, ויורה זה באמרו לא תגע באיש אשר יאכל קדש בטומאה בזדון כמו שנתבאר במכות, והוא אמרו שם (דף י"ד:) טמא שאכל את הקדש בשלמא עונש דכתיב והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אזהרה מנלן אתיא מבכל קדש לא תגע, ושם אמרו אזהרה לאוכל אתה אומר

מצוה קכ"ט הרמב"ם פי"ח מפסה"מ דאוכל קודש קודם הערב שמש או הנאת כפרתו לוקה ואינו חייב כרת שנאמר וטמאתו עליו עד שיהא כל טומאתו עליו ופלא גדול שלא מכר מזה בס"ם לא הדרשה ולא עצם הדין והרמב"ם לשיטתו שמבאר בספר המצות וברש הל' מאוסרי כפרה דמאוסר כפורים כיון דבעצם הטומאה הלכה ורק אין בהם גדר הטהרה הצריך לקדשים אבל כבר אינן טמאין ולשיטתו א"ש אבל עדיין צ"ע דהתורה קראו טמא עד הערב כמ"ש וטמא עד הערב וטהר וכן גרמה בטבילה יום דיולדת ושמא דעת הרמב"ם דבהערב שמש אה"נ דנשאר טומאה עד הערב אבל אפ"כ הוא רק מאוסר כפורים שאינו דין טומאה רק חסרון טהרה ליכנס במקדש וזה מיושב מה שמקשין עליו דבהל' סנהדרין מנה מאוסר כפורים במאריב מלקות ומיהא דשם מיירי קודש הערב שמש והנה בנכנס למקדש ס"ל דאינו לוקה אפי' קודש הע"ש והטעם דמ"מ אינו טמא ולענין אכילת קדשים לוקה עכ"פ דאינו טהור דכאן צריך רק שלא יהא טמא אך כאן צריך שיהי' טהור בעצם ודו"ק.

מצוה קל"א ידועים דבאמרומים האא"ז ור"ש שקוף אשר אסורי התורה מתחלקים לב' יש אשר נאסר לגד מעצמו כתרומה וקדשים ויש לגד פסיתותו כבהמה טמאה וכיו"ב והנה בטבר יל"ע אם הוא לגד קדושתו רק שנתנה תורה רשות לאוכלו עד זמן פלוני ואח"כ חזר ונאסר לגד שהוא קודש או כיון שטבר נפסל והלכה קדושתו ובמק"א כתבתי שזה מקרא מפורש פ' מצוה והטבר לא יאכל כי קודש היא הרי שהוא קודש ושוב ראיתי בהרש"א קדושין דף נ"ו שכתב דטבר לא נקרא קודש ובקרבן ראש תמה מפוגיא ערוכה בדרש י"ב דמוכח דטבר הוא קודש ובפ' בית ילמק מקשה על הרש"א ממקרא הנ"ל דמפורש שהיא קודש ויש לומר דמהפסוק ליכא ראיה דיש לפרש כך דבאמת אין המלאים היה שלמים ושלמים דינם ליאכל ב' ימים ולילה אחד וכאן אמרה תורה עד הבוקר היינו רק לילה אחד ויתכן דזה שאמרה תורה לא יאכל לאחר הזמן דלילה אחד מפני קודש היינו דפסוק קודש כמיב חר לא יאכל כי קודש הם ודרשו בגמ' דהכוונה שאפי' שתמיד שלמים דינם כקדשים קלים אין המלאים היה דינו קדשי קדשים חה ג"כ כאן כוונת הפסוק לומר דלכן נאכל לילה אחד כיון דהוא ק"ק אבל אחר שנעשה טבר י"ל שנעשה טול ופקע שם קודש מיניה.

אזהרה לאוכל או אינו אלא לבנעא תלמוד לומר בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא מקיש קדש למקדש מה מקדש יש בו נטילת נשמה אף קדש יש בו נטילת נשמה ואי לנגיעה מאי נטילת נשמה איכא אלא לאכילה ואפקיה רחמנא בלשון נגיעה למימרא דנגיעה כאכילה. ומזה הכתוב יתבאר לך שטמא שאכל את הקדש חייב כרת אם היה מזיד ואם היה שוגג יקריב קרבן עולה ויורד כמו שזכרנו בע"ב ממצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בי"ג מזבחים. (מורש, הלכות פסולי המוקדשין פי"ח):

מצוה קל שהזהירנו מאכול בשר קדשים שנטמא. והוא אמרו יתעלה והבשר אשר יגע בכל טמא וגו'. ומי שעבר ואכל לוקה, ובשני מגמרא פסחים (דף כ"ד:) אמרו טומאת הגוף בכרת טומאת בשר בלאו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בי"ג מזבחים. (ע אם אהרן, שם י"ט):

מצוה קלא שהזהירנו מאכול נותר והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחר הזמן המונח לאכילתם. ולא באה בתורה אזהרה בבאור. והוא אמרו יתעלה בפרשת קדושים בזבח קרבן שלמים והנותר עד יום השלישי באש ישרף, ואם האכל יאכל ביום השלישי וגו' ונכרתה הנפש. הנה נתבאר שהוא בכרת אם היה מזיד ואם היה שוגג חייב קרבן חטאת קבועה, וזה העונש כתוב ואולם האזהרה היא מאמרו במלואים לא יאכל כי קדש הוא זה הכנוי שהוא הוא גם כן כולל כל מה שנפסל שאין מותר לאכול כמו הנותר. ובמעילה (דף י"ז:) אמרו על לשון המשנה הפגול והנותר אין מצטרפין זה עם זה מפני שהם שני שמות אמרו לא שנו אלא לטומאת ידים דרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין דתניא רבי אליעזר אומר לא יאכל כי קדש הוא כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו, והפגול והנותר הם מפסולי הקדש ולפיכך כל אחד משניהם מוזהר מאכול אותו באמרו לא יאכל כי קדש הוא. וכבר התבאר ענש הנותר שהוא בכרת. (קדושים, שם י"ט):

מצוה קלב שהזהירנו מאכול פגול, והפגול הוא קרבן שהפסידתו המחשבה בשעת שחיטתו או בשעת הקרבתו וחשב האיש שהתעסק בהקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, וכמו שבארו באור שלם בשני מזבחים (דף כ"ז). ואולם האזהרה מאכול פגול הוא אמרו לא יאכל כי קדש הוא כמו שבארנו במצוה שלפני זאת. ואולם הענש למדנו אותו מאמרו בפוגל בפ"ב (דף כ"ט) ואם האכל יאכל מבשר זבח השלמים ובאה הקבלה בזה הפסוק שהוא ידבר בקרבן שהפסידה אותו המחשבה בעת הקרבתו, והוא יקרא פגול, ובאמרו האכל אמנם רצה כשחשב עליו שיאכל ממנו ביום השלישי. אמר כוף אזנך לשמוע במחשב על זבחו שיאכל ממנו ביום השלישי הכתוב מדבר שהוא יפסל בזאת המחשבה, ומי שאכל ממנו אחר זאת המחשבה חייב כרת מאמרו והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ואמר בנותר ואוכליו עונו ישא. ובגמרא כריתות (ד ה') אמרו אל תהא גזרה שוה קלה בעיניך שהרי פגול מנופי תורה ולא למדנו הכתוב כי אם בגזרה שוה ויליף עון עון מנותר כתיב הכא עונה תשא וכתיב התם ואוכליו עונו ישא מה להלן כרת אף כאן כרת, ומי שאכל גם כן פגול בשגגה יביא חטאת קבועה, וכבר התבארו משפטי פגול ונותר במקומות רבים

מסדר קדשים. (ופמה פמיס, שם):

מצוה קלג שהזהיר כל זר מאכול תרומה. והוא אמרו כל זר לא יאכל קדש, ורצה בקדש זה תרומה ובכורים שהם נקראים תרומה כמו שאבאר, וזה רצה באמרו כל תרומה ואם אכל תרומה בזדון חייב מיתה בידי שמים ואינו חייב תוספת חומש אלא בשוגג כמו שהתבאר בתרומה בפרק ז' (משנה ט') וסנהדרין (דף פ"ג) בט' מחוייבי מיתה בידי שמים ובכללם זר שאכל תרומה, ושמו ראית זה ומתו בו כי יחללוהו ואחריו וכל זר לא יאכל בו, ובשני מבכורים אמר התרומה והבכורים חייבין עליהן מיתה בידי שמים וחומש ואסור לזרים ורב חולק על אלו המשניות כלן ואמר זר שאכל תרומה לוקה וידוע כי רב תנא הוא ופליג. וכבר בארנו בחבורנו בפירוש המשנה שכל מחלוקת שלא יתחייב מחלוקת במעשה אלא בסברא לבד לא אפסוק בו הלכה ולא אומר הלכה כפלוני לפיכך לא אומר הלכה כרב ולא הלכה כסתם משנה כי לדברי הכל לוקה כמו שבארנו שכל מחוייב מיתה בידי שמים על אחד מהלאוין לוקה כמו שבארנו בהקדמת זה המאמר. וכן כל מועל בקדשים במזיד לוקה בלא ספק, והוא אמרם על מופלא סמוך לאיש שהקדיש אמרו (מה פ"ז:) הקדיש ואכלו אחרים רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרוויהו לוקין. (פמור, הלכות פרומה פ"ז):

מצוה קלד שהזהיר תושב כהן ושכירו מלאכול תרומה, והוא אמרו תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש. ואם אכל דינו כדין שאר זרים. (שם, שם):

מצוה קלה הזהיר מלאכול הערל תרומה והוא הדין לשאר קדשים שערל מוזהר מאכילתם, וזאת האכילה לא התבארה בכתוב אבל היא נלמדת בגזרה שוה. והמקבלים בארו על זה שזה האיסור הוא מדאורייתא. ולשון גמרא יבמות (דף פ') מנין לערל שאינו אוכל תרומה נאמר תושב ושכיר בפסח וכן בתרומה מה תושב ושכיר שנאמר בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו והוא הדין לשאר קדשים. הנה כבר התבאר לך שערל אסור בתרומה מן התורה והמשוך אסור מדבריהם, והבן זה, ושם אמרו משוך צריך שימול מדבריהם. (שם פ"ז):

מצוה קלו הזהיר כהן טמא מלאכול בתרומה. והוא אמרו איש מזרע אהרן והוא צרוע. ובגמרא מכות (דף י"ד:) אזהרה לתרומה מנין מאיש איש וגו' איזהו דבר שהוא שוה בזרע אהרן הוי אומר זה תרומה, רצה לומר שיאכלוהו הזרע כלו זכרים ונקבות. וכבר נכפלה האזהרה גם כן בזה הענין באמרו יתעלה ושמרו את משמרתי. והעובר לאו זה חייב מיתה בידי שמים. ובסנהדרין (דף פ"ג) מנו מחוייבי מיתה ובכללם מי שאכל בטומאה תרומה טהורה והביאו ראיה מאמרו ושמרו את משמרתי. (פמור פל הכהנים, שם פ"ו):

מצוה קלז שהזהיר החללה מאכול את הקדש שהיה מותר לה לאכול תרומה וחזה ושוק. והוא אמרו יתעלה ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא וגו'. ובגמרא יבמות (דף פ"ט) אמרו לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ואמרו היא בתרומת הקדשים במורם מן הקדשים לא תאכל רוצה לומר חזה ושוק, ושם נאמר לכתוב קרא היא בקדשים לא תאכל מאי תרומת הקדשים שמע מיניה תרתי, כלומר כיון שנבעלה לפסול לה נפסלה בתרומה ושהיא כשתהא נשואה לזר ומת חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק, ויהיה זה הלאו שהוא לא תאכל כולל שני ענינים אחד מהם אזהרה לחללה מאכילת קדשים, והשני אזהרה לכהנת שנשאת לזר מאכילת חזה ושוק ואע"פ שמת בעלה או גרשה. ואולם איסור אכילתה בתרומה והיא תחת הזר אינו מזה הכתוב ואמנם הביאו ראיה עליו מאמרו וכל זר לא יאכל קדש, ואמרו מי שהיא תחת הזר הוי אומר היא כזר. וכשעברה לאו זה גם כן היא לוקה. (שם, הלכות פרומות פ"ו):

מצוה קלח שהזהירנו מלאכול מנחת כהן. והוא אמרו יתעלה וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. ונכפלה האזהרה בחביתי כהן גדול והיא מנחה גם כן. והעובר על לאו זה לוקה. ולשון ספרי כליל תהיה כל שהיא בכליל הרי הוא בלא תעשה על אכילתו. (ע פפ פהכן, הלכות מעשה הקרבנות פי"ד):

מצוה קלט שהזהיר הכהנים מאכול בשר חטאות הנעשות בפנים. והוא אמרו יתעלה וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקדש וגו'. ומי שאכל מהם לוקה. ולשון ספרי לא תאכל באש תשרף כל שהוא טעון שריפה הרי הוא בלא תעשה על אכילתו. (שם, שם פי"פ):

מצוה קמ שהזהירנו מלאכול פסולי המוקדשים שאין מותר לאכלן, וזהו כשנעשה אנחנו המום בכוונה כמו שהתבאר בבכורות (דף ל"ד) או שהיה אותו הקרבן נפסל אחר שחיטתו בדרך מדרכי ההפסד שימנעו אכילתו, והוא אמרו יתעלה לא תאכל כל תועבה. ולשון ספרי לא תאכל כל תועבה בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר, ושם אמרו רבי אליעזר אומר מנין לצורם אוזן בבכור ואכל ממנו שעובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תאכל כל תועבה.

מצוה קל"ח מנחת כהן כליל תהיה משמ"כ ישראל וכ"ע בכהן וישראל שופפין שלכאורה דינה כמנחת משמו של כהן שהקומץ נקטר והשיריס מתפזרין ועיין בהמ דמנחת שמיני למלואים מ' נפ' שמיני שמיריה נאכליס אף שהיא קרבן נטר והיה לכהנים חלק בה ושמא היה גזה"כ ממילא אין ללמוד מזה כלל.

מצוה קמ"ג דמג"א מקשה דיהא אסור בהנאה מע"ש חוץ לירושלים כיון שנאמר לא תוכל לאכול וקש"ל כ"מ שאמרה תורה לא תאכל וכו' אסור בהנאה וי"ל דלא שייך לאסור בהנאה מה שבירושלים מומר ג"כ בהכילה.

מצוה קמ"ד דגמ' פסחים קול מרגלה ורים אין בהם מעילה ופרש"י לפי שאין בהם ממש ולכאורה הגדר שלא נהנה מהדבר הנאה ממשית אך עיין בדרים דף לד: דהורשה לבני מעל לפי טובת הנאה אף שבני לא זכו מ"מ נהנה שבני יחזקו לו טובה ואף שגם זו איננה הנאה ממשית מ"מ צריך לחלק וכדבארנו בתק"א דדוקא קול מרגלה שלא נגע כלל בדבר משא"כ כאן שהוא נוטל ע"מ לזכות לבני והנגיעה יש בה ממש משא"כ קול אין בו ממש כיון שלא נגע בחפץ ולו יהא דיקא שופר של העולה ה"ז מעל כדאיתא בר"ה כח. אף דקול אין בו מעילה מ"מ הרי לקח עצמותו של שופר וע"ז שייך מעילה.

בקלות (מי' ר') הביא שי' הרמב"ן דלא שייך מעילה רק על קדשים שהקדש בפה אבל מה שקדש מאליו ליכא דין מעילה וממוה, ובהקדש המקרה אם מעילה אסורה מצד דין גזל וממונא או הוא עצמן אסורא והנה בתשובת הרי"ל ביאר דהא דמעילה אין אלו כלל בהיסור הנאה דהקדש ויש לתמוה ע"ד הרמב"ן דלפי"ז נמצא דלא יהא דין מעילה בבכור או ולד הקדש או מעשר בהמה דלא קדוש על פיו ותהא דאמרו אין מועלין בקדשים שהקדשו עכו"ם הוי ראיה לו דלעפ"י דהוא קודש אין בו מעילה.

ועיין תוס' ב"ק דף כ' ע"א דעת שכיה איכא ברש"י ותוס' דהקדש לא שייך זה נהנה וזה לא מסר וג"כ י"ל בה קשיא דאשונה בתשלומי מומש דהוי כמתנה שכיה שלא ישתמש זולת אם ישלם מומש וגם יתכן דתשלומי המומש הוי קנס וכוונת הפוס' רק למעט דלא הוי כפרה רק קנסא דהם מרי מילי.

ומי שאכל ממנו לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בבכורות. (רמב"ם פסולי המוקדשין פי"ט):

מצוה קמא שהזהירנו מאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. והוא אמרו יתעלה לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, ומי שאכל מעשר שני בלא פדיון לוקה אבל בתנאי שהתבאר במכות (דף י"ט:) והוא שאכלהו בחוץ אחר שראה פני הבית כלומר שהגיע לפנים מחומת ירושלים, והוא אמרו שם מאימתי חייבין משיראה פני הבית. (שם, הלכות מעשר שני פ"ג):

מצוה קמב שהזהירנו מאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים. והוא אמרו יתעלה לא תוכל לאכול מעשר דגנך תירושך. ומי שאכלו בלא פדיון חייב מלקות, ובתנאי הקודם במעשר דגן. (שם, שם):

מצוה קמג שהזהירנו מלאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים ומי שאכלו לוקה ובתנאי הקודם. והוא אמרו יתעלה לא תוכל וגו' ויצהרך. ואולי תרחיק למנות מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר שלש מצות עד שהוא כשיאכל שלשתן כאחד לוקה על כל אחד ואחד. לפי שזה הלאו שבזה הפסוק אינו לאו שבכללות שאין לוקין עליו ואמנם הוא לחלק. ובבאור אמרו בגמרא כריתות (דף ד:) אכל מעשר דגן תירוש ויצהר לוקה על כל אחד ואחד וכי לוקין על לאו שבכללות קרא יתירא כתיב מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' למה לי למהדר ולמיכתבינהו כלהו שמע מינה לחלק. ובגמרא מכות (דף י"ח) אמרו מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלהיך לכתוב רחמנא לא תוכל לאכול אותם לחודיה למה לי למהדר לפרושינהו לכלהו שמע מינה ליחודי לאו לכל אחד ואחד הוא דאתא. הנה כבר התבאר שכל מה שהוזהר ממנו בזה הפסוק כל ענין וענין לאו בפני עצמו הוא. ואשוב להשלים שאר הלאוים שכולל זה הפסוק. (רמב"ם הלכות מעשר שני פ"ג):

מצוה קמד שהזהירנו מלאכול בכור חוץ לירושלים כשהוא תמים. והוא אמרו יתעלה לא תוכל וגו' ובכורות בקרך וצאנך. ולשון ספרי ובכורות זה הבכור לא בא הכתוב אלא לזר שאכל את הבכור בין לפני זריקת דם בין לאחר זריקת דם שעובר בלא תעשה. הנה כבר התבאר לך שזה הלאו כולל שני ענינים, אזהרת הזר מאכול תמים, ואזהרת הכהן מלאכלו חוץ לירושלים, ושני הענינים דינם נתלה בבכור תמים, ומי שעבר על זאת האזהרה לוקה. (שם, הלכות בכורות פי"ל):

מצוה קמה שהזהירנו מאכול חטאת ואשם חוץ לעזרה. והוא אמרו יתעלה בזה הפסוק בקרך וצאנך כאילו אמר לא תוכל לאכול בשעריך. ובא הפירוש בקרך וצאנך לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה וזה לוקה, וכן אוכל קדשים קלים חוץ לחומות גם כן לוקה כמו שכתוב בגמרא מכות (דף י"ז) שאכילת כל דבר חוץ למקום אכילתו לא תוכל קרינא ביה. (שם, הלכות בכורות פי"ל):

מצוה קמו שהזהירנו מלאכול בשר העולה. והוא אמרו יתעלה לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדריך אשר תדור כאילו אמר לא תוכל לאכול בשעריך נדריך אשר תדור, ובא הפירוש ונדריך זה עולה לא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה בין לפני זריקת דם בין לאחר זריקת דם בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים הוא עובר בלא תעשה. וזה הלאו אזהרה לכל מועל והעובר על לאו זה כלומר שאכל מבשר העולה או שיהנה משאר קדשים שחייבין עליהן מעילה כמו שהתבאר במעילה אם היה מזיד לוקה ואם היה שוגג מביא קרבן מעילה וישלם מה שיהנה

מצוה קנ"ג שהפרשת תרומה ומעשר אינה מעלה ומטמאה אלא בטהרה ואם אינו מקבל טומאה אינו מעלה ומטמא מקבל הכשר רק כשעדיין משקה טופח בשעת מליקה ואם הדין דאם היה שעת הכושר שאם לא אל על הפרי קדושת תרומה וכמו שאמרו בפסחים דף ל"ג מקרא דתתן לו ולא לאורו וכמו שמטמא שם דאם לא היה לפרי שעת הכושר אין על זה כלל קדושת תרומה. וכן כתב הרא"ש והר"ש והרמב"ם והרע"ב בפירושם למשנה בפרק שני דתרומות משנה ב' ולכן יש לתשום שאי אפשר להפרש מהם עוד תרומות ומעשרות.

והנה זה לא קשה כלל דלקבל טומאה בטופח דאם היה שעת הכושר היא מילתא דלא שכיחא כלל שהרי אין מקבל טומאה אלא בטהרה ולא מקרי הכשר רק כשעדיין משקה טופח בשעת מליקה ואם הדין דאם היה שעת הכושר שייך רק אם בעת מליקה היה משקה טופח על הפרי ואז נעשה ע"י הטומאה בידיים שאם מספק אין לתשום כלל לזה. אלא דאפילו נעשה ע"י ישראל בידיים בעת מליקה והיה משקה טופח עדיין צריך לעיין בזה. דהנה הגם דבראה מלשון הראשונים הנ"ל דגם במעשר הדין כן דאם היה שעת הכושר אין נותנין מעשרות הגם דבמעשר לא שייך הדרש דתתן לו ולא לאורו שהרי גם בטומאה נאכל מכל מקום צריך לומר דכיון דליכא גזיה הפרשת תרומה ליכא גם כן דין מעשר,

ויוסיף חומש כמו שבארנו במסכת מעילה, אמרם (פסחים ל"ג) הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה והביאו ראיה ומתו בו. (שם, שם):

מצוה קמז שהזהירנו מאכול קדשים קלים קודם זריקת דמים. והוא אמרו יתעלה לא תוכל וגו' ונדבותיך כאילו אמר לא תוכל לאכול נדבותיך, ובאה הקבלה לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא תעשה. והעובר על לאו זה לוקה. (שם, שם):

מצוה קמח שהזהירנו שלא לאכול זר מבשר קדשי הקדשים. והוא אמרו יתעלה וזר לא יאכל כי קדש הם. ואינו חייב מלקות עד שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים. (ולשון מלה, שם):

מצוה קמט שהזהיר הכהנים מאכול בכורים בחוץ. והוא אמרו יתעלה לא תוכל וגו' ותרומת ידך אלו הבכורים, שהוא לא הניח בזה הפסוק דבר שהוא טעון הבאת מקום שלא זכרו בבאור, ואמר בכלל ותרומת ידך הוא בכורים בלא ספק שבאר בהם שטעונין הבאת מקום, ואולם התרומה הוא ידוע שאינה טעונה הבאת מקום ואיך יזהיר מלאכול אותה בשעריך. ולשון ספרי לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהן שהוא עובר בלא תעשה. וכבר התבאר בסוף מכות (דף י"ט) שאין חייבין עליהן אלא קודם שיניחם בעזרה, אבל משהניחם בעזרה פטור עליהן אע"פ שלא קרא, ובבכורים גם כן התנאי שבמעשר שני רוצה לומר שאינו חייב עליהן כשאכלן בחוץ כל מי שאכלן בחוץ עד שיראה פני הבית, וכשאכל מהם כל מי שאכלן אחר שראו פני הבית קודם הנחה בעזרה לוקה לבד אם היה כהן, אולם הישראל מחוייב מיתה בידי שמים כל זמן שיאכל בכורים אפילו אחר קריאה. ובבאור אמרו בבכורים (ר"פ ג') התרומה והבכורים חייבין עליהן חומש ומיתה ואסורים לזרים, ואם אכל אותם זר אם היה מזיד חייב מיתה ובשוגג מוסיף חומש כדין התרומה בשוה, כי מאחר שקראם הכתוב ותרומת ידך נתחייבו במשפטי תרומה. וראוי לך שתבין הנה הבנה טובה עד שלא תשתבש עליה, וזה שהכהן שיאכל בכורים משראו פני הבית קודם הנחה בעזרה לוקה, ואזהרתו מהכא לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותרומת ידך, כמו שהתבאר במכות (דף י"ז) כשישראל במעשר שני שהוא לוקה על אכלו חוץ למקומו אע"פ שהוא שלו, ואמנם הישראל כשאכל בכורים אחר שראו פני הבית כל זמן שאכלם חייב מיתה, ואזהרתו מוכל זר לא יאכל קדש, כמו שבארנו במצוה קל"ג מאלו המצות. (ולפי, הלכות בכורים פ"ג):

מצוה קנ הזהירנו מאכול מעשר שני הטומאה ואפילו בירושלים עד שיפדה, שהשורש אצלנו מעשר שנטמא פודין אותו אפילו בירושלים, כמו שהתבאר במכות (דף י"ט:) והאזהרה ממנו לא בערתי ממנו בטמא. ובאה הקבלה בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובשלישי ממכות (שם) התבאר ג"כ שהמעשר והבכורים אסור לבער מהן בטומאה והאוכלן בטומאת עצמו לוקה, אבל בתנאי שיאכל זה המעשר בטומאה בירושלים בלא פדיון, ואז ילקה כמו שזכרנו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף מכות. (כי אמת, הלכות מעשר שני פ"ג):

מצוה קנא שהזהיר מאכול מעשר שני באנינות. והוא אמרו לא אכלתי באוני. ולשון המשנה בבכורים שהמעשר והבכורים טעונין הבאת מקום וטעונין וידוי ואסורין לאונן. וכן כל אונן אסור בקדשים מזה הכתוב, וכתוב בתורה ותקראנה אותי כאלה וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו רצה לומר אנינות בשמיני מפסחים ושני מזבחים. וכל מי שאכל קדשים או מעשר באנינות לוקה. (שם, שם):

מצוה קנב הזהירנו מהוציא דמי מעשר שני אלא באכילה ושתיה. והוא אמרו ולא נתתי ממנו למת. ולשון ספרי ולא נתתי ממנו למת שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין, וכל זמן שיוציא ממנו דבר יאכל כנגדו, כמו שהתבאר במקומו. ואמנם זכר המת לחזוק, כאלו יאמר ואע"פ שהוא מצוה לא הוציא בה מעות מעשר שני אלא במזון לבד, כמו שאמר ונתתה הכסף וגו' שאם הוציאהו בזולת המזון כאילו הוציאהו למת שאין תועלת לו בזה. (שם, שם):

מצוה קנג שהזהירנו מלאכול טבל, והוא הדבר שלא נטלה ממנו תרומה ומעשרות. והוא אמרו ולא יחללו את

אבל הפרשת חלה פשוט שיש לה כל אותם הדינים דתרומה, ופשוט שבטמאה באופן שלא היה שעת הכושר אין בעיסה הפרשת חלה. וגם פשוט דשעת הכושר דחלה היא מעת נתינת המים לעיסה דכמו שבתרומה מקרי שעת הכושר משעת חליטה כמו שמבאר בפסחים דף ל"ג ואפילו שמיד תרומה היא רק לאחר מרוח נרך לומר דכיון דחל שם תרומה משעת חליטה נקרא שעת כושר משעת חליטה והכא נמי בחלה אפילו שהמיד משעת גלגול עיסה מכין שיכולין להפרש חלה מנתינת מים לקמח מקרי אז שעת הכושר וכל שכן אם נאמר דשעת הכושר הייט מעת גלגול ודאי קשה טובא בחמן הזה דהעיסה טמאה אם כן האיך חל על זה דין חלה.

והנה זה לא קשה לי שנאמר שהשאר העיסה בטלה וכן הפירות בטל כיון שאי אפשר להפרש מהם תרומה דזה נראה פשוט דכל שאי אפשר להפרש תרומה גם כן ליכא אסור טבל לא מיבעיא אם נאמר שאסור טבל הוא מצד מה שמעורב התרומה בכרי דאז פשוט דבליכא תרומה ליכא כלל טבל רק אפילו נאמר דטבל אסור מצד עצמו גם כן נראה דהיכא דלא שייך הפרשת תרומה ליכא אסור טבל ולכן לא קשיא האיך מותרת העיסה לאכילה רק קשה האיך מפרשין חלה בברכה והא דמשנה חלה פרק שני משנה ג' איתא דמי שאין יכול לעשות בטהרה יעשנה בטומאה יש לפרש דמיירי שנטמא אחר נתינת מים לקמח וכמו שביארתי דנראה לומר דאז מקרי שעת הכושר ואז היתה העיסה טהורה אבל בחמן הזה דמנתינת מים נטמא אם כן לא היה שעת הכושר. והנראה בזה דהנה הרמב"ם בחבורו בפרק שני דתרומות הלכה י"ד כתב בפסח שמפרשין תרומה מדגן טמא ולא הזכיר כלל לחלק בין היה לו שעת הכושר ללא הי' לו ומשמע דלא ס"ל כן להלכה ואפשר לומר שטעמו דכל הדרשה דלו ולא לאורו שמזה למדו שאין להפרש על טמאה אינטריך רק לרבי יוסי הגלילי דס"ל חמץ מותר בהנאה אבל לדידן דס"ל חמץ אסור בהנאה אם כן מה שתרומת חמץ אינה קדושה לפי שהיא מאיסורי הנאה ולא נטרך ללמוד זה מחמץ לו ולכן אפילו באופן דאין שעת הכושר חלה התרומה וגם כן אפשר לומר דס"ל לרמב"ם דרב הונא בריה דרב יהושע דקבירא ליה העיסה דאין תרומת חמץ קדושה משום שאין שייריה מיכרים גם כן פליג על רב נחמן ולא קבירא ליה דרשא דחמץ לו ולא לאורו.

וגם אפשר לומר דקבירא ליה דמה שנלמד מחמץ לו ולא לאורו בא לאפוקי רק ממצות נתינה אבל מצות הפרשה דתרומה שייך גם בטומאה וכמו שלמדו בחמכת שבת דף כ"ה מקרא דמשמרת תרומתי ומכל מקום אמי שפיר מה שלמדו מזה דבחמץ אין התרומה קדושה כלל לפי שיש שני עניינים בתרומה תקון הכרי ע"י הפרשת התרומה ומצות הנתינה לכהן וכיון שנלמד מקרא דחמץ לו דבטומאה ליכא מצות נתינה וכיון דבחמץ גם ליכא תקון הכרי לפי שאינו בר אכילה אם כן לא תיקן כלום ואין בהפרשתו שום קדושת תרומה (ורב הונא ס"ל דכלל לא נתמעט טמאה מנתינה לכהן ורק בחמץ משום הסרון דשייריה מיכרים) ומה שאין תורמין מהטמא על הטהור כיון שבטהור יש גם מצות נתינה מ"מ אין לתרוס מזה על זה. ואמי שפיר לשון המשנה דחלה פרק ב' משנה ג' גבי חלה שנטמאה דיש חלק בה' עי"ש הכוונה שיש רק ענין הפרשה שהיא לה' לאפוקי חלה טהורה דיש גם חלק לכהן.

ויהי' איך שיהי' על כל פנים מוכח מהרמב"ם דלא ס"ל הא דינא וכן הגו העולם שמפרשין חלה בה"ז בברכה. וא"ש המשנה דחלה בכל אופן אפילו בטמאת העיסה קודם נתינת המים וכנ"ל.

ע"ד תרופות העשויות מדבר הגדל בארץ שמיב בתעבר אם שרי לאוכלן הנה יש לומר דקאמר פרות בתר"י משיב דמאי (כי הרבות מעשרת לרוב) מ"מ על תערובת דמאי לא גזרו כנפסק ברמב"ם הלכות מעשר וכן בגמרא חולין מטאר כן מי"ש דעביד לטעמא חלוי בשמי תרוסים אם וברמב"ם משמע שפסק דלא בגיל כתירוץ השני עו"ל דעל הרוב בתרופה כבר אבד טעם הפרי וכמו איסור פגום שנפסל מאכילת כלב לא שייך איסור ה"ג פקע מוב דתרו"מ ואף דהלוקח שמן לעבדו מיב בתרו"מ וכן הלוקח לזרע וכיו"ב כנזכר במשנה מס' דמאי מ"מ י"ל.

קדשי בני ישראל את אשר ירימו, והעובר על לאו זה שאכל טבל חייב מיתה בידי שמים. והרמז על זה הנה אמרו ולא תחללו ואמר בתרומה ואת קדשי בני ישראל לא תחללו, ויליף חלול מחלול מתרומה שהיא עון מיתה כמו שבארנו. ולשון גמרא סנהדרין (דף פ"ג) מנין לאוכל טבל במיתה שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל בעתידין ליתנם לה' והוא את אשר ירימו, ואחר זה הפסוק אמר והשיאו אותם עון אשמה. ובגמרא מכות (דף ט"ז:) אמר יכול לא יהיו חייבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר ניטלה ממנו תרומה גדולה ולא ניטלה ממנו תרומת מעשר תרומת מעשר ולא מעשר ראשון ולא מעשר שני ולא מעשר עני מנין תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל. אבל זה מלקות. ואולם עון מיתה אינו אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר שמי שאכל מעשר ראשון קודם שניטלה ממנו תרומת מעשר הוא חייב מיתה. והוא אמרו ללוים כשצוה להוציא מעשר מן המעשר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו שזה אזהרה מאכול מעשר שבטבלו לפיכך חייבין עליהן מיתה כמו שהתבאר בדמאי. והתבאר מזה גם כן כל מי שאכל טבל קודם שיוציא ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר חייב מיתה ואזהרתו מאמרו ולא יחללו את קדשי בני ישראל כמו שבארתי במצוה הזאת. ומי שאכל

מצוה קנ"ד אסור להקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה יל"ע אם מפרש שייסר כאחד אם ש"ד וכגון שמפרש הבכורים ואמר שלא אמול הקדושה עד שיפרש התרומה ג"כ ואפשר לעשות כן דאי בכ"מ וכשו"ע הל' אלה שיכול לקרוא שם והחלה אמול אמ"כ.

מצוה קנ"ה כשו"ע יו"ד סי' רנ"ז הלדקה הרי הוא בכלל הנדרים לפיכך האומר סלע זו לדקה מייב לתתה מיד לעניים ואם אין עניים מצויים יפרש עד שימצא עניים, ואם לא נתן עובר על בל תאחר עיי"ש. ולכאורה רוצה דעלמא נכשלים בהלכה זו דלפי"ז יולא דהעדר לדקה מחויב לתתה מיד, אלא שיש לעיין מה כמה ספיקות. דאשונה יש לעיין בשם אין מעות מצויים בידו ובדשומו דהנה לגבי בל תאחר דקרבנות בג' רגלים הדבר פשוט דחייב לעשות כל טלדקי וללוות ולמכור מה שבידו כדי שיוכל לקיים מולא שפתיו ושלא יאחר הזמן דג' רגלים אולם לגבי לדקה לא נתנה התורה זמן אלא שמכניס למדו מקברא דכיון דקיימי עניים כל שעתא זמניה וכמבואר בתס' ר"ה פ"א ולכן מבואר דאם אין עניים אינו מחויב לברות ולחפש אחריהם וכמו"כ נראה דאם אין לו מעות אין מחויב לברות ולחזר אחר מעות אלא לכשיהא בידו יתן לאחר עוד נ"פ דכיון דכל הטעם דחייב ליתן מיד מבואר בשו"ע משום שהוא בכלל נדר נראה דדוקא בנדר בפיו אבל כל שנתחייב שלא בנדר או שנתחייב בכתב (ואולא אם שייך שטעה בכתב) או שהגבאי מכריז כך כך וכך והוא מונענע ראשו נראה דע"ז אין דין דבל תאחר.

עוד יל"ע דהא מבואר דיכול להתנות שיתן בכל עת שירלה ואז לא עבר על בל תאחר וי"ל אם סגי שמתנתו בהכי או שצריך להתנות בפה ממש, ועיין בלשון התוס' ויותר מבואר כן בר"ן דמשמע דא"ל להתנות בפרוש רק כיון שדעתו לחלק לאחר זמן כפי ראות עיניו שוב ליכא בל תאחר.

מצוה קנ"ו נ"פ דעבר על נדרו

האיסור היא על מה שנדר ולא אמ"כ בבטול הנדר וכתב המנוך דאין לוקין ע"ז דאין בו מעשה ותמה המל"מ שהרי אם מבטל במעשה אין לך מעשה גדול מזה רק הכוונה בג"ל דהעבירה בדבר ודבר ליכא מעשה ולאו שאין בו מעשה הכוונה שב"לאו" ב"עבירה" ליכא מעשה אף שצריך למעשה לעבור על הלאו והנה בנדר שלא יאכל ג' ימים נדרים ט"ו נתלקו רשב"א ומאירי אם לוקה מיד או לאחר ג' ימים וג"ל דלכו"ע האסור היא בטול הדבר רק דמ"מ אין להלקותו מיד דלא נקרא עדיין בטול הדבר עד שיעברו הג' ימים דוגמא דמבטל דהחיוב בחיינא הקערה על האש ולא מתחייב עד שיתבטל וכן אם ימות בתוך הג' ימים לא יהא נקרא מבטל הנדר דלא מקרי בטול רק אם ביטל בפועל והבן ועד"מ מה שאמר המ"מ על הא דכתב הרמב"ם דאם נתן בטו ע"מ שתמני לי ר' זו ומת דהוי ספק בטו אף דוודאי בטל המנאי ואיתר המ"מ ופי' הגמ' בנתן בטו ע"מ שלא יהא ומת דמ"מ לא הוי בטו עד יעבור יב"מ והבאור דבעי בטול בפועל וכמו"כ כאן אף שהאסור הוא הנדר מ"מ לא נקרא בטול עד שיבטל בפועל, וכן יש להוכיח דהלא מה שאמ"כ יש הוי אונס וע"כ דהאסור הוא הנדר דאז לא הוי אונס רק דהיה אפשר לתשוב דל"מ אונס כיון שהביא עצמו לאונס אולם לפי מה שבארנו

טבל אחר הוצאת התרומה קודם הוצאת כל המעשרות חייב מלקות ואזהרתו מלא תוכל לאוכל בשעריך, ושמור זה ולא תטעה בו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו רוצה לומר טבל במקומות מדמאי ותרומות. (אמור, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"י):

מצוה קנד הזהיר מהקדים חקי הזרע קצתם על קצתם אבל יוציאם כסדרן, ובאור זה החטה דרך משל כשזרוה היא טבל יוציא ממנה תחלה תרומה והיא חלק מחמשים ואח"כ יוציא מהנשאר מעשר ראשון ואח"כ יוציא מעשר שני מהנשאר ותנתן תרומה גדולה לכהן והמעשר ראשון ללוי ומעשר שני יאכל לבעלים בירושלים, ועל זה הסדר ראוי שיעשה, ובאה האזהרה מהקדים מה שראוי לאחר ומלאחר מה שראוי להקדים מאמרו מלאתך ודמעך לא תאחר כאילו יאמר לא תאחר ממלאתך ודמעתך מה שראוי להקדימו. ובמשנת תרומה (פ"ג) המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ושני לראשון אע"פ שהוא עובר בלא תעשה שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר מה שעשה עשוי: ובמכילתא מלאתך אלו הבכורים הניטלים מן המלאה ודמעך זה תרומה לא תאחר שלא תקדים שני לראשון ראשון לתרומה תרומה לבכורים [כו', מכאן אמרו המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה], ומעשר שני לראשון אע"פ שהוא עובר בלא תעשה מה שעשה עשוי. וכבר התבאר בפ' ראשון מתרומה שהמקדים אינו לוקה. (משפטים, הל' תרומות פ"ג):

מצוה קנה הזהירנו מלאחר הנדרים והנדבות ושאר הקרבנות שהם חובה עליו. והוא אמרו יתעלה כי תדור נדר לה' לא תאחר וגו' ובאה הקבלה שהוא אינו עובר על לאו זה עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ראשון מראש השנה. (כי תצא, הלכות מעשה הקרבנות פי"ד):

מצוה קנו שהזהירנו מעלות לרגל מבלי קרבן שיהיה עמנו ונקריבנו שם. והוא אמרו יתעלה ולא יראו פני ריקם ועל כל פנים יהיו עולה ושלמים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת חגיגה. ומצוה זו אין נשים חייבות בה. (כי תצא, הלכות חגיגה פי"ב):

מצוה קנז שהזהירנו מעבור מה שחייבנו על

עצמנו בדבור אע"פ שהוא בלא שבועה, וזהו הנדרים כמו שיאמר אדם כשיהי כך או כשאעשה כך פירות העולם אסורין עלי או פירות מדינה זו או מאכל ידוע כגון

במק"מ דאפי' הכנים עצמו בלתם לא מפיג רק על מה שהכנים עצמו ע"כ כלן בדאי בדבר הנדר ומיטולו שאם"כ.

שיאסור על היין או על הדגים או זולת זה, וכן אם יאמר הנאת אשתי אסורה עלי וכל מה שדומה לאלו הנדרים שהתבארו דיניהם בנדרים הרי הוא חייב לקיים אותו הנדר, ובאה האזהרה בעובר על הדבר הזה בפירוש אמרו לא יחל דברו ובא הפירוש לא יעשה דבריו חולין כלומר אם חייב על עצמו דבר שיקיים אותו. ובגמרא שבועות (דף כ:) אמרו קונמות עובר עליהם בלא תעשה משום לא יחל. ובספרי אמרו לא יחל מגיד שהוא עובר על בל יחל ועל בל תאחר, כלומר כשנדר קרבן ולא הקריבו ועבר עליו שלשה רגלים כסדרן הוא חייב משום בל תאחר ומשום בל יחל, וכן כל הדומה לקרבן כמו שידור לבדק הבית או לצדקה או לבית הכנסת והדומה לו. וכשעבר ועשה מה שאסר על עצמו לעשות לוקה. (רמב"ם ממנות, הפלאה הלכות נדרים פ"ב):

מצוה קנח שהזהיר הכהן שלא יקח זונה. והוא אמרו אשה זונה וחללה לא יקחו וכל זמן שיבא עליה חייב מלקות. (ממנו בל הכהנים, קדושה הלכות איסורי ביאה פרק י"ז י"ח י"ט):

מצוה קנט שהזהיר הכהן שלא יקח חללה. והוא אמרו וחללה לא יקחו. וכל זמן שיבא עליה חייב מלקות. (שם, שם):

מצוה קס שהזהיר הכהן שלא יקח גרושה, והוא אמרו ואשה גרושה מאישה לא יקחו. וכל זמן שיבא עליה חייב מלקות. (שם, ב שם):

מצוה קסא שהזהיר כהן גדול מליקח אלמנה. והוא אמרו אלמנה וגרושה וגו'. ואולם כפל האזהרה על כהן גדול בגרושה וחללה זונה בעבור העניין הכתוב בקידושין (דף פ"ז) והוא כי כשיקרה שתהיה אשה אחת אלמנה גרושה וחללה זונה ובא עליה כהן גדול לוקה ארבע ואם כהן הדיוט לוקה שלש. ושם אמרו אלמנה וגרושה וחללה זונה בזמן שהם כסדר חייב על כל אחת ואחת ובארו שהוא באשה אחת, ועניין אמרו כסדר שיהיו בה אלו העניינים על סדר הפסוק שתהיה תחלה אלמנה ואחר כך גרושה עוד תהיה אחר זה חללה ואחר כך זונה. ואולם הוצרכנו לזה בעבור היותה אשה אחת ובבעילה אחת שנרצה שנחייבהו על ארבע מלקיות, והשרש אצלנו אין איסור חל על איסור אם [לא] שיהיה איסור כולל או שיהיה איסור מוסיף או איסור בת אחת כמו שבארנו במקומות מכריתות בפירושנו וכשיהיו על הסדר הזה יהיה בכלם איסור מוסיף כמו שהתבאר שם. אבל כשיהיו נשים רבות כגון שבא על אלמנה ועל אשה אחרת חללה ועל אשה אחרת גרושה ועל אשה אחרת זונה אין ספק שלוקה על כל אחת ואחת. ואפשר שתקשה ותאמר אחר שהשרש אצלנו שאין לוקין על לאו שבכללות ואמנם נתחייב כהן הדיוט מלקות על כל לאיזה דרך יהיה לוקה על כל אחת ואחת ובאה האזהרה מהם בכלן בלשון אחד, דע כי על זה העניין נכפלה האזהרה על כהן אחת ואחת בעבור שנפרדה אחת מהן בלאו אחד והיו כלם לחלק. והוא אמרו ואשה גרושה גדול בגרושה זונה וחללה כדי שילמדנו שדינו בהן כדין כהן הדיוט מלקות על כל אחת ואחת מאישה לא יקחו, ואחר שנפרדה הגרושה בלאו הוא לוקה על הגרושה בפני עצמה, וזהו עניין אמרם בגמרא קדושין (שם פ"ב) כשם שחלוקה גרושה מחללה וזונה בכהן הדיוט כך חלוקה בכהן גדול, ושם התבאר כי בהיות הנשים גופין מוחלקין לוקה על כל אחת ואחת בין שיהיה על הסדר בין שלא יהיה על הסדר. הנה כבר התבאר לך כי האזהרה מכל אחד מהן מצוה בפני עצמה ולפיכך לוקה על כל אחת ושם התבאר שכהן הדיוט אינו חייב מלקות על אחת מהן עד שיקח ויבעול, והם אמרו בעל לוקה לא בעל אינו לוקה מה טעם קאמר מה טעם לא יקח משום לא יחלל. וכבר התבארו משפטי מצוה זו רוצה לומר ארבע מצות אלו על השלמות ביבמות וקדושין. (שם, שם):

מצוה קסב הזהיר כהן גדול שלא לבא על האלמנה אפילו בלא קדושין, והוא אמרו ולא יחלל זרעו בעמיו, ובאור זה שכהן הדיוט נאסרו עליו הנשואין כמו שאמרנו לא יקחו והוא איסור הנשואין אבל אינו לוקה עד שיבעול כמו שקדם באורו, אמנם אם בעל בלא קדושין אף על פי שזה אסור עליו ומוזהר ממנו ופסולה לכהונה אינו לוקה משום זה כי לא באה האזהרה מזה. אמנם כהן גדול הנה באר בו שני לאוין, האחד הוא לא יקחו שהוא איסור הנשואין, והשני ולא יחלל זרעו והוא איסור הבעילה אפילו בלא קדושין. ובגמרא קדושין (דף פ"ח) אמרו בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קדש שלוקה מאי טעמא ולא יחלל אמר רחמנא והרי חלל. ושם אמרו כהן גדול באלמנה לוקה שתים לוקה משום לא יקח ולוקה משום לא יחלל, ואמנם נתיחד זה באלמנה מפני שהיא מיוחדת בלאו על כהן גדול, והיא כשרה לכהונה ובזאת הבעילה נפסלה לכהונה. ואולם גרושה זונה וחללה דינו בשלשתן כדין כהן הדיוט רוצה לומר שכל אחת ואחת פסולה לכהונה מתחלתה. (ממור, קדושה הלכות איסורי ביאה פ"ז י"ח י"ט):

מצוה קסג שהזהיר הכהנים מלהכנס במקדש מגודלי שער כמו שיעשו האבלים שלא יספרו שערם, והוא אמרו ראשיכם אל תפרעו אמרה תורה לא תרבו פרע ויחזקאל באר ואמר ופרע לא ישלחו, וכן אמר במצורע וראשו יהיה פרוע ואמרינן בספרי ינדל פרע. ולשון ספרא גם כן ראשיכם אל תפרעו אל תגדלו שער. וכבר נכפלה אזהרה זאת בכהן גדול ואמר את ראשו לא יפרע. ואמנם נכפלה כדי שלא תחשוב שאמרו לאלעזר ואיתמר

מצוה קס"ו והוא שלא יטמא למת ועיין שפ"א לקוטים פ' אמור על הת"כ לאביו ולאמו מידוש דגם מי שאינו כהן כיון שעובד עבודה אסור לו ליטמא שכן נאמר טעם האיסור כי אם למת וגו' הם מקרובים וע"ע בס"ע דקדושת כהונה לעיל עשה ל"ב

ועל דבר אשת כהן מעוברת ליכנס לבית קברות עיין ברוקח דף קל"ב שכתב שמותר מכח ספק ספיקא שמא נקבה ושמא נפל ואמנה מאי ספק שמא נפל ומדוע ניטוש לזה מספיקא.

ובמנגן אברהם סי' שמ"ג מקשה על הרוקח דממילא אין ליטוש שהרי טומאה בלועה אינה מטמאה ויותר מזה ל"ע דאפי' נאמר דכשליכא עין מיעוך שאינו בר הנה מ"מ כמו שאסור להאכילו נבלות בידים כן אסור להכניסו בידים לבית הקברות היינו דוקא כששייך ט קבלת טומאה אבל עובר שאין ט קבלת טומאה לא שייך כלל ספיקו בידים ולית שום איסור מה.

בשאגת ארי' סי' ס' ראשיכם אל תפרעו אמנם הוא בעבור המת לבד אבל אם עשה זה שלא על דרך האבילות מותר, ולכן באה בכהן גדול שזה בעבור העבודה. והעובר על לאו זה במיתה כלומר ששמש והוא פרוע ראש, ובכלל אלו שבמיתה פרועי ראש לפי אמרו ולא תמותו וכשנכנס למקדש והוא פרוע ראש ולא עבד הרי הוא באזהרה ולא במיתה. (שמיני, הלכות בית המקדש פ"ג):

מצוה קסד שהזהיר הכהנים מלהכנס למקדש והם קרועי בגדים. והוא אמרו יתעלה ובגדיכם לא תפרומו, ולשון ספרי לא תפרומו לא תקרעו, ונכפלה זאת האזהרה גם כן באמרו בכהן גדול ובגדיו לא יפרום. ודע שכהן גדול אסור אפילו שלא בשעת עבודה לקרוע על מתו שמת לו ובעבור התוספת הזאת נכפל זה הלאו. ובספרי ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו כדרך שבני אדם קורעין ופורמין על מתיהן הא כיצד כהן גדול פורם מלמטן וכהן הדיוט מלמעלן וכל מי שעבד ובגדיו קרועין הוא גם כן חייב מיתה שדין פרועי ראש וקרועי בגדים אחד, ואולם הנכנס למקדש בדרך זה הוא בלאו וכהן גדול לבד הוא אסור עליו תמיד שיפרע או שיפרום אפילו לא נכנס למקדש וזהו ההבדל שבינו ובין כהן הדיוט. (שם, שם):

מצוה קסה שהזהיר הכהנים מלצאת מהמקדש בשעת עבודה. והוא אמרו יתעלה ומפתח אהל מועד וגו'. ונכפלה אזהרה זאת גם כן בכהן גדול ואמר ומן המקדש לא יצא. ולשון ספרא ומפתח אהל מועד יכול שלא בשעת עבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הוי אומר בשעת עבודה כי שמן משחת ה' אין לי אלא אהרן ובניו שאם יצאו בשעת עבודה חייבין במיתה מנין לכהנים שבכל הדורות תלמוד לומר כי שמן משחת ה' עליכם. ודע שיש בכהן גדול תוספת שהוא לא ילוה מתו, וזה פשט הכתוב באמרו ומן המקדש לא יצא. וכבר התבאר בשני מסנהדרין (דף י"ח) שאם מת לו מת אינו יוצא אחר המטה והביאו ראיה מאמרו ומן המקדש לא יצא ונלמד מזה שמותר לו לעבוד ביום שמת לו מת, וכן פירשו ומן המקדש לא יצא הא אחר אם לא יצא ועבד חלל, רוצה לומר כהן הדיוט שאין העבודה מותרת לו והוא אונן אבל הוא מוזהר על זה רוצה לומר שלא יעבוד אונן. וכבר התבאר בסוף הוריות (דף י"ב) השרש הזה, והוא שכהן הדיוט אונן לא יעבוד וכהן גדול עובד והוא אונן. והנה יתבאר לך שאמרו ולא יחלל הוא שלילה לא אזהרה לומר שלא תהיה עבודתו חולין ואע"פ שהוא אונן. ופשט הכתוב כי אמרו לא יחלל טעם לאזהרה הקודמת שהוא לא יצא כי לא יחלל. ולפי הענינים האלו כמו שהתבאר לאו זה אין ראוי למנותו בפני עצמו כמו שהתבאר למי שמבין השרשים הקדומים בזה המאמר. וכבר התבאר שאלו השלשה לאוין שהם ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום ומן המקדש לא יצא אמנם נכפלו בכהן גדול לבאר ענינם כמו שנכפלה האזהרה להוציא מנרושה זונה וחללה לבאר ענין מה מהשלשה ענינים המוזהר מהם. כי אלו השלשה לאוין הם בעצמם המוזהר מהם באמרו ראשיכם אל תפרעו ואשר משה רבינו ע"ה אמרם לאלעזר ואיתמר שלא בהתרגזכם על צרה גדולה הותרו לכם הענינים האסורים לכם אבל אתם בקדושתכם על היותכם מוזהרים מפריעת ראש ומקריעת בגדים ויציאה מן המקדש בשעת עבודה. ונכפלה אזהרה בכהן גדול עד שהתבאר לנו שאזהרה זו בשעת עבודה לבד חייבין מיתה כמו שתראה אותם הביאו ראיה לבאר ענין אמרו ומפתח אהל מועד וגו' מאמרו ומן המקדש לא יצא, ואע"פ שכל לאו מאלו הלאוין שהם נכפלין בכהן גדול ענין נוסף כמו שבארנו הנה אין בזה רבוי מנין המצות למי שיבין מה שהקדמנו לפי כי נופיה דקרא הוא שלא יעשה דבר מזה בשעת העבודה. (שמיני, הלכות בית המקדש פ"ג):

מצוה קסו שהזהיר כהן הדיוט מהטמא לשאר מתים כי אם לקרוביו המבוארים בכתוב, והוא אמרו לנפש לא

ואבן"מ בתשובה סי' ט"ו ועוד אחרונים הקשו על המשנה במסת דכהן ומזיר המטמא לוקה שתים והאיך אל איסור מזיר על איסור כהונה שקדש לו דכהן קדושתו מרתם עי"ש ורשתים פלא שלא תירצו פשוט דמזיר הוי איסור מוסיף לקרובים מה שנאסר בקרובים משא"כ כהן ומלבד זה י"ל בפשוט בחדש שמת אחר שנעשה כהן ומזיר דאז אל האיסור דהטומאה לחדש זה בגם אחת ואין לומר דמ"מ איסור טומאה דכהן קדיש לגבי ממים אחרים זה איני דאזלינן בתר החפלא הזה דמת ולא בתר החדש וכמו בגמילה שנתגלה ביו"כ דאזלינן בתר הגמילה הזו שנתגלה ביו"כ ולא בתר הגברא שאלו איסור גמילה אל כבר בהיותו בן י"ג ואיסור יו"כ אח"כ חה ברור מהרבה דוכתי בש"ס דמיתי לענין אין איסור אל על איסור אין הולכין אחר הגברא רק בדבר שנאסר עתה אחה איסור קדש למה והנה עוד י"ל קו' האחרונים הנ"ל דיל"ע בהגדר דאין איסור אל על איסור אם

הכוונה שמין המיקור השני מל כלל מו דמל ושובר מלמ שמין נענש עליו ע"ע מה יעמוס ל"ח נ"מ לקובלו מלל רשמים גמורים ובתום' שם משמע דלכו"ע עובר מלמ שמיט לוקה על השני מולם י"מ דהכוונה דמיטו מל כלל ומיטו עובר עליו ולמרי הגדרים נראה דהני מילי כשהמקור השני מלומו מ מ למלקות ולענש ממרינ דלמ מל משמ"כ כשמלות המיקור יש מה נ"מ לעוד כמה דינים ודלמי דלמ שיך לדמומו ולומר שלמ יסול וע"כ מזיר שמס נטמא מלבד המקור דטומאה מיס עליו כל הדינים דמזיר טמא שקופר מסדש וכו' ומניא קרבן מזיר טמא והמיך נאמר דלמ מל ענין הטומאה והדינים המסתעפים מה ולמ שיך לומר מין מיקור מל מל מיקור מל"כ המקור רק מנד עונש ומלקות מבל לא כשיש מה עוד דינים שמו כיון שבל לשמר הדינים ממילא מל השם גם לגבי מלקות והבן, ומה מיושב ג"כ קו' המחרונים בגמ' פסחים כשהומרה נגילה היא ומלבה וגידה הומרה הרי גידה לא היה בכלל נגילה כיון דלא מל מיקור נגילה על גיד הגשה מ"כ מיך שיך לומר הומרה וכמ"ש שם דמליבא דמ"ד מין דגידין בנו"ע שיך לומר הומרה דלא היה בכלל נגילה וכשלמא מלב שיש פסוק שבל נגילה על מלב מ"ש מבל לה נ"ע ובהג"ל מ"ש דבל מעפ"י דמין לוקין.

יטמא בעמיו ומי שעבר על לאו זה ונטמא לזולת ששה מתי מצוה חייב מלקות. וזאת האזהרה אין הנשים חייבות בה, ובאה הקבלה בני אהרן ולא בנות אהרן. (מאור מל הסהיים, הלכות שבל פ"ג):

מצוה קמז הזהיר כהן גדול מהכנס עם מת תחת תקרה ואפילו לקרוביו. והוא אמרו ועל כל נפשות מת לא יבא. וכל זמן שיטמא אפילו לאביו ולאמו לוקה. (שם, שם):

מצוה קמח שהזהיר כהן גדול מהטמא למת מן המתים במין ממיני הטומאה בין בנגיעה בין במשא, והוא אמרו לאביו ולאמו לא יטמא. ואפשר שתחשוב שזה ענין הקודם עצמו ושאמרו לאביו ולאמו תוספת באור, אין הדבר כן אבל הם שני לאוין לא יבא ולא יטמא. ולשון ספרי חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא, וכן חייבין בכהן הדיוט מכהן גדול בדין גזרה שוה, שאמרו כמו שכהן גדול שנאסרה עליו טומאת מת חייב בשני לאוין בלא יבא ובלא יטמא כן כהן הדיוט שנאסר עליו להטמא במת חייב בלא יבא. אבל אנחנו לא מנינו אותו בעבור הטעם שהקדמנו בשרש השני. אולם מנינו אלו השני לאוין להיותם שני ענינים לא יבא ולא יטמא ועניין לא יבא זולת ענין לא יטמא כמו שבארו מקבלי הפירוש ואמרו חייב בלא יבא ובלא יטמא. (שם, שם):

מצוה קסט הזהיר שלא יקח כל שבט לוי חלק בארץ. והוא אמרו לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו. (שופטים ושוטרים, הלכות שמטה פי"ג):

מצוה קע היא האזהרה שהוזהר כל שבט לוי גם כן מלקחת חלק בבזה כשכבשו את הארץ. והוא אמרו יתעלה לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה. ולשון ספרי חלק בבזה ונחלה בארץ. ויש לך שתקשה ותאמר מפני מה מנית ענינים אלו שתי מצות, והם אזהרה מקחת חלק בבזה ונחלה בארץ, ושניהם בלאו אחד. דע אתה המקשה שכבר נחלק זה הלאו באומרו לא יהיה לכהנים הלוים חלק, והיא אזהרה מקחת חלק משלל העיר, והשני ונחלה לא יהיה לו, והיא אזהרה מקחת חלק בארץ. וכבר נכפלה האזהרה משני ענינים אלו בעצמן לכהנים, והוא אמרו לאהרן בארצם לא תנחל בשעת חלוק הארץ וחלק לא יהיה לך בבזה. ואולי אתה תחשוב שאלו שני לאוין הנזכרים בתורת כהנים שתי מצות ולפיכך ראוי למנותם. דע כשבאה האזהרה על כל שבט לוי הנה כבר נכנסו הכהנים בכללו ואמנם נכפלה בכהנים לחזוק וכל מה שדומה לזה מן הכללים והפרטים, ואמנם יכפל לחזוק או להשלים הדין כשלא יהיה שלם מן האזהרה אחת, ואילו מנינו אמרו לאהרן בארצם לא תנחל תוספת על שאמר לא יהיה לכהנים הלוים הנה מתחייב גם כן לפי זה ההיקש בעצמו שנמנה הגרושה וחללה והזונה על כהן גדול בשלשה לאוין חוץ מהשלשה לאוין שבאו בכלל כהן בין גדול בין הדיוט, ואם יאמר אומר שגם כן היה ראוי שימנו, הנה נאמר לו בהכרח יהיה כהן גדול (אסור) בגרושה חייב שתים אחת משום כהן והגרושה אסורה לו, ושנית משום כהן גדול והיא גם כן אסורה לו בלאו אחר, וכבר התבאר בקדושין שאינו חייב אלא אחת. הנה התאמת כי אזהרה שהיא בכלל לבד היא שתמנה, ומה שיבא באותו הענין בעצמו אזהרה אחרת על היחוד אמנם היא לבד ללמד משפט מן המשפטים או להשלים הדין כמו שבארתי במצוה קס"ה מאלו המצות. ומזה המין בעצמו האזהרה שהזהיר הכהנים לא יקרחו קרחה בראשם, ואלו שלשה לאוין כבר קדמו כל ישראל בכלל ואמר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשימו קרחה בין עיניכם ושרט לנפש, ואולי נכפלו בכהנים להשלים הדין לבד כמו שהתבאר בסוף מכות (דף כ') כשבארו משפטי אלו השלש מצות, ואילו היו לאוין מיוחדים לכהנים ולא יהיו להשלים הדין אבל מצות בעצמן היה כהן בכל מעשה מהן חייב שתי מלקיות מצד שהוא ישראל ומצד שהוא כהן, ואין הענין כן אבל מלקות אחת כשאר ישראל כמו שהתבאר במקומו, והבן זה. (שופטים ושוטרים, הלכות שמטה פי"ג):

מצוה קעא הזהירנו מעשות קרחה בראש על המתים כמו שיעשו הסכלים. והוא אמרו יתעלה ולא תשימו קרחה. ונכפלה אזהרה זו בכהנים באמרו לא יקרחו קרחה וגו' להשלים הדין הזה, כי מאמרו בין עיניכם היינו יכולין לומר כי הקורח מן הראש [סמוך לפדחת] לבד יאסר, ולכן באר ואמר בראשם לחייב על הראש כבין עיניכם, ואילו אמר גם כן לא יקרחו קרחה בראשם היינו אומרים בין על המת בין שלא על המת, וכבר באר

שם למת. וכל מי שינלח שער ראשו בקרחה על מת לבד כגרים לוקה בין היה כהן או ישראל לוקה על כל קרחה וקרחה מלקות אחת, וכן כפל בכהנים ופאת זקנם לא ינלחו וגו'. אמנם בא להשלים דין מצוה זו כמו שהתבאר במכות (דף כ'). (רמב"ם, מדע הלכות עבודה זרה ופקודת הכהנים פרק י"ג):

מצוה קעב הזהירנו מלאכול בהמה טמאה וחיה טמאה. והוא אמרו יתעלה את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וגו'. ואולם שאר בהמה טמאה לא בא עליה לאו בבאור אבל מאמרו וכל בהמה מפרסת פרסה ומעלת גרה בבהמה אותה תאכלו, הנה הודיע שכל מי שאין לו סימנין אלו יחד הוא מוזהר על אכילתו והאוכל חייב, אבל הוא לאו הבא מכלל עשה שהתבאר שהוא עשה, והשרש אצלנו לאו הבא מכלל עשה עשה ואין לוקין עליו. ואמנם נאסר לנו שאר בהמה וחיה טמאה ואנו חייבין על אכילתן מלקות מקל וחומר שאנו אומרין כשהחזיר והגמל שבו סימן טהרה אחד לוקין עליו קל וחומר לשאר בהמה וחיה טמאה שאין להם סימן טהרה כלל שלוקין עליו. ולשון ספרי בכל זה אמר אותה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין תלמוד לומר את זה לא תאכלו אין לי אלא אלו בלבד שאר בהמה וחיה טמאה מנין ודין הוא מה אלו שיש בהן סימן טהרה הרי הן בלא תעשה על אכילתם שאר בהמה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שתהא בלא תעשה על אכילתן, נמצאו הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב ושאר בהמה טמאה מן הקל וחומר נמצאת מצות עשה שהן מן הכתוב ומצות לא תעשה מקל וחומר, אבל הקל וחומר זה אמנם הוא לגלויי מלתא בעלמא כמו שזכרנו לא תעשה של"ו בבתו לפי מה שנתבאר במקומו, ולפיכך מי שיאכל כזית מבשר בהמה טמאה או חיה טמאה מאי זה מין שיהיה מהן לוקה מדאורייתא ודע זה. (ויקי מוס הגמיר, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ב):

מצוה קעג הזהירנו מאכול דג טמא. והוא אמרו יתעלה במיני דגים ההם ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ומי שאכל כזית מהן לוקה. (שם, שם):

מצוה קעד הזהירנו מלאכול עוף טמא. והוא אמרו יתעלה במינים ההם ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכל וגו', ומי שאכל מבשרם כזית לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו עם השתים שלפניה בשלישי מחולין. (שם, שם פ"ב):

מצוה קעה הזהירנו מלאכול שרץ העוף. והוא אמרו יתעלה במשנה תורה כל שרץ העוף וגו'. ולשון ספרי כל שרץ העוף הוא מצות לא תעשה. ומי שאכל מהם לוקה. (רמב"ם, שם):

מצוה קעו הזהירנו מלאכול שרץ הארץ כתולעים והחפושיות ודומה להם וזהו הנקרא שרץ הארץ. והוא אמרו וכל השרץ השורץ על הארץ וגו'. ומי שאכל לוקה. (שמיני, שם פ"ב):

מצוה קעז הזהירנו מאכילת השרצים המתהוים מהעפושים אע"פ שאינן מין ידוע ולא יתהוו מזכר ונקבה, והוא אמרו ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש וגו'. ולשון ספרא השרץ הרומש על הארץ הוא אע"פ שאינו פרה ורבה, וזהו ההפרש בין אמרו השורץ על הארץ ובין הרומש על הארץ. כי השרץ נקרא שיש בו כח המוליד בדומה. והרומש נקרא המתהוה מן העפושים. ומי שאכל ממנו לוקה. (שם, שם):

מצוה קעח הזהירנו מלאכול תולעים המתילדים בפירות ובזרעים ומעת שילכו ויצאו על שטח אותן הזרעים או אותן הפירות (ובזרעים). ואפילו מצאנו אותם אחר כן תוך הזרע או תוך הפרי אינו מותר לאכלם ומי שאכלם לוקה. והוא אמרו לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. ולשון ספרא להביא את שפרשו לארץ וחזרו. (שם, שם):

מצוה קעט הזהירנו מאכול אי זה שרץ שיהיה בלתי יחוד בין שרץ העוף בין שרץ המים בין שרץ הארץ. והוא אמרו יתעלה אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ, לאו זה בפני עצמו ולוקין עליו, והוא דומה לאיסור כולל לפיכך מי שאכל כלום משרץ הארץ לוקה שתים אחת משום וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ואחת משום אל תשקצו את נפשותיכם ומי שאכל שרץ העוף לוקה שתים אחת משום וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו ואחת משום אל תשקצו, ואם אכל בעל חיים עף וילך על הארץ עד שיהיה שרץ העוף ושרץ הארץ חייב עליו ארבע מלקיות, ואם חובר לזה שיהיה גם כן משרץ המים יהיה חייב עליהם שש מלקיות, החמש משום דג טמא שנאמר מבשרם לא תאכלו, והששית משום אל תשקצו לפי שהוא כולל גם כן שרץ המים, ואין אצלנו כתוב לאסור שרץ המים זולת אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ובאלו השרצים אמרו בגמרא מכות (דף ט"ז:) אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש, וזהו הפירוש שפירש כל מי ששמעתי אומר או ראיתי דבריו בפירוש אשר פירש בזה המאמר שהוא אכל פוטיתא וכו', והוא פירוש בלתי אמתי לא ימשך ולא ישלם אלא על חלוף השרשים האמתים שבא עליהם המופת בלשון התלמוד, וזה כשתעיין במה שהקדמנו הנה תמצאם שחייבו שלש מלקיות מלאו אחד, והוא אל תשקצו, וכבר התבאר ביטול זה ושלא ילקה שתי מלקיות על לאו אחד בשום פנים כמו שהתבאר בחולין. וכבר הקדמנו אנחנו זה בשרש ט' ובארנוהו פעמים, והנה אביא לך דמיונות במה שעתיד. והמאמר האמתי אשר לא תתמה ממנו ולא תרחיקהו כי מי שאכל בעל חיים יהיה שרץ העוף ושרץ המים לוקה שתי מלקיות לבד, אחת משום [שרץ הארץ ואחת משום שרץ העוף, ואם יהיה גם כן שרץ המים לוקה שלש, אחת

מצוה קפ"א הנה בעיקר הטריפות מבואר שהוא משום שאין הבהמה יכולה לחיות יותר כמ"ש זאת החיה את אשר תאכל וכאשר מבואר בתריכות בתשובת הרשב"א ולכן מהני בדיקה להכשירה והנה אף שרק י"מ טריפות הם מהלמ"ם מ"מ כל מולי שאין הבהמה יכולה לחיות הוי טריפה והיינו דהלמ"ם היתה רק לכל מולי שאינה יכולה לחיות משום טריפה ומ"מ מה בכלל זה כבר דרשו מכמים וכידוע מחלוקת הפוסקים בעוף שלא נמצא לו לב שרוב הפוסקים הטריפו אף שאין זה ממיני הטריפות מ"מ כל שאינו יכול לחיות כן הוי טריפה והנה נ"ב דקי"ל מסוכנת ומאכלה פס המות כשירה אף שודאי אינה יכולה לחיות וכמדומה שעמד ע"ז בס' פרי תאר והנה בספר הכחרי כותב דהחילוק דטריפה ודאי אינה חיה ומסוכנת הוא ספק אפשר שמתגבר ותחיה אך בפוסקים נ"מ כן רק אפילו ודאי סמות כשירה דעיקר החלוק דטריפה הוי מסרון בגופה בלחד מאבריה משא"כ פס המות דאינה בגופה רק בסכין ההורגת ולא דוקא ע"י מולי שבגוף והכן ומפורש כן בגמ' פולין ל"ז ע"א וע"ב וברש"י ותוס' דעיקר

משום שרץ הארץ ואחת משום] שרץ העוף שהתבאר בו לאו גם כן ואחת משום אל תשקצו שיאסור כל שרץ ושרץ המים גם כן בכלל כל שרץ כאומרו בכל השרץ השורץ. ואם אכל שרץ הארץ לבד לוקה אחת משום וכל השרץ השורץ וכו', וכן על שרץ העוף אחת משום שרץ העוף, וכן על שרץ המים אחת לבד משום אל תשקצו את נפשותיכם, ואין בהיותו זה הלאו כולל שרץ הארץ לוקה על שרץ הארץ שתים, כי אילו באו לנו אלף לאוין כלם מבוארין בשרץ הארץ אינו לוקה אלא אחת לפי שכלם נכפלו בענין אחד בעצמו, ואפילו אמר שרץ הארץ לא תאכל שרץ הארץ לא תאכלו שרץ הארץ לא יאכלו אלף פעמים לא יתחייב עליו אלא מלקות אחת. התראה אלו שקבעו זה השרש הנפסד יסברו שמי שלובש שעטנז לוקה שתים בעבור שבאו בו שני לאוין, לא ראיתים מעולם יסברוהו זה אבל יגנו אותו אילו אמרו אדם אחר ולא יגנו עצמם באמרם ששרץ העוף או שרץ הארץ לוקה שתים אחת בעבור הלאו המבואר בו ואחת משום אל תשקצו, וזה מן הבאור בענין לא יעלם מהנער הסכל. ואשוב אל הכוונה שהתחלתי לבארה ואומר כי כשיקרה שיתילד בעל חיים בזרע מן הזרעים או בפרי מהפירות ואחר כן יצא לאויר ואע"פ שהוא לא נגע בשטח הארץ הנה אם אכל אחד חייב מלקות אחת לפי שבא בו לאו בפני עצמו כמו שבארנו במצוה שלפני זאת. ואם פירש על הארץ והלך בה חייב על אכילתו אחת משום השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום ואחת משום שקץ הוא לא יאכל, ואם קרה עם זה שלא יהיה פרה ורבה חייב עליו שלש מלקיות השתים שקדם זכרם והשלישית לא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש, ואם נתחדש על אלו שהיה מעופף חייב עליו מלקות רביעית משום שרץ העוף טמא הוא לא יאכל, ואם יחובר על זה שיהיה שט במים עם היותו מעופף כמו שנראה זה תמיד במינין רבים חייב עליהם מלקות החמישית משום שרץ המים שכלל אותו לאו והוא אל תשקצו, ואם יחובר אל זה שיהיה זה הבעל חיים המתילד מעצמו מן האוכל עף גם כן חייב עליו מלקות ששית משום את אלה תשקצו מן העוף לא תאכלו, ולא תרחיק התילד עוף מעפוש והבריות רואים תמיד עופות יתילדו מן העפושים יותר גדולים מן האגוז הקטן, ולא תרחיק היותו מין אחד בעצמו והוא עוף טמא והוא שרץ העוף שזה אינו רחוק כי הנה יהיה לו עניני העוף ופעולותיו ועניני שרץ העוף, הלא תראה פירושי הקדמונים כלם מנו לכל אלו שש מלקות דג טמא ושרץ המים וזה גם כן אמת לא תרחיקהו, כי הנה יתכן שיהיה דג ושיהיה שרץ המים, וכמו כן יהיה עוף ויהיה שרץ המים, וכמו כן יהיה העוף ושרץ העוף, וזהו פוטיתא שהוא עוף ושרץ העוף ושרץ הארץ ושרץ המים ולפיכך חייבין עליה ארבע מלקיות, והנמלה לוקה עליה חמש, וזאת הנמלה הנזכרת היא הנמלה הפורחת המתילדת מעפושי הפירות שאינה פרה ורבה וחייב עליה משום שרץ שפורש מן האוכל ואחת משום שורץ על הארץ ואחת משום רומש על הארץ ואחת משום שרץ העוף ואחת משום שרץ המים, והצרעה המתילדת מן העפושים גם כן נוספת על אלו היותה עוף ושרץ העוף, ואינו נמנע התילד הנמלה או הצרעה וזולתם ממיני העופות והשרצים מן העפושים בתוך האוכל אלא אצל הסכלים שאין בהם ידיעה בחכמת הטבע אלא יחשבו כי כל מין מהמינים אי אפשר שיתילד איש מאישיהם אלא מזכר ונקבה בעבור שהם רואים זה וכבר בארתי לך הענינים שבהם תתבונן ותאמר זה הבעל חיים אדם חייב על אכילתו כך וכך מלקיות וזה אינו חייב אלא כך. ומאלו הכתובים יתבאר לך כי מי שאכל בעל חיים כלו לא נבקש עליו שיעור ולא נאמר אם היה בו כזית, אבל אם אכל יתוש קטן לוקה שלש מלקיות משום שרץ השורץ על הארץ ומשום השרץ הרומש ומשום שרץ העוף. והנה אמרו גם כן (מכות פ"ז:) המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו, ומאן דשתי מיא בקרנא דאומן והוא כלי המציצה עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם, והוא ההיקש שבאכילת הדברים הנמאסים ושתית הדברים המנונים שירחיקם האדם שיהיה מוזהר ממנו אבל אינו חייב מלקות עליו בעבור כי פשטא דקרא הוא בשרץ לבד אבל נכהו על זה מכות מרדות. הנה כבר התבארו לך כל מה שהקדמנו שזה הכתוב שהוא אל תשקצו אמנם לקחנו ממנו איסור שרץ המים בלבד שלא בא בו איסור מיוחד זולת זה, והבן זה. (ויהי מוסר השמיני, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ב):

מצוה קפ הזהיר מאכול המתה, והוא אמרו לא תאכל כל נבלה ומי שאכל ממנה כזית לוקה. (רמב"ם, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד):

מצוה קפא הזהירנו מאכול הטרפה, והוא אמרו ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, אמנם פשט הכתוב הוא כמו

היקוד דטריפות הוא מקרון שחסר איזה דבר בגוף משא"כ מסוכנת הוא חולי לא ע"י חסרון דגוף ובתום' מקשה מהא דיתר הוי טריפה ומתרץ דכיון דיתר כגדול הוי חסרון ומקשה מנפולה ומתרץ דנפולה הוי כחסרון ומה מיושב הא דשמועתא נרגרת איזה טריפה רק הגלמ"ש אלא דלכאי נ"ע מכמה טריפות דאין בהם חסרון כגון נמקה הריאה וכיו"ב ושמא יש לומר דמ"מ כיון שאין אבר אחד פועל כראוי הוי בכלל חסרון ומ"מ דוקא חסרון דמליאות ומשא"כ מסוכנת וכן בהא דדרוסה כתבו התוס' דאין הטעם משום שבשוף הארם שורף רק משום שפופו למות ונ"ע מ"ש חסס המות וי"ל דשאי כיון שבא ע"י אבר אחד והכ, ושוב מצאתי בס' האשכול כנ"ל דהחילוק בין טריפה למסוכנת שכן טריפה נתקלקל ואסר א' מאבריה ועי"כ תמות משא"כ מסוכנת או שיש לו איזה חולי בדם וכיו"ב אף שתמות מ"מ אין חסרון באחד מאבריה וה שלא כדברי ס' הכחרי הנ"ל וע"ע בגמ' נ"ז והא קא חזינן דמתה ומתרץ שם דמיירי דאי הוה לה סמא הוה חיא עי"ש.

א. ועל דבר שאלתך אם צריך לבדוק את הטוף מפני תשש טריפות

מפורש בסי' ל"ט דא"ל לבדוק אחר שום טריפות מלבד הריאה וכן עיין ברמב"ם פ"ט מהל' שחיטה ומעולם לא שמעתי בחי שבדק בטוף, ובפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות ובפתיחה לסימן ל"ט כתב דהא דא"ל לבדוק אחר הטריפות אע"ג דקי"ל בפסחים דף ד' דכל היכא דאיכא לברורי צריך לברר שאני הכא דטריחא מילתא והביא כן בשם ספר מנחת יעקב עי"ש ולפי"ז יש לנו דכל הטריפות שליכא טריחא לבדקן צריך לבדוק (וכן מצאתי בס' אגרות משה שמסיק כן להלכה) אולם דברי הפמ"ג מוקשין והם נגד דברי הב"י והש"ך והגר"א והרשומים וכמו שאבאר דהנה עיקר יסודו היא מהמנחי"י דמקשה מ"ש מהא דפסחים בשוכר בית ב"ד בסיון דאע"ג דקפסא בית חזקתו בדוק מ"מ צריך לשאול למשכיר אם אפשר ולא נסמוך על החזקה כיון שאפשר לברר ולכן חילק בין היכא דטריחא לברר דא"ל לברר וחלוק זה נמצא שם בגמ' גופא דאם איזו בעיר א"ל לחזר אחריו ולכן בדיקת הריאה דאינה טירחא דהסרכות מיכרות צריך לבדוק אבל שאר טריפות שהם נקב משהו הוי טרחא גדולה ואין צריך לברר.

ב. ואולם שאלה זו כבר הקשה הב"י בסי' תל"ד דמאי שנא טריפות בבהמה דא"ל לבדוק וגבי חמץ צריך לברר ומתלק דשאני בית דעד י"ד אין חזקתו בדוק משא"כ בהמה שלא הוחזקה בטריפה והנה אין כוונתו דלבהמה יש חזקת כשרות שאין בה טריפה דע"ז כבר איתא בתוס' חולין דאין זה חזקה כיון שלא נתברר עי"ש רק כוונתו דמ"מ לא ידענו שהיה בה טריפה ולכן א"ל בדיקה דתלינן דלא היה בה שום איסור וא"ל לחפוש ולברר אבל בית דכל השנה ידוע שאינו בדוק ורק עכשיו צריך לומר שודאי בדקו כיון דעשה מעשה (והוי כעין רובא דתליא במעשה עיין בכורות כ.) לכן לא נסמוך על הרוב כיון שאפשר לברר אם נעשה המעשה שע"כ הגיע לרוב והבן המילוק ולכן לילים א"ל לבדוק כשיולא לרה"ר בשבת או עכס הלבשה לא ברכה ורק על ברכה צריך לבדוק משום חומר לא תשא (כמ"ש הפוסקים) דמהיכי תיתי לומר דנשתנה, זה הנ"ל בכוונת הב"י ולכן מה שכתב מהרלב"ח הובא בחידושי הגהות דקושית ב"י לק"מ דשאני בהמה דיש רוב וחזקה משא"כ שוכר בית דיש רוב, דבריו תמוהין דבבהמה ליכא חזרה רק הרוב וכמו שנתבאר מהתוס' וכנ"ל ולכן חלוק הב"י מוכרח.

ג. והא לצריך לבדוק הריאה אין הטעם כמ"ש הפמ"ג דליכא טירחא דגם בלילית וכיו"ב ליכא טירחא אין צריך לבדוק וכנ"ל מהב"י ורק הטעם כיון דמצוי בה סירכות ומעוט המצוי צריך לבדוק וזה אפילו בדליכא טירחא צריך לבדוק ולכן בדיקת תולעין הוי מהדין כיון דהיא מעוט המצוי אף דיש בה טורח גדול ולא משום ההיא דפסחים דאפשר לברר דא"כ בטירחא א"ל לברר כנ"ל.

והא דכתוב דעה סימן א' גבי שוחט דאע"ג דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין מ"מ צריך לשואלו אם הוא לפניו דליכא טרחא אין הטעם כמ"ש בגר"א בסי' א' ובסי' ל"ט דהוי מעוט המצוי דרחוק לומר דיש מעוט המצוי שאינו יודע בשחיטה כששוחט ויותר מה שרגיל לפרש כן בהיא דפסחים דלכן צריך לבדוק דהוי מעוט המצוי תמוה טובא לומר דיש מעוט המצוי שאינו בדוק ועו"ק לפ"ז בהא דשוחט באיכא טרחא א"ל לברר ובהא דתולעים אפי' באיכא טרחא צריך לברר וכל מה שהולכך הגר"א לזה כיון דהוקשה לו מזה על זה אבל להנ"ל לא דמי כלל דבהא דפסחים ליכא כלל מיעוט המצוי וכן בשחיטה ומ"מ צריך לברר וכמ"ש הב"י משום שאינו בעצם בדוק או יודע לשחוט רק ע"י מעשה ולכן באיכא טרחא אין צריך לברר אבל מעוט המצוי כריאה ותולעים אפי' באיכא טרחא, ומה שבדיקת הריאה כתבו דהוי מנהגא ובתולעים הוי מדינא נ"ל דתולעים הוי מעוט המצוי טובא.

וכל הנ"ל מפורש בש"ס וכ"מ מהרשומים שכתבו דבדיקת הריאה הוי מנהג ואם כפמ"ג הוי מדינא וכנ"ל ולפי"ז ל"ד ריאה רק כל מעוט המצוי דשייך בו טריפה וכן אי מורה לבדוק הרגלים אם לא נשברו כיון דהוי מעוט המצוי בה"ז וחייבים לבדוק.

ד. איברא דמעיקר הדין אפי' במעוט המצוי דבעי בדיקה אם עבר ולא בדק מפורש גבי ריאה דמותר וכן מצינו בתולעים דאם עבר ובישל שא"א לבדוק וכמ"ש השו"ע סי' פ"ד מתשובת הרשב"א דשרי ואפילו שנתן שם עוד טעם משום דהוי ספק ספיקא נ"ל דלרוותא דמילתא נקטיה דאפילו בליכא ס"ס מתירין כדמוכח גבי ריאה וכנ"ל (הגם דל"ע לפמ"ש לחלק בין ריאה לתולעים וכנ"ל).

מצוה קפ"ב מבאר דמיין אפי' על גידין ועצמות ולפי"ז נ"פ דלא שייך בה פטור דקלא כדרך אכילה כיון דאין כאן כלל הנאה ופטור דקלא כדרך היא שאסר בהנאת אכילה ובה ג"כ מוכן הא דאי' דאכילת אצמה"מ דוקא בב"א כיון שהיא מדוש דמיין על גידין ועצמות ר"ל שהמיזג אפי' שלא כדרך אכילה והבן.

מצוה קפ"ד בעמ' קו' הרי"שאמאי קי"ל בבכורים כ"א ע"א דם שבשלו פטור מ"מ יהא אסור משום יוצא וראיה דהא דכל היוצא מהטמא אסור היינו משום שאל עליו דיני הטמא עד"מ מזיר שילדה פרה הנה מה שמותר מכח שאינו מזיר וע"ז אמרו דמ"מ יש עליו הדין דמזיר וכן מי רגלים דחמור טמא אפי' באין טמאין מגד עצמן טמאין מגד יוצא מהטמא והנה הטעם דדם שבשלו פטור כיון דבעי דם הראוי לזריקה מ"כ אין זה פטור מצילות רק דין והנה אין ימא דאסר שבשל יהא אסור משום יוצא מהטמא דהיינו אסור דם והלא דם עצמו היה מותר אם בשלו ואין הכן יפה מהאב, ודו"ק בה.

שער התערובת

מצוה קפו [דיני בב"א ומערוכת מפורשים בשו"ע יו"ד (סי' פ"ק"י) ונעמיק כאן שו"ת שומים בדיני בב"א ובליעות ומערוכת, ו"שער המערוכת" יכוה]

"דין ניצוק וזיעה"

א. ועל שאלתך אם מותר לשפוך מכוס או קומקוס של מים על קדירה שבה מתבשל בשר אם ע"כ נעשו הכוס או המיחם בשרי וכבר הערמי דאותה השאלה כשמערין שמן או קוכר על כלי בשר או חלב.

והשאלה בה משום זיעה העולה מהבשר שדינה כבשר כמ"ש בשו"ע סימן נ"ב אלא דמבאר אם דאין לאסור רק כשהיד קולדת מיעה. או אפילו אם אין היא"ב מיעה אבל הכלי שנזכר במכילתא, והוא אמרם דבר הכתוב בהווה מקום שרוב הבהמות מצויות להטרף. אבל בא בקבלה ג"כ לזה הפסוק באור והוא כך, ובשר בשדה טרפה הוא ולפיכך לא תאכל אותו, ר"ל שכל בשר כיון שיצא ממחיצתו נעשה טרפה, כמו בשר קדשי הקדשים כשיצא חוץ לעזרה או בשר קדשים קלים כשיצא חוץ לחומה או בשר הפסח כשיצא חוץ לחבורה או כשהוציא העובר את ידו כמו שהתבאר ברביעי מחולין (דף פ"ח:) אלו מיני בשר יקרא כלם בשר בשדה טרפה לא תאכלו ומי שאכל מהם כזית לוקה מן התורה, וכן בשר מן החי יקרא גם כן טרפה ומי שאכלו לוקה. ובגמרא חולין (דף ק"ג:) אמרו ובשר בשדה טרפה זה בשר מן החי. וכבר נכפלה האזהרה [מיוקאל] בזו ובמצות שלפניה בכהנים לבד שהתורה צותה אותם לאכול חטאת העוף והיא במליקה והמליקה בלא ספק בחולין אינה שחיטה אבל נבלה והיה עולה במחשבתנו שהיה מותר גם כן להם בחולין אכילת המליקה והוא הדין לכל שחיטה הנפסדת, ולכן באר שהם נשארים בכלל ישראל ובאזהרה מאכול נבלה וטרפה, וכן זכרו החכמים מחובר אל דין אחר העידו עליו מזה הכתוב אין מכונת מאמרנו זה זכרונו, אבל הבהמה וחיה שיתחדש בה אחת מן הטרפיות המקובלות הנה אכילתה אסורה ואפילו נשחטה כראוי, ומי ששחטה שחיטה כשרה ואכל מבשרה לוקה מדרבנן, וכבר התבארו הטרפיות בגמרא חולין, ובסוף מכות התבארו משפטי אלו עם מצוה שלפני זאת המצוה. (ואלה המשפטים, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ל):

מצוה קפב הזהיר מאכול אבר מן החי, והוא שמחתך ממנו אבר והוא חי ואכל אותו האבר כברייתו כזית אפילו היה בה מן הבשר כל שהוא. ומי שאכלו לוקה והאזהרה מזה אמרו לא תאכל הנפש עם הבשר, ולשון ספרי הנפש עם הבשר זה אבר מן החי, ואכן נתבאר בגמרא מחולין (שם) ושם נאמר אכל אבר מן החי ובשר מן החי חייב שתים, ובאור זה שהם שני לאוין הלאו אחד לא תאכל הנפש שהוא איסור האבר והלאו השני ובשר בשדה טרפה שהוא איסור בשר החי גם כן כמו שבארנו. וכבר נכפלה האזהרה בענין בלשון אחר באמרו לנח באבר מן החי אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. (ראה אבי, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה):

מצוה קפג הזהיר מאכול גיד הנשה, והוא אמרו על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, ומי שאכלו כלו לוקה ואפילו היה קטן מאד או שאכל ממנו כזית. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ז' מחולין. (ושלח יעקב, שם פ"ו):

מצוה קפד הזהירנו מאכול דם, והוא אמרו כל דם לא תאכלו. וכבר נכפלה בו האזהרה פעמים. ובא באור הכתוב בו שהוא בכרת ואמר כל אוכליו יכרת אם היה מזיד ובשוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ה' מכריתות. (ע אם אהרן, שם):

מצוה קפה הזהירנו מאכול חלב בהמה טהורה. והוא אמרו כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. וכבר נכפלה האזהרה בו וגזר בו הכרת בבאור אם היה מזיד ואם היה שוגג חייב קרבן חטאת קבועה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפרק קמא מחולין (ע אם אהרן, הלכות מאכלות אסורות פ"י):

מצוה קפו הזהירנו מלבשל בשר בחלב. והוא אמרו לא תבשל גדי בחלב אמו. ומי שבשלו לוקה אף על פי שלא אכל כמו שהתבאר במקומות מהתלמוד. (משפטים, שם פ"ט):

שמקבל הזיעה רותח ומכה חומו טלע הזיעה, ואף שכתו"ם הרא"ש כלל עשרים דין כ"ו נסתפק אם הכלי העליון אם שמא ע"י הרתיחה של הכלי אינו יכול לקבל הזיעה מ"מ אין להקל מה דמתרומת הדשן סי' ק"ג פסקים כתב בפשיטות דאף כלי אם טלע זיעה וממילא לא שבקין ודאי דתרומת הדשן מפקת הרא"ש ואף שמקור הדין דזיעה נלמד מהא דמכשירין פ"ה גבי מערה מלוקן לחם ומפרש שם דמערה אם לחם טהור וכתב שם הרא"ש בפרוש המשנה שם דליכא מי הבל מהתחתון, נרך לומר דשאני מקור מטומאה דאסור מטעמא אליא וטומאה בגיעה ושייך שיתן טעם אפילו שלא נתשב גיעה, עד"מ בליעה היוצאת מכלי לענין טומאה לא יטמא ומאיסורין אוסר וכן ריחא לענין טומאה אינו כלום ומאיסור יש אופנים שאוסר אפי' דיעבד כמ"ש בסי' ק"ח וכן נרך לומר כאן דאף דמטאר דכלי העליון אם אינו טמא מזיעה של התחתון דלא מקרי גיעה מ"מ נותן טעם בעליון.

ב. **וביתר** נאור דהא דזיעה מטמא העליון מתבאר ברמב"ם בפ"ז מטומאת אוכלין הלכה א', ב' ג' ד' וכן מפירוש המשנה שלו במכשירין ובטהרות פ"ח דהיא מדין נוזל ואף דקיי"ל נוזל אינו מטר מ"מ מיוק ע"י זיעה נקרא מיוק ונטמא המשקה שבכלי העליון וע"כ נטמא הכלי עיי"ש בדברי ונרך ביאור דמדוע נרך לדין נוזל ומדוע לא יטמא מכח הזיעה עצמה. והנראה בה דהנה בהא דקיי"ל נוזל אינו מטר מקשה הגר"א בספרו על טהרות פ"ח והרש"ש בהגהותיו שם דאף דנוזל אינו מטר ליתשב כאלו העליון נגע במה שבכלי למטה מ"מ הלא הטיפה שנגעה בטומאה נטמאה ומטמאת הטיפה הנוגעת בה וכן כל טיפה עד שמטמא גם מה שלמעלה ומכח קושיא זו ס"ל לגר"א ולרש"ש דהא דמיוק אינו מטר דוקא לטומאה דבטל יום מיירי אבל אה"נ דכשאר טומאות הכל טמא. והנה מלבד הדוחק בה מפורש ברמב"ם בפרק הנ"ל ובפירוש המשנה דמיירי בטומאת שרץ ונרך לומר דס"ל לחז"ל דמה שטיפה אחת נוגעת בחברתה באופן דמיוק לא מקרי גיעה כלל ואפי' עמוד המיוק עצמו טהור רק מה שכבר אינו עומד בקלות אבל הנוזל עצמו כיון שהיא גיעה לרגע ואין הקלות עומד יותר מרגע לא מקרי גיעה כלל אות מהדברים המנויים שם במשנה שנוזל שלהם מקרי מטר, וכמו שמצינו כן לענין יין נסך דס"ל לחוש' בחמ' ע"ז דף ע"ב דנוזל ל"מ גיעה כלל וזה בחמת טענת הגדוקים בה"ד דידים שנוזל טהור וכנ"ל וס"ל לרמב"ם דהזיעה עצמה אינה יכולה ליטמא דעדה נאור אין עליה דין משקה כלל ולא אפשר לשמות הזיעה וכל משקה אשר ישתה כתיב ורק לאחר שזיעה מחוברת ליהפך למים מקרי משקה אלא דכבר פרשה טומאה מיינה כמו מים שקרשו בפ"ג דטהרות אלא דע"י הזיעה נקרא נוזל לענין שנתשב העליון כנגע במה שבתחתון ואף שבתחתון מיוק אינו מטר דזיעה מקרי מיוק וכמ"ש ברמב"ם, ולכן בתערה מתחת לחם האוס העליון מוגע התחתון מהתחבר אליו בנוזל ולכן טהור אולם כל זה לענין דאליא בגיעה אבל אסור דאליא בטעם פשוט דאפילו בחם לחם אסור ובזה מיושב מה שכתב הכרתי ופלתי בס' ק"ה להכריע דבחם לחם אינו אוסר וכ"כ הערוה"ש סי' נ"ב ולהנ"ל נ"ד כלל ודוקא הרא"ש בתשובה לשיטתו בפירוש המשנה כתב כן ונמצא שלדינא אפילו זיעה נוגעת אם העליון חם אין להקל, ומיושב מה קו' מי' הגהות על הטור סי' נ"ב.

ג. אלא דאם כלי העליון מזכוכית יש לומר לפמ"ש הכנה"ג ביו"ד סי' קכ"א דאף דלפסח טוהגין להחמיר כרמ"א דליכא הגעלה לזכוכית מ"מ בשאר איסורין העיקר להלכה דאין כלי זכוכית בולע כלל ומשמע אפי' בחמץ וכ"כ הפמ"ג סי' תנ"א בא"ז א"כ יש להקל אפי' לכתחילה אבל בכלי מתכות או פלסטיק וכיו"ב הרי בלעי ושוב אי אפשר להשתמש בחמץ לחלב אא"כ יש בחמץ ס' נגד הבשר (ומה שכתו"ם הרא"ש מנרך ס' פעמים ס' דמיירי בכלי שלמעלה ריקן דאל"כ הוי נגד תבשיל דסגי בס' ועוד דמיירי שלמעלה חלב והוי תנ"ג דאל"ה סגי בס') ומה שכתב הפמ"ג הובא בפמ"ש דזיעת אוכלין אינה זיעה כבר דחו האחרונים דברי עיין דרכי תשובה סי' נ"ב אות קס"ד. וגם לפי הנ"ל דרק לטומאה בעי' דין נוזל לא שייך רק במשקה וכמו שנתבאר, ויותר נ"ל דגם לפמ"ג דוקא כשיש רק אוכלין אבל כשיש בקדירה גם משקה עם הבשר הו"ל דין משקה.

אלא דזה אמת דמאכל יבש אין בו כלל זיעה ואינו אוסר (וכמשנ"ב בשה"י לענין אפייה בתנור מאכלי חלב אחר בשר.) ומה ג"כ נ"ל מ"ש בשו"ת הנ"מ החדשות סי' כ"ד להקל דדוקא כשהכלי מונח על כלי הבשר יש דין זיעה אבל במקום פתוח דיש להבל מקום להתפשט ליכא לדין זיעה והוכחה לכך מס' ק"ח באסור והיתר שנאפו יחד דדברו שם הפוסקים מדין ריחא ולא מיירי כלל בזיעה וע"כ דמקום פתוח ליכא כלל לדין זיעה וכ"כ בערוך השולחן סי' נ"ב.

והנה כיון שכתו"ם הב"ח כתב דהרמ"פ חולק על זה ואוסר אפי' מקום פתוח משום זיעה וכן נראה דעל ההוכחה שלו מס' ק"ח כבר עמד ע"ז הרמ"א בס' ק"ח ומיירי דמיירי במאכל יבש שאין לו לחלוחית וזיעה וא"כ לרמ"א יש להתמיר אפי' בש לזיעה מקום להתפשט מקרי זיעה ומ"ש בערוה"ש דכן משמע ממשמעות מכשירין לא ידעתי כוונתו כלל, ואדרבא גבי אשה שהגיפה ידה בקדירה מוכח איפכא וכנ"ל.

ד. והנה אם כלי העליון קר ולמטה אם דמתבאר דאז לכל הפוסקים אוסר מ"מ נראה דמיד כשהזיעה יוצאה מתוך הכלי יש עליה דין ערוי שאינו אוסר יותר מכדי קליפה ואף שהיא תחתה ולכן נאסר רק הכלי כמו שמטאר דכל מקום דנרך קליפה לא נאסר רק הכלי ולא במה שבתוכו ואף שכתו"ם הרא"ש הנ"ל מנרך ס' פעמים ס' בתבשיל ולשיטתו מיירי כשהכלי העליון קר וכמו שנתבאר בחות א' יש לומר דהרא"ש שם מיירי כשהכלי יתן ממש על הכלי השני דערוי לא הוה רק כשיוצא מדופני הכלי הראשון אבל כשהכלי מרותח קצת אינו יותר מערוי ולכן אם אמ"כ רוצה לבשל בו בכלי העליון אינו

דמתמירין בג"ט בג"ט לכתחילה כמ"ש רמ"א סי' ל"ה מ"מ לשתות עם חלב י"ל דשרי מטעם נ"ט בג"ט דהיתר ואף בחלו דהייט שאחד קר ואחד חם שרי אפילו לכתחילה וכמ"ש הרמ"א ולכן אפילו אם כלי העליון חם אם עבר מעל"ע דאז מקיל הרמ"א בג"ט בג"ט יהא מותר לבשל ב מים לשתות עם חלב (ול"ד כלל למ"ש הרמ"א בס' ל"ה ס"ג דבמים יש להחמיר טפי עי"ש ופשוט).

ה. **אלא** דאם כלי העליון קר אם מרחיק הכלי מהקדירה עד שלא תהיה יד סולדת בתיבה העולה שוב ליכא שום חששא ומותר להשתמש בתוכו בכלי העליון לאוכלו עם חלב, ופקפק אם יש"ב יש להקל. וכן אם הכלי שלמטה או המאכל שבו אין היש"ב אפי' כשמערה מכלי אם וכמו שיבואר ועי"כ עולה דיעה ממטה למעלה אין בכך כלום דאז אין הדיעה של בשר ואף שבארנו במק"א בעזה"י דדיעה טלעת ופולטת א"כ טלעת מהמאכל דלמטה ואחר ומבליע אח"כ למעלה הא עכ"פ הוי נ"ט בג"ט ודמיא לאלו דמותר לכתחילה וכמ"ש לעיל אות ד' ויותר מזה י"ל דכיון דלא בלע רק כ"ק וכשיורד למטה דינו ככלי שני ושוב אינו אחר להבליע כלל, וכן אם הקדירה שלמטה אין בה בשר רק היא קדירה בשרים ליכא שום חשש דהוי נ"ט בג"ט וכנ"ל דמותר לכתחילה וכשקדירה הבשר אינה בת יומא ואפילו אם היא בת יומא מ"מ ליכא חשש דאף דדיעה בכוסה להוציא הבלוע מכלי וכמו שנבאר בעזה"י גבי אפייה בתנור מ"מ הג"מ כשהקדירה למטה אמה אבל כשהיא נוגעת פשיטא שאין אוסרת הדיעה כלל והיא כמו מערה מכלי קר על כלי קר דאינו אוסר.

ו. **ויותר** מזה דאפילו לכתחילה מותר לערות מצונן לצונן או אפילו מחם לצונן או אפילו מצונן לחם רק מרחיקו שאין היש"ב ואפילו קפק אם היש"ב כתב בחי' רע"ק להקל בס' ל"ב עי"ש ואפי' לכתחילה מותר כיון שאינו מערה מחלב לבשר רק מהיתר להיתר לא דמי כלל למ"ש הרמ"א סי' ק"ה סעיף ד' דאין לערות שמן על גר של חלב לכתחילה דשם נאמר שמי טעמים הט"ז ועוד כתבו משום נצוק ובילור דבריהם דברור דלכתחילה אסור אפילו לגעת איסור אבל היתר ולכן אף דקי"ל דנצוק אינו עביה כלל וכמו שנתבאר בחות א' ובחות ב' מ"מ כיון דהגר דולק ויש בו חוש חיישינן לנצוק ואף דצריך לומר דאינו מעלה הבל ממש דאל"כ אוסר אפילו דיעבד לכו"ע וכנ"ל וע"כ דבר אינו מעלה הבל שיאסור כמו דבר יבש וכמ"ש לעיל אות ג' אלא דמ"מ לכתחילה אסור וכן בש"ך שכתב הטעם משום הבל ע"כ אין כוונתו לומר דיש הבל ממש אלא כיון דהבל ממש אוסר מדינא גם בהבל צונן שאינו אוסר כיון דאין יש"ב מ"מ לכתחילה אסור לגעת באיסור אפילו אין יש"ב ולשמי הפירושים אין שייך כל זה רק כשנוגע איסור אבל היתר כאן דמיירי שעדיין היתר אבל היתר מותר לכתחילה אא"כ היש"ב שאז נבלע ב ממש בשר שאין אא"כ היתר לאוכלו עם חלב.

ז. **ופרטי הדין**

העולין מכל הנ"ל,

א. לערות מקומקום או כוס או כלי וכל כיו"ב על קדירה שהה מתבשל בשר אם הכלי העליון קר יש עצה שירחיק הכלי עד שלא תהיה יד סולדת בתיבה העולה מלמטה ונתפק אם היש"ב יש להקל וכנ"ל ואז יכול להשתמש בתוכו לחלב.

ב. אם לא הרחיק הכלי כ"כ אלא יד סולדת בתיבה הבשר אפ"ה לא נאסר כל התוכו בכלי אפילו אין ב ששים נגד הבשר שלמטה.

ומותר בכלי העליון לבשל ב לאכול עם חלב אבל לא לבשל ב חלב ממש אלא בכלי זכוכית יש להקל.

ג. אם הכלי העליון חם והוא כלי ראשון לא מהני מה שירחיק אלא גם הכלי נאסר לבשל או לאכול עם חלב אלא יכשירו או ימתין עד עבור מעת לעת.

ד. אם הכלי שב הבשר אינו רותח בתוס שיש"ב אפי' שהכלי העליון והדיעה ממה ליכא בה שום חשש וכנ"ל אות ב'.

ה. אם אין למטה בשר רק כלי בשרי ליכא שום חששא אפי' הכלי בן יומו.

"בדין כבוש"

על השאלה האם חלב שהה בכלי מעת לעת נעשה הכלי חלבי.

הנה מבואר לכאש כמבשל אמרינן גם בכלי אלא דבמינן ק"ה הנא האוות דעת דהיתר לא אמרינן כאש כמבשל ולמד זה מהדרכי משה שהביאו המנג אברהם בתינן חמ"ז דהיתר לא אמרינן כאש כמבשל והנה יש לפרש כוונת הדרכי משה משום שכל כבישה בת ע"י הטעם המים שנכבש בהם ואם כן הטעם של חמץ במים ממים לכלי דאין עובר מהחמץ לכלי רק על ידי המים ולכן אמרינן דהוי נ"ט בג"ט דהיתרא ודוקא בחופן כזה האיר הדרכי משה אבל בשאר המים עצמן היה בהן חמץ לא כמו משקה שכבר גם המים נאסרה דליכא בזה הסברא דנ"ט בג"ט ולפי"ז ליכא ראיה לדין האוות דעת ונראה שהאוות דעת למד מדעת הדרכי משה דאין טעמו משום נ"ט בג"ט רק טעמו דע"י כבישה מקבל רק טעם מעט וכמו שמצינו לגבי כמה דברים דאם כבר אסור אסור אפילו טעם כל שהוא אבל לחול על זה חלות איסור בעי טעם ממש וזה הסברא דנ"ט בג"ט דאסורא אסור ונ"ט בג"ט דהיתר שרי וזה הסברא דאפשר לחוסטו באסורא אסור ובהיתרא מותר, ולכן ס"ל דבכבישה הוי טעם מועט וכמו בג"ט בג"ט דלכן בהיתר שרי בכל אופן דלא שייך שיחול על זה שם איסור, וכן סברא ליה לאוות דעת ולכן אפילו בחופן דליכא נ"ט בג"ט ס"ל דמותר בכאש בהיתר אך מאד קשה על זה מסימן פ"ז גבי קיבה קרושה שאם העמיד בה חלב אין אוסר דמקשה הב"י והדרכי משה והש"ך והט"ז דהרי הקיבה קבלה טעם בשר ע"י כבישה ולאוות דעת אמוה דמה הקשו הא בהיתר לא שייך כאש וקיבה קרושה היתרא הוא ולמה יאסור החלב אולם לפי מה שפרשנו בדרכי משה אמי שפיר וכנ"ל.

ומה שכתבו דשמי דברים הנכתבים הטעם כמ"ש מי הכתיבה אמי שפיר מה שכתבו הפוסקים דאם האליף המים בתוך המעת לעת לא נאסר משום כתם עד שישהא במים אלו מעת לעת. ולדינא אם היה כלי זכוכית יש להקל דכלי זכוכית אינו טלא אבל כלי פלסטיק צריך הגעלה אם הכלי בשרי, וכנ"ל.

"שימוש בגז"

ע"ד שנשאלתי הרבה פעמים בגז להשתמש בו פעם בשר ופעם חלב הנה כיון דב' קדירות נוגעין זו בזו אין אסור ואפילו לכתחילה כתב רמ"א סי' ל"ז דיש ליזהר מבשר בפמ"ג מת"ס שמא יפו מזו לזו ולכן בגז שנבאר לקמן שליכא משום זו ליכא אסור אף לכתחילה.

והנה אפ' בב רוטב מהקדירה לכאורה הוי רוטב שאוסר מקדירה לקדירה מ"מ דוקא בידוע שאוך ב"י בשל חלב וג"כ שידוע שנחל מהחלב דאל"כ לא בלע הגז מהחלב באופן דהוי ספיקא דתתם כלים אב"י ואם נשפך על הרוב נשרף מיד וע"ע מוו"ד ל"ב ס"ק כ' דרוטב מקרי דוקא הרבה רוטב אבל לחות מעט עי"ש אינה כלום (ומ"מ בעל נפש יחמיר דכיון שיש כמה מבערים יחד א' לבשר וא' לחלב) דאפי' יש בגחל המסבר מ"מ מה שנשפך כיון דבלד השמי של הגחל קר אין הבליעה הולכת ט.

ואם רוצה לשים מאכל על הגחל עצמו ג"כ מותר אף דליכא אז ב' קדירות מ"מ אין לאשוש מתוך מעל"ע נמף שם הן מחלב הן מבשר באופן שנאסר דמספק נעמיד על חזקתו.

קטן בחינוך בב"ח

נראה שקטן דין מנהג שעליו להמתין מבשר לחלב הוי מעת שיכול לעשות כן בעצמו הייט שיודע לספור שעות ומבין ענין ההבדל בין בשר לחלב ומגיל זה יש עליו להמתין אבל קודם אין צריך להמתין רק עדיף אם אפשר לקנות אז שיפסיק במאכל בין בשר לחלב שהטעם לו לא יהא אפי' בדיש אם יאכל חלב ובשר כאחד ממש.

וגם אחרי גיל זה עד גיל תשע יש להקל לעת הצורך כמו שאולה ומינקת שיטאר.

"גבינה קשה"

בגבינות הלהוטת שנעשות כאן בארץ פשוט שאין צריך להמתין אחריהם שם שעות שאין בהם שום משיכת טעם יותר מגמינה רגילה וגם לא נעשה שם מדשים ורק בגבינות הבאים משוויץ יש איזה מין שצריך.

"תערובת כלים"

ע"ד שנשאלתי הרבה פעמים ממי שנתערב לו כלי א' של בשר והרבה כלי חלב וכנשאלתי בתבית של אפיה חלבית שנתערבה בין שני מבזיות בשריות.

ובשו"ע סי' קכ"ב וסי' ק"ג הביא ד' הרשב"א בכלי אסור שנתערב בכלי היתר דבטל ברוב ול"מ דשיל"מ והרא"ה בבדק הבית חולק וס"ל דכיון שאפשר להוציא האסור מתוכו ע"י הגעלה הוה כמיכר האסור עי"ש בסוף בית ד' ובמ"ש ע"ז הרשב"א במשמרת הבית וכ"פ השו"ע כרשב"א רק הפוסקים הביאו ד' הש"ס דהוצאת הגעלה הוי מועט ולכן מקרי דשיל"מ ולפי"ז בכלי דאין בו הגעלה יהו דבטל ברוב (ושמא גם הרא"ה יודה דל"מ מיכר האסור כיון דאכמי אין כל האסור יוצא בהגעלה ול"ע דמ"מ מעט יוצא גם בכלי חרס) אלא דהט"ז מתמיר דאפי' דמותר מ"מ אסור לבטל בכולם יחד כמו ביבש דאסור לאוכלם כאחד ולכן בעי הגעלה ודבריו תמוהין מאד וכמ"ש האחרונים מה מכמה דברים וקושיות וגם דאם דהט"ז עצמו לא משש רק לאם לאחר זמן מרובה יבטל מיחד ויערבב הכל והרי אז כבר לא יהיה נ"ט לשבח רק לפגם וליכא אסור על המאכל ועל הקדירה ליכא אסור ג"כ כיון דבטל בכל אחד בפנ"ע וליכא אסור רק כשמערבב (וג"כ על עצם שמוש הקדירה עיין לקמן) לכן פשיטא דמשוש זה אין לאוש.

אלא דהש"ך הוסיף דיש להמתין מעל"ע ופשוט כוונתו דל"מ אם מגעיל כולם לצרך להמתין דאין טהגין להגעיל כלי ב"י אלא דגם באופן שא"א להגעיל כגון הפסד וכיו"ב עכ"פ ימתין מעל"ע דאז יהא רק אסור דרבנן והוי דשיל"מ (ועוד מעלה דאז מותר בכל הכלים כאחד) וע"ז אמהו דמאי שייך דשיל"מ כיון דאותו שמוש בכלים של היום לא יוכל לעשות למחר ול"ד לכל דשיל"מ דאכילה היא חד פעמית ויאכלנו למחר. עו"ק דרק יבלע האסור מה"ס לדרבנן ומה דשיל"מ הוא זה ולפמ"ש במק"א שהוא רק איסור על שמוש בקדירה א"ש דעכ"פ במאכל ליכא איסור, עוד מקשה בשו"ת רעק"א על דברי הש"ך דאב"י שרי משום נטלפ"ג והא נטלפ"ג ג"כ לא שרי רק ברוב היתר כמבואר סי' ק"ג וא"כ ממילא יהא צריך לבטול ג"כ אחרי המתירין א"כ יסמוך על רוב דהיום ונראה דלק"מ דהא דבעי רוב בס' ק"ג אין זה מדין בטול רק דאל"כ אכמי חשיב כנהנה ממש מהאסור ובעי שיפגום לגר עי"ש ואין זה מדין בטול והא דדשיל"מ דוקא היכא דבא מדין בטול ברוב לא בטיל ועו"ל דהא דבעי רוב רק במאכל וכמ"ש שם דנהנה בתוספת המאכל הפגום אבל בטעם היוצא מקדירה דלא שייך זה כלל דאין בו שום תוספת אפשר אלא רוב שריא וכן נראה נכון דהרי המיבו המתבטל בכלי עכו"ם דסתם אב"י ואכמי ניחוש דליכא חד היתר וע"כ דבקדירה לא חיישינן כלל ומשמע מהש"ך דעכ"פ לאחר מעל"ע משתמש בכולם ודלא כט"ז. ומקשה בפמ"ג דמ"מ נאסור כמו תמיד אב"י אטו ב"י ולפמ"ש במק"א בגדר איסור אב"י א"ש דהוא רק על שמוש בקדירה א"כ כאן בכל קדירה בפני עצמה מותר בשמוש ורק אח"כ מערב א"כ בשמערב היא במאכל ובמאכל ליכא כלל אסור באב"י וכמו שכתבתי בעזהי"ת.

ויש הדין דבכלי אסור שנתערב בליכא הפסד יש להגעיל כולם בליכא הפסד אז דא"א יתמין מעל"ע ובאין זה כלי יקר יתמיר להתיר אחד כי כן מסקנת הט"ז בליכא הפסד להתמיר כב"ח. דפמ"ג דפירש כוונתו דתמיד יסיר אחד עי"ש דליכא הפסד דא' ממילא נאסר לא נראה כלל לפרש כן בש"ך וכיון דהס"ד מקל לגמרי דא"ל להתיר א' יש להקל בהפסד

שבולם מותרים, ולפי זה בתערב בשר עם חלב היה ג"כ גר' להתיר כש"ך וט"ז בתפשר להגעיל אך נ"ע כיון דכל הטעם משום דבר שיש לו מתירים והנה עכשיו ליכא אסור רק ידי אסור אם יבשל בשר בכלי חלב, הנה אם ימתין מעל"ע לא יהא שום אסור כלל דהמאכל הוא בלוע רק מפגם ומה שיש חשש בשמוש בכלי שאב"י דעל כל פנים אסור לבשל בתחילה בכלי שאב"י דהרי מליטו ענין דיש לו מתירים רק על מאכל ורק על שאר גזירות כמו מוקלה, בגילה דף ד' ע"ב מ"מ כיון דלחכמי עכשיו אינו אסור רק יש לאיסור אם יבשל בה חלב א"כ עתה הוא מבשל היתר ודמיא לטיפת חלב שבטל בב' מים דמותר ליתנה בבשר ולא אמרינן אין מבטלים אסור לכתחילה אין כאן אסור א"כ הכי נמי.

ומ"ל דא"כ גרע דעכ"פ היתר בהיתר לא בטיל אין שייך כאן כלל דהרי א"כ גם מים ברוטב לא יבטל ומפורש בפוסקים שחלב במים בטיל ומותר אח"כ ליתנו בבשר דבב"ח בטעמא תליא.

כיון דמסתפינא להקל ע"כ לכתחילה יש להגעיל אבל בדיעבד ובהפסד בטל ברוב וכל שכן שאין צריך להתיר אח"כ וכן דאי אפשר להגעיל בטיל ברוב.

ועוד ראיתי בהג"ל דנתערב כלי בשר בחלב לא שייך כלל דשיל"מ כיון דכל החשש אם יבשל חלב בכלי בשר הוי מין באינו מינו וליכא כלל דין דשיל"מ ומצד האיסור שרגיש הטעם שחשש לו מהרלב"ח כתב הש"ך דאין לחשוש כלל וע"כ יראה בפשיטות להקל לאחר מעת לעת דלא שייך כלל שרגיש טעם.

ועוד מה שכתב רעק"א בתשובה כ"ז דבר בקדירה שאב"י צריך להגיע לבטול ולכן תמה על הט"ז וכן תמה על הרשב"א דל"ל לאיתר דלא הוי דשיל"מ כיון דצריך הוצאות מיפוק ליה דבלא כך צריך להגיע לבטול אב"י לא מותר דין ברור היתר כבר ישבתי לעיל בבקדירה לא שייך זה כלל דאפילו בליכא רוב מותר באינו מינו דלא שייך כלל שמוסיף בתבשיל דרק נותן טעם ומה שליזה לעיין בש"ך סק"ה ו' הרשב"א אדרבא שם מבואר להיפוך דכוונתו כיון דליכא רק טעם ולא הוספה ע"כ אין צריך כלל לבטול ברוב דכמי שלא נתן כלום (ולא כמו שהביא דר"ל דאז אזלינן בתר רוב רק דלא משערינן נגד כולו רק נגד טעמו) וגם מה שכתב על הרשב"א דגם כל הגעלה צריך ביטול שלא יחזור האיסור ואסור הקדירה יש לומר דמ"מ הגליעה עצמה אין צריך לבטול והר"ן ועוד יש לומר דעכ"פ אפשר להגעיל שאינו בן יומו.

הנה לפי הרמ"א סוף סי' נ"א ועיין בש"ך מבואר דבעי קליפה אפ' נותן ואם יש בבשר בקעים או מתובל נאסר כולו ג"כ צריך קליפה והנה מה נקרא דיש בקעים בבשר והגראה הוא שהיינו מה שרואים שהחלב עובר בכל הבשר אז נאסר כל החלב כיון דאוסר כל הבשר ס"ק ומזה נלמוד דדוקא בשר מבושל או אפוי נאסר אבל בשר מי וה"ה כל מאכל שנפל עליו חלב לא נאסר כולו אפ' יש בו בקעים וכול חלב לעבור דרך כולו

מ"מ בני ההדחה ואפי' אם המאכל מבושל יש להסתפק שמא דוקא בבשר הממירו ועיין בח' ליור"ד דבשר יש דין אחר משאר מאכלים ולפי"ז י"ל דבשאר מאכלים עד"מ תפוח אדמה לא נאסר ודי בהדחה עוד ראה פי' הב"ח דהא דנאסר אפ' לוקן דוקא ממלוח קצת עי"ש.

יש לעיין בהא דקי"ל דבר שבמין לא בטיל והנה במין הזה כמעט כל הדברים נמכרים במנין ולפי זה לרוב הדברים לא יהא בטול מכח דין דבר שבמין אך י"ל דגדר דבר שבמין היינו שמפני חשיבתו נמכר במנין אבל בחמינו שמה שנמכרים הדברים במנין לפי שהמשקל שלהם יהיו שבכל קופסא או בקטוק ומדד או נשקל הכמות שם ואדרבא המחיר נקבע לפי הכמות אם כן להיפוך אין הדברים נמכרים במנין כלל אלא במשקל ואין עליהם דין דבר שבמנין רק דבר שאפילו אם נפחת מכמותו או משקלו מעט או הרבה אין מדקדקין בזה מפני חשיבות הדבר, אך יש גם לומר דאין הכי נמי מצד המוכרים הוא אינו דבר שבמנין לפי שהם מוכרים לפי המשקל וכנ"ל מכל מקום מצד הקונים אין מדקדקים במשקל או בכמות רק במנין על דרך משל הקונה ביצות לחם או שקיות חלב אין מסתכל על הכמות רק על המנין ואם כן מצד הקונים יהא דין דבר שבמנין וכמו שמבואר בתרומת הדשן סימן ק"ג גבי גר חנוכה שנתערב שאפילו שבשוק אין בה חשיבות דדבר שבמנין כיון דעכשיו אצל הקונה יש על זה חשיבות דבר שבמנין לא בטיל ומביא לזה דכן כתבו התוספות לקולא דאם דבר שעכשיו אצל הכהנים אינו במנין אפילו שמעיקר הדבר הוא בא במנין כיון שעכשיו אינו במנין בטל ואם כן כל שכן לחומרא כשעכשיו הוי דבר שבמנין אם כן אין לו בטול, אולם דברי התרומת הדשן צריכים ביאור דאם ניחל תמיד בתר השתא וכמו שהוא עכשיו אם כן הלא חמיכה הראויה להתכבד שאינה בטילה כיון שהוא דבר חשוב וכמו דבר שבמנין שגם כן משום חשיבות לא בטיל אם כן חמיכה דאיסורי הנאה הלא עכשיו אינה ראויה להתכבד ומבואר בדבריו דגם לקולא רואין כמו שהוא עכשיו ומפורש דאפילו אסורי הנאה אם הוא מהר"ל לא בטילה אפילו שעכשיו אי אפשר להתכבד בה אפילו לעכו"ם אלא דיש לישב דכיון דאם נאמר דאין על זה דין ראויה להתכבד אם כן בטלה ובטל האסור וטוב הוי ראויה להתכבד, ועוד יש לומר דאין הכי נמי דאותה חמיכה דאיסור אינה ראויה להתכבד מכל מקום שאר החמיכות הרי ראויים להתכבד וממילא לא בטיל האסור בהם כיון דהם דברים חשובים ולא מיבר האסור אבל לעולם נחשיב הדבר כמו שהוא עכשיו. אלא דגם מצד הקונים אין הדברים אמורים אלא בלחם או בחלב שבה החשיבות הוא המנין אבל בשאר דברים אף שנמכרים במנין היינו לפי שהמנין ידוע ואין עליהם שום חשיבות דיקנו בהם מצד המנין שפיר בטליה ומה שיש ספק בה אם הוא דבר שבמנין גם כן יש ליך לקולא כמבואר.

תערובת נותר מנ"ח

נשאלתי בני ששרף מותר השמן שנשאר בבר חטה

והפמילות בתוך מחבת ואחר כך טיגן בכלי זה מיני ושאל על הכלי ועל המאכל שנתבשל בו. והנראה בה דהפמילות פשוט שאין נותנין טעם במאכל ואין צריכין להכשיר הכלי מבליעת הפמילות ורק השמן שהוא נותן טעם במאכל ולא היה ששיש נגד השמן אלא דגם בשמן אם היה זה מותר השמן שדלק כבר אלי שעה אז אין על המותר שום קדושה ומותר להשתמש לאורו ולהנות ממנו והפמילות כבר נתבטל שאין בהם שום איסור, אלא מה שיש לעיין דמבואר בסימן תרע"ז סעיף ד' שמותר השמן שהוקלה למנורה אין להוסיף עליו לבטלו בששים ומשמע שאסור תערובתו עד ששים ולפי זה יש לעיין שבעת שהגר בוער אם כן אז מתערב שמן המוקלה למנורה עם כל השמן ואין ששים לבטל וכיון שליכא ששים הלא כל השמן נאסר (מה שכתב המשנה ברורה דיש להשוש לשיטות הפוסקים דכל השמן שנתן הוקלה עיין משנה ברורה סימן תרע"ב סק"ז זה ודאי רק לכתחילה אבל לא לאסור בדיעבד) כיון שמתערב לא בלא וגם הוא אם ומפורש בסימן תרע"ב דמותר ליהנות מהשמן אחר שדלק השעור הנצרך למנורה, והיה אפשר לישב לפי דברי השפת אמת במסכת סוכה דף כ"ג ע"ב על הא דלוקח יין מבין הכותים אומר שי לוגין שאני עתיד להפריש הרי זה תרומה ומקשה שם שהרי המולין בלא מהתרומה ומתרן תרון נפלא דכיון דהטעם שנבלע במולין לא בא לכלל הפרשה לא הוי כלל תרומה למפרע שהרי הוא אומר שי לוגים שאני עתיד להפריש והטעם אינו בכלל דין הפרשה וזה דבר נכון ומה שמעיר שם הגרי"מ בדרמן לשיטת מהרי"ו והט"ז בסימן שכ"ד ס"ק ט"ו דבטלת חו"ל שאוכל ואחר כך מפריש צריך שיהא שיעור לבטל המלה הנה יש לומר דשם אין זה מכח דין בריה אבל כאן שאומר שאני עתיד להפריש נמצא שלא הקדיש כלל הבליעה והבן גם מה שהעיר שליכא בליעה כלל בגוף תמוה דבלא בלא אוסר אפילו לוקן.

ולפי דברי השפ"א יש לומר דהכא נמי אין לאסור כלל השמן שנותר אחר הזמן מכח בליעה של השמן שדלק למנורה שאסור משום הקלאה למנורה שהרי כלל לא הקלה את הבליעה שיצא מהשמן וכשנופך השמן לגר כוונתן להקנות רק מה שיבער שעור המנורה ולא הנמינת טעם שיתן במותר השמן שזה לא יבער בתוך המנורה, אבל כשנשאר מהשמן ששאב שיבער בתוך המנורה אותו השמן אסור ושוב אוסר טעמו גם כן ככל דבר האסור שאוסר גם טעמו ונתחוורה ההלכה הנ"ל דמותר השמן שנשאר לאחר הזמן מותר ואין לומר דכיון דבתוך נמינת השמן לגר הרי לא ידע איזה מהשמן יבער בתוך זמן המנורה ואם כן נאסר הכל וצריך לומר דמכיון דמה שיתברר שדלק בתוך המנורה אותו השמן יתברר שהוא הוקלה למנורה ולפי זה נתחזק דבריו הנ"ל דכל מה שהוברר שאין שייך למנורה כמו הבליעות שבלע השמן הנותר אינו בכלל ההקלאה למנורה ומותר.

"מראית עין"

עוד השאלה על יגור דגים שדומים בצורתם לנקיים של בשר אם מותר לעשות כן מכיון שמבואר בסימן ל"ז דאין לאפות פת עם חלב מכיון שלא ידעו שבפת הזה יש חלב ויאכלו הפת עם בשר וכמו כן יבואו לאכול הדג עם בשר ותמירא סכנתא מאסורא דיש סכנה בהאכילת דג עם בשר עד כאן שאלתך.

ולדינא נראה דהא דמבואר בפסחים דף ל' דאין לשין העיסה בחלב נראה דדוקא פת שעיסה טובה לאוכלו עם בשר ולכן צריך לחשוש מספיקא שמא יאכלו עם בשר אבל במאכל דגים אין צריך לחשוש מספיקא שמא יאכלו עם בשר ועוד דאפילו יאכלו עם בשר כתב הרמ"א בסימן קט"ז דאין סכנה רק בדג שנתבשל עם בשר אבל באכילת דג עם בשר שלא בישלן יחד ליכא סכנה והגם דדברי הרמ"א צריך עיון דאם כן שכתב דכן מהגין שלא לרחוץ הידיים בין דג לבשר ושלא לרחוץ הפה ומכל מקום כתב לאכול פת בינתים ולשפות משקה וצ"ב דכיון דסמירא ליה דליכא בה סכנה רק במבשל יחד אם כן מה צורך להפסיק בפת ובמשקה בינתים וצריך לומר דמכל מקום לכתחילה משש דשמא יש סכנה אפילו בלא בישלן יחד ומכל מקום יש ללמוד מזה להקל בנידון דידן דעל כל פנים מספק שמא יאכלו עם בשר אין לחשוש.

עוד נראה דפת שלש עם חלב מושמין שמא לא יבגיש שיש בעיסה טעם חלב ויאכל עם בשר כיון דיש בה רק טעם חלב אבל כאן שאפילו אם יתנו עם בשר הלא מיד יבגיש בטעם שזה סוג דג ואם כן ליכא חששא כלל.

אלא דמכל מקום ודאי צריך לכתוב על הקופסא שזה מאכל דגים חדא שידע ליזהר מליתנו עם בשר ועוד משום חשש אותה שלא יטעה הלוקח שהוא בשר.

עוד נראה דאף דמליתו סמירא סכנתא מאסורא היינו דוקא כשהחשש שבשר יש סכנה אבל בליכא סכנה רק חשש שמא יחא לידי סכנה אז אדרבא שמא יבוא לידי איסור מיישינן טפי וכדחזינן שאף שאסרו לאכול על השלחן אחד ובגדו בשר שמא יבוא לאכול חשיב אבל לאכול דג עם בשר על שלחן אחד אין מי שמחר בה וכן המתנה דשש שעות אחר בשר עד לאכילת חלב חשוש בשר שבין השיניים אבל דגים מותר לאכול מיד וע"כ דהרחקה דשמא יבוא לאיסור חמור טפי ולכן כיון דמליתו רק גבי אסור דאין לשין פת בחלב אין לדמוי הא מילתא לענין חשש סכנה וכמו שנתבאר.

דין "תנור ואב"י"

תנור שלנו בו בשר ועכשיו רוצה לאפות בו מאכל ולאוכלו אח"כ עם גבינה הנה צריך לפרש ולחלק הדין אם התנור עדיין בן יומו מאפיית הבשר שאם אין התנור בן יומו מבליעת הבשר נראה שמותר אפי' לכתחילה לאפות בו המאכל לאוכלו עם חלב וכ"ש לרמ"א סי' ל"ה שאפי' שמחמירין בג"ט בר נ"ט לכתחילה דוקא בבן יומו ולא כשאינו בן יומו שיתן טעם לפגם מותר לכתחילה ואפי' שאפשר לפרש דברי הרמ"א שמירי שכבר נאפה שמותר לכתחילה ליתנו עם חלב אבל להעלותו בכלי בשרי על דעת לאוכלו עם חלב שמא אסור וכמו

שמלינו חילוק זה לכמה מילי וכ"ש הט"ז אות ד' והש"ך כאן, אין סברא לחלוק זה דבטעם שהרמ"א אוסר לכתחילה בג"ט בג"ט יש בזה שני דברים אחד משום שמיישין לשיטות דס"ל דנתבשלו אסור נ"ט בנ"ט ורק בדיעבד מקילין לסמוך על הפוסקין דנתבשלו מותר ועוד דאפי' למסבר דנתבשלו מותר מ"מ לכתחילה להעלותן בכלי חלבי לאוכלן עם בשר אסור משום דאין נ"ט בנ"ט כשאינו בן יומו מותר דכו"ע שוה להיתר דגם שאינא שאין לגרוס נ"ט בנ"ט לכתחילה היינו בנ"ט בנ"ט יש מעט טעם שלכן בנ"ט בנ"ט דאיסור אסור דיש בו משהו טעם ולכן אסור לגרוס נ"ט בנ"ט לכתחילה משום המשהו אבל כשאינו בן יומו אין שום טעם לאסור ורק משום גזירה אטו בן יומו אסרו חז"ל שאינו בן יומו חה לא שייך כאן שגם בבן יומו ליכא אסור דהוי נ"ט בנ"ט ולכן מותר אפי' לכתחילה ורא"ה לזה מה שכתב הד"מ אות א' שרא"ה לדין זה מפי' בנ"ב דהיינו ששם מבאר דמותר להגעיל כלי אסור עם כלים אחרים כשאינם בני יומם דהוי נ"ט בנ"ט ומקשים שהרי נ"ט בנ"ט אסור לכתחילה ומתרצים דכיון דאינו בן יומו מותר לכתחילה וחזינן מזה שאינו בן יומו הוי היתר אפילו לגרוס לכתחילה וכנ"ל.

ועוד מצאתי בספר חכמת אדם בכלל מ"ח ס"ב שבאם אין לו כלי אחר הוי בדיעבד שמותר לבשל שם לכתחילה לאכלו עם חלב כשאינ"ו וכן כאן בחטור באופן שאין לו חטור אחר הוי דיעבד שמותר לבשל בו ואכל לאוכלן עם חלב.

"טעה ובירך תוך ו' שעות"

מי שאחרי אכילת בשר בתוך שש שעות שכח ובירך שהכל על כוס חלב קודם שהתחיל לשתות הגה אם היה בדעתו לאכול עוד דבר שברכתו שהכל אז לא הוי ברכה לבטלה ויכול לאכול הדבר על סמך שבירך אבל כשלא היתה דעתו רק על הכוס הזה אפי' שהיה מותר על השולחן עוד מהמינים שברכתן שהכל שאז לפי דעת המחבר והרמ"א בסימן ר"ו צריך לחזור ולברך שהכל אם אינו יכול לאכול אם מה שבידו (ואפי' שאם היה אוכל אז שותה הכוס אין צריך לחזור ולברך על שאר הפרות שעל השלחן היינו שכבר חלה הברכה על זה יכולה לחול גם על השאר אבל כשלא חלה הברכה על מה שבידו אין זה ברכה וצריך לחזור ולברך) ומצאתי ברכתו ברכה לבטלה יש להקל ולומר שמה שמהמינין שש שעות הוי רק מנהג דלעיקר הדין כתב הרמ"א סי' פ"ט דבגי בברכת המזון ורק כתב דכן נכון להמחין שש שעות ולכן הקלו הפוסקים לחולה וכיו"ב שלא ימתין שש שעות ולפי"ז כ"ש כאן שיש משש ברכה לבטלה ומצאתי ברכה לבטלה ודאי ומה שמהמינין שש שעות כיון שלשיטה אחת הוא רק ספק משום בשר הנמצא בין השיניים ושמא אין שם בשר ולכן יש להקל שיעשוה מעט.

"בליעת כלים"

מה שכתבת בדין בילה שנתבשלה עם בשר שרקקה במחלב חלבי לא נאסרה הבילה ע"י המחלב כיון שהמחלב קממא אינו בן יומו ואפי' הוא בן יומו משמוש חלבי אין האיסור רק אם נשתמש בכלי הראשון חלב אם אבל אין להתיר מטעם נ"ט בנ"ט דהיינו מחלב למחלב ומחלב לבילה כיון שבבילה כבר יש בליעה טעם מבשר הרי זה מחלוקת הראשונים שהוא גם מחלוקת המחבר והרמ"א בסי' ל"ה סעיף ג' עי"ש.

ורק המחלב צריך הגעלה ע"י בליעה בשר שבבילה אפי' אין בה בליעה חלב בן יומו מכלי ראשון רותח ואין להתיר משום נ"ט בנ"ט דהיינו מבשר לבילה ומבילה למחלב ועדיין היתר כיון שאין במחלב בליעה חלב וא"ט בנ"ט בדיעבד מותר ואין צריך להגעיל הכלי כמפורש בש"ך ס"ק ה' וליתנם בכלי של חלב אם מתירין אפי' לכתחילה כמו שכתב הרמ"א אלא דהפרי מגדים כתב במשבצות סק"א דאין נ"ט בנ"ט אלא בכלי ולא באוכל ולפי זה הבילה הוי כבשר עצמו ואוסר המחלב ועיין בפתחי תשובה סק"א שהביא דעת המולקים על הפמ"ג ומכל מקום גם לדעתם אם הבילה היתה נקערה עם בשר ללא קליפה אם כן אפילו מה שבלע בבילה הוי נ"ט בנ"ט מכל מקום הרוטב שעל הבילה נבלע במחלב, אלא דפשוט שכל זה כשהבילה תמה בתוך שיד סולדת בו. (ואם לא נתבשלה הבילה עם בשר רק נתבשלה בקדירה בשרית והוי נ"ט בנ"ט ואין אוסר המחלב) וכשאין הבילה תמה אין צריך רק הדחה למחלב אפילו שבשכין צריך נעילה כמבאר בסימן פ' לענין סכין שחתך בה דבר קשה וכן ברמ"א סעיף כ' בנחייבת הליר על הסכין ועיין עוד בסימן קכ"א וש לומר שגם מחלב דיו כמו סכין שגם בו יש ענין דוחקא דסכינא כיון שחותך בילה בכוח וטוב להחמיר להצריכו נעילה בקרקע.

וכלל דין המחלב כן דין הצלחת אם נתן הבילה על צלחת חלבית הכל כנ"ל ורק חילוק אחד יש דאין דין נעילה וקני בהדחה.

ועל מה שכתבת בצלים שחתכם בסכין חלבית אם אוסר לאכלם עם כבד הגה לרוב הסכין של חלב אינו בלוע מבליעה כלי ראשון ולכן אין בצלים טעם חלב אבל אם שייך אז שיש ספק שמא היה הסכין בבליעה כלי ראשון או ערוי כלי ראשון של חלב אז נבלע החלב בצלים ואין כאן היתר של נ"ט בנ"ט דבדבר חריף בולע אפילו אינו בן יומו דאינו אוסר ולכן אין לערבב בצלים אלו עם כבד אלא דאם כבר עירב הבצלים עם כבד יש להקל כמו שכתב הפוות דעת שכיון שהמאכל היה בלוע בסכין והרי בלוע אין יוצא ללא רוטב ואפילו בדבר חריף אלא שיש לחשוש לשומן החלב שיש על הסכין ולזה יש לומר דיש ס' כנגדו ואם רואה שהסכין נקי ודאי אין בכך כלום אלא דלכתחילה קשה להקל ליתנו עם כבד כיון דיש מחמירים בדבר חריף ודוחקא בסכינא בולע אפילו ללא רוטב.

וכל זה כשנותן הבצל עם כבד עצמו או עם בילה שנתבשלה עם בשר אבל כשנותן לבילה שנתבשלה בכלי בשר שהיא רק נ"ט בנ"ט מבשר יכול ליתנה אפילו לכתחילה.

ואם חתך הבצלים בסכין חלבי פשיטא שיכול לאכול אחר כך בשר שאפילו דבר חריף שחתך עם חלב בעין נראה דאפילו

שהחריף טלע מהחלב אין צריך להמתין אחריו זמן הנהוג להמתין בין חלב לבשר וכמו שמאכל שנתבשל בכלי חלבי אין צריך להמתין אחריו שם שעות שזהו חדינא דגמרא וכמבואר בש"ך סימן פ"ט ס"ק י"ט וכל שכן בחריף שאין ט רק בליעה שאין צריך להמתין אחריו.

מצוה קפ"ט יל"ע אם אסור חדש הוי איסור חפצא על התבואה או איסור על הגברא שלא יאכל עד ט"ז ניסן ומהא דהותר בט"ז ניסן לכאורה משמע דהוי איסור גברא כמו שכל דבר התלוי בזמן הוי איסור גברא אבל איסו מוכרח, דאפשר לומר דהכוונה כגון יו"כ או אחר בפסח דהזמן גורם האיסור ע"כ אחרינן דתלוי בגברא משא"כ להיפוך דהזמן גורם ההיתר שפיר י"ל דהאיסור הוי חפצא והזמן מתיר את האיסור והנה בירושלמי על הא דאמרו כל מקום שנאמר לא תאכל ה"ה הנאה מקשה מאיסור "חדש" ומתרץ דשאני התם דתלוי בזמן ומתוה דמה בכך ואפשר לפרש דהא דאסור בהנאה זה דוקא באסורי חפצא ולא בגברא וזה הכוונה בת"ש שתלוי בזמן, ומה מיושב מה שקשה ע"ז מחמת שתלוי בזמן ואפ"ה אסורו בהנאה מכח זה. (ולפי"ש לקמן (קל"ז) דחמץ אף דתלוי בזמן הוי איסור חפצא א"ש ודו"ק).

הזהירנו מאכול בשר בחלב. והוא אמרו גם כן לא תבשל ונו' פעם שניה רוצה לומר איסור אכילה, ובחולין (דף קי"ד) אמרו בשר בחלב לוקה על בישולו ולוקה על אכילתו. ובגמרא מכות (דף כ"ג:) אמרו המבשל גיד הנשה ביום טוב בחלב ואכלו לוקה חמש מלקיות משום שאכל גיד ומשום מבשל ביום טוב ומשום מבשל בשר בחלב ומשום אוכל בשר בחלב ומשום הבערה. ושם אמרו אפיק הבערה ועייל עצי הקדש ואזהרתיה מהכא ואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם. ובגמרא חולין (דף קי"ד) אמרו אפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול דכי היכי דאי בשיל לקי אאכילה נמי לוקה. ובשני מפסחים (דף כ"ה) אמרו להכי לא כתב רחמנא בבשר בחלב אכילה להדיא לומר שלוקים עליו אפילו שלא כדרך הנאתו, וזכור זה. ובכאן ראוי לי שארמוז על שרש גדול שלא קדם לי זכרו, וזה שאמרו לא תבשל גדי בכפל בתורה שלש פעמים ואמר מלמד שכל לאו מהם לענין אמרו אחד לאכילה ואחד לבישול ואחד להנאה, ולמקשה שיקשה ויאמר לאיזה דבר מנית איסור אכילתו ובשולו שתי מצות ולא תמנה איסור הנאתו מצוה בפני עצמה, ידע המקשה כי איסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפני עצמה מפני שהיא והאכילה ענין אחד כי האכילה מין ממיני הנאה, ואמרו בדבר שהוא לא יאכל אמנם הוא דמיון מדמיוני הנאה והכוונה שהוא לא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו, והוא אמרו כל מקום שנאמר לא תאכלו לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה שבאר בה הכתוב התועלת בה והוא אמרו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, ולפי זה השרש אין ראוי למנות איסור אכילה והנאה שתי מצות ואילו מנינו שתי מצות בבשר בחלב היה ראוי כמו כן בחמץ ובערלה ובכלאי הכרם שיהיה בכל אחד מאלו שתי מצות אם איסור הנאה מצוה בפני עצמה ומצד שנפל מאלו ולא מנה זולת הלאו שבא באכילתה לבד ובכלל זה איסגר הנאה שהנחנו כמו כן יפול בבשר בחלב. ונשאר בכאן שאלה אחת לבד והיא כי יש לאומר שיאמר אחר שאיסור הנאה יגיע מאיסור אכילה לאיזה דבר היה צריך הכתוב אל לאו בבשר בחלב לאסור הנאתו כמו שבארנו. הנה תשובת זה שהוא הוצרך אל זה מפני שלא כתב לא תאכל ממנו שממנו יאסרו האכילה וההנאה לפיכך הוצרך לאו אחד לאסור הנאה. וכבר זכרנו הסבה שבעבורה לא כתב אכילת בשר בחלב שכל מה שנזכר אכילה אינו חייב עד שיהנה בגרונו אמנם אם פתח פיו ובלע מן האיסור והוא חם עד שישרוף גרונו פטור חוץ מבשר בחלב שהוא חייב על אכילתו ואפילו לא יהנה כמו שזכרנו, וכמו כן כלאי הכרם כמו שנבאר אחר זה, והבן כל אלו השרשים וזכרם.

וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ח מחולין. (משפטים, כי תצא, שם):

מצוה קפח הזהירנו מאכול בשר שור הנסקל ואפילו נשחטהו קודם שנסקל שהוא מעת שנגמר דינו נאסרה אכילתו אף על פי שנשחט שחיטה כשרה, והוא אמרו לא יאכל את בשרו. ולשון מכילתא שור שיצא ליסקל וקדמו הבעלים ושחטוהו בשרו אסור באכילה לכך נאמר לא יאכל. ומי שאכל ממנו כזית לוקה. (שם, שם):

מצוה קפט הזהירנו מאכול הלחם העשוי מתבואה חדשה קודם שישלם יום ששה עשר בניסן. והוא אמרו יתעלה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, ומי שאכל ממנו כזית לוקה. (אמור, שם פ"ז):

מצוה קצ הזהירנו מאכול קלי מתבואה חדשה קודם כלות ששה עשר בניסן. והוא אמרו וקלי לא תאכלו. ומי שאכל ממנו כזית לוקה. (שם, שם):

מצוה קצא הזהירנו מאכול כרמל מן החדש קודם כלות ששה עשר בניסן. והוא אמרו יתעלה וכרמל לא תאכלו. וכבר קדם לנו אמרם (מכילתא ה') אכל לחם וקלי וכרמל חייב על כל אחת ואחת. וכבר התבארו משפטי החדש בפרק ו' ממנחות ובמקומות משביעית ומעשרות וחלה. (שם, שם פ"ז):

מצוה קצב הזהירנו מאכול ערלה. והוא אמרו יתעלה יהיו לכם ערלים לא יאכל. ומי שאכל ממנו כזית לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ערלה, ואיסור אכילת ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, אמנם לשון התורה בארץ ישראל לבד. (קדושים, שם):

מצוה קצג הזהירנו מאכול כלאי הכרם בלבד. והוא אמרו פן תקדש המלאה, ובאה הקבלה פן תקדש פן תוקד

מצוה קצ"ו ע"ד שהמליצו שמכמיסין המוכל דרך הורידין נראה פשוט דלא מיקרי אכילה וע"ד המבואר דליר לו מוריים דברים המרים פטור דאין משיב הנפש וכן אכילה גסה אך י"ל דהא דפטור בכל שלא כדרך אכילה הוא משום שלא נקרא אכילה ולכן מבואר בגמ' פסחים דהיכא דלא כמיב אכילה מיב אפילו שלא כדרך אכילתו עד"מ כלאי הכרם וא"כ הכי נמי ביו"כ לא כמיב אכילה רק עינוי ובגמ' יומא מבואר דהעיקר תלא בשוב הדעת והנפש וא"כ י"ל בהיפוך דהאי מישב הדעת וכן י"ל בענין כדורים שבלעים שהם דברים מרים אבל מישבים הנפש ואפילו אם"ל דלא נקרא אכילה ועדיף טפי שאוכלה יעשה כן מאשר אכילה ממש יל"ע בריקה שמכמיסין לו הרי מוליא טיפת דם ונקרא מוכל ואם שאוכל ממש יש שיטה דדוקא בגרון לדם ואל"ה הוי מקלקל ומשאבל"ג מ"מ מדרבנן אסור ויל"ע אי שרי דהוי כעין מטא דרבנן שיחכה מברך דגם בחולה נראה פשוט דיש הדין דמאכילין הקל הקל ועיין בר"ן דלכן שוחטין לחולה ולא מאכילין נבילה כי בנבילה יעבור על כל כזית וכזית נמלא שעובר כדי לזכות מברו ובמק"א בארנו אם אומרים מטא כדי שיחכה מברך היכי שמברו לא פשע והוא מתלוקת רלשונים.

אש, רוצה לומר שאינו מותר ליהנות ממנו. וכבר קדם לך זה השרש כל מקום שנאמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. ובשני מפסחים (דף כ"ד:) כשאמרו כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן רוצה לומר שכל מה שנאסרה אכילתו הוא חייב באכילתו כשיהנה בו ואמר אחר כן הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליו אפילו שלא כדרך הנאתו מאי טעמא דלא כתיב בהו אכילה אלא פן תקדש פן תוקד אש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כלאים, ואין חייבין עליה מן התורה אלא בארץ ישראל. (מי מלא, שם):

מצוה קצד הזהירנו מלשתות יין נסך, וזה לא בא בכתוב נגלה בבאור אבל אמרו בע"ז אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מה זבח אסור אף יין אסור, ואתה יודע שאסור הוא בהנאה ולוקין עליו כמו שהתפרסם בתלמוד, והראיה על היות יין נסך אסור ואיסורו דאורייתא ושהוא ימנה ממצות לא תעשה אמרם בע"ז (דף פ"ג) רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוויהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם, וזו ראיה מבוארת שיין נסך מאיסורי תורה. ובספרי גם כן כשהתבאר תאר התפשט ישראל בשטים לזנות את בנות מואב אמרו והוא היה נכנס והנוד מלא יין אצלה מין העמונים ועדיין לא נאסר יינן של עכו"ם לישראל אמרה לו רצונך שתשתה וגו'. הנה מאמרם עדיין לא נאסר יין של עכו"ם יש ראיה כי אחר זה נאסר בלא ספק, ואולם אמרו (שם י"ז:) כי בכלל י"ח שגזרו שמכללם יין, וגם כן אמרו (ע"ז מ.) (שאני) יין נסך [דרבנן, הכוונה סתם יינם של נכרם לא יין נסך] עצמו, אולם יין נסך עצמו הנה הוא אסור מן התורה. וכבר ידעת אמרם (שם נ':) שלשה יינות הם וכו'. וכבר התבארו משפטי זו בפרקים אחרונים מע"ז. (המדיר, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ל):

מצוה קצה הזהירנו מהיות זולל וסובא במאכל ובמשתה בימי הנערות ובתנאים מתוארים בדין סורר ומורה. והוא אמרו לא תאכלו על הדם. ובאור זה שבן סורר ומורה מכלל חייבי מיתת בית דין, ולשון התורה בו בסקילה. וכבר התבאר בהקדמת זה המאמר שכל מי שחייב כרת או מיתת בית דין הוא מצות לא תעשה זולת הפסח ומילה כמו שבארנו, אם כן אחר שנדון בן זולל וסובא על התנאים הנזכרים בסקילה, ידענו זה המעשה שהוא מוזהר ממנו בהכרח ונתבאר העונש. אם כן צריך שנחקור על האזהרה לפי שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר. ולשון גמרת סנהדרין (דף פ"ג) אזהרה לבן סורר ומורה מנין תלמוד לומר לא תאכלו על הדם רוצה לומר לא תאכל אכילה שהיא מביאה לשפוך דם, והיא אכילת סורר ומורה שחייב עליה מיתה. וכשאכל האכילה ההיא הרעה על הדרכים ההם אשר לא טובים כבר עבר על לאו אע"פ שזה הלאו שבכללות כמו שבארנו בשרש תשיעי. כי זה אינו רחוק שאחר שהעונש מפורש אין לחוש על האזהרה אם היא מן הדין או מלאו שבכללות. וכבר התבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין. (קדושים מהיו, הלכות ממרים פ"ז):

מצוה קצו שהזהירנו מאכול בצום כפור, ולא באר בתורה אזהרה לפעל הזה אבל זכר העונש וחייב כרת למי שאכל וידענו שהאכילה מוזהרת ממנו, והוא אמרו כי כל הנפש אשר לא תענה וגו'. ובתחלת כריתות (דף י') כשמנו מחייבי כרת מנו בכללם עונש האוכל ביום הכפורים ובארו שם שכל מה שחייבין עליו כרת הוא מצות לא תעשה חוץ מפסח ומילה. הנה התאמת שהאכילה ביום הכפורים מצות לא תעשה ולפיכך חייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת קבועה כמו שבארנו בתחלת כריתות וכמו שהתבאר במסכת הוריות (דף ח') שזה הדין לא יתחייב אלא במצות לא תעשה באמרו במחוייבי חטאת קבועה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה. ולשון ספרי כי כל הנפש אשר לא תענה הרי זה העונש ענוי, אבל אזהרה לענוי עצמו לא שמענו כשהוא אומר עונש מלאכה שאין תלמוד לומר שקל וחומר הוא מה ענוי שאינו נוהג ביום טוב ובשבתות הרי הוא ענוש עליו מלאכה שהיא נוהגת בשבתות ובימים טובים אינו דין שיהיה ענוש עליה אם כן למה נאמר עונש מלאכה ללמוד ממנה אזהרה לענוי מה עונש מלאכה לאחר אזהרה אף עונש ענוי לאחר אזהרה. הנה התבאר מה שאמרנו, וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת יומא. (אמור, זמנים הלכות שביתת עשור פ"ל):

מצוה קצ"ז הפ"מ ועוד מקשים מדוע ממן אחר פסח אסור רק מדרבנן וכן לחד מ"ד בעי קרא מיפוק ליה משום ל"ת כל תועבה ומין לומר דכיון דאחר פסח ליכא תועבה ליכא איסור דהרי מעשה שבת אף שעכשיו חול אסור וכן בשלום הקן לחד פירוש ברש"י דהכוונה אף שעכשיו הנים אינם קיימין מ"מ אסור והגרלה מיעוב דבר זה דחמץ אף בפסח אינו תועבה רק מה שמשהה ביתו ולכן אחר פסח לא שייך כלל כל שמיעבמי דלא המאכל מתועב רק השהיה בבית משא"כ מעשה שבת או שלום הקן דעצם הדבר נאסר וצ"ע, ולכאורה אפשר לומר יותר דכל אסור המלוי חמץ לא שייך לא תאכל כל תועבה אחר הזמן וכדמוכח מהדש ויו"כ וגבי שבת כתוב הגמ' דוקא על שבת עצמו אבל אחר שבת או לא שייך אך ל"ע משלום הקן לפירוש שני ברש"י הנ"ל ושמא י"ל דהוי מ"ע ואין תלוי בזמן וצ"ע.

בגמ' פסחים תמה על עצמן האיך חמץ אסור בהגלה כל שבעה ותמוה עליו דמה התמיה כ"כ ורבנן בחמת מוכרין כן ומדוע לא יתכן כן שמקשה האיך ועו"ק דהול"ל האיך אסור בהגלה מה הוסיף בתיבת כל שבעה גם צריך טעם בלשון "על עצמן" ונראה לפי הירושלמי פ"ג דערלה ופ"ב דפסחים דאף לרבי אבהו כ"מ שנאמר לא תאכל הגלה ג"כ בכלל מ"מ בחדש שאי שאסורו תלוי בזמן מזיע דדבר התלוי בזמן לא שייך שיאסר בהגלה חה מתיבת רבי יוסי דהאיך יתכן דחמץ שהוא רק לשבעה ותלוי בזמן יאסר בהגלה (ושמא י"ל דהטעם דדבר התלוי בזמן לא נאסר בהגלה כי התלוי בזמן הוי איסור גברא, והגלה דוקא בחפצא אסורה ח"ש על עצמן היינו דהוא גברא) אלא דא"כ מ"ש דחכמים וכן קשה על הירושלמי הנ"ל דהרי חמץ אסור בהגלה נלמד מלא יאכל אף דהוי תלוי בזמן ושמא מחלק בין חדש דאחר הזמן מותר לעולם משא"כ חמץ דמשהגיע פסח נאסר לעולם או עכ"פ לשנה הבאה יאסר שוב ולכן שייך למימר שנאסר בהגלה.

מצוה ר"א המלוק מיהם גרמה למשל המצות חמצו של נכרי וכיו"ב שלוקח אחריות על חמצו של נכרי והחמץ בבית הנכרי דבל ירמה ליכא וכל ימצא ליכא דחשוב תלוי ברשותו ולל"ע בבה"ג אם עובר רק על כל ימצא או שהיהם שוין ועובר תרי לאו ויש בה מקום עיון רב. ויש להאריך מכמה סוגיות.

מבואר דאפילו מוכר דירתו לעכו"ם כיון שהוא תוך שלושים יום אל עליו חובת ביעור וצריך לבדוק אפילו שהעכו"ם יכנס לשם עם חמץ כדי לקיים מצות בעור וכמו שמבואר בחיתן תל"ו סעיף ג' אלא כיון דהרמ"א הביא דעה להקל על כן יבדוק ולא ברכה ואם נוסע למקום אחר יבדוק קודם נסיעתו ואם במקום שיהא בפחות יהא לו שם דירה ויבדוק שם חמצו ויקיים שם מצות ביעור אין צריך לבדוק הבית שמוכר כיון שכל הטעם רק כדי שיקיים מצות

מצוה קצ הזהירנו מאכול חמץ בפסח. והוא אמרו לא יאכל חמץ ובאר שהוא בכרת ואמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה אם היה מזיד ואם היה שוגג חייב חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פסחים. (רמב, ומנים הלכות חמץ ומצה):

מצוה קצח הזהירנו מאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ ואע"פ שאינן לחם כגון המוריים והכותח והשכר והדומה להם, והוא אמרו כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי יכול יהיו חייבין עליהן כרת תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרתה. מה חמץ מיוחד שהוא מין חמץ נמור יצאו אלו שאינן חמץ נמור ולמה באו לעבור עליהן בלא תעשה. וכבר התבאר בפסחים שענין היותם אסורים ומוזהר מאכילתם לא נתחייב באכילתם מלקות אלא אם היה בהן כזית חמץ בכדי אכילת פרס, אמנם אם היה בהן עירוב חמץ פחות מזה השיעור אין חייבים על אכילתן מלקות. (רמב, שם):

מצוה קצט הזהירנו מאכול חמץ אחר חצות ביום ארבעה עשר בניסן. והוא אמרו לא תאכל עליו חמץ, וכנוי עליו שב על כבש הפסח שאנו חייבין לשחוט בין הערבים יום ארבעה עשר בניסן, ואמר מעת שיגיע זמן שחיטתו לא תאכל עליו חמץ. ובגמרא פסחים מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה שנאמר לא תאכל עליו חמץ, ושם נאמר דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא, וכן מצאנו בכל הנוסחאות המדויקות שנקראו לפני זקני התלמוד, ושם אמרו בטעם איסור אכילת חמץ בששית עבדי רבנן הרחקה יתירא כי היכי דלא ליגע באיסורא דאורייתא. ומי שעבר ואכל חמץ אחר חצות לוקה. וכבר התבארו דיני מצוה זו בתחלת פסחים. (רמב, ומנים הלכות חמץ ומצה פ"ה):

מצוה ר הזהירנו שלא יראה חמץ בכל גבולנו שבעת ימים. והוא אמרו ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים, ואין אלו שני לאוין בשני ענינין אבל הם בענין אחד. ובבאור אמרו פתח הכתוב בחמץ וסיים בשאור לומר לך היינו חמץ היינו שאור, כלומר אין הפרש בין חמץ ושאור. ומי שעבר והניח חמץ ברשותו אינו חייב מלקות אלא אם כן לקח חמץ בפסח וקנאו שעשה בו מעשה. ולשון התוספתא המשייר חמץ בפסח והמקיים כלאי הכרם אינו לוקה. (רמב, הל' פרקה, שם):

מצוה רא הזהירנו שלא ימצא חמץ ברשותנו ואפילו לא נראהו, ואפילו היה בפקדון. והוא אמרו שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, וזה גם כן לוקין עליו בתנאי שיהיה שם מעשה כמו שזכרנו לפי השרשים

מיעוי ואולם דוקא כשהבית שנכנס שם הוא שלו או שהוא שוכר אבל כשמתאכסן אצל חברו אפילו שמיחד לו חדר אין עליו שום חובת נעור ואם מנער שם ממון הוי רק כעושה שליחות של בעל הבית וצריך לבדוק בביתו.

אלא שכיון שהטעם לקיים מצות נעור יש לעיין אם סגי שלא יתכוין חדר אחד ואותו חדר לבדוק יבדוק.

השובר דירה ויש בה כלים של בעה"ב אין יכול לנקותם כיון שאינן שלו לא שייך בה מה שאמרו בבבא קמא הכל מצוין לבערו דהה דוקא באופן שהוא ממון של ישראל אבל כאן שמסתבר שהבעה"ב מוכר הכלים לעכו"ם אין בה חיוב בעור ממון ולכן צריך להיתם ובכל אופן אינו עובר כיון שאינם שלו.

מי שמסר המפתח של דירתו לחברו והלה נכנס שם לפתח אם יש עליו חובת בדיקה הנה בגמרא פסחים מבואר שאצל מי שהמפתח בליל י"ד עליו חובת הבדיקה וברש"י הטעם שמסירת המפתח קונה והתוספות כתבו דהטעם שאצל מי שהמפתח הוא יכול ליכנס ולבדוק והוסיפו התוספות דדוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו ואין כוונת התוספות דוקא כשרוצה לקנות הבית אלא כוונתם למעט כשאינו נכנס לבית ורק הפקיד אצלו מפתח הבית דאינו חייב בבדיקה אבל כל שמשתמש בבית בודאי חייב שמא יבוא לאכול החמץ והגם שטעם של בל ירואה דוקא כשקונה הבית אבל לטעם שיבוא לאוכלו חייב גם באין קונה הבית ולכן צריך לפרש כוונת התוספות למעט כשאין נכנס להשתמש בבית, וגם לשון הגמ' דברשותיה קאי אין הכוונה שקונה הבית רק שמצוי אצלו ויש משם שיבוא לאכלו וכל שכן אם נשתמש שם בדירה לפני ארבעה עשר שאז החמץ שלו וכמו שאמרו שם בגמ' דאמירא דידה והגם שפשטו שהשובר צריך לבדוק היינו שעליו מוטל החיוב יותר אבל כאן פשיטא שגם הוא חייב לבדוק.

מצוה ר"ב ידועין דברי המהרי"ט בתשובה ס"א סי' נ"ד דחמירות אסור גברא ולא תפלה ואין בדבריו שום חדר רק שאומר שיהא חדר וחמילה אסרה התורה עליו יין וטומאה ולא מכח חדרו ולכן מתפיס בחדר הוי מתפיס בדבר האסור ושכנגדו מהרי"ל באסן חלוק עליו בזה וס"ל דחמירות אסור תפלה וע"י חדרו אסר עצמו מיין ותגלחת וע"ע בהרי"ט שכתב דיש ג' חלוקים חדר אסור תפלה שטעה גברא וחדר הוי גברא שנאסר עליו תפלה ע"י"ש, והרי"ט הביא הוכחה לדיו מהא דקי"ל דחדר אוסר ביין אפי' בטעם יין ומשם יליף טעם כעיקר ולא הוה חדר הרי בחדר קי"ל דלא שייך טעם כעיקר עד"מ אוסר עצמו ביין מותר דלא שייך טע"כ אלא באסור ולישב זה י"ל דבאסר חדר לא שייך טע"כ דאיתו רק דין משא"כ חדר הוי לשון בג"א משא"כ חדר אף דהוי חדר מ"מ כוון לאסור עצמו באסור תורה ושוב חזר דינו לכל האסורין דטע"כ אף שהוי רק חדר, עיין רמב"ם פ"ג בטעם שחדר חלוקה אוסר בגלות דלא נשאר רק ל"מ ועשה פרח ע"י טומאה (וזה אלא כתוס' קדושין דלאו אליס דשייך עשה בהל"ה ודו"ק) ולאב"ד כתב הטעם שכן חדר אפשר בשאלה וראיה דעת רמב"ם דאסור גלות עצמו ליכא שאלה רק על חדרות וגלות פועל יוצא מחדר ועל גלות עצמו לא שייך שאלה ותשיב דבר שאינו בשאלה,

והנה חדר שטומה יין לוקה משום בל יחל כמבואר בגמ' ור"מ והנה אם כל חדרו היה שיהא חדר א"כ מדוע לוקה משום בל יחל והלא ע"י שמים היין לא בטל חדרו ופשיטא שכל שאינו מבטל חדרו לא לוקה וע"כ שמה שלא ישתה יין הוי חלק מחדרו וק' למהרי"ט.

במהרי"ט מבאר דאין הנדר אוסר עצמו ביין ובתגלחת וטומאה לחמים רק הוא מקבל ע"ע חדרות וחמילה אסרה עליו התורה יין וטומאה לחם ואין זה מכח חדרו וחולק בזה על מהר"י בן לב שס"ל דחדרות היא אסור חפלה שאוסר עצמו מיין וחולק על מהר"י באסן שס"ל דחדרות אסור גברא שאוסר על גופו יין ותגלחת וי"א שכ"כ הריטב"א אלא דל"ע דא"כ מה שאי' בגמ' דחדר המטמא לחמים עובר על בל יחל דברו והלא דברו היה רק שיהיה חדר ומה שנאסר ביין חלד התורה ולא חלד חדרו ומה שייך בזה בל יחל וצ"ל דמ"מ הרי נתחלל דברו שאמר שיהא חדר אף שהאסור חלד התורה והבן וזה נ"ל לבאר שי' הרמב"ם פ"ז דחדר חלוקא ביה רק ל"מ ולא עשה דקדוש יהיה וחמוה דהרי חדרים ל"מ ועשה וחדר חמריב בעשה דכל היולא מפיו יעשה ותו הוי ל"מ ועשה אך בהנ"ל א"ש דחדר רק שיעשה רצון התורה בחדר ולכן כשנטמא ליכא עשה דכל היולא מפיו ופשוט ועוד יל"ע בהאסור טומאה חם דחדר אם האסור הגיעה או חה שבהיה טמא ולא עלה הגיעה בחם ויש להוכיח מהא דאפי' נטמא לחם אחד אסור להטמא לשני ולוקה עליו אף שהוא כבר טמא ומה שייך עוד טומאה וע"כ האסור עלה הגיעה.

בגמ' מכות כ"ג חדרות שמשון וברש"י שאי אפשר לישאל עליו כיון דהוי מחמת לוי של מעלה וכחדר יג' פי' רש"י כיון דלא הוו חדר וברמב"ם פ"ג מחדרות פרק חחדר

שהניחו במסכת שבועות (דף כ"ח) ובבאור אמרו במקומות רבים עובר בבל יראה ובל ימצא. וברש מסכת פסחים (דף ה':) התבארו משפטי שתי מצות אלו, ושם התבאר הענינים שהזהיר מהם באמרו שאור לא ימצא בבתיכם, ושם התבאר כי ילמד כל לאו מן האחר זולת ענין מה שהיה מורה עליו, ושהמקיים חמץ בפסח עובר בשני לאוין על בל יראה ובל ימצא. (שם, שם):

מצוה רב הזהיר הנזיר משתות יין והחמר והיינות שבשרש עירובם מן הענבים. והוא אמרו כל משרת ענבים לא ישתה, וכבר הפליג באזהרה מזה ואפילו חומץ יין וחומץ שכר (שבו נתערב היין) אינו מותר לשתותו, והוא

אמרו חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. ואין הלאו מצוה בפני עצמה, כי אילו אמר יין לא ישתה וחומץ לא ישתה היו שתי מצות, ואמנם אמר וחומץ יין לא ישתה הרחקה מן היין. והתבאר בגמרא נזירות (דף ל"ז) שאמרו משרת הוא לאסור טעם כעיקר, והראיה היותם מצוה אחת כי כששתה יין והחמר אינו לוקה שתים כמו שיתבאר אחר זה, וכל זמן שישתה נזיר רביעית יין או חומץ לוקה. (נשם שם רמב"ם, הסלמה הלכות מירות פ"ל):

שמשון שמירות שמשון לעולם היתה ול"ע דמה בכך עיין כ"מ וי"ל הכוונה דלעולם מחר ומיל כיון דהוה ע"י מלאך מחר ומל כל רגע מחדש ולא שייך הפרה, ועיין מיר דף ז' מיר כשערות רמשי מיר לעולם עי"ש וכן גבי מירות שמשון דהוי כאילו קיבל אלף אלפי מירות שכן שמשון אפי' מי לעולם לא היה לו התרה ולכן והתרה שייך דוקא כדבר ידוע על זמן ידוע.

מצוה רג הזהיר הנזיר מאכול ענבים וכשאכל ענבים כזית לוקה. והוא אמרו וענבים לחים ויבשים לא יאכל. (נשם שם רמב"ם, הסלמה הלכות מירות פ"ל):

מצוה רד הזהיר הנזיר מאכול צמוקים. והוא אמרו ויבשים לא יאכל. ואם אכל מהם לוקה. (שם, שם):

מצוה רה הזהיר הנזיר מאכול חרצנים. והוא אמרו מחרצנים וגו', ואם אכל כזית מהם לוקה. (שם, שם):

מצוה רו הזהיר הנזיר שלא יאכל קליפת הענבים. והוא אמרו ועד זג וגו' ואם אכל מהם כזית לוקה. והראיה על היות אלו חמשה מינין רוצה לומר יין וענבים וצמוקים וחרצנים וזג כל אחד מהן מצוה בפני עצמה, היותו לוקה על כל אחד ואחד מהם מלקות. ולשון המשנה (מיר ל"ד:) וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן וחרצן בפני עצמו והזגין בפני עצמן. ובבאור אמרו בגמרא נזירות (דף ל"ם:) אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים וסחט אשכול של ענבים ושתה לוקה חמש. וכשחשבו בו שיתקיים דבר התנא תנא ושייר ושיתחייב מפני שהוא נזיר יותר מחמש מלקיות ואמרו והא שייר לאו דלא יחל ולא אמרו והא שייר חומץ כי לא יתחייב על היין והחומץ שתים, שהחומץ אמנם נאסר כי שרש איסורו לא יסתלק ממנו בחפסדו. וממה שראוי שתדעהו שאיסורי נזיר אלו כלם מצטרפין לכזית ולוקה על כזית מכלן. (שם):

מצוה רז הזהיר הנזיר מלהטמא למת. והוא אמרו לאביו ולאמו לא יטמא, וכשנטמא בין בטומאה שמגלח עליה בין שאינו מגלח עליה לוקה. (נשם שם רמב"ם, הסלמה הלכות מירות פרק ג'):

מצוה רח הזהיר הנזיר מלהכנס באהל המת. והוא אמרו על נפש מת לא יבא. ובבאור אמרו בגמרא (מיר מ"ב) מקרא מלא דבר הכתוב לא יטמא כשהוא אומר לא יבא להזהיר על הטומאה ועל הביאה ושם אמרו שכשנכנס באהל המת אחר שנטמא אינו לוקה אלא אחת ושהוא כשקרה לו טומאה וביאה כאחת חייב שתים כנון שנכנס על חולה בבית וישב שם עד שמת אותו האיש שנמצא שנטמא ובא באהל המת כאחת אבל כשנכנס לאהל המת כבר קדמה הטומאה לביאה כמו שהתבאר שם לפי השרשים שנתאמת באהלות. (שם, שם):

מצוה רט הזהיר הנזיר מלגלח. והוא אמרו תער לא יעבור על ראשו. ומי שגלח גם כן ראש הנזיר לוקה כמתגלח ומעת שגילח שער אחת לוקה. וכבר התבארו משפטי מצות נזיר כלם במסכת נזיר. (שם, שם):

מצוה ריי הזהיר שלא לקצור כל הזרע אבל ישאיר ממנו לעניים בקצה השדה. והוא אמרו לא תכלה פאת שדך. ולאו זה ניתק לעשה שהוא כשעבר וקצר כל הזרע יתן לעניים שעור הפאה מהדבר הנקצר. והוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם כמו שבארנו במצות עשה (ק"ך). והפאה נוהגת גם כן באילן כמו שנוהגת בשדה. ומצוה זו נוהגת בארץ ישראל לבד מן התורה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת המחוברת לזה. (פאה, הלכות מתנות עניים פ"ל):

מצוה ריא הזהיר שלא ללקט השבלים חנופלות בשדה בשעת קצירה אבל יעזוב אותם לעניים. והוא אמרו ולקט קצירך לא תלקט. וזה גם כן ניתק לעשה כמו שבארנו בפאה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. (שם, שם):

מצוה ריב הזהירנו מבצור עוללות הכרם בשעת בצירתו. והוא אמרו וכרמך לא תעולל, אבל יניח העוללות לעניים. ודין זה* בשאר האילנות הדומים לכרם כי האזהרה באמרו לא תחבוט זיתך וגו' והוא שלא יקח השכחה מן הזית תדע ששאר אילנות בשכחה, וזה גם כן ניתק לעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. (קדושים, שם):

מצוה ריג הזהירנו שלא לקבץ הגרעינים שיפלו בכרם בשעת בצירה אבל יעזבם לעניים. והוא אמרו ופרט כרמך לא תלקט וגו', וזה גם כן ניתק לעשה, וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. (שם, שם):

מצוה ריד הזהירנו מקחת עומר השכחה. והוא אמרו ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו והשכחה נוהגת בין בתבואה בין באילן. וזה ניתק לעשה שאם עבר ולקחה חייב להשיבה לעניים. והוא אמרו לגר ליתום ולאלמנה יהיה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת פאה. ודע כי השרש אצלנו שכל מצות לא תעשה שיש

מצוה ריח יראה שי' הרמב"ם וסתן דדוקא מין טמא עם טהור אסור משום כלאים וא"ל דלא"ג דבכל דוכתא אמרינן דיבר הכתוב בהוה הייט דוקא כשאין מברא לומר דדוקא כך כוונה תורה משא"כ כאן י"ל דשור וחמור דוקא, דדוקא הקפידה תורה על ב' מינים וקרוי ב' מינים מה שאחד טמא ואחד טהור והנה בגמ' מכות דף כב' המגהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה וברש"י דהוי כב' גופים ובתוס' דהוי כלאי ומיל וא"ש לשיטתם אבל לרמב"ם לו יהא ב' גופים אבמי שניהן טהורין ואין יש בזה כלאים ובאמת כתב הרמב"ם דעשאן הכתוב כטמא וטהור ומבית שם דמליו שור פסולי המוקדשין נקרא טמא בלשון הכתוב וא"ל דלא"ג דאין כאן במליאות טמא וטהור מ"מ נקרא טמא וטהור ולכן יש ב כלאים.

והנה הרמב"ם ס"ל דהוי דוקא ממין טהור עם טמא והרא"ש תולק וס"ל דה"ה כל שני מינים ונראה דיקוד הפלגותא דבתורה נאמר שור וחמור ודרשו חז"ל שדיבר הכתוב בהוה ומ"מ ס"ל לרמב"ם דעיקר האיסור אינו עירוב שני מינים שיש בהם איזה שיטי חיות אלא המליאות בלבד דהרי אמרו המורה בשור פסולי המוקדשין לוקה משום כלאים משום שיש בו קדש וחול והרי זה ודאי אינו במליאות רק מכח דין ומזה מוכח דעיקר האיסור הוא לחרוש בשני מינים שונים אלא דין ולא אלא מליאות והרא"ש ס"ל דשניהם בכלל האיסור הן שיטי דבמליאות והן שיטי דדין והבן.

במשנה פ"ה מ"ג דכלאים היוצא בקרון קופא את הארבעים ור"מ תולק ופוטר ובראשונים הטעם שאינו עושה כלום וטעם של מכמים פירשו הרמב"ם ושו"ע דע"י יציאתו גורם שבהמות יאשמו את העגלה ויש לדקדק אמאי לא אמרינן לפוטרו משום גרמא ואפשר לומר כיון דכל יסוד האסור של כלאים הוא גרמא דהייט דהאסור הוא דוקא כשבהמות עושין מלאכה אף שבהמות עושין המלאכה והוא רק גורם בזה מ"מ זה אסרה תורה ולכן אסור כאן אפי' גרמא ובזה ג"כ מוכן מה שפסק הרמב"ם דאפי' הנהגה בקול לוקה אף שהוא רק גורם ע"י קולו מ"מ כאן גם זה אסור, וברמב"ם מבואר יותר דאפי' אחד מנהיג העגלה מ"מ מסויב היושב אפי' שהעגלה הולכת ממילא ונראה דמזה הולא הרמב"ם דאפי' מאה מנהיגים העגלה כולם לוקין ובשפ"א העיר ע"ז מהא דבשבת קי"ל מסייע

בה קום עשה כשקיים עשה שבה אינו לוקה, ואם לא יקיימהו לוקה, דמיון זה הפאה אם קצר אותה אינו חייב מלקות מיד שקצר אבל יש לו להשיב השבלים, וכן אם דש אותם וטחן החטים ולש הקמח יתן מהבצק מה שראוי עליו מן הפאה, ואם קרה שנאבדה אותה החטה בכללה או נשרפה לוקה, כי לא קיים עשה שבה, וכל שכן כשבטלו בידים כמו שאכל את החטה כלה. ולא תחשוב שאמרם בגמרא מכות (דף ט"ז) אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת והתבאר שאותה האחרת היא הפאה יחייב עליה דין זה אמנם בפאה לבד. אבל כי ענין האחרת רוצה בו הפאה וכל מי שדינו דין פאה הפרט והשכחה והלקט והעוללות כל אחד מהם לאו שיש בו קום עשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מן קיימו ולא קיימו בטלו ולא בטלו, כי הכתוב שממנו למדנו שהפאה יש בה קום עשה הוא אמרו יתעלה לעני ולגר תעזוב אותם וזה בא על הפאה והלקט והעוללות אמר לא תכלה פאת שדך ולקט קצירך וכרמך לא תעולל ופרט כרמך, ואמרו גם כן בעומר השכחה לא תשוב לקחתה, ואחר שמצאנו לשון בגמרא שהפאה הוא לאו הניתק לעשה והביאו ראיה על עשה שבה מאמרו לעני ולגר וכו', הוא ראיה שאלו החמשה לאוין הן לאו הניתק לעשה וכל זמן שמקיים עשה שבה כמו שזכרנו אינו לוקה, וכשהיה בלתי אפשר קיום עשה שבה לוקה, וכל זמן שיהיה אפשר לקיימו ואף על פי שאינו מקיימו עדיין אינו לוקה אבל נצוה אותו לקיימו לבד עד שנדע שכבר עבר האזהרה ולא השאיר לו דרך אפשרות לקיים עשה שבה ואז הוא לוקה, ושמע זה הענין והבן אותו. (כי פנא, שם):

מצוה רטו הזהירנו מזרוע כלאים. והוא אמרו יתעלה שדך לא תזרע כלאים, וכלאי זרעים אלו לא נאסר זריעתם אלא בארץ ישראל, ומי שזרעה שם חייב מלקות דאורייתא ובחוץ לארץ מותר. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כלאים. (קדושין, כלאים פ"ט):

מצוה רטז שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכן שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא כלאי הכרם, והוא אמרו יתעלה לא תזרע כרמך כלאים. לשון ספרא לא תזרע כרמך מה אני צריך והלא כבר נאמר שדך לא תזרע וזה יכלול בלי ספק הכרם והזרעים, אמרו מלמד שכל מקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין. ודע שכלאי הכרם אינן אסורים מן התורה אלא בארץ לבד והוא לוקה מלקות דאורייתא בתנאי שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אמנם הרכבת אילן לוקה עליו בכל מקום ואזהרה ממנה נכנסת תחת אמרו שדך לא תזרע כלאים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כלאים. (שם, שם):

מצוה ריט שהזהירנו מהרבעת כלאי בהמה. והוא אמרו יתעלה בהמתך לא תרביע כלאים וכל זמן שירביע לוקה, ותנאי שירכיב בידו אבר הזכר בנקבה כמכחול בשפופרת. ובבאור אמרו (מלאכת ג"ל) במנאפים ובכלאים עד שיכנים כמכחול בשפופרת ואז ילקה. וכבר התבארו מצוה זו בפ"ח מכלאים. (שם, שם):

מצוה ריח שהזהיר מעשות מלאכה בכלאי בהמה יחד, והוא אמרו לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, וכל זמן

אין בו ממש ויש ליישב דהמשנה הנ"ל מסיימת ולפי' השלישית הקושרה לרלשונות אסורה עי"ש במפרשים דהכוונה דלפי' יש כאן כמה חמורים שמכחם נמשכת העגלה מ"מ כשמוסיף עוד שור לוקה לפי' דממילא אולא והשייכות לרישא דמשנה מבאר כנ"ל דכאן לפי' בחופן שהמלאכה נעשית בלא הוא ג"כ מיב שלכן מיב אף יושב בקרון והבועס בחמת יל"ע.

מצוה ריי"ט בגמ' מיבעיא אם האיסור משום לער הבהמה ולכן לפי' אם האוכל מזיק לה כגון אולה אסור או משום שהאוכל טוב לה ופשוט בגמ' משום דמעליא לה, ולכאורה יש לפשוט זה ג"כ מהברייתא שם דאם אמרה משלם ד' קנין לפרה וג' לחמור ואם האיסור משום לער מה משלם אמ"כ ומה יועיל לו לער וע"כ דהטעם משום שמועיל לבהמה ולכן נתן אמ"כ מה שהפסידה ויותר מבאר שם בדברי רב פפא דאפילו דאין לוקה ומשלם הכל שאמי דמיזב המזונות מל בשעת מאיכה ומלקות בשעת אסימה ומשמע דהטעם דמשלם הוא כמו מיזב מזונות שמיב אדם ליתן לבהמתו וכמ"ש רש"י דמזונותיו עליך וע"כ הטעם משום מזונות ולא משום לער אלא שלפי"ז יל"ע בחוסם פרת חברו כולד מחמיב במזונות דאין מזונותיו עליו ועכל"ל דמה שהפסיד לשור מיב לשלם ומידוס.

עוד יל"ע דבגמ' פשוט משלם שהאוכל טוב לה ולכן אם הבהמה אולה מותר לאסמה ויל"ע דבגמ' פ' א"ע משמע דלעב"ח מהתורה וא"כ מלד לעב"ח אסור לאסוס אף בחולה שמלד לא אסוס מותר דלא מעליא לה וג"ל דכיון שהוא חולה ומזיק לה לא הוי בכלל לעב"ח, אלא שלכאורה כל חוסם עובר ג"כ משום לעב"ח ושמא לבע"ח הוי דוקא בעושה מעשה לבערה אך בגמ' ל"מ הכי רק לפי' גרמא.

יל"ע אם האיסור הוא האסימה או הדישה כשהשור אסור ולפי"ד ברור דהאיסור הדישה ולכן אמרו בגמ' דאף אם אסמה מקודם אסור לדוש בה היינו דהדישה האיסור דאם האסימה הרי האסימה היתה קודם ולכן אם א' אסם וא' דש הדש לוקה, ולכן מסתפקת הגמ' אם איזה אוכלת מחמת חרי שנמלא שם או קוץ שנפיה מהו וברש"י אם מלוזה ליטול הקוץ ואם האיסור האסימה הרי הוא אינו חוסמה כלל ומדוע יסלק הקוץ וע"כ דהאיסור הדישה ולכן מיבעיא ליה אם דוקא חסמה שהוא חסם פיה או כל מניעה, ולכן אמרו בגמ' דאם חסמה

שתעשה בהם מלאכה כגון חרישה או דישה וימשוך שניהם יחד לוקה מאמרו יחדו, רוצה לומר שלא יחבר שניהם יחד במלאכה אחת מהמלאכות. אמנם מן התורה אינו חייב מלקות אלא על שני מינין אחד בהמה טמאה ואחד טהורה. כגון שור וחמור, וכשחרש בהם או משכם יחד לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת כלאים. (מי מלא, שם):

מצוה ריט שהזהירנו ממנוע הבהמה מאכול מהדבר שתעבוד בו עבודתה, כגון שתדוש בגורן או שתשא תבן על גבה ממקום למקום לא תמנע מאכול ממנו. והוא אמרו יתעלה לא תחסום שור בדישו, והתבאר שאחד השור ואחד כל בהמה בלאו דחסימה אלא שדבר הכתוב בהווה ושוה הוא הדיש או שאר המלאכות לא תמנע מאכול בשעת מלאכה מהדבר שתעבוד בו, וכל מי שמנע בה לוקה ואפילו חסמה בקול. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בבבא מציעא. (שם, שם):

מצוה רכ הזהירנו מעבודת הארץ בשני

בקול לוקה דעקימת שפתיו הוי מעשה ומקשה חוס' מכמה דוכתי ומתרץ דשאני הכא דיש מעשה דדישה ומה ר"ל בה, אלא שלפי הנ"ל א"ש עיקר האיסור זה הדישה וזה הוי מעשה רק שאינו חוסם כי אם ע"י קול וס"ד דהוי גרמא לזה אמר דהוי מעשה אבל גוף הלאו הוי דישה, שהוא מעשה. וכן בלשון הגמ' לא מידוס בחסימה ולא אמר לא תחסום בדישה ג"כ מוכח שהדישה האיסור בדישה עי"ש, אבל לשון הפסוק הוא לא תחסום בדישו ולל"ע.

מצוה ר"כ הזה קיי"ל דאילן שנטו מחבלת בנ"ו שנטו לעבר מעברות ערלה ורבעי ולעבר שביעית לא נתבאר ויש בה מחלוקת דהרמב"ם כתב דר"ה הזמן לזה והשלה"ק מביה ברמב"ם דהכוונה לע"ו בשנטו וכן דעת ר"מ בחמ' ר"ה ועוד אולם הטפ"א וחזו"א ורעק"א ועוד וכ"מ מכמה רשומים ס"ל דהכוונה לר"ה ודבר זה ליך

באור דמ"ש שביעית משאר הלכות והטפ"א מבאר דכיון דשביעית הוא שוה לכל הדברים בשוה משא"כ ערלה ורבעי הוא לכל דבר לפי שנתו אך ל"ע מעברות דשוה לכל גם יש להעיר מתוס' ר"ה דף ח' דכתבו דהטעם דמעבר דגן ר"ה שלו משרי כיון דמעבר נחלה בשמיטה ושמיטה מתשרי חוזק דאין להפריד בין מעבר לשמיטה לענין הזמן וא"כ מ"ש אילנות עוד יש שיטה בראשונים והוא הר"ש ועוד בחס' שביעית והביאם הטפ"א בחס' סוכה ל"ט ע"ב והוסיף עוד ראיות ומשמע שמכריע כן להלכה והוא דאף אילנות מתחיל השנה בר"ה מ"מ לא נחמיר בר"ה רק הסיום הוא בנו"ו בשבט לשנה הבאה ודבר זה בחמת צריך באור דממ"נ מתי מתחילה השנה בר"ה או בנו"ו בשבט ונראה לבאר כך דהנה שביעית לא חלא בפרי רק בחדמה הייט שהפירות שמוציאה האדמה בשנת השבע הם קדושים ולשון הפוסקים דמ"ע להפקיר מה שמוציא האדמה בשנת שביעית ולא דמיא למעשר וערלה ורבעי דהחלות והחיוב הוא על הפרי ויותר מזה דאפי' האילן אינו מחויב כלל רק הפרי גופא כמו שפשוט לענין מעשר דאין החיוב באילן רק בפרי וכן בערלה מבאר דדוקא הפרי נאסר והנה מקודם נרד אל הבאור מה זה שבאילן הולכין אחר חנטה וברק אחר לקיטה ועוד מה ונראה העיקר מה דמעשר מתחייב בגמר פרי אולם לא אזלינן מה כל ירק ופרי בגר זמנו לענין לקוחנו שנה למעשר רק זמן שהוא לרוב האילנות גמר הפרי הוא החותם והסימן של שנת הפרי ולכן

בחילוקת דגמר הפרי שלהן הוא החנטה וחנטת רוב המילוקת בט"ו בשבט כמ"ש בגמ' דילמא רוב גשמי שנה ולכן נמשך אז סוף שנתן לגבי הפרי וכל זה לגבי הפרי ולכן בחילון מרובים ודקלים המובטח בגמ' דף ט"ו ע"ב מחילון בחר לקיטה ועיין מה ברמב"ם והשגות הראב"ד בפ"ל דמע"ש והסמוס מרובה שם ולהנ"ל מ"ש דגדר גמר פרי הוא המשיבת להיקרא פרי ולכן בחילון הוא חנטה ושאר פירות ודגן מר"ה דמשרי וירק הוא לקיטה שזה מחשיב ליקרא פרי וכ"ז בחילון רגיל אבל בחילון כרמים ותרומים והנ"ל שמטאר ברמב"ם דאין רוב בני אדם אוכלין אותן ע"כ אין החנטה מחשבת אותם רק הלקיטה כירק ומה מ"ש שלענין שמיטה מתחלת השנה מר"ה דכנ"ל דשמיטה אין תלוי בפרי רק בקרקע רק הגדל בשמיטה חייב ולכן בר"ה והשי' הנ"ל שהוכחה בראשונים וכמ"ש שמוכרע כן להלכה לגמיוס השנה מחילון בחר חנטה י"ל אז דנאמר דאף דנתבאר דעיקר השמיטה תלוי בקרקע מ"מ גם תלוי בפרי דג"כ פרות שביעית קדושים עוד י"ל דאפי' דהחנטה אחר ר"ה מ"מ כל שהחנטה עד ט"ו בשבט ע"כ גדל בשנת השמיטה וכמ"ש בגמ' ופשוט ולכן מכח זה חייב בקדוש דדבר זה מקרי גדל בשביעית ודע דלפי דשי' זו כתבה כמה ראשונים והשפ"א מכריע כן ובגמ' כמה ראיות לזה ושאר ראשונים שכתבו השביעית בחילון מתחילה בר"ה לא כתבו שנפסיים בר"ה מ"כ נריך להסמיר כשיטה זו וכפי שביארתי טעמם, ודע דלפי הנ"ל יתבאר לך דלכו"ע אם האילן נחנט קודם ר"ה אינו קדוש בשמיטה אף דלשמיטה לא אחלין בחר חנטה מ"מ כיון שכבר נחנט קודם ר"ה מ"כ לא משוב כאילן שגדל בקרקע שביעית וכנ"ל ומהנ"ל יתבאר לך הא דבמתרוג נחשב כאילן והולכין אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית, ולענין מעשר אחר לקיטה כירק דמאי שנא ולהנ"ל מתבאר דהנה להחייב בתעשר כל פרי בנפרד כשיגיע עונתו המבואר. ולענין שנת הפרי אחלין בחר לקיטה או חנטה והייט דיש כמה גדרים בזה ומ"כ אפ"ל דלענין ערלה ושביעית שאני מלמעשר דצריך יותר גמר פרי ויתר בחור י"ל דלענין מעשר אחלין יותר בחנן שדרך בע"ל לקחתו מהאילן ולכן בחילוקת הוא חנטה אבל אתרוג שדרכו לישאר על האילן אף לאחר החנטה לכן אחלין בחר לקיטה משא"כ לענין ערלה ושביעית והנ"ל יתבאר לך דפירות שביעית אף קודם שבאו לעונת המעשרות אל קדושת שביעית עליהן דאין עליהם גדר פרי מ"מ מכח שגדל בקרקע שביעית אל קדושה וכ"מ בבוכה ובב"ק דפירות שביעית משעת יצירה אל קדושתן ומהנ"ל יתבאר דאף קודם שנלקט בשביעית אל עליו קדושת שביעית וכל הדינים אלא דמהנ"ל נ"ע דירק שגדל בשביעית ונלקט בשמיטה כיון דירק אחלין בחר לקיטה א"כ דינו כפירות שמיטה ולפי הנ"ל כיון דעכ"פ גדל בשביעית היה לן לאסרו וכמ"ש לענין אילנות שבאבו בשמיטה קודם ט"ו שבט ול"ל דגם ירק שנלקט בשמיטה מ"מ בשביעית הוא הפקר וכמוכן שכל אחד רשאי ללקטו בשביעית רק דכל זה הוא בשנה השביעית שאז אל עליו הקדושה והפקר מכח הקרקע אבל בשמיטה שכבר אין חיוב אלד הקרקע ומלד הפרי ג"כ ליכא דאשוב כפרי שמיטה כיון שנלקט אחר ר"ה ור"ה דירק הוא תשרי אבל אילן שנאבו קודם ט"ו בשבט אף דהוא כבר שנת השמיטה מ"מ כל שנאבו קודם ט"ו הרי דינו כפירות שביעית כיון דאילן שנאבו מט"ו וכל שהוא קודם ט"ו נקטינן שיש עליו דין פירות שביעית ולכן אף שכבר אין עליו עתה חיוב אלד הקרקע יש עליו גדרי קדו"ש מכח הפרי גופא משא"כ דירק דהוא בחר לקיטה ונלקט אחר ר"ה אשוב כפירות שמיטה והבן, ויתבר בחור דמה שהחיוב בא מכח גדל בקרקע שביעית זה נפקא בשנה השמיטה מאליו אבל מה שהוא פרי שביעית זה ודאי לא פקא בשמיטה וכמו כל פירות השמיטה שקדושין אף בשנה השמיטה והבן.

בגמ' נדרים נמ' ע"ב שאמי שביעית דקרקע גרמה לו ובר"ן ומפרשים משא"כ ערלה וכלאי הכרם דערלה הזמן גורם וכלאים המין שמעורב גורם ומקשה בגמ' ממעשר דקרקע גרמה לו ומתרץ דמעשר דיגון גורם לו והנה כל הדבר צריך בחור ראשונה מ"ש דערלה זמן גרם לו וכי בשביעית אין הזמן גורם וצ"ל דעיקר הכוונה דבערלה האסור על האילן והפרי ולא על הקרקע ועל כן לא שייך ט מטול בגדולין דעיקר בטול בגדולין הייט שהקרקע מבטלת וכן גבי כלאי הכרם משא"כ שביעית דעיקר האסור בקרקע אף שבאבר ברש"י ב"ק דמשעת יצירה חיל הקדושה על הפירות שביעית מ"מ גם בקרקע כבר מתחלת הקדושה והארכתי בזה בגדרי שביעית,

ובענין מדש אם האסור על הקרקע או המטלה הנה בגמ' ב"מ גבי חיטין שזרען בקרקע ובר"ש דאין עומר מחיר מה שבקרקע חזינן דעיקר היתר (וממילא י"ל האסור) הוא מכח הפרי ולא הקרקע דמטאר דאתן אף שנרך ג"כ לקרקע מ"מ העיקר הפרי וכן הוא בחלה דאפי' גדל בחו"ל אם גנבל העבה בארי' חייב בחלה וע"כ דעיקר רק הפרי ולא הקרקע ובכורים אף שנרך ג"כ שהאדמה תהיה שלו מטאר בחום' ב"ב דכל עיקר החיוב על הגברא וכלל לא על הפירות.

שביעית. והוא אמרו יתעלה שדך לא תזרע, וכל מי שעבר על לאו זה לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעית. (סהר מיי, הלכות שמיטה פ"ל):

מצוה רכא שהזהירנו מעבודת אילן בשני שביעית. והוא אמרו יתעלה וכרמך לא תזמור, ומי שעבר על לאו זה חייב מלקות. לשון ספרי הזרע והזמיר בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה זרע וזמיר מיוחדים שהן עבודה בארץ ובאילן, וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שביעית. (שם, שם):

מצוה רכב הזהיר מלקצור מה שהצמיחה הארץ מעצמה בשנה שביעית כמו שנקצור בכל שנה. ובאור זה שאנחנו הוזהרנו

מצוה רל"א נראה דה"ה בחוב המוב מפסד שלא ישמע דהנה המנוך מקשה שלמה ימנע מלהלוות והרי יכול להלוות ע"מ שלא משמיטו השביעית ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה והמנחת חינוך תירץ על פי הנכור שור שכתב שאם אין הלוה מקיים להתנאי אפ"ה מחויב להלוותו וגראה שהחינוך חולק על זה וס"ל דמחויב להלוותו אבל רק כשהלוה מוכן לקבל התנאי שהרי פשוט שהמלוה רשאי להמתין כל מה שאפשר אבל הנכור שור ס"ל וכן משמע ברמב"ם פ"ט מהלכות שמיטה שהאיסור היא עצם המשאה הרעה שמפסד שהשמיטה משמט החוב ולכן מה שהמלוה דורש ועומד על התנאי הוא רק מפסד השמיטה וזה עצמו האיסור, ול"ע כשמלוהו ע"מ שיחזיר קודם השמיטה, עוד חידוש כתב החינוך שגם בזמן הזה דשמיטה דרבנן ג"כ בכלל הלאו מדאורייתא אם נמנע מהלוות מפסד שמיטה דרבנן וזה חידוש.

עוד מצינו בראשונים שאם הלוה הרי הבטחת המורה מפורשת שיתברך גם בזה העולם בכל טוב.

מעבודת ארץ ומעבודת האילנות בשנה השמיטה כמו שקדם זכרו, ומה שתצמיח הארץ ממה שזרע בה בשנה שישית והוא יקרא ספיח מותר לאכלו מן התורה בשנה שביעית אבל אינו מותר לקצרו אלא בשנוי. ועניגו ידוע, והוא אמרו את ספיח קצירך וגו' אינו רוצה שלא יקצור אותו כלל כי הוא כבר אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ואולם רוצה בו שלא תקצור אותו כמו שתקצור אותו בכל שנה אלא כמו שנקצור אותו דבר שהוא הפקר, ר"ל בלי הכנה ובלי תקון כמו שנבאר. (שם, שם):

מצוה רכג הזהיר מלקט מה שיצמחו האילנות מן הפירות בשנה ז' כמו שנאסוף פירותיהם בכל שנה, אבל נעשה אותו בשנוי להורות כי הוא הפקר. והוא אמרו ואת ענבי נזיריך לא תבצור, ובא הפירוש לא תבצור כדרך הבוצרים. מכאן אמרו חכמים תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצין אותן בחרבה, ואין דורכין ענבים בגת אבל דורך אותן בעריבה, ואין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו עם שלפניו במסכת שביעית. (שם, שם פ"ד):

מצוה רכד הזהיר מעבוד הארץ בשנת היובל, והוא אמרו לא תזרעו כמו שאמר בשמיטה שדך לא תזרע. וכמו שהשמיטה אסור בה בין עבודת הארץ בין עבודת האילן כך היובל ולפיכך אמר לא תזרעו על הכלל כולל ארץ ואילן. ומי שעבר על לאו זה לוקה. (שם, שם פ"י):

מצוה רכה הזהירנו מקצור ספיח בשנת היובל. והוא אמרו יתברך לא תקצרו את ספיחיה כמו שאסור השנה השביעית. (שם, שם):

מצוה רכו הזהיר מלקבץ פירות האילנות בשנת היובל כמו שנקבץ בשאר השנים. והוא אמרו לא תבצרו את נזיריה כמו שבארנו בשנה שביעית. ובספרא גם כן אמרו לא תקצרו לא תבצרו כמו שנאמרו בשביעית כך נאמרו ביובל. ר"ל כי הדין בשני אלו הלאוין אחד, ומשפטי מצות שמיטה ויובל אינן נוהגין אלא באי". (שם, שם):

מצוה רכז הזהיר שלא למכור בארץ ישראל מכירה קיימת. והוא אמרו והארץ לא תמכר לצמיתות, והתבארו משפטי מצוה זו בערכין. (שם, שם פי"ל):

מצוה רכח הזהירנו משנות מגרשי הלוים, והוא אמרו ושדה מגרש עריהם וגו', ואתה יודע לשון התורה שינתן ללוים ערים ומגרשים כלומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה מהם חוץ לשדות וכרמים כמו שהתבאר בסוטה (דף כ"ז:) ובאה האזהרה ללוים שלא לשנות אלו הגדרים שלא ישיבו העיר מגרש ולא המגרש עיר ולא השדה מגרש ולא המגרש שדה. והוא אמרו לא ימכר ובאה הקבלה שענינו לא ישונה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בעירובין. (מהר, הלכות שמיטה פרק י"ג):

מצוה רכט הזהירנו מעזוב הלוים והעלם מהם בנתינת חקיהם ושמחם ברגל. והוא אמרו השמר לך פן תעזוב את הלוי, לא תעשה. (רלא אמר טעם, הלכות חגיגה פ"ג):

מצוה רל הזהירנו שלא לתבוע משאות בשנת השמיטה אבל ישמטו כלם יחדו שנאמר שמוט כל בעל משה ידו ולא ינגש את רעהו, וזה אין חייבין בו מן התורה אלא בארץ ישראל בעת שתהיה שם שמיטת קרקע רוצה לומר היובל, ומדרבנן יתחייב כן בכל מקום ובכל זמן. ואינו מותר לנגש המשאת שעברה עליה השביעית אבל ישמט. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעית. (רלא אמר, הלכות שמיטה פ"ט):

מצוה רלא הזהיר מהמנע להלוות אל קצתנו מפני השמטה כדי שלא ישמטו החוב. והוא אמרו השמר לך פן יהיה דבר וגו'. ולשון ספרי השמר בלא תעשה פן בלא תעשה, כלומר שאלו שני לאוין בזה הענין בזה אחר זה לחזק. (שם, שם):

מצוה רל"ד עיין במנחת חינוך וכפוסקים שכתבו למלוה בפקן אם יש ללוה לפרוע לו מותר למחל והטעם לזה נראה שהאיסור דוקא כשמוכנו כדי לגערו.

ונראה שאם יש ללוה נכסים כל שהן שמותר לתובעו שהרי מן הדין בעל חוב גוזה מנכסיו ונריך למוכרם כדי לפרוע החוב ורק בלוה עני שאין לו מה למכור אסור לתובעו, וכן כשמבעו וכוונתו שילך וילוה מאיש אחר כדי שיוכל לפרוע גם כן נראה שמותר לתובעו ולא נאסר רק כשמובעו ואינו יכול לפרוע בשום אופן.

מצוה רל"ה הנוטל רבית נריך להחזיר ולמד מקרא דומי אחיך עמך ומהו על הרמב"ם שלא מנאה כמ"ע להחזיר רבית והנה אין לומר דהרמב"ם ס"ל דאין ענין להחזיר רבית רק הוא כמו גזל ודבר שאינו שלו שנריך להחזיר ואין בזה מלוה מיוחדת זה לא נראה כלל דפשוט שהמלוה קונה הרבית רק אמ"כ יש עליו מלוה להחזיר ולאיה הכי ברורה לזה דהיורשין מ"ל להחזיר ואם נאמר שלא קנה כלל הרבית גם יורשיו לא קנו וע"כ דיש לו בזה קנין ורק אמ"כ מלוה בפנ"ע להחזיר ומה מיושב קו' הקצות דמ"ש בכל בע"ח דקיי"ל ב"ד יורדין לנכסיו וברבית אין ב"ד יורדין לנכסיו והיא בע"ע ולהנ"ל החלוק פשוט דשם חייב להחזיר מכח דיינים שבין אדם לחבירו וכאלו יש לו דבר שאינו שלו ושעבוד נכסי' ושפיר ב"ד יורדין לנכסיו משא"כ ברבית שאין לו דבר שלו מחבירו רק מלוה יש עליו שיחזיר ואם אינו מחזיר אינו מקיים מלוה אבל לא שייך בזה שעבוד נכסים. אלא דעכשו היסוד דברבית קנה המלוה רק שיש עליו חוב להחזיר ב"ע דהרי קיי"ל כל מילתא דא"ר ל"ת א"ע ל"ת ומכח זה אין לו לקנות כלל הרבית, וחוב מלאחי שכבר הקשו כן. ואפ"ל דמכח הא דינא דאין היורשין חייבים להחזיר חזקן דלא הקפידה תורה על המעות שהם ביד המלוה רק על עצם עשיית הרבית ול"ע. והנה בהיסוד דנחילת שוחד קיי"ל שנריך להחזיר השוחד ואף היורשין נריכין להחזיר והוי כגזל ולל"ע דמ"ש מרבית דלא נחשב גזל וי"ל דיש חלוק ביניהם דרבית מלד בני אדם לחבירו הלא טוב עשה ולכן שפיר קנה רק מלד אדם לשמים לא טוב עשה ומה זה שייך לבניו אבל שוחד אינו גם מלד בין אדם לחבירו דהרי כאן מעוות הדין לחבירו ואף אם נתן שוחד שיחזיר דין אמת מ"מ הוא גורם לעוות הדין כמ"ש בתורה כי השוחד יעוור עיני חכמים ולכן לא קנה כלל וחייב להחזיר וכן גבי לא תחמוד דכתב הרמב"ד דאם הרבה רעים על חבירו עד שנתן לו החפץ נריך להחזיר היינו שיש בזה ג"כ מענין דבין אדם לחבירו ולא קנה כלל החפץ ולכן גבי אתנן אף שהוא עבירה מ"מ משמע בראשונים דחייב ליתן לו והטעם כנ"ל דבין אדם לחבירו שפיר הוי קנין וכן האומר לחבירו קרע כסותי או שבר כדי פטור מלשלם אף שעבר על איסור מ"מ לא עבר על בין אדם לחבירו ושפיר פטור.

מצוה רלב הזהירנו שלא למנוע צדקה והרחבה מאחינו מהאביונים אשר נדע עניים ויכלתנו להחזיק להם. והוא אמרו לא תאמץ את לבבך, וזה אזהרה מלקנות מדת הכילות ואכזריות. (שם, הלכות מתנות עניים פ"ט):

מצוה רלג הזהיר משלח עבד עברי ריקם כשיצא לחירות בסוף שש שנים אבל נעניקהו דבר מהונגו עכ"פ והוא אמרו וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם. וכבר התבארו משפטי ההענקה בפ"א מקדושין. (שם, הלכות עבדים פ"ג):

מצוה רלד הזהיר שלא לבקש המלוה מן הלוה כשנדע שלא יכול לפרוע. והוא אמרו לא תהיה לו כנושה. ובגמרא מציעא (דף עה: ה) מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו שנאמר לא תהיה לו כנושה. ובמכילתא לא תהיה לו כנושה שלא תראה לו בכל זמן. ודע שזאת האזהרה כוללת גם כן מי שיבקש חוב של רבית, וכן אמרו שמי שילוה ברבית עובר על לא תהיה לו כנושה כמו שאבאר במה שאחר זה. (משפטים, הלכות מלוה ולוה פ"ד):

מצוה רלה הזהיר מהלוות ברבית. והוא אמרו יתעלה את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, ושני לאוין אלו אמנם הם בענין אחד ובאו לחזוק וכדי שיהיה מי שילוה ברבית עובר בשני לאוין לא שהם שני ענינים כי הנשך הוא הרבית והרבית הוא הנשך. ובגמרא מציעא (דף ס' ע"ב) אמרו אי אתה מוצא נשך בלא תרבית ולא תרבית בלא נשך ולא חלקן הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין, ושם אמרו דאורייתא נשך ותרבית חדא מלתא היא, ושם אמרו השתא דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך קרי ביה הכי את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית ובנשך ומרבית לא תתן אכלך, הנה יהיה כל מה שילוה ברבית או כסף או פירות כבר עבר בשני לאוין מחובר אל שאר לאוין שבאו גם כן במלוה לחזוק גם כן, כי הנה נכפלה האזהרה זו בלשון אחר ואמר לא תקח מאתו נשך ותרבית, והתבאר בגמרא מציעא (דף ס"ב) שזה הלאו גם כן למלוה הוא, אבל אלו כלם לאוי יתירי כמו שבארנו בשרש ט' שהם כלם בענין אחד נכפל, והוא שיזהיר המלוה מהלוות ברבית. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי ממציעא. (שם, הלכות מלוה ולוה פ"ד):

מצוה רלו הזהיר הלוה שלא ללוות ברבית, והיה ההיקש שיהיה המלוה עובר כי הוא החוטא והלוה בלתי עובר כי הוא אינו רוצה בחמסו ושיהיה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה לא מי שנעשית לו האונאה, ולכן באה האזהרה גם כן ללוות ברבית והוא אמרו לא תשיך לאחיך, ובא הפירוש לא תנשך. ובבאור אמרו בגמרא

מצוה רל"ח הראשונים מקשים על מה שאמרו בגמ' דע"י שליח ליכא כל מלין והרי קי"ל שלוחו של אדם כמותו וברי"ב מתרץ דלאוכמו לא אמריק (ולע"ג ובאור) ותוס' רי"ד מתרץ דכיון דלא ראו הפועלים אם בעה"ב מלכתחילה לא היה דעתם לקבל השכר ע ביום וראיה הבאור ע"ד שבארנו במק"א דכל מלין הוי דבר של ממון ושייך ע מחילה אבל לשון הגמ' איע כ דאמר בעה"ב אין עובר לפי שלא שכרם, והראיה בה לפי מה שהארכתי במק"א דגבי ממון אין גדר עניין שליחות כבקדשים וגיטין וכיו"ב עד"מ שאלא לעכו"ם שיקנה עבורו אפן דוודאי דקונה אף שאינו בתורת שליחות ובאינו דבממון ליכא כלל דין שליחות ולכן האומר לחברו לא ושכור לי פועלים אף שמתחייב לשלם לפועלים מ"מ אין שייך לומר שיקרא שהוא שכרם מכח שליחות דלא נמצא ע"ז ענין שליחות ועד"מ לא שייך לומר שיקרא שחברו בזה בין אף שהוא שליחו וזהה עבורו לא שייך לומר שחברו הבזה והכן חה בבאור הגמ' לפי שלא שכרם ואין המיוב אלא על השוכר דוקא ולא על עצם המלאות דפועלים.

מצויה לפי שלא שכרם ואין המיוב אלא על השוכר דוקא ולא על עצם המלאות דפועלים.

מצוה רמ"ב יל"ע בחיסולמשכן כלי אוכל נפש כשהכלים אסורין מבליעת איסור אם יש איסור למשכנם כיון דאין יכול לעשות לעצמו אוכל נפש או דיימא דאיסור כיון שיכול לעשות לעכו"ם ובמרגוס כתב לכל נפש.

מצויה (דף ע"ה:) לוה עובר משום לא תשיך ומשום ולפני עור לא תתן מכשול, כמו שנבאר בזכרנו מצוה זו. (כי מלא, שם):

מצוה רלז הזהיר מהתעסק בהלואת רבית בין המלוה והלוה לא להיות ערב לאחד מהם ולא להיות עד עליהם ולא לכתוב ביניהם שטר במה שהסכימו עליהם מעניין הרבית, והוא אמרו לא תשימון עליו נשך. ולשון גמרא מצויעא (שם) ערב ועדים אינן עוברין אלא משום לא תשימון, ושם התבאר שהסופר והעדים והערב גם כן עוברים, ושם התבאר גם כן שזה הלאו שהוא לא תשימון עם היותו בא על האמצעיים רוצה לומר המתעסקים בענין ההוא הנה הוא כולל גם כן המלוה, ולכן היה המלוה ברבית עובר בששה לאוין, אחד מהם לא תהיה לו כנושה, והשני לא תתן לו בנשך, והשלישי ובמרבית לא תתן אכלך, והרביעי אל תקח מאתו, החמישי לא תשימון עליו נשך, הששי ולפני עור לא תתן מכשול, ושם אמרו ואלו העוברים בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים וחכמים אומרים אף הסופר על לא תתן לו ואל תקח ולא תהיה לו כנושה ולא תשימון ולפני עור לא תתן. ובגמרא (שם) אמר אביי מלוה עובר בכלן לוה עובר בלא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול ערב ועדים אינן עוברין אלא משום לא תשימון, והעובר על לאו זה אם היה רבית קצוצה הנה נוציא אותה ממנו ונחזירה למי שנלקחה ממנו. (משפטים, שם):

מצוה רלח הזהירנו שלא לרמות השכיר ושלא לאחר שכרו אצלנו. והוא אמרו לא תלין פעולת שכיר, וזה שאם היה שכיר יום הוא נובה כל הלילה באמרו עד בקר, ואם היה שכיר לילה הנה זמן פריעתו כל הלילה וכל היום ולא תבא השמש קודם שיפרעהו, והוא אמרו ביומו תתן שכרו וגו'. ולשון המשנה (מציעא ק"י:) שכיר יום נובה כל הלילה ושכיר לילה נובה כל היום, ואין זה שתי מצות אמנם היא מצוה אחת ובאו בה שני לאוין כדי להשלים דין המצוה, וזה שאנחנו באלו שתי הלאוין ידענו זמן הפרעון מתי הוא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בט' ממציעא. (קדושים, הלכות שכירות פי"ל):

מצוה רלט הזהירנו מלמשכן הלוים בידינו אלא במצות הדיין ובידי שלוחו, לא שנבא אנחנו בבית הבעל חוב ונמשכן אותו. והוא אמרו לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. ולשון משנה (מציעא ק"ג) המלוה את חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יכנס לביתו ליטול המשכון שנאמר בחוץ תעמוד, והוא לאו הניתק לעשה והוא אמרו השב תשיב לו את העבוט, וכן התבאר בסוף גמרא מכות (דף ט"ז). ודע שאם לא השיבו ולא קיים עשה שבו חייב מלקות ומשלם דמי משכון כמו שהתבאר בסוף מכות. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בתשיעי ממציעא. (פנא, הלכות מלוה ולוה פ"ג):

מצוה רמ הזהיר ממנוע המשכון מבעליו בעת שהוא צריך אליו אבל נשיב לו כלי יום ביום וכלי לילה בלילה, כמו שבא לשון המשנה (מציעא ק"ג) מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום, והאזהרה בזה לא תשכב בעבוטו. ולשון ספרי לא תשכב ועבוטו עמך אבל החזר לו מה שאי אפשר לו לעמוד בלעדיו מפני עניותו. והתבארו משפטי מצוה זו פ"ט ממציעא. (שם, שם):

מצוה רמא הזהיר שלא למשכן אלמנה בין עניה בין עשירה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה. והתבארו משפטי מצוה זו בתשיעי ממציעא. (שם, שם):

מצוה רמב הזהירנו מחבול כלים שעושין בהם בני אדם הכנת מזונותיהם כגון כלי הטחינה והלישה והבישול וכלי שחיטת הבהמות וזולת זה מה שיקבצהו שם דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר כי נפש הוא חובל. ונשאר שנבאר לך אמרם הנה (מציעא קט"ו) וחייב משום שתי כלים שנאמר לא יחבול ריחים ורכב, כי זה יבא לחשוב שהן שתי מצות וכל שכן באמרם וחייב על הריחים בפני עצמן, וענין זה המאמר כל מי שימשכן כלי שעושים בו אוכל נפש עובר על מצות לא תעשה כמו שהתבאר, ומי שימשכן כלים רבים כל אחד מהן עושין בו אוכל

נפש חייב על כל כלי וכלי כגון שימשכן כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי עשיית הפת, וזה מה שאין צריך לו באור שהוא כמו שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון שהוא עובר על כל בגד ובגד. ואמנם השאלה במי שחבל שני כלים בשניהם יחד יעשה אוכל נפש אם נאמר אחר שהאוכל אמנם תשלם עשייתו בשניהם הנה שניהם כלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד, או אחר שהם שני כלים יהיה חייב על כל אחד בפני עצמו, ובארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים ואע"פ שבהקבץ שניהם תעשה המלאכה כעין ריחים ורכב שלא תעשה הטחינה באחד לבדו. ולשון משנה (שם) לא יחבול ריחים ורכב. ולא אלו בלבד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש שנאמר כי נפש הוא חובל שחייב עליהם משום שני כלים לא שהן שתי מצות. ולשון ספרי בזה הענין אמרו מה ריחים ורכב מיוחדים שהן שני כלים ומשמשין למלאכה אחת וחייבין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כך כל שני כלים שמשמשין למלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. פירוש המאמר אף על פי שמשמשין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו כשעבר ומשכן ולקח ממנו יוציאהו מידו ויושב לבעליו ואם עבר ונשרף קודם שישיבהו לוקה, וכן הדין בבגד אלמנה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתשיעי ממציעא. (שם, שם):

מצוה רמג הזהיר שלא לגנוב איש מישראל, והוא אמרו בעשרת הדברות לא תגנוב. ולשון מכילתא לא תגנוב אזהרה לגונב נפש. ובגמרא סנהדרין (קף פ"ז) אמרו אזהרה לגונב נפשות מנין רבי יאשיה אומר מלא תגנוב רבי יוחנן אמר מלא ימכרו ממכרת עבד ולא פליני מר קא חשיב לאו דמכירה וכו' שלא יקיימו עליו העונש עד שיגנוב וימכור וכשעבר על שני לאוין אלו הוא חייב חנק כאמרו יתעלה וגונב איש ומכרו וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בא' מסנהדרין. (יתר, הלכות גניבה פ"ט):

מצוה רמד שהזהירנו שלא לגנוב ממון. והוא אמרו יתעלה לא תגנובו. ובמכילתא לא תגנובו הרי האזהרה לגונב ממון, והעובר על לאו זה הוא חייב לשלם מה שזכר הכתוב אם תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה או להשיב קרן לבד. ובספרא לפי שנאמר בגניבה שנים ישלם שמענו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר לא תגנוב על מנת למקט פירוש לצער הבעלים ולהכאיבן ואחר כן תשיבהו לו לא תגנובו על מנת לשלם ארבעה וחמשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי מקמא. (קדושים, הלכות גניבה פ"ט):

מצוה רמה שהזהירנו שלא לגזול מה שאין לנו בו זכות באונס והכרח. והוא אמרו לא תגזול. וכן בארו בעלי הקבלה לא תגזול כענין ויגזול את החנית מיד המצרי. והוא לאו הניתק לעשה. והוא אמרו והשיב את הגזילה ואפילו בטל את העשה אינו לוקה לפי שהוא לאו ניתק לעשה לתשלומין. שאם שרף את הגזלה או השליכה בים יתן מה שהיתה שוה. ואם כפר בה ונשבע לשקר מוסיף חומש ויקריב קרבן אשם כמו שיתבאר במקומו, וכן התבאר בסוף מכות (קף פ"ז). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי מקמא. (שם, שם פ"ז):

מצוה רמו הזהירנו שלא לגנוב תחום הארץ. והוא שנשנה תחום ובול שיהיה בינינו ובין זולתנו עד שיהיה אפשר למשקר שיאמר שקרקע זולתו הוא שלו, והוא אמרו (ספרי) והלא כבר נאמר לא תגזול ומה תלמוד לומר לא תסיג מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר שני לאוין יכול אף בחוצה לארץ תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל בארץ ללמד שבארץ עובר בשני לאוין ובחוץ לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול, הנה התבאר שלאו זה מיוחד בארץ ישראל. (שופטים, שם):

מצוה רמז הזהירנו במה שהוא אצלנו בעין שלא לעכב אותו ולא נתנהו לו. והוא אמרו לא תעשוק, וזה שהגנבה לקיחת מה שאצל אחר בתחבולה ובסתר, והזהרנו מהפועל ההוא באמרו לא תגנובו כמו שבארנו. והגזל הוא לקיחת מה שאצל אחר באונס ובהכרח ובמריבה כמו שיעשו הגוזלים בכרכים והזהרנו מזה הפועל באמרו לא תגזול, והעושק הוא שיהיה לזולת דבר בעין רוצה לומר קבלת ממון מחזיק בו ולא נתנהו לו באונס או בלא אונס אבל ברמיה והזהיר גם כן מזה הפועל באמרו לא תעשוק. ובספרא לא תעשוק עושק של ממון ואיזה זה הכובש שכר שכיר, וכן כל מה שדומה לו, ואמנם המשל בשכר שכיר בעבור שהוא חוב נמור עליך אף שהוא לא נתן לך מאצלו ממון ולא הניע לידך מצדו ממון עם כל זה אחר שבא לו אצלך בתורת חוב ידוע חייב. וכבר נכפלה האזהרה בו בענין זה ולקח דמיון זה הענין בעצמו, ואמר לא תעשוק שכיר עני ואביון ירצה בו לא תעשוק השכיר כי הוא עני ואביון כמו שאמר בו ולא תבא עליו השמש וגו'. ולשון ספרי לא תעשוק שכר שכיר עני ואביון הלא כבר נאמר לא תגזול מלמד שכל הכובש שכר שכיר עובר בלא תעשוק ולא תגזול ולא תלין ומשום ביומו תתן שכרו ושם אמרו בפירוש עני ואביון ממהר אני לפרוע על ידי עני ואביון, והעובר על העושק דינו ודין הגוזלן שוה אמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו. (קדושים, פגם, הלכות גזילה פ"ט):

מצוה רמח הזהירנו שלא לכחש החובות שנתחייבנו בהם והפקדונות אשר הופקדו אצלנו. והוא אמרו לא תכחשו ונתבאר שבממון הכתוב מדבר. ולשון ספרא לפי שנאמר וכחש בה ונשבע על שקר עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר לא תכחשו. וכבר ידעת שהכופר בפקדון פסול לעדות ואע"פ שלא נשבע לעברו על לאו לא תכחשו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שבועות. (קדושים, הפלאה הלכות שבועות פ"ט):

מצוה רמט הזהירנו מהשבע על כפירת ממון המוטל עליו. והוא אמרו ולא תשקרו איש בעמיתו, המשל בזה כי כשכפר בפקדון עבר על לא

מצוה רנ"ג יהודה שר הרמב"ן ועוד דלמע"ג דליכא מוקצה בקרקע ושמרות היינו דל"ל להחזיר המוקצה מו בטול מקח ומ"מ על הלקו עובר ולל"ע דל"כ ילקה ע"ז ג"כ דהא דאין לוקין על מוקצה דיכן לתשלומין אבל כאן דלא ניתן לתשלומין ילקה ואין לומר כיון דבעיקר הלקו ניתן לתשלומין ע"כ אין לוקין בשוס פעם זה אינו דהאוכל בתרומה אינו לוקה דניתן לתשלומין ומ"מ בהכלה דליכא ביה שום פרוטה לוקה דאין בה תשלומין ושמא י"ל דלמע"ג דל"ל להחזיר מ"מ כיון שיכול להחזיר ושוב לא יעבור ע"כ מיקרי ניתן לתשלומין אף שאינו מייב לשלם ול"ע.

הרמב"ם פסק דאין לוקין על לאו של מוקצה כיון שניתן לתשלומין וכתוס' ב"מ כתב דלוקין ול"ב אין שייך שילקה דבאופן דהחזיר מוקצה או מבטל המקח א"כ על מה ילקה הלא הוי רק דבר לא מעשה שאין לוקין ע"ז ואם באופן דפחות משתות הלא אמרו דמבל על המעות וא"כ כל האסור רק בדבר והאין לוקין על זה.

תכחשו וכשנשבע לשקר על כפירתו עבר על לא תשקרו. ובספרא לא תשקרו מה תלמוד לומר לפי שנאמר ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר ולא תשקרו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחמישי משבועות. ושם התבאר שמי שנשבע לשקר על כפירת ממון עובר בשני לאוין משום לא תשבעו בשמי לשקר ומשום לא תשקרו. (שם, שם):

מצוה רנ הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו בסחורה ובמקח ובממכר. והוא אמרו וכי תמכרו ממכר וגו' אל תונו איש את אחיו. ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ברביעי ממציעא. (סהר, הלכות מכירה פי"ח):

מצוה רנא הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו בדברים. והוא שנאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו ולא יוכל לעמוד מפני שיתבייש מהם כמו שתזכור פעולת נערותו ועשה תשובה מהם ותאמר לו מי העתיקך מהדבר הפלוני אל זה הענין הטוב, ובזה נאמר לא תונו זה אונאת דברים. ולשון ספרא אמרו ולא תונו איש את עמיתו זו אונאת דברים (אמור) שאם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים וכו' לא יאמר לו בכמה חפץ זה וכו' ואמרו גדולה אונאת דברים מאונאת ממון שבאונאת ממון נאמר אל תונו ובאונאת דברים הוא אומר ויראת מאלהיך. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בא' ממציעא. (שם, שם):

מצוה רנב הזהירנו מהונות הגר בדברים. והוא אמרו וגר לא תונה. ולשון מכילתא לא תונה בדברים. ונכפלה האזהרה ואמר לא תונה אותו. ובספרא שלא תאמר לו אמש היית עובד ע"ז ועכשיו נכנסת תחת כנפי השכינה. (משפטים, הלכות מכירה פי"ל):

מצוה רנג הזהירנו מהונות גר צדק ומהזיקו במקח וממכר. והוא אמרו ולא תלחצנו. ולשון מכילתא לא תלחצנו בממון. וכבר התבאר בגמרא מציעא (נ"ט:) שהמאנה את הגר עובר משום לא תונו איש את אחיו ומשום גר לא תונו והלוחצו עובר משום לא תלחצנו מוסף על האזהרה שהוא נכלל עם ישראל רוצה לומר אונאת ממון. (שם, שם):

מצוה רנד הזהירנו מלהשיב עבד שברח מחוץ לארץ לארץ ישראל לאדוניו ואע"פ שאדוניו ישראל אחר שברח מחוץ לארץ לא יושב לו, אבל ישחרר אותו ויכתוב עליו דמיו בחוב, והוא אמרו יתעלה לא תסגיר עבד אל אדוניו. והתבאר בגיטין (דף מ"ה) שבעבד שברח מחו"ל לא"י הכתוב מדבר שיהיה הדין בו שיכתוב שטר חוב בדמיו עליו ויכתוב לו גט חירות ולא ישוב לעבדותו בשום פנים להסתופפו במקום טהור הנבחר בקבוץ הנכבד, ושם התבארו משפטי מצוה זו. (מלכים, הלכות עבדים פי"ט):

מצוה רנה שהזהירנו גם כן מאונאת העבד הבורח אליו. והוא אמרו יתעלה עמך ישב בקרבך בטוב לו לא תונגו. ולשון ספרי לא תונגו זו אונאת דברים, כי כמו שהזהיר יתעלה לאו לאונאת הגר לחולשתו וגנותו הוסיף גם כן לאו שלישי באונאת העבד שהוא יותר חלוש הנפש ושפל יותר מן הגר שלא תאמר זה העבד לא יתבייש מאונאת דברים. ומבואר הוא שזה העבד שדבר בו הכתוב ודין הגר שהזהיר מאונאתו אמנם הם קבלו התורה על עצמם, והם גרי צדק. (שם, שם):

מצוה רנו שהזהירנו מעונות היתום והאלמנה שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון, והאזהרה הזאת כוללת שלא יענה אותם לא במאמר ולא במעשה. אבל ידבר עמם דברים טובים ורכים ויתעסק עמם בעסק ויתנו להם לחיות בטוב שמחים. ויכוין ההפלגה בזה כלו, ומי שיקצר בדבר מזה הנה עבר על זה. וכבר התבאר העונש על לאו זה, והוא אמרו יתעלה והרגתי אתכם. (משפטים, מדע הלכות דעות פי"ו):

מצוה רנז שהזהירנו מעבוד בעבד עברי בעבודה שיש בה ענוי גדול ושפלות כעבודת עבד כנעני. והוא אמרו יתעלה לא תעבוד בו עבודת עבד. ובספרא שלא יטול אחריך בלינטא ולא יטול לפניך כלים במרחץ, ולינטא היא מחצלת קטנה שיושב עליה כשיינע ויקחה העבד וילך בה אחר אדוניו. וכן כל מה שדומה לזה העבדות מוזהר להעבידם בעבד עברי, אבל יצוה במה שיצוה השכיר והאומן במה שהסכים עמו לעשות דבר מלאכה אחת,

והוא אמרו יתעלה כשכיר ותושב יהיה עמך. (סהר, הלכות עבדים פ"ל):

מצוה רנח שהזהירנו שלא למכור עבד עברי כמו שמכרו העבדים הכנעניים בשוה. וזה שיעמידוהו במקום שימכרו שם העבדים ויכריזו עליו יוסיפו בהן הקונים. לא יעשה זה בשום פנים אלא בהצנע ובדרך נאה. ולשון ספרא לא ימכרו ממכרת עבד שלא יעשה סמטא* (צ"ל סטמתא והוא סימן וחותם) ויעמידם על אבן הלקח, וזאת האזהרה כוללת בלא ספק אזהרה לגונב נפש מישראל שימכרהו שהוא ימכרהו בחזקה כמו שהוא עושה על עבד כנעני ויהיה עובר על אמרו יתברך לא ימכרו ממכרת עבד. וכבר קדם לזו זכרון זה, וכבר באר הכתוב שיהרג. ומשפטי מצוה זו עם שלפניה מבוארים בגמרא קדושין פ"א. (סהר, הלכות עבדים פ"ל):

מצוה רנט שהזהירנו מהעביד עבד עברי במה שאין לו צורך בו והיא הנקראת עבודת פרך. והוא אמרו יתברך לא תרדה בו בפרך. אבל נעבידהו בהכרח לעשות הפעולה ההיא שיצוה עליה. ולשון ספרי לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו החם לי את הכוס והוא אינו צריך לו, וכן כל מה שדומה לזה, ואמנם הביאו משל מן היותר קלה שבמלאכות והיותר נקלה מהם ועם כל זה אינה מותרת אלא בעת הצורך. (שם, שם):

מצוה רס שהזהירנו מהניח העכו"ם השוכן בארצנו להעביד עבד עברי שמכר עצמו בעבודת פרך. והוא אמרו יתעלה לא ירדנו בפרך לעיניך ולא נאמר אחר שזה עבד עברי עבר על נפשו ומכר את עצמו לעכו"ם נעזבהו וימצא מה שימצא ויעשה לו מה שיעשה אבל נצוה על העכו"ם הזה ונמנעהו מהעביד בו עבודת פרך. (סהר, הלכות עבדים פ"ל):

מצוה רסא הזהיר שלא למכור אמה עבריה לזולתנו. והתבארו משפטי מצוה זו בפ"א מקדושין. (משפטים, הלכות עבדים פ"י):

מצוה רסב הזהיר מענות אמה עבריה כשנקנה אותה אם נשאה, רוצה לומר שנחסר ממנה מזונה כסותה ועונתה על דרך הענוי וההכאבה. והוא אמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע. וזאת האזהרה תכלול כל מי שישא בת ישראל שלא יענה אותה בדבר מאלו הדברים על צד ההכאבה והצער. והוא אמרו באמה העבריה שהזהיר שלא למנוע ממנה שארה כסותה ועונתה כמשפט הבנות יעשה לה, הנה הודיענו כי משפט הבנות הוא שלא ימנע מהם שאר כסות ועונה. ואמרו במכילתא וכי מה למדנו במשפט הבנות מעתה, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד, ושם אמרו שארה אלו מזונות כסותה כמשמעה ועונתה דרך ארץ. (משפטים, הלכות פשעים פי"ד):

מצוה רסג שהזהירנו שלא למכור אשת יפת תואר אחר שבא עליה פעם אחת בבית אחר לקיחת העיר, ואם מכרה לוקה כמו שהתבאר במקומו, והוא אמרו והיה אם לא חפצתה בה וגר ומכור לא תמכרנה בכסף. (מי פסגת, הלכות מלכים פי"ח):

מצוה רסד הזהירנו מהתעמר באשת יפת תואר אחר שבא עליה. רוצה לומר שלא יעבידה ויניחה אצלו כשאר השפחות המשמשות כעבד. והוא אמרו לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. ולשון ספרי לא תתעמר לא תשתמש. הנה התבאר לך שאלו שני לאוין יזהירו משני ענינים חלוקים, וזה שהוא מזהיר מלמכרה לזולתו ומהשאירה גם כן אצלו על דרך העבדות אבל יעשה כמו שצוה יתעלה ושלחתה לנפשה. וכן בארו (סנהדרין פ"ה:) בגונב נפש באמרו והתעמר בו ומכרו, ואמרו משיכניסהו ברשותו וישתמש בו. והתבארו דיני אשת יפת תואר בראשון מקדושין. (פסגת, שם):

מצוה רסה הזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו. והוא אמרו לא תחמוד בית רעך. ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה. הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שנקח לעצמו הדבר שאנחנו חומדים אותו ממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים, הנה זה כלו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד. (ויקמא יפה, הלכות גזילה פי"ל):

מצוה רסו הזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מבוא לעשות תחבולה לקנותו, וזהו לשון האזהרה בזה הענין אמרו לא תתאוה בית רעך, ואין שני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר לקנות מה שיש לזולתנו, ולאו שני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד. ולשון מכילתא נאמר כאן לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו, ושם אמרו מנין שאם התאוה שסופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד מנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו. ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחד אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה, ואם התעסק באהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו כבר עבר שני לאוין לא תתאוה ולא תחמוד, ואם נמנע האיש ההוא מלמכור או להחליפו באהבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחהו באונס והכרח בחזק אהבתו בדבר ההוא בנפשו עובר על לא תגזול, הנה זה ההפרש בין לא תתאוה ולא תחמוד. (ויקמא, שם):

מצוה רסז הזהיר השכיר מאכול בשעת עבודתו (ע' ביד החזקה הל' שכירות פי"ב ה"ג ובהה"מ שם). מן הדבר שיעבוד בו כשיעבוד במחובר

מצוה רע"ד הנה מקשים קושיא גדולה מ"ש שומר שנריך להחזיר ואפי' מת נריכין היורשים להחזיר דהוי כגזל ומ"ש רבים דאף דנריך להחזיר הוא רק מלד מ"ע דשי אמיך אבל אין זה גזל ואין היורשין מייבין להחזיר ועיין במנ"א (פי' לעיל מצוה רל"ה) שהארכתי בזה ויותר נראה לומר דבלאו דלא תחמוד כתב הרא"ש דאין לוקין משום שמיתק לתשלומין מזיק דאם תמיד אפשר תמיכו והרבה עליו רעים עד שמכר לו אפילו שלאחוף מכר לו בגב שלא נריך להחזיר לו וה"ע דמשב כגזל כיון שהדרך שהגיע לידו ממון הוא עולה והוי כגחל תמיכו וכן שומר הוי כגחל משא"כ רבים דאין כאן שום גזל רק שאסרה התורה לכן א"ל כאן להחזיר הרבים, ועיין בתמב"ם שלא מנה מ"ע להשיב הרבים ועיין רמב"ן שהשיג (ולאה לעיל מצוה רל"ה) וכן גם אתמן משמע שקונה וא"ל להחזיר אף שיש איסור בדבר.

לקרקע. והוא אמרו והרמש לא תניף על קמת רעך, אמרו והרמש לרבות כל בעלי חרמש ובשעת חרמש כלומר בשעת הקציר לא תקצור לעצמך, וכבר נודע כי זה הכתוב בא בשכיר ואמר כי תבא ירצה בו כשנכנסת שכיר כמו שאמר התרגום ארי תתגר. וכן במציעא (דף פ"ז) אמרו אלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה. ושם התבארו משפטי מצוה זו. (פגא, הלכות שכירות פי"ב):

מצוה רסח שהזהיר השכיר שלא לקחת מהאוכל שיעבוד בו יותר מאכילתו. והוא אמרו ואכלת ענבים כנפשך שבעך וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי ממציעא ושם התבאר מה מותר לו לאכול ומה שאין לו רשות שיאכל ואם יאכלנו יהיה עובר על ואל כליך לא תתן. (שם, שם):

מצוה רסט הזהירנו מהתעלם מן האבדה אבל נקחה ונחזירה לבעלים, והוא אמרו לא תוכל להתעלם, וכבר בארנו (מ"ע ר"ל) באמרם במכילתא בענין האבדה נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ולא תעשה. ולשון הגמרא (מציעא ל"ג) השבת אבדה עשה ולא תעשה ובמשנה תורה כפל האזהרה בזה הענין ובא בו לאו, והוא אמרו לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים, ובספרי לא תראה זו מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר כי תפגע השב תשיבם זו מצות עשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני ממציעא. (שם, הלכות גזלה ואבידה פי"א):

מצוה רע שהזהירנו מהניח הנבוך במשאו לחוץ בדרך, אבל נעזור אותו ונפרוק ממנו עד שיתקן לשאת אותו ולהגביהו ומגביה עמו משאו אם על גבו אם על בהמתו כמו שהתבאר במשנה תורה, והוא אמרו וחדלת מעזוב לו. ולשון מכילתא וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב מצינו למדין שהוא עובר על עשה ולא תעשה. וכבר בא גם כן לאו נפרד בזה הענין באמרו לא תראה חמור שונאך. ובספרי לא תראה מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר כי תראה זו מצות עשה, וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני ממציעא. (פלא המשפטים, הלכות רוצח פי"ג):

מצוה רעא הזהיר מעשות עול במדת הארץ והמשקולות. והוא אמרו לא תעשו עול במשפט במדה וגו' ופירוש הפסוק לפי מה שבאה בו הקבלה לא תעשו עול במשפט זה המדה, והם אמרו בבאור ענין זה הלאו לא תעשו עול במשפט אם לדין הרי אמור אם כן למה נאמר במשפט מלמד שהמודד נקרא דיין, ושם אמרו במדה זו מדת הארץ רוצה לומר מדידתה וחלוקתה שיעשה בה כפי מה שיחייבוהו מופתי התשבורת מצדק המדות וידיעת האופנים האמתיים בהם, ולא יתעסק בזה במעשה דמיונים כי אין אמיתות להם כמו שיעשו רוב העם. במשקל בולל המשקולת והמאזנים. (קדושים, הלכות גזילה פי"ו):

מצוה רעב שהזהירנו מהיות המשקולות והמדות חסרת אצלנו בבתינו אע"פ שלא יעשה בהם מקח וממכר, והוא אמרו יתעלה לא יהיה בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה וכן איפה ואיפה. ולשון גמרא בתרא (דף פ"ט:) אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתירה בתוך ביתו ואפילו הוא עביט של מימי רגלים. ולא תחשוב שאמרו לא יהיה לך איפה ואיפה ולא יהיה לך אבן ואבן שהן שני לאוין. אמנם בא להשלים דיני המצוה עד שיפורשו מיני השיעור והם המשקל והמדה כאילו יאמר לא יהיה אצלך שני שיעורין לא במדידה ולא במשקל כמו שבארנו במצות עשה, ואמרו לא יהיה לך אבן ואבן לא יהיה לך איפה ואיפה הוא כמו אמרו לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך שהוא לאו אחד כולל מינים הרבה אשר בהם כולם ענין אחד בעצמו, ולא בהכפל הלשונות ירבו המצות כשיהיה ענין אחד כמו שהקדמנו בשרש תשיעי, וכבר קדם לנו כנון זה במצות לא תעשה, והוא אמרו לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור. (פגא, שם פי"ז):

מצוה רעג שהזהירנו מעשות עול בדין, הוא אמרו יתעלה לא תעשו עול במשפט. וענין לאו זה שלא יסתור הנדרים שנדרה תורה לחייב בדבר או לפטור ממנו. (קדושים, הלכות סנהדרין פי"ב):

מצוה רעד שהזהיר הדיין שלא לקחת שוחד מבעלי הריב ואפילו לדון אמת. והוא אמרו יתעלה ושחד לא תקח. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין. ובספרי לא תקח שוחד אפילו לזכות את הזכאי ולחייב החייב. וכבר התבארו דיני מצוה זו במקומות מסנהדרין. (ולאה המשפטים, שם פרק כ"ג):

מצוה רעה שהזהיר הדיין שלא לכבד אחד מבעלי הריב בענין הדין ואפילו היה גדול ונכבד ונשוא פנים לא

יסביר לו פנים בדין כשיבא לפניו עם בעל דינו ולא ישאל בעניניו וסיפורו. ואמר יתעלה לא תהדר פני גדול. ובספרי שלא תאמר עשיר הוא זה ובן גדולים הוא איך אביישנו לכך נאמר לא תהדר פני גדול. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות מסנהדרין ושבועות. (קדושים פרק, סנהדרין פכ"ג):

מצוה רעו שהזהיר הדיין שלא לירא מאדם מזיק גוזם ודובר עתק ולא יחתוך עליו הדין והאמת, אבל הוא חייב לחתוך את הדין ולא ישים לב במה שיקרה עליו מן ההיזק מן האיש ההוא. והוא אמרו יתעלה לא תגורו מפני איש. ולשון ספרי לא תגורו שמא תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצץ את נטיעותי תלמוד לומר לא תגורו מפני איש. (פלה הדברים, שם פכ"ג):

מצוה רעז שהזהיר הדיינין מחמול על עני בדין אבל ישוה בין עשיר לעני להכריחו לפרוע מה שהוא חייב לפרוע, והוא אמרו יתעלה ודל לא תהדר בריבו. וכבר נכפלה זאת האזהרה בזה הענין בלשון אחר. והוא אמרו יתברך לא תשא פני דל. ולשון ספרא לא תשא פני דל שלא תאמר עני הוא והואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות תלמוד לומר לא תשא פני דל. (ופלה המשפטים, הלכות סנהדרין פ"ב):

מצוה רעח שהזהיר הדיין כשידע שהוא אדם רשע ובעל עברות (והזהיר מהשים עצמו) להטות דינו. והוא אמרו יתעלה לא תטה משפט אביונך בריבו. ולשון מכילתא רשע וכשר עומדין בדין לפניך לא תאמר הואיל ורשע הוא אטה דינו תלמוד לומר לא תטה משפט אביונך בריבו אביון הוא במצות, כלומר אע"פ שאביון הוא במצות לא תטה דינו. (שם, שם):

מצוה רעט שהזהיר הדיין שלא לרחם על מי שיהרוג חבירו או חיסר בו אחד מאיבריו רוצה לומר בפרעון קנסות. שלא תאמר עני זה וחתך ידו או סימא עינו בלא כוונה ארחם עליו ואעשה לו צדקה בעונש. והוא אמרו יתעלה לא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי וגו'. (שופטים השוטרים, שם פ"ג):

מצוה רפ שהזהיר השופט מהטות משפט הגרים והיתומים. והוא אמרו יתעלה לא תטה משפט גר יתום. והנה כבר התבאר שמי שיטה משפט אחד מישראל עובר בלאו אחד. והוא אמרו לא תעשה עול במשפט. ואם הטה משפט גר עובר בשני לאוין ואם היה גר יתום עובר בשלשה לאוין. (פלה, שם פ"ב):

מצוה רפא הזהיר השופט שלא לשמוע אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דינו. והוא אמרו לא תשא שמע שוא, שברוב יהיו בעלי דין שלא בפני בעל דינם והזהיר השופט משמוע אותם הדברים, כדי שלא תכנס לנפשו צורת הדברים אין יושר להם ולא אמתות. ולשון מכילתא לא תשא שמע שוא אזהרה לדיין שלא ישמע מבעל דין עד שיהיה בעל דינו בפניו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין עד שיהיה חבירו עמו, ולהזהיר מזה הענין אמר מדבר שקר תרחק כמו שנתבאר ברביעי משבועות (דף נ"ח). ובכלל לאו זה גם כן אמרו אזהרה למספר לשון הרע והמקבלו ומעיד עדות שקר כמו שהתבאר במכות (דף כ"ג). (ופלה המשפטים, הלכות סנהדרין פכ"ל):

מצוה רפב הזהיר השופט שלא לנטות אחרי רבים כשתהיה התוספת איש אחד לבד, ובאור זה כי כשתהיה המחלוקת בין הדיינין בחוטא ואמרו קצתם שהוא חייב מיתה וקצתם שהוא פטור והיו המחייבין יותר ממזכין במנין איש אחד הנה אינו מותר להמית החוטא ההוא, והזהיר האל את הדיין מהמית אותו עד שיהיו המחייבין יותר מן המזכין שנים. והוא אמרו לא תהיה אחרי רבים לרעות רוצה לומר לא תמשך אחרי איזה רוב שקרה במשפט מות וזה ענין יחדו לרעות. ולשון מכילתא אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין שומע אני יהא חייב תלמוד לומר לא תהיה אחרי רבים לרעות. ושם אמרו הטייתך לטובה על פי אחד ולרעה על פי שניים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו ברביעי מסנהדרין. (שם, שם פ"ט):

מצוה רפג הזהיר הדיין מהטות לדעת דיין אחד על צד ההשען אליו בחיוב החייב או זכות הזכאי מבלתי שיהיה הדבר מובן אצלו לפי הקשו ושכלו מהקדמות התורה, והוא אמרו לא תענה על ריב לנטות, רצה בזה לא תבקש בריב הנטיה והוא שתטה עם הרוב או עם הגדולים ושתשתוק במה שיש בנפשך בדין ההוא. ולשון מכילתא לא תענה שלא תאמר בשעת מנין די בשאהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך יכול אף דיני ממונות כן תלמוד לומר אחרי רבים להטות. ומזה הלאו גם כן האזהרה למלמד זכות שלא יחזור וילמד חובה לאמרו לא תענה על ריב, וכן מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה וכן אין מתחילים מן הגדול, כל אלו הדברים אמנם נלמדו מאמרו

מצוה רפ"ב הנה מצו נלמו בפ"ע שלא ילכו מיי נפשות מס אמר מטה הכף לחוב רק נרין שמיס שיטו והנה פלא דמדות נמנה זה למנוה בפ"ע הלא זה דין ולא מצוה היינו שאם הדין שלא מיטו מיב ממילא אין ליך אחר הרוב ואם ילכו אחר הרוב ויפסקו מיב יטו הדין ויעברו בלמו דהטיית הדין אבל מה שייך זה לל"ת בפ"ע, ולולא דמיקתפינא הו"א דבאמת בכל התורה אזלינן בת"ר וגם כאן אם הרוב ממיבין הוא מיב ואפ"ה אמרה תורה שלא נלך אחר רוב של אחד לכן אם ב"ד ילך אחר רוב לא יעבור על ל"ת דהטיית דין דרוב אומר כן רק בל"ת הנ"ל דאחרי רבים לרעות ואם שגיאי ה' הטוב יכפר.

מצוה רפ"ה נ"פ דוקא בדבר שאין ע"ז עדות אבל בגון בלסורין שכתב הט"ז דהא דעד אחד נאמן לאו מגדר עדות מ"מ י"ל דאם אמר שקר לא עבר ע"ז דאין זה גדר עדות וכמנ"מ לא כתב כן.

מצוה רפ"ט בגמ' ור"מ דהורג טריפה פטור דאשיב כמת ול"ל דמדוע הורג גוסס מיב ול"ל דאמי המס דימות אבל עדיין מיט מת משא"כ טריפה ול"ב דמ"ש ושו"ק דהא גמ מיקון קי"ל היכא דבלאו הכי מיתבר פטור כגון זורק מן על כלי שנפל לו יקבר עשרה על קפקל ואם ע"י הראשון היה נשבר ואילו הכוהו עשרה בנ"ל מיב אפי' בה אמר זה משום שקירב מיתתו ול"ל דמקון הוי המזק על שוי דאפן וכיון דשבר אין לו שום ערך משא"כ מיתה דכל רגע שנטל אשיב רולא כיון דבטל מיותו מרגע זה ואין להקשות דמ"מ מיולא ליהרג והורגו דפטור אף שקילר מאיי אמי המס דמאויב כל רגע למות ולא איך אפי' קילור מיו בה.

לא תענה על ריב כמו שהתבאר בפ"ד מסנהדרין (דף ל"ז) ושם התבארו משפטי מצוה זו. (משפטים, הלכות סנהדרין פ"ו):

מצוה רפד הזהיר בית דין הגדול וראשי ישיבה שלא למנות דיין אדם שאינו חכם בחכמת התורה בעבור מעלות אחרות שיהיו לו וימנו אותו בעבורם, הנה הוא מוזהר מזה, אבל לא תביט התורה במנוי זולת לחריצות האיש בחכמת התורה והיותו יודע צווייה ואזהרותיה והנהגתו וחזקתו במעשים טובים והנאותים לזה, והזהירה ממנות ממונה בעבור מעלות אחרות, והוא אמרו לא תכירו פנים. ולשון ספרי לא תכירו זה הממונה להושיב הדיינין, רוצה לומר שזאת האזהרה אמנם לאיש שימנה הדיינים על ישראל שהוזהר שלא למנותם בעבור מה שהקדמנו, שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דיין איש פלוני גבור או יודע בכל לשון אושיבנו דיין נמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו בקי לכך אמר לא תכירו. (ספרי, שם פי"ג):

מצוה רפה הזהיר מהעיד עדות שקר. והוא אמרו לא תענה ברעך עד שקר, ונכפל זה במקום אחר ובלשון אחר והוא עד שוא, והעובר על לאו זה כבר גזרה עליו התורה ואמרה ועשיתם לו כאשר זמם. ולשון מכילתא לא תענה ברעך אזהרה לעדים זוממין, ובזה הלאו גם כן מלקות כמו שהתבאר בריש מכות (דף ג:) (יפה, הלכות עדות פי"ז):

מצוה רפו הזהיר הדיין שלא לקבל עדות בעל עבירה ומעשות דבר על פי עדותו. והוא אמרו אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. ובא הפירוש אל תשת חמס עד לחוציא החמסנים והגזלנים שהם פסולים לעדות שנאמר לא יקום עד חמס באיש. והתבארו משפטי מצוה זו בפ"ג מסנהדרין. (משפטים, שם פי"ו):

מצוה רפז הזהיר הדיין שלא לקבל עדות הקרובים קצתם על קצת. והוא אמרו לא יומתו אבות על בנים. ובא הפירוש המקובל בספרי שלא יומתו אבות בעדות בנים ובנים בעדות אבות, והוא הדין לדיני ממונות ואמנם זכר לנו בדיני נפשות על צד הנזמא שלא נאמר אחר שזה אבוד נפש לא נחשוד הקרוב בו אבל נעשה בעדותו אחר שעדותו לאבוד נפש קרובו הוא ואין זה מקום לחשדו, ולפיכך לקח למשל הראשון שבקרובים וגדול האהבה והוא אהבת אב לבן והבן לאב. והנה יאמר אחר שאין מקבלים עדות אב על הבן ואפילו לחייבו מיתה לא כל שכן שאר הקרובים שלא יקובלו. וזה גזרת הכתוב אין לה טעם בשום פנים. והתבארו משפטי מצוה זו בפ"ג מסנהדרין. (פגלא, שם):

מצוה רפח הזהיר הדיין שלא לחתוך הגדרים* או לחייב ממון בעדות עד אחד ואפילו היה בתכלית הכשרות. והוא אמרו לא יקום עד אחד באיש לכל עון, ואמר (שמות מ') לכל עון הוא דאינו קם אבל קם לשבועה. והתבארו משפטי מצוה זו בפ"ט מסנהדרין. (שופטים, שם פי"ה):

מצוה רפט הזהיר הדיין שלא להרוג נקי וזכאי. והוא אמרו לא תרצח. (יפה, הלכות רוצח פי"ל):

מצוה רצ הזהיר הדיין שלא לחתוך הגדרים באומד הדעת החזק ואפילו היה קרוב לאמת כגון שאדם ירדפהו שונאו להרגו להנצל ממנו יכנס בבית אחד והרודף יכנס אחריו ונכנסו אחריו ומצאו הנרדף נהרג והוא מפרפר ושונאו שהיה רודפו עומד עליו והסכין בידו ומנטף דם הרי זה הרודף לא יהרגוהו סנהדרין על צד חתוך הגדר אחר שאין עדים מעידין עליו שראו ההריגה, ובאה האזהרה בתורה מהרוג זה, והוא אמרו ונקי וצדיק אל תהרוג, ובמכילתא אמרו ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ואמרו ישראל הוא בן ברית הוא אם הרגת אותו תהרג והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם ביד ההורג שומע אני יהא חייב תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג. ולא תרחיק זה ותפלא מזה הדין. כי הדברים האפשריים מהם קרובי האפשרות ומהם רחוקי האפשרות ומחם אמצעיים בין זה לזה ולאפשר רוחב גדול ואילו התירה תורה לחתוך דיני נפשות באפשר הקרוב מאד שאפשר שיהיה קרוב מהמציאות כגון זה שהמשלנו היינו חותכין הגדר במה שהוא רחוק מזה מעט ובמה שהוא רחוק מאד ג"כ עד שיחתכו הגדרים וימיתו האנשים במעט אומד לפי דמיון הדיין ומחשבתו ולכן סגר יתעלה את הפתח ואמר שלא יחתוך גדר העונש אלא כשהיו העדים מעידים שהם ידעו בודאי שזה עשה המעשה ההוא בלא ספק ובלא דמיון

כלל, וכאשר לא נתתוך הנדרים בדמיון חזק מאד הנה תכלית מה שיהיה שנפטור החוטא, וכאשר התכנו הנדרים בדמיון ובאומד הנה פעמים נהרוג נקי. וכן כשהעידו שני עדים עליו בשתי עבירות בכל אחת מהן דין מיתה כגון אחד משניהם לבדו ראה אותו עובר על אחת והאחד ראה אותו עובר על אחרת הנה לא יהרג, והמשל בזה כגון שהעיד עליו עד אחד שהוא עשה מלאכה בשבת והתרו בו והשני יעיד עליו שעבד ע"ז והתרה בו, זה לא יסקל, אמרו ז"ל אחר מעידו עובד לחמה ואחד מעידו עובד ללבנה שומע אני יצטרפו תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג. (ומלה המשפטים, הלכות סנהדרין פ"ב):

מצוה רצא שהזהיר העד מדבר בדין שהעיד עליו ואע"פ שהוא חכם ויודע הוא לא יהיה עד ודיין וטוען אבל יעיד במה שראה וישתוק והדיינין יעשו בעדותו לפי מה שיראה להם ובאה האזהרה שלא לדבר בדבר נוסף על העדות, וזה בדיני נפשות לבד, והוא אמרו יתעלה ועד אחד לא יענה בנפש למות וכפל האזהרה בזה ואמר לא יומת על פי עד אחד כלומר לא יומת בטענת העדים. ובסנהדרין אמרו ועד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה, ובארו טעם זה משום דהוי כנונע בעדותו, ובדיני נפשות לבד אסור ללמד לא זכות ולא חובה. (מספר, הלכות עדות פ"ב):

מצוה רצב שהזהירנו מהרוג מחוייבי מיתה כשנראה שכבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לבית דין אבל נביאהו לבית דין בהכרח ונעיד עליו כעדים לפנים ונהיה אנחנו עדים לבית דין והם ישפטו עליו במה שיהיה חייב, והאזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו לא יומת הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט. ולשון מכילתא יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה. ואפילו היה בית דין הגדול הם שראוהו הורג והם כלם עדים תבא העדות אצל בית דין אחר ואחר ידגוהו. ובמכילתא הרי עדה שראו באחד שהרג את הנפש יכול יהרגוהו תלמוד לומר על עמדו לפני העדה עד שיעמוד אצל בית דין. (שם, הלכות רוצח פ"ב):

מצוה רצג שהזהירנו שלא לחוס על הרודף, ובאור זה כי מה שזכרנו במצוה שלפני זאת מהציל החוטא שלא יהרגוהו העדים עד שידינו אותו בית דין אמנם הוא כשעבר ועשה המעשה שיתחייב עליו מיתה והשלים אותו. אמנם בעת השתדלותו ובקשו לעשות אז יקרא רודף וחובה עלינו למנעו מעשותו מה שלבו מתאוה ונצר לו כדי למנעו מן העבירה, ואם לא רצה לשמוע אלינו נלחם בו, ואם יכולנו למנעו בחסור אחד מאיבריו כגון שנחתוך ידו או רגלו או נסמא עינו הנה זה הוא הקודם, ואם לא היה אפשר למנעו אלא באבידת נפש הנה יהרג כדי שלא יעשה מעשה הרע ההוא. ובאה האזהרה שלא לחוס עליו ומהמנע להרגו והוא אמרו בוקצותה אף כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי הוא בוקצותה. וזה שאמרנו שיהרג הרודף אינו בכל מי שישתדל לעשות איזו עבירה ואמנם הוא באחד הרודף אחר חבירו להרגו ואפילו היה קטן או הרודף אחר אחת מן העריות לנלות ערותה ובתנאי שיהיה בן תשע ויום אחד, ומבואר הוא כי הזכר הוא בכלל העריות, ואמרו צעקה הנערה ואין מושיע לה הא יש לה מושיע צריך להושיעה בכל מה שתוכל, והשוה בין רודף אחריה ובין רודף אחר חבירו להרגו ואמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו'. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ח מסנהדרין. (מגן, שם):

מצוה רצד הזהיר מענוש האנוס על חטאו אם עשאו אחר שהיה אנוס על המעשה. והוא אמרו ולנערה לא תעשה דבר. [ובסנהדרין אמרו אנוס רחמנא פטריה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר]. (שם, שם):

מצוה רצה הזהיר מקחת כופר מן ההורג בשוגג כדי שנפטור אותו מנלות אבל יגלה על כל פנים. והוא אמרו לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו. והתבארו משפטי מצוה זו במכות. (מספר, הלכות רוצח פ"ד):

מצוה רצו הזהיר מקחת כופר מן ההורג במזיד אבל יהרג על כל פנים. והוא אמרו לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במכות. (שם, שם פ"ב):

מצוה רצז הזהירנו מלהתרשל בהצלת נפש אחד כשנראהו בסכנת מות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו כמו שהיה טובע בנהר ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו. או יהיה לסטים משתדל להרגו ונוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזק, ובאה האזהרה באמרו לא תעמוד על דם רעך. וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו גם כן זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אבד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת. וכבר בא בזה הענין גם כן אם לא יניד ונשא עונו. ולשון ספרא מנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך, ומנין שאם ראית אותו טובע בנהר או חיות או לסטים באין עליו שאתה חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך. ומשפטי מצוה זו כבר התבארו בסנהדרין. (קדושים, הלכות רוצח פ"ב):

מצוה רצח הזהירנו מהניח המוקשים והמכשולות בארצנו ובבתינו כדי שלא ימותו בהם בני אדם. והוא אמרו ולא תשים דמים בביתך. ולשון ספרי ועשית מעקה זו מצות עשה, ולא תשים דמים זו מצות לא תעשה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"א משקלים ובסדר נזיקין. (מגן, שם פ"ב):

מצוה רצט הזהיר מהכשיל קצתנו את קצתנו והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר נפתה בו, ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תישרהו על הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר, והוא אמרו ולפני עור לא תתן מכשול. ולשון ספרי למי שהוא סומא בדבר ונוטל עצה ממך אל תתן לו עצה שאינה הוגנת.

מצוה רצ"ט יש להביא ראיה לשיטת הפוסקים דהיכא דהוא איסור אסור בדבר ליכא לפנ"ע דל"ל היכא מוכח בגמ' פסקים כב' בחבר מן המי אסור להושיט לנכרי משום לפנ"ע ומוכיח בגמ' דמותר בהנאה וילמא איירי בתפרכסת דנב"י אסור ולישראל שרי [והיא קו' הפלפי סי' כ"ז] ולהג"ל מיושב דל"ל ליכא לפנ"ע.

יל"ע בהא דאסור יין להושיט לנזיר ואמרה"ם לב"י אם דוקא כשהלה מבקשו לשתות או אפילו כשאומר שנגרך לו לדבר אחר ונתן לו והוא שתה ואם נאמר דדוקא כשלוקחו לשתות א"כ בפיקא שאינו יודע למה הלה לוקחו אם הוה מכשול או לא לכאורה הוה פפיקא דאוריתא ועיין רש מן מעמידין דאין מוסרין בהמה משום רביעה ורש"י דב"י מחבר עליה ומשום לפני עור ובמומ' דהוי דברי סופרים ול"ל כ"ל כיון דהוא ספק למה לקחו גם יל"ע בתן מכשול באסור דרבנן אם עבר לפנ"ע מה"ת דמ"מ הכשיל אסור ובלוי בפלוגתת בה"ג ור"מ ורמב"ן בגדר לא תסור אם אסור מה"ת או דרבנן ול"ע.

מצוה ש' יל"ע אם המובל בעצמו לוקח ועיין בקונטרס הסמיכה שרצה לחדש מלקות בחטטים וכתב שם ד"ל דרק דרך כפיה אסור אבל כשטמן רשות מותר אולם בריב"ש מבואר דאפי' נתן רשות אסור ומ"מ היה המנהג להלקות בעיו"כ ול"ל דלעולם שרי כמו נמות ולכן לעולם מיקון תשובה מותר אולם דרך שפוק אסור ומ"מ יל"ע בהלקה עצמו אם מיב מלקות דעיקר הלאו נאמר כשהלקה אחר וג"כ גרמה לומר דלהבטל בעצמו אינו רשאי דאין הגוף שלו שיהבטל ט כמ"ש הראשונים אבל הלקאה ללא סבלה שמא מותר ולל"ע.

ולאו זה כולל ג"כ מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא האיש ההוא לעון ובעזרתו הכשילו וחזר עור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה, ומאלו הפנים אמרו במלוה ולוה ברבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול, כי כל אחד משניהם עזר את חבירו והכין לו להשלים העבירה, ודברים רבים מאד מזה המין יאמרו בהן עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ופשטיה דקרא כמו שזכרנו תחלה. (קדושים, שם פ"ג):

מצוה ש שהזהיר הדיין מהכות החוטא הכאות גדולות ממיתות, ובאור זה שכל המחוייב מלקות הנה תכלית מה שילקה ארבעים חסר אחת כמו שבא בקבלה שלא יכה אדם עד שישער ההכאה באדם המוכה לפי כחו ושניו ומזגו וצורת גופו אם יכול לסבול הכאת העונש כלו יוכה ואם לאו יוכה כפי שיעור סבלו לא פחות משלש הכאות, אמרו כדי רשעותו במספר, ובאה האזהרה מהוסיף בהכאתו ואפילו הכאה אחת נוספת על השערת הדיין שיוכל לסבול. והוא אמרו כדי רשעתו במספר ארבעים יכנו לא יוסיף. ולשון ספרי אם הוסיף עובר בלא תעשה אין לי אלא שמוסיף על הארבעים מנין על כל אומד ואומד שאמרוהו בית דין תלמוד לומר לא יוסיף פן יוסיף. ומזאת אזהרה היא אזהרה מהכות כל איש מישראל, אם החוטא אנו מוזהרין שלא להכותו שאר כל אדם לא כל שכן. וכבר הזהירנו מלרמוז להכות אפילו לא יכה אמרו (סנהדרין י"ח:) כל המגביה ידו על חבירו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך. (פנת, סנהדרין פט"ז):

מצוה שא הזהיר מהיות רכיל. והוא אמרו לא תלך רכיל בעמך, אמרו (ספרא) לא תהא רך בדברים לזה וקשה לזה. דבר אחר שלא תהא כרוכל שטוען דברים והולך, ובכלל לאו זה אזהרה מהוצאת שם רע. (קדושים פסיו, מדע הלמים דעות פ"ז):

מצוה שב הזהיר משנוא קצתנו את קצתנו. והוא אמרו לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרי לא אמרתי אלא שנאה שבלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו אינו עובר על זה הלאו אבל על לא תקום ולא תטור, ועובר על עשה והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא חזק יותר מן הכל. (שם, שם):

מצוה שג הזהיר שלא לבייש קצתנו את קצתנו וזהו הנקרא מלבין פני חבירו, ואזהרה שבאה בזה הוא אמרו הוכח תוכיח את עמיתך ונו'. ובספרי מנין שאם הוכחתו ארבע וחמש פעמים שיחזור ויוכיח תלמוד לומר הוכח תוכיח יכול אפילו אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא, אמנם הפשט הוא שהזהיר שלא תחשוב לו עון ותזכרהו. (שם, שם פ"ז):

מצוה שד הוא שהזהיר שלא לנקום קצתנו מקצתנו, והוא שתעשה מעשה אחד ולא תסור מלחפש אחריו עד שתגמלהו כמעשהו הרע אשר יביאהו כמו שהביאך, והזהיר מזה באמרו לא תקום. ובספרא עד היכן הוא כחה של נקימה אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו ולמחר אמר לו השאילני קרדומך ואומר לו לא אשאילך כדרך שלא השאלתני מגלך לכך נאמר ולא תקום, ועל זה הדמיון ההיקש בכל הענינים. (שם, שם):

מצוה שה הזהירנו שלא לנטור ואע"פ שלא נשלם לו גמול, והוא שנזכור לו העון שחטא החוטא. והוא אמרו לא תטור. ולשון ספרא עד היכן הוא כחה של נטירה אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו ולמחר

מצוה שי"ח הנה בגמ' שבת נחלקו אם יש לו שלש שערות בהרת ותלש אחד אם חייב כיון דעכשיו נשאר עדיין טמא ורק דמהני אם יתלשו האחרים שיטהר ומחלוקת אם חייב ע"י כפ' הזורק והנה מבואר מזה דתולש סימני טהרה הוא דוקא אם מיקן שיהא טהור על ידי זה אבל אם בין כך טמא אין בזה חיוב ולפי"ז יל"ע בתולש בה"ז דלא שייך דין נגעים אם חייב ומה דיהא שייך כשיטא גובל שוב דמיא למה שנחלקו בזה שמתקן לאחר זמן, וע"ע לקמן.

עיין לעיל מה שהוכחנו דהאסור דוקא שע"כ נטהר ומה מוכן הגמ' שבת דף קל' שאי דאם בחילה הבהרת חשוב דבר שאינו מכוון ותמוה דהרי מכוון לקנות הבהרת רק אינו מכוון לאסור וזה ל"מ דבר שאין מכוון רק כשאין מכוון לעצם המעשה והנ"ל א"ש כיון דכל האסור רק כשמכוון לטהר וכשאין מכוון לזה ליכא אסור אך נ"ע דשם איתא דהאסור לאו דוקא על נגעים טמאים רק גם על נגעים טהורים וברש"י שזה נלמד מספרי וא"כ ע"כ שהאסור ל"ד מה שמטהר עצמו ועי"ב.

מצוה שי"ב בארנו דדוקא כשייך לומר שהשני טפף ג"כ על המלוה רק אז עובר ומה מוכן הא דאי בגמ' היינו בשמיי ילקה משום בל תוסיף עי"ש ומדוע לא מקשה על מקנת ריב"ז ליטול לוב כל שנעה בחדינה הגם די"ל פשוט דכיון דמקדש מופר א"כ ההוספה רק במקום ולא מקרי בל תוסיף אמנם לפי הנ"ל אפ"ל פשוט עפ"י דאי בגמ' דגבי לוב הלילות מפסיק מהימים משא"כ בשוכה ולכן דייקא אמרו היינו בשוכה הייט שיש קצר בין זה לבין השנעה הקודמים ונמצא שיש שמונה ימים משא"כ לוב דמפסיק לילות לא שייך בל תוסיף דשוב אין לו קצר ועד"מ מי שמפענה אחר יו"כ או יו"ט דרבנן אחר יו"ט דליכא בזה בל תוסיף.

אמר לו השאילני קרדומך ואומר לו הילך ואיני כמותך לכך נאמר ולא תטור. (שם, שם):

מצוה שן הזהירנו שלא נקח קן צפור בעת הצידה האם והבנים. והוא אמרו לא תקח האם על הבנים, וזה הלאו ניתק לעשה והוא שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, וכל זמן שלא יהיה אפשר לשלח ולקיים עשה שבה כגון שמתה האם קודם שישלחנה לוקה, וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף חולין. (מצא, קדושה הלכות שחיטה פי"ג):

מצוה שן הזהיר מלגלח שער הנתק. והוא אמרו ואת הנתק לא יגלח. ולשון ספרא מנין לתולש שיר הנתק לא יגלח. (מורא, הלכות טומאת צרעת פי"ח):

מצוה שח הזהירנו מלקוץ סימני צרעת או לכוותה עד שישתנו מראיה. והוא אמרו השמר בנגע הצרעת. ולשון ספרי השמר בלא תעשה. ולשון המשנה התולש סימני טומאה והכוה את המחיה עובר בלא תעשה. והוא לוקה כמו שבארנו. (מצא, שם):

מצוה שט הזהירנו מעבוד ומזרוע בנחל איתן שערפה בו העגלה. והוא אמרו אשר לא יעבד בו ולא יזרע, והעובר על לאו זה לוקה. ובמכות (דף כ"ב) כשזכרו מחוייבי מלקות אמרו והא איכא זורע נחל איתן ואזהרתיה מהכא אשר לא יעבד בו ולא יזרע. הנה כבר התבאר שהוא לאו אחד ושהוא במלקות, וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף סוטה. (שופטים, הלכות רוצח פי"ב):

מצוה שי שהזהירנו מהחיות המכשף. והוא אמרו מכשפה לא תחיה, וכשנמחול לו אנחנו עוברים על מצות לא תעשה, לא שבטלנו בו מצות עשה לבד, ויהיה כאילו מחלנו לאחד ממחוייבי מיתת ב"ד (משפטים, הלכות סנהדרין פי"ד):

מצוה שיא הזהיר החתן מצאת מביתו שנה אחת כלה לטורח מהטרחים לא לצאת בצבא ולא לזולתו אבל נסלק ממנו כל טורח וכל משא שיהיה חייב בהם לעזוב אותם כל השנה. והוא אמרו ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו. ובגמרא סוטה לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספק מים ומזון תלמוד לומר ולא יעבור עליו [לכל דבר, יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה תלמוד לומר עליו עליו אי אתה עובר אבל אתה מעביר לאחרים וכי מאחר דנפקא ליה מלא יעבור עליו לא יצא בצבא למה לי לעבור בשני לאוין. וכבר בארנו בשרש ט' שלא כל מה שיתחייבו עליו שני לאוין יהיו שתי מצות. ודע כי החתן עצמו מוזהר מלצאת מביתו בסחורה כל שנתו* (ברדב"ז ח"א סי' רל"ח כתב שזה טעות המעתיק). וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפ"ח מסוטה. (מצא, הלכות מלכים פי"ו ז):

מצוה שיב הזהירנו מחלוק על בעל הקבלה ומצאת ממצותיו ממעשה התורה. והוא אמרו לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ולשון ספרי לא תסור זו מצות לא תעשה, והעובר על לאו זה הוא זקן ממרא וחייב חנק ובתנאים המקובלים המבוארים בסוף סנהדרין. (שופטים, הלכות ממרים פי"א):

מצוה שיג הזהירנו מהוסיף בתורה לא בכתוב ולא במקובל, והוא אמרו לא תוסיף עליו, ובבאור אמרו במקומות רבים ועובר משום בל תוסיף, עברת על בל תוסיף. (רמב, הלכות ממרים פי"ב):

מצוה שטז שאסור לקלל נשיא וברמב"ם שאם מחל הנשיא לא נפטר מהלאו ובכ"מ שם מעיר שהרי קי"ל שנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול אך נראה שאין איסור הקללה משום הכאין שלכן יועיל מחילה דגם כשאין לו שום טשת מהקללה ג"כ אסור וראיה לזה שאפילו מקלל עצמו עובר בלאו ובספר המינוך וברמב"ם כתב שהמ"ל משמע קצת דאיסור הקללה היינו מה שמכוון להזיק ע"י הקללה.

מצוה שי"ז אסור לקלל והמקלל כשם לוקה וי"ל בקילל עצמו אם לוקה וכמו אסור חובל שאף החובל בעצמו עובר על אסור זה ולכאורה הכ"ל מקלל עצמו דמ"ש ויתכן דג"כ לוקה ע"ז.

מבואר שלאו דוקא חרש אלא ה"ה כל אחד מישראל ואינו לוקה רק אם קילל בשם, וי"ע אם מקלל ואין מכוון בלבו לקללה אם מותר ותהא דמו"ק דף ט' במעשה דרבי אלעזר אין ראיה שאם היתה כוונתם לברכה אלא שאמרו זאת בלשון קללה, אבל היכא שמקלל ואין בלבו לא לקללה ולא לברכה. וכן אם קילל וחזר תוך כדי דבור ל"ע אם תיקן האיסור דבגמ' נדרים אמרו והלכתא תכ"ד כדבור מלבד מגדף וע"ז ואמרו דוקא מגדף ולא על מקלל ושמא מהני החזרה תוך כדי דבור.

מצוה שיב הזהירנו מגרוע התורה לא מהכתוב ולא מהמקובל. והוא אמרו ולא תגרע ממנו, ובמקומות רבים אמרו עובר משום בל תגרע, עברת על בל תגרע. (רלה, שם):

מצוה שיג הזהירנו מלקלל הדיין. והוא אמרו אלהים לא תקלל. והעובר על לאו זה לוקה. (ולה המשפטים, הלכות סנהדרין פרק כ"ו):

מצוה שיד הזהירנו מגרוע התורה לא מהכתוב ולא מהמקובל. והוא אמרו ולא תגרע ממנו, ובמקומות רבים אמרו עובר משום בל תגרע, עברת על בל תגרע. (רלה, שם):

מצוה שטו הזהירנו מלקלל הדיין. והוא אמרו אלהים לא תקלל. והעובר על לאו זה לוקה. (ולה המשפטים, הלכות סנהדרין פרק כ"ו):

מצוה שטז הזהירנו מקלל הנשיא. והוא אמרו ונשיא בעמך לא תאור, וזה השם רוצה לומר נשיא ישימהו הכתוב על המלך אשר לו הממשלה אמר אשר נשיא יחטא, וחכמים ישימוהו במוחלט על ראש הישיבה של שבעים זקנים, ובכל התלמוד ובמשנה יאמרו נשיאים ואבות בית דין, ובלשונם (סנהדרין י"ט:) נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול והמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ודע שזה הלאו הוא כולל גם כן הנשיא עם המלך, כי עניין לאו זה שהוא מזהיר שלא לקלל כל מי שיש לו ממשלה לצוות והוא במעלה העליונה בין שהיתה שלטונית או תוריית והוא ראש הישיבה וזה המובן מדין מצוה זו, והעובר על לאו זה לוקה. (שם, שם):

מצוה שי"ח כתב הרמב"ם דלזהירה לקלל ולהכות אב ואם לא מלינו בפירוש רק הוא בכלל האסור דקלול והכאת כ"א מישראל ותמה הרמב"ן דהרמב"ם עצמו מאריך בשורש השביעי דאם הלאו שווה רק העונש משתנה לא יתנה כלאו בפ"ע עד"מ בת כהן ונערה מאורסה ואשת איש נמנין בלאו אחד אף שהם ג' עונשין סקילה שריפה וחנק מ"מ כיון שרק העונש משתנה נמנה בלאו אחד וא"כ הכ"ל מקלל והכאה דהלאו שווה רק העונש משתנה ועיין במגל"מ מה שהביא בשם זוהר הרקיע לחלק בין מיתה למלקות ותמוה וי"ל דבר חדש בדברי הרמב"ם דהא דאם העונש

מצוה שיז הזהירנו מקלל איש איזה שיהיה מישראל. והוא אמרו לא תקלל חרש, והבן ממני ענין זה החרש מהו, וזה כי כשהנפש כשהתנועעה לנקום מהמזיק לפי צורת ההיזק הקיימת בדמיון הנה לא תסור מהיות מתנועעת עד שתגמול למזיק לפי צורת ההיזק הרשומה בדמיון וכאשר שלמה לו גמול תנוח אותה התנועה ונעדרה מהתנועעה מן הדמיון, ופעמים ישלימנו גמול בקללה ובחרופין לבד ותנוח בדעתו בשיעור מה שהגיע למזיק היזק באותן המאמרים והחרוף, ופעמים יהיה העניין יותר קשה ולא תנוח אותה התנועה עד שתאבידהו ממנו אז תנוח בדעתו שיעור מה שהגיע לו מכאב לאבוד ממנו, ופעמים יהיה העניין יותר קשה ולא תנוח עד שתנקום ממנו בגופו ממיני ההכאות וחסרון האיברים, ופעמים יהיה העניין יותר קשה ולא תנוח התנועה עד שתקח נפש המזיק ואת חלקו מן המציאות וזה הוא התכלית, ופעמים תהיה תנועת הנפש קטנה לבקשת עונש המזיק וזה לקטנות עונש עד שתנוח התנועה בצעקות וגזמו עליו וקללו אע"פ שלא ישמע אותו אדם ולא יהיה במעמד ההוא, וזה מפורסם מפועל בעלי החמה וכעס שתנוח דעתם בזה השיעור מהחטאים הקלים ואף על פי שיהיה החוטא בלתי יודע בכעסם ולא ישמע בחרופיהם. ואולי יהיה בדעתנו כי בתכלית מה שנאסר לנו קללת איש מישראל כשיהיה שומע אותו למה שישיגהו מן הצער והכאב אבל קללת החרש אחר שלא ישמע ולא יכאב בו שלא יהיה בזה חטא, הנה הודיענו שהוא אסור והזהיר ממנו, כי התורה לא הקפידה בענין המקולל לבד אבל הקפידה גם כן בענין המקלל לבד כשהזהיר שלא יגיע נפשו לנקימה ולא ירגיל לכעוס, וכן בעלי הקבלה הביאו ראיה על איסור קללת כל איש מישראל מאמרו לא תקלל חרש. ולשון ספרא אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם תלמוד לומר ונשיא בעמך לא תאור אם כן למה נאמר חרש מה חרש מיוחד בחיים יצא המת שאינו בחיים. ובמכילתא לא תקלל חרש דבר הכתוב באומללין שבאדם. וכל מה שאמרנו בתנאי שיקלל בשם, וכן כשקלל עצמו לוקה. הנה כבר התבאר שמי שקלל חבירו בשם עובר בלאו אחד והוא לא תקלל חרש. ומי שקלל הדיין עובר בשני לאוין ולוקה שתים, ומי שקלל נשיא לוקה שלש. ולשון מכילתא כשהוא אומר ונשיא בעמך לא תאור אחד דיין ואחד נשיא במשמע ומה תלמוד לומר אלהים לא תקלל לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, מכאן אמרו יש מדבר דבר אחד וחייב עליו משום ארבעה דברים משום לא תקלל חרש ומשום האב ומשום דיין ומשום נשיא בעמך מכל מקום. הנה התבאר מה שזכרנוהו. והתבארו משפטי מצוה זו ברביעי משבועות. (קדושים, הלכות סנהדרין פכ"ו):

מצוה שיח הזהיר שלא לקלל אב ואם, אמנם לשון התורה בעונש הוא מבואר באמרו ומקלל אביו ואמו מות

משמעה לא יקנה הלאו זה דוקא כשהעונש שוה לכל העולם עד"מ בת כהן דאין נ"מ מי שיטא וכן אשת איש ונערה מאורסה אבל אב ואם דדוקא הכי מסיק וכל העולם לא א"כ אין לחושבו בלאו אחד דלפי"ז יצא דאומו לאו אם אחד מדם יעבור יתמיד עונש זה ואם אחד אחר יעבור יתמיד עונש אחר ודבר זה לא נמצא בכל הלאוין שבאומו לאו יהא לאחד עונש זה ולאחד עונש אחר וע"כ שהם תרי לאוי משא"כ היכא שהעונש מה המעשה שוה לכולם אז י"ל דאומו הלאו באופן כזה מיד בקילה ובאופן כזה מיד עונש אחר, והכא. ואין להקשות מבת כהן גופא דהאיש והאשה כ"א נענש בעונש אחר דבאמת אין המעשה דאיש אומו מעשה דאשה ושוב הוי כנ"ל דהיכא שהם שני מעשים שייך בלאו אחד תרי עונשים אבל באומו המעשה לא שייך.

שלא לקבל אב ואם ויש חילוק בין איסור זה לקללת אחד מישראל שאינו עובר רק בחיים ולא לאחר מיתה אבל קללת אב ואם נהרג גם אם קללם לאחר מיתה.

וכבר הבאנו לעיל שהרמב"ן תמה על הרמב"ם שמנה לאו דמקלל אביו ומקלל אחד מישראל לתרי לאוין וכן עשה גם הכאה דמנה ל"ת דהכאת אחד מישראל ומכה אביו ואמו לתרי לאוי והרי הרמב"ם עצמו לעג על הלכות גדולות שמנה לאו דאשת איש ובת כהן ונערה מאורסה לשלשה לאוין והרמב"ם בשורש שביעי כתב דהוי לאו אחד עם כמה עונשין וא"כ הכא נמי הוי לאו אחד עם כמה עונשין ועיין בלב שמח ומוהר הרקיע ובשאר טשאי כלי הר"מ מה שפרלו, ולי נראה דיותר דכבר נתבאר דיש שני גדול בין קללת אביו ואמו שמיד גם לאחר מיתה משא"כ בקללת ישראל ויותר שיש שני מיקרי בדין אין למנותן כלאו אחד כיון שעל כרחך מלוקין הן הוי תרי לאוין.

מצוה ש"כ והוא מאמר הש"ת מיום השביעי משבת יומת. והוא מכלל הנסקלין ואפילו קלל אחד מהם בשם אחר מותו במזיד נסקל. אולם האזהרה הנה לא התבארה בכתוב כי לא אמר לא תקלל אביך אבל קדם כבר כי באה האזהרה מקללת כל איש מישראל וזה כולל האב וזולתו. ובמכילתא אמרו ומקלל אביו ואמו מות יומת עונש שמעון אזהרה מנין תלמוד לומר אלהים לא תקלל אם דיין הוא אביך הרי הוא בכלל אלהים ואם נשיא הרי הוא בכלל נשיא ואם בור הרי הוא בכלל לא תקלל חרש [לא דיין ולא נשיא ולא חרש] הרי אתה דן בנין אב משלשתן על הצד השוה שבהם שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתם. וכתוב בספרא איש איש כי יקלל את אביו ואת אמו עונש שמעון אזהרה מנין תלמוד לומר אלהים לא תקלל כמו לשון מכילתא בשוה. והתבארו משפטי מצוה זו בשביעי מסנהדרין. (משפטים, הלכות ממרים פ"ה):

מצוה שיט הזהיר מהכות אב ואם, ולא התבארה גם כן אזהרה מבוארת מזה אבל זכר העונש ואמר ומכה אביו ואמו מות יומת. ולמדנו אזהרה למכה אביו על דרך שלמדנו אותה למקלל אביו וזה כי כבר התבאר במצוה ש' שאנו מוזהרין על כל איש שלא להכותו ואביו בכלל. ולשון מכילתא ומכה אביו ואמו וגו' עונש שמעון אזהרה מנין תלמוד לומר ארבעים יכנו לא יוסיף והרי דברים קל וחומר מה אם מי שמצווה להכותו הרי הוא מוזהר שלא להכותו אביו ואמו שאינו מצווה להכותו אינו דין שיהא מוזהר שלא להכותו, והעובר על לאו זה כלומר שיכה אביו או אמו במזיד ויוציא מהם דם הרי זה חייב חנק. והתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין. (שם, שם):

מצוה שכ הזהיר מעשות מלאכה בשבת. והוא אמרו לא תעשה כל מלאכה, והעובר על לאו זה באר בו הכתוב שהוא בכרת אם לא ידע בו הדיין ואם העידו עליו עדים חייב סקילה אם היה מזיד ואם היה שוגג חייב וכתב הרמב"ם בסה"מ מהל' שבת שהכוונה אפילו דברים שאינם מלאכה ואין כוונתו לשתמין דרבנן כמו שפירש המג"א רק הציור כמ"ש ה"ה וכן הרמב"ן בפירושו על התורה ביאר יפה דמשמעות עניו מטמה ולכן אם יש משאות כבדים וייגע עצמו כל היום הגם שלא יעבור על אחד מהל"ט מלאכות מ"מ ביטל עשה דשמחה וכמו שפירש רש"י עה"פ שבת שבתון לה' שעניו מטחת קבע ולא מטחת ערלי.

וכן כתב הרלשונים והביאם המגא"ם שעל איסור תחומין ומחמר ליכא עשה דמשמחת והכוונה כנ"ל דעל מחמר כיון שגופו נח והשמה עושה המלאכה הרי לא ביטל המטחה וכן בתחומין כיון דהוא רק מהלך שעלם הילוך אין בה מלאכה ליכא בה עשה דשמחה.

הנה כל"ט מלאכות שאמרו חז"ל שעורין בה יל"ע אם הוי שעורין או דהתורה אמרה דבעי מלאכה משובה וחז"ל קבעו הגדר דמלאכה משובה ולכן לכל מלאכה נתנו שעור אחר והנה בגמ' פ' הבונה כל שהוא חייב ומפרש כל שהוא למאי חזא ומתרץ שכן בעה"ב קופס חור וכן בתשכן בקרשים הנה מה שהוצרך לפרש שכן היה בתשכן כמו שהיה השעור כל שהוא לכאורה יש לפרש דחז"ל למדו כל השעורין מתשכן כמו שהיה השעור בתשכן וכן בדף קנ' חורש כל שהוא חייב ומפרש למאי רשוי ושוב חזר ואמר שכן היה בתשכן אך לפי"ז למה צריך לפרש למאי חזי כיון שכבר היה כן בתשכן ונראה דבעי תרוויהו שעור מלאכה שרשוי וחשוב בה"ז ליקרא מלאכה וג"כ שבתשכן היה לשעור זה תשיבת ליקרא מלאכה אבל אם רק בתשכן היה נחשב כמלאכה אבל בה"ז שעור בה לא נחשב כמלאכה אז להיפוך אין זה שעור ופטור וכן בתשבה שם המוליא בין בימינו בין בשמאלו בין על כתפו בין בתוך חיקו חייב שכן משא בני קהת וכן הוא בירושלמי הובא ברש"י ותמוה דתמ"ל אם דרך הולאה בכך מה צריך לומר שכן משא בני קהת ואם

רק משום בני קהת כך וכיוס מין הדרך כן למה פטור רק כנ"ל דלפ דגם בה"ז הדרך לשם הן בימיו הן בשמאלו וכו' מ"מ אם בשכן היה דרך רק בימין שוב היה פטור בשמאל וכנ"ל, וכעין זה בדף עד' ע"ב הטווה מן העדים פטור דהוי כלא"י ומקשה שהרי בשכן טוו מהעדים ומתרץ דשאני הכא שהיה שכמה ימירה ומפרש תוספות שהטעה כן בגלה דעתו מדין דלפ דהיה בשכן מ"מ כיון שבה"ז אין הדרך לעשות כן משום כלא"י ופטור.

בקו' הגרש"ז בשו"ע הרב בקו"א דלא מוסר אמר שקיבל שכם לומר לחברו לעשות מלאכה והלא קי"ל שלוחו כמותו והוי כאילו עשה המלאכה והנה לדעת הב"מ וחת"ם מיושב זו הקושיא דהם ס"ל דעל מלאכה בשבת לא שייך שליחות דהעיקר שהגוף נח, ועו"ל לפי"מ שכתבתי בחק"א דשליחות שייך דוקא על איסור או מצוה ולא על סתם ענין דעלמא עד"מ שיאמר לחברו שיעשה ויעשה כאילו שהה ולא לא הוי וכגון מי שמרד בדר שיתן לדקה לעני לא מהני שיאמר לחברו תעשה זו בשבילי (היינו בשעת חברו) וכל כיו"ב דאין שייך שליחות רק על מצוה או עבירה והוא פשוט.

קונטרס טל אבות

מלאכת זורע

נראה פשוט במלאכת שבת דלפ אם הדבר היה נעשה מעצמו מ"מ אם עכשיו נעשה הדבר מכוחו יש בה איזו שעשית ונעשית הזריעה מכוחו שייב ולא נאמר כיון דממילא היה מים בקרקע לא יתחייב עכשיו.

והנה בגמ' בילה כ"ב מי' המסתפק מן הגר שייב משום מכבה והתוספ' שמן שייב משום מבעיר ובתוס' וברא"ש הקשו שהרי הוא רק גרמא כיון שהוא רק מאריך זמן הבעירה ולכאורה היה אפשר לומר להנ"ל כיון דהשמן הוי לא ובלא בלא יש בילה אם כן אפי' שיש שמן בגר לבעור מ"מ ע"י מה שמוסיף שמן נמצא שעכשיו הגר בוער מכח מה שהוסיף ולכן יש בה איזו שעשית ואין זה שום גרמא ומדלא מרבו כן התוס' והרא"ש לכאורה לא ס"ל כנ"ל רק דעתם כיון דממילא בוער הגר אם כן רק הוסיף שלא יכבה אח"כ והוי רק גרמא רק יש לתלק דיש לעיין במלאכת הבערה אם עיקר המלאכה בה שדולק האש או בה שכלה ומתבער השמן או הפת או מה שנשרף ומלאכת שנתלקו בה גדולי עולם דהרב בעל המנ"ל בקו"א דהעיקר הוי מה שהאש בוער ולא מה שנשרף ובשו"ת אבני נזר כתב ד"ל דעיקר המלאכה בה שהחומר נשרף ונכלה.

והנה אם נאמר שהעיקר בה שהחומר נכלה והשמן נשרף ודאי קשה שאם עכשיו נשרף השמן שהוא הוסיף עכשיו אם כן פשיטא שאינ שהרי עשה מלאכה ואין בה שום גרמא אבל אם נאמר שהעיקר בה שהאש דולק א"כ י"ל דכיון שהאש היתה דולקת ממילא והאש לא הוסיף כלום ומה שהוסיף שמן הוי רק גרמא ולא דמי לנותן מים בקרקע מלאה מים דאם האיסור הוא עצם נתינת המים וכיון שנתן נעשית המלאכה מכוחו אבל כאן שהאש בוערת כבר אין נפ"מ מכח מה בוער.

והנה בפי' שע"ז סעיף ו' יש האחד על הפתח ומלאו יכול השני ליתן בלדו ואפי' עמד הראשון והלך לו השני פטור ומותר ואף שעכשיו נגוד הנני מכח השני ולכאורה כיון דממילא היה נגוד א"כ מה שעכשיו נגוד מכוחו מותר אך יש לומר וכן נראה עדיף לגרום שהה שמותר לשני להמשיך ולשב אין הטעם לפי שכבר היה הנני נגוד מכח הראשון רק הטעם דאיסור לידה דוקא כשמופקע בעל מי ולדו אבל בעל מי שכבר נגוד ומנעו מלאת אין בה איסור לידה אך מדברי הרמב"ן והרשב"א שהביא בבאור הלכה גבי מי שיש על הפתח ואחר כך נודע לו שיש שם נני שנסתפקו אם צריך לילך או מותר לו להמשיך ליש עי"ש משמע גם כשכבר נגוד כל זמן שממשיך ליש יש בה איסור לידה, ולפי זה צריך להבין מדוע מותר לשני להמשיך לשבת כשכבר קם הראשון.

והנה ממה שכתב ההגהות אשרי דעלין המונח על גבי ידיעה והיתו על גבי קרקע פטור מן הבורה כיון דהעלין ממילא ינק רק הוא הוסיף מיקום יש להוכיח בחקירה הנ"ל דאם כבר ממילא ינק אף שעכשיו בא היניקה מכוחו והוסיף עוד יניקה אין בכך כלום אך ממה שאמרו מנכש בעשבים חייב משום זורע וברש"י הטעם כיון דע"י כן נוסף יניקה בשאר העשבים הרי דאפי' אם כבר ינק אם הוסיף יניקה חייב חטאת. וכן נראה לומר בה שנשאלתי בחקוס שהחמטרה פתוחה ונוטנת מים בגיזה וגם הבא בגיזה פתוח וע"י שיגור הבא יתוסף מים בחמטרה שחוזרת לגיזה.

וגם נראה דאפילו יש לי מים בקרקע לחשב הבאה והוספת המים רק מוסיף לאחר שבת גם כן יש בה איזו חטאת ויותר

חטאת קבועה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בחסכת שבת. (יפת, זמרים הלכות שבת פ"ל):

מצוה שכא הזהיר שלא להלוך חוץ לתחום המדינה בשבת. והוא אמרו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ובאה הקבלה שגבול ההליכה שהיא אסורה מה שנוסף על אלפים אמה חוץ מן המדינה ואפילו אמה אחת וללכת אלפים אמה לכל צד מותר. ולשון מכילתא אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ובמסכת עירובין (דף י"ז:) אמרו לוקין על איסורי תחומין דבר תורה. ושם התבארו משפטי מצוה זו. (בחלת, זמרים הלכות שבת פכ"ו):

מצוה שכב הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהם ביום השבת. והוא אמרו לא תבערו אש וגו' ביום השבת, רצה בזה שלא ישרף מי שנתחייב שריפה, והוא הדין לשאר מיתות. ולשון מכילתא לא

קונטרס טל אבות

מלאכת זורע

נראה פשוט במלאכת שבת דלפ אם הדבר היה נעשה מעצמו מ"מ אם עכשיו נעשה הדבר מכוחו יש בה איזו שעשית ונעשית הזריעה מכוחו שייב ולא נאמר כיון דממילא היה מים בקרקע לא יתחייב עכשיו.

והנה בגמ' בילה כ"ב מי' המסתפק מן הגר שייב משום מכבה והתוספ' שמן שייב משום מבעיר ובתוס' וברא"ש הקשו שהרי הוא רק גרמא כיון שהוא רק מאריך זמן הבעירה ולכאורה היה אפשר לומר להנ"ל כיון דהשמן הוי לא ובלא בלא יש בילה אם כן אפי' שיש שמן בגר לבעור מ"מ ע"י מה שמוסיף שמן נמצא שעכשיו הגר בוער מכח מה שהוסיף ולכן יש בה איזו שעשית ואין זה שום גרמא ומדלא מרבו כן התוס' והרא"ש לכאורה לא ס"ל כנ"ל רק דעתם כיון דממילא בוער הגר אם כן רק הוסיף שלא יכבה אח"כ והוי רק גרמא רק יש לתלק דיש לעיין במלאכת הבערה אם עיקר המלאכה בה שדולק האש או בה שכלה ומתבער השמן או הפת או מה שנשרף ומלאכת

שהרי חריצה עיקר האסור הארצה שנקלט הזריעה וזה נעשה אחר השבת ובשבת עיקר הסיוד עצם נחיצת המים אם כן גם אם יש מים בקרקע לשבת יש בה איסור וסיוד מטלת.

וגם בשאר מלאכות כמבשל אם מים רגע לפני צאת השבת שנמצא שימבשל בחול יש בה דברים נאסרים אם יש בה סיוד מטלת ועיין בה בספר שפת אמת מסכת מילה דף כ"ב גבי מוסיף שמן לנר ובהגהות הגרי"מ שם.

והנה בגמרא גיטין כתב על גבי כתב דיו על גבי דיו פטור כיון שלא הוסיף כלום על ידי כמיצתו ואפילו שעכשיו נקרא הדבר על ידי מעשיו אך יש לומר כנ"ל גבי מבעיר ומוסיף שמן לנר דהאסור בכמיצה הוא ילירת האותיות וכיון שכבר קיימת צורת האותיות לא הוסיף כלום על ידי הוספת דיו אבל בהוספת ימקה יש למיב.

מלאכת דש

במשנה אחת מלאכות הטורר והדש, וקשה הרי כל דש יש בו גם חיוב דטורר פסולת מאוכל וכן בשואב פירות שחייב משום מפרק תולדה דדש תמוה שחייב ג"כ משום טורר ויותר תמוה דהא דאיתא בכשים שסמכן לגופן מותר והאיך מותר הרי יש בה איסור טורר, וכן הסותם מים מבגד רטוב דהגם דבשאינו דבר המלבן ואין צריך למים אין בו איסור סמיטה הרי יש בו איסור טורר מהתורה. והנה בחולב מהבהמה מצינו לראשונים שאסור משום טורר אבל הרבה ראשונים כתבו משום מפרק וצ"ע מדוע אין בו איסור טורר ומה שכתב המג"א לתרץ מדוע אין בסותם איסור טורר וכתב דהוי מין אחד ותמוה דהרי גם בין אחד שייך בריה ויותר בדבר לח כמו שכתב המג"א עצמו וראיה מה דטורר דוקא כשיש אוכל ופסולת ומעורבין יחד אבל היכא שהפסולת בלוע באוכל או האוכל בלוע בפסולת באופן שהם גוף אחד ממש אז ליכא בה איסור טורר רק איסור דש, שהוא רק בדבר הבלוע, ומיושב מה כל הקושיות הנ"ל מדוע בסמיטת בגד ממים ובסמיטת פרות וכבשים ובחליבת הפרה ליכא איסור טורר רק דש, אלא שרבינו תם שהביא השו"ע בסי' ש"כ דסבירא ליה שאסור לסתום טסר אפילו לתוך הקדירה משום טורר לכאורה פליג ע"ז וס"ל דאפי' בבלוע שייך בריה ושו"ע והראשונים שס"ל שמותר לסתום טסר יש לפרש כנ"ל דבלוע כיון דהוי גוף אחד ליכא טורר אבל ר"ת לא ס"ל כן אך באמת בתוספות דף קמ"ד ע"ב ד"ה אולב הוכא דעת ר"ת שאסור לחלוב בשבת וכתב משום דש דהוי כאוכל מפסולת אם כן מוכח דלר"ת גם כן בחליבה בשבת דס"ל דזה מקרי אוכל מפסולת ומ"מ כתב דהחיוב משום דש ולא משום טורר ול"ל דגם ר"ת מסכים לזה דבבלוע לא שייך דין בריה רק דש אלא דס"ל דבאוכל שסותם לתוך אוכל ליכא על זה איסור דש אבל בנסתם מפסולת יש בה איסור דש ולכן בחליבה יש איסור דש ולפ"ז גם בסמיטת טסר יש לפרש שהאיסור משום דישה (וכן מסתבר דאם נאמר הטעם משום טורר א"כ לפ"ז בסותם מדבר הראוי לאכילה ג"כ קיי"ל דמה שאין רוצה לאכול מקרי פסולת ואסור לסתום רק לחלתר גם לפ"ז האיך מותר לסתום כבשים והא מ"מ טורר) ובה יוצא לן דברי הירושלמי פרק כלל גדול הלכה ב' שכתב דהעושה חטים או אורז כשמסיר הקליפה חייב משום דש או כשאורה רחש השוש חייב משום דש וכשטורר אח"כ האוכל מהקליפה חייב משום טורר ותמוה מדוע כשמסיר הקליפה או רחש השוש לא יתחייב משום טורר ומה שכתב המפרשים דכל מה שעושה בקליפה חייב משום דש תמוה דאחר כך גבי עושה מיקורא איתא בירושלמי שכשמסיר הקליפה המיצוה חייב משום טורר והקליפה הפנימית חייב משום דש ותמוה דמה החלוק בין קליפה חיצונית לפנימית וגם מוכח דגם בקליפה שייך טורר וגם ממה שלמדו הסמ"ג והתרומה ועוד ראשונים שהובאו בב"י סוף סי' שכ"א מהירושלמי הנ"ל דאסור לקלוף פרות משום טורר מוכח דגם בקליפה שייך טורר אלא בהנ"ל אמי שפיר הכל דבראש השוש שהוא חלק מהשוש עצמו אין ע"ז רק שם דש שהיא כמו בלוע וגוף אחד ורק על הקליפה החיצונה שאין דבוקה באוכל או שנוטל האוכל מתוך הקליפות אחר שהוסרו אז יש איסור טורר, ולפ"ז ל"ל דדוקא נקטו הראשונים איסור קלוף פירות בשומין ובצלים שהם קליפות שאין דבוקין לפרי אבל קליפה כתפוח שצריך ממש לפרי אין בקליפתו איסור טורר. וזה ג"כ הדין שאיתא בסעיף יוד שבין הגפות מותר לסקן היין והוא בגמרא ומאר שם הר"ן והרי"ף וכן כתב הרמב"ם בפ"מ מהלכות שבת הטעם לפי שלא נפרשו עדיין השמרים מהיין והרי הם כגוף אחד. והמאור כנ"ל דכל שהוא גוף אחד אין על זה שם טורר רק דש ולהיפוך כשמפורד מהאוכל אין על זה איסור מפרק ודש ולכן מותר לפרק הבצלים מקליפתן ואין על זה איסור מפרק כיון שאין הקליפה מחוברת לפרי.

מלאכת זורה

[מתוך מכתב להרב רפאל פרוידנברג שליט"א]

על שאלתך אם מותר להוסיף מים בשבת למכונת אדים שמפזרת את המים, הנה יש לעיין בה מצד כמה הלכות שהן זורה, מבשל, מוליד ומבעיר.

תבערו אש שריפה בכלל היתה ויצתה ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת. והנה אמרו הבערה ללאו יצתה ואינה הלכה אבל לחלק יצתה והוא שיהיה חייב על כל מלאכה בפני עצמה כמו שהתבאר במקומו. ובגמרא דבני מערבא בכל מושבותיכם רבי אלעאי בשם רבי ינאי אומר מכאן לבתי דינין שלא יהיו דנין בשבת. (ויקהל שם פכ"ד):

מצוה שכג הזהיר מעשות מלאכה ביום ראשון של פסח. והוא אמרו כל מלאכה לא יעשה. (בא אל פרעה, זמרים הלכות שביתת יום טוב פ"ה):

דיש שמי קונים במכונה הא"ל יש מחמת המים אם המוס מגיע ליד קולדת ב מין שוס היתר להוסיף מים למכונה כזו ואם אין המוס מגיע ליד קולדת ב מ מין שוס אסור דבשול וכן כשמפזר מים קרים רק יש לעיין בה משוס זורה.

דירושלמי פרק כלל גדול איתא רקק והפריחו הרוח מיב משוס זורה וכל דבר שהוא מפזר לרוח מיב משוס זורה ופסק כן הרמ"א בסוף סימן שי"ט וכן כתב המג"א סימן תמ"ט סעיף קטן כ' ולפי זה היה כאן משם אב מלאכה דזורה אלא דהגאון רבי עקיבא אייגר בפסקיס סימן כ' האריך בה והעלה דזורה הוא דווקא כשמפריד פסולת מאוכל אבל כשהכל פסולת מותר לפזרו ברוח וכן הביא מהראשונים ועי"ש שהאריך שבפזור מים ליכא אסור זורה אפילו מדרבנן וכן דעת האגלי טל מלאכת זורה אות ו' דזה רק מומרא וכן בבזור הלכה סוף סימן שי"ט מצדד להקל דאין בה אסור זורה, ויש עוד להוסיף דאסור זורה דהוא דווקא על ידי הרוח אבל כאן בדידן דין הפזור נעשה ע"י שהמכונה דוחפת הטיפות מים בכח השמל יש לומר דאין בה אסור זורה שלכן יש להקל דאין בה זורה וכנ"ל וכל שכן לצורך מולה שצריך לזה. ועיין לקמן עוד סברא דלא הוי כלל זורה.

והנה מה שהטיפות מים נהפכין לאדים מכח המכונה אם יש בה משם מוליד כמו דאין מרסקין השלג משוס מוליד וכמו כן כאן שהטיפות נהפכים לאדים אם יש בה משם מוליד וגם משוס זה ליכא משמע דלא מיבעיא לשיטות הראשונים דדווקא במרסק בידים אסור אבל כשמים השלג ומאליו ימות ליכא אסורא גם כאן לא נעשה מוליד בידים וגם לשיטות דסברא ליה דמאליו גם כן אסור מ"מ דווקא כשמיכר הדבר ולא בחופן שאין מיכר כמבואר בסוף סימן ש"כ וגם כאן בנעשה מהם אדים שהם דבר שלא ניכר ליכא בה איסור מוליד וגם למה שביאר רש"י בטעם אסור מוליד משוס שדומה למלאכה שברא מים אבל כאן שלהיפוך שנעשה ממים אויר אין בה דמיון למלאכה וכמובן שלכן אין בה משם מוליד.

אלא דיש מכונות שבעת שאין בהם מים פוסקין מלפעול ובה יש לעיין משוס גרם מכביר אם מוסיף מים ועי"ש כן מוסיף המכונה לעבד. [ועי' במלאכת מכבה ומבעיר].

וכיון שדומה ששאלתך לא היתה לגבי מכונה כזו לא הפלגתי להאריך בה. ונמצא פסקן של דברים שמותר להוסיף מים ואין בה משמע.

אחרי כתבי כל הא"ל הראה לי אחד מחברי הכולל שליט"א בספר מנחת מינוך מלאכת זורה שהביא כמה אחרונים שכתבו דעל כל פנים מדרבנן יש לאוס לירושלמי ורמ"א הא"ל דברוקק יש בה איסור אם מתפזר ע"י הרוח, והנה מלבד מה שהבאתי מגדולי הפוסקים דסברא להו להתיר מכל מקום יש לומר דגם לאוסרים מדרבנן יש כאן להקל, דצריך להבין מה נשתנה זורה מבורר ומרקד שמותר כשאין מפריד פסולת מאוכל. ואם הממרנו כאן נתמיר ג"כ בבורר ומרקד ולכן נראה דדוקא כשזורה פסולת דמ"מ דמי למלאכת זורה שעמינה הפרחת הפסולת ואף דאין מיזב רק בהפריד פסולת מאוכל כיון דבזורה נעשית מלאכה רק בפסולת דהפסולת נפרח ברוח לכן ג"כ דמי לזורה (לאפוקי בורר ומרקד דהפעולה נעשית באוכל ובפסולת דלכן ליכא בורר בפסולת לבדו וכמו שבארנו זה בעזהי"ת ומכמ"ל) אבל כשמפרים אוכל א"כ לא דמי כלל לזה וגם אסור דרבנן ליכא, וגם יש להוסיף דכל זורה הוא שאינו רוצה הדבר המזרה וכאן להיפוך רצונו בדבר שנפרח ברוח אם כן לא דמי כלל לזורה ומותר. ומלבד הטעם שהוספנו לעיל יש להקל בה וכל שכן לצורך מולה ברור הדבר להיתר.

מצוה שכד הזהיר מעשות מלאכה ביום שביעי של פסח. והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו. (אמור, שם):

מצוה שכה הזהיר מעשות מלאכה ביום עצרת. והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו. (שם, שם):

מצוה שכו הזהיר מעשות מלאכה ביום

מלאכת בורר

נשאלתי אם מותר לסדר ולמיין כלי סעודה וכן ספרים ובגדים וכיוצא בה בש"ק ויש בה כמה אופנים שמותר וכמו שיתבאר.

א. והנה זה פשוט שאם בורר כדי להשתמש בהם מיד לאלתר שמותר וכבל בורר לאלתר וכמו שיתאר לקמן בעזה"י, ושעור הזמן שנקרא לאלתר שמותר לברור, הנה לגבי בורר בסעודה מבואר שהיא סמוך לסעודה לכל זמן הסעודה יכול לברור וכאן הגדר לאלתר שמיד ישתמש בדבר ולפי זה צריך להקפיד לקחת אם הכף שרוצה להשתמש בה והבית הכלי שאינו רוצה כמו בברירת אוכלין אבל לא יוציא הכלי שאין רוצה, אלא דלקמן יבאר דבכל אופן מותר עיין אות ב. וכן אם מסדרים ואינו רוצה להשתמש בשניהם עכשיו לפי זה יהא אסור וכמו ברירת אוכלין דאם מיני לאחר זמן אסור אולם נראה דמותר וגם בשני מיני אוכלין מותר לברור אם מינים שניהן ורק אם רוצה להשתמש עכשיו במין אחד אז מותר דווקא על ידי שיקח מה שצריך וימים מה שאין צריך, ואבאר דברי דהנה מלאכת בורר היא אוכל מפסולת אלא דבאמרו הראשונים דאם יש לפניו שני מינים אותו המין שאינו רוצה ליה כפסולת כלפי המין שאוכל עכשיו אבל כשמינים שניהם אם כן מה פסולת יש בה ועל שניהם דין אוכל ומותר לברור אוכל מאוכל וכן כתב הפרי מגדים (בא"ז ס"ק י"ב ובא"א ס"ק ט"ז) וכן יש לדייק בתרומת הדשן סימן נ"ז, וגם הפמ"ג הביא ראיה גדולה לדין זה ממה שאיתא בסעיף ט"ו דמותר לבנן מלמון מבלבן, וליכא בה ברירה ופירש הפמ"ג דכיון דמינים שניהם א"כ על שניהם דין אוכל וכנ"ל והנה אין לדחות ראייתו ולומר דבסעיף ט"ו מיירי שרוצה לאכול

שמיהם מיד ולכן שרי דאם כן פשיטא ועוד שנגמרא שבת דף קל"ד מדמי לה לטורר מרדל מפסולת וע"ז משמי המם לא מסוי כטורר וכוותם הגמ' כנ"ל דכיון דמרוויהו להמים קיימא ליכא על זה שם פסולת (ומאד תמוה במה שדמה הבאור הלכה דברי הפמ"ג ומתרץ דשם מיירי דמרוויהו לאו לאכילה דאם כן אדרבא ודאי שיש בזה ברירה) ועיין עוד בנגן אברהם אות ט"ז דגם כן מפורש כנ"ל דטעם היתר ברירה בזה לפי שמיים שמיהם יש דין אוכל הן על האלמון והן על האלמון(ולא"ש מה שכתב המג"א דכיון דאלמון ואלמון הוי מין אחד א"כ מאי ברירה שייך בזה ואם שבת"ק ג' המיא המג"א דעת המגיד משנה דבדבר לח אפילו במין אחד יש ברירה רק שם מיירי דראוי ע"י הדחק אבל כאן שמיהם ראוין ממש לאכילה אפילו בדבר לח לא שייך ברירה) ובזה מוכן דעת המרומת הדשן שפסק הרמ"א כן בסעיף ג' דבמין אחד וטורר גדולות מקטנות וכיולא בזה ליכא ברירה אפילו אינו רוצה לאכול הקטנות והטעם בזה כנ"ל דכיון שזה מין אחד ממש לא יתן על מה שאינו רוצה שם פסולת כיון שהם אותו המין ודומה לו, ויש גם על הטומר שם אוכל, ומיושב גם כן בזה מה שמקשה המגמת מיוחן במוסך השבת מלאכת טורר דברש"י שבת דף ע"ד ע"ב גבי הא דעביד חלפא וכן גבי הא דעבד כוורא דאם טורר גרורות הקטנות מהגדולות יש בזה ברירה וחזינן דאפילו במין אחד שייך ברירה והיא בגע"ג ולא קשה כלל דשם בגרורות הגדולות וכן בקיים מה שאין יפות לשמוש זורקן והוי כטורר פסולת מאוכל דאפילו במין אחד יש ברירה אבל באוכל שגם הטוטר ראוי לאכילה ויש עליו שם אוכל לא שייך ברירה וכנ"ל.

וזה ג"כ סברת הפוסקים שהובאו בב"י ומג"א דברירת שני מיים דוקא בטורר שחרים לבין הערבים מיב משא"כ בטורר אוכל מתוך פסולת. וכוונתם דאין ליתן שם פסולת על המין השני אלא אם כן מיוחו עד בין הערבים מלהשתמש ט ובלא זה אין על זה שם פסולת. ודלא כמו שכתב בבאור הלכה דאיקור ברירת שני מיים היא ברירת מין מחברו אפילו בדליכא שם פסולת ע"י"ש דא"כ מדוע דוקא בבין הערבים מיב.

ראש השנה. והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו. (שם, שם):

מצוה שכז הזהיר מעשות מלאכה ביום ראשון של חג. והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו. (שם, שם):

מצוה שכח הזהיר מעשות מלאכה ביום שמיני של חג. והוא אמרו כל מלאכת עבודה לא תעשו. ודע שאלו הששה ימים טובים כל מי שיעשה מלאכה איזו שתהיה באיזה יום מהם לוקה אלא אם כן תהיה מלאכה ממה שיצטרך באוכל נפש כמו שבא בכתוב באחד מהם אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, והוא הדין לשאר יום טוב. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ביצה. (שם, שם):

מצוה שכט הזהיר מעשות מלאכה ביום הכפורים. והוא אמרו כל מלאכה לא תעשו. והעובר על לאו זה בכרת כמו שבאר הכתוב. ואם היה שוגג חייב חטאת קבועה. והתבאר משפטי מצוה זו במסכת ביצה ובמגילה וחולתם. (שם, שם):

מצוה של הזהירנו מגלות ערות אם. והוא אמרו ערות אמך לא תגלה וגו', והעובר על לאו זה בכרת וכשהעידו עליו עדים יסקל אם היה מזיד ואם היה שוגג יקריב קרבן חטאת קבועה. (מבאן עד מלה מי שב"ב ממנה כל הערות הלו

ב. עוד יש לד היתר בברירת ספרים וכלים והג"ל דכבר הבאתי דבמין אחד ליכא ברירה אם מיים אלא ממנו שלא להשתמש והכא נמי כשמיים כל המין מלהשתמש וטורר גדולות מקטנות, ולפי זה נריך לומר שמה שמזכר ברש"י שבת הג"ל שמזה למדו הפוסקים דגם שלא בבוכלין שייך ברירה היינו דוקא כשטורר שני מיים או מין אחד וטורר מה שראוי מתוך הפסולת אבל כשהכל ראוי לשמוש והוא מין אחד אין בזה ברירה אפילו אינו רוצה להשתמש בחלק מהמין ולפי"ז פשוט דספרים נקרא מין אחד וכן בגדים וכן כלים ולא שייך בזה ברירה רק כשמברר פסולת ואפילו נדחוק לומר דסכין וכף ומזלג הם שלושה מיים גם כן ליכא אסור רק כשטורר הסכין מהכף אבל כשלוקח גם סכין וגם הכף אלא שלוקח אלק מהכלים ואלק מניח גם כן מותר וכמו שמבאר במרומת הדשן סימן נ"ז דאם טורר משני המיים גדולות מקטנות ליכא ברירה.

ועוד יש להוסיף מה שאיתא במרומת הדשן סימן נ"ז דטורר שייך רק בדברים שמתערבים אבל דברים שמיכר כל אחד בפני עצמו לא שייך בזה ערוב וכן כתב הפוסקים גבי הולאת זבוב מכוס, וכן מוכח ממה שמובא בסימן שט"ז סעיף ט' שמותר להפלות בגד מכנים ואין בזה טורר וכן אם רוחן ידיו מלכלוך לפי שמיכר וכן הוא בנגע"א סי' מ"ק גבי נקור בשר עי"ש דהאי לחודא קאי וכן בנגע"א סי' שי"ט אות ט"ו ואף שבמרומת הדשן לא רצה להקל למעשה דוקא במיי דגים דמאכל הם שייך בהם ערבוב אבל ספרים שאין בזה כלל ערבוב לא שייך בזה טורר.

ג. עוד יש עצה בברירת כלים כפי המבואר בגמרא שבת דף ע"ד דיכול לנרוק הכלים ועל ידי כן עומד כל כלי בפני עצמו ואז ליכא ברירה ועצם הזריקה אין בזה מעשה טורר דאינו מפריד ומסדר שום דבר דברירה הוא רק כשמיים פסולת בנפרד ואוכל בנפרד. ועוד יש עצה לפי פרוש השפת אמת בשבת דף ע"ד על הגמרא טורר ומיים עי"ש ואם כשבא לידו אוכל אוכלו מיד וכשבא לו פסולת אחר ומניחו אם כן לא ברר כלום ומותר ואולם נראה דזה רק כשמיד כשנטל הדבר כוון שאם זה פסולת יניחנו מיד שם דאם לא כן כבר הוי טורר

ומאי מהמי שיחזור וישיבו שם, וגם כן שמיד שמוליא האוכל אוכלו נאלמר.

מלבד מה שנתבאר לעיל בענין טרר [עיי"ש מה שעיין לכאן] יש להוסיף במה שיש לברר באוכל פרוח בשבת מה יעשה שלא יכשל באסור טרר כשרוצה לחזוק הגרעין. ולעיל נתבאר דמובא בפוסקים דפסולת שמיכרת שאינה מעורבת עם האוכל אין איסור ברירה שהוא אסה ולכן יש פוסקין מתירין להוליא זוב שנפל לכוס וכן לפי זה יהא מותר להוליא חוט או פסולת מיכרת שנפלה באוכל אך מהרבה פוסקים משמע שאין מובריס כן והיה ראוי להתמיר בדבר שאסורו איסור תורה, ולכן מצד זה אין להקל להוליא גרעין מהפרי.

ורק כשאוכל נאלמר שאז מותר ברירת אוכל מפסולת ובפרי יהא הדין כך דאם יכול ליקח הפרי מהגרעין מותר דוקא לקחת הפרי מהגרעין ולא בהיפוך אבל אם קשה לעשות כן יכול גם כן להוליא הגרעין מהפרי דכשיש טירחא גדולה מותר ליקח פסולת מאוכל כשאוכל נאלמר דלכן מותר לקלף הפרי אף שעל ידי כן מוליא הפסולת מהאוכל (כן כתב הט"ז) ואף שעל ידי טירחא גדולה יוכל להוליא הפרי מהקליפה, וכמו שיתאר הטעם לקמן אבל כשיכול צריך להוליא הפרי מהגרעין אמנם גם כשמחזיק הגרעין בידו ומושך הפרי מותר וכמו שיתאר בענין עצמות שבדגים עיי"ש, אבל מה שמנער הפרי והגרעין נופל בה לכאורה הוא נוטל פסולת מאוכל שאסור (כשאפשר בענין אחר) דמה שאסור לקיחת פסולת מאוכל היינו אפילו שאינו נוטל הפסולת בידיים אלא להיפוך הוא מחזיק האוכל והפסולת נפרש מכל מקום כיון שהאוכל נשאר על עומדו ומקומו והפסולת נפרש בשיב כנטילת פסולת מאוכל אף שהוא מחזיק האוכל וכן משמע במג"א שי"ט אות ע"ז וכן בפוסקים ממה שאסרו בטב שנפל לכוס לשפוך הזוב מהכוס אף שמחזיק האוכל, ולכן קופסת שמורים שיש בה מיס אסור להטות הקופסא לשפוך המים דהוי טרר פסולת מאוכל כיון שהנפרש זה הפסולת אף שהוא מחזיק ומנער האוכל.

וראיתי בגלי טל שלא שבירת ליה כנ"ל ולפי דעתו היה אפשר לישב קושיא ממורה בשבירת הגמרות דבגמרא דף ע"ד מבואר דאוכל מתוך פסולת לא הוי דרך ברירה ובדף קל"ח איתא מה דרכו של טרר טוטל אוכל ומנים פסולת הרי דנטילת אוכל מפסולת דרך ברירה הוא ובתוספות מירצו זה עיי"ש אולם כמה ראשונים לא שבירא להו כתוס' והניחו הקושיא בצריך עיון ולהנ"ל היה אפשר לתרץ דבדף ע"ד לקחת האוכל בידיים מפסולת לא הוי דרך ברירה כיון שאין עושה כלום בפסולת אבל בדף קל"ח שמחזיק הן האוכל והן הפסולת רק שהאוכל נפרש כיון שהוא מחזיק הפסולת דמיא לטרר, אבל לפי זה יש הדין בהיפוך מהנ"ל ומדברי הפוסקים ומכיון שהראשונים לא מירצו כן על כן יש לומר כנ"ל דאם האוכל נפרש מקרי כנטל אוכל מפסולת אף שהחזיק הפסולת ומה שבדף קל"ח אסור הוא דהוה על ידי כלי שאז אסור אפילו נאלמר ואוכל מפסולת.

ולכן הדין כנ"ל דגעור הגרעין מפרי דינו כפסולת מאוכל דמותר רק כשאי אפשר בענין אחר.

מתבאר בזיתן שכ"א דהשרת קליפה מהפרי אסורה משום טרר ולא הותר רק שמוך לשעורה ואפילו שנאלמר לא הותר רק אוכל

נאמרי מוח, קדושה הלכות אסורי מאכל בתרגנה פרקים הראשונים):

מצוה שלא הזהיר מגלות ערות אשת אב. והוא אמרו ערות אשת אביך לא תגלה, והעובר על לאו זה בכרת, וכשהעידו בו עדים יסקל אם היה מזיד ואם היה שוגג מביא חטאת קבועה. הנה התבאר לך שהבא על אמו חייב עליה משום אשת אב בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו כמו שהתבאר בסנהדרין:

מצוה שלב הזהיר מגלות ערות אחותו. והוא אמרו ערות אחותך בת אביך או בת אמך לא תגלה ערותן, והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת ובשוגג יקריב קרבן חטאת קבועה:

מצוה שלג הזהיר מגלות ערות בת אשת אב כשתהיה אחותו. והוא אמרו ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה, וזה הלאו בא לשים בת אשת אב ערוה בפני עצמה להיות הבא על אחותו מאביו מנשואת אביו חייב שתים משום אחותו ומשום בת אשת אביו כמו שבארנו. וזה לשונם בזה אמרו בשני מיבמות (דף כ"ג:) תנו רבנן הבא על אחותו והיא בת אשת אביו חייב שתים משום אחותו ומשום בת אשת אביו רבי יוסי ברבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. מאי טעמא דרבנן מכדי כתיב ערות אחותך בת אביך ערות בת אשת אביך מולדת אביך למה לי שמע מינה לחייבו משום אחותו ומשום בת אשת אביו. והעובר על זאת גם כן רוצה לומר האחות מהאב ומאם בכרת לבד אם היה מזיד, ובשוגג חייב חטאת קבועה:

מצוה שלד הזהירנו מגלות ערות בת הבן. והוא אמרו ערות בת בנך לא תגלה:

מצוה שלה הזהירנו מגלות ערות בת הבת. והוא אמרו ערות בת בתך לא תגלה ערותה וגו':

מצוה שלו הזהירנו מגלות ערות הבת עצמה, וזה לא התבאר בפירוש בתורה ולא בא בכתוב ערות בתך לא תגלה, ואמנם ממה שהזכיר בת הבן או בת הבת תקח ממנו ראיה לבאור הדבר והגלותו כי הוא אסר בת

מפסולת וכמן מפרש פסולת מאוכל צריך לומר דכיון דלי אפשר בענין אחר מותר גם כשמפרש פסולת מאוכל והגם דלאלתר לא הותר רק ביד ולא בכלי וכמן נוהגין להסיר גם על ידי סכין ובה אין לומר דכיון דלי אפשר מותר גם בכלי דחזינן גבי מסקן יין דאף דלי אפשר לגלא כלי לא הותר בכלי (והחלוק יתבאר בעזה"י) אלא דצריך לומר דהכא הא דבדר לאלתר לאכול ביד מותר כתב המג"א בסימן ש"כ דהטעם דכיון דאוכל ביד הוי דרך אכילה ואין בה מלאכה אלא דלפי זה צריך בחור דהפוסקים כתבו דלאו דוקא באוכלין רק הוא הדין בכלים מותר לברור מה שצריך להשתמש ביד ושם אין הטעם משום דרך אכילה וצריך לפרש דעיקר בירה דוקא מה שרוצה להניח אבל מה שמשתמש ביד אין על זה שם בירה וזה מוזנת הלשון בגמרא שבת דף ע"ד בבדר לאוכר דזה עיקר בירה מה שמניח ולכן אפילו לאלתר דוקא אוכל מתוך פסולת ולא להיפוך דכיון דהפסולת מניחו אם כן הוא יותר בירה ורק לקחת האוכל דכיון דאין לוקחו להניח אין בה בירה, ולכן מה שבכלי אסור היינו לפי שעל ידי הכלי נעשית הפעולה דבירה גם בפסולת ולא רק באוכל (ולכן בכל כלי שפעולתו רק באוכל מותר לברור על ידו כשבדר לאלתר) ולא הוי כמו בירה ביד שבטל רק האוכל משא"כ בכלי שבתן האוכל והפסולת לכלי או שהכלי מחלק בין האוכל בפסולת מכל מקום נוגע בשניהם אבל בשלוקח הפסולת מאוכל כגון כשמי אפשר באופן אחר שאז גם זה מקרי דרך אכילה אם כן אין גריעותא יותר מה שיעשה בכלי ויגע גם בפסולת דהרי גם ביד יצטרך להסיר הפסולת ולכן מותר אפילו בכלי. אלא דבכל אופן יהיר לקלוף סמוך לאכילה ולא כמו שיש שאין מהרין וקולפין קודם תפילת מוסף דאין זה סמוך לאכילה כמבואר בפוסקים דדוקא אחר יציאה מבית הכנסת נקרא לאלתר ואפילו בשאין זמן אחר מוסף מכל מקום לא הותר לקלוף קודם לכן ומירושלמי משמע דיש בה חיוב מבואר, אלא דיש בה כמה גדרי היתר כדלקמן.

ולשונה נראה דאם קליפת הפרי ראוי לאכילה יש לומר דהוי כמין אחד דאין בה בירה ואפילו ראוי רק על ידי הדחק מכל מקום ליכא בה בדר (ואפילו אם מדמה לשמי מיין לא מחייב רק בקולף שמרים לאכול בין הערבים כדאיתא בתגן אברהם ובמרו זה לעיל עיין בדין בדר בכלים עי"ש) וחזו ההלכה בבית ושמריה ואין בה בדר כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה דהוי כגוף אחד וכן בקליפה ואף שגם שם אין השמרים ראויים רק על ידי הדחק, ומה שבעשית גבינה מחלב יש בה בדר היינו לפי שעכשיו על ידי הבריה נעשו כשמי מיין, ובדוקא נקט הירושלמי דקולף בגלים ושומים מייב שאין קליפתן ראויה לאכילה, וזה היתר ראשון בקליפה הראויה לאכילה.

עוד היתר יש כיון דעל ידי הקליפה מתקלף גם מעט מהפרי וידועין דברי הט"ז שהמילו הפוסקים דבפל זבב לכם יולא מעט מהמשקה עמו וכוונתו דעל ידי כן לא מתבר כמפרש פסולת מאוכל רק כמפרש אוכל מאוכל והגם דלהיפוך בטול אוכל מפסולת אפילו שמשאיר אוכל עם הפסולת יש בה חיוב מבואר כשאין אוכל לאלתר כיון דמכל מקום נפרד האוכל מהפסולת ולא דמי למה שכתב המג"א בסימן תק"י דאם נוטל הפסולת אבל משאיר מעט מהפסולת עם האוכל דמותר דהטעם דלא נתברר האוכל מהפסולת אבל כשמסיר הפסולת אפילו שבטל מהאוכל עמו מכל מקום מיקר האוכל הנשאר ואפילו אלא זכיי להנין דברי הפוסקים ודאי שדבר אמת אמת וכן הלכה ולכן כשמסיר הקליפה עם מעט מהפרי ליכא בה איסור בדר ודוקא נקט הירושלמי הג"ל קלוף בגלים ושומים שקליפתן נפרדת מהפרי אבל תפוחים ופרות שבהסרת הקליפה ניטל מהפרי עמו ליכא בה איסור בדר אפילו מיד לאחר זמן.

עוד נראה דאף קולף להרבה אנשים לקדוש וכיולא בה אם אחד יעשה קדוש ויאכל מהפרות דלא מהני כיון דבבוצתו גם כן להניח וע"ע בא"ח בגדר בדר לאלתר עי"ש.

ברש"י בגא מציעא וכן בשבת פירש זוהמא ליסטרון הכוונה לכף שמסלקת הפסולת מהקדירה ושזה לכאורה אסור בשבת משום בדר ונראה עיון לפי זה מדוע בשבת מקרי כלי שמלאכתו להיתר כמו שאמרו בתוספת שבת ויש מזה ראיה לשיטת הט"ז אם מסלק הפסולת עם מעט אוכל אין בה איסור בדר.

נשאלתי דמדוע מותר לשטוף פרי מפסולת שעליו הרי זה הדין שאיתא בטו"ע דאין שפין ושולין הכרשינין להסיר הפסולת שעליהם.

כמה מעותת בדבר, ראשונה דנראה דהא דכרשינין מיירי כשממיר הכרשינין לאחר זמן אבל כשטובל ואוכל ביד מה איסור יש כשאינו עושה בכלי ומה שמסיר הפסולת מאוכל ולא אוכל הבן ובת הבת וכל שכן הבת. ובגמרא דיבמות (דף ג') אמרו בתו עיקר איסורה מדרשא אתיא דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה, רוצה לומר שהוא אמר בבת בנך ובבת בתך כי ערותך הנה ואמר באיסור אשה ובתה ובת בנה ובת בתה שארה הנה זמה היא כמו שבאיסור אשה ובתה נאסרה בתה כן באיסור בת בנו ובת בתו נאסרה בתו גם כן, ואמר בשונש איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן כמו כן אשה ובת בנה ובת בתה בשריפה בעבור שבא בהן זמה וגמרינן לה מגזרה שוה זמה זמה והוא הדין לבתו ובת בנו ובת בתו לענין שונש דגמרינן להו מגזרה שוה דהנה הנה דגבי בת בנו ובת בתו כתיב הנה כמו שבא באשה ובתה. ולשון גמרא דכריתות (דף ה') אל תהי גזרה שוה קלה בעיניך שהרי בתו אחד מגופי תורה ולא למדה הכתוב אלא מגזרה שוה אתיא הנה הנה זמה זמה, והבן אמרם לא למדה תורה ולא אמר לא למדוה כי אלו הדברים כלם קבלה מהנביא ע"ה פירוש מקובל כמו שבארנו בפתיחת חבורנו הגדול

מפסולת הרי בדליכא לופן אחר מותר וכמ"ש בעזה"י עיין בדין קלוף פרות.

ולכן כשסופק הפרי על דעת לאכול מיד מותר, גם נראה דהא דכרשיני מיירי שיש הרבה פסולת עד שמתערבין הכרשיני בפסולת אבל פרי שיש עליו מעט עפר או אבק אין בזה כלל איסור טרר וכמו שמפורש בסי' שט"ז סעיף ט' ובסי' רע"ה דמותר להפלות הנגד מכמיס שעליו ואין בזה אסור טרר וכן אדם מותר לרחוץ גופו מלכלוך שעליו וכן מפורש בפמ"ג סימן ש"ס בחשל אברהם ס"ק ה' דמותר לרחוץ בשר מדם שעליו וצריך לומר כנ"ל דשאני מכרשיני שמעורבין היטב עם הרבה פסולת, ולכן סתם פרי מותר לשטוף.

פשוט שטרר פסולת אף שלא ברר כל הפסולת אפי' שאין בזה חיוב חטאת עד שיברר כל האוכל מ"מ יש איסור אף בבירור מקצת הפסולת.

וכן להיפוך בהוצאת האוכל מהפסולת אפי' לא יוציא כל האוכל מ"מ כל שהוציא כשעור יש בזה חיוב חטאת כיון שמה שהוציא נתברר לגמרי פסולת ומה שבמג"א סי' תק"י אות י"ג המיר להוציא השומן מחלב כל שאינו מוציא כל השומן אם טעם ההיתר הוא כמו בסי' שי"ט סעיף י"ד שמותר לערות שכר משמרים כל שעדיין לא ניכר השמרים וכמו שהביא אם המג"א בשם הר"ן דכל שלא ניכר הפסולת אין על זה אם טרר והוא כעין הסברא שכתבנו לעיל דבדבר הבלוע ליכא בירור כיון דלא מיכר האוכל או הפסולת אבל הוצאת חלק מהאוכל מהפסולת יש בזה איסור וחולי גם חיוב חטאת וכדמוכח ממה שכתבו הטעם דמותר לערות שכר מכלי כל שלא ניכרו השמרים משום שלא נקרא עדיין אם פסולת אבל לגא זה היה בזה אסור אפילו שלא ברר כל האוכל ולפי זה יותר קשה להבין הפוסקים שמותר לסלק הפסולת עם מעט אוכל דמכל מקום האוכל הנשאר מתברר וצ"ל דהטעם דאין אסור אלא כשלקח רק פסולת מאוכל אבל כשמפריד גם אוכל מאוכל ליכא אסור טרר.

ועל מסננת שטתן בברז כדי שיסנן מהאבנים שבתוכם פה נמי אם יש בזה משום טרר,

הנה במשנה שבת דף ק"מ אין שולין הכרשיני אבל טתן בברה וברש"י טעם ההיתר כיון דבירה מצויה נעשית וכן כתב המאירי וכ"כ בלטשי שבת על הצו"ע דהטעם כיון דאיהו לא מידי עביד ושם במשנה גבי טבל דטבל בברה פרש"י דהטעם דמותר כיון שאין מתכוון וכן כתב הצו"ע סימן שכ"ד סעיף א' וצ"ל דשם אין לומר הטעם משום בירה מצויה נעשית דכיון ששם מיירי שטתן לתוך האבנים אם כן דרך הלוכו נופל המון ומצא שע"י שמטלטל הכלי נפרש הפסולת ולכן אין להתיר רק בגוונא שאין מתכוון משא"כ בריש מיירי כשאינו מטלטל הכלי מקרי בירה מצויה, אינרא אכתי צריך עיון דכל טרר הוא כך שנותן בכלי ומצליו מתברר וכמו מליף מים על כרשיני דאסור שע"י כן נפה הפסולת מצויה ויותר מזה אינא דאין ליתן שמרים במשקה כדי להעמיד השמרים עיין מ"ב דשם אפי' נעשה מצויו וכן אסור ליתן קיבה בחלב שע"י כן נברר, וצ"ע.

[מתוך מכתב להרה"ג ר' משה ידלר שליט"א]

ועל מה שכתבת בקלוף בלים וכיוצא בזה בשבת שלא הותר רק סמוך לסעודה דצריך לגמור כל המאכל בסעודה ולא יצאיר מזה לאחר הסעודה דאם כן עבר על איסור טרר שנמצא שברר לאכול לאחר זמן והבאת לשון רבנו ירוחם שמובא בבית יוסף שאם השהה לאחר סעודתו מיב משום טרר ומשמע כנ"ל שאם השהה עבר לאפרע על איסור טרר.

הנה בצו"ע הרב סעיף ג' ובמשנה ברורה ס"ק ה' כתבו מפורש שאין איסור אם נשאר ממה שברר לאחר הסעודה כיון שהוא ברר לצורך אותה סעודה וצריך לפרש גם כן לשון רבינו ירוחם שכוונתו שמתחילה נתכוון לאכול גם בסעודה זו וגם להשהות חלק לסעודה אחרת שאז יש בזה חיוב חטאת (אפילו שאין יודע על איזה חלק חייב ובמזיד היה בזה הרמאת ספק וצ"ע) אבל כשכיון לאכול הכל בסעודה רק לבסוף איבו יכול ונשאר, בזה ליכא איסור אפילו לא אכל כלום. וכמו שכתב רבינו מנגאל בדף ע"ד ע"ב שהטעם שמותר לאלתר כיון שמלאכת מחשבת אסרה תורה וכאן מכוון לאכילה ולא למלאכה ולא אסרה תורה זה ולכן כיון שבשעת מלאכה לא היה בזה שום איסור אחר כך לאפרע יהא מזה אסור, על כל פנים אין זה מלאכת מחשבת כמובן.

ונראה דהיפוך כגון שאם שכח ובירר לאכול לאחר זמן או שהיה שם מים אוכל והוציא המין שאינו רוצה לאכול עכשיו ומזכר מיכף שעבר על איסור טרר שאם יאכל מיד יתקן בזה איסור טרר לאפרע דאפילו שהיה כאן מחשבה מכל מקום לא עשה שום מלאכה כיון שאכל מיד ולא נקרא מלאכה רק בהיתר לאחר זמן וכמו שהלשון בגמרא כטרר לאחר היינו להיתר.

בפירוש המשנה, ואמנם שתק הכתוב מלזכרה להיותה אפשר להתלמד בגזרה שוה, וזהו עניין אמרם לא למדה הכתוב אלא מגזרה שוה והבן אמרם מגופי תורה. הנה התבאר מכל מה שקדם שהעובר על לאו בתו ובת בנו ובת בתו הוא בשריפה, ואם לא נחקרה העדות בכרת אם היה מזיד, ואם היה שוגג באחת מהן יקריב חטאת קבועה:

מצוה שלז הזהירנו מגלות ערות אשה ובתה. והוא אמרו יתברך ערות אשה ובתה לא תגלה. והעובר על לאו זה והוא שתהיה אחת מהן אשתו ויבעול האחרת חייב שריפה ואם לא נחקרה העדות בכרת אם היה מזיד. ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה:

מצוה שלח הזהירנו מגלות ערות אשה ובת בנה. והוא אמרו יתברך את בת בנה. וזאת גם היא בשריפה אם היה מזיד,

ועל מה שכתבת במולח פסולת בגלחתו איך יוציאנה ובירת השיטות בזה, יש להוסיף מה שאומרים בשם מרן האמרי אמת זיע"א שנתן עצה טובה שאם מולחים פסולת בגלחת או זרד בכוס שיגביה הכוס או הגלחת וחזיק הפסולת אפילו על ידי כלי ומשוך הגלחת עם האוכל או הכוס עם המשקה משם ונמצא שהוציא האוכל מהפסולת. אף שמחזיק בידו הפסולת מכל מקום קרוי אוכל מפסולת דעל הדבר שנפרש הוא שאנו רואים שנו נעשית הבריה חו עצה טובה.

[מתוך מכתב להרב הגאון משה ידלר שליט"א]

ומה שכתבת דאם מעיין בגילים לידע איזה מהן מטשלת ומה שאינה מטשלת מחזיר למקומה אם יש בזה איסור בורר הנה השפת אמת בחידושיו לש"ס דף ע"ד מבאר דבורר דוקא כשבורר ומבדיל בין אוכל לפסולת כל אחד בפני עצמו אבל כשאין כוונתו לברור רק רוצה להוציא מה שראוי לאכילה רק שאינו יודע לו מה ראוי וטעל כל אחד כדי לבדוק ומה שמוצא פסולת מניחו אין בזה איסור בריה כיון שהרי כוונתו רק ליטול האוכל וזה מותר ואין רצונו להפריד הפסולת מהאוכל רק שאין יודע לו מה פסולת ומה אוכל אין בזה איסור בריה ולכן לפי זה כשיש מעילים מעורבים ואין יודע לו המעיל שלו יכול לעיין בכל מעיל לראות אם זה שלו ואם לאו מניחו, וכן בגילים כיון שכל כוונתו רק ליטול הגילים הראויים אין בזה איסור בורר.

מלאכת מוחק

ועל מה שכתבת אם מותר לקלף הגילה או הפרי שעל קליפתו יש מספר או סמל משום חשש מוחק נראה דאין בזה איסור וכמו שנבאר דהנה הוכחנו לעיל לענין סותר דאם אינו מפרק הדבר רק מכלה אותו לגמרי אין בזה סותר וכן מוחק היינו שמוחק הכתב אבל המקום נשאר אבל כשעורף הנייר אינו עובר בזה על איסור מחיקה וכן כשעובר הקליפה עד אשר דק מכל מקום אין זה גדר מוחק רק כשמסלק הכתוב ממקום שנכתב וכמו שבארתי כל זה בארוכה בחבר שמעורף פה. ולכן מותר לקלף אפילו שיש על הקליפה צורות ואותיות.

מלאכת טוחן

שאלתך ליקח "ויטמין" בשבת לא מצאתי היתר לזה דכיון דלחיזוק הגוף ואפילו אדם בריא אסור ליקח רפואה כמו שפסק המגן אברהם סעיף קטן מ"ג ובש"ק מ"ו מבאר דגם לחזק הגוף בכלל רפואה וכן מוכח מהא דאין מתעסקין שעניו חזק הגוף ולכן קשה להתיר שלא במקום חולה בחופים המותרים וכן ראיתי בעוד ספרי שו"ת.

וכדורים שלוקחין כדי שתוכל להתעבר הנה ממה שאמרו בתוספת שבת דיולאין בחבן תקומה שמבואר שהוא כדי שלא תפיל אין מזה ראיה כלל שיהא מותר בנדון דידן דלהגיל הוולד פשיטא דשרי וגם נראה דהוא רפואה קבועה ולא רפואה טבעית ואף שמותר לגאת בה לרשות הרבים מכל מקום אין בזה גדר רפואה האסורה בשבת שהיא רק רפואה טבעית ולא קבועה ומיושב מה שמובא בשימן רס"ט מהראשונים שהיו נוהגים ליתן בקדוש מהיין על העין משום רפואה דמותר כיון שהיה זה רפואה קבועה ולא טבעית ולכן אין ראיה מהנ"ל ומכל מקום נראה שמותר דאין בכלל רפואה שאסרו לקחת בשבת רק חזוק הגוף או תקון איזה איבר אבל מה שגורם הריון אינו בכלל רפואה ואף שמבואר בסעיף ל"ט דאף דבגרימת הקאת אוכלין אין איסור רפואה מכל מקום אסור על ידי סמים לגרוס להקאה היינו לפי שהקאה דומה לרפואה ולכן אסרו על ידי סם אבל בנדון דידן יש להקל. ועיין עוד בדברים הבאים בגדר רפואה.

ולקחת כדורי שינה הנה הגם דמהא דאיתא במסכת שבת דף ס"ז דיולאין בחן שועל ומבואר בגמרא דהוא עשוי שיוכל ליתן אין ראיה דיש לומר שמיירי שכבר היה עליו בערב שבת שאז ליכא איסור רפואה רק בנותן בשבת וכמו שאמרו התוספות בדף ל"ה אלא דמהא דסעיף מ"א דמי שנשתכר מותר לסוך ידיו בשמן ומאזרו הפוסקים הטעם שלהפיג השכרות אין זה בכלל רפואה ולכן נראה להתיר בנדון דידן דגם כן אינו בכלל רפואה וכן לענין כדורי אלרגיה הגם דמרגיע העצבים נראה דאינו בכלל רפואה ומותר.

לקיחת אבקה שנקרא פ.ב.מ. שעוזר הדם אפילו במקום שאין סכנה נראה דמותר ליתן דעצירת דם אין זה בכלל רפואה ולכן אי' בסעיף כ"ט דמותר ליתן היד בין להעמיד הדם אבל לא לרפאות ולכן מותר לשום קורי עכבים על הדם כדאי' בסעיף מ"ם עי"ש.

ולמי שמצוקן ויש לו כאב אזנים ואם נותן הבל פה לאוזן על ידי כן מתרפא נראה שמותר ודמיא למה שנזכר בסעיף מ"ג דכל שאין דרך לעשות כן בממנין מותר הכא נמי שאי אפשר לחמם האוזן בממנין ולכן מותר ואף שעצם רפואת כאב האוזן שייך על ידי סממנין אף ע"פ כן מותר כיון שפעולה זו לחמם האוזן אין נעשה בסממנין ודאיה מסעיף מ"ז שנותנין כלי על גבי עין להקר ונראה הטעם לפי שאין נעשה בסממנין ואף שעצם רפואת העין שייך בסממנין ופשוט.

ותרופה משלשלת או לעצירות אסור דהוי בכלל רפואה ויותר מזה אסרו לדחוק כריסו של מינוק להוציא הרעי כיון ששייך דבר זה על ידי סממנין. ומה שהולרך הרמב"ם בפרק כ"ט לאסור ראיה בסים המשלשלים משום עוג שבת ולא משום רפואה משום דמיירי בחופן שאין ניכר שהוא לרפואה

ובשוגג יביא חטאת קבועה:

מצוה שלא הזהירנו מגלות ערות אשה ובת בתה, והוא אמרו יתעלה ואת בת בתה. והוא בכרת ובשריפה אם היה מזיד, ובשוגג יביא חטאת קבועה:

מצוה שמ הזהירנו מגלות ערות אחות

שלא מופר רפואה והא דמי שריא שכתבו תוספות שעושין כן לשלשל נרך לומר שהוא מאכל בריאים גם כן, אלא דלריך עיון מסעיף מ"ט דמופר ליתן פחילה על ידי שיעור למי שהוא עצור ומעוה דהרי יש בה איסור רפואה ומשמע דאין בגרימת שלשול איסור רפואה וצ"ע מהג"ל

בסעיף ל"ז כל האוכלין שהם מאכל בריאים אוכל לרפואה ולכאורה ההיתר בה דכיון שזה מאכל בריאים אין תוכם שהוא מתכוון לרפואה וכמו שמצינו הרבה פעמים הכלל הזה שכל שאין ניכר שעושה כן לרפואה מופר אך אם כן קשה שהרי כתב על זה שאפילו שקשה המאכל לשאר דברים ומוכח שלרפואה עביד מכל מקום מופר הרי דאפילו ניכר שזה לרפואה מופר והגראה בה דהנה בערוך השולחן תמה על הרמב"ם והטור ושו"ע שכתבו כל האוכלין אוכל לרפואה ומשמע אפילו כוונתו לרפואה ובגמרא ברכות דף ל"ח מאי איה לך למימר גברא לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הוי משמע שכל ההיתר בה מכח שאין מכוון לרפואה והאיך המירו אפילו במתכוון לרפואה והגראה בה דבמרדכי הרשב"א ברכות דף ל"ח (ומרומז כן בתוספות) ביאר הגמרא דהכוונה שכל האוכלין אוכל היינו אפילו שאין הדרך לאוכלן רק לרפואה מכל מקום תורת אוכל עליהם היינו שאפילו מוכח שכוונתו לרפואה מכל מקום כיון דיש על זה תורת אוכל אם כן הוא מתעסק באכילה ולא גזרו על זה שיהא לשמיקת סממנין רק במתעסק ברפואה רק כל שאינו מאכל בריאים אם כן אין על זה תורת אוכל, וכה מוכ ספיקת הגמרא בשבת אם מותר לשתות מי רגלים לרפואה ופשטו שאסור משום דמי רגלים לא שתו אינשי ותמוה דודאי מי רגלים שותין רק לרפואה ומה זה סברת השואל שהוצרך להשיבו, רק השואל סברא ליה דכיון דמה שאין שותין הוא רק מחמת מיאוס אם כן יש על זה דין משקה ולא רפואה ומותר לפי הג"ל ועל זה אמרו דכיון דלא שתו אינשי בגיל מזה דין משקה והרי זה עוסק ברפואה וה כוונת הגמרא גברא לאכילה מכוון ורפואה ממילא הוי היינו לומר שיש על זה דין אוכל ולא רפואה ולכן מותר אפילו הוא כוונתו לרפואה ולכן המיר השו"ע אפילו מוכח לרפואה ומכל מקום אין ללמוד מזה היתר על לקיחת ויטמין ולומר דיש על זה דין אוכל שגם בריאים יכולין לאוכלו (דמה שאין דרך שאוכלים לא איכפת לן וכמפורש ברשב"א ובתוס' הנ"ל) מכל מקום כיון שהם בולעים אותם אין על זה שם אכילה רק הוה דומיא דרחילה בים שכתב המג"א דגם לבריא אסור עי"ש ולכן קשה להתיר.

תרופות שאפשר לערבן במאכל מערב שבת ואין נפסד על ידי כן כח רפואתן יש עלה לקחתן בשבת על ידי שיערבן מערב שבת דוקא במאכל ואז יכול בשבת לקחתן וכמפורש בסעיף כ"א ומה שלא המירו לו רק בנותן מערב שבת ולא בנותן בשבת מבואר הטעם כדי שיהי' לעצמו היכרא שלא ישתוק מסממנין ומה שבסעיף כ' המירו אפילו שלו עצמו ליכא היכרא שאני הפס שאין על היין שם רפואה כלל כיון שגם בריאים עושים כן אבל כאן שלוקח רפואה אלא שאין ניכר שהוא רפואה על כן גזרו אם לא בנופן דאיכא היכרא ועוד דבשבת אינו יכול לקחת לערבב המרופה דזה עצמו שמערבב ומתעסק בסממנין הה גזרו עוד לפי שיתערבב במאכל משא"כ בסעיף כ'.

מלאכת מרקד

בחלוק שבין זורה טורר ומרקד הנה בין זורה המלוק פשוט דזורה דוקא כשהפעולה נעשית ע"י הרוח משא"כ בטורר ומרקד אלא בין טורר למרקד נ"ב דאף דבגמ' איתא דדמי להדדי היינו בעיקר הדבר שהוא הפרדה בין אוכל לפסולת אבל ודאי שיש אופן שמייב רק משוס מרקד ולא משוס טורר או להיפוך ועיין שבת דף קל"ד גבי משמר עי"ש ולדידן המשמר גם משוס טורר וגם משוס מרקד ברש"י והרמב"ם נ"ב מה המילוק והיה אפשר לומר דמרקד היינו שהברירה נעשית דוקא ע"י נענוע הכלי כמו בנפוי קמח אך ממשמר דמייב משוס מרקד משמע דבכל אופן מייב אולם זה פשוט דמרקד הוי דוקא ע"י כלי.

ויש לעיין אם גם בזורה מותר כשטורר לאכול לאלתר כמו טורר, ומרקד לא שייך ספק זה דכיון דרקוד הוי דוקא ע"י כלי וכנ"ל וכלי אפי' לאלתר מייב חטאת ורק בזורה יש להתפקק אם שרי לאלתר ועל דרך משל בחס אולא פסולת במאכל ונופח ע"י רוח פיו לתלק הפסולת דיש בה איסור זורה ואם נופח לתלק האוכל מהפסולת נ"ע אם מותר באוכל לאלתר.

האב. והוא אמרו יתברך ערות אחות אביך לא תגלה. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת, ובשוגג יביא חטאת קבועה:

מצוה שמא הזהירנו מגלות ערות אחות האם. והוא אמרו ערות אחות אמך לא תגלה. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת, ובשוגג יקריב חטאת קבועה:

מצוה שמב הזהירנו מגלות ערות אשת אחי האב. והוא אמרו אל אשתו לא תקרב דודתך היא. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת, ובשוגג יביא חטאת קבועה:

מצוה שמג הזהירנו מגלות ערות אשת הבן. והוא אמרו יתעלה ערות כלתך לא תגלה. והעובר על לאו זה בסקילה. ואם לא נחקרה העדות או לא נודע הוא בכרת אם הוא מזיד, ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה:

מצוה שמד הזהירנו מגלות ערות אשת האח. והוא אמרו יתעלה ערות אשת אחיך לא תגלה. והעובר על לאו זה בכרת אם היה מזיד, ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה:

מצוה שמה הזהירנו מגלות ערות אחות

מלאכת לישה

א. מבואר דעתן ליפה הוא שלוקח דברים נפרדים ועל ידי שטתן בהם מים מתחברים להיותם גוש אחד והתחלוקת בין רבי לרבי יוסי בן יהודא בשבת דף י"ח דלרבי מאיר בתחילת המים ולרבי יוסי עד שיגבל הייו דלרבי סברא ליה דעל ידי המים כבר מתחברת העיסה אלא שאינו מיטר גמור עד הגיבול ולכן עיקר המיזוג נתינת המים ולרבי יוסי סברא ליה דתחילו דבתחילת המים מתחיל המיטר כיון דגמר מיטר הדבר להיותו גוש אחד על ידי הגיבול לכן עיקר המיזוג הוא הגיבול עצמו. ודברים שאינם בני גיבול כאפר נחלקו הראשונים לדעת הרמב"ם וסיעתו אינו מיינ כלל על גיבלם והוא לפי מה שנתבאר דעיקר מיזוג הליפה על מיטר הדברים לעשותם גוש אחד ודברים שאינם בני גיבול הכוונה שאינם מתחברים כלל כמו אפר ולכן אין מיזוג ליפה בהם, ודעת הראב"ד ועוד ראשונים בדברים שאינם בני גיבול להיפוך דאפילו לרבי יוסי כבר בתחילת המים מחייב דהייו לפי שבדברים אלו אפילו שאינם מתחברים ממש כעיסה אחת מכל מקום נדבקים קצת זה לזה על ידי המים וכיון שרק הדיבוק הזה שייך שיעשה בהם על כן מיינ על נתינת המים אפילו אין נדבקין ממש כיון שלא שייך להדביקם יותר. וזה נראה לישב שאפילו הפוסקים כרבי יוסי שאינו מיינ עד שיגבל כתבו בתימן ב"מ שהטתן זרע פשתן או שומשמים מיינ ותמוה שהרי לא גיבל ולרבי יוסי אינו מיינ עד שיגבל ואם פשתן הוא מדברים שאינן בני גיבול הלא הרמב"ם והו"ע בתימן שכ"א כתבו שדברים שאינן בני גיבול פטור לרבי יוסי וכאן פתחו שמיינ רק הבאור כנ"ל דמה שאמר הרמב"ם בדברים שאינם בני גיבול שפטור מליפה הייו לפי שאינם מתדבקים זה לזה אבל פשתן בתים מדרבא בתחילת המים כבר מתחבר ומדבק זה לזה ואין צריך לגיבול ומודה רבי יוסי שהה מיינ.

ב. ומפשטות הלשון של רבי יוסי שאמר אינו מיינ עד שיגבל משמע שגם נתינת המים הוו תחילת המלאכה אלא שלא נתחיל רק בגיבול וכן מוכח ממה שבחתם לפעמים גם לרבי יוסי מתחיל בתחילת המים לחודא. ועל כרחך שגם נתינת המים הוו חלק מהמלאכה. ולפי זה אמי שפיר דברי המגן אברהם בסעיף קטן כ"ג שכתב שאף לשיטת האור זרוע שהביא הרמ"א בסעיף ט"ז שגם בחלים וכיו"ב אשתו בחיי אשתו. והוא אמרו ואשה אל אחותה לא תקח. והעובר על לאו זה בכרת אם הוא מזיד ובשוגג יקריב קרבן חטאת קבועה:

מצוה שמו הזהירנו שלא לבוא על הנדה בעת טומאתה רוצה לומר כל השבעה ימים. והוא אמרו ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב כל זמן שלא תטבול אחר שבעה. והעובר על לאו זה במזיד חייב כרת, ובשוגג יקריב קרבן חטאת קבועה:

מצוה שמז הזהירנו מגלות ערות אשת איש. והוא אמרו יתעלה ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע. ובעונש העובר על לאו זה יש הפרש. וזה שאשת איש אשר היתה נערה מאורשה שניהם חייבים סקילה כמו שבאר הכתוב. ואם היתה בת ישראל ובעולה שניהם חייבין חנק, ואם היתה בת כהן ובעולה דינה בשריפה, והוא בחנק ר"ל הבועל. וזה כשנחקרה העדות, ואם לאו הנה הוא בכרת, וזה אם היה מזיד. ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה. וכבר נכפלה האזהרה בזה והוא אמרו לא תנאף

צריך השיטי של ערבב בד, מכל מקום אם נתן המשקה מערב שבת יכול לערבב בכף, והייו אפילו דקיימא לן כרבי יוסי שעיקר המלאכה הוא הערבב, מכל מקום בנתן המשקה מבעוד יום נעשה כבר חלק המלאכה, ואין צריך שטי גדול דערבב בשלבא רק סגי שלא יערוף בכח גם אפשר לפרש דכיון דכבר התחיל המלאכה מערב שבת אין בה כבר חיוב חטאת מהתורה כמו בעשה עקירה בערב שבת והנחה בשבת ולכן סגי בשטי קטן.

ג. ובגמרא שבת דף ק"מ שוס ושחלים ותרדל למחר מערבבו ולא החכר אם צריך שיטי ומחלקו בה הראשונים לשיטת בעל התרומות ותרדמי שהוא דעה שיה שבשו"ע הטעם דמיירי שכבר נתן המשקה מערב שבת וסברא לן כרבי שבתחילת המשקה כבר מקרי ליפה ולכן אין אסור להוסיף לערבבו בשבת ואפילו שמוסיף משקה חדש כמו בתרדל שלא מערב שבת ולמחר מוסיף דבש וכן שחלים שלמחר מוסיף שמן ומים אין בכך איסור כיון שהמאכל כבר מחובר ומדובק מערב שבת יכול להוסיף עוד משקה כיון שאין האיסור בליפה מה שהמשקה מדובק לאוכל רק מה שחלקי האוכל עצמם מתדבקים זה לזה ולכן יכול להוסיף דבש או משקה אחר ואין בה שום איסור. והנה הגם שבשום הגדוך מערב שבת המירו למחר להוסיף פול וגרסין שהם מאכל ומתוה לשיטה זו שהגם שבתבו דמיירי דכבר נתן המשקה מערב שבת מ"מ כיון שאת הפולין וגרסין טתן בשבת ואז נעשה בהם מעשה ליפה ממש לרבי שבתחילת מים הוי ליפה ומה בכך שנתן המשקה לשוס מערב שבת וצריך לבאר בהקדם שיטת המולקים על בעל התרומות שהם הדעה הראשונה בשו"ע שאפילו בלא נתן משקה מערב שבת יכול ליתן משקה בתרדל ולערבבו בשבת ותמוה שבתב קנ"ה מבבאר דהן בדברים בני גיבול והן בדברים שאינם בני גיבול כשמים צריך שיטי בגיבול או שיטי דמעבו מעבו או שיערבב בלבבו וגם שיטי דבתחילת משקה קודם האוכל ומדוע בשוס שחלים ותרדל לא בעי שיטי כלל וצריך לומר לפי המבאר דבתחילת ליפה הוא דיבוק המאכל ולכן נראה דבשוס שחלים ותרדל אין המאכל מדבק גם על ידי הוספת משקה לאוכל וכמו שמוכח כן בפוסקים דבבל"ט כשעושים הבחיכות גדולות אין בה עניין ליפה לפי שאין המאכל מדבק ומה שהמשקה מדבק למאכל אין בה ליפה וכמו שהוכחנו לעיל.

ולכן סברא ליה דבמלים ומרבל אין צריך שום שינוי ולא דמיא לשמים או מורכן שנדבק המאכל ובשום שנכו שאין מאמת מדבקין הסמיכות על ידי הוספת משקה הנה כל מידוק בלשון הגמרא והש"ע מבאר דלא המירו להוסיף לשום הכמוש רק פול וגרסין ולא משקה ומה שמי שפיר מה שהקשו על שיטה זו ממה שאיתא בירושלמי דמוסיף משקה לשום מיב משום לא דוחלי משקה אסור להוסיף שעל ידי המשקה נדבק השום הכמוש כעין עיסה ורק מוסיפה פול וגרסין המירו. והדעה האחרת סברא ליה דגם בחרבל ושום שיך ליה ולכן אסור ליתן בהם משקה בשבת ודיק השולחן ערוך בלשונו הזהב והשמיט בשיטה זו מילת שמליים כי שמליים אין לו שום ענין ליסה ודיבוק וכמבאר בחמים ל"ד לגירסת המוספות ודוקא בחרבל אמרו בגמרא שלשו מע"ש ולא אמרו כן בשמליים רק שדבר פשוט דגם לשיטה זו דוקא בחרבל ושום צריך נתינת משקה מבעוד יום. ומבאר מלשון הגמרא וכל שיטות הראשונים דדוקא בשום כמוש או חרבל ושמליים שדבר דהיינו דק דק כדרך דיבה שיך ענין ליסה ולא בחמיכות גדולות שלא דבק או כמשן שאין מדבקים זה לזה ואין בה ליסה. ולכן מומר לכל השיטות להוסיף לשום כמוש עם משקה בשבת פול וגרסין ואין מושמין לעיסת הפול והגרסין וכמו שהקשו לעיל שלא שיך בה כלל ענין ליסה בפול וגרסין כל זמן שלא דבק דק דק, וכן מבאר ברש"י זבחים ל"ד ע"ב דבעורות לא שיך כלל ליסה וכנ"ל.

לעשות "מיומו" בשבת אפי' שאיסור ליסה ליכא בה כיון שהוא עשוי בצורת משקה נחל אבל אסור לערוף המלים בכח כמו שאמרו בגמרא דף ק"מ דמחזי כמבטל אבל אם טרף המלים מערב שבת אין לעשות בה איסור.

מלאכת מבשל

א. מתבאר דאין עיקר מלאכת המשול הכנת האוכל לאכילתו רק כמו שכתב הרמב"ם פרק ט' הלכה ו' כללו של דבר שהקשה גוף רך או ריפה גוף קשה עיי"ש ולאו דוקא באוכלין רק ה"ה בכל דבר וכ"כ שם פרק הנ"ל וע"ע בפרק י"ב הלכה ט' בראב"ד דגם מבחר בחל מיב משום משול ולפי זה שאי איסור משול דשבת מאיסור משול דבשר בחלב דגבי בב"ח עיקרו הטעם שנתן זה בה ע"י המשול ובשבת האיסור מה שע"י המשול מפרכך המאכל ויתכן דלזה שעור המשול דשבת כמאכל בן דרוסאי שכבר אז הוחל המאכל להתרכך אבל גבי בשר בחלב כתב הפוסקים עיין במנ"ח דדוקא משול כל צרכו מיב דבטעמא תליא וזה הטעם דבשבת ליכא משול אחר משול משא"כ בשבר בחלב וכמו שיבאר בעזה"י.

והנ"ל מבאר דברי הגהות מרדכי בפ"ק דשבת שהובא בטו"ע סי' ש"ל סעיף מ"ו דבגד רחוב שמיבו סמוך לאש אסור משום מבשל דאין כוונתו שאותן טיפות המים שבגד מבשלים שהקשו ע"ז דהרי היא מלאכה שאין צריכה לגופה ולמה מיב משום משול רק מפורש בדברי הגהות שכל דבר שנמיבם מקודם היה רך וע"י הגוב מתקשה וכוונתו דמיב על מה שהבגד עצמו מתקשה וכנ"ל.

ב. וצריך לומר צריכן או הקשה הדבר מ"מ אינו מיב רק אם ע"י הרכוך נפעל איזה דבר במאכל שנעשה ע"כ יותר ראוי לאכילה ולכן אמרו בגמ' דף מ' ע"ב דבשמן ליכא משול דאין פעולת הרכוך משנה בטעמו וה"ה לכל מיני פירות וכיו"ב שאין בהם שום ע"י משולם וצריך לומר דהא דאמרו בדף ל"ט דקולים האיספמין שהדסמו זה גמר מלאכתו ומיב משום משול ג"כ הכוונה שע"י הדמה מתרכך ונעשה ראוי לאכילה וה"ה שהוסיף ע"ז הרמ"א בסעיף ד' וה"ה כל דבר קשה שמתרכך ע"י שריה ונראה לי דזה מה שמשנו בשבת לקלי המשול היינו דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני וכמ"ש שם בסעיף ה' ונראה שדוקא גבי שבת משנו לזה ולא מצינו כן בשאר איסורין ואפי' איסורים המתורים והטעם דדוקא כאן שאלו בריכוך משנו לדבר רך שיכול לרכך גם בכלי שני משא"כ בשאר איסורים דדוקא בכלי ראשון, אסור.

ג. ונראה דזה טעם שיטת הראשונים שהה אחז המחבר דבדבר יבש ליכא משול אחר משול מה שאין כן בלח דיש בו עוד משול אחר משולו דבדבר קשה כיון שנעשה רך לא שיך בו עוד משול שעיקרו ריכוך גוף קשה ולפי"ז צריך

להכין דמה שיך כלל משול בלא שליט מפרכך וצריך לומר דמשול בלא (דכשו"ע לא מכר השעור משול הוא עד שיעלה מעטעות (וכמ"ש כן לגבי הגעלה) וזה נקרא ריכוך מה שנעשה טעות ולכן כשחזר וגם מרחיקתו שוב שיך בו משול דע"י שיעלה טעות שוב הוי כמפרכך שוב ולא שיך זה גבי דבר יבש, ולפי זה מוכן מה דגבי בשר בחלב יש משול אחר משול ולף דלשאר הלכות שוה לשבת וכמ"ש בפר' פ"ז דאין שיב על מעושן ומטשל מחמי טבריה ונלמד זה מהא דלגבי שבת לא מקרי בשול דהג"מ לענין זה דוקא דאין קברא לחלק אבל בהא דאין משול אחר משול לא שיך זה כלל בבב"ם דתלי בטעם וכל שטסף משול טסף טעם. ועיין עוד שבת דף הי"א דאין מחמת אחר מחמת וצריך לומר לפי זה דשיטת הראשונים שבשו"ע סעיף ה' דיש משול אחר גלי לו להיפוך הייט דע"כ משנה המאכל שמפרכך לו מתקשה יותר ולפי"ז מ"ש מה שהמ"ל כ"י שהקשו על שיטה זו מהא דברכות דאפי' נתבשל הפרי עדיין ברכתו עליו דשמי לענין ברכה דתלי בטעמא ול"ד כלל לבשול בשבת, וכן צריך לומר לשיטת הראשונים שהמ"ל רמ"א דס"ל דאין משול אחר גלי הייט דכיון שאין משנה רק מעט לא משיב שיטי לו ריכוך הדבר ומ"ש דלא מקשי עליהם מה שהמ"ל מהא דפסחים דף מ"א גבי גלאו לקרבן פסח ואפ"כ בשלו דשיב דמשול מבשל גלי דהנ"מ קרבן פסח דתלוי בטעם משא"כ גבי שבת וכמו שהתבאר ולכן נראה דאם אפה לו גלה המאכל וגם בשלו שוב אם יחזור לאפות ליבא בכך כלום דאין טסף בה שום פעולה במאכל וע"ז אמרו אין בשול אחר בשול, וליבא בה שום משש ולכן נראה לפי הנ"ל דאם רוב המאכל יבש ומ"מ יש בו מעט רוטב א"כ יש בו משול אחר משול בגלל מעט הרוטב שם שיך שוב שיטי וכנ"ל וגם אם היא מעט שלא שיך שיהפך לדבר רך מותר וכנ"ל.

ד. **ושיטת** הפוסקים שס"ל שגם בלא ליבא בשול אחר בשול נ"ל דס"ל דאין השיטי אסור משום בשול אלא מ"כ משנה טעמו וכנ"ל וס"ל דעיקר השיטי דטעם נעשה בבשול הראשון וכמו מרק וכיו"ב אבל בטעם השני אינו משוב להקרא משול כיון שכבר אין שיטי כל כך בטעם.

ולשיטת הרמ"א בסעיף ט"ו דהגו דאין משול אחר משול בלא רק כל זמן שלא נגמר נעלמה מאסתו אם כוונתו דס"ל מעיקר הדין ליבא כלל משול אחר משול וכשיטות הנ"ל ורק בגמרו לגמרי מחמירין דמחזי כמבשל ואע"ג דבשבת לא נהגו להחמיר ואפי' נגמרו לגמרי צריך לומר דלא מחזי יותר כבשול מו דס"ל דמה שאין משול אחר משול הוא כנ"ל שאין מוסיף טעם אבל כשנתקרר לגמרי פשיטא שמוסיף טעם והוה משול ממש והא לפי"ז שיטור נגמרו לגמרי כל שעדיין ראוי לאכול מחמת שמיטתו דהייט שיש לו אותו הטעם כמו מאכל חם.

ושיטת המג"א דדבר שעכשיו יבש אפילו שע"י הבשול יהפך לא דינו כיבש שאין בו משול ולכאורה להנ"ל איפכא הוה דאדרבא כיון שנהפך לא כ"ש שהוא בכלל ריכוך דבר קשה וכן בהא דאסור להפשיר דבר קרוש משום טולד מיפוק ליה משום בשול שע"י החוס נתרכך וצריך לומר כמבואר לעיל דדוקא שע"י ריכוך ג"כ נשתנה טעם המאכל הרבה ולכן בה שאין משתנה כל כך טעם המאכל אף שנהפך מיבש לא היו בכלל משול ומותר.

אבל ברור דבהא דממים אם השעוה וכל כיו"ב שמרפה גוף קשה שאי' ברמב"ם שאיב משוס מבשל הייט כל שמימם ע"י חוס שבא מבח אש דוקא אבל לא בשי חוס שיד סולדת בו רק כל חוס שממים ורק לענין בשול אוכל בשי דוקא כלי ראשון ויד סולדת והחלוק ברור לענין ממים מבבח אי שעוה כל שמימם נתקימה פעולת האיסור אבל לענין אוכל לא נתקן רק ע"י יש"ב וכ"ר.

מבואר בשו"ע דאסור ליתן פת אפי' בכלי שני כל זמן שיד סולדת בו דיש דברים שמתבשלין אפילו בכלי שני ובמג"א שם דיש להחמיר בכל הדברים כיון דלא ידעינן מה נכלל בה זולת בחלבן דמפורש דליבא בה משש דקלי הבשול וכן בשקין ליבא להאי משש כמ"ש הפוסקין והנה לכאורה אותו המשש היה גם בכלי שלישי דמאי נפקא מינה אלא דהפמ"ג מ"ק ל"ה מיקל בכלי שלישי וכן נהגו העולם וכיון שעיקר הדבר תומרא וכמ"ש הרמ"א על כן הם להם מנהגם, וג"כ על פי רוב בכלי שלישי כבר אין היד סולדת, ולפי"ז היה מקום להקל בקקאו וקפה וכיו"ב שדינן בחבלן דליבא המשש דקלי הבשול וג"כ מה שכ' המחבר הוא בחג"א דאין לשרות בכלי שני משוס

ביאורים

להאמר דמה שיך כלל בשול בלא שליט מפרכך וצריך לומר דבשול בלא (דכשו"ע לא מכר השעור) השעור בשול הוא עד שיעלה מעטעות (וכמ"ש כן לגבי הגעלה) וזה נקרא ריכוך מה שנעשה טעות ולכן כשחזר וגם מרחיקתו שוב שיך בו בשול דע"י שיעלה טעות שוב הוי כמפרכך שוב ולא שיך זה גבי דבר יבש, ולפי זה מוכן מה דגבי בשר בחלב יש בשול אחר בשול ולף דלשאר הלכות שוה לשבת וכמ"ש בפר' פ"ז דאין שיב על מעושן ומטשל בחמי טבריה ונלמד זה מהא דלגבי שבת לא מקרי בשול דהג"מ לענין זה דוקא דאין קברא לחלק אבל בהא דאין בשול אחר בשול לא שיך זה כלל בבב"ם דתלי בטעם וכל שטסף בשול טסף טעם. ועיין עוד שבת דף הי"א דאין מחמת אחר מחמת וצריך לומר לפי זה דשיטת הראשונים שבשו"ע סעיף ה' דיש בשול אחר גלי לו להיפוך הייט דע"כ משנה המאכל שמפרכך לו מתקשה יותר ולפי"ז מ"ש מה שהמ"ל כ"י שהקשו על שיטה זו מהא דברכות דאפי' נתבשל הפרי עדיין ברכתו עליו דשמי לענין ברכה דתלי בטעמא ול"ד כלל לבשול בשבת, וכן צריך לומר לשיטת הראשונים שהמ"ל רמ"א דס"ל דאין בשול אחר גלי הייט דכיון שאין משנה רק מעט לא משיב שיטי לו ריכוך הדבר ומ"ש דלא מקשי עליהם מה שהמ"ל מהא דפסחים דף מ"א גבי גלאו לקרבן פסח ואפ"כ בשלו דשיב דבשול מבשל גלי דהנ"מ קרבן פסח דתלוי בטעם משא"כ גבי שבת וכמו שהתבאר ולכן נראה דאם אפה לו גלה המאכל וגם בשלו שוב אם יחזור לאפות ליבא בכך כלום דאין טסף בה שום פעולה במאכל וע"ז אמרו אין בשול אחר בשול, וליבא בה שום משש ולכן נראה לפי הנ"ל דאם רוב המאכל יבש ומ"מ יש בו מעט רוטב א"כ יש בו בשול אחר בשול בגלל מעט הרוטב שם שיך שוב שיטי וכנ"ל ורק אם היא מעט שלא שיך שיהפך לדבר רך מותר וכנ"ל.

ד. **ושיטת** הפוסקים שס"ל שגם בלא ליבא בשול אחר בשול נ"ל דס"ל דאין השיטי אסור משוס בשול אלא מ"כ משנה טעמו וכנ"ל וס"ל דעיקר השיטי דטעם נעשה בבשול הראשון וכמו מרק וכיו"ב אבל בטעם השני אינו משוב להקרא בשול כיון שכבר אין שיטי כל כך בטעם.

ולשיטת הרמ"א בסעיף ט"ו דהגו דאין בשול אחר בשול

בלא רק כל זמן שלא נגמר נעלמה מאסתו אם כוונתו דס"ל מעיקר הדין ליבא כלל בשול אחר בשול וכשיטות הנ"ל ורק בגמרו לגמרי מחמירין דמחזי כמבשל ואע"ג דבשבת לא נהגו להחמיר ואפי' נגמרו לגמרי צריך לומר דלא מחזי יותר כבשול מו דס"ל דמה שאין בשול אחר בשול הוא כנ"ל שאין מוסיף טעם אבל כשנתקרר לגמרי פשיטא שמוסיף טעם והוה בשול ממש והא לפי"ז שיטור נגמרו לגמרי כל שעדיין ראוי לאכול מחמת שמיטתו דהייט שיש לו אותו הטעם כמו מאכל חם.

ושיטת המג"א דדבר שעכשיו יבש אפילו שע"י הבשול יהפך לא דינו כיבש שאין בו בשול ולכאורה להנ"ל איפכא הוה דאדרבא כיון שנהפך לא כ"ש שהוא בכלל ריכוך דבר קשה וכן בהא דאסור להפשיר דבר קרוש משוס טולד מיפוק ליה משוס בשול שע"י החוס נתרכך וצריך לומר כמבואר לעיל דדוקא שע"י ריכוך ג"כ נשתנה טעם המאכל הרבה ולכן בה שאין משתנה כל כך טעם המאכל אף שנהפך מיבש לא היו בכלל בשול ומותר.

אבל ברור דבהא דממים אם השעוה וכל כיו"ב שמרפה גוף קשה שאי' ברמב"ם שאיב משוס מבשל הייט כל שמימם ע"י חוס שבא מבח אש דוקא אבל לא בשי חוס שיד סולדת בו רק כל חוס שממים ורק לענין בשול אוכל בשי דוקא כלי ראשון ויד סולדת והחלוק ברור לענין ממים מבבח אי שעוה כל שמימם נתקימה פעולת האיסור אבל לענין אוכל לא נתקן רק ע"י יש"ב וכ"ר.

מבואר בשו"ע דאסור ליתן פת אפי' בכלי שני כל זמן שיד סולדת בו דיש דברים שמתבשלין אפילו בכלי שני ובמג"א שם דיש להחמיר בכל הדברים כיון דלא ידעינן מה נכלל בה זולת בחלבן דמפורש דליבא בה משש דקלי הבשול וכן בשקין ליבא להאי משש כמ"ש הפוסקין והנה לכאורה אותו המשש היה גם בכלי שלישי דמאי נפקא מינה אלא דהפמ"ג מ"ק ל"ה מיקל בכלי שלישי וכן נהגו העולם וכיון שעיקר הדבר תומרא וכמ"ש הרמ"א על כן הם להם מנהגם, וג"כ על פי רוב בכלי שלישי כבר אין היד סולדת, ולפי"ז היה מקום להקל בקקאו וקפה וכיו"ב שדינן בחבלן דליבא המשש דקלי הבשול וג"כ מה שכ' המחבר הוא בחג"א דאין לשרות בכלי שני משוס

מחזי כמישול ג"כ דוקא בדבר הנשרה ולא בחבלין דאינו בכלל זה, ואולם בעלי פה ל"ע דלכאורה דין בקולים האיספנין דיש בה מישול משום שאינו ראוי לאכילה אלא זה וכמו כן עלי המה אלא נמיתם בחמין אינן ראויין ולכן יש לאסור אפילו כלי שני אז בכלי שלישי כל זמן שהמים חמים אפילו אין היד קולדת בהם. וכן אם עלי פה נתונים בשקים דאז יש בה ג"כ משום קוחט וטורר.

ועל שאלתך מאם נתפרדים בקדירה בשבת אין יעשה וכבר אמרתי לך בעל פה דמה שטוגין העולם לקחת הקדירה מחת הדוד מים ולהוציא מים או שלוקחים הקומקים עם מים ומערין לקדירה אף דליכא בה שום משום בהלכות שבת מ"מ ע"י זיעת הכבר העולה מהכלי נעשה המיחם בשרי (וכמו שבארתי בעזה"י בקונטרס המלוקח פה [ועי' להלן ל"מ קפ"ו־קפ"ז]) שעל פי רוב אסור לשתות המים עם חלב וכיון שאין העולם מזהרין בזה מתפרדין ידיעה על כן טוב לפרסם זה דאם בקדירה יש בשר ואין במים ס' נגד הבשר ורוצה לשתות המים עם חלב אל יערה מהכלי לקדירה וכיו"ב אלא יקח כוס בשרים וימלאנה מים ויתן לתוך הקדירה. ואין לחשוש בזה למ"ש השו"ע סי' רנ"ג סעיף ד' דאין לעשות כן דמושתין שמא לא תהיה הים"ב במים דזה לשיטתו בס' ש"ח דלא שאינו אם יש בו מישול אבל אין דס"ל כרמ"א סי' ש"ח סעיף ט"ו דכל זמן שלא נלטנו ליכא מישול אין לחשוש כלל ומה שיש לפקפק בזה מהא דאיתא בגמ' דף ל"ח ע"ב דאם פינה ממיחם למיחם אסור להחזיר משום חזרה אפי' בליכא מישול הנה מלבד מה שבשו"ע לא הביא כלל הא דפינה ממיחם ולכן בשער הציון אות מ"ז היקל בזה דס"ל דכיון דלא איפשט בגמ' נקטינן לקולא, אלא אפילו למג"א דס"ל להחמיר בזה דוקא כשפינה למיחם שני ואת המיחם השני נתן על האש אבל כשאחר כך מחזירו למיחם שהיא על האש ליכא בזה משום אף דהמים היו במיחם שני, והטעם לזה לא מיבעיא לפי מה שנראה בפשיטות דהטעם דפינה למיחם אסור הוא משום מחזי כמבשל שזה הוא איסור חזרה ולא משום שמא יחתה דלא שייך בגרופה וקטומה כמו שמבאר בגרוף וקטום מהני לגלגן משום חתוי ורק מחזי כמבשל והייט כשנתן הקדירה שלא היתה על האש נראה כמישול ולכן כשנתן לקדירה שעל האש מותר דל"מ כמישול, ואף לטעם שכתבו התוס' שם דפינה למיחם המשש דשמא יחתה ונריך לומר דאף דבגרוף לא מיישינן לחתוי כאן שאני כמ"ש התוס' דהמיחם קר אבל כשנתנו על מיחם חם לא מיישינן לחתוי וכנ"ל אלא דיהר ליתן המים מחת לפמ"ש הב"י בשם הכלבו בס' רנ"ג דיש ליהר בנתינת המים משום הגשה ולכן כשנתנו מחת ליכא חשש הגשה.

וגם אין לחשוש דאם הקדירה נתייבשה אלא מים הרי דינה כלי ועכשיו ע"י הוספת מים הוה בשול אחר אלי דאם כבר היה מבשל אף שאח"כ נעשה אלי ליכא משום אם נעשה שוב בשול.

ולשטוף בילה אמה במים קרים אין לחוש דאפילו נאמיר בדבר גוש שלא ליתן עליו מלח, אבל מים שכרגע עוברים לא שייך שע"י הגוש יתחממו כלל ואין בזה מבשל.

ועל מה שמעת שהורימי להמיר להמים דבר יבש על גבי הפלטא או הפם בש"ק הנה לעשות כן צריך זהירות גדולה וכמו שיתאר. דאף דבדבר יבש ליכא מישול אפילו נלטנו לגמרי מ"מ אסור משום חזרה דמחזי כמבשל ולכן בשיטת רנ"ג סעיף ה' המיר רק להניחו על גבי קדירה וכן בשיטת ש"ח ס"ו המיר להמים עד המדורה וצריך להרחיק מעט משום היכרא, אבל ליתנו עם כלי על גבי האש אסור משום חזרה אלא אם נתנו על גבי הפלטא או הכירה במקום שאינו חם עד שהיד סולדת בו אז מותר דליכא בזה משש חזרה, דנכר שאינו רוצה לבשל רק לחממו שם.

וכן אם נתן הבשר או הקוגל אלא שום כלי רק ממש הבשר או המאכל על הפם או הפלטא בזה מקובלני מרבותי להמיר והטעם נראה לי דכיון דמקור הא דינא דשרי ליתנו על גבי קדירה הוא מדברי הר"ן בפרק כירה המיאו ד"ה בשיטת רנ"ג ושם כתב דהוא הדין אם ממש ע"ג כירה דבר שאין דרכו לאפותו שם מותר דמוכח דאין רוצה לבשל א"כ הכ"ג כאן שאין דרך להמים מבשל אלא כלי ע"ג הפם לבשל רק לחמם מותר.

ואף שהמג"א כתב דהב"י פליג על הר"ן בזה הייט דוקא שהר"ן המיר להניחו ע"ג כירה אפילו אלא שום הפסק ועל זה פליג דאפילו דליכא מחזי כמבשל מ"מ שמא יחתה יש בזה אבל כאן שמים על הפם שדיו כגרוף וקטוש אם כן ליכא משש חתוי רק נראה כמבשל בזה לא פליג הב"י על הר"ן דל"מ כמבשל.

אלא דאמרי נריך ליהר דאם מקודם היה המאכל מבשל או מטוגן בשמן ועכשיו נתנו אלא מים דהוי אלי א"כ יש בזה משש אלי אחר מישול דכתב ע"ז הסמ"ג דמושש לחוב חטאת, אלא דאם היה מלפני שבת ג"כ אלי דהייט שנתחמם עד שהים"ב דעתי לא יהיה קדש לחזוק כמו שאמר לא תנאף והיא אזהרה לאשת איש כמו שבארנו ואח"כ אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע וכגון זה הרבה כמו שבארנו בשרש התשיעי. והעובר על לאו זה חייב סקילה ואם לא יסקל הנה הוא בכרת אם היה מזיד, ואם היה שוגג יקריב חטאת קבועה:

מצוה שנא הזהירנו שלא לבא על האב, והוא אמרו ערות אביך לא תגלה. והעובר על לאו זה חייב סקילה גם כן עד שיהיה הבא על אביו חייב שתים משום שוכב עם זכר ומשום מגלה ערות אביו ובגמרא סנהדרין (סס ע"א) התבאר שאמרו ערות אביך לא תגלה אביך ממש, והקשו שם האי מואת זכר לא תשכב משכבי אשה נפקא והשיבו לחייבו שתים וכדרב יהודה אמר רב דאמר עכו"ם הבא על אביו חייב שתים. ושם בארו ואמרו מסתברא מילתא דרב יהודה בישראל ובשוגג ולקרבן והאי דאמר עכו"ם לישנא

נלא משקה אף שאמ"כ היה מבשל ליכא משום דלי אחר בישול.
וג"כ יש לחבר שלא יהא ר שוס רוטב או שומן שדינן כלא דיש ר בישול אחר בישול (ועיין פמ"ג מ"ז סי' רנ"ג ס"ק י"ג שם"ל דאם רוב יבש הוה בכלל יבש וע"ע) ולכן מותר להניח רק בנגיסים אלו.
ומש ר מעט רוטב או שהוא נלי אחר בישול נראה דמ"מ במקום שאין היס"ב מותר ואף אם כשיעמוד שם כל השבת יגיע ליס"ב כיון שאין כוונתו להניחו שם עד שיגיע ליס"ב ליכא מה משנא ואף דבשיטן ש"מ מבאר דאסור משום גזירה שמא ינים עד שיבשל ממש כאן שבישבד שרי דיש לסמוך על הפוסקים דס"ל להתיר (מש ר רוטב מעט על הפמ"ג ונלי אחר בישול על מ"ש הרמ"א בסי' ש"מ דדיעבד מותר) ולכן להניח מעט ליכא משום לכתחילה.

נשאלתי בשר קדירה שעל הגז מבשלת ובשבת רוצה ליתנה לתוך כמין קדירה מיוחדת העומדת בתוך מים חמים ומתחממת מכח המים ואף שאיסור בישול ליכא כאן שהיא מבשלת מכל מקום יש כאן משום חזרה ואפילו שבדבר שאינו דרך בישול ליכא משום חזרה כמו שאיתא בשו"ע סימן רנ"ג סעיף ה' דמותר ליתן על פי קדירה חבשיל לפי שאינו דרך בישול וא"כ גם כאן אין זה דרך בישול. מ"מ הרי כתב הר"ן דכל דבר שאין דרכו לאפותו על גבי כירה מותר ליתנו בשבת על גבי כירה והמגן אברהם בס"ק ל"ז כתב דהבית יוסף חולק על זה ודוקא ליתן על קדירה ס"ל דמותר ויש לפרש טעם הב"י דפליג בשבי דרכים. יש לפרש שרצה לומר דאין הכי נמי שמאכל זה אין דרך לאפותו על גבי כירה ולגבי מאכל זה אין זה דרך בישול ליתנו על כירה אך כיון דהרבה מאכלים דרך לבשלן על כירה על כן אסר בשבת ליתן כל מאכל על הכירה אבל בנידון שלנו בקדירה שמחומם על ידי מים שאין שם דרך בישול לשום מאכל יש להקל גם להב"י או יש לפרש טעמו של הב"י דבחזרה יש שי מששום מחזי כמבשל וגם כיון דנתקרר מעט על ידי לקיחתו מהאש יש לחוש שמא יחתה ולכן ס"ל להב"י שאפילו באופן דליכא בישול יש לחוש לחתוי ולכן רק על גבי קדירה דליכא לחיישן לחתוי כיון שיש הפסק בין האש לחבשיל וכמו גרוף וקטוס שרי ולכן בנידון דידן דיש משש חתוי יש להחמיר.

ולעצוף הסיר בגדים או בחגבת ולהניחו על האש אפילו כשיש פח אסור משום הטמנה ורק אם אין המגבת מכסה את הקדירה מכל הצדדים כחב להקל כמו שכתב הרמ"א בקדירה המגולה למעלה ואפילו אין הקדירה מגולה לגמרי רק אם אין המגבת דבוקה לסיר ממש אין זה בכלל הטמנה.

וסיר משמלי שעוברים ר חומי משמל ומכניסים בתוכו סיר רגיל עם מאכל וזה פשוט שצריך להכניס לתוכו המאכל מבשל מבוס משש שהיה דלא שייך כאן הפסק בין האש למאכל אלא שגם כשהמאכל מבשל יש בה משש הטמנה של הסיר הפנימי בתוך הסיר החצון כיון שזה הטמנה בחוסיף הכל.

דוד שיש בצדו מתקן מים שבו מים נוגעים ולפי חוק כלים שלובים מראה את כמות המים שבדוד וכלל שיתמעט המים החמים שבדוד כן מחמעטים המים שבצנור ונכנסין לדוד והשאלה אם מותר להוליא מים בשבת מהדוד כיון שע"י כך נגרם שמים נוגעים יכנסו לדוד ויתבשלו ואפי' שאינו מכוון לזה מ"מ הוי פסיק רישא

ואמרתי לשואל שהעלה לזה שבערב שבת יגשוף בפיו ויכנסו המים שבצנור לדוד כשהדוד כבר רותח והמים שיחזרו לצנור הם מים רותחין ואף שבמשך השבת מצטננים כיון דכתב הרמ"א דנהגו להקל כל זמן שלא נצטנן לגמרי וג"כ אינו מכוון לבשל מותר כל זמן שלא נצטנן לגמרי רק שצריך לידע בברור שלא נצטנן לגמרי ושעור הגדר שלא נצטנן לגמרי היינו שנרגש ר עדיין החוס של המשול, וגם נראה פשוט דאפי' שבאותו הרגע שמוליא מים בחיס מים מהצנור לדוד מ"מ יש לעיין אם יש על זה דין גרמא דמשול כיון שאין המעשה שלו מכניס המים רק מכח ירידת המים ודרך המים שנמשכין זה לזה להשתוות אין בזה דין גרמא ולהיפך יותר עיין במה שכתבנו בגדר גרמא בשבת, וכיון דהוי גרמא ואינו מתכוון יש להקל טפי. אולם דוקא כל שלא נצטנן וכנ"ל.

תבשיל שיש ר עצמות והסירו מעל האש ל"ע אם מותר להחזירו כיון דהעצמות אם יאחזו זמן רב יתרככו ויהיו רחוין לאכילה ונמצא שבחזרתו גרם לבישול ואפי' שאינו מתכוון לבישול זה, ואפי' אם במשך השבת לא יוכל להתבשל רק אחרי שבת גם כן אין בזה היתר דאסור להניח קדירה בשבת שיתבשל בחוצאי שבת עיין שפ"א שבת דף ק"ז ע"ב גבי שולה דג ובילה כ"ב גבי מסתפק שמן מהנר עיי"ש.

כום שיש בה מים אסור לערות עליה מכלי ראשון הרבה מים שעל ידי כן מתבשלים המים שבכוס אלא צריך לצנן אבל אם נשאר לחלוחית לא שייך בזה בישול.

נשאלתי אם מותר לעטוף המאכל בנייר כסף או שקית ניילון ולהכניסה לקדירת החמין בעש"ק.

והנראה מה דהנה איתא בשו"ע סי' רנ"ז סעיף ד' דאף בגד דאינו מוסיף הבל מ"מ אם הקדירה עומדת על הגחלים אסור ולפי"ז הכ"נ שאף שהנייר כסף הוי מעמיד הבל כיון דמ"מ מונח על הקדירה שהיא מוספת הבל יש לאסור והנראה מה דכיון דהמקור לזה מדף מ"ז קופה שטמן בה אסור להמיחה ע"ג גפת זיתים וכגמ' דשל שומשמין שרי מפורש שם דלענין אפוקי הבלא לא מפיק שומשמין וכ"ב דוודאי מעלה חוט לקדירה רק נ"ל דהא דקופה שטמן בה כו' כיון שע"כ הבגדים מוסיפים הבל ואף שאומם מכח הגחלים מקרי מטמין במוסיף הבל משא"כ בשומשמין שאין כוחן חזק לחמם הבגדים שיהיו מוסיפין הבל שרי א"כ הכ"נ כאן שהנייר כסף אין מוסיף הבל אפי' בעומדו בקדירה ליכא בו שום איסור הטמנה.

ואולם כל זה מהמי רק לענין שהנייר כסף לא יחשב הטמנה אבל אכתי דהמאכל מונח בין שאר החמין והן מוסיפין הבל הוי כטומן במוסיף הבל והתירוץ הפשוט לזה לכאורה דאוכל באוכל לא מקרי הטמנה ואף דא"כ נ"ב דהרי כל הטמנה דאנשי טבריא כך היה שהביאו סילון נוגן לתוך חמי טבריא ואסרו להם אף דזה אוכל באוכל ואולם החלוק פשוט דשאני התם דהמים נוגעין ורוצה לחממם מהמים החמין אבל כאן דאותו חוט שבא למאכל זה בא למאכל זה אין בזה כלל דרך הטמנה ולא אתי לאחלופי בטמטמין ואולם בטטמין בבגד גם אז אסור דיטעו לבוא ולהטמין בדמן (וכאן ליכא חשש כלל) וזה המדוש בגמ' בקופה שטמן ע"ג גפת דאם כהנ"ל דע"י האש הבגד מוסיף הבל פשיטא רק נ"ל דהמדוש אפי' דהבגד והמאכל באותו חוט ואין תוספת בבגד יותר מהחוט שיש בקדירה עצמה על כל זה מישתין.

אולם בהנ"ל בהטמנת אוכל באוכל דכתבנו דכל שהאוכל האחד מחמם השני יש חשש הטמנה נ"ע מסי' ש"מ דכל שבא בחמין בע"ש מותר לשרותו בשבת בחמין ולשיטת הראשונים דאפי' נוגע במקצת מקרי הטמנה א"כ יחשב כטטמין וג"כ סתמא הלשון לשרות משמע כולו ואין לומר כמ"ש הב"י סי' רכ"מ דכל היכא שהחוט הולך ואחל ל"מ מוסיף הבל ומותר בטמן בע"ש דהא הכא מיירי בשבת ועכ"פ יחשב כטטמין במעמיד הבל ונ"ל דכיון דחוטו הולך ואחל ואח"כ יהא נוגע לא מקרי אפי' טטמין במעמיד הבל דמעמיד הבל דוקא דבר ששומר עכ"פ החוט אבל לא מיש נוגעין דאינו אפי' שומרין החוט.

ואולם יקשה מזה להט"ז סי' רנ"מ דאסר להטמין בקטן בחמים אפי' דחוטו הולך ואחל והיה אפ"ל דוודאי אוכל עצמו ובאוכל אינו כלל דרך הטמנה רק כשהאוכל מונח בארץ דבר שזכרנו מהם שהוא חייב בהן מיתת בית דין הוא ג"כ כתוב בתורה, ואמנם התחלף המיתות ואמרו בקצתם סקילה ובקצתם חנק ובקצתם שריפה הנה ממנו שהוא קבלה וממנו שהוא כתוב בתורה, והתבארו דיני אלו העריות בכללן במסכת סנהדרין וכריתות. וכבר התבאר בכריתות (דף כ"ד:) שכל

כגון בהא דאנשי טבריא דהמים מונחים בסילון וכן בהא דהט"ז רנ"מ מיירי שהמים בבקטן וכן המחמם אוכל בקדירה הוי דרך הטמנה וא"ל מה הא דסי' רנ"ג דמותר ליתן יבש על הקדירה בש"ק והא למחבר אסור אפי' נוגע בגד אחד בגחלים וע"כ דרק אם מונח בארץ דבר אף לפי כ"ז במאכל עטוף בנייר כסף אסור להטמינו באוכל אך לפמ"ש תוס' ור"ן ומ"א סי' שכ"ו דלכן שרי ליתן מים בתבשיל ולא מקרי הטמנה דדבר מעורב לא שייך הטמנה והא אוכל באוכל לא שייך הטמנה וע"כ כנ"ל דאוכל באוכל ושניהם אותו חוט מותר ורק ברוצה לחמם המים מהאוכל אז יש חשש הטמנה זולתי במעורב וכנ"ל.

וכגיד"ד בשקית ניילון וכיו"ב דהיא כמו דף של עץ שהובא בב"י סי' רנ"ז דכיון דאפי' אינו מעמיד הבל מותר ליתן עליו אפי' בגד שמוסיף הבל דל"מ הטמנה כלל ויותר מזה דלפעמים ע"י נתינה בנייר כסף או ניילון מצנינן המאכל יותר.

והרי כל מה שאסור הטמנה גזירה שמא יטמין בדמן והא דאסרו משום זה רק במוסיף הבל דאז דמיא לדמן וכן אפי' שומן באינו מוסיף הבל מ"מ אם למטה מוסיף הבל משא"כ דבר שאינו כלל בגדר הטמנה לא אתיא כלל לאחלופי בדמן ולכן גם כן בהנ"ל שרי.

ועוד נראה מה דהנה בפ' כירה ולא יטמינה בחול מקשה בגמ' ולפלוג ר"י בהא ומחרן רבה משום הטמנה ורב יוסף מפרש משום שמא יזיז עפר ומקשים בראשונים רשב"א וריטב"א ועוד וכי רב יוסף לא ס"ל דין הטמנה ומחרלים דהטמנה שייך רק בדבר החם מצד עצמו אבל דבר החם מכח דבר אחר אין בזו הטמנה כלל ונ"ל ביאור דבריהם דלכאורה כל הטמנה דחשיב המשנה דמקרי מוסיף הבל אינו מצד עצמו רק בנתן בו מאכל חם רק נ"ל כיון דמצד עצמו שומר הבל ועכשיו ע"י המאכל החם גם מוסיף הבל מקרי הטמנה אבל דבר שמצד עצמו אינו אפי' שומר הבל לא נקרא כלל הטמנה והא דחמי טבריא היינו דוקא חמי טבריא דהמים חמים מצד עצמן (ותליא בפלוגתא אם מכח עצמן או דחמין מכח חמה וגיהנום) ואף שלכאורה כיון דזו סברת רב יוסף ואמן כתב המג"א בסי' ש"מ בשם הב"ח פסקינן כרבה והוא ע"כ לא ס"ל כנ"ל דגזר משום הטמנה ונפל פיתא בטבריא י"ל דשאני מול דאפי' שאין מוסיף הבל מצד עצמו עכ"פ שומר הבל מצד עצמו וכמ"ש שם ראשונים וכמ"ש כנ"ל רק להוסיף הבל בא ע"י חמה ולכן מאכל דאין בו שום חום מצד עצמו אפי' לא שמירה הבל ע"כ נ"ד כלל להטמנה וא"ש הא דשורין בחמין בפ' ש"מ וכן כל הנ"ל אנ"ל ולפי"ז יופרך ס' הט"ז ברנ"מ דאסור ליתן בקטן אנ"ל בחמים חמים כיון דליכא אסור דמעמיד הבל דמיירי בנוגע אנ"ל בדבר שמצד עצמו הוא נוגע (ובמעמיד הבל מתירנא דאף דרק מכח המאכל מעמיד כגון בהא דאנשי טבריא דהמים מונחים בסילון וכן בהא דהט"ז רנ"מ מיירי שהמים בבקטן וכן המחמם אוכל בקדירה הוי דרך הטמנה וא"ל מה הא דסי' רנ"ג דמותר ליתן יבש על הקדירה בש"ק והא למחבר אסור אפי' נוגע בגד אחד בגחלים וע"כ דרק אם מונח בארץ דבר אף לפי כ"ז במאכל עטוף בנייר כסף אסור להטמינו באוכל אך לפמ"ש תוס' ור"ן ומ"א סי' שכ"ו דלכן שרי ליתן מים בתבשיל ולא מקרי הטמנה דדבר מעורב לא שייך הטמנה והא אוכל באוכל לא שייך הטמנה וע"כ כנ"ל דאוכל באוכל ושניהם אותו חוט מותר ורק ברוצה לחמם המים מהאוכל אז יש חשש הטמנה זולתי במעורב וכנ"ל.

וכגיד"ד בשקית ניילון וכיו"ב דהיא כמו דף של עץ שהובא בב"י סי' רנ"ז דכיון דאפי' אינו מעמיד הבל מותר ליתן עליו אפי' בגד שמוסיף הבל דל"מ הטמנה כלל ויותר מזה דלפעמים ע"י נתינה בנייר כסף או ניילון מצנינן המאכל יותר.

והרי כל מה שאסור הטמנה גזירה שמא יטמין בדמן והא דאסרו משום זה רק במוסיף הבל דאז דמיא לדמן וכן אפי' שומן באינו מוסיף הבל מ"מ אם למטה מוסיף הבל משא"כ דבר שאינו כלל בגדר הטמנה לא אתיא כלל לאחלופי בדמן ולכן גם כן בהנ"ל שרי.

ועוד נראה מה דהנה בפ' כירה ולא יטמינה בחול מקשה בגמ' ולפלוג ר"י בהא ומחרן רבה משום הטמנה ורב יוסף מפרש משום שמא יזיז עפר ומקשים בראשונים רשב"א וריטב"א ועוד וכי רב יוסף לא ס"ל דין הטמנה ומחרלים דהטמנה שייך רק בדבר החם מצד עצמו אבל דבר החם מכח דבר אחר אין בזו הטמנה כלל ונ"ל ביאור דבריהם דלכאורה כל הטמנה דחשיב המשנה דמקרי מוסיף הבל אינו מצד עצמו רק בנתן בו מאכל חם רק נ"ל כיון דמצד עצמו שומר הבל ועכשיו ע"י המאכל החם גם מוסיף הבל מקרי הטמנה אבל דבר שמצד עצמו אינו אפי' שומר הבל לא נקרא כלל הטמנה והא דחמי טבריא היינו דוקא חמי טבריא דהמים חמים מצד עצמן (ותליא בפלוגתא אם מכח עצמן או דחמין מכח חמה וגיהנום) ואף שלכאורה כיון דזו סברת רב יוסף ואמן כתב המג"א בסי' ש"מ בשם הב"ח פסקינן כרבה והוא ע"כ לא ס"ל כנ"ל דגזר משום הטמנה ונפל פיתא בטבריא י"ל דשאני מול דאפי' שאין מוסיף הבל מצד עצמו עכ"פ שומר הבל מצד עצמו וכמ"ש שם ראשונים וכמ"ש כנ"ל רק להוסיף הבל בא ע"י חמה ולכן מאכל דאין בו שום חום מצד עצמו אפי' לא שמירה הבל ע"כ נ"ד כלל להטמנה וא"ש הא דשורין בחמין בפ' ש"מ וכן כל הנ"ל אנ"ל ולפי"ז יופרך ס' הט"ז ברנ"מ דאסור ליתן בקטן אנ"ל בחמים חמים כיון דליכא אסור דמעמיד הבל דמיירי בנוגע אנ"ל בדבר שמצד עצמו הוא נוגע (ובמעמיד הבל מתירנא דאף דרק מכח המאכל מעמיד

אסור אע"ל דמ"מ מוסיף הבל וכע"ל וזה בחמת כוונת הב"י בס' רנ"ח בטעם דמותר ליתן קדירה ע"ג קדירה).

ובמה שנשאלתי להיות הקדירה עטוף בבגדים ע"ג כירה או קדירה היה אפשר לומר דכיון דאין הבגד מוסיף הבל שרי וכע"ל וגם לפי הטעם השני שאין הקדירה חוס מצד עצמה אך נ"ע וטוב להחמיר ום עצה שלא יהא מודבק מכל הצדדין או למעלה ואף שבפמ"ג הסתפק דשמא אם כל הקדירה מכוסה ורק פיה מגולה יש לאסור וכ"מ בהא דתמי טבריא דפי הסילון לא היה טמון ומ"מ אסור אך עיין שו"ע הרב הביא דמלשון הראשונים משמע דאפי' מקצת מגולה שרי ונ"ל דל"ד לסילון דאנשי טבריא דשם פי הסילון היה בחוץ. ואע"ל אפי' שצד אחד יהא מגולה רק קצי מה שאינו מדובק ממש על הקדירה רק עומד סביבו שרי.

והנה בכל אופן בדיעבד אין לאסור התבשיל אם לא שהבגדים עצמן מוסיפין הבל, ואז גם אם עשה בשוגג כתבו הט"ז ומג"א דדעת המחבר לאסור אף שוגג ולפי"ז נ"ל דאף דבמלאכת שבת כתבו הפוסקים להקל בשוגג דרבנן דמותר בו ביום ואף דכאן הוי מדרבנן נ"ל דבשהיה והטמנה החמירו ובעבר והטמין בחדש או אפי' בשוגג רק היה טומן בשבת ואפי' בתעמיד הבל אז יש לאסור דהטעם להקל כתב רמ"א דדמיא להא דעבר ושהה ושם כתבו הטעם דכיון דלא עשה מעשה שלכן בעבר והחזיר בשבת מחמירין אע"כ הכ"נ בהטמין בשבת נחמיר ואף דמבואר בסי' רנ"ג סעיף ה' דבנוה לעכו"ם להחם הקדירה אף דהוי איסור דאורייתא שרי כיון דהיה ראוי בלא זה לאכול, נ"ל דבישראל עצמו חמיר טפי ואף דלשאר דברים מצינו בהיפוך דבעכו"ם החמירו טפי ונ"ע בכל זה.

מלאכת מלבן

ע"ד לנער בגד משלג הנה בסי' ש"נ במחבר כתב דאסור לנער מטל וברמ"א דאסור לנער בגד מגשמים עיי"ש אע"כ ה"ה שלג רק הרמ"א מדגיש דדוקא בגד חדש ומקפיד עליו וגבי טל כתב המחבר דדוקא שחורה אלא דבהא דגשמים יש סוברין דל"ד לבע שחור רק ה"ה כל לבעונין ומ"מ דוקא בגד חדש דמקפיד עליו וע"ב בגדר מקפיד עליו דהרי אדם מקפיד על כל כליו וגם חדש כשהם ישנים ליכא איסור ובב"י כתב דהא דבעי מקפיד עליו דאל"כ הוי כדבר שאין מתכוון ולאו פס"ר ונ"ל דהיינו כיון דאין ברור שיתנקה הבגד ולכן אם אינו מכוון לנקיון הבגד ליכא איסור כלל ולפי"ז הגדר שאין מקפיד עליו היינו שאינו חפץ בנקיון הבגד ולכן על הרוב כשמנער ג"כ אינו מנער כדי לנקות הבגד וכיון דלאו פס"ר הוי מותר וגדר חדש נ"ל דהיינו לפי דמשן אין הנקוי הזה דמיס כ"כ משנה הבגד ולפי"ז הכ"נ בנער בגד משלג, וגדר חדש מבואר דהיינו שעוד מיכר החדוש והנה השלג לא נבלע בבגד ומנער להסיר השלג ומיס שעל הבגד נ"פ דליכא איסור דמלבן דהוא דוקא בנמיס בלועים בבגד ולא מה שעל הבגד וכן ברור.

מלאכת קורע

ועל שאלתך שאלת חכם חדוש

נהגו להקל לקרוע שקיות דברי מאכל וכיו"ב ואולם מעטפה מחמירין שלא לפותחה דמאי שנא, היא שאלה גדולה ונבאר מקודם ההיתר דקריעת השקיות שאין חוששין בה לקורע ומכיון שקורע עניו פתוח היא ורק בו התמיהות מן הצורך להאריך בה כפי אשר יעזרני השי"ת לכוון לאמת ויתפרד הבאור לעשה אותות בס"ד.

אות א'.

בב"י סי' ש"ז הביא דעת הראשונים דמותר לחתוך המוט שאוגד בו העופות לפסיקת תלוש אופן דקלקול שרי עיי"ש והיסוד לזה נ"ל שהיא מגמ' בילה ל"א ע"ב גבי חותמות שבכלים חותך ואין בה חשש קורע כיון דהיא באופן דקלקול חה ג"כ כוונת התוספתא בילה פ"ג דקורע אדם עור שעל החבית והביאו זה הפוסקים דליכא בה איסור קורע ובה יובנו דברי רש"י בילה ל"ד על הגמ' פוצעין אגוזין במטלית ואין חוששין שמא תקרע פרש"י דאפילו נקרע לא איכפת לן דאין זה קורע ע"מ לתפור ותמוה מאד כמ"ש בגליון הש"ס דהא דבעי ע"מ לתפור דוקא לאיזה מה"ת אבל מדרבנן אסור בכל אופן כמו סותר שלא ע"מ לבנות ומוחק שלא ע"מ לכתוב דעכ"פ אסור מדרבנן ונ"ל דגם רש"י ס"ל כהנ"ל דקורע באופן דקלקול ליכא אפילו איסור דרבנן ומותר לכתחילה וג"כ לק"מ קו' רעק"א על רש"י דיפרש דמותר משום דהוי דבר שאין מכוון לקריעת המטלית דרש"י ס"ל דאפי' באופן דפסיק רישא יהא מותר כיון דהוי באופן דקלקול ולכן הב"י בסי' תק"ח העתיק דברי רש"י וכן הט"ז ומג"א בסי' הנ"ל כיון דס"ל הכא לדינא.

ונ"ל דאע"ג דאסור קורע מהתורה אינו דוקא בקורע על עוון שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת קבועה חייב על לא הודע שלו אשם תלוי. וענין חטאת קבועה שתהיה מן הבהמה בלבד. וכשתביט כל מצות לא תעשה אחת אחת והתבוננת העונשים הנזכרים בכל מצוה ומצוה מהן תמצא כל עון שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת שהחטאת ההיא קבועה זולת שני עונות שחייבין על זדון כל אחד משניהם כרת ועל שגגתן חטאת שאינה קבועה אבל היא עולה ויורד, ושני העונות ההם הם טומאת מקדש וטומאת קדשיו, ארצה באמרי טומאת מקדש טמא שנכנס לעזרה, וטומאת קדשיו טמא שאכל קדש. וכן התבאר לך שכל מצות לא תעשה שחייבין בזדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת זולת עון אחד והוא מגדף שזדונו כרת ואין חייבין על שגגתו חטאת. וכן התבאר לך שכל מי שנתחייב מיתה בבית דין איזו מיתה שתהיה הנה האיש ההוא בכרת גם כן כשלא המיתוהו בית דין או לא נודע לו, מלבד עשרה אנשים שהם מחוייבי מיתת בית דין ואין עליהן כרת והם מסית ומדיח ונביא שקר ומתנבא בשם ע"ז וזקן ממרא ובן סורר ומורה וגונב

מנת לתפור רק כל שמתקן ע"י הקריעה וכמ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' שבת דה"ה קורע על מתו ובחמתו דמיב וכ"מ בגמ' מ"מ בהג"ל לא נחשב הקריעה כתיקון רק מקלקל ואע"ג דע"י קריעה יכול ליקח האוכל או הכלי מ"מ אין הקריעה עצמה התיקון כקורע בחמתו ועל מתו ולכן נחשב כאן למקלקל, ואע"ג שבכל אסור שבת מקלקל פטור שבכל איסור שבת מקלקל פטור אבל אסור מדרבנן ל"ל דקורע שאני וכמו דמצינו כן תלוקים במלאכות כפי הבנת חז"ל ע"ד משל מלאכה שאינה של קיימא דבגיעה לו טינה אסור מדרבנן ובקושר לכו"ע שרי בתופן דלא לקיימא ובתפירה ובקריעה נחלקו הראשונים והכ"נ שאני קורע.

אות ב'.

ולפי"ז אפשר לומר דהא דכתב הנ"י והשו"ע בסי' ש"ז וסי' ש"ד דפותח בית הצואר חייב משום מכה בפטיש וכתב הנ"י דה"ט דאינו חייב משום קורע כיון שאינו ע"מ לתפור וכ"כ הרמב"ן והריטב"א בתוספת מכות דף ג' ותמוה מאד דהא כבר נתבאר דכל שהקריעה הוי תקון אסור אפילו שלא ע"מ לתפור ועיין מג"א סי' ש"ד ס"ק יוד שמקשה כן בשם הע"ש ולא תירץ כלום. ויותר תמוה על השו"ע דהביא הא דפותח בית הצואר חייב משום מכה בפטיש ובסימן ש"מ כתב דכל קורע שאינו מקלקל חייב משום קורע אפילו אינו ע"מ לתפור וצ"ל דהראשונים הנ"ל אזלו לשיטתם דס"ל דפותח בית הצואר הייט שארג שני חוטין לסגור בהם הצואר וא"כ כיון שהקריעה נעשית בחוטים האלו וכיון שאינן עשויין רק לסגור הצואר ולכן כשקורעין ליכא שום שמוש בהם ודמיא ממש לאגד החוט כיון שאינו מתקן את גוף דבר הנקרע שהם החוטים שעשויין לסגירת הצואר וקורע לא הוי רק אם מתקן גוף דבר הנקרע וא"ש הא דנזכר לעיל אות ו' דשרי לפתוח דג"כ שם אין שום תיקון בגוף דבר הנקרע משא"כ קורע בחמתו אע"ג שלא נתקן דבר הנקרע מ"מ עכשו מעשה הקריעה הוי התיקון דעי"כ גם חמתו משא"כ בפותח בית הצואר וכל הנ"ל דאין עכשו מעשה הקריעה התיקון רק מה שיכול עי"כ להשתמש בבגד או כיו"ב לא חשיב תיקון רק אם עי"כ נתקן גוף דבר הנקרע והבן.

וא"ש הא דסי' ש"מ דמפרק ניירות או עורות חייב משום קורע דשם נעשה עי"כ תיקון בדבר הנקרע דע"י קריעה יכול להשתמש בו משא"כ פותח בית הצואר שלפי הנ"ל מיירי שארג חוטין לסגור בהם הצואר בלא החוטין לא נעשה תיקון כלל.

וצ"ל דגם השו"ע יפרש כן הא דפותח בית הצואר וכמ"ש בכסף משנה פ"י עי"ש.

אות ג'.

וצריך להוסיף על זה דהא בהא דסי' ש"מ איתא דאין קורעין הנייר לגלות בו משום דהוי כמתקן כלי ומדוע לא אמר משום קורע דהוי אסור תורה משא"כ מתקן מנא משמע דכוונתו רק מדרבנן דכתב כמתקן בכף הדמיון שהרי שם מתקן גוף הנייר לגלות עליו ולריך לומר דכיון דקורע היא ההיפוך ממופר דמופר חיוט שמחבר שני דברים כן קורע חיוט שמפריד שני דברים משום זה ג"כ לא נחשב קורע רק כשיש תיקון בשני החלקים שנקרעו ולכן בקורע נייר לגלות כיון דהשאר זורק ולא נעשה בו שום תיקון אין בו חיוב מה"ת ואף די"ל דמה עכ"פ איכא איסור דרבנן דהרי בחלק אחד נתקן ע"י הקריעה מהתורה ליכא אסור וכשאין תיקון בשום חלק לא הוי אסור אפילו מדרבנן ומדויק מאד לפי"ז לשון השו"ע בסי' ש"מ שכתב דמפריד ניירות או עורות לשון רבים כוונתו דשני החלקים יכול להשתמש בהם ולכן יש חיוב מה"ת.

ולכן מזה יש ללמוד על מה שנשאלתי אם מותר לסרוק פאה נכרית בשבת דאם היא בתופן דפסיק רישא דודאי יקרע י"ל דאין להתיר משום מקלקל בקורע כיון דע"י הקריעה נתקן גוף דבר הנקרע שהיא הפאה.

אות ד'.

ואחרי שנתבאר כל הנ"ל תמוה מאד מ"ש המג"א סי' ש"ב מהרמב"ם דאם נסתבכו בגדיו בקוצים דיפרש בגתת שלא יקרע והרי כיון דמקלקל בקריעה ליכא בזה איסור וכמו בקריעת המטלית בסי' תק"ח כיון דאין הבגד נתקן כלל ע"י הקריעה, ועל הרמב"ם עצמו היה אפ"ל דפליג על הראשונים הנ"ל וס"ל דקורע אסור אפי' בליכא שום תיקון בזה ולכן כתב הא דפותח בית הצואר גמי קורע וכ"כ שם דמקלקל בקריעה פטור דמשמע אבל אסור ולא העתיק הא דמילה דפותח חותמות שבכלים וכתב רק לענין שמותר לחתוך חותמות של תמרים והינו דמיירי בכלי עץ דלא שייך גמיה קריעה רק בנייר ועור דשייך בו תפירה.

ויפרש הא דמטלית דאי' בסמ' מינה ל"ד כמו שפרש רעק"א דמיירי בתופן דאינן דאינו פסיק רישא ולכן לא העתיק זה הדין דכיון דאין בזה חידוש מיוחד מבשאר מלאכות דמותר בתופן כזה והא דעור שעל חבית דאי' בתוספתא יפרש דאינו קורע את העור רק מפרידו מהחבית ודיבוק עור לחבית אין בזה שום תפירה ולא קריעה ולכן לשיטתו כתב דאסור להפריד הבגד מהקוצים

נפש מישראל ורוצה ומכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו, וכל אחד מאלו כשנחקרה עליו העדות יהרג, ואם לא יהרג שלא יוכלו בית דין להרגו או לא נודע לו הנה הוא מתיר עצמו למיתה אבל אינו עומד בכרת. ושמור אלו השרשים וזכור אותם:

מצוה שנג הזהיר מהקרב אל אחת מהעריות האלו ואפילו בלא ביאה כגון חבוק ונשיקה והדומה להם מן הפעולות הזרות, והוא אמרו באזהרה מזה איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, כאילו יאמר לא תקרבו שום קירוב שיביא לגלות ערוה. ולשון ספרא לא תקרבו לגלות ערוה אין לי אלא שלא יגלה מנין שלא יקרב תלמוד לומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב, אין לי אלא נדה

משא"כ לדידן ולכן פמוה מה שהעמיק זה המ"א ופף שמקור דברי הרמב"ם מירושלמי פרק כלל גדול ל"ל דהירושלמי פליג על הגמרא דילן ועל המוספפא ותוסק. ויותר קשה דהירושלמי הנ"ל שהיא בפרק כלל גדול דמייתי זה בשם רב הונא מייתי שם בשמוך בשם רב הונא דמותר ללטש בגד חדש שלף אם יקרע יקרע ול"ב דמ"ש מבגד הנתפס בקוצים. ולכן נראה דיש לפרש גם בירושלמי ורמב"ם דס"ל ככל הנ"ל אלא דס"ל דכיון דנתפס הבגד בקוצים א"כ הקריעה נעשה כתיקון בגוף הנקרע דע"כ יוכל להשתמש בבגד ולכן בגדים חדשים לא משש אם יקרע דמיירי דיכול ללטש ללא הקריעה וכמו"ש המאירי מכות דף ג' ולכן לא יתקן כלום בגוף דבר הנקרע ואע"ג דבבגד הנתפס כשקורע אין מתקן בשמי החלקים ל"ל דמ"מ אסור כשחלק אחד מתקן ע"ז ח"ש דמקלקל בקריעה פטור נפרש דג"כ מותר ופותח בית הלוואר נפרש דגוף בית הלוואר תפור ופותחו דמתקן בשמי חלקי הקריעה ואז יש חיוב מה"ש דקורע וא"ש לשונו שכתב דהמפריד מירות חייב משום קורע דהייט שראוי לשמוש בכל חלק לאפוקי קורע מיר שחלק אחד זורק ליכא חיוב מה"ת.

אות ה'.

ודוחק לומר דבאמת מקלקל אסור בקורע בכל מלאכות ורק לגורך מתכל שבת המירו כל הנ"ל דאות א' ולא לאתס וכמו שמליטו בתס' שבת גמ' סתירת כלי דלגורך שבת המירו דלא משמע כן כלל מלשון הראשונים הנ"ל אלא אפי' לכל גורך המירו ולכן עכל"ל דמה שהביא המ"ב בסי' ש"מ דפתיחת אגרת יש חיוב חטאת, הייט דמיירי באגרת שהיא עצמה סגורה ופותחה דכיון דעכשיו אין כאן רק גוף אחד יש לומר דאין בה כלל משום קורע וכמשנת"ב לעיל דקורע הוי היפוך תופר שעמיטו חיבור שני דברים ולהיפוך קריעה הוא שע"ל נפרד שני דברים ולכן דייקו השו"ע ורמב"ם לכתוב המפריד מירות או עורות לשון רבים אבל כשגם ע"י הפתיחה יצאר דבר אחד י"ל דאין בה כלל איסור קורע, ומה שהיה בתשכן קריעה אף שלא קורע לשייס וכן פותח בית הלוואר לש' הרמב"ם (ואף הסולקין אינן סולקין מטעם זה וכנ"ל) ל"ל דמ"מ אותו מקום ואותו שנתפר לעוד אותו והפרידו הוי הפרדה לשני חוטים אבל מיר שכולו גוף אחד יש להתיר לכתחילה,

ואין זה כוונת הגרש"ז בשו"ע שלו סי' ש"מ דלפי"ד אף שעתה מפריד לשני חלקים כיון שבתחילה דבר אחד ליכא קורע ולפי הנ"ל י"ל דמה שיך קורע וכמו שכתבו וכן סוברים הנשמת אדם והמ"ב ועוד ורק כשגם עתה ע"י ההפרדה לא נחלק לשייס בה לא שיך קורע ולפי דבריו לא יקשה מה שהקשו על הגרש"ז מהא דירושלמי דגם בעור מליו קריעה, ומה שהוכיח הגרש"ז מקורו כבר יישבו לעיל.

אות ו'.

ומה שנהגו לפתוח שקיות של דברי מאכל הנה כשאין קורעין לשייס רק פתח א"ש לפי הנ"ל אות ה' דדוקא כשקורע לשני חלקים יש איסור קורע רק אפילו בתפרידין חלק אחד צריך לומר דכיון דעיקר התיקון מה שעל ידי זה יכולין ליקח המאכל לא חשיב תיקון בגוף הנקרע וכמ"ש לעיל גבי קריעת עור שעל החבית ואגד וחוט שעל הטופות אלא דלפי"ז ג"כ לפתוח מכתב יהא מותר וכנ"ל אך יש לומר דמה שסמכו בפתיחת השקיות לפי שי' הגה"מ שהביא בי"ש ש"ז בדבר שלא נתפר לקיימא מותר לקורעו וכן פסק הרמ"א בסי' ש"ז דמותר לפתוח זוג מנעלים התפורים ואף שבסי' ש"ז כתב הרמ"א דאין להתיר בפני עם הארץ ל"ל דכאן שהיא לצורך שבת מותר ולכן בתכתב אסור דאינו צורך כ"כ אז נפרש דשאני סי' ש"ז דאמיר טפי שמשתמש ומתקן בגוף הנקרע ובזה א"ש הא דהמג"א בסי' ש"מ בדפים שנדבקו דמותר לפותחן כיון דלא נעשה לקיום ועוד דנעשה מאליו ומה צריך לטעם השני ול"ל דמשום זה שרי אף בפני ע"ה אף דמשתמש בדבר הנקרע ולכן בתכתב אין להקל בפני ע"ה מדינא ולכן נהגו להתיר כן נראה לבאר ענין הזה.

מלאכת ממרח

[מתוך מכתב להרב ר' יוסף וייסברג שליט"א, ראש המוהלים

ועל מה שכתבת בענין נתינת משחה בשבת על פצע וכיוצא בזה, הנה השאלה בזה משום איסור ממרח שהוא תולדת איסור ממחק וענין ממחק פרושו שמחליק את העור שיהא שוה ללא גליות ולכן האיסור כשמורח הדבר ומחליק פניו אבל כשמורח הדבר אצל בשוה ואינו מחליק את הדבר אין בזה איסור מורח וכל שכן בשטתן הדבר ללא שום מריחה שאין בזה איסור ולכן ליתן משחה על גוף האדם ללא מריחה רק לשימה על הגוף ליכא בזה שום איסור וברור לכן דמה שכתב שאין ליתן משחה על גוף האדם זה אצל בדיוק דאם אינו מורח עצם נתינת המשחה אין בזה איסור וכנ"ל (וכל שכן שלעיקר דינא נראה דלדקו יותר דברי האחרונים שהביא שם

בבל תקרב ובל תנלה מנין לכל העריות שהן בבל תקרבו ובל תנלו תלמוד לומר לא תקרבו לגלות, ושם אמרו ונכרתו הנפשות העושות מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא תקרבו יכול יהיו חייבים כרת על הקריבה תלמוד לומר העושות ולא הקרבות. וכבר נכפלה האזהרה באיסור אלו הדמיונות ואמר לבלתי עשות מחקות התועבות, אולם אמרו כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו. הנה לא הזהיר בשני אלו הלאוין מחקות התועבות בלבד, אבל אמנם יזהיר בהם מהתועבות עצמן אשר ביארם אחר זה, וזה שהוא הביא שני לאוין בכלל על כל העריות, ובעבור שהזהיר שלא לעשות כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען, וזה כולל מה שהיו עושין מן הזמה ומעבודת האדמה מרעית המקנה וישובי הארץ גם כן, שב ובאר כי

שנמצינו משמה על גוף האדם ליכא איסור אפילו במריחה רק שקשה להקל במה שנתפשט להחמיר ואפשר ללא מרוח וכנ"ל).

מלאכת בונה

[מתוך מכתב להר"ר אברהם יהושע לזנגה שליט"א]

על דבר שאלתך ששאלת לפי מה שכתבו המוס' בערובין דף ק"ג ע"ב ד"ה לא אמרן דבפריקת שמי מוטין במוך שלשה טפחים אין בה איסור עשיית אוהל ושאלת לפי זה תמיד אפשר לעשות אוהל בשבת דיפרוס מקודם שמי מוטין במוך שלשה ושוב מותר להוסיף עליו כמו שאמרו שם שמותר להוסיף על אוהל ערמי.

והתשובה לדבר זה דמתבאר דמוקפת אוהל ערמי דוקא כשהאוהל נעשה מבעוד יום ואז שרי למתר להוסיף עליו וזה מדויק בלשון המוקפות שם שכתבו לענין שיוכל להוסיף עליו למתר דדוקא בפרוס מבעוד יום מותר להוסיף אבל בפורס המוטין ביום שבת אפילו דליכא איסור דעשיית אוהל מכל מקום אין מתירין מוקפות להוסיף עליו וזה שכתב רש"י שם בערובין ומתלא שם אהל עליו מבעוד יום והייט דכדי להתיר המוקפת הוא דוקא כשאם אהל עליו מבעוד יום ואינו לפי זה הדין אשר הא שנפרוס טפח מותר להוסיף עליו דוקא כשהטפח פרוס מבעוד יום. אבל אם נפרס בשבת על ידי הרוח או עכו"ם אסור להוסיף וכן לשון השו"ע והרא"שונים שכתבו פרוס מבעו"י וכנ"ל והטעם לזה נראה דכיון דכל עשיית אהל ערמי הוה מדרבנן משום דדמי לקבע ולכן כשכבר היה שם אהל מבעוד יום לא מיבר כל כך מה שהוסיף ולא יטאו לטעות להתיר לאהל קבע ולכן המירו אבל כשהכל נעשה בשבת יש יותר לגזור מפני הרואין שיטאו להתיר גם באהל קבע.

ולכן המיר הרמ"א במחילה המתרת שהיתה פרוסה מבעוד יום טפח להוסיף עליה ואפילו שאם היה רק טפח עדיין לא היתה מתרת כלום ולא היתה מועלת כלום מכל מקום העיקר הה דכיון דכבר עמד חלק מהמחילה מבעוד יום לא מיבר המוקפת שלו להשיבה כמלאכה.

מלאכת מכבה ומבעיר

והנה הדין יתחלק לשנים משם דגרס כדי והדלקה וגם כן משם דטלטול מוקצה וכפי שיטאר להלן.

דזה נראה פשוט דאם השען מכוון לכבות הגרס והוא מזיז שלא יכבה הגרס דאין בזה גרס הדלקה ומותר וכמו אם בא רוח לכבות הנר וסוגר הפלון דמותר, וכן אם מכוון השען שיכבה בשעה מאוחר יותר דמותר אלא צריך ליזהר בזה דיש שעושים שעל ידי כוון השען מפסיק כלל מפעולתו ואחר כך הפעולות אשר הזהיר מהם הוא כך וכך עריות לא תגלה וכמו שבאר בסוף המאמר ואמר כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ. ולשון ספרא יכול לא יבנו בתים ולא יטעו כרמים כמותם תלמוד לומר ובחקותיהם לא תלכו לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ושם אמרו מה היו עושים האיש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה לשני אנשים. הנה התבאר כי אלו הלאוין שהם כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו הם אזהרה מבעילת כל העריות בכלל, ואחר כן כפל האזהרה בפרט ערוה ערוה. וכבר בארנו אנחנו משפטי אלו המצות בשביעי מסנהדרין ובחבורנו הגדול ובארנו שלוקים עליהם. ומה כשמחזירו לפעולתו יש בזה גרס כדי וכמו שיטאר דין גרס כדי.

ואם מכוון להדליק הגרס והוא מזיז להקדים זמן הדלקה יש לחשוש בזה משום גרס הדלקה הגם שממילא היה השען מדליק בשעה מאוחרת יותר מכל מקום גם לקרב הדלקה או למהר כדי אפילו שהיה ממילא נעשה אחר כך יש בזה איסור ואם הוא בחופן שאינו גרמא אלא מעשה ממש יש בזה גם חיוב חטאת, עיין שבת בדף מ"ז ע"ב וכן מגיס לקרב בשולו אף שממילא נתבשל יש בזה חיוב חטאת. ולכן אפילו לא הוסיף בזמן הדלקה שלא הוסיף עוד שעה שילוק רק שינה הזמן ע"י קבוע השען אבל דולק אותן סכום שעות אם הקדים יש בזה איסור וכנ"ל ואם איחר הזמן יטאר לקמן.

וכשהשען אינו פועל ורק מכוון להדליק בזמן מסוים ומונע ע"י קבוע שלא ידליק בזמן שמכוון להדלקה גם כן אין בזה גרס כדי כיון דאין כאן אש ורק מונע שלא יטא לכאן אש ואין בזה שום איסור אבל לעשות שלאחר שידלק יכבה בזה יש גרס כיבוי דאז מכבה אש ממש.

ובעצם דין גרמא יש בזה מקום עיון דבשבת ק"כ מוכח דגם לרבי יוסי גרמא מותר ורק בדליקה אסור משום דנהול על ממונו ולפי זה בכל דבר מותר גרמא ואולם בשלטי הגבורים פרק כל כתבי כתב דיש לו ספק שמא דוקא בדליקה הקילו להתיר משום גרמא אבל לא בשאר מלאכות וכנראה שזו גם שיטת הרמ"א בסימן של"ד שכתב שלא הותר גרס כדי אלא במקום הפסד, והגם דבגמרא הנ"ל לרבי יוסי הוי איפכא דבדליקה מתמיר יותר ובשאר אסורי מיקל טפי ומתיר לטבול כשאם כתוב על בשרו וגם לרבנן שם אמרו דאם המירו גרמא בדליקה כל שכן שיתירו שאר גרמא ומה שלרבנן אינו טובל פירשו משום שאסור לעמוד ערום בפני השם ומשמע להיפוך דכל שכן שאר מלאכות גרמא קיל טפי.

ונראה לפרש כוונת השלטי גבורים דכוונתו דלא צורך סתם גרס אין להתיר אבל כשיש צורך או שם בטילה דהוא צורך מצוה יש להתיר גרמא גם בשאר מלאכות. וגם במקום הפסד מותר גרמא גם בשאר מלאכות.

אולם בבבא קמא דף ס' אמרו דגרמא בנזקין פטור ומה שבשבת חייבין על זורה ורוח מסייעתו אפילו שנעשה על ידי הרוח שאני שבת דמלאכת משכנות אסרה תורה ובגרש"י הפירוש שנתקיימה משכנות משמע מזה דבשבת גם גרמא אסור משום מלאכת משכנות אך בנזקין הנ"ל מפורש איפכא. ובגר"ש ביאר כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה על ידי רוח ולכאורה לפי זה

הכוונה דכל מלאכה שעיקר עשיתה בכח גרמא אם כן מיב זה גם על גרמא וכמו מבשל שממיד הוא רק גורם שהבשול נעשה על ידי האש מיב גם על גרמא רק א"כ צריך להבין מה זה שאמר מלאכת מחשבת והבאור בזה הוא מה שאמרו בתוספות שהדבר פשוט (וכיון שרואי משמשים בכוונת דברי המום' לכן נפרשם) וזה לשונם וכשגורם לגרות הרוח הוי מלאכת מחשבת ולהכי מיב גרימת זריה זו אבל עושה מעשה של זריה בפני עצמו לא איקרי. לכך הכא לא איקרי מבעיר אלא גורם והתורה לא חייבה אלא מבעיר ולא גורם, והכוונה דההיתר דגרמא היינו שאינו עושה מעשה האיסור שאסרה תורה אלא שנשבב על ידי זה המעשה ולכן גורם להבערה אינו חיב שאין עליו שם מבעיר אבל תורה בשבת אין צריך שיהא עליו שם זורה כיון דאין החיוב עיקרו מצד המעשה רק המחשבה שגרמה שעל ידי כך נעשים המלאכה ולכך גם גרמא חיב וזה באמת דעת השלטי גבורים בפרק כל כתבי דגרמא לא הותר אלא כשאינו מתכוין לכך אבל מתכוין גם על ידי גרמא אסור וכן מוכח מהתוספות הנ"ל ומה שבשבת דף ק"כ מתיר לשים כלים עם מים לפני האש כגר מירך שם דאין כוונתו לכבות רק למנוע מהאש מלהתפשט הלאה ומה שהאש נכבית הוא לא נתכוון לכך גם הביא השלטי גבורים ראיה לדבריו מדברי הטור והשו"ע שאם פשטה האש בגד מותר לנוכשה ועל ידי כן נכבה האש אבל בגד בגד שלא יכוין לכבות חוץ דגרס כבי לא הותר רק כשאינו מכוון, ולפי זה נמצא דגרמא לא הותר רק כשאינו מתכוון לכך.

אולם הרמ"א בסוף סימן רס"ה פסק דאפילו מתכוין לכבי מאחר שאין כאן רק גרס כבי הרי דגרמא מותר אפילו במתכוון לכבי ומה שהש"ע והמג"א שם מתירים אם מתכוון לכבי אין ראיה איפכא דיש לפרש בכוונתם דבגרמא ליה דאין זה גרס כבי אלא כבי ממש כיון שהאש נופלת למים בהדיא וכמו שכתבו התוספות בדף מ"ז ע"ב עיי"ש ועוד יותר והגמרא דבבא קמא והתוספות שם יפרשו בכוונה אחרת דמה שזורה חיב אפילו שאינו רק גרמא משום מלאכת מחשבת היינו שכן דרך מלאכה זו שנעשית כן וזה הגרמא זהו עצם המלאכה אפילו דשאר גרמא יהא מותרין אפילו מתכוין לכך.

והראיה שהביא השלטי גבורים מהא דתנא שאחז בה האור שפושטה ומתכבה ואינו מושך אם יכבה וכתב הטור ובגד שלא יתכוון לכך יש לישב דבגרמא ליה להטור דאינו גרמא רק עשה ממש וכמו מנענע בר או שלחן שעליו בר שאינו גרמא וכמו שיתאר בה לקמן ולדעת הראשונים שהביא הב"י שם שם"ל דהוי גרס כבי לדעתם גם יהא מותר אפילו במתכוון.

ונמצא שלדינא יש להקל בגרמא אפילו במתכוון אלא דהב"י על הא דעלית שאמר בה אם דברי לפשטה כתב דטעמא משום דלא הוי פסיק רישא ועוד דהוי כבי כלאחר יד במקום פסידא, ומשמע מזה דאתם גרמא לא הותר במתכוון לכך רק יתכן כוונתו כמו שכתב הרמ"א בסימן של"ד דגרס כבי לא הותר רק במקום הפסד וכן ס"ל לב"י ולכן הולך ליתן טעם משום דהוי כלא"י ואינו פסיק רישא, ומה שבטילה כשאם על בגדו מותר גרס מסיקה צריך לומר כיון דיש בה צורך מצוה הקילו ולכן אין להקל בגרמא רק במקום הפסד או מצוה וצורך גדול. וגם אז עדיף לעשות על ידי קטן.

ולכן אף שבשער הציון בס' תקי"ד אות ל"א כתב דדעת הרמ"א דאין להתיר גרמא רק בהפסד הוא דעה יחידית ואין לה מקור לפי הנ"ל מוכח הדבר דגם לשאר פוסקים סברא ליה הכי דלא התירו אפי' גרמא רק לצורך הגם דמה לדקו דברי השער הציון שם שביו"ט יש להקל דשרי גרמא בכל אופן וכדמוכח כן בכמה דוכתי רק שגם בשבת שמותר בהפסד וגם ביו"ט שהותר גרמא צריך ליזהר לידע שמה שעושה הוי בכלל גרמא וכמו שיתאר לקמן בענין גדר גרמא.

בשבת דף ק"כ מתאר דבשם כתוב על בגדו ונכנס למים שע"י כן נמתק השם מכל מקום לכל הדעות אין זה רק גרמא ומבואר כיון שהיא מכבים השם למים מדוע אין בזה רק גרמא ומה שייך מסיקה יותר מזה ועיין בסוף פרק כירה ובתוספות שם דמגביה כלי עם מים נגד נלוגות אין זה גרמא רק כבי ממש והגרמא דבשולין דף ט"ז ובנהדרין ע"ז ע"ב דהשופך זרם מים על תמרו והרגו חיב ואולם אם שפך מים ברחוק קצת שלא נפלו מיד עליו פטור דהוי גרמא ואפילו הוא שפך המים מכל מקום אחר כן הלכו המים מכח עצמם ושפע מרוצת המים אין בזה רק גרמא וכן בורק אבן ונפלה בסמיה והרגה מתאר שם בתירי לפי דברי הגמרא דאין זה רק גרמא כיון דעצם כח האבן ליפול בסמיה ורק כח הראשון של המים שזה לא מכוונו שדוחף המים מחיב על זה ולכן אפילו שמגביה המים בחת המלוות חיב משום כבי שכן מכוונו בלו

שראוי שתדעהו הוא שכל אשה שחייבין כרת עליה שהנולד מהביאה ההיא שחייבין עליה כרת יקרא ממזר והוא שריחקו האל יתעלה. בין שהיתה אותה ביאה בזדון בין בשוגג הולד ממזר, חוץ מן הנדה לבד שהולד הנולד ממנה אינו ממזר, אמנם נקרא בן הנדה. וכבר התבאר זה ברביעי מיבמות (לפרי, קדושה הלכות אסורי ביאה):

מצוה שנד הזהיר שלא יבא ממזר על בת ישראל. והוא אמרו לא יבא ממזר בקהל ה', והשובר על לאו זה לוקה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשמיני מיבמות וסוף קדושין. (מי פנא, שם):

מצוה שנה הזהיר שלא לבא על אשה בלא כתובה וקדושין, והוא אמרו לא תהיה קדשה מבנות ישראל. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר, והוא אמרו אל תחלל את בתך להזנותה. ולשון ספרי אל תחלל את בתך להזנותה זה המוסר בתו פנויה שלא לשם אישות,

המים נאסר ומיד נכתב אבל בכתוב שם על בשרו נ"ל דאין המים מוחקין מיד השם רק לאחר איזה זמן ולכן דמי לשופך מים שלא הרגו מיד דאין בזה גרמא.

אלא דבתוספות שבת דף מ"ז ע"ב מבואר דלעשות מחיצת מים שאחר כך יטא לשם אש אין זה גרמא רק כבר ממש ומה שבדף ק"כ המירו לשים מים על הטלית שאחז בה האור כיון דשם כוונתו רק שלא יפשטו האש (וצריך לומר דאפילו שהכנה האש מכל מקום כיון שאין כוונתו לכך ואין זה פסיק רישא על כן שרי) ואפילו שאין האש מגעת מכותו אלא מכח עצמה לא מקרי גרמא ואין זה דומה להניח מים מרחוק והלכו והרגו הנפש דמקרי גרמא כנ"ל וכנראה שלכן סברו כמה ראשונים וכן התוספות בחד מירוצא דבאמת נחינת מים על טלית שאחז בה האור אין זה רק גרמא כיון דעדיין אסר כאן הלוך האש למים ול"ע. ועוד נראה דכל שרק מסיר המניעה אינו בכלל מעשה רק גרמא עד"מ סילק המחיצה ועל ידי כן באו מים והא דחולין ט"ז וסנהדרין ע"ז מפורש ברש"י דהיינו שדחף המים ולא רק שסילק המחיצה והגם דבשבת ק"כ משמע דאם פותח דלת ועל ידי כן בא רוח לכבות הוי מכבה ממש ולא גרמא אף שרק סילק המחיצה שלפני הרוח ול"ע, ובמסכת מילה כ"ג המסתפק מהשמן מיב משום מכבה ובתוספות פירשו דאין זה גרמא כיון שמיד מעמס אור השמן ולכן בר של שעוה אם חתך ממנו למטה אין זה רק גרמא ובר"מ שם פירש דאין זה גרמא כיון שהשמן הוא עצמו דולק וכשבטל ממנו הוי מכבה ממש ולא גרמא פירוש דבריו דגרמא הוי רק כשעושה פעולה חיצונית שלא בדבר עצמו רק כשיגיע לשם יכבה וכיו"ב אבל כשעושה פעולה בגוף דבר הדולק הוי מעשה ממש ולא גרמא.

וכמו"ע דלא שבה בר מפורש שם בדף ק"כ ע"ב דאין זה גרמא רק כבר ממש וכן בטלטול שולחן עליו בר ול"ע ממה שהוכח לעיל מהנחת יוסף דטלית שאחז בה האור ומונעת הטלית אין זה רק גרם כבר ולא כבר ממש ול"ע.

מלאכת מכה בפטיש

[מתוך מכתב להרב אליהו הרץ שליט"א]

על שאלתך בשטן שפעולתו על ידי שמטלטל על ידי שטשלין אותו ושאלתך אם מותר להלך בה בשבת כיון שעל ידי כן גורם שימשיך השטן לפעול.

הנה איסור כבון השטן משום מתקן מנא ולכאורה מקון מנא דוקא כשכבר פסק לפעול אבל כל שלא פסק מלפעול אפילו שגורם שלא יפסק אין זה בכלל מקון מנא ולכן באמת לא היה ברור לאחרונים לאסור כבון השטן בעודו פועל עין שבר הליון אימן של"מ ס"ק י"ז וס"ק י"מ ומידון דידן קל יותר כיון שהוא גרמא וגם אינו מכוון וגם לרוב אין מוכרח בה המקון שכן לרוב אין השטן נפסק רק אם עומד זמן הרבה ללא מנוחה וכיון שגם אחרי שבת יטלטלו וכעת לא היה עומד ליפסק אם כן לא מיקן כלום בטלטולו.

"הכנה משבת לחול"

מבואר דמותר להדיח כלי אכילה כל שיש עוד סעודה אחרת בשבת ורק בס"ג שאין עוד סעודה לאכול אסור להדיח כלים זולת כלי שתיה, והנה כשיש לו עוד סעודה לאכול אבל יש לו עוד כלים אחרים נקיים פשוט וברור שמותר לו להדיח הכלים המלוכלכים ואין צריך ליקח הנקיים אפי' שיש לו עוד והטעם לזה דהא דאסור להדיח כלים אין בה איסור רק משום צורך חול ולכן כל שישתמש בה בשבת הוי צורך שבת ומותר ופשוט דלא כמו שראיתי מי שגמגם בה.

הלכות מוקצה

בשו"ע דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטלו שלא לשום צורך, מון מכתבי קודש ומוכלין, והטעם שאלו בכלל לא היו בגזרת מוקצה, ומתבאר בראשונים פ' כל הכלים, ובאמת לדעת הראשונים כלים ככוסות וקערות וסכין הכלים, ובאמת לדעת הראשונים כלים ככוסות וקערות וסכין שעל השולחן ג"כ מותרין בטלטול שלא לצורך דגם הם לא היו בגזרת מוקצה כדאי' בגמ' והגדר בה כל דבר שחדיר שמושו לא היה בכלל ובכמה ראשונים מבואר (הרשב"א ועוד) דכל דבר שדרכו להיות בבית לדברי היתר ג"כ בכלל זה ועד"מ בסאות ומטות, והנה אם רוצה לשתק בכלי ובאמת כן מנהג הרבה לדיקים שאמרו תורה וטלטלו אז גביע או כיו"ב, אם משיב צורך עין בפלוגתת המחבר ורמ"א גבי כדור שעשוי לשתק בו אם נמשב כלי עי"ז ותלוי בנקודה זו אם צורך משתק משוב צורך, ובשו"ת אבני נזר כתב להתיר לטלטל סתם כלים דהוי מתעסק דשרי בכל אסורי דרבנן כמדידה ורפילה והכ"ג מוקצה שרי במתעסק עי"ש עוד שכתב לדמות דעת האוסרים ול"ג דיש וכן המוזרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע ממני למה כפל לאו זה בזה הלשון ואיזה ענין נוסף בו, וזה שכבר קדם שהבא על הבתולה בין שיהיה מפתה או אונס שאין חייב שום עונש מן העונשין אלא קנס ממון ולקחת אותה כמו שהתבאר בכתוב, והיה עולה במחשבתינו שאחר שזה הדבר אין בו אלא קנס ממון שיהיה דינו כדין כל דבר שבממון, וכמו שיש רשות לאדם לתת לחבירו ממונו כמו שירצה ויפטרהו במה שיש לו אצלו, שיהיה לו כמו כן מותר שיקח בתו הנערה ויתננה לאיש שיבעל אותה ויפטרהו מזה, אחר שזה זכות מזכיותיו, רוצה לומר החמשים כסף שהם לאבי הנערה, או גם כן יתננה לו על תנאי שיקח ממנו כך וכך דינרים, על כן הזהיר מזה ואמר אל תחלל את בתך להזנותה, לפי שזה שדנתי לענשו ממון לבד, אמנם הוא כשיקרה שיפתנה איש או יאנוס אותה, אבל כשיהיה הענין ברצון שניהם יחד ובהסכמה אין דרך לזה. והראיה בזה הטעם באמרו לא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה, לפי שהפתוי והאונס לא יקרה אלא מעט אבל כשהיה הענין בבחירה והסכמה ירבה זה ויתפשט בארץ, וזה טעם יפה מאד ומשובח בזה הפסוק והוא נאות לכל מה שזכרוהו החכמים למה שהסכימו עליו הדינים

לחלק קמח והמירו רק טלטול לצורך ועיין ברמב"ם בטעם אסור המוקצה ועי"ש דלפי"ז יש לחלק בין מוקצה לשאר אסורי דרבנן ועיין בערוה"ש דדעתו דאם נהנה מעצם טלטול הכלי והמעמקות בו משום צורך, והנה אם כיוס שכבר אין לו בו שום צורך ורק אחרי שכבר יהא לו שום צורך יש לאסור כדמוכח דהראשונים הביאו ראיה מקנים של לחם הפנים שלא דחו שבת וכמ"ש בגמ' דכיוס השבת לא היה לחם מתעפש אף לליום חול יש בה צורך ל"ל דכיון דבשבת אין בה צורך אסור וחה מדוש דין ואין לפרש דאין ה"נ דהיה מותר רק דהכהנים לא נתנו לשון המשנה בנגמות לו. אין סדור הקנים ונטילתו דומין השבת משמע שזה אסור גמור, וגדר ספרי הקודש פי' בת"ב דהכוונה על כל דברים המותרין בקרבנה בש"ק ובקנה"ש הוסיף ג"כ בגדים ומכשיטין ומביא ראיה מסי' ש"ל סעיף ד' מה בכסותו ויש לדחות וע"ש.

הגדר שמקפיד שלא יפגם דהייטו שאין עושה בו שימוש אחר ובהרבה ראשונים (רש"י ור"ם ומאירי ועוד) נמצא הגדרה ג"כ וכ"מ בב"מ הביאו השעה"ל דצריך דבר שמיוחד לכך מקום קבוע ואינו מטלטלו ממקום למקום אמנם בשו"ע לא נזכר זה וי"מ דבאמת שאין יקר או טבעת יקרה וכיו"ב לא נוהגין בה מוקצה וע"כ הטעם שאין מייחדין לזה מקום וכן מכוונת שמיעה וכן מצלמה וכיו"ב ועיקר הקפדה פלוי בגעל הספק דעיקר מוקצה פלוי בבעלים ומ"מ דבר שאין דרך להקפיד או להיפוך דרך להקפיד אז לא מתפשטים בדעתו דבטלה, ועיין בעור דעיקר הגדר דמוקצה הוא מה שהאדם מקצה מדעתו הספק כיון שאין ראוי לו לשמוש כ"כ.

כבסים שהוצאו מהמייבש בשבת ובשעת כיבסה שבת ספק אם היו יבשים הנה יש להתירן בטלטול דאפילו שמטאר שבגד רטוב הוי מוקצה ואם היה מוקצה אין השמשות הוי מוקצה לכל היום מכל מקום עיין מלה דף כ"ז בגדר גמרו בידי אדם ועיין בה בחידושי המאירי מלה דף כ"ז שמטאר שכל שוודאי מיגמר הפעולה והתחלת הפעולה נעשים על ידי אדם הוי גמרו בידי אדם ואין בה מוקצה ולכן בכבסים שמונחים בחופן שוודאי יתייבשו הו"ל גמרו בידי אדם ואין בה מוקצה.

פמוטות של שבת שרוצה לטלטל לאחר אכילה הנה העצה לזה שיש על המגש לפני כיסת השבת מלה או

מידור שצריך לו בשבת ועל ידי זה נעשה המגש בשים איסור ולהיתר ואז יוכל לטלטל המגש עם הפמוטות דהווה טילטול מן הצד לצורך דבר המותר כיון שצריך את מקומו של הפמוטות ואין יכול לגער הפמוטות מפני משש פסידא.

אלא מה שיש לעיין בה מצד שמטאר בזמן רע"ט דלא מהני טילטול הגר ע"י שיש עליו לחם דהגר נעשה בשים רק לשמן ולא ללחם כיון שעיקר עשייתו לשמן ולא ללחם וזו באמת גם הסברא של הראשונים בזמן מר"ף בטור ובשו"ע זמן רע"ז מלא שקבע בה גר שמותר לפתחה לפי שלא נעשים הדלת בשים לגר והייט לפי שלא נעשים לכך כלל ולא שיך שיהיה בשים לזה וכמו כן כאן המגש שנעשה לפמוטות, אך צריך לומר דדוקא בגר ודלת שלא נעשו כלל רק לזה אבל מגש לפמוטים נופלים עליו דברים אחרים ג"כ ע"כ שפיר שיך שיהא בשים להם כמבואר בגמרא פרק נוטל דף קמ"א דכלכלה נעשים בשים לאבן שבחוכה אף שוודאי שעיקר כלכלה נעשים ליתן בה פירות ולא אבנים.

אלא מה שיש לעיין דבהא דחפץ נעשה בשים לאיסור והיתר דוקא כשהיתר משוב יותר מהאיסור וגם כאן צריך להיות שהמלה או הדבר שנתן על המגש יהא יותר משוב מהשלחנות ואין צורך יותר מהגר כיון דהגר עצמו אינו רק כלי שמלאכתו לאיסור, והיה מותר לטלטלו לצורך מקומו ורק צריך שיהא יותר משוב משלחנות ומ"ל לפי מה שכתב הריב"ש בתשובה הביאו הב"י בסי' רע"ט דאם עכשיו צריך לאותו דבר הוא משוב טפי מהשמי ולכן העצה שישים מלה או מידור דברים שצריך להם בשבת אלא דגם אז צריך עיון כיון דצריך גם לשלחנות הוי שייהם באותה משיטת (ועיין בת"ב ס"ק ל"ג סי' ש"י דאם שייהם שווים אסור) ויותר מזה דאם הפמוטות הם יקרים י"ל דהם מצד עצמם מוקצה דחסרון כיס ואז צריך שהדבר ההיתר שנתן על המגש יהא יותר משוב מהפמוט ולכן קשה להתיר.

ובעצם הזזם כפתור של שען שבת או הסקה בחופים שנתבאר שאין בה משש כבר או הבערה, אולם יש בה משש מוקצה כיון שאין על זה גדר כלי והנה אין לומר דכיון שאינו מטלטל כל הדבר רק מקצתו לא משוב טילטול דמפורש בזמנן ש"ל סעיף ז' גבי מת שאפי' אבר אחד אסור להזיז ממנו הרי שגם זה בכלל טילטול אלא דמתה שמותר לפתוח דלת ואפי' שקבע בה גר בחופן שלא יכבה הגר כמובא בסי'

התורים. ועל זה הלאו דפנויה לוקין. והתבארו משפטי מצוה זו במקומות מיבמות. (כי פלא, נשים הלכות איסורות):

מצוה שנו הזהיר האדם מהחזיר את גרושתו אחר שנשאת לזולתו. והוא אמרו לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי אשר הטמאה. והעובר על לאו זה לוקה. והתבארו משפטי מצוה זו במקומות מיבמות. (שם, נשים הלכות גרושין פ"ט):

מצוה שנז הזהיר שאר האנשים שלא לבא על היבמה והיא תחת זיקת יבמה. והוא אמרו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר. והעובר על לאו זה לוקה. והתבארו משפטי מצוה זו ביבמות. (שם, שם):

מצוה שנח הזהיר האונס שלא לגרש אנוסתו. והוא אמרו לא יוכל שלחה כל ימיו, וזה הלאו כבר קדמו עשה והוא אמרו ולו תהיה לאשה. וכן בארו בגמרא ממכות (דף ט"ו) שזה לאו קדמו עשה. ושם אמרו האונס

רע"ז ובטור סימן תר"ף שאין בטילטול הלת עצמה משום מוקצה שבטלה לגמרי ומיאר בטו"ע הרב סימן רע"ז ס"ק ג' דדבר שהוא מחובר לקרקע אין בה טילטול וכן יש להוכיח מהגמרא שבת דף פ"ב וכן נפסק בטו"ע סימן ש"ב דאם יש לפניו צרור ועצים שיקנם בעצים שאין בה איסור טילטול ואפילו מחוברים ואפי' שמחוברים הם מוקצה מ"מ לא מקרי טילטול דדבר מחובר אין טילטול מקצתו נקרא טילטול ואין לומר בטעם טילטול דלת שאין הלת מוקצה כיון שמשתמש בה ומטלטל אותה דבמשנה בדף קכ"ב ע"ב שמטלטלין דלתות הכלים שנתפרקו אבל לא דלתות הבית לפי שאינן מן המוכן וברש"י ובפירוש המשנה לרמב"ם דהכוונה שלא נעשו כלל לשום טלטול הרי דמה שמטלטל הלת שמחובר אין על זה שם טלטול וכמו כן בשעון או מכונה הקבוע בקיר אין בהחת הכפתור שבה איסור מוקצה וכ"ש אם מטלטל כלאחר יד.

עוד נשאלתי במי שמצא מוקצה בבגדו ביום שב"ק והנה פשוט דמשום שיעשה הבגד בשים למוקצה כהא דפי' ש"ט אין שייך דוחלמי אין דעתו שיהא מוקצה בבגד שלובש ביום שב"ק והוי כשכח ורמ"א בפי' ש"ט ל"ל דמירי בבגד שאין לובש ביום שב"ק (וע"ע דל"מ הכי מל' הרמ"א והפוסקים) ולכן לא נעשה בשים.

אלא דא"כ אין צריך כלל להוציא המוקצה ממנו כיון דהוי טילטול מוקצה בגופו שמפורש בפי' ש"א דמותר ועוד דהוי טלטול מהלד שמותר לצורך דבר המותר אלא דנראה דהכי תרי לא שייך כאן הא דטלטול בגופו ל"ל דמיבת ההיתר משום שאין דרך לטלטל בגופו כך כהא דקא אי כהא דהרשב"א עמ"ש שבת דף קנ"ד בשבן שדוחף ברגלו ולכן כל שדרך לטלטלו בגופו אסור דמקרי טלטול כיון דכל ההיתר משום דהוי כלא"י ולכן מותר אפי' מתכוון לטלטל לצורך האיסור ולכן שעון שעמד אסור לעומדו על ידו אפי' דהוי בגופו ולכן גם בבגדו אף דהוי כטילטול בגופו אסור כיון דרך לטלטל בכך.

גם הא דטילטול מהלד לצורך ההיתר דשרי אין הטעם משום שאין דרכו כיון שאנו מתירין אפי' דבר שדרכו בכך כגון שגרש אנוסתו ומתה קודם שהחזירה או נשאת לזולתו לוקה שהוא לא קיים עשה שבה כמו שהוא השרש אצלנו קיימו ולא קיימו. והתבארו משפטי מצוה זו בשלישי ורביעי ממכות. (שם, נשיס אלמת נעמה בטולה ס"ג):

מצוה שנט הזהיר מוציא שם רע שלא לגרש את אשתו והוא אמרו לא יוכל לשלחה כל ימיו, וזה הלאו גם כן קדמו עשה והוא אמרו ולו תהיה לאשה. ודינו בגרושין לענין המלקות כדין האונס כמו שהתבאר בסוף מכות ובשלישי וברביעי מכתובות. (שם, שם):

מצוה שם הזהיר מי שנפסדו ממנו כלי המשגל שאי אפשר לו שיוליד שלא לבא על בת ישראל. והוא אמרו לא יבא פצוע דכה וגו'. וכל זמן שבעל בת ישראל אחר קדושין לוקה. והתבארו משפטי מצוה זו בשמיני מיבמות. (שם, קדושה אלמת איסורי ביאה פט"ז):

מצוה שסא הזהיר מהפסיד כלי התשמיש מן הזכרים מאיזה מין שיהיה מבעלי חיים, ושוה בזה האדם וזולתו, והוא אמרו אחר שאמר ומעוך וכתות ונתוק וכרות וגו' ובארצכם לא תעשו, ובא הפירוש גם כן ובכם לא תעשו. והעובר על לאו זה לוקה, רוצה לומר מי שיסרס איש מאישי איזה מין שיהיה. ובפרק שמונה שרצים (דף קי"א) אמרו מנין לסרוס באדם שהוא אסור תלמוד לומר ובארצכם לא תעשו בכם

מטה ועליה מעות וכל כיו"ב והגם דרש"י כתב בדף מ"ג דהיתר טילטול מן הלד משום דכלא"י ל"ע והגם דהרשב"א בדף קנ"ד ועוד קראו לטלטול מן הלד כלא"י ל"ל דלא שוו לגמרי דטלטול מן הלד אין הטעם משום כלא"י שלכן בטלטול בגופו מותר אפי' לצורך דבר האסור וכן כשדרכו בכך אסור אבל טלטול מן הלד דוקא לצורך ההיתר מותר וכן אפי' שדרכו בכך מותר וא"ל דטלטול מן הלד טעם ההיתר משום שא"מ טלטול האסור כל שכוונתו לטלטל ההיתר וא"כ במוקצה בגד אף שדרכו בכך מ"מ צריך לגער המוקצה בבגדו וא"ל דאפי' דמותר לטלטל מן הלד לצורך ההיתר מ"מ היינו דוקא שאין יכול לגער האיסור אבל כל שיכול לגער האסור צריך לגער וכמפורש בפי' ש"ט סעיף ג' וסעיף ד' וזה המיבה לצריך לגער העצמות מן השולחן בפי' ש"ח ס"ק כ"ז קודם הגבהת השולחן ולכן צריך לגער המוקצה מבגדו אלא כיון שהא שמוש שיפסד המוקצה ע"י ניעורו או שמתביש רשאי לכו"ע ליצא למקום מוצנע ולגער שם כמבואר בהנ"ל דא"ל לגער בטלטולו מן הלד רק כשאין לו מה שוס הפסד.

והנה בגמ' ריש נוטל ושו"ע סי' ש"ט מבואר דמיונוק שאין לו געגועין אסור לאכיו ליטלו אם יש למיונוק מוקצה בידו ותמוה דהוי טלטול מן הלד לצורך המותר וא"ל דכיון דיכול לגערו מן המיונוק לכן אסור דהא מירי כשהתינוק בוכה אם מגער המוקצה ממנו כמ"ש תוס' והמג"א וא"כ היה לנו להתיר וכנ"ל דגער מוקצה היכא שיש שוס סיבה להיתר א"ל לגערו וכגון שיפסד המוקצה וכ"ש לגער התינוק והיה אפ"ל דכיון דהתינוק רוצה לאחוז המוקצה ולשחק בו א"כ הוי כטלטול מן הלד לצורך איסור כיון שיש לו שמוש מטלטול המוקצה וע"ע ת' הרא"ש כלל כ"ב סי' ס משמע שעיקר הענין שתינוק בריא צריך לגער המוקצה משא"כ תולה וכ"ב.

מותר לצורך גופו ומקומו וגדר מקומו יל"ע כגון אם אכיל אינו רוצה לשמש במקומו ממש רק מפרש לו שהתפן שם עד"מ שהיא אורחין ומתביש שהתפן ימצא על השולחן וכן כל כיו"ב שרוצה שהמקום יהא ריק מכלים, ועיקר

לא תעשו. ואפילו מסרם אחר מסרם חייב דאמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב שנאמר לא תאפה חמץ ולא תעשה חמץ במסרם אחר מסרם שהוא חייב שנאמר ומעוך וכתות ונתוק וכרות אם על כרות חייב על נתוק לא כל שכן אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב. והתבארו משפטי מצוה זו במקומות משבת ויבמות. (אמור, שם פ"ע):

מצוה שסב הזהירנו שלא למנות עלינו מלך איש שלא יהיה מזרע ישראל אע"פ שיהיה גר צדק. והוא אמרו לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא מאחיך הוא. ולשון ספרי לא תוכל לתת עליך איש נכרי זו מצות לא תעשה. וכן שאר המנויין אינו מותר שנמנה עלינו בעניין

גדר מל"ת שהתירו לצורך גו"מ מחלוקת ראשונים וגם מחלוקת הפוסקים הגר"א והר"ב אם יש בזה שם מוקצה והג"מ ג"כ אם יש דין בגים לכשמל"א דנגים שייך דוקא בדבר שהוא מוקצה, דבאמת אין בזה איסור מוקצה כלל שאין האדם מקצה דעתו מהכלי כלל רק מז"ל אסרו הטלטול שלא לצורך גו"מ ויש בזה רק איסור טלטול ולא מוקצה והג"מ נראה דלא שייך בזה מיגו דאתקצאי ביה"ש איתקצאי לכוליה יומא ועוד נ"מ שיטאלו להלן, ואפילו יומא כדמשמע משאר ראשונים דזה הוה מוקצה ממש מ"מ מה זה שאסרו לצורך הכלי והתירו לצורך גו"מ וצריך לבאר דהייט שמז"ל התירו כל שימוש שלצורך האדם ורק אסרו לצורך הכלי עד שבגמ' פ' כל הכלים אמרו דאין לומר רק לצורך גופו ולא לצורך מקומו דכיון דהתירו לצורך מה לי גופו מה לי מקומו חזינן מינה דעיקר הגדר הוא שמז"ל התירו כל צורך של האדם ורק אסרו לצורך הכלי, (ועיין בתוספות דף קנ"ד ע"ב גבי כלים בבהמה וש לדחות דשם הוא צורך הבהמה ולא האדם.) וכפי שכתב המאור דהטעם דכל שלצורך הכלי הוא תשמיש שאינו מצוי לכן לא התירו ולפי"ז הכ"ג כשעלם מה שהכלי שם מפריע לו ה"ז צורך האדם ולא הכלי ומותר וש להביא ראיה מהגמ' בשבת דף ק"מ ונפסק כן בשו"ע דמותר לשמוט כלי שמל"א כדי להסיק כלי שמעליו וכן לטלטל הדפוס להוציא מנעל ממנו חזינן דצורך מקומו אינו רק כשרוצה להשתמש במקום לשבת שם אלא גם שרוצה שהמקום יהא ריק לאחר צורך שהוא מותר, וכן יש להביא ראיה מפ' כל הכלים דמקשה לר"ג דס"ל אין כלי מטל אלא לצורך תשמישו ולפי המ"ד דצורך מקומו אסור א"כ האיך מטלטלין הקערות לאחר האוכל משמע דלמ"ד צורך מקומו מותר הוי א"ש אף שאין רוצה להשתמש במקום ממש מ"מ מה שרוצה שיהא השולחן ריק מהקערות להרחבת דעתו משוב צורך מקומו וכנ"ל וכן נראה, ובמ"ב רצה לחדש דהא דמותר כלי שמל"א לצורך גו"מ דוקא כשאין לו כלי היתר ורצייתו מגמ' שבת פרק כל הכלים דף קכ"ד דבמקדש בשבת ע"פ מפשיטין הפסח על היד ולא על הקנים והרי הקנים כלי שמל"א אך אין זו ראיה דאשית דזו דעת ר"א וחכמים חולקים עי"ש בפסחים ס"ד אלא דמשמע דחולקין משום שאין שבת אבל לדין מודה לר"א דאסור וי"ל דהרי הקנים האלו הוצרכו יחוד מע"ש דאל"כ הם מוקצה גמור חה כוותת ר"א דלא יחדו הכלים כיון דהיה אפשר ביד ע"כ לא טרחו לייחד הקנים עו"ל דכיון צריך יחוד ונראה לחדש דייחוד מהני רק לדבר המותר בשבת אבל כאן שהיו להפשיטה והוא מלאכה שאסורה בשבת ורק בשבת זו מותרת אבל ביום אסורה לכן לא מהני יחוד וכמ"ש הפוסקים במטה שיחדה למעות דכיון דאי אפשר לשמש בו רק שמוש האסור הוי מוקצה גמור וכ"ש כאן שהוא מתורת יחוד וג"כ א"ל דכיון דלשבת זו מותר משיב היתר דעיין גבי סכין של מילה ולולב ביו"ט וממנא אל"מ כן בפוסקים עוד נראה לדחות דברי המ"ב הנ"ל דהרי לצורך מקומו מותר אף שיכול באופן אחר וכדמוכח משמיטת החלוק והמנעל שיכול ג"כ לשמוט החלוק ולא הכלי כמפורש בגמ' ואפ"ה שרי וכ"ש לצורך גופו שמותר יותר מצורך מקומו, וגדר גופו עיין בתוס' שבת דף ס. דאם רוצה ליתן במתנה לאברו משוב צורך גופו ומ"מ משמע בתוס' דדוקא ביו"ט משום שמתת יו"ט אבל בשבת אסור ולא כרע"ק.

ע"ד מכשיר כמאוורר ומנור מימוש וכיו"ב הפועל ע"י משמל או סולה לענין טלטול בש"ק.

א. ברור דאפי' נאמר דזרס המשמל או הסולה מוקצה כמו שלהבת דמבואר (מס' שבת מ"ז ע"א) דהוה מוקצה (ועיין לקמן אות ו' בבאור זה) מ"מ אין לומר דהכלי נעשה בגים לזרס העובר בתוכו ול"ד לנר שמן ופתילה דנעשים בגים לשלהבת (בדף הנ"ל) דבגים דוקא כשהוא משמש את המוקצה ולא בהיפוך כשהמוקצה משמש את הכלי (עיין סי' רנ"ט סעיף א' ומ"א וסי' ש"א סעיף ה' ברמ"א גבי בגים אוכלין) כמו כאן דהזרס מפעיל ומשמש לכלי ולא שייך שהכלי יעשה בגים לו ועוד יל"ע דהרי בגים דוקא כשמותם האיסור כל היה"ש על החפץ וכרס כל הזמן מתחלף ומה שייך בגים.

ב. עוד יש להוסיף דבמס' ביצה דף ל"ט בחוד"ה היפוך אי' דלא שייך לומר שכלי בטל לשלהבת שכן אין בה ממש ול"ע מהא דשבת מ"ז ע"א דנר בגים לשלהבת ואין לחלק בין הוצאה למוקצה דבדף מ"ג ע"א ומ"ז ע"ב אי' בדבר שאין בו ממש לא שייך שהכלי יעשה לו בגים (והיתה קושיא זו אצלי כמה שנים ועכשיו שמעתי מפי הג"ר י. י. פיקרסקי שליט"א שמורו הגאון בעל ארץ צבי זצ"ל סיפר לו שהוא שאל שאלה זו למורו הגה"ק בעל אבני נזר ואמר לו שלקושיא זו אין תירוץ כי אם על פי סוד ונסתר. ולפני ששמעתי זאת משנתי לתרץ) דנראה דדוקא בנר שכל עשייתו רק לשלהבת אמרינן דנעשה בגים לו ולא בשאר כלים ולפי"ז בנידון דידן ג"כ אין לומר דנעשה בגים.

ג. עכ"פ מתבאר דלא שייך בזה דין בגים וא"כ ל"מ החוטין והסולה שדינן כאבן שהדקה לכלי

דמותר לבטלה הכלי בכל אופן ואף הזרע אם נתשיב במוקצה שעל הכלי ג"כ שרי בטלטול כיון שא"א לגער המוקצה מהכלי וכמבואר בדוכתי סגי דשרי בטלטול.

ד. **אלא** שיש מה שפק אם כלים אלו דין ככלי שמלאכתו לאיסור כיון הפעלתם נעשית ע"י מלאכת איסור או יש לומר דמלאכתו לאיסור היינו דוקא מה שמחבר שם בשעה בתחלה ופעמים שכל זמן פעולתם נעשית ע"י מלאכת איסור אבל כלי שרק תחילת הפעלתו ע"י איסור ואח"כ נעשה מאליו אינו בכלל כשמל"א (ואח"כ יל"ע גם שעון רגיל כיון שכיונו והפעלתו אסור בשבת הוי מל"א).

ה. **ומדאא** דכתבו התוס' (שבת דף קכ"ג ע"ב ד"ה ברחת) דגר דינו ככלי שמלאכתו לאיסור אף שצריך הדלקה מלאכת איסור ואח"כ אין בה איסור ומ"מ מקרי מל"א אלא דהרשב"א בחידושיו (שם בדף הנ"ל) ס"ל דגר מקרי מלאכתו להיתר ויש לבאר כנ"ל כיון דרק ההדלקה ע"י איסור ובה א"ש מה שהביאו בשם הרשב"א (עיין מ"ב סי' ש"מ שעה"ל אות יז"ט) דקדירה הוי כשמל"א וא"ל דשם כל זמן השמוש היא באיסור שכן הדרך להוסיף בה תבלין או לבחוש בה וכיו"ב פעולות איסור. אלא שברמב"ן ובחי' הר"ן המיוחס לרשב"א גם הם סברי דגר הוי מלאכתו להיתר אלא דמבארים הטעם דאין נעשית המלאכה בגר והיא רק כלי לקבל ב השלהבת שבו נעשית המלאכה ולפ"ז נמצא דבעיקר דינא ס"ל כתוס' דאף דרק תחילת השימוש באסור מקרי מל"א (ואם נראה לפרש כן גם ברשב"א יהא צריך עיון דמ"ש מקדירה וי"ל) ואולם יש לומר דגם התוס' דס"ל דגר הוי מל"א אין הטעם משום מלאכת הדלקה שהרי זה נעשה רק פעם אחת ומשום זה ל"מ מל"א רק הגדר כמו כיס המיוחד למעות דמבואר בסי' ש"י סעיף ז' דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ואף שלא נעשה ב שום מלאכה מ"מ כיון שיחדו לשום ב מוקצה שהיא אסור בשבת מקרי מל"א והכ"נ גר שמיחדו ומקצו לחת ב שלהבת דמוקצה לגמרי מל"א (ולא משום מעשה הדלקה שבו) אך לפ"ז הראשונים דס"ל דגר מקרי מל"ה ל"ע מ"ש מטה שיחדה למעות וא"ל דיפרשו דכיס מיוחד למעות דינו כמל"ה אז דיתלקו בין גר לכיס מעות דגר מ"מ משתמש ב ונהנה ממנו לאורו בשבת משא"כ כיס מעות וא"ע.

ולפי כל זה יצא דמכשירי השמל מקרי מלאכתו להיתר אלא דלפי' לא נקבל זה מ"מ ברור שלגרך גופו אז מקומו שרי בטלטול כדין כשמל"א.

ו. **ובעצם** הדין דשלהבת מוקצה מחמת גופו ל"נ דהרי ראוי למאור ואא"ל דזה שמשתמש למאור לא סגי להחשיב כלי דא"כ גם גר ופתילה יהא מוקצה מגופו ולא מדין בשים לשלהבת וראיה מה דגדר כלי הינו מה שהוא טילטול ושלהבת שאינה בת טילטול בפנ"ע אין עליה דין כלי וזה כוונת הרמב"ם (בה' שבת) דסולם של עליה אין עליו תורת כלי שאין דרך לטלטלו טלטל שזה הסיבה שלתות הבית מוקצה אם נתפרקו שאינן בני טלטול (עיין פי' המשנה לר"מ וגמ' שבת קכ"ג ע"ב) ובזה יש לישב קמירת הרמב"ם בדין כלי כבד שנתקשה הב"י דיש חלוק בין כלי כבד שדרך לטלטלו לכלי שמרוב כובדו אין דרך לטלטלו דאז היא מוקצה. וזה הגדר דמוקצה מחמת חסרון כיס דמיחד להמקום ואינו מטלטלה לכן אסור בטלטול.

א. **וע"ד** שאלתך אם מותר לטלטל ולקרוא בעתון או מכתב המגיע לביתך ביום ש"ק ע"י הדואר הנה בעצם קריאת המכתב והעתון עיין ס' ש"ז שיש מחמירים משום דדמי לשטרי הלוואות ויש מקילין וכ"פ השו"ע להקל משום דשמא יש בו פקוח נפש או צורך הגוף (ולפי"ז בהזמנה לחתונה וכיו"ב דוודאי ליכא צורך הגוף יש להחמיר) וג"כ לא יקרא בפיו רק יעיין. (הגם דנמצא בבה"ק דכל מה שאדם מהרהר הוא מוציא ג"כ בפיו ולפי' בלא שירגיש) וג"כ רק פעם אחת מותר לקרוא אבל לא פעם שניה אא"כ יש בו חידושי תורה וכיו"ב, ולכן אחר שקרא פעם אחת דאסור שוב לקרוא א"כ נעשה המכתב מוקצה וכן מכתב סגור שא"א לקרוא הוא מוקצה דאין בו שום שמוש ומ"ש תוס' דף קט"ז ע"ב ד"ה דכיון דראוי לעור עפ"י לחתיתו אינה מוקצה ל"ל דבמנם היו נוהגין לעשות כן אבל בזמנינו שבעזהי"ת שמשפיע כל טוב ואין חסר בחילו הדברים ואין

מהעניינים לא מנוי תורה ולא מנוי מלכות איש שיהיה מקהל גרים עד שתהיה אמו מישראל, באמרו שום תשים עליך מלך מקרב אחיך תשים עליך, אמרו (קידושין פ"ז:) כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך. אמנם המלכות לבד כבר ידעת מספרי הנבואה שזכה בה דוד וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות אין מלך למי שיאמין תורת משה אדון כל הנביאים אלא מזרע שלמה לבד וכל מי שהוא מזולת זה הזרע הנכבד לענין מלכות נכרי קרינא ביה כמו שכל זרע אחר בלתי זרע אהרן לענין עבודה זר קרינא ביה, וזה מבואר אין ספק בו. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות מיבמות וסוטה וסנהדרין. (שופטים, הלכות מלכים פ"ל):

מצוה שסג הזהיר המלך מהרבות סוסים. והוא אמרו לא ירבה לו סוסים, וגדר זה שלא יהיה לו סוס רץ לפניו ואפילו סוס אחד לא יהיה אצלו אלא הבהמה שירכב עליה לבד או סוסים שישימם באורוות כדי שיהיו מוכנים למלחמה ירכבו הפרשים עליהם אבל לעצמו לא יהיה לו אלא בהמה אחת לבד. והתבארו משפטי מצוה זו בשני מסנהדרין. (שם, שם פ"ג):

מצוה שסד שהזהיר המלך מהרבות נשים. והוא אמרו לא ירבה לו נשים. וגבול זה שלא יוסיף על שמונה עשרה נשים בכתובה וקדושין. וכבר התבארו משפטי מצוה זו

משתמשין בכתבים לאלו הדברים רק מזרקים לזבל לכן הוו מוקצה לאחר הקריאה וכמ"ש הרא"ש ביומא פ"ח אלא אם אותזו מ"ל לזורקו מידו דכיון דנעשה מוקצה בידו רשאי להמיר היכן שירצה, (ומה שכתבת דכיון דדעתו עליו לא נעשה מוקצה זה לא מהני רק לענין מוקצה מן לתחום או בידו לאיזה שימוש אבל כשאינו משמש לכלום לא מהני מחשבתו וכמ"ש במק"א באורך ובבאור מחלוקת הב"י והרשב"ץ בטלטול גר שעוה בפי' ס"מ) וע"ע גמ' גיטין דף ז'. גבי ספרא דאפטרתא וגם צריך להיזהר בקריאת העתון מלקרוא בעניני משא ומתן ומסחר שזה ממש שטרי הדיוטות שאסור לקרוא ולענין הבאת המכתב או העתון ממיבת הדואר לביתו אם יש עוד שכנים בבית צריך לעשות ערובי חצרות כדין.

שוב שמעתי שיש מקילין בהזמנה לטלטלה ולקריאה בשבת שזה נקרא צורך הגוף ובדין טלטול עתון נתישבתי דאם משתמש אח"כ בעתון לעטוף בו דברים וכיו"ב י"ל דאין בזה מוקצה וצ"ע דמ"מ עיקרו לקריאה נעשה ולא לשימוש אחר אלא דהרי כבר כתבו התוס' גבי מכתב שאינו מוקצה כיון שראוי לצור עפ"י צלומיתו.

ב. **ואפי'** עתון או מכתב הבא מחוץ לתחום או ממקום שאין בו ערוב אף דמשום מוקצה בדבר הבא מן לתחום נקטו האחרונים לקולא דאפי' לא היה דעתו על האגרת לא נעשה מוקצה עיין זה בפי' תקט"ו ובמ"ב לאחר שהבא הדעות מסיק לקולא מ"מ גם משום איסור הנאה ממלאכת עכו"ם לא גזרו כאן כיון שהעכו"ם נתכוון לעשות רצון משלחו ולא רצון השליח והמשלח נתכוון ג"כ לטובת עצמו ואפי' מתכוון לטובת הנשלח מ"מ אין הדואר מתכוון רק לטובת המשלח שלכן מותר ואפי' בעתון הנדפס בשבת ונשלח אליו יש להתיר ברוב טושי העיר עכו"ס ועיין באור כל זה באריכות בשו"ע הגרש"ז ס' ש"ז.

א. **וע"ד** השאלה שהיה קצר בביהמ"ד והיה שם ג"כ דוד עם מיס חמיס ומאכלים במקרר ובא עכו"ס ותיקן ע"י הרמת כפתור אחד אם הכל והשאלה אם מותר ליהנות מהאור והמאכלים והנה אם היה זה בביהמ"ד לא רק שמותר ליהנות מהאור רק גם מותר לקרוא לעכו"ס לתקן דכיון דהוי רק איסור דרבנן שאינו מיצר הזרם רק נותן מקום לזרם שיעבור ולא הוי רק כח כוחו ע"י גרתא דליכא איסור מה"ת רק דרבנן ולצורך מצוה מותר אמירה לעכו"ס כמ"ש סי' ש"ז ופשוט דלימוד ביהמ"ד הוי צורך מצוה,

ויותר מזה הביא הרמ"א שם דלצורך מצוה שרי אפי' איסור מה"ת ואפי' דלא סמכינן ע"ז לענין אמירה מ"מ לענין הנאה ממעשה עכו"ס יש לדמות למ"ש הפמ"ג בפי' ש"ח לענין מבשל בשבת דאיסור הנאה ממעשה שבת כל היכא שיש לו או איזה דיעה לקולא יש להקל ע"י"ש והגם דיש לחלק בין הנאה ממעשה שבת ע"י ישראל דמיירי בפ' ש"ח להנאה ממעשה עכו"ס מ"מ אין כאן מקום להאריך בזה וכנ"ל. וכיון דמותר לקרוא לעכו"ס לצורך האור בביהמ"ד ממילא גם המאכלים ויתר הנאות ע"כ מותרים וכמו עכו"ס שבשל לחולה שאין ט סכנה ופשוט מלבד מה שבענין המאכל יוכא לקמן דפשוט להיתר.

ויתרה מזו דאפי' לצורך שיהא לו מאכל אם לשבת מבואר בשו"ע סי' שכ"ה וס"ג ס"ק ס' וס"ק ס"ג דמקרי צורך מצוה ויש להתיר בשביל זה אמירה לעכו"ס בדרבנן ופשוט שכל זמן שלא נגמר המבשל ליכא איסור מה"ת אפי' לא וכנ"ל.

ב. **אולם** באופן שאסור לקרוא לעכו"ס כגון שהוא איסור מה"ת או דליכא צורך מצוה פשיטא דלא מהני מה שיתן לעכו"ס שכר עבור זה ולפשוט ע"ז צורך העכו"ס ל"מ לשיטות (עיין בה"ל ס' שכ"ה) דס"ל דאם הגוי מכוין לצורך ישראל וגם צורך עכו"ס דאסור אלא אפי' אם נאמר דבזה שרי מ"מ כאן נפשב רק לצורך הישראל כיון דאין לגוי שום הנאה מגוף מלאכת ההדלקה וכוונת הדלקה רק בשביל ישראל ול"ד לתש' בפ' שכ"ה סי"ג נכרי שליקט עצים עבור בהמת ישראל דא"ל למחות בידו והטעם שם כמ"ש בתי"ב ס"ק ע"א כיון דהעכו"ס חושב להרוח, דשאני התם דרק א"ל למחות ול"מ הנאה ממלאכת גוי כיון דאין גוף הישראל נהנה וכמ"ש בתג"א ס' של"ד ס"ק כ"ז ע"י"ש ותשא"כ בסעיף י"א כיון דנהנה הישראל עצמו מאכל. והגם דבקרבן נתנאל פ' כל כתבי סי' י"ב אות ק' יליף בתמת דאם העכו"ס נוטל שכר מקרי לרבו ושרי דבריו תמוהין כמ"ש שם שזה נגד דברי המרדכי והתג"א דמפורש בהג"ל ולאיתו מהרא"ש וקושיתו לק"מ כנ"ל. וכ"מ בשו"ע הגרש"ז דלא כק"ב.

בשני מסנהדרין. (שם, שם):

מצוה שסה הזהיר המלך מהרבות ממון מיוחד לעצמו. והוא אמרו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. וגבול זה שלא יהיה מן הגודל אלא בשיעור מה שיהיה צריך למרכבתו ועבדים מיוחדים לו. אבל שיקבץ ממון לתועלת כל ישראל הרי זה מותר. וכבר באר האל יתעלה בכתוב טעם שלש מצות אלו, רוצה לומר לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וכסף וזהב לא ירבה לו ובעבור שנודע טעמם וסבתם הניע בעבורם מהנטיה מהדת מה שכבר התפרסם מספור שלמה המלך ע"ה עם גודל מדרגתו בידיעה ובחכמה והיותו ידיד יה. אמרו ז"ל שיש בזה רמז והערה לאנשים שהם ידעו טעמי המצות כלם יקרה להם הנטיה, אם זה השלם בחכמה וגדול במעלה כבר דמה וחשב שאין הפעולה זאת בהכרח סבה לעבירה ההיא מה יהיה שכל ההמון עם חולשת דעתם הנה יחשבו בהם ויאמרו כלום היה אסור כך או צוה בכך אלא מפני כך אני אהיה נזהר מהדבר שבעבורו צוה במצוה ההיא ולא אשים לב עליה. ואז היה נפסד יושר הדת. ולכן הסתיר האל יתעלה

ול"ד למ"ש הט"ז סוף ס' רע"ו בשפתה שמדיתה הכלים ומדלקת האור כדי שתוכל להדיח דמותר לישראל ליהנות מהאור אע"ג דכל ערכה רק השכר שמקבלת דאה"ג דאם היה שוכרה להדלקת האור היה ודאי אסור כיון שמכוונת בהדלקה שישראל יהנה מזה אבל כאן שהיא רוצה להשתמש בהאור ל"מ לצורך ישראל ופשוט.

ג. **אלא** גם זה צריך להוסיף דאפי' אם אסור לקרוא לעכו"ם מ"מ המאכל שהיה אז ראוי לאכילה שוב אין נאסרים וכמו שאבאר בעזה"י וכן הוריתי בדבר שנשאלתי כמה פעמים בקטן שהדליק הגז בש"ק תחת המאכלים דהגם דאסור ליהנות ממעשה קטן בשבת כמו דאסור ממעשה גוי וכדמוכח מתוס' והרא"שים בשבת דף קנ"ג תוד"ה משקה ממנה שהביאו ראיה ממס' יבמות קי"ד גבי דבר טליא וטליתא וגם ממה שלא דמו דקטן שאמי ל"ל דגם בקטן יש הגזירה מליהנות ממעשיו מ"מ בהג"ל שרי אם המאכל היה ראוי לאכילה עכ"פ בעת שהדליק וכמ"ש הרמ"א סי' רנ"ג סעיף ה' דכיון דראוי לאכילה אפי' שממנו יותר שרי ול"ד למ"ש סי' רע"ו סעיף ד' דהוסיף גר או שמן אסור ליהנות אם כבר כבה הגר הראשון או השמן שהיה קודם כבר היה נכבה והכ"ג הרי מכח התמוס הקודם היה ראוי עד תלי שבת עד"מ וכעת יהא המאכל ראוי עד לאת השבת ואי"כ היה ראוי לאוסרו מתלי שבת שאז כבר היה פוסק כוח התמוס הראשון וכמו שאמרו בגר ושמן ל"ל דל"ד דגר ושמן כל זמן שמוסיף בדליקתו מוסיף בהנאתו דאם מקודם היה דולק שעה אחת ועכשיו עוד שעה הוסיף עוד שעה של הנאה אבל כאן דהנאת שתיה או אכילה חד פעמית היא ולא הוסיף רק בזמן שהיה יכול ליהנות אותה עד זמן זה ועתה הוסיף אותה הנאה ליתר זמן ל"מ הוספה ופשוט.

טעמם ואין מהם גם אחד שאין לו טעם ועלה וסבה. אבל רוב הטעמים ההם היה מן הצורך להסתירם שלא ישיגם שכל ההמון ולא יבינום, והם כלם כמו שהעיד הנביא פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירת עינים. ומאת האל אשאל עזר לקיים המצווה בו מהם ולהרחיק המוזהר מהם.

(שופטים, הלכות מלכים פ"ג):

מפתח לספר המצות להרמב"ם

מסודר עפ"י המקראות — העשין מסומנים באות ע' והלאוין באות ל'

בראשית

מצות פרי' ורבי' ע' ריב

לך לך

מצות מילה ע' רטו

וישלח

שלא לאכול גיד הנשה ל' קפג

בא

מצות קידוש החודש ע' קנג
מצות שחיטת הפסח ע' נח
מצות אכילת הפסח ע' נו
שלא לאכול הפסח נא ומבושל ל' קכח
שלא להותיר מבשר הפסח ל' קיז
מצות השבתת החמץ ע' קנו
מצות אכילת מצה ע' קנח
שלא ימצא חמץ בפסח ל' רא
שלא לאכול תערובת חמץ ל' קצח
שלא להאכיל הפסח לבן נכר ל' קכח
שלא להאכיל הפסח לגר תושב ל' קכו
שלא להוציא מבשר הפסח חוצה ל' קכג
שלא לשבור עצם מן הפסח ל' קכא
שלא להאכיל ערל מן הפסח ל' קכו
מצות קידוש בכורות ע' עט
שלא לאכול חמץ בפסח ל' קצז
שלא יראה לנו חמץ בפסח ל' ר
מצות סיפור יציאת מצרים ע' קנו
מצות תריון פטר חמור ע' פא
מצות עריפת פטר חמור ע' פב

בשלח

שלא לצאת חוץ לתחום בשבת ל' שכא

יתרו

להאמין במציאות ה' ע' א
שלא להאמין באלהים אחרים ל' א
שלא לעשות פסל ל' ב
שלא להשתחות לע"ז ל' ח
שלא לעבוד עכו"ם ל' ו
שלא לישבע לשוא ל' סב
מצות קידוש שבת בדברים ע' קנח
שלא לעשות מלאכה בשבת ל' שכ
מצות כיבוד אב ואם ע' רי
שלא להרוג נקי ל' רצב
שלא לגלות ערות אשת איש ל' שמו
שלא לגנוב נפש מישראל ל' רמג
שלא לחעיד עדות שקר ל' רצח
שלא לחמוד ל' רסח
שלא לעשות עדות בע"ח ל' ר

שלא לבשל בחלב ל' עפ
שלא לעלות במעלות במזבח ל' פ

משפטים

מצות דין עבד עברי ע' רלב
מצות יעוד ע' רלג
פדיית אמה העברי' ע' רלד
שלא למכור אמה עברי' לזולתנו ל' רסא
שלא לגרוע שאר כסות ועונה ל' רסב
דין מיתה בחנק ע' רכז
שלא לחכות אב ואם ל' שיט
שלא לקלל אב ואם ל' שיח
דיני חובל ע' רלו
דין מיתה בסייף ע' רכו
לדון בדיני חשור ע' רלז
שלא לאכול שור הנסקל ל' קפח
לדון בנזקי חבור ע' רלח
דין נגיפה ע' רלט
לדון בנזקי שן ורגל ע' רם
לדון בנזקי האש ע' רמא
לדון בדין שומר חנם ע' רמב
לדון בדין מועז ונשאל ע' רמו
לדון בדין שומר שכר ושוכר ע' רמג
לדון בדין שואל ע' רמד
לדון בדין מפתה ע' רכ
שלא לחחיות מכשפה ל' שי
שלא לחונות הגר בדברים ל' רנב
שלא לחונות חגר במסון ל' רנג
שלא לענות יתום ואלמנה ל' רנו
מצות חלואה לעני ע' קצז
שלא לחבוע מלוה שאין לו לפרוע ל' רלד
שלא לחשים נשך ל' רלז
שלא לקלל דיין ל' ששו
לאו דברכת חשם ל' ס
שלא לקלל הנשיא ל' שמז
מלאיתך ודמעך לא תאחר ל' קנד
שלא לאכול טריפה ל' קפא
שלא לשמוע טענת בע"ד
שלא בפני בעל דינו ל' רפא
שלא יעיד בעל עבירה ל' רפו
לא תהי' אחרי רבים לרעות ל' רפב
לא תענה על ריב לנטות ל' רפג
אחרי רבים להטות ע' קעח
חל לא תהדר בריבו ל' רעז
עזב תעזוב עמו ע' רב
שלא להטות משפט רשע ל' רעח
שלא לדון באומר חרצת ל' רצ

שלא ליקח שוחד ל' רעד
והשביעית תשמטנה ונטשתה ע' קלד
מצות שביתה בשבת ע' קנד
שלא לישבע בע"ז ל' יד
שלא להדיח לע"ז ל' טו
שלש רגלים תחוג לי בשנה ע' נב
לא תזבח על חמץ דם זבחי ל' קסו
לא ילין חלב חגי ל' קסז
מצות הבאת ביכורים ע' קכח
שלא לבשל בשר בחלב ל' קסו
לא תכרות לחם ברית ל' סח
שלא לשכון ע"א בארצנו ל' נא

תרומה

מצות בנין בית הבחירה ע' כ
שלא להוציא כדי הארון ממנו ל' סו
מצות סידור לחם הפנים ע' כז

תצוה

מצות עריכת נרות במקדש ע' כח
מצות לבישת בגדי כהנים ע' לג
שלא יזח החשן מהאפוד ל' סז
שלא לקרוע הטעיל ל' סח
לאכול חטאת ואשם ע' פט
שלא לאכול זר קדשי קדשים ל' קסח
מצות הקטרת קטורת ע' כח
לא תעלו עליו קטורת זרה ל' פב

כי תשא

מצות מחצית השקל ע' קעא
מצות קידוש ידים ורגלים ע' כד
מצות שמן המשחה ע' לח
על בשר אדם לא ייסך ל' פד
ובמתכונתו לא תעשו כמוהו ל' פג
שלא לעשות כמתכונת הקטרת ל' פה
מצות שביתת הארץ בשמיטה ע' קלח
שלא לאכול בשר בחלב ל' קסו

ויקהל

שלא לדון משפט מות בשבת ל' שכב

ויקרא

מצות מעשה העולה ע' סג
מצות קרבן מנחה ע' סז
לא תקריב שאור או דבש ל' צח
שלא להקריב קרבן בלא מלח ל' צט
מצות מליחת הקרבנות ע' סב
מצות קרבן כ"ד שעה בתוראה ע' כח
קרבן חטאת בשגגה ע' סט
מצות עדות ע' קצח

מצות קרבן עולת ויורד ע׳ עב
שלא להבדיל בחטאת העוף ל׳ קיב
שלא יתן שמן במנחת חוטא ל׳ קכ
שלא יתן לבונה במנחת חוטא ל׳ קג
מצות חומש בנחנת מחקדש ע׳ קיח
מצות קרבן אשם חלוי ע׳ ע
מצות קרבן אשם ודאי ע׳ עא
מצות השבת חגזל ע׳ קצד

צו

מצות תרומת הדשן ע׳ ל
אש תמיד תוקד ע׳ כט
שלא לכבות אש מחמובח ל׳ פא
מצות אכילת שירי מנחות ע׳ פח
שלא לעשות שירי מנחות חמץ ל׳ קכד
מצות תביתי כה״ג בכל יום ע׳ ט
שלא תאכל מנחת כהן ל׳ קלח
מצות מעשה החטאת ע׳ סד
שלא לאכול חטאת של בנים ל׳ קלט
מצות מעשה האשם ע׳ סח
מצות מעשת השלמים ע׳ סו
מצות שריפת נותר הקדשים ע׳ צא
שלא לאכול נגול ל׳ קלב
שלא לאכול בשר קדשים טמא ל׳ קל
לשרוף קדשים שנטמאו ע׳ צ
שלא לאכול חלב ל׳ קפח
שלא לאכול דם ל׳ קפד

שמיני

ראשיכם אל תפרעו ל׳ קסג
בגדיכם לא תפרומו ל׳ קסד
ומפתח אוהל מועד לא תצאו ל׳ קסח
שתיי יין לא יכנסו לבקדש ולא יורו תורים ל׳ עג
בדיקת סימני בהמה וחיה ע׳ קסט
לא לאכול בהמה וחיה טמאים ל׳ קעב
לבדוק סימני דגים ע׳ קנב
שלא לאכול דגים טמאים ל׳ קעג
שלא לאכול עוף טמא ל׳ קעד
לבדוק סימני חגבים ע׳ קנא
מיטאת שמינה שרצים ע׳ צז
טומאת אוכלין ומשקין ע׳ צח
טומאת נבלת ע׳ צו
שלא לאכול שרץ הארץ בתולעים וחפושיות ל׳ קעו
שלא לאכול תולעים שבפירות וכזרעים ל׳ קעח
אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ ל׳ קעט
שלא לאכול שרצים המתהוים מעופרשים ל׳ קעז

תזריע

טומאת יולדת ע׳ ק
שלא יאכל טמא מן הקדשים ל׳ קכט
קרבן יולדת ע׳ עו
נגעי אדם ע׳ קא
שלא לגלח שער הנתק ל׳ שז
בגדיו יהיו ארוסים ע׳ קיב
נגעי בגדים ע׳ קב

מצורע

טהרת הטצורע ע׳ קי
תגלחת הטצורע ע׳ קיא
מצות אכילת לטמאים ע׳ קט
קרבנות הטצורע ע׳ עז
נגעי בתים ע׳ קג
טומאת זב ע׳ קד
קרבנות הזב ע׳ עד
טומאת שכבת זרע ע׳ קח
טומאת נדה ע׳ צט
טומאת זבה ע׳ קו
קרבן זבה ע׳ עח

אחרי מות

אל יבא בכל עת אל הקודש ל׳ סח
מצות עבודת יום הכפורים ע׳ סט
שלא לשחוט קרבן בחוץ ל׳ צ
מצות כסוי הדם ע׳ קמז
איסור קריבה לעריות ל׳ שנג
שלא לגלות ערות אב ל׳ שנא
שלא לגלות ערות אם ל׳ של
שלא לגלות ערות אשת אב ל׳ שלא
שלא לגלות ערות אחותו ל׳ שלב
שלא לגלות ערות בת הבן ל׳ שלד
שלא לגלות ערות בת הבת ל׳ שלה
שלא לגלות ערות בת אחותו ל׳ שלו
שלא לגלות ערות אשת אביו ל׳ שלג
שלא לגלות ערות אחות אב ל׳ שם
שלא לגלות ערות אחות אם ל׳ שמא
שלא לבוא על אחי האב ל׳ שנב
שלא לגלות ערות אשת אחי האב ל׳ שמב
שלא לגלות ערות אשת הבן ל׳ שמג
שלא לגלות ערות אשת האח ל׳ שדם
שלא לגלות ערות אשת ובתה ל׳ שלז
שלא לגלות ערות אשת ובת בנה ל׳ שלח
שלא לגלות ערות אשת ובת בתה ל׳ שלט
שלא לגלות ערות אחות אשתו ל׳ שמח
שלא לבוא על נדה ל׳ שמו
שלא ליתן מזרעו למולך ל׳ ז
שלא לבא על הזכר ל׳ שג
שלא לשכב עם בהמה ל׳ שמח
שלא תשכבנה נשים עם בהמות ל׳ שמט

קדושים

מצות מורא אב ואם ע׳ ריא
אל תפנו אל האלילים ל׳ י
שלא לעשות ע״ז ל׳ ג
שלא לאכול נותר ל׳ קלא
להניח פאה בשדה ע׳ קב
שלא לכלות פאה השדה ל׳ רי
לעזוב הלקט ע׳ קכא
ולקט קציר לא תלקט ל׳ ריא
להניח עוללות בכרם ע׳ קבג
וכרמך לא תעולל ל׳ ריב
להניח פרט הכרם ע׳ קבד
ופרט כרמך לא תלקט ל׳ ריג
גניבת ממון ל׳ רמד
לא תכחשו ל׳ רמה
לא לישבע על כפירת ממון ל׳ רמט
שלא לישבע לשקר ל׳ סא
שלא לעשוק ל׳ רמז
שלא לגזול ל׳ רמה
לא תלין פעולת שכיר ל׳ רלח
לא תקלל חרש ל׳ שיז
לפני עור לא תתן מכשול ל׳ רצט
לא תעשו עול במשפט ל׳ רעג
לא תהדר פני גדול ל׳ רעה
בצדק תשפוט עמיתך ע׳ קצז
ד תלך רכיל ל׳ שאא
לא תעמוד על דם רעך ל׳ רצז
לא תשנא את אחיך בלבבך ל׳ שב
מצות תוכחה ע׳ רח
לא לבייש חבירו ל׳ שג
לא תקום ל׳ רש
לא תטור ל׳ שח
ואהבת לרעך כמוך ע׳ רו
כלאי בהמה ל׳ ריז
כלאי זרעים ל׳ רטו
לא לאכול ערלה ל׳ קצב
מצות נטע רבעי ע׳ קיט
שלא לאכול כדרך זולל וסובא ל׳ קצח
שלא לנחש ל׳ לג
שלא לעונן ל׳ לב
לא תקיפו פאת ראשכם ל׳ סג
לא תשחית פאת זקנך ל׳ סד
וכתובת קעקע לא תתנו ל׳ מא
מצות מורא מקדש ע׳ כא
אל תפנו אל האובות ל׳ ח
אל תפנו אל הידעוני ל׳ ט
מפני שיבה תקום ע׳ רט
שלא לעשות עול במדות ל׳ רעא
מאזני צדק יהיה לכם ע׳ רח
דין מיתה בשריפה ע׳ רכח
בחוקותיהם לא תלכו ל׳ ל

אמור

לנפש לא ישמא בעמיו ל׳ קסו
מצות טומאת הכהנים לקרובים ע׳ לז
שלא יעבוד מבול יום ל׳ עו
שלא ישא כהן זונה ל׳ קנח
שלא ישא כהן חללה ל׳ קנט
שלא ישא כהן גרושה ל׳ קס
לקדש כהנים ע׳ לב
שלא יכנס כ״ג באהל המת ל׳ קסז
שלא ישמא כ״ג במת ל׳ קסח
והוא אשה בבתולין יקח ע׳ לח
שלא ישא כ״ג אלמנה ל׳ קסא
שלא יבעול כ״ג אלמנה אפי׳ בלא קידושין ל׳ קסב
שלא יעבוד בעל מום קבוע ל׳ ע
שלא יעבוד בעל מום עובר ל׳ עא
שלא יכנס בע״מ למקדש ל׳ סט
שלא יעבוד כהן טמא ל׳ עה
שלא יאכל כהן טמא תרומה ל׳ קלו
שלא יאכל זר תרומה ל׳ קלג
שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה ל׳ קלד
שלא יאכל ערל תרומה ל׳ קלח
שלא יאכל חללת מן הקודש ל׳ קלז
שלא לאכול טבל ל׳ קנג
שלא נקדיש בע״מ למזבח ל׳ צא
מצות הקרבן לחיות תמים ע׳ סא
שלא להטיל מום בקרבן ל׳ צז
שלא נשחט בע״מ לקרבן ל׳ צב
שלא נקטיר בע״מ לקרבן ל׳ צד
שלא נזרוק דם בע״מ לקרבן ל׳ צג
שלא לסרס אחד מכל המינים ל׳ שסא
שלא להקריב בע״מ מעכו״ם ל׳ צו
מצות הוצאת קרבן מיום ח׳ ע׳ ס
אותו ואת בנו לא תשחטו ל׳ קא
לא תותירו מכנו עד בוקר ל׳ קב
שלא לחיל שם שמים ל׳ סג

מצות קידוש השם ע' ש
מצות שביתה בא' של פסח ע' קנט
לא לעשות מלאכה בא' דפסח ל' שכג
קרבן מוסף בז' ימי הפסח ע' סג
מצות שביתה בז' של פסח ע' קס
לא לעשות מלאכה בז' דפסח ל' שכד
הבאת העומר ע' מד
איסור חדש בתבואה ל' קפט
איסור חדש בקלי ל' קצ
איסור חדש בכרמל ל' קצא
ספירת העומר ע' קסא
שתי הלחם בעצרת ע' טו
שביתה בעצרת ע' קסב
שלא לעשות מלאכה בעצרת ל' שכה
שביתה בר"ה ע' קסג
שלא לעשות מלאכה בר"ה ל' שכו
קרבן מוסף בר"ה ע' מז
מצות עינוי ביוה"כ ע' קסד
קרבן מוסף ביוה"כ ע' מח
לא לעשות מלאכה ביוה"כ ל' שכט
שלא לאכול ולשתות ביוה"כ ל' קצז
שביתה ביה"כ ע' קסה
שביתה בראשון של סוכות ע' קסו
לא לעשות מלאכה בא' דסוכות ל' שכז
קרבן מוסף בז' ימי הסוכות ע' ג
שביתה בשמיני עצרת ע' קסז
קרבן מוסף בשמיני עצרת ע' נא
לאלעשות מלאכה בשמיני עצרת ל' שכח
מצות נטילת לולב ע' קסט
מצות ישיבת סוכה ע' קסח

בדר

עבודת הארמה בשביעית ל' רכ
עבודת האילנות בשביעית ל' רכא
ספית קציר לא תקצור ל' רכב
ענבי נזירך לא תבצור ל' רכג
ספירת שבע שמיטות ע' קס
תקיעת שופר ביובל ע' קלז
קידוש שנת היובל ע' קלו
עבודת הארמה ביובל ל' רכד
לא לקצור ספיחים ביובל ל' רכה
לא תבצרו נזיריה ביובל ל' רכו
דיני מקח ומכר ע' רסה
שלא להונות במטון ל' רנ
שלא להונות בדברים ל' רנא
והארץ לא תמכר לצמיתות ל' רכז
החזרת קרקעות ביובל ע' קלח
דין בתי ערי חומה ע' קלט
שלא לשנות מגרשי הלוים ושדותיהם ל' רכח
שלא להלוות בריבית ל' רלה
לא תעבוד בו עבודת עבד ל' רנז
לא ימכרו ממכרת עבד ל' רנח
לא תרדה בו בפרך ל' רנט
לעולם בהם תעבדו ע' רלה
שלא להנית לעכו"ם לרדות בפרך בע"ע ל' רס
ואבן משכית לא תתנו ל' יב

בחוקותי

דין ערכי אדם ע' קיד
לא יחליפנו ולא ימיר ל' קו
שתהיה החמורה קודש ע' פז
דין ערכי בהמה ע' קטו
דין ערכי בתים ע' קטז
דין ערכי שדה ע' קיז
לא לשנות קדשים מקרבן לקרבן ל' קז
דין חרמים ע' קטח
כל חרם לא ימכר ל' קי
שלא יגאל שדה החרם ל' קיא
מעשר בהמה ע' עח
שלא למכור מעשר בהמה ל' קט

נשא

שילוח טמאים ממחנה שכינה ע' לא
שלא יכנס טמא למקדש ל' עז
מצות וידוי ע' עג
דין סוטה ע' רכג
שלא ליתן שמן בקרבן סוטה ל' קד
שלא ליתן לבונה בקרבן סוטה ל' קה
שלא ישתה חנזיר יין ושכר ל' רב
שלא יאכל הנזיר ענבים ל' רג
שלא יאכל הנזיר צמוקים ל' רד
שלא יאכל הנזיר חרצנים ל' רה
שלא יאכל הנזיר זגים ל' רו
שלא יגלח הנזיר שערו ל' רס
מצות גידול שיער נזיר ע' צב
שלא יבנס הנזיר לאהל המת ל' רח
שלא יטמא הנזיר במת ל' רז
גילוח הנזיר והבאת קרבנותיו ע' צג
מצות ברכת כהנים ע' כו
מצות משא הארון בכתף ע' לד

בהעלותך

מצות פסח שני ע' נז
לאכול פסח שני על מצה ומרור ע' נח
שלא להותיר מפסח שני עד בקר ל' קיט
שלא לשבור עצם מפסח שני ל' קכב
מצות תקיעת חצוצרות ע' נט

שלח

מצות חלה ע' קלג
מצות ציצית ע' יד
ולא תתורו אחרי לבבכם ל' מז

קרח

מצות שמירת המקדש ע' כב
שלא יעשו בהן עבודת לוי ולוי עבודת בהן ל' עב
שלא יעבור זר במקדש ל' עד
שלא לבטל שמירת המקדש ל' סז
מצות פדיון בכור אדם ע' ב
שלא לפדות בכור בהמה טהורה ל' קח
מצות עבודת הלוים במקדש ע' כג
מצות מעשר ראשון ע' קבו
מצות תרומת מעשר ע' קבט

חקת

מצות פרה אדומה ע' קיג
פומאת מת ע' קז
מצות מי נדה ע' קח

פנחס

דיני נחלות ע' רמח
מצות תמידין בכל יום ע' לט
קרבן מוסף בשבת ע' מא
קרבן מוסף בראש חדש ע' מב
קרבן מוסף בעצרת ע' מח
מצות שופר בראש השנה ע' קע

מטות

מצות דין הפרת נדרים ע' צח
לא יחל דברו ל' קנז

מסעי

לתת ערים ללוים ע' קפג
לא להרוג קורם העמדה בדין ל' רעב
גלות לערי מקלט ע' רכח
לא יורה העד בד"נ שהעיד בו ל' רצא
שלא לקחת כופר מן החורג במזיר ל' רצו
שלא לקחת כופר מהחורג בשוגג ל' רצח

דברים

שלא למנות דיין שאינו חכם בדין תורה ל' רפד
לא תגורו מפני איש ל' רעו

ואתחנן

לא תתאוה בית רעך ל' רסו
מצות אחדות ה' ע' ב
מצות אהבת ה' ע' ג
ללמוד תורה וללמדה ע' יא
קריאת שמע שחרית וערבית ע' י
תפילין של יד ע' יג
תפילין של ראש ע' יב
לעשות מזוזה ע' שו
לא תנסו את ה' ל' פד
להחרים שבעת עממים ע' קפו
לא תחנם ל' ג
לא תתחתן בם ל' גב

עקב

שלא ליהנות מתכשיטי עכו"ם ל' כב
ולא תביא תועבה אל ביתך ל' כח
ברכת המזון ע' יט
לאהוב את הגר ע' רז
ליראה מה' ע' ד
לעבוד את ה' ע' ה
להדבק ביודעי התורה ע' ו
ובשמו תשבע ע' ז

ראה

לאבד ע"ז ומשמשיה ע' קפח
לא תעשון כן לה' אלקיכם ל' סח
שיביא כל נדריו ונדבותיו ראשון ע' פג
שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה ל' פט
להקריב הקרבנות בבית המק' ע' פד
לפדות קדשים בעלי מום ע' פו
שלא לאכול מע"ש של דגן חוץ לירושלים ל' קמא
שלא לאכול מע"ש של תירוש חוץ לירושלים ל' קמב
שלא לאכול מע"ש של יצהר חוץ לירושלים ל' קמג
שלא לאכול בכור הבקר חוץ לירושלים ל' קמד
שלא לאכול קדשי קדשים חוץ לעזרה ל' קמה
שלא לאכול בשר העולה ל' קמו
שלא לאכול קדשים קלים קודם זריקת דמים ל' קמז
לא יאכלו בהנים ביכורים בחוץ ל' קמט
השמר לך פן תעזוב את הלוי ל' רכט
שיזיקת בהמה הי' ועוף ע' קכו

לא שלאכול אבר מן החי ל׳ קסב
להביא הקרבנות לביהמ״ק
אפי׳ מחו״ל ע׳ פח
לא תוסיף עליו ל׳ שיג
לא תגרע ממנו ל׳ שיד
לא לשמוע למתנבא בשם ע״ז ל׳ כח
שלא לאהוב המסית ל׳ יז
שלא לעזוב שנאת מהמסית ל׳ יח
שלא להציל המסית ל׳ יט
שלא ללמד זכות למסית ל׳ כ
שלא למנוע מללמד חובת למסית ל׳ כא
שלא לחוס על המסית ל׳ טז
דיני דרישה וחקירה ע׳ קעט
שריפת עיר הנדחת ע׳ קפו
שלא לבנות עיר הנדחת ל׳ בג
שלא ליהנות ממון עיר״ג ל׳ כד
לא תתגודדו ל׳ טה
ולא חשימו קרחה למת ל׳ קעא
שלא נאכל פסולי המוקדשין ל׳ קט
לבדוק סימני העוף ע׳ קג
שלא לאכול שרף העוף ל׳ קעה
לא תאכלו כל נבילה ל׳ קפ
להפריש מעשר שני ע׳ קכח
להפריש מעשר עני ע׳ קל
לחשמיט כספים בשביעית ע׳ קכא
שלא לתבוע חוב בשביעית ל׳ רל
לנגוש את הנכרי ע׳ קסב
לא תאמץ את לבבך ל׳ רלב
פתח תפתח את ידך לו ע׳ קצח
לא למנוע להלוות מפני שמיטה ל׳ רלא
שלא לשלוח עבד עברי ריקם ל׳ רלג
מצות תענקה ע׳ קצו
שלא לעבוד בקרשים ל׳ קיג
שלא לגזוז צמרי קרשים ל׳ קיד
לא לאכול חמץ בע״פ אחר חצות ל׳ קצט
לא לחותיר מבשר חגיגת י״ד ל׳ קיח
ושמחת בחגך ע׳ גד
מצות ראי׳ ע׳ נג
לא יראה את פני ד׳ ריקם ל׳ קנו

שופטים

למנות שופטים ע׳ קעו
לא תטע לך אשירה ל׳ יג
לא תקים לך מצבה ל׳ יא
שלא להקריב בע״מ עובר ל׳ צח
לשמוע בקול ב״ד ע׳ קער
לא דלא חסור ל׳ שיב
למנות מלך ע׳ קעג
שלא למנות מלך נכרי ל׳ שסב
לא ירבה לו סוסים ל׳ שסג
שלא לשוב למצרים ל׳ מו
ולא ירבה לו נשים ל׳ שסד
וכסף וזהב לא ירבה לו ל׳ שסח
שיכתוב המלך ס״ת ע׳ יז
לא יטול שבט לוי חלק בארץ ל׳ קסט
לא יטול שבט לוי חלק בביזה ל׳ קע
לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה ע׳ קכג
להפריש תרומה גדולה ע׳ קכו
לתת לכהן ראשית הגז ע׳ קסד
דין משמרות במקדש ע׳ לו
שלא לקסום ל׳ לא
שלא לכשף ל׳ לד
שלא לחבר חבר ל׳ לח
שלא לשאול בבעל אוב ל׳ לו
שלא לשאול בידעוני ל׳ לז
שלא לדרוש אל המתים ל׳ לח
לשמוע אל נביא אמת ע׳ קעב
שלא להתנבא בשקר ל׳ מז
שלא להתנבא בשם ע״ז ל׳ מו
לא לגור מהריגת נביא השקר ל׳ מט
להפריש ערי מקלט ע׳ קסב
שלא לחוס על רוצח וחובל ל׳ רעט
שלא להשיג גבול ל׳ רמו
לא יקום עד אחד באיש ל׳ רפח
דין עדים זוממים ע׳ קפ
שלא לפחד במלחמה ל׳ נז
למשוח כהן למלחמה ע׳ קצא
וקראת אליה לשלום ע׳ קצ
לא תחי׳ כל נשמה ל׳ מט
לא תשחית את עצה ל׳ נז
דין עגלה ערופה ע׳ קצא
לא לעבוד ולזרוע בנחל איתן ל׳ שמ

כי הצא

דין יפת תואר ע׳ רכא
שלא למכור יפת תואר ל׳ רסג
שלא לעבוד ביפת תואר ל׳ רסד
דין חלייה ע׳ רל
שלא להלין חללו ל׳ סו
דין קבורה למת ע׳ רלא
השבת אבידה ע׳ רד
לא חוכל להתעלם ל׳ רסמ
לאו דפריקה ושעינה ל׳ רע
הקם הקים עמו ע׳ רג
לא יהי׳ כלי גבר על אשה ל׳ לט
לא ילבש גבר שמלת אשה ל׳ מ
שלא ליקח אם על בנים ל׳ שו
מצות שילוח הקן ע׳ קסח
מצות מעקה ע׳ קפד
לא תשים דמים בביתך ל׳ רצח
כלאי הכרם ל׳ רמז
שלא לאכול כלאי הכרם ל׳ קצג
לא תחרוש בשור וחמור ל׳ ריח
כלאי בגדים ל׳ מב
דיני קדושין ע׳ ריג
ולו תהי׳ לאשה דמוציא שם ע׳ ריט
לא יוכל לשלחה דמוציא שם ל׳ שנמ
דין סקילה ע׳ רכמ
שלא לרון תאונם בחמא ל׳ רצד
ולו תהי׳ לאשה דמאנס ע׳ ריח
ולא יוכל לשלחה דמאנס ל׳ שנח
שלא ישא סרים בת ישראל ל׳ שס
שלא יבא ממזר בקהל ל׳ שנד
שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ל׳ נג
לא תדרוש שלומם וטובתם ל׳ נו
לא תתעב ארומי ל׳ נד
לא תתעב מצרי ל׳ נח
שלא יכנס ממא לתר חכית ל׳ עח
ויד תהי׳ לך מחוץ למחנה ע׳ קצב
ויחד תהי׳ לך על אזנך ע׳ קצג
לא תסגיר עבד אל אדוניו ל׳ רנד
שלא לחונות עבד הבורח ל׳ רנח
לא תהי׳ קדשה מבנות ישראל ל׳ שנח
דין אחנן זונה ומחיר כלב ל׳ ק
שלא יתן הלוה רבית ל׳ רלו
לגברי חשיך ע׳ קצח
בל תאחר ל׳ קנח
מוצא שפחיך חשמור ע׳ צד
פועל אוכל בתחובר ע׳ רא
ואל בליך לא תתן ל׳ רסח
לא יאכל פועל בשעת מלאכה ל׳ רסז
לגרש בגמ ע׳ רכב
שלא יחזיר גרושתו משנשאת ל׳ שנו
לא יצא תתן מביתו כל השנה ל׳ שיא
נקי יהי׳ לביתו שנה אחת ע׳ ריד
לא יחבול רחים ורכב ל׳ רמב
שלא להלוש מימני צרעת ל׳ שח
לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ל׳ רלט
לא תשכב בעבוטו ל׳ רם
השב תשיב לו את העבוט ע׳ קצמ
ביומו תתן שכרו ע׳ ר
שלא לקבל ערות קרובים ל׳ רפז
לא תשת משמש נר יתום ל׳ רפ
לא תחבול בגד אלמנה ל׳ רמא
להניח לעניים שכחה ע׳ קכב
שלא לשוב לקחת השכחה ל׳ ריד
דין מלקות ע׳ רבד
לא יוסיף ל׳ ש
לא תחסום שור בדישו ל׳ ריפ
לא תחי׳ אשה חמת תחתה ל׳ שנז
מצות יבום ע׳ רמז
מצות חליצה ע׳ ריז
להציל הנרדף מיד הרודף ע׳ רמז
שלא לחוס על הרודף ל׳ רצג
שלא להשחות משקלות חסרות ל׳ רעב
זכירה עמלק ע׳ קפמ
מחיית עמלק ע׳ קפח
שלא לשבות מעשה עמלק ל׳ נמ

כי תבא

לקרות פרשת ביכורים ע׳ קלב
מצות וידוי מעשר ע׳ קלא
שלא לאכול מע״ש באנינות ל׳ קנא
שלא לאכול מע״ש בטומאה ל׳ קג
שלא יתן ממע״ש למת ל׳ קנב
ללכת בדרכי השם ע׳ ח

וילך

מצות הקהל ע׳ מז
כתיבת ס״ת ע׳ יח

האזינו

יין נסך ל׳ קצד

מפתח לספר פרי ביכורים

עפ"י סדר הש"ס

עמ' המס'	עמ' הספר
ברכות	
יח:	פה
לו:	נב
לח.	קמט
מב:	נב
נד.	סב
נז:	סב
דמאי	
פ"ז מ"ב	לט
תרומות	
פ"א מ"א	יט
פ"א מ"ד	מ
פ"ג מ"ד	לט
פ"ד מ"א	לח
פ"ד מ"ג	לט
פ"ד מ"ד	לח
מעשר שני	
פ"ח מ"ו	מב
שבת	
יב:	צ
יח.	קנ
לח:	קנג
לט.	קנא
מ:	קנא
מז:	קנה
מז:	קסא
מז:	קסד
ס.	קסד
סז:	קמח
עצ.	קמה
עצ:	קמה
פד:	כח
צ.	קמ
צד:	יד
צה.	קמח
קג.	קמ
קז:	קנד
	קטז.
קכ:	ל
קכ:	צ
קכ:	קסא
קכב.	קסה
קכס.	קסה

עמ' המס'	עמ' הספר
קל.	קלח
	קלד.
קלח:	קמה
קמ.	קמז
קמ.	קנח
קמ.	קלח
קמא.	קסב
קמד:	קמב
קנד	קמג
קנו	קמז
ערובין	
לא:	נח
לו. לז.	לט
קב	קנט
פסחים	
יב.	סז
צ.	קיא
יח:	כו
כב.	קז
כב:	קלז
כג.	קכא
כה:	יג
ל.	קיז
ל:	לה
לב.	קכא
	לג.
מ"א	קנא
מ"ח.	מ
מ"ח:	מג
ס"ג.	מד
ע"א.	יב
פ"ה:	צב
צ"א:	טו
ר"ה	
ה:	יא
ו.	קה
ח:	קכה
ט"ו.	קכו
כ"ה:עט	
כח:	קלח
כט.	נח
ל:	ח
לד:	נח

עמ' המס'	עמ' הספר
יומא	
ג.	ח
לא:	ד
נח.	ד
סד.	כד
פא:	לח
סוכה	
ג.	נו
ו.	כח
ו:	ט, כט, לב
ז.	נה נו
ח:	נו
ט.	נה, נו, נז נב
כג.	לט
כג:	קיז
כג:	לט
כה:	נח
לד.	נו
לד:	נז
לז.	ד
לט:	קכה
מ.	קכו
מב:	יב
מח:	יב, נז
ביצה	
ד:	קטז
ז.	כג
ח:	ד
יג:	לט
כב.	קמ
כז:	קסב
לא:	קמז
לד	קמז, קנח
לו:	יח
לז:	צח
לט	קסה
מו"ק	
ט:	קלט
טו:	נד
חגיגה	
ב.	נא
ט.	נא

עמ' המס'	עמ' הספר
יבמות	
ח:	קח
מו:	סט
עח.	פח
צ:	יד
קג:	כד
קיא:	עא
כתובות	
לו:	סא
מ.	סט
עה:	סו
נדרים	
טו.	קה
לג:	עו
לד:	סז
נח:	קכו
נט.	כג, מב, מג
פט:	יא
נזיר	
כט.	צה
סוטה	
כט.	לה
לה	עצ
מג	עג
גיטין	
ב:	עב
ז	קסו
יד:	סו
יט.	קמב
כב:	ג
ל.	מ, סו
לב:	עב
מ.	צו
מה:	ג
עח.	סה
קידושין	
ז.	טז
ח.	יח
יט:	עד
כט.	מה
לד.	כא, מה
נו.	ע
סב:	לט
ב"ק	
יג:	צח
יז:	קלה
כ.	סח

עמ' המס'	עמ' הספר
כה:	כח
לו:	סד, סה
לז.	מז
ס.	קנט
ע:	צו
ע.	כו, כח, לג
ב"מ	
ב.	עז
ז	עא
לא.	סח
לב.	סט
לד	עו
נו	עו
נח	עה
צד	עה
צו	עו
ב"ב	
פא.	לז
קנט:	עז
סנהדרין	
כ:	נט
כא:	ט
מז:	עג
עז:	קסא
עח.	קלה
פו.	צד
קיב.	מח
מכות	
ב.	ס, סב
ג.	קנז
ג:	קנז
ד:	ס
ה:	לב
כא.	פו
כא:	קז
ע"ז	
צ	סט
מג:	עט
נד:	צ
סג.	כו
עב:	קיג
עה:	לב
זבחים	
יט.	צ
כא.	קיב
כד.	צ
לה.	צ

עמ' המס'	עמ' הספר
נו.	צג
צג:	כה
צד:	קנ
צד:	כד
צו.	לה
צו:	צג
קא.	כה
מנחות	
כד.	כה
לה.	ג
לז.	יח
מא.	פה
פו:	קנב
חולין	
ב.	קה
ב:	מח
ח.	כה, מז
טז:	קס
כד:	יח
כו:	צ
כט:	מז
לב:	מט
לז.	קי
סט.	מט
עצ:	מט
עה:	מח
פ	צה, צח
פא:	צז
פו.	מח
קכ.	כג
קמא:	כא
בכורות	
כ.	קיא
מו.	יז
נח:	יז
ערכין	
ו.	סה
עה.	עצ
תמורה	
כט:	צו
כריתות	
ו:	צד
ז.	צה
ח:	כב
יא.	טז
יב.	צה

עמ' המס'	עמ' הספר
כד:	סא
מעילה	
מב:	לא
ג.	לח
סו:	כו
כלים	
פ"א מ"ו	לז
פכ"ז מ"ט	כה, לה

עמ' המס'	עמ' הספר
נגעים	
פ"ד מי"א	עד
פרה	
פ"ג מ"ח	צ
טהרות	
פ"ג מ"א	כו
מקואות	
פ"ב מ"ו	לד

עמ' המס'	עמ' הספר
פ"ב מ"י	לג
פ"ז מ"ב	לג
פ"ז מ"ו	לד
פ"י מ"א	לב
פ"י מ"ח	לד
ידים	
פ"ד מ"ז	ע

פ' שלח תשמ"ו.

במדבר טו:והיה לכם לציצית.ובספרי (וכן במשנה מנחות כ"ח) ארבע ציציות מעכבין זא"ז שארבעתם מצוה א' הן ר' ישמעאל אומר ארבע מצוות הן; וברמב"ם מנין המצוות מצוה י"ד מנאן מצוה א' ובסנהדרין פו' סתם מתני' ר"מ כו' סתם ספרי ר"ש וכלהו אליבא דר"ע, וא"כ ק"ל מה מק' תוד"ה רבי (סוטה ג' ע"א) בג' מחלוקות דר"י ור"ע לה יטמא רשות דר' ישמעאל רע"א חובה, ומק' בתו' הלא קיי"ל דתרי"ג מצוות ניתנו למשה רבינו (בסוף מכות) וממ"נ לר"י בצרי להו מתרי"ג, או דלר"ע יתרין על תרי"ג־ג', ולפי הספרי והמשנה (בציציות) החשבון מדוייק ביותר, דלר"י ד' ציציות הן ד' מצוות, הרי שיש ג' יתרין על חשבון המצוות של ר"ע, דד' ציציות הן מצוה א', כנגד הג' מצוות שלר"ע הן חובה וא"ש לפי"ז חשבון מנין המצוות להרמב"ם ז"ל, דבמצוה י"ד חשב לציצית מצוה א' — ולה יטמא חושב מצוה, מצוה ל"ז— וכן במצוה רל"ה לעולם בהן תעבודו— מצוה (ונרמז גם במצוה ק"צ) ואם גם לה יקנא מצוה צע"ק במצוה רכ"ג עי"ש דלא ברור אם הקינוי הוא מצוה או רשות לרמב"ם עי"ש. ולא חסר לר"י ולא טפי לר"ע והחשבון מאוזן ומכוון, ומה מק' התוס', ואולי התוס' ס"ל דהגם דלר"י ד' ציציות ד' מצוות הן, היינו שעושה אותה מצוה ד"פ, ולא במנין המצוות, המו בפרים ואלים וכבשים דחג, דא"מ זא"ז (מנח' מ"ד:) ונחשבין י"ג פרי החג למצוה א' של קרבן מוסף, או כמו שנותן ד' פרוטות לד' עניים, (שוב הראוני שכתב כן לישב התוס' מהר"י פיק). ועוד ק"ל דביבמות ד' ילפינן דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, ומאי ראיה שמא ציצית דד' מצוות הן (־דכל כנף חיבת בתכלת) דחו ללאו אחת (— והרבה חוטי כלאים בבגד א' לאו א' היא עי' רמב"ם פ"י ה"ה מכלאים— בכלאים א"ל שעור — וכ"מ מסוגיא דמכות כ"א:) וסוגיא דעדל"ת ביבמות שם דף ב' ע"א וע"ב ודף ה' ע"א אליבא דר' ישמעאל קאתי,ולר"י ד' מצוות הן כמבואר לעיל, וד' מצוות דוחות לאו א' דל"ת א' א"י לדחות ד' מ"ע —אבל דעשה א' דוחה לאו מגלן [ואולי י"ל כיון דאם התרו בו חיב על כל רגע שהיה יכול לפשוט וללבוש כדמשמע במכלתא כ"א: וברמב"ם פ"י ה"ל מכלאים — א"כ יש ג"כ הרבה לאוין אבל ק' דא"כ יש גם מ"ע על כל רגע שלבוש ציצית (בין למ"ד חובת גברא, בין למ"ד חובת מנא)]. ובמנחות ל"ז: מאי בייניהו (בין לר"י דד' מצוות בציצית ובין ר"ע דדמצוה א' הן) יש ג' אוקימתות מה נ"מ ביניהם וק"ל הרי יש עוד נ"מ, דבחולין פ"ז ובב"ק צ"א: בחוטף מחבירו מצוה דחיב לשלם לו י' זהובים (ובחולין שם דברכת המזון שיש בה ד' ברכות — שוה מ' זהובים), וא"כ יש נ"מ אם חטף טלית חברו ועשה לו בע"כ ד' ציציות, אם חיב לשלם לו מ' זהובים לר"י, ולר"ע רק י' זהובים דמצוה א' היא [־וא"ל דיכול להתיר ולעשות ציציותיו בעצמו דבאו"ח ר"ס ט"ו במג"א (בשם תו') משמע דאין להתיר הציצית אלא אם צריך לשימם בבגד אחר עי"ש].

למצות עשה ר"ד

במ"ע ר"ד, השב תשיבם הק' בפרי ביכורים, בשלמא הוכיח תוכיח אצטריך לרבות אפי' מאה פעמים, אבל בהשב תשיבם עדיין לא קיים המצוה אפי' פ"א אם לא החזירו, ואם החזירו ושוב נאבד, מאי ס"ד שיהי' פטור אפי' בפעם הק', כיון דבכ"פ זוהי אבידה חדשה, וכן בהענק תעניק דיליף בספרי אפי' מאה פעמים ע"כ והנה בהעניק תעניק י"ל בפשטות דקי"ל כמ"ד (קדושין י"ד:) רמב"ם פ"ג הי"ב מעבדים, דמוכר עצמו אין מעניקין לו רק למכרוהו ב"ד, וא"כ כיון דקי"ל דאינו נמכר וחזר ונמכר הרי ע"כ בגנב פעם שני' איירי, ושנה בחטא הוא וסד"א דאין מעניקין לו (־ואפי' למ"ד דמוכר עצמו ג"כ מעניקין לו, מ"מ אצטריך לגנב שנמכר פעם ב') — ובהשב אפי' מאה פעמים נל"ל — דמ"ש השבת אבדה, מהוכיח תוכיח או משלח תשלח דשם קיים המצוה במה שהוכיח או במה ששלח אם האם, וא"כ כבר נפטר דיצא יד"ח באותה מצוה עצמה משא"כ באבידה הרי זו אבדה אחרת ויש להסתפק בהשבת אבידה עצמה אם המצוה בחפצא עצמה או בהשבת אבידה לבעלים — אם מצות השב הוא מצוה דגזה"כ, או החזרת גזל כלומר, שהאבדה שייכת לאובד או ששייכת למוצא, אלא שהמוצא מצוה עליו להחזירו דכ' השב תשיבם וכיון דהחזירו יצא (ויש בזה הרבה נ"מ לרינא כמו שיתבאר אי"ה להלן) בנדרים ל"ג: מודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבידתו מ"ט מידעם דנפשי' קא מהדר לי' ע"כ הרי שאבידה היא ממונו של האובד, אבל ברמב"ם רפ"ז דנדר' כ' מפני שהיא מצוה, ומשמע לכאו' אפי' שזה ממונו (או שמהנה לו) — מ"מ מצוה היא, עצם ההשבה ומ"מ מהגמ' שם משמע שהאבדה היא רכושו של האובד, דמידי דנפשי' קמהדר לי', שאל"כ לא הי' מהני אע"פ שהיא מצוה כיון דסו"ס ממונו של המוצא אלא שהתורה ציותה ליתן לו, [דומיא דכהנים אלו נהנים לי וצ"ל לכהן אחר, — ומ"מ באבידה כיון דא"א לקיים המצוה אלא דוקא בהשבה לבעל אבידה — הו"ל דומי' דכל שבט לוי נהנים לי, דיטלו בע"כ — (ואולי י"ל דשאני תרו"מ דהקישו הכ' לנחלה והרי הן של לוי — א"נ כיון דא"י לאכול דהוו טבל — ע"כ יטלו בע"כ, וצ"ע] אבל אין לפרש מהני שמצוה היא, דא"כ גם אם הוא ממונו של האובד אסור להחזיר דמהנה אותו בעצם מעשה החזרת רכושו, דאם זוהי הנאה ממש,

למה מותר מפני שמצוה היא והרי קי"ל בהנאה בהדי מצוה אסור במחדד הנאה ממעין שאסור לטבול בקיץ מפני שנהנה בגופו, וגם כאן בגופו מחזיר לו אבידתו, ונהנה ממעשה גופו שמחזיר לו אפי' אם זהו שלו, וי"ל.

ובב"מ ס"א אי' ל"ל דכ' רחמנא לאו בגזל לאו באונאה, לאו ברבית כו' (־שאסור להנות מממון אחר) — ולא מק' בגמ' ל"ל דכ' רחמנא לא באבדה, דחייב להחזיר ממון שאינו שלו, אם נאמד האבידה שייכת לאובד, (ולא למוצא אלא שהמוצא מצוה להחזירו).

ולי נראה שהענין מבואר בגמ' ב"מ כ"ו: דיש במציאה גם גזל וגם מצוה בהשבתה, אלא שלאחר ייאוש יש בו מצוה להחזיר בלבד, ואין בו גזל, דאי' התם ראה סלע שנפלה נטלה לפני ייאוש ע"מ לגזלה עובר בכולן, משום לא תגזול ומשום השב תשיבם, ומשום לא תוכל להתעלם ואע"ג דהחזירה אחר ייאוש, מתנה הוא דיהיב לי', נטלה לפני ייאוש ע"מ להחזירה ולאחר ייאוש נתכוין לגזלה, עובר משום השב תשיבם, המתין לה עד שנתייאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד — וא"כ לפני ייאוש יש באבידה גם משום גזל, ולאחר ייאוש הוי של המוצא, אלא שמצוה עליו להחזירו לאובד, אם נטלו ע"מ להחזירה — וכ"ש הרמב"ן שם ב"מ כ"ו: דבנטלה ע"מ להשיבה הוי שומר של הבעלים וידו כידו של הבעלים ולא מועיל הייאוש של הבעלים, דהוי יאוש ברשות משא"כ בנטלה לפני ייאוש ע"מ לגזלה — ואיסורא דעבד עבד (ומ"מ משמע דקנאו בגזל וגם עבר על השב תשיבם) וא"כ בהשבת אבדה יש גם גזל, אבל אחר ייאוש מצוה בלבד, וליכא בו גזל, כמדפורש שם בגמ' ואם אז הוא ממונו של האובד כמדו' בשיטת הרמב"ן ועוד ראשונים שהוא ממונו של האובד והמוצא הוא שומר של הבעלים, אבל הרמב"ם ז"ל ס"ל שאחרי ייאוש הוא ממונו של המוצא ובב"מ ס"א: לא מק' מאבידה כי אין בו גזל אחר ייאוש, ולפני ייאוש לא תגזל ממקומו יליף והשב תשיבם אצטריך שצריך להחזירה גם אחרי ייאוש.

ובנדר' ל"ג: מידי דשלו מחזיר לו, ממונו של האובד, ולרמב"ם דוקא לפני ייאוש, וי"ל שהרמב"ם ז"ל שסובר מפני שהוא מצוה לשיטתו אזיל דבספק הינוח ספק אבידה שם בב"מ כ"ה (ל"ז:) לא יטול ואם נטל לא יחזיר — ומפ' הרמב"ם ר"פ ט"ו מגזילה ואבדה, דאם נטל ס' אברה ס' הנוח בדבר שאין בו סימן זכה בו, ואינו חייב להחזיר — וכ"פ בשו"ע חו"מ סי' ר"ס ס"ט — אבל הראב"ד שם, וכן הריטב"א בב"מ כ"ה: ודוב הדאשונ' (הובאו דבריהם בש"ך סי' ר"ס ס"ק כ"ו) ס"ל דלא זכה בו המוצא, אלא שלא יחזיר למקומו כיון שנתחייב בהשבתו, אבל הרמב"ם ושו"ע ס"ל דהוי ממש ממונו, והממע"ה בס' הינוח, ולפי"ז י"ל קו' חי' הרי"מ ז"ל, בב"מ ל"ז, גזל א' מחמשה בני אדם, וכ"א אומר אותי גזל, רט"א מניח גזלה ביניהם ומסתלק, ומק' בגמ' מ"ש מס' הינוח דאם נטל לא יחזיר — והק' חי' הרי"ם בגזל א' מה' בנ"א, הרי האיסור גזל ברור, ונתחייב ודאי מה"ת להחזיר, אלא שא"י ממי, אבל בס' הינוח, הרי לא נתברר איסורו אלא מס' גזל, (־ וכעין מ"ש שפ"א ר"ה ל"ד, בב' עיירות דהולכין למקום שתוקעין ולא למקום שמברכין, פשיטא תקיעות באורייתא, וברכות דרבנן, ל"צ דהא (ברכות) ודאי והא — תקיעות — ספק — וק' דממ"נ אי ספד"א מה"ת לקולא (כרמב"ם ז"ל) למה הולכין לספד"א (ומאי עדיפא מודאי דרבנן) — ואי ספד"א מה"ת לחומר"א כרמב"ן ורשב"א ז"ל —אכתי פשיטא דספד"א מהתורה לחומרא — וברכות דרבנן, ותי' השפ"א דכאן אין ספק כלל בודאי נתחייב מה"ת בתקיעה, אלא שא"י אם יש שם שופר וצריך לעשות כל טצדקו לקיים מ"ע מה"ת וכל צעד שהולך לצד השני — מבטל מ"ע מה"ת, ולא הוי ספק כלל).

וכן גבי גזל־מה' בנ"א נתחייב בודאי גזל וצריך להחזיר אלא שא"י אם מחזיר לגזל, אבל בספק הינוח, שמא היא מציאה והיא רק ספק אם גזל ומאי הדמיון לגזל מחמשה ולפי הנ"ל נל"ל דהנה בספק ממון דהמע"ה הק' העולם, הרי הוא ספד"א ותי' מהר"י בן לב, דכיון דגם שכנגדו חייב להחזיר לו מספק שפיר ספק ממון הממע"ה, ובתרומת הדשן (שמ"ט) חילק דבממון (אין בו ספק) ולא הולכין אחר רוב כמו בכל איסור — כיון שהתורה אמרה המע"ה (ב"ק מ"ו), ורוב אינו ראי' שיש מעוט להיפך אלא דין דאחר רבים להטות, ודין שייך באיסור, אבל בממון התורה הצריכה ראיה, וא"כ אם השבת אבידה אחר ייאוש הוא ממונו של המוצא אלא שיש עליו דין השבה, שפיר י"ל דשייך בו ספק, וכמו בכל אסורי תורה ספד"א — ולכך מק' בגמ' מודאי גזל מה' בנ"א ולפ"ז א"ש (ב"מ כ"ח) סימנין וע"א, ע"א כמאן דליתי' דמי ויניח, ודיקא בסימנין אבל אם אין סימן, ע"א נאמן באיסורים, ולפי היסוד הזה דבכל אבידה יש ב' דינים גם ממון חבירו מדין גזל וגם מצוה יש לתרץ את קושית בני ז"ל דהי' סד"א דכיון דכבר איבדה כמה פעמים א"כ הדין דהשבה מדין אבידה כשאבד פעם שני' אמנם הוא דין חדש אך הדין דהשבת אבידה משום ממון חבירו בזה הי' סד"א דכיון דבממון זה גופא כבר נתקיים הגדר דהשבת ממון חבירו לא יצטרך להשיב שוב אותו ממון קמ"ל השב אפי' ק' פעמים ודו"ק ויש הרבה נ"מ אם האבידה הוא של המוצא או של האובד — אם המוצא קידש בו אשה אם חיישינן לקדושין, — או אפה מצה מספק הינוח, או אם מצא חצי קב בד' אמות או קביים בח' אמות דהוי תיקו אם צריך להחזיר אם הוי ממונו, או ממונו של האובד, ורצ"פ פרנק ז"ל נסתפק בס' הינוח אם פטור מפרוטה דר"י, כיון דהוי ספק — ולכאר' הוי ס"ס שמא אינו אבידה את"ל אבידה שמא לא ימצא את האובד, ונל"ל דאין כאן ס"ס כלל דכל שעה ששומר מכריז ורוצה להחזיר הוי בכלל מצוה דהשבה והשבותו לו, ראה היאך תשיבנו לו (ב"מ כ"ח:) וכ"מ בסוכה כ"ה, תוד"ה שלוחי, ולפי"ז תתו' קו' הראשונים על הרמב"ם פ"כ ה"ז משבת שגם מציאה י"ל פחות פחות מד"א (עי"ש בכ"מ) ובפ"ו הכ"ב משבת במ"מ (ובכ"מ) הרי בשבת קנ"ג התירו דוקא בממונו דאדם בהול אבל במציאה לא וגם הרמב"ם כ' שם בפ"ו

ה"כ כך, דשם מיירי לפני יאוש, אבל בפ"כ לאחר יאוש הרי ממונו ממש (וצע"ק) וכן יש נ"מ אם המציאה יותר משליש ממונו — אי משום מצוה — א"ח לבזבז יותר מחומש ואם אינו ממתו חייב בכל ענין להחזיר שאינו שלו כמו בפריעת חוב מצוה שגם אם החוב יותר משליש עליו להחזירו (וצע"ק).

וחכ"א שליט"א העיר לי שיש עוד נ"מ בשאילה בבעלים כמ"ש בשם משך חכמה והגר"ח מבריסק שהערו אם שייך בהשבת אבידה אם האובד השאיל חפץ מהמוצא אם המוצא משועבד לאובד ואז הרי שאילה בבעלים אי שהוא מצוה לגבוה ואז אינו שאילה בבעלים.

(רובו ככולו מתוך שיעור בכולל "נר יהודה אריה" של המחבר זצ"ל)

חידושי רבי מנשה קליין שליט"א
על ספר המצוות

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ואנשי קדש תהיון לי התשל"ט בנ"י יצו"א.

מע"כ ידי"נ אהובי ככני נחמד ונעים בנש"ק ברקאי צמ"ס חוב"ט עדיו לגאון ולתפארת יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך שלשלת היוחסין המיול"ח כש"ת הרב יהודה ארי' אלטר שליט"א בן מחותני צמד לבי הרהגה"צ כקש"ת מוה"ר פנחס מנחם שליט"א ראש ישיבת שפת אמת ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט וש"ת באהבת אמת.

מכתבך היקר רצוף בדברי תורה הגיעני באיחור זמן קצת ושמחתנו לראות שב"ה אצלכם הכל כשורה, וחבה יתירה נודעת לי על דברי תורה פלפולא חריפתא ששלחת לי להשתעשע בהם וברכתי עליהם ברכת שהחיינו ברכת שבח והודי' לקל שזיכני ליקח לבתי בן ת"ח וי"ר שתעלה מעלה מעלה במעלת התורה ויראה עדי מטא נופיא עד רום שמיא וזכות אבותיך הקדושים ואבותינו יגן עליכם שיגמר הקשר בקשר של קימא עדי עד בכי טוב ובשעטו"מ ותזכו לראות בנים ובני בנים לתורה וגדולה ולשני שלחנות במקום אחד עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

והיות כי חביבים לי דברי תורתך מאד מאד אשתעשע בהם ראשונה קצת כפי מיסת הפנאי לעשות ציצין ופרחין לפלפולא דאורייתא רק בקיצור אמרים ואי"ה לכשירחיב אשנה עוד פרקך בס"ד. וע"ד אשר תלית תניא בדתניא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש אי יש מצוה לקדש אשה דהרמב"ם דס"ל יש מצוה לקדש לשיטתיה אזיל דהבא על הפנויה בלי קידושין לוקה ע"כ מוכרח לקדש אשה לקיים מצות פ"ו וכתב בסה"מ שנשים פטורות ממ"ע זו והטעם שפטורות לפי שנשים פטורות ממ"ע דפ"ו ומה שאמרו בקידושין מצוה בה יותר מבשלוחה הכונה שעי"ז מסייעת לבעל לקיים המצוה. והרא"ש ס"ל כהרא"ש דהרי ברכת שבח ולשיטתיה אזיל דהבא על פלגש אינו לוקה והאריך בזה בטעם לשבח.

והנלפענ"ד דמה שכתבת במחלוקת הרמב"ם והרא"ש יפה כיונת מאד גם מה שכתבת לפרש גמ' קידושין מ"ב ע"א שאמרו מצוה בה יותר מבשלוחה והא באשה ליכא מצוה אלא שהכונה שהיא מסייעת להבעל לקים המצוה יפה הוא ועיין ר"ן ויש"ש שכבר הקשו קושיא זו ותי' ג"כ הכי ועיין מקנה שם. ומיהו מה שרצית לחדש דלהראב"ד ברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה אלא ברכת שבח וכדעת הרא"ש ז"ל, לבבי לא כן ידמה, שהרי נראה דהראב"ד מודה להרמב"ם דהוי ברכת המצוה ולא פליג עליו בזה אלא בזמן ברכתה דהרמב"ם ס"ל דמברך קודם הקידושין כבכל מצוה דמברך עובר לעשייתן דלמא יהדרו בהו ולא יקיימו ונמצא בידך לבטלה , והמדייק בדברי רבינו הגדול הראב"ד ז"ל שכתב ז"ל כל המקדש אשה כתב הראב"ד אין אנו נוהגין כן אלא מקדש ואח"כ מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי הברכה לבטלה וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של א"א ע"כ מבואר כוונתו דמדמה ברכת קידושין לברכת מילה בתרוייהו הו"ל מצוה ובתרוייהו אינו מברך עובר לעשייתן מפני שתלוי בדעת אחרים.

ולכאורה יש לי להביא ראי' לשיטתך דדעת הראב"ד דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה אלא ברכת השבח והוא שכן כתב הגאון ר' צבי פסח פראנק ז"ל רבה של ירושלים דבספרי משנה הלכות על מס' כתובות לרבינו הגדול הבה"ג ז"ל סי' ו' הבאתי דעת הראב"ד בתמים דעים דברכת אירוסין אינו אלא כברכת המצוות ומברכין בשעת קדושין הלא תראה אשר קדשנו במצוותיו וצונו על העריות וכתבתי שם דעת הראב"ד דברכת אירוסין הוה ברכת המצוה והגאון רצ"פ בהסכמה שם רצה לדחות דברינו דהראב"ד ס"ל כהרא"ש דלא הוי ברכת המצוה ע"ש ונמצא דיש לך אילן גדול לסמוך עליו בפרושך במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ברם דהגם דחפץ אני בהצדקך האמת אהוב מכל ובספרי משנה הלכות מדור התשובות כ"א סי' ג' בעניותי הארכתי לדחות דברי הגרצ"פ הנ"ל ע"ש ותמצא אי"ה נחת כי אין כדאי לכפול הדברים מה שכבר נדפסו ועיין עוד משנה הלכות ח"א סי' צ"ח וח"ב סי' נ"ב וח"ג סי' קכ"ט קל"ו וח"ז סי' רמ"ה באריכות קצת.

איברא דמדברי הראב"ד בעצמו במה שנתן טעם לברך לאחר הקדושין ח"ל דכל מצוה שקיומה תלוי בדעת אחרים אם ירצו יקיימו ואם ירצו יבטלו אין רשאי לברך עובר לעשייתן הנה כתב להדיא שהוא מצוה והביא ראי' מכל מצוה שקיומה תלוי הרי דמצוה הוא אלא דנפ"מ בין מצוה שתלוי בו מברך עובר לעשייתן ובין מצוה שתלוי בדעת אחרים שמברך לאחר עשייתן.

והא קושיא שהקשית אטעם הראב"ד ס"ל דשמא לא תרצה האשה הרי מבואר בפסחים דף ז' ע"ב דלא חיישינן שמא יקלקל במילה ותקיעה ושחיטה ולפענ"ד דלא חידש הראב"ד דינו אלא כשאחר מברך ועשיית המצוה תלוי' באחר אז חיישינן אבל בהוא עצמו עושה המצוה לא חיישינן שמא יקלקל כיון שהוא יכול לכוון ולעמוד דעתו ולככן המוהל עצמו שיודע בעצמו שיוכל למול ליכא ספיקא וכן על בעל תוקע אבל האב שצריך לברך ברכת להכניסו ותלוי במוהל שמא לא ימול כראי עיין תוס' פ"ק דפסחים (ז' ע"א) ד"ה בלבער ופ' ר"א דמילה (קל"ז ע"ב) שכתבו להדיא ואין צריך לברך עובר לעשייתן, אלא במקום שהעושה מצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסים אינו מברך אלא לאחר אירוסין. ועיין טור יו"ד סי' רס"ה שהביא דהרשב"ם הנהיג שיברך האב קודם המילה כיון נעשית ע"י אחר וכ"כ בעל העיטור ודעת הרא"ש לפשר שיברך בין חתוך לפריעה ועיין ב"ח שם שאין לתמוה על

מנהגנו דמברכין ברכת אירוסין קודם קדושין וברכת להכניסו אחר המילה והו"ל תרתי דסתרי וקצרתי.

אלא דמה שכתבת ליישב למה לא חיישינן שמא יקלקלו במילה שהטעם נראה שכיון שעושה מה שמוטל עליו אפילו אם אח"כ לא זכה לקיים המצוה מ"מ לא מקרי ברכה לבטלה, הנה אמת נכון הדבר דכבר הקשיתי בהשוחט אמאי סומכין ארוב בהמות כשרות הן ניחוש שמא ימצא טריפה או שמא יקלקל בשחיטתו ונמצא ברכה לבטלה וישחוט קודם ויברר דהרי קי"ל היכי דאפשר לברר מברירין ובדין דפ"פ כתב בירושלמי דמברכים אחר הבעילה שמא ימצא פ"פ ונמצא ברכה לבטלה, אמנם בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג ז"ל מוות אימתי מברך עליהן, ר' יוחנן אומר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן אתיא דרב הונא כשמואל דאמר ר' יוסי בר' בון בשם שמואל כל המצוות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א קדושין בבעילה כו' שחיטה מאימת הוא מברך עליה ר' יוחנן אומר עובר לשחוט ר' יוסי בן נהוראי אומר משישחוט למה שמא תתנבל שחיטתה מעתה משיבדק הסימנים חזקת בני מעיים כשרים כו' ופי' הפנ"מ עובר לשחוט קודם שישחוט, משישחוט למה שמא כו' ע"ש הנה מבואר דבשחיטה מברכינן עובר לעשייתן כו' יוחנן ולא חיישינן שמא יתקלקל בשחיטה ונמצא ברכה לבטלה.

אלא דבס' הפרדס לרש"י בעניני מילה כתב ואבי הבן כשמברך להכניסו אינו מברך אלא לאחר מילה כו' וא"ת והלא מילה שאינו מברך לאחריה אלא לפניה הכ"נ ליברך להכניס קודם אימא לך שאני מילה דמוהל עוסק במצוה וא"א בלא ברכה אבל אם איהו יברך שמא תקלקל השחיטה ונמצא מוציא ש"ש לבטלה וא"ת שחיטה ותקיעה נמי תיחוש שמא תקלקל השחיטה ונמצא מוציא ש"ש לבטלה לא דמיין הנך תרתי להא דאיהו בידו ויכול לתקן אבל אב הבן מצותו ביד אחר היא הלכך מברך להכניסו לאחר מילה וכן מנהג בשתי ישיבות ע"כ ע"ש, הנה מבואר דבמילה ובתקיעה דלא חששו הטעם משום שהוא בידו ויכול לתקן אלא דבירושלמי פליגי בזה אי מהני מה שהוא בידו לתקן ר' יוחנן ור' יוסי ב"נ וכנ"ל ועכ"פ אנן קי"ל כר' יוחנן.

עוד להנ"ל, בענין מצות קידושין ומצות פרו ורבו הם ב' מצוות

ומש"כ עוד ח"ל וכתב בסה"מ שנשים פטורות ממ"ע זו והטעם לפי שהנשים פטורות ממ"ע דפ"ו וכו' אלא דקשה על מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשו' להל' אישות סי' ל"א שמצות פ"ו ומצות קידושין הן ב' מצוות נפרדות ויש לעיין דא"כ למה נשים פטורות, וראי' מגמ' ביצה ל"ו ע"ב שאם יש לו אשה ובנים לא הוי מצוה הרי מבואר שעיקר המצוה משום פ"ו עכ"ל.

וראשונה נראה להעיר דבאמת דבר רבינו אברהם לאו סברא דידיה הוא אלא ברא כרעא דאבוה שכן כתב הרמב"ם בספר המצוות שלו וחשבם לב' מצוות נפרדות (מצות עשה רי"ב) ז"ל היא שצונו לפרות ולרבות כו' ומצוה זו אין הנשים חייבות בה ובביאור אמרו (יבמות ס"ה ע"ב) האיש מצווה על פ"ו ולא האשה. (מצוה רי"ג) היא שצונו לבעול בקדושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בביאה וזו היא מצות קידושין והרמז כי יקח איש אשה ובעלה וגו' ע"ש הנה מבואר שרבינו הרמב"ם בעצמו חשב קידושין ופ"ו לב' מצוות נפרדות ובאמת כי רבינו אברהם ציין לעיין בדבריו בסה"מ בדברי הרמב"ם הנ"ל. גם מהא קושיא דא"כ מדוע נשים פטורות, הנה לפום ריהטא לא מצאתי ברמב"ם שם שכתב דנשים פטורות ועיין ברית משה על הסמ"ג ע"ע מ"ח שהביא בשם ספר דבר מצוה סי' רי"ג דנשים ג"כ חייבות בקידושין ואין לי הספר דבר מצות לעיין אחריו, ומיהו הא קושיא מביצה הוא תמיהה קיימת ובאויה למי שאמרה וצריך נגר ובר נגר ליפרקונה דמפורש שעיקר המצוה משום פ"ו וכ"ש ממה שפי' רש"י שנושא אשה כדי לקיים מצות פ"ו.

ומה שנלפענ"ד בישוב דבר רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ובביאור דבריו ראשונה נראה לדיק דמצוה של קידושין לאו חיובית היא אבל היא מצוה קיומית כלומר דליכא חיוב אקרקפתא דגברא לישא אשה כמצות תפלין אתרוג וכיוצא בה, אלא שאם רוצה לישא אשה ולדור עמה צריך לקדשה ומדויק בזה לשון ר' אברהם בתשובה הנ"ל שכתב מצות פ"ו כשיהיה לו בן או בת קיים המצוה (מש"כ בן או בת ט"ס וצ"ל בן ובת דחד לחוד לא קיים) ומצות הקידושין והנשואין אפילו יש לו כמה בנים וכמה בנות ויש עמו כמה נשים כל אשה שרצה לישא אותה צריך לקדשה ולישא אותה בחו"ק. ואפשר דמה"ט סדר ומנה רבינו הרמב"ם ז"ל מצות פ"ו קדם מצות קדושין, דלכאורה לפי הסדר מצות קידושין קודמת לפ"ו וגם לפי הס"ד דהא בהא תליא א"כ הי"ל קדם למנות מצות לקדש אשה ואחריה מ"ע דפ"ו אבל בכיון הפך הדברים ולהורות נתן שהם שתי מצוות נפרדות אין להם שייכות זו בזו לעצם דין המצוה ודלא כסברת הרא"ש שרצה לחלותם זה בזה אלא אפילו קיים פ"ו כבר

באיזה אופן הן באשתו או באופן אחר מ"מ אם רוצה לישא אשה או נשים הרבה מ"ע לקדשה.

וקצת נראה לומר דהנה דעת הרא"ש (כתובות ז') דמה"ט קדוש אשה לא הוי מצוה משום דאפשר לקיים מצות פ"ו בפלגש ופלגש הוי בלא קידושין ולכאורה למה דוקא בפלגש הרי בנו מפנויה או אפילו מחייבי לאוין ח"ו נמי בנו הוא וקיים המצוה ואפילו בחייבי כריתות ומיתות ב"ד יש סוברים שמקיים מצות פ"ו והוא בירושלמי יבמות פ"ב שבבנו ממזר קיים מצות פ"ו אלא שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו להירושלמי ועיין ריט"א פ"ח דבכורות טעם להשמטתם והרמב"ם והרשב"א והריטב"א הביאו דבר הירושלמי בפשיטות ועיין שו"ת צלותא דאברהם סי' נ"ו ומג"ח מצוה א' ובספרנו משנה הלכות ח"ב סי' כ' וח"ד סי' קנ"ח והטעם דמ"מ הרי בא באיסור ואם לא הי' יכול לקיים מצות פ"ו רק באיסוד הי' מודה הרא"ש ז"ל דאיכא מ"ע לקדש אשה כדי לקיים מצות פ"ו בהיתר ואל באיסור אבל חיון ראפשר בפלגש שהוא לדעתו ביתר שפיר לא בעי קידושין ואל הוה מ"ע לקדש כלל וכל זה לדעת הרא"ש דתלה קדושי אשה במצות פ"ו אבל להרמב"ם דס"ל דקדושין מצוה נפרדת הי"א י"ל דהכ"נ דאפילו קיים פ"ו באיסור נמי קיים המצוה, או שמיירי שקיים המצוה בפצוי' שאינה מופקרת וכמ"ש כמה מהמחפרשים דדעת הרמב"ם מני דוקא אמופקרת לוקה.

ועתה נבא להביא ראי' לדברינו מדברי גופי' דבפ"א מהל' אישות ה"א כתב וז"ל קדם מ"ת אדם פוגע כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה. (ה"ב) וליקוחין אלו מ"ע של תורה הם כו' והרואה יראה שדי"ק לכתוב כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה ודי"ק שאם ירצה כלומר דליכא חיוב ולכן לא כתב כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל לישא נשים כו' אלא דברצונו תליא מילתא.

ואביא עוד ראי' לדברינו מדברי הכ"מ בפ"ט מהל' שחיטה שכתב הרמב"ם ז"ל מ"ע לשחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חי' ועוף ואח"כ יאכל שנאמר וזבחת מבקרך ומצאנך וכתב הכ"מ שם מ"ע שישחוט מי שירצה לאכול כו' כתב מי שירצה לומר שאינה מצוה שחייב האדם לעשותה עכ"פ כמו תפילין וציצית שופר סוכה ולולב ע"כ. הנה מבואר דכיון שכתב שישחוט מי שירצה כוונתו לדי"ק דשחיטה הג דהוי מ"ע מ"מ לא הוי חיובית והכ"נ כיון דכתב שאם ירצה האיש לישא אשה כו' כוונתו דאינה מצוה שחייב האדם לישא אשה בכל אופן אלא אם רוצה לישא אשה צריך לקדשה ומקיים בה מ"ע וזה פשוט. נמצא דבהא פליגי הרמב"ם והרא"ש דלהרא"ש קדושי אשה לא דמי לשחיטה שאינומחויב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם א"א לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פ"ו בלי קידושין, וגם התם אפקי' קרא בלשון ציווי וזבחת ואכלת והכא לא אי מני משום קדשים וכמו שדחק עצמו הרא"ש ז"ל שם לפרש ולחלק בין שחיטה לקידושין אבל הרמב"ם ז"ל ס"ל דקידושי אשה הו"ל כמו שחיטה דבאמת כבר הקשו ארא"ש ז"ל עיין אבודרהם ובט"ז יו"ד סי' א' ולכן ס"ל סהו"ל שתי מצוות נפרדות וז"ל הרא"ש וג"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה הינו קיום המצוה, ועיין הג"א שם דנראה דס"ל דלכן אינה ברכה לעשיית המצוה משום דאין עשייתה גמר מצוה כדאיתא בפ' התכלת ובשעת נישואין נמי לא מברכינן דשמא הוי ברכה לבטלה דשמא לא יזכו להבנות יחד, ומשמע לכאורה דהאי ואם לקח פלגש שמוסיף הרא"ש שם הוא תי' אחר כלומר חדא דאין עשייתה גמר מצוה, ועוד שאם לקח פלגש וקיים פ"ו אינו מחויב לקדש כלל. ולהג"א צע"ג מה שכתב דשמא לא יזכו להבנות דודאי אזלינן בתר רובא ומברכין כה"ג דרב התלוי בטבע העולם הוי רובא ועיין מש"כ כק"ז מרן בית שערים יו"ד סי' א' והרבה מצוות מברכין כה"ג ולא חיישינן, גם כי דעת הרבה פוסקים דהמצוה ההשתדלות וזה עושים.

והא דלא תקשה א"כ מהרמב"ם פכ"א מהל' א"ב הכ"ו שכתב ואין האיש רשאי לשב בלא אשה ומשנה מפורשת בן שמונה עשרה לחופה ובפט"ו מה"א ה"ב כתב האיש מצווה על פ"ו אבל לא האשה ואימת האיש נתחיב במצוה זו מבן שבע עשרה שנה וכיון שעבר עשרים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מ"ע כו' דמשמע לכאורה דמ"ע חיובית היא לישא אשה ואם לא נשא מבטל מ"ע נראה לומר בב' אנפין הפן האחד דהגם דלישא אשה ליכא חיוב אבל כיון שיש לו תחתיו מ"ע של פ"ו שחייב לקיים באותה שעה חל עליו חיוב לישא ג"כ והוי ע"ד משל בטלית דליכא חיוב לעטוף בטלית בת ד' כנפות אבל אם יש לו טלית וצריך להתעטף אין לו לחתוך הד' כנפות וי"ל ויש עוד ציור אלא שאין הז"ג. והפן השני נראה לפענ"ד לפי הענין דהא כתב הרמב"ם האיש מצווה על פ"ו אבל לא האשה ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה שנה וכיון שעברו עשרים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מ"ע הנה פתח במצות פ"ו האיש מצווה על פ"ו וסיים עברו עשרים ולא נשא אשה הרי זה מבטל מ"ע היל"ל עברו עשרים ולא היו לו בנים הרי זה עובר ומבטל עשה.

אבל לפמ"ש אתי שפיר דודאי לישא אשה ליכא חיוב ואינו מצווה על זה כלל ולכן פתח באיש מצווה על פ"ו ואימתי נתחייב במצוה זו כלומר במצות פ"ו מבן שבע עשרה שנה וכיון שמבן שבע עשרה שנה נתחייב בפ"ו צריך לעשות השתדלות לקיים המצוה וע"כ צריך לישא אשה כיון דבפלגש אסור לשיטתיה וא"כ ההשתדלות הוא לישא אשה כדרך כל הארץ (ואולי בזה מיושב נמי מה שאמר מבן י"ז ולא שמונה עשרה עיין ה"ה ושאר נושאי כליו שהקשה עליו ממשנה הנ"ל ומה שתי' ולפמ"ש אתי שפיו דבן י"ז החיוב הוא לפ"ו ולא על נישואין והנה אמרו "נותנין לבתולה י"ב חדש א"כ מיד שנתחייב בפ"ו מתחיל

להשתדל ומשתדך בבתולה לישאנה ונותנין לה י"ב חדש ולכן בן שמונה עשרה לחופה וגם הרמב"ם מודה לזה אלא שאין זה ענין מה שכתב כאן מנשואי אשה אלא ממצוה פ"ו וזה לפענ"ד ברור מאד אף שלא הבינו כן נושאי כליו מקום הניחו לי בס"ד להתגדר בו). ומסיים וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה שכל ג' שנים הי' לו להתדל בזה ולא השתדל רהי עובר ומבטל מ"ע כלומר מ"ע של פ"ו שמצוה עליה מבן י"ז ולא השתדל לקיימה כראוי ולא כתב הרי זה ביטל מ"ע שאכתיח בידו לפרות ולרבות אלא דעד עשרים אין הוא בדין מבטל שכבר נתנו לו זמן להשתדל לישא אשה ולקיים מצוה זו ולאח"כ מקרי מבטל דהר"ל פושע שלא השתדל ולא נשא. ולא קאי ביטול אנישואין דמ"ע זו של נישואי אשה לאו חיובית הוא ולכן לא כתב ג"כ הרי עובר ומבטל ב' מ"ע של קידושין ופ"ו דמ"ע של קידושין לאו חיובית הוא וכשאינה מקיימה ולא נשא אשה לא עבר אמ"ע זו אלא מבטל מ"ע של פ"ו.

ולשון המחבר א"ע סי' א' ס"ג שכתב מצוה על כל ישראל שישא אשה בן י"ח והמקדים לישא אשה מצוה מן המובחר וציין שם ללשון הרמב"ם פט"ו מה"א צ"ע דלהרמב"ם ליכא מ"ע כזו חיובית אלא דבשבילה צריך לישא ולפי' הראשון י"ל דכיון שנתחייב כבר במצות פ"ו נתחייב להשתדל לקיים המצוה ולכן נתחייב לישא אשה כיון דא"א בלי אשה או יאמר דמה שאמר מצוה אינו מ"ע אלא בגדר מצוה כדי שיוכל לקיים מצות פ"ו וצ"ע.

ובמה שכתבנו יש ליישב נמי קצת מה שפסק שם (ה"ג) הא דבן עזאי מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושוגה בה כב"ע ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו אבל אם הי' יצרו מתגבר עיו חייב לישא אשה ואפילו היו לו בנים שמא יבא לידי הרהור ע"ש והדברים מתמיהים ואטו בן עזאי פטור מן המצוה וחז"ל אמרו יש נאה דורש ותי' מה אעשה נפשי חשקה בתורה צ"ב ובמקום אחר הארכתי ולפמ"ש נראה עכשיו כיון דבאמת לישא אשה ליכא מצוה חיובית אלא אם ירצה וכיון שנפשו חשקה בתורה ואינו רוצה בה כיון שנפשו חשקה ויצרו אין מגבר עליו ליכא עליו חיוב לישא אשה וכיון שלא ישא ממילא לא יקיים פ"ו בשב ואל תעשה אבל אחרים שסוף כל סוף ישא אשה אלא שממתין יותר אצלו כיון שעבר עשרים הרי זה מבטל מ"ע דפ"ו כיון שאין נפשו חשקה בתורה וצ"ע.

ובמה שכתבנו מיושבת נמי ממילא קושיתך למה נשים פטורות אם קידושין מ"ע בפנ"ע הוא ולהנ"ל אתי שפיר דהרי אפילו באנשים ליכא חיוב אלא אם ירצה מקיים ובתורה כי יקח איש.

איברא דעד שאנן דנין למה פטורות נדון אם הן פטורות ולא מקיימות מצוה בנישואין לבד מה שהבאתי לעיל מברית משה האמנם התוס' גיטין מ"א ע"ב כתבו דאף דקי"ל אשה אינה מצוה על פ"ו מ"מ היא מצוה על לשבת יצרה וא"כ באמת גם היא צריכה לקיים מ"ע דלשבת יצרה ואם לא תנשא לאיש האיך תקיים וחמותי ראיתי להמקנה קידושין מ"ב אהא דמצוה בה שהר"ן היש"ש נדחקו בטעמא דמצוה בה אף דקי"ל דאשה אינה מצוה על פ"ו וכתב המקנה ז"ל דאף שאינה מצוה על פ"ו מ"מ כיון שהיא רוצה להנשא לאיש אסורה להבעל לו בלא קידושין משום לא תהי' קדשה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"א א"כ הוי הקידושין מצוה כמו שחיטה והפרשת תרומה ושלוח הקן דאינו מצוה על השחיטה וכן הפרשת תרומה אלא אם רצה לאכול אסור בלא שחיטה ובלא הפרשה וכן בשילוח הקן דאינו מצוה לשלוח אלא אם רצה לאכול אסוד בלא שחיטה ובלא הפרשה וכן בשילוח הקן דאינו מצוה לשלוח אלא אם רצה יקח הבנים ע"ש הנה באמת ס"ל דאשה נמי מקיימת מצוה א"כ י"ל דלהרמב"ם נמי דינא הכי דאשה נמי מקיימת מצוה וי"ל.

ולא אוכל להתעלם במה דפשיטא ליה להמקנה ז"ל דהפרשת תרומה ושלוח הקן אינה מצוה אלא אם רוצה בהם לאו כ"ע הוא ובמחלוקת שנויה דדעת רש"י גיטין מ"ז ע"ב ד"ה מדאורייתא לא כתב וז"ל ולאו מצוה דרמיא עליה אלא א"כ אוכלן או מוכרן אבל הרבה חולקין בדבר וס"ל דמ"ע להפריש מיד שנתמרחו וראי' מהא דאמרו חזקה על חבר שאינו מוציא ואפילו מת בו ביום אמרינן דודאי הפריש ולדעת רש"י ניחוש דלמא לאו אדעתיה לאכול הי' ועיין ט"ז יו"ד סי' א' סקי"ז דמשמע שלא כדעת רש"י ומיהו עיין תוס' ערובין ל"ז ע"א ד"ה שני לוגין ובגמ' נדרים פ"ה ע"א ובקידושין נ"ח ע"ב קנסוהו רבנן כי היכי דלא נישהי לטבליה משמע לכאורה דאיכא חיוב דאל"כ אמאי קנסוהו. גם מה דפשיטא ליה בשילוח הקן דליכא מצוה חיובית פלא שלא הביא דדבר זה נסתפק החו"י בתשובה סי' ס"ז הביאה הפת"ש יו"ד סי' רצ"ב אות א' ועיין ח"ס או"ח סי' ק' מה שהאריך לפלפל בדבר החו"י וג"כ לא הרגיש בדבר רבו ולא הביאו דפשיטא ליה דלא הוי מצוה חיובית וא"כ פשוט דבשבת אסור לפי שאלתו שם וצ"ע.

ואכתי פש לן מה שהקשית מגמ' ביצה ל"ו שאם יש לו אשה ובנים לא הוה מצוה משמע שעיקר המצוה משום פ"ו יפה דברת מאד בזה וקושיא זו ראוי' לך וכבר דקדקתי גם אני מגמ' הנ"ל להביא ראי' לשיטת הרמב"ם דיש מצוה לקדש אשה נגד שיטת הרא"ש ז"ל שהרי בגמ' אמרו והא מצוה קעביד ומשני ל"צ דאית ליה אשה ובנים ומשמע דעכ"פ היכא דל"ל אשה ובנים או אפילו אית ליה בנים ול"ל אשה מצוה קעביד א"כ הרי להדיא דמצוה לישא אשה וראי' לדעת הרמב"ם ז"ל. אלא דלכאורה יש לדייק במה שאמרו ל"צ דאית ליה אשה ובנים ולכאורה הי' די באמרו ל"צ דאית ליה בנים ושוב לא הוי מצוה לישא אשה אעא"כ אפילו אית ליה בנים רק שאין לו אשה ובנים נמי מצוה קעביד כשנושא אשה נמצא דנשיאת אשה אין לו שייכות למצות פ"ו אלא דרש"י שם פי' ולא מקדשין הא מצוה קעביד שנושא אשה לפרות ולרבות ואמאי קרי ליה רשות ע"ש הרי שכתב נושא אשה לפרות ולרבות

וצ"ל דרש"י ס"ל כהרא"ש והרמב"ם לא יפרש כרש"י, אלא דאכתי קשה לפמ"ש ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל שאפילו יש לו כמה נשים ובנים ובנות מקיים מ"ע זו וכן משמע לכאורה לשון הרמב"ם והרי הכא משמע דאם יש לו אשה ובנים לא מקיים מצוה ועכ"פ ליכא מצוה ולתי' הראשון שכתבנו לעיל ניחא, או י"ל כמ"ש רש"ש שם בד"ה דאית ליה קצת מצוה איכא ודו"ק.

איברא דלדעת הרא"ש תקשה מאי משני לא צריכא דאית ליה אשה ובנים משמע עכ"פ היכא דל"ל אשה ובנים קעביד מצוה הא לדעת הרא"ש לעולם ליכא מצוה לקדש כיון דאפשר בפלגש בלא קידושין אע"כ דאיכא מצוה עכ"פ היכא דל"ל אשה ובנים אלא די"ל קצת שיטת הרא"ש דס"ל כשיטת התוס' שם ודלא כר"ת ועכ"פ נראה דזה הוא מחלוקת בגמ' ביצה שם ותלוי במחלוקת רש"י ותוס' ודו"ק כי קצרתי בזה מחמת חסד הזמן.

תחזור לדידן עיין מג"ח מצוה תקנ"ב שהביא מצוה זו שכתב וז"ל שנצטוינו לקנות האשה באחת משלשה דרכים קודם הנשואין כו' ועז"נ כי יקח איש אשה ובא אליה כלומר אם ירצה איש ליקח לו אשה שקנה אותה תחלה כו' הנה כתב ג"כ דהמצוה היא שאם ירצה איש ליקח לו אשה אבל ליכא חיוב כהנחת תפילין. ובזה נראה נמי לדייק לשון המחבר א"ע סי' א' ס"ג הנ"ל שכתב ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פ"ו ולכאורה כיון שמצוה לקדש ולישא אשה א"כ אמאי אין כופין אותו בשביל לישא שהרי קיי"ל דכופין אותו על כל מ"ע וכלל גדול הוא בידינו עיין חנוך מצוה ו' דכופין על כל מ"ע שבתורה והכ"נ נכוף אותו לישא אשה בשביל מ"ע שלה והנפ"מ כגון ישא אשה שאינה בת בנים או שלא הי' לו אשה ראוי' לבנים דאז בשביל לישא אשה אין כופין אבל בשביל פ"ו כופין אבל לפמ"ש אתי שפיר דבשביל לישא אשה אין כופין שאין זה מ"ע חיובית אבל מ"מ כופין אותו לישא בשביל מ"ע דפ"ו וק"ל.

וכרגע נפל מילתא בלבאי לפמ"ש התוס' ע"ז ל"ו ע"ב ד"ה משום נשג"ז לפ"מ דאמרו בפ' הנשרפין מ"ד נשג"ז לא אמר נשג"א דאישות לית להו וקשה דמצרכינן בפ"ק דקידושין (כ"א:) אשת לרבות אשת איש גבי יפת תואר אלמא איכא בהו אישות וי"ל דודאי עשה מיהו איכא לכך הוצרך לרבות א"א ע"ש דמבואר דבעכו"ם נמי איכא עשה דאישות (מודבק באשתו) ולפ"ז נראה דבעכו"ם נמי איכא עשה עכ"פ של ודבק ואי נימא דהרמב"ם ס"ל נמי הכי י"ל לשון הרמב"ם שבפ"א מהל' אישות פתח קודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק אם רצו הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהי' לו לאשה כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה והדבר פלא למ"ל להרמב"ם להשמיענו מה שהי' קודם מ"ת לא הי' לו אלא להתחיל מ"ע של תורה לישא אשה בכסף או בשטר או בביאה שנא' כי יקח איש אשה ובא אליה ובשום מקום לא מביא הרמב"ם מה שהי' קודם מ"ת וצ"ע.

ולהנ"ל י"ל כך דבאישות יש ב' ענינים קדושת אישות שנתנה לישראל ולנהוג באישות שאפילו בב"נ נוהג מדין דודבק שהוא מ"ע ולפ"ז הרמב"ם משמיענו דקודם מ"ת כלומר דזה הוא מנהג של אישות וגם זה איכא בישראל מדין עשה שהוא האישות אלא שלאחר מ"ת נשתנה המצוה הלזו ומי שרוצה לישא אשה צריך לקנותה תחלה אבל העשה נשארה עליה.

ובזה יש להבין נמי דיבמה לשוק לא הוי אלא לאו ואינה א"א ולהנ"ל י"ל ודו"ק. אלא דלפ"ז י"ל דהרמב"ם לשיטתיה דמקיים מ"ע דודבק באשתו ולכן ס"ל דמצוה לקדש אשה והרא"ש ס"ל דליכא מצוה כלל וכנ"ל והבן. ומזה יש להביא ראי' שיטת הצ"פ דהנושא אשה ודר עמה בלי קידושין אפ"ה יש בה מן אישות ולהנ"ל אתי שפיר דהו"ל כעשה של ודבק אשתו ודו"ק כי קצרתי.

ובזה אתן קנצי למילין כעת הגם כי עדיין נשאר להאריך אבל אי"ה עוד חזון למועד והנני חוזר על הראשונות וחותם בסל מלא ברכות לך ולכל בני המשפחה ולכל הנלוים אליך שלום העמוס וטרוד בעבודת הקדש בלב ונפש.

מנשה הקטן

בענין נשים אי חייבות במ"ע דקידושין

ב' בשבת לסדר טהרות התשל"ט בנ"י יצו"א.

מע"כ ידי"נ אהובי כבני מחמד לבי ברקאי בנש"ק חוב"ט עדיז לגאון ולתפארת וכו' שלשלת היוחסין כו' המיו"ח כש"ת הרב יהודה ארי' אלטר שליט"א

בן מח' צמר לבי הרהגה"צ כקש"ת מוה"ר פנחס מנחם שליט"א ראש ישיבת שפת אמת.

אחדשה"ט וש"ת באהבה נאמנה. מכתבך היקר מיום ה' ניסן קבלתי בזמנו. ובדברי תורה אשר העירות על מכתבי הקודם הגם כי ידעת שאין דרכי לכתוב בענין אחד פעמיים מ"מ לאהבתך ארשום ראשי פרקים אמ"ש שלא מצאתי שנשים פטורות ממ"ע דקידושין ועיניך שפיר חזו ברמב"ם

בתשלום מנין מ״ע שמנה כל המצוות שנשים פטורות וגם מ״ע דקדושין בכלל וכן מפורש בר״ן פ״ב דקדושין על דברת הגמ׳ מצוה בה יותר מבשלוחה ע״כ, יפה כיוונת לפי שיטתך והיא תמיהה קיימת.

ברם האי תנא ירושל׳ הוא וכנראה דלא דייק בלישנא דאני דקדקתי לכתוב דלפום ריהטא לא מצאתי ברמב״ם שם שכתב דנשים פטורות ממ״ע זו ופשוט דכוונתי לא היתה אלא על הרמב״ם דהרי הרא״ש אפילו באנשים ל״ל מ״ע לקדש ולכן מדברי הר״ן שהביא אינו ראי׳ דלא כתבתי דלא מצאתי בשום מקום דזה א״א דהרי איכא שיטת רבינו הרא״ש ודעימיה וא״כ עכ״פ הרוחנו ליישב קושיא חדא.

ומעתה נראה דמדברי הרמב״ם נמי לא קשה שהרי באמת ברמב״ם גופי׳ ישנם חלופי נוסחאות וגירסאות ובסה״מ להרמב״ם שלי (עם פי׳ מחשבת משה) בסוף ספר המצוות בתשלום מנין המצוות לא הביא כלל מצות קדושין ושאין הנשים חייבות בה, נא תחפש אחר סה״מ זה ותמצא כדברינו, אלא שחפשתי ומצאתי בסה״מ דפוס וארשא בסוף מ״ע שכתב בסוגרים (ורי״ג ואין הנשים חייבות בה ורל״א ע״כ) והנה כנראה דהני ד׳ מצוות הוספה הם ולאו מדברי הרמב״ם הם שהרי הרמב״ם מנה שם הס׳ מצוות הכרחיות והרי קידושין לאנשים אינה מצוה הכרחית אלא אם רוצה ישא אשה מצוה עליו לקדשה וכמו שברורתי בעזה״י במכתבי הצעיר וא״כ הג״ה זו אינו צודק וא״כ שוב הדינן לכללא דלא מצינו ברמב״ם דנשים פטורות ממ״ע דקידושין, וכמ״ש.

שנית נראה דאפילו נימא דבאנשים איכא חיוב לינשא נמי לא קשה לדידן דאני כתבתי דאשה אם צריכה או תרצה להנשא אז שפיר צריכה קידושין וקיימת בהמצות קידושין ורק ליכא עליה חיוב קידושין ואי נימא דאיכא חיוב לקדש א״כ ע״כ משום פ״ו יש חיוב וא״כ באשה דליכא חיוב פ״ו פטורה אבל מ״מ אם תרצה להיות עם בעל צריכה קידושין דבלא״ה הו״ל בכלל זונה לדעת הרמב״ם דפנוי הבא על הפנויה לוקה א״כ פשוט דהיא נמי א״א לה בלא קידושין אלא שאינה מחויבת ואם מקיימת יש לה מצות קידושין, ובאמת כי מה שהבאת מדברי הר״ן משם אין ראי׳ דשם כתב ממצות פ״ו ועיין יש״ש שם מש״כ בזה ודו״ק. איברא דהר״ן בתשו׳ סי׳ כ״ז כתב להדיא דקדושי אשה הוי מצוה ח״ל שם אבל יש לדון להקל לפי שאין ספק שזה דבר מצוה הוא והראי׳ מדתני פ׳ האיש מקדש (דף מ״ב) האשה מתקדשת ואקשינן וכו׳ אמר רב יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה וכו׳ אלמא כשהאשה מתקדשת דבר מצוה הוא ולדבר מצוה אפילו על דעת רבים יש לו הפרה.

למצוה רל"ז (עשין) מהרב יעקב מאיר אלתר יבלחט"א אחיו של המחבר זצ"ל.

בס"ד

בטושו"ע א"ח ס"ס קי"ד בשם מהר"ם מרוטנברג ז"ל שאם אמר צ"פ מוריד הטל בחזקת שהורגל לכך ודינו כנסתפק אחרי ל' יום וא"צ לחזור ולהתפלל כדאי' בב"ק כ"ד. ריחק נגיחותיו חייב ק"ו לקירב נגיחותיו, והק' עליו הקדמונים (עי' של"ה ט"ז ומג"א) הרי קי"ל כר"י דחולק על ר"מ ופוטר בקירב נגיחותיו וי"ל דבב"ק כ"ד, שם, הל' כר"י שר' יוסי מודה לו ונימא מר הל' כר"מ דר"ש מודה לו א"ל אנא כר' יוסי ס"ל דנמוקו עמו וק"ל למה צריך לכ"ז הרי קי"ל ערובין מ"ו: ר"מ ור"י הל' כר"י אלא ע"כ דסברת ק"ו דקירב נגיחותיו חזקה מאד ולולא דר"י דנמוקו עמו כר"מ ס"ל ולפי"ז י"ל זקנינו מהר"מ מרוטנברג ז"ל דעצם הסברא דקירב נגיחותיו ס"ל לכו"ע (ועי' בט"ז ומג"א דשור שאני דתונבא נקט לי' או תי' האחרוני' דשור שאני דא"ע מן הדין, ועי' מש"כ בגינת ורדים כלל א' על לח"מ פ"ט ה"ב ממ"א על ענין המצוות ל"ת מצוה קפ"ז ומצוה של"ו ובגנת ורדים גם על ל"ת קע"ב עי"ש) ועוי"ל דר"מ ור"י חולקין אם המקרא דתמול שלשום בא להוציא מן הק"ו דריחק נגיחותיו את דין השור דוקא ולא לבטל את עצם ק"ו ובזה ג"כ יתורץ דברי מהר"מ מרוטנברג ז"ל.

מהחתן מ. ברלינר הי"ו.

ר"ה פ"ג מ"ח כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן וברעק"א שם הק' ת"ל וא"ת טומטום אמאי אינו מוציא את מינו והא הוי ס"ס ספק שמא התוקע הוא זכר ואת"ל נקיבה שמא השומע ג"כ נקיבה י"ל דס"ס כהאי שהוא בתרי גופי לא אמרינן עכ"ל (עי"ש שהביא שכן היא קושית הטו"א) ועיין באבני נזר או"ח סי' ת"מ מש"כ בזה והק' ח"א דבשו"ע או"ח סי' קפ"ו בהגהות רעק"א ס"א כתב דאם איש שאכל כדי שביעה מסופק אם בירך ברהמ"ז י"ל דאשה מוציאתו דהוי ס"ס שמא כבר בירך ואת"ל דלא בירך שמא נשים חייבות בברהמ"ז מה"ת ויוצא בהם עכת"ד וחזינן דס"ס בתרי גופי אמרינן ואולי אפ"ל דבתקיעת שופר המצוה היא השמיעה כדחזינן מנוסח הברכה "לשמוע קול שופר" וא"כ שפיר הוי ס"ס בתרי גופי מכיון דעל כ"א הספק הוא בנפרד משא"כ לגבי ברהמ"ז דכשרוצה לצאת מחבירו צריך להגיע לדין "שומע כעונה" ובזה נסתפקו האחרונים אי הכוונה דשמיעתו יש לה דין כאומר כלומר דשמיעתו יש לה דין מיוחד ויוצא בה כמו שהיה יוצא אילו אמר או דשמיעתו נחשבת כאילו אמר מה ששמע ממש ולפי הצד הזה י"ל דלא הוי כתרי גופי דזה האיש ששומע ברהמ"ז הוי כאילו אמר את מה שהאשה אומרת ואמירתו נחשבת כאילו אמר אמירת ספק וא"כ שפיר הוי ס"ס בחד גופא באיש עצמו ודו"ק.

בגמ׳ פסחים דף ב. אי׳, אמר רבא ש״מ מדר״ע תלת וכו׳ וש״מ הבערה לחלק יצאת וברש״י שם פי׳ דכיון דאמר ר״ע דמצינו להבערה שהוא אב מלאכה דלו׳ יוסי דללאו יצאת לאו אב מלאכה הוא, ובתוס׳ שם מוסיף עוד טעם דלמ״ד ללאו יצאת לא היה אסור ביו״ט כיון שם מלאכה עלי׳ ורבינו חננאל פי׳ דאי ס״ד ללאו יצאת תיתי עשה דתשביתו וידחה לאו דהבערהודבריו צריכין ביאור כי אפילו למ״ד לחלק יצאת קשה זה דנימא דעשה דתשביתו ידחה אותה ומה נפק״מ אי לחלק יצאת או ללאו יצאת בנוגע דין עשה דוחה לא תעשה.

וי״ל ביאור כוונתו בהקדם דברי הרשב״א במסכת יבמות (דף ו. ד״ה ונגמור) שכתב ומורי ז״ל תי׳ דבמחמר ליכא עשה דמסתמא תשבות אינו עשה אלא אבות מלאכות ע״ש, הרי דהא דשבת נחשב עשה ול״ת היינו רק בנוגע אבות מלאכות אבל סתם לאוין דהיינו מחמר וכדו׳ אינו כי אם לאו, ולפי״ז יתכן כוונת הר״ח דאי לחלק יצאת ממילא נכלל בל״ט מלאכות והוי עשה ול״ת ואין עשה דתשביתו דוחה ל״ת ועשה דשבת, אבל אי ללאו יצאת ליכא רק ל״ת ושפיר אמרינן פה עשה דוחה ל״ת, אולם אין לומר כן דהא רבא אמר בסוגיין דש״מ תלת ורבא בעצמו סובר במסכת שבת (כ״ד:) דאין מילה שלא בזמנה וכן שריפת קדשים דוחה יו״ט והיינו דלא שייך עשה דוחה ל״ת בזה, וברש״י אי׳ הטעם דעשה שאין זמנה קבוע אינו דוחה יו״ט וא״כ קשה דברי הר״ח דאפילו הבערה ללאו יצאת מ״מ היאך עשה דתשביתו דוחה אותה הא גם תשביתו ביו״ט אין זמנה קבוע וי״ל הנה בספר צל״ח כתב דעשה דתשביתו די״ד עובר משתחשך וכתב דהוי כמילה בזמנה דמחוייב להקדים רק משום זריזין ובספרו בנוב״י מהד״ת או״ח סי׳ ס״א כתב דעשה דתשביתו הנמשך על כל ימי הפסח מגז״ש דשאור שאור, ואי הוי מצוה שאין זמנה קבוע א״כ מה כתב בצל״ח דעובר בי״ד משתחשך הא עדיין יכול לקיים המצוה בימי החג, וע״כ דנקט דיש מצוה דתשביתו בי״ד והיינו בקביעות זמן וכמילה בזמנה דאם עבר היום עובר, וגם יש מצוה אחרת הנלמד מגז״ש ונמשך על כל ימי הפסח וזה אין זמנה קבוע וכמילה שלא בזמנה ובזה החיוב להקדים דהחיוב על כל רגע ולפי״ז י״ל ביאור דברי הר״ח דאי ללאו יצאת נימא דעשה דתשביתו ידחה והיינו דהא לר״ע ס״ד דיום הראשון קאי על ט״ו וא״כ השעה דתשביתו עם קביעת הזמן הוי בט״ו ושפיר דוחה ללאו, אבל אה״נ להלכה דקאי אי״ד ובט״ו נוהגת רק העשה שאין זמנה קבוע אין זה דוחה ללאו, עוד י״ל דיש חילוק בין עשה דתשביתו הנמשך על כל ימי החג ובין מילה שלא בזמנה וכדברי המשנה ברורה (סימן תמ״ד סעיף ז׳ ובשערי ציון ס״ק כ״ד) שכתב דמילה שלא בזמנה אם משהה עובר רק במה שלא קיים המצווה מקודם אבל בתשביתו אם עבר זמן ולא השבית אפי׳ ישבות אח״כ אינו מתקן מה שעבר דסו״ס אסרה תורה שיהי׳ חמץ בבית ישראל ע״ש ולפי״ז מובן הר״ח דשפיר שייך שידחה עשה דתשביתו את הלאו דהוי כזמנה קבוע על כל רגע כיון דאח״כ אין ביכולתו לתקן, ולא דמי למילה שלא בזמנה דאינו דוחה יו״ט אולם עדיין קשה דבביצה (ח:) אי׳ אלא ספק מ״ט דלמא עביד כתישה ודאי נמי נגזור משום כתישה ומשני דבודאי עשה דוחה ל״ת ומקשה אימור דאמרינן עשה דוחה ל״ת כגון מילה בצרעת וכו׳ דבלידמא דקא מעקר לאו מקיים עשה ומשני דבהדי דכתיש קא מרפי ומקשה דסו״ס יו״ט ל״ת ועשה הוא ואין עשה דוחה ל״ת ועשה אלא אמר רבא וכו׳ ומקשה בתוס׳ דבמסכת שבת כד: בעי רבא קרא למעט מילה שלא בזמנה ולא כר׳ אשי שאמר התם דאין עשה דוחה ל״ת ועשה ומשמע דרבא נקט דרק ל״ת איכא ביו״ט ולכן בעי קרא לאפוקי דאל״כ הוי אמרינן עשה דוחה ל״ת וא״כ מה בעי לתרץ הכא הא קושיית הגמ׳ ליתא לשיטתו ומתרץ תוס׳ דמ״מ מתרץ רבא אליבא דהלכה דיו״ט ל״ת ועשה הוא ואע״פ דלא סברא לי׳ כן ע״ש, ומבואר מזה שיטת רבא דיו״ט רק ל״ת וא״כ קשה דמה אמר רבא דש״מ מדר״ע דהבערה לחלק יצאת דאי ללאו יצאת ידחה ל״ת ואי לחלק כתב הר״ח דאינו דוחה וביארנו משום דיש גם עשה ואין עד ל״ת ועשה, הא רבא בעצמו אינו סובר כן וי״ל ללפי דבדי הא״ש (פ״ג מהלכות יו״ט ה״ח) שכתב לתרץ קושיית התוס׳ בביצה בהקדם הגמרא יבמות דף ה. דנזיר הוי ל״ת ועשה ואם היה מצורע העשה שלו דוחה ל״ת ועשה דנזיר ומ״מ לא גמקינן מיני׳ דכהן הוי לאו שאינו שוה בכל ובמה הצד משניהם לא ילפינן וכתב הטעם דאיכא למפרך שום פרכא ע״ש בתוס׳ ורק מקשה דגם צרעת הוי עשה ול״ת כדאי׳ בשבת דף קלב. ומ״מ נדחה מפני עשה דמילה א״כ נילף מכהן ונזיר וצרעת ביחד דעשה דוחה ל״ת ועשה ותי׳ בתוס׳ דהוי כב׳ כתובים הבאין כאחד דאין מלמדין וכתב הא״ש דלדברי ר״י במס׳ סנהדרין דף סז: שני כתובין הבאין כאחד מלמדין וא״כ לר״י שפיר ילפינן מהנך דלעיל לכה״ת דעשה דוחה ל״ת ועשה וממילא מתרץ הנ״ל קושיית התוס׳ דבאמת גם רבא סובר דיו״ט עשה ול״ת הוא ומ״מ לא תירץ כר״א במס׳ שבת ורק בעי קרא למעט מילה שלא בזמנה דהיינו לר״י דסובר דעשה דוחה ל״ת ועשה ע״ש בדברי הא״ש נמצא דרבא ג״כ סובר דיו״ט הוי עשה ול״ת והתם איירי אליבא דר״י וממילא כתב הר״ח דאי לחלק יצאת הוי עשה ול״ת ואינו דוחה לרבא.

ובאופן אחר י״ל ביאור הר״ח בסוגיין דרבא סובר דהוי

רק ל"ת ומ"מ אי לחלק יצאת אין עשה דתשביתו דוחה אותה דהנה ברמב"ן במסכת שבת חקר אי הא דאמר רבא הוי דוקא במילה דאין זמנה קבוע וכמש"כ רש"י וממילא עשה דכיסוי דזמנה קבוע דוחה יו"ט או דגם עשה דכיסוי אינו דוחה הסבר חקידתו דחידוש דלבדו יתכן בב' אופנים לחדש בדין דחיית עד ל"ת דרק זמנה קבוע דוחה וממילא רק כיסוי דוחה ולא מילה שאין זמנה קבוע ויתכן דקרא דלבדו מחדש דין בהלכות יו"ט דאין ל"ת דיו"ט נדחית מפני שום עשה והוי תוקף בל"ת דיו"ט וא"כ אין חילוק ואפילו כיסוי דזמנה קבוע אינו דוחה ויתכן דר"ח בסוגיין נקט בצד הב' ברמב"ן דלבדו מחדש בלאו דיו"ט וממילא אפי' יו"ט הוי רק ל"ת מ"מ אי לחלק יצאת אז נכלל בלאו דל"ט מלאכות ונותן לו תוקף מקרא דלבדו וממילא אין תשביתו זה אבל אי ללאו יצאת והוי סתם לאו שפיר עשה דוחה אותה וכמו כל לאו בתורה דעשה דוחה ל"ת אבל באמת סובר רבא דביו"ט הוי ל"ת ע"כ.....

הרב שאול אלתר

הערות בסהמ"צ להרמב"ם ז"ל

א) במצ"ע י"ב וי"ג העיר זקני הגרש"מ זילברמן מוויערשוב בספרו פרדס שאול עה"ת בקונט' נר מצוה שבסוה"ס שהקים הרמב"ן מ"ע דתש"ר למ"ע דתש"י ותי' דאולי משום שקדושת ש"ר חמורה טפי, ומו"ל הספר הנ"ל דודי הרה"ח ר' חיים מאנדל הי"ו העיר שם מכ"מ בחז"ל שהקדימו להזכיר ש"ר, וגם ממנחות דף מ"ג: חביבין ישראל תפילין בראשיהם תפילין בזרועותיהם אך לענ"ד אינו שיך לנד"ד, דשם לא החזרה הנחת התפילין ושעת קשירתם. ע"כ שיך להזכיר ש"ר אי משום שגלויין יותר אי משום שקדושתן חמורה כמ"ש זקני, אך הרמב"ם דמיירי מסדר המצוה וקיומה, הו"ל לנקוט כסדר, עוד הביא שב דודי הרה"ח הנ"ל מרש"י ר"פ המוצא תפילין, דף צ"ה: ד"ה זוג, דנקט ש"ר קודם (ושם מיירי מהנחתן) וכבר העיתי הר"ר א"מ אלברט הי"ו על ירושלמי ריש פ"י דעירובין דנקט ג"כ ש"ר קודם, והנ"ל רצה לומר דשם בדוקא יש להפוך הסדר כיון דאינן בתורת מצוה רק להצילן מבזיון, אך לענ"ד ל"מ כן, מדלא הוזכר בפוסקים ד"ז, וברמב"ם בפי"ט משבת הכ"ג מפורש בדין זה ש"י ואח"כ ש"ר וכן בפהמ"ש לערובין, (ועוד ילה"ע דממנ"פ אם ס"ל כהפוסקים דקיים המצוה בהניח ש"ר קודם, מה מועיל בשנוי הסדר ואם כשי' האבודרהם הו"צ בט"ז סי' תרפ"ד סק"ד דלא יצא א"כ איך מבואר בעירובין שם דעובר כל תוסיף על הנחתן ויל"ד ואכמ"ל) אך לענ"ד ל"ק מירושלמי ומרש"י ערובין שם, דלא החזרה כלל הנחת התפילין רק הכנסתן לעיר, ובהכנסתן הרי ש"ר קודם לש"י, דבולט מגופו.

ועוד יש להעיר ממס' ע"ז דף ג': מיד נעשים גרים גרורים ומניחין תפילין בזרועותיהם אך גם משם לק"מ, דהרי נעשין גרים מעצמם ואין יודעין ההלכה כראוי ועו"ל שעיקר כונתם ע"ש וראו כל עמי הארץ ויראו ממך, ואלו תפילין ש"ר ע"כ נקטה הגמ' זה ברישא, ובישוב הרמב"ם י"ל ע"ד שכ' האחרונים ומכללם בעל צפנת פענח פ"ד מה' תפילין ה"ד, דבשל יד המצוה רק הקשירה ובשל ראש המצוה מה שמונחין ע"ש וכיון ששי"ר היא מצוה נמשכת טפי הקדימה הר"מ ורחוק הוא.

ב) במצ"ע י"ח במצות כתיבת ס"ת כ' הרמב"ם צריך שיקנהו או ישכור מי יכתבהו לו, והעיר זקני בקונט' הנ"ל, דהא אמרי' במנחות הקונה ס"ת כחוטף מצוה מהשוק, ואף אי דעת הרמב"ם כהפוסקים דמ"מ חשיב קיום המצוה מ"מ ע"י ששוכר סופר הוי כשלוחו וכותב בעצמו, ועדיף מקונה כמ"ש בגמ' הנ"ל, והניח בצ"ע, דהו"ל להקדים שוכר ולענ"ד נ' עפ"מ דקיי"ל אומן בונה בשבח כלי ומבואר באחרונים (ג"פ ותו"ג וחהרי"ם אהע"ז סי' ק"כ) דסופר הכותב גט הוי הגט שלו אם לא פרע הבעל שכירותו ע"ש באורך א"כ ה"נ סתם שוכר סופר הוי כקונה ס"ת בגמר הכתיבה וכשפורע השכירות (הגם דאפשר להתנות בפרוש ואולי סתמא דמכוין למצוה מן המובחר הוי כמתנה וצ"ע).

אלא דקשיא לי, לפי העולה מהר"מ כאן, דקונה ס"ת ג"כ קיים המצוה א"כ אמאי פסק הרמב"ם פ"ז מהל' ס"ת וכן בדבריו כאן בסהמ"צ דאע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו, והיינו דלא קיים המצות בירושת ס"ת הא תינח ביורש יחידי אך באחין שחלקו ירושה דהרמב"ם פסק בפי"א משמיטה דכלקוחות נינהו א"כ יורש הס"ת הוא ג"כ לוקח ובלוקח הרי קיים מצוה כמש"כ כאן, והניחא לדעת הט"ז חו"מ ק"ג דאחין שחלקו כלקוחות רק בינם לבין עצמם לענין החזרת יובל אך לעלמא הוו כיורשין א"כ ה"ה לענין קיום המצוה אך האחרונים (תומים ונתה"מ ואמרי ברוך ועוד) חלקו עליו, ויקשה כנ"ל, ויש לדון דמ"מ חשיב כלוקח על חצי ס"ת דחציו ירש ודנו האחרונים אם מקיים בכה"ג מ"ע בקונה בשותפות וכיו"ב, והארכתי במק"ט ואכ"מ.

ג) מצ"ע קמ"ו שצוונו לשחוט בהמה חיה ועוף, והקשה החי' הרי"מ ז"ל בחי' להל' שחיטה (נדפסו במהדורת ורשא בסוף חלק השו"ת ובמהדורה החדשה בסוף חי' יו"ד), א"כ הא קי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו ואין מקפידין כלל לשחוט בעצמו ואף שהוא הכשר מצוה מ"מ גם מצ"ע דקדושין הוי הכשר מצוה שהרוצה ליקח אשה יקחנה ע"י קדושין ואפ"ה אמרי' במקדש ובמתקדשת מצוה בם מבשלוחם, ותי' שם דדוקא במידי דבעי שליחות שיך כן משא"כ שחיטה שא"צ שליחות עכת"ד ע"ש, ודברי זקני החיהרי"ם ז"ל נפלאים בעיני דהרי הכנת צרכי שבת ל"ש מצוה בו, משום שאין בו דין שליחות והגמ' בקדושין מייתי רק ראיה שהאמוראים החמירו על עצמם, משום חבוב מצוה אך אין שם חיוב מצוה בו מבשלוחו דאל"כ למה הכינו רק דבר מועט ולא יותר (והרגיש בכעין זה הרב בשו"ע סי' ר"נ בקונטרס אחרון) והיה מיושב בזה דברי מהרי"ט בחי' קדושין פ' עשרה יוחסין (ד, כ"ז מדה"ס) דדבר שאין עליו ברכה ל"ש בו מצוה בו מבשלוחו, עי' ס' חוסן יוסף להגר"י ענגל אות רמ"ז ויקשה מהכנת שבת הנ"ל, ולדברינו ניחא (וילה"א עוד בכתנת מהרי"ט ואכ"מ), ועי' שדי חמד כרך ד' מערכת מ' כלל נ"ד (עמ' 289 מדה"ס) שהביא ד' חיהרי"ם הנ"ל וכ' שהם תמוהין ולא פי' כונתו ונ' שהיה ק' לו כנ"ל, וזה שפיר נתיישב וע' מג"א סי' ת"ס סק"א, לא דתמוה לי בריש דברי חי' הרי"מ שהוכיח דבמצוה קיומית שיך ג"כ מצוה בו ממצ"ע דקדושין עצמם לא נחשבין מ"ע ומה ענין זה לשחיטה שאין בה צד מצוה חיובית (והדבר מבואר מקו' הראשונים ריש פ"ב דקדושין מה שיך אצל אשה מצוה בה בקדושין כיון דאין מצוה על פ"ו, ותי' בכמה אפנים ובחי' המקנה שם תי' באמת דיש אצלה עכ"פ מ"ע דקדושין בלי המצוה דפ"ו, אך אין להוכיח כן מהסוגיא כמובן) ובגוף הקו' משחיטה הרגיש בשו"ת מהר"ח אור זרוע והו"ד הנ"ל, ותי' דבשחיטה יכול השוחט לאכול ג"כ ואף שאינו אוכל משא"כ בקדושין עי"ש.

ד) מצ״ע רמ״ה והמשיכה במטלטלין תקנת חכמים וכן המסירה וההגבהה עי׳ שו״ת שואל ומשיב כרך ג׳ ח״ב סי׳ ל׳ הביא דברי הר״מ כאן דלמ״ד משיכה תקנ״ח אין מה״ת קנין זולת שטר וחזקה והניח בצ״ע, ולא הבנתי מה קושיא אם שלא מנה קנין חצר י״ל דמנה רק קנין ע״י מעשה קנין ולא ע״י רשותו מאליו, ואם שלא מנה קנין אגב י״ל דס״ל שהוא דרבנן ובלא״ה לא נחת כרוכלא למנות הכל ונראה כוונתו דס״ל להשו״מ דדוקא משיכה תקנ״ח אך מסירה והגבהה הם מהתורה וע״כ מתה וכן דעת משובב נתיבות סי׳ ע״ב סוף סק״ל דרק משיכה דרבנן והדברים תמוהין לענ״ד, דמנלן מה״ת מסירה והגבהה (ואי משום דנהגו לקנות בהם ולא גרע שלדעת חת״ס ועוד הוי קנין מדאוריתא עי׳ פת״ת חו״מ סי׳ ר״א א״כ משיכה נמי) ומפורש בכ״מ בראשונים שגם מסירה והגבהה כמשיכה ורק מתקנ״ח, עי׳ רמב״ן ור״ן קדושין כ״ה וביי״ט שם, ועי׳ בחינוך מצוה של״ו וכן מקו׳ הראשונים למ״ד משיכה דרבנן ומעות קונות מה״ת האיך קונין מציאה וגזל עי׳ רמב״ן ותו׳ ע״ז ע״א ולא תרצו בהגבהה ומה שתי׳ הרמב״ן בידו הכונה מדין חצר ולא מדין הגבהה וכמש״כ אחרו׳ לתרץ קו׳ קצוה״ח בסי׳ קצ״ח ועי׳ אמ״ב ה׳ קנינים וקצרתי.

ה) מצות ל״ת רל״ב שלא נמנע צדקה מהעני.עי׳ תוס׳ כתובות נ׳: דמה״ט כופין על צדקה אף דמתן שכרה בצדה ובס׳ בית יעקב להגאון מליסא שם הקשה על דבריהם דא״כ אמאי העוסק במצוה חפטור מצדקה כפרוטה דר״י הרי דוקא ממ״ע פטור ולא מלא תעשה וקו׳ תמוהה דמה שיכות לתוס׳ הא הלאו מפורש בתורה וכפי שמנאו הר״מ כאן, וא״כ בלי ד׳ תוס׳ ק׳ ועכצ״ל דהלאו רק תולדה מבטול העשה דהיינו כל ששרי לבטל העשה בדין ליכא אצלו הלאו וא״כ ל״ק על תוס׳ ואין לומר דא״כ ל״ש ד׳ תוס׳ דנכפה על הלאו כיון שהוא רק תולדה מהעשה ועל העשה אין כופין דזה אינו דכשמבטל העשה ממילא יש הלאוין ושוב שיך לכפות אך בפטור מהעשה ועל העשה אין כופין דזה אינו דכשמבטל העשה ממילא יש הלאוין ושוב שיך לכפות אך בפטור מהעשה ל״ש הלאו כלל ומה״ט ל״ק ג״כ אמאי צדקה עד חומש כמצות עשה הא יש בה לאו ועל ל״ת צריך ליתן כל ממונו דפשוט כנ״ל דאין מכריב טפי ושוב ליכא לאו (ועוי״ל בכמה אנפי ואכ״מ) ואולי ס״ל להבית יעקב דלולא דברי תוס׳ היה דברא לומר דאם נותן נתינה כ״ד שוב ליכא הלאו אך מצות עשה היא ליתן כפי צרכו ומ״מ אין נקרא מאמץ וקופץ ידו וע״כ ניחא דנהי דעוסק במצוה לא יפטר מפרוטה כ״ד לצדקה מ״מ נתינה כפי הצורך פטור דזה רק עשה (ואף דהלשון בכ״מ פרוטה דר׳ יוסף הארכתי במק״א דפרוטה לאו דוקה ואכ״מ) אך מכח ד׳ תוס׳ דכופין על צדקה טפי מכ״ד משום־הלאו חזי׳ דאין יכול לסלק הלאו בכ״ד, וע״כ הקשה עליהם אך צ״ע בחילוק זה (ולחילוק זה היה ג״כ ניחא דא״צ ליתן כל ממונו משום הל״ת דצדקה), וכן לשון הרמב״ם כאן מורה להדיא דלא כחילוק זה.

ו) מצות ל״ת רמ״ד; הקשה זקני הגרש״מ בקונט׳ הנ״ל (אות א׳) אמאי במל״ת רמ״ה גבי גזלן הזכיר הרמב״ם שאינו לוקה משום שניתן לתשלומין, וכאן בגנב המוקדם לא הזכיר, ולענ״ד דבגנב בלא״ה לא ששכיח שיתרוהו שהרי מיטמר מאינשי ונהי דכפל בגנב ג״כ רק ע״פ עדים הוא דמוב״ק פטור מ״מ א״צ שיתרוהו ואין רואה העדים משא״כ למלקות ע״כ נקטה הרמב״ם בגזלן.

ז) מצות ל״ת שי״ז הזהירנו מלקלל איש מישראל וכ׳ הר״מ דענין המצוה לא מצד המקולל לבד אלא הפגם שפוגם בנפש המקלל שמרגילה לנקימה עי״ש; ומיושב בזה קו׳ התומים סי׳ כ״ז סק״ה דלענין נדרים פסק הרמב״ם דלא אמרי׳ מכלל לאו אתה שומע הן ושרי בנדר בכה״ג, וגבי מקלל בדכך מכלל לאו אתה שומע הן כ׳ הר״מ דאף דקי״ל דלא אמרי׳ מכלל לאו ופטור מ״מ איסורא מיהא איכא ואמאי בנדרים ליכא אפי׳ איסורא עי״ש ולדברי הר״מ כאן ניחא דאין האסור מצד המקולל אלא גם מצד המקלל ואצלו שפיר שיך מכלל לאו ע״כ עכ״פ איסורא איכא משא״כ בנדרים דבעינן בטוי שפתים ולא סגי במחשבה אין אפילו איסורא גרידא במכלל לאו

הרב יצחק דוד אלתר

מצוה כ"א; מורא מקדש

נסתפקתי אם גם כולל משכן והגם שכיום לכאורה אין נפקותא בדבר אך לא כן הוא כי לדעת רבינו הרמב"ם איסור עשיית בית תבנית היכל הוא מפאת מורא מקדש וממילא נפ"מ אי שרי לבנות ביתו צורת ומדות משכן (שבמדבר וכן שילה). והנה ראיתי דבר זר בפי' רי"פ על הרס"ג (עשין י"ג) לפרש דברי הרס"ג "ומורא למקדש תקים"; היינו שמצות מורא נוהגת רק במקדש שתקים, היינו מקדש השלישי (והאריך שם שבית שלישי יבנה ביד"א).ולדעתי מעולם לא עלתה זו ע"ד הרס"ג אלא "תקים" קאי אמורא וכידוע לשונו שם בחרוזים היינו שנעמיד הדר ומורא מלפני המקדש. ומדברי כל הפוס' נראה דקאי גם על בית השני וכדרש חז"ל והשמותי את מקדשיכם קדושתן אפילו שהן שוממין ,ויש ב' צדדים להקל במשכן חדא כי עליו לא נאמר והשמותי אלא על המקום שלא חזה משם השכינה וגם כיון שאי"ז משמשין קבועין לא נאסר לעשות כמותן ולירא (ואפי' שבזמן המשכן נראה יותר שהי' דין מורא וכ"ד המנ"ח אבל כשנבחר המקדש בטל מורא משכן). ומל' רבינו בסהמ"צ שכ' דקאי אבית מקדש משמע כבמצוה בקודמת שהיא בנין בית הבחירה ולא משכן. וכל זה בגוף המשכן אבל כליו שהוכשרו והיו במקדש בודאי יש דין מורא, ואפי' לשי' רי"פ ברס"ד הנ"ל נמי יש דין מורא כי כיון שנגנזו כלי המשכן ובהם ישרתו לעתיד (ע' תנדב"א חפכ"ה שקשה להפסיד וכו' וא"צ חינוך חדש כדאי' בתוספתא דסוטה. ובזה מתורצת קו' האח' מדוע אסרו לכהנים לשתות יין שמא יבנה ביהמ"ק והרי אין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של בין הערבים הטעון ביקור ד' ימים אלא כאמור שיהא מזבח דמשה עד שיוכשר מזבח חדש בציון, וע' זבחים נ"ט אי מזבח דמשכן כשר במקדש ולא דמי מזבח הישן שא"צ חינוך לכהנים שיצטרכו חינוך כדאי' ריש יוצא דהתם הוי בגלל המיתה כמ"ש הרמב"ן בסהמ"צ שרש ג').

ואעתיק כאן ברור שערכתי בדינא דלא יבנה בית תבנית היכל. נשאלתי בענין דגם המשכן וכליו מוקטן בזהב שנקנה ונרכש ע"י עמותת ב"י בת"א וקם מערער לאסור מהא דסי' קמ"א ביו"ד ובפרט המנורה וכן אסור יש בשהיה ועל כך יסובו דברי.

תשובה:האסור הוא מדאוריתא כנראה בפשוטו לרוב ראשונים הגם שבקרית ספר להמבי"ט רצה לחדש דהוי מדרבנן אולם האסור כמובא לנו בגמ' ובשו"ע הוא עשיית מקדש בגודלו המקורי במוקטן לא מצאתי מה שציין המערער בפת"ש ס"ק י"ג ומה שאסר בזה לכתחי' הגרי"ח זונגפלד בחומרא ללא טעם בשלמת חיים ואין ללמוד מזה הוראה נגד פשטות כל הפוס'.

והנה ל"מ לראשונים דהוי מדין לא תעשון דשייכא לע"ז אלא אף להר"מ והחינוך דהוי ממורא מקדש נראה דלהבין ולהורות שרי ומה שפקפק הגרי"ח זונגפלד מה שייך האידנא להורות למעשה לק"מ (אפי' אם לא ס"ל כחידוש המאירי בסוכה, ועוד ראשונים דבית שלישי יהיה בידי אדם). כי להורות א"צ למעשה וסגי בלהבין מקראות שבתורה, כ"ש ששיך הלכה למעשה בהא גופא דסי' קמ"א להורות מה אסור לבנות לצרכו (וכמו ר"ע שלמד עניני אחיזת עינים). וכן דיני הקרבנות שנקריב יש ללמוד צורת הכלים.

והנה צורת משכן לא נתברר איסורה והמנ"ח רצה לחדש שכל דבר בשעתו נאסר משכן בזמנו בית ראשון בזמנו ובית שני בזמנו ולפי"ז יהיה כיום שרי אך לא סמך ע"ז להקל וכמובן שעצם פסק השו"ע מורה איסור אלא שיש עפ"י דבריו לחדש לדעתי בסגנון אחר כי עד מקדש הראשון נאסר המשכן ולאחריו כשנבנה הבית הותר צורת משכן ונאסר צורת מקדש וזה באמת ספיקת הבית אפרים אי לאחר בית שני נאסר צורת בית ראשון עוד יש לחדש שצורת המשכן לא נאסרה מעולם כי נעשחה לארעי וכן בשילה ונב וגבעון לא שמענו איסור בזה ולפיכך די באיסור המפורש במקדש. (ובאמת דיוק זה החכר בשלמת חיים דמקדש ולא משכן).

ב. ועד כה דברינו במשכן גופא ולא בכליו כי משכן גופא אסור במדותיו ולא במדות אחרות וכמו שאי' בהדי' במהרי"ק אלא שבכליו יש מחמירין אפי' בהקטנה ובמנורה נפסק כן בשו"ע כיון דאין מדותיה מעכבין, ובארון שרי בלא"ה לשי' תוס' הרא"ש מכיון ואין צורת הכרובים מבוררת לן וכן בכלים שאין מדותיהן שוות למקדש במנורה שאין היתר זה (ע' ביב"ע אומר ח"א יו"ד סי' י"ב וביחוה דעת ח"ג סי' ס"א הובא קולות במנורה בשם מרבית הפוסקים). יש להתיר: א. להבין ולהורות. ב. במשך חכמה (יתרו) התיד כשאין

עשיתו להשתמש (ובראיתו שם י"ל כמ"ש שמזבח החיצון לא נאסר ורק כלי פנים והראיה שלא החכר בגמ' ובשו"ע מזבח ובמכילתא דרשב"י שמחכר בה י"ל פנימי כמובן. ובאמת אי נאסור מזבח יהיה אסור גם ללא מדות שהיה במקדש כי אין מדותיה מעכבין כדא' בזבחים ס"ב אלא מכיון ואין לפחות ממדות משה א"כ י"ל דרק מוגדל על של משכן אסור לעשות אך תבנית מוקטנת לא תאסר ואי"ל דא"כ מנורה שלמדה הגר"א ממזבח נימא נמי כן דעיקר היתר מנורה אינה אלא שלא נתפרשה ארכה וכיו"ב בתורה וא"כ במנורה גם מוקטן אסור). ג. מנורה זו כמדומה אינה ראויה להשתמשות ואז רבו המתירים כנזכר בספ' הגרע"י הנ"ל זאת בנוסף שכנראה לא נעשית מוקשה שזה מעכב בזהב וא"כ כל המעכב רבו מתיריו.

ג. ואיסור השהיה הגם שכנראה כ"ד הר"ן הע"ז ויש לעיין אי רק השתמשות כ' הראשונים שם בשם מהר"ם מרוטנבורג או גם שהיה ללא השתמשות. בנעשה באיסור ובהיתר אין חשש (ונראה בנעשה באיסור ורוצה להשהותו בהיתר או איפכא כגון להבין ולהורות או באינו להשתמש תליא בספיקת המנ"ח דו"ק בדבריו מצוה רנ"ד).

סוף דבר אין איסור בהנ"ל וע' כמו"כ שאלה זו בתחומין ח"ה עמ' 475-480. ומה שרצה רי"פ לחדש דאיסור לא יעשה בית תבנית היכל הוא רק ההשתמשות ולא העשיה היינו שמותר לעשות אך לא להשתמש כי למסקנא אינו מדין לא תעשון איתי, רק מדין אבן משכית דבר זה איננו סניף להקל להלכה כי אין לבדות מלבנו, אלא סגי לן בחידוש המשך חכמה שרק עשיה להשתמש.

ל"ת ק"מ לא תאכל כל תועבה

הרמב"ם פרש דלא תאכל כל תועבה לוקין עליו ולא כספר יראים שפרש דקאי אכל שתעבתי לך והוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו אלא רבינו מפ' דקאי רק אפסולי המוקדשין (וכפל דבריו בפי"ח מפסוה"מ) ונראה טעם רבינו דס"ל האי כל שתעבתי לך הוי בבל תאכל היא דעת מיעוט ורק רב אשי ס"ל כן בחולין קי"ד ושאר אמוראי דילפי איסור אכילה והנאה בב"ח משאר ילפותות לא ס"ל האי דרשא וקאי רק אפסוה"מ והיינו דלא ס"ל תרוץ הרא"ם פ' משפטים דהני למודים לא פליגי וג"פ לא תבשל מיבעי לן למלקות דמכל תועבה לא לוקין ככל לאו שבכללות. והנה בשער המלך תמה על הרא"ם דא"כ ל"ל קרא לאיסור הנאה ובשלמא לא תבשל לאכילה מבעי למלקות אך בהנאה הרי בין כל לית מלקות לשיטת הרמב"ם דבכל מקום אין לוקין על הנאה, וגם הכו"פ (סי' פ"ז) תמה על הרמב"ם ל"ל קרא דלא תבשל להנאה והרי ליכא מלקות לשיטת הר"מ, ואיסורא בלא"ה איכא מלא תאכל כל תועבה. ואין לתרץ קושיתם עפ"י שי' החינוך (מצוה קי"ג) דבב"ח שאני משאר הנאות ואף שאין לוקין על הנאה בכל מקום בב"ח אולי לוקין ואיבעית אימא קרא מיוחד דלא תבשל ואיבעית אימא סברא דהא דאין לוקין על הנאה משום דהרי שלא כדרך אכילתו, ובב"ח ל"ב דרך אכילתו, אכתי הרמב"ם משמע דלא ס"ל כן וכמ"ש בשפ"א (פסחים כ"ד:) וכ"כ בלח"מ (פ"ט ממאכ"א ה"ב) וא"כ קרא להנאה ל"ל, אולם אין בכלל תפיסה על הרא"ם כי גברא אגברא קרמית והרמב"ם גופא מקשה קושית הרא"ם ל"ל קרא להנאה וכותב בל"ת קפ"ז דאין לא תאכל בב"ח והיינו כנ"ל דלא תאכל כל תועבה לא איירי כלל בב"ח והני למודים בחולין פליגי אהדדי.

על פי היסוד הנזכר יתורצו ב' תמיהות חדא קו' הנודעת דספר הכריתות כיון שאסור לזרוע בנחל איתן (דעגלה ערופה) ואם זרע הוי כל שתעבתי לך ונאסר א"כ ניחוש בכ"מ כי הוא נחל איתן נאסרו גם בהנאה למאן דס"ל כ"מ שנא' לא תאכל איסור הנאה במשמע א"כ מקשה בשער המלך (הל' יסוה"ת) מדוע לא מצי למישכח בפסחים בפלוגתא דחזקי' ור' אבהו נפ"מ ביניהם מני בהא (ורק בחמץ ושוה"נ ע"ש בגמ') ולפלא על השפתי־צדיק (פ' שופטים) שמקשה כקו' השעה"מ על המנ"ח כי אין המנ"ח מחדש הכלל דלא תאכל כל תועבה כולל איסור הנאה אלא במ' בחולין הנ"ל מבואר כן להדיא (וכן תינא על מהר"ם שיק שנסתפק אי לא תאכל כל תועבה כולל איסה"נ דהא גמ' היא ועי' בזה ביה"ל סי' ל' דתליא בפלוגת ר"מ ור"ש). אך לרמב"ם ל"ק מידי כי לא קי"ל כל שתעבתי לך אלא יחידי ס"ל הכי.

והגם שהחינוך (מצוה תס"ט) ס"ל כהרמב"ם דלוקין ומ"מ דרש כל שתעבתי מרבויא וס"ל דל"ה לאו שבכללות כי בעיקרו אתי לפסוה"מ אלא דא"כ מאי "תועבה" וע"כ הרבו כל שתעבתי, הרי יש לטעון כי הרמב"ם נמי ס"ל כהחינוך ושוב ליכא דפליג על הדרש דכל שתעבתי, זה אינו הן מלשונו בל"ת קפ"ז דליכא לא תאכל (ויש לדחות) והן ממה דלא פסק בפט"ז ממאכ"א כר"מ דס"ל בע"ז (דף ס"ו) דכל איסורין מצטרפין משום דכל שתעבתי לך וכו' אלא ע"כ כאמור לעיל שו"ר בביה"ל (סי' ל') שפרש נמי דלהרבה דעות לא ס"ל כל שתעבתי וכו'.

מצוה כ"ה; לשון הרמב"ם "שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד וגו' וזאת היא מצות הטבת הנרות", שני חדושים שמענו מלשונו חדא דהטבה היא גופא הדלקה והיתה הדלקה בבקר וגם בין הערבים וכמבואר שיטתו בהל' תו"מ פ"ג ה"י וזהו נגד שאר הראשונים (עי' תשו' הרשב"א סי' ש"ט) שהטבה היא הדישון וכשר רק בכהן ואינה כלל הדלקה הכשרה בזר והדלקה היתה בין הערביים והטבה שחרית. ותו יש לפשוט מלשונו ספיקת המנ"ח על מי מצות הדלקה אם על הכהנים או על כל ישראל הכשרים להדלקה (ע"ש מצוה צ"ח) ורבנו נקט "שנצטוו הכהנים",

ולכאו' צ"ע מנ"ל הא זר כשר ובשלמא להראב"ד לכתחי' בעי כהן (וכ"ש להריטב"א דפסל אף בדיעבד) אך הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"ז) מכשיר לכתחי' בזר מנ"ל שהמצוה על כתפי הכהנים וכנ' משום דרישון חלק מהמצוה והיא רק בההן א"נ לישנא דקרא יערוך אותו אהרן ובניו וכן בהעלותך דקאי אאהרן משמע דהחוב על הכהנים אף דכשר בזר.

ויל"ע אי נחשב מ"ע שהז"ג דזמנה בין הערבים ואפי' להרמב"ם שהיה הדלקה נוספת בבקר עכ"פ לילה לאו זמנה וכן צ"ע אי הטבה (=דישון) יכול לעשותה בין הערבים דהא בקרא כ' בבקר בבקר (ומש"כ רש"י מנחות פ"ז ושבת כ"ב דהי' הטבה בין הערבים היינו לחלק מהנרות וגם התם מצאן דלוק וכל מצות הטבה חשיכא רק בכבה) ואי נימא דהוי זמן גרמא נשים פטורות ובזה י"ל מה שמעתי מק' בהא דחייבו נשים בה"ח שאף הן היו באותו הנס ופרש"י ותוס' על ההצלה ולמה לא פרשו נס השמן היה לכולם בשוה אלא דאין לנשים חלק בהדלקה.

ואי נפטור נשים יל"ע אי כשרות להדלקה דהרה"ק מאוסטרובצא הק' (במאיר עיני חכמים, קדשי יחזקאל ס"אות ג') בהא דסנהדרין נ"א דלא משכחת נשים דאישתראי לגביהו שבת והא משכח"ל בהדלקת מנורה , (וכן הק' בס' גור ארי' יהודה חנוכה אות י"ד בשם הבית יצחק יד"ד סי' ל') אך לאמור י"ל דפסולות וכ"ת מ"ש מזר דאין מצוה רק כהן ובכ"ז כשר (ע' זר"ת מהרא"ב סי' כ"ח) י"ל דנשים אינן בכלל ערבות ולא מוציאים אנשים וגם זר לא הטילה עליו התורה בגלל שאין יכול לגמור אבל אשה מופקעת בגלל עצם הזמן גרמא גם מהדלקה.

גם אם נכשיר נשים מ"מ תתורץ קושיתם הנז' דכיון דאינה מצוה לא דחיא שבת כמ"ש רש"י יבמות ל"ג ע"ב לגבי זר בשחיטה (ע"ש רש"ש) וגם י"ל עפ"י סברת הבית מאיר דלא דחיא שבת דבר שאין יכול לגמור ולכן הטבה שפסולה בזר ואשה הויא חלק ממצות הדלקה ולכן לא דחיא שבת.

ובאמת הי' ניתן לומר דל"ה זמן גרמא כיון דקי"ל (מנחות פ"ח) דנר שכבה חוזה ומדשנה ומדליקה א"כ גם בלילה סמנה, ולרבינו דיש הדלקה ביממא כל היום זמנה וכן לשונו בסהמ"צ "להדליק הנרות תמיד" אך לשאר ראשונים אפי' שכל הלילה זמנה ואח"כ ממשיך חלק המצוה בהטבה מ"מ מחצות עד בין הערבים אין זמנה ודמיא לק"ש דהוי ז"ג וגם להר"מ צ"ע דר"ל דהוי ב' מצות הדלקה וכל חלק מהמצוה יש לו זמן מסוים ולא כל היממה.

הרב דניאל חיים אלתר

עשין קמ"ב קצ"ח

כתב רבינו (עשה קמ"ב): "שצונו לנגוש העכו"ם ולהכריחו לפרוע חובו כמו שנצטוינו לחמול על ישראל והזהירתנו מלנגוש אותו, והוא אמרו יתברך את הנכרי תגוש. ולשון ספרי את הנכרי תגוש זו מצות עשה".

וכן כתב (עשה קצ"ח): " שצונו לבקש רבית מן העו"ג ואז נלוה לו עד שלא נועילהו ולא נעזור לו וכו' והוא אמרו יתעלה לנכרי תשיך שבא בפירוש המקובל שזה מצות עשה. ולשון ספרי לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה" וכו'.

גם בספר היד פסק כן רבינו (מלוה ולוה פ"א ה"ב): "ומצות עשה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו שנאמר לנכרי תגוש. מפי השמועה למדו שזו מצות עשה". (ושם פ"ה ה"א): "ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה".

והפוסקים, ראשונים כאחרונים נחלקו עליו, ובראשם הראב"ד (בהשגותיו, שם בפ"ה ה"א) והרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, שרש ששי) דפירוש הספרי הוא ללמד מצות עשה שלא להלוות לישראל ברבית — לאו הבא מכלל עשה, אבל אינו מצות עשה להלוות לגוי ברבית.

ויש להעיר שהראב"ד השיג רק על העשה דריבית (פ"ה ה"א) ובעשה דנגישה הקודם לו (פ"א ה"ב) אינו מעיר כלום "ואף שהדעת נותנת דפליג בב' המקומות, ככל הראשונים,ועיין מגיד משנה (שם, פ"א ה"ב), אבל קצ"ע שהרי כלל גדול אמרו הקדמונים דהיכא דלא פליג הראב"ד על הרמב"ם מדשתיק אודיי אודי ליה.

ובתחילה עלה בדעתי ליישב עפ"י הדעה שהובאה בשדי חמד (מערכת כללי הפוסקים, סי' ו' אות א') דהיכא דכבר השיג עליו הראב"ד במקום אחר — ליתן בהם אף שהשדי חמד גופו דוחה דעה זו עי"ש.

אמנם לכשנדקדק כאן הוי ב' דינים נפרדים ואף שהמחלוקת דהרמב"ם והמפרשים באותו יסוד, כיצד לפרש דברי הספרי, אבל מתחלק לב' דינים נפרדים,ולא הי' להראב"ד לסמוך בעשה דנגישה על מה שיכתוב בעשה דריבית. (בפרט, שהראב"ד בתחילה אינו מייחס לימוד הרמב"ם להספרי, אלא כותב שלא מצא דבר זה,ורק אולי טעה הרמב"ם בהספרי וכו' עי"ש, וא"כ ודאי ובדין נגישה שג"כ למדו הרמב"ם "מפי השמועה" הו"ל להעיד דלא מצא שמועה זו).

ואגב הדברים, בס׳ יד מלאכי (כללי הרמב״ם, אות נ״א) הביא בשם הרדב״ז דשמא לא ראה הראב״ד ספר המצוות להרמב״ם,וספקו שלו ודאי שלנו, שהרי הראב״ד בהשגה הנ״ל כותב כמסתפק ״ואולי טעה במה שמצא בספרי״ בעוד שבסה״מ בפירוש כתב הרמב״ם שלמד כן מספרי, העתקנוהו למעלה.

המגדל עז (שם פ״ה ה״א) כתב לתרץ הרמב״ם מהשגת הראב״ד, ודימה עשה דרבית לנכרי — ללאו דלא תחנם. ומפורש כתבו כן בתוס׳ (ב״מ ע: ד״ה תשיך) שבהלואה ללא רבית עובר על לא תחנם [וראה רד״ק (תהלים ט״ו,ה׳) דההלואה היא חסד וטובה יותר מהנתינה].

ומכל הנ״ל משמע דהמצוה היא שאם ילונו יהי׳ עם רבית (עי״ש בתוס׳ ועי׳ בחידושי כנסת הגדולה יו״ד קנ״ט, ג׳) ולפי״ז יל״ע בדברי הרמב״ם שהזכיר אח״כ שחכמים אסרו להלוותם ברבית, למה לא אסרו להלוות כלל, דבשלמא המצוה דרבית עקרו משום חשש דמיסרך כדאי׳ שם, אבל בהלואה גרידא עובר על איסור דלא תחנם. [ולא עמלתי לחפש בזה בספרים על סוגית הגמ׳ בב״מ, אבל מצאתי באבני־נזר בקונט׳ ״ברית אחים״ (יו״ד קמ״א אות י״ד) שהקשה דכדי לא לעקור המ״ע דהלואה ברבית לגוי הו״ל לחכמים לתקן שלא ילוו כלל עי״ש מה שתירץ, אבל לענ״ד יש להעיר דהוי איסור ממש ולא ביטול מ״ע].

גם יש להסתפק בדין דנגישה אי הוי ג״כ מסיבת לא תחנם ובגדר הזה, ולכאורה כאן לא שיך לא תחנם דהוא רק נמנע מלהציק ולהצר לגוי, שהרי כבר חוננו בהלואה — או אם עשה כדין תורה והלוה ברבית אפי׳ בהלואה לא חננו — וכעת שנמנע מלנגשו אינו נותן לו מתנת חנם וכיו״ב. אמנם אולי כל שאינו נוגש ותובע חובו כדרך בני אדם הוי ויתור לגוי [ויתכן שאם אינו עושה מעשה בידים כגון מתנת חנם או הלואה אינו עובר בלא תחנם איכל איסור יש או עכ״פ הוי נגד רצון הבורא].

ועי׳ בלח״מ (מלוה ולוה פ״א ה״ב) שמסתפק אי הוי מצוה דנגישה לנכרי רק בשמיטה דאף שמהרמב״ם לא משמע כן, מהרמב״ן נראה כך עי״ש שמדיק כן מהרמב״ן בפירושו עה״ת. ודבר זה ודאי קרוב יותר ללא תחנם שימחול לו חובו בשביעית, וצ״ע בזה אם נאמר דזה יסוד מצות נגישה ואף שהמצוה גם בכל השנים עכ״פ עיקרה שלא יוותר החוב אלא יכריחו לפרעו, או שהמצוה היא כשם שנאסר לישראל דהיינו להצר לו. ובסה״מ כ׳ רבינו להכריחו לפרוע חובו, ומלשונו בספר ההלכות משמע שהמצוה להצר לו, ויל״ע בזה.

ובמצוה הנ״ל דלקיחת רבית מעכו״ם הסתפקתי אם קאי על אבק רבית נמי, וחשבתי להוכיח מלשון הרמב״ם דאבק רבית מותר — מדלא כתב דהוי מצוה (ולהנ״ל הוי איסור ג״כ אם יכול להלוותו ברבית ומלוהו סתם) מוכח דלא מהני כלום. אלא ששבתי וראיתי דגם בהא דת״ח אין האיסור ומותר, ושוב אפשר לומר כן באבק ג״כ וליכא למיפשט מינה.

ל״ת דאכילת חמץ

בס״ד

בל״ת דאכילת חמץ דן כבוד אחי הגאון המחבר זצ״ל בהא דלא אמרינן כאן לא תאכל כל שתעבתי לך לאסור באכילה חמץ שאחר הפסח, עי״ש מה שיישב בזה.

וגם זקננו ה״שפת־אמת״ זצ״ל עמד בזה (פסחים כ״ח) וכתב: ״וע״ד פלפול אמרתי לפרש דהנה קשה לי אמאי לא נימא דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור מדאוריתא מטעם לא תאכל כל תועבה דכל שתעבתי לך היא בלא תאכל כדאמרינן בחולין (קי״ד:) בבישול בב״ח ובצורם אזן בכור... אכן עיקר הקושיא מלא תאכל כל תועבה אינו מוכרח רי״ל דדוקא כשנתקן לאכילה ע״י האיסור כמו בישול ב״ח או צורם אזן שע״י האיסור זה הותר לצאת לחולין ע״י פדיון או שוחט בשבת בס״ד דגמרא שם [או בחורש בשור וחמור וחוסם ודש לפי׳ רש״י שם דס״ד לאסור הזרעים והדישה] חשוב תועבה. אבל מה ששהה חמץ בביתו באיסור אין תועבה זו נעשה בגוף תיקון המאכל כנ״ל פשוט״. עכ״ל לענינו. (וכן אי׳ בצל״ח ובמנ״ח).

אלא שיש להעיר בזה שיסוד זה אינו מתישב עם מה שכתב זקננו בעל האמרי־אמת זצ״ל במכתבו (במכתבי תורה הנדמ״ח, מכתב קמ״א) וכן כתב ה״אור החיים״ הק׳ (הערת דודי הגאון רבי יהושע זילברמן זצ״ל במכתבי תורה שם) דה״מן״ שהי׳ נותר למחרת הי׳ נאסר באכילה שהרי אסרה תורה להותיר מן והוי כל שתיעבתי לך, והרי במן לא הי׳ תקון ושינוי בדבר ע״י איסור וא״כ לפי דברי השפ״א הנ״ל לא שיך בזה כל שתיעבתי, ופשוט.

ומדי דברי בו אימא דבר נאה ומתקבל עפ״י מה שכ׳ שם ה״אמרי אמת״ זצ״ל בהמשך דבריו וז״ל: ״ויתכן שהוצרכו לשבור כלי חרס ולהגעיל מתכות בכלים שבישלו ואפו דומיא דבישול קדשים״ (וכן הוא בשפתי צדיק בשלח אות ס״ג) ומסתבר, שהיו אבותינו במדבר נמנעים מלבשל ולאפות המן שהרי יצטרכו לשבור או להגעיל הכלים דבר יום ביומו, ואכלוהו כמות שהוא, ובזה יתבאר כמן חומר לשון הפסוק בפרשת המן ובהקדם דברי השפ״א זצ״ל המובאים במכתב הנ״ל, שהסתפק במן דערב שבת, שכבר הותר להותירו לשבת אם הותר לגמרי דהיינו להשאירו לשאר ימות השבוע

ג"כ (וכן בשפתי צדיק בשלח ס"ד), ואם נפשוט כצד הזה יובן לשון הפסוק (שמות ט"ז, כ"ב-כ"ג) "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת וגו'" דהמן של ערב שבת אינו אוסר בבליעה שהרי לא נאסר בלא תאכל כל תועבה וא"כ אין להם לחשוש מלאפותו ולבשלו בכליהם.

ל"ת רפ"ה — הזהיר מהעיד עדות שקר וכו'

ל"ת רפ"ז — הזהיר הדיין שלא לקבל עדות הקרובים וכו'.

הלכה פסוקה היא ד"כל עדות שיש לאדם הנאה בה פסול להעיד" (ל' המחבר שו"ע חו"מ סי' ל"ז). וידועה היא מח' הסמ"ע והלבוש אם נאסר משום חשש משקר (־סמ"ע) או משום דאדם קרוב אצל עצמו (־לבוש).

והסתפקו האחרונים (הגאון ראב"ד מבוטשאטש בכסף הקדשים, והר"מ מדז"יקוב באלפי מנשה) אם נוגע בפחות משוה פרוטה מיחשיב נוגע להיפסל לעדות.

ובתחילה הסתפקתי אם ספקם זה שייך דוקא אם נאמר דבעינן הנאת ממון (ע' במהרי"ט) אבל לצד הסובר דהנאה כל דהו ג"כ מיקרי נוגע ודאי דה"ה פחות משו"פ, ושוב נתיישבתי דאולי גם גבי הנאה לא מיקרי הנאה חשובה דיה גם בפחות משו"פ. (גם אם מיפסל בהנאה לחודה בלא ממון).

גם יש לעיין בזה אם הספק הנ"ל הוא רק לשי' הסמ"ע דפסול נוגע הוא מחמת חשש משקר, או דגם להלבוש שפסלו מחמת קורבה ג"כ שייך להסתפק כנ"ל, ובהקדם חקירה אי בעל דבר שיך במי שיש לו בזה פחות משו"פ ואם נאמר דבע"ד מיחשיב גם בפחות משו"פ א"כ לכאו' לשי' הלבוש ודאי מיחשיב נוגע גם בפחות משו"פ.

אך אפשר לומר דגם אם נפשוט דבע"ד הוי אף בפחות משו"פ, אפ"ה יש צד לומר גם להלבוש דנוגע אינו מפסל בפחות משו"פ, שהרי הש"ך כתב לתרץ קו' הסמ"ע על הלבוש למה נוגע לחובתו כשר הרי בע"ד וקרוב פסול אף לחובה, תי' הש"ך דלחובה אינו כלל נוגע וממילא אינו בע"ד ואינו קרוב, וה"ה בניד"ד דבפחות משו"פ אפשר שאינו נוגע ואינו נעשה בע"ד וקרוב. וע"פ הספק הנ"ל נוכל לפרש בדרך חדוד דברי התוספות בסוגיא זו.

כתבו התוס' (ב"ב מ"ז. ד"ה קבלן) גבי הא דמלוה מותר להעיד ללוה על קרקע שהיא שלו ואין אומרים שהוא נוגע שרוצה שיהיה לו ממה לגבות חובו כיון דמיירי דאית לי' קרקע אחריתי. ומקשים התוס' הא קרקע אחריתי היא זבורית וקרקע זו בינונית ומתרצים: א) דמשום איחלופי בין בינונית לזבורית לא יעיד שקר. ב) דקרקע אחריתי היינו שיש לו דוקא בינונית ג"כ. ונוכל לומר דשני התירוצים האלו תלויים בב' צדדי הספק ובהקדם מ"ש החי' הרי"ם (בריש ב"ק) דיש מקום לומר שהחילוק דבין עידית לבינונית ובינונית לזיבורית הוא חילוק דפחות משו"פ עי"ש.

וא"כ תי' א' דהתוס' ס"ל דאין חשש נוגע בפחות משו"פ ולכן לא איכפת לן בחילוק שבין בינונית לזבורית, ותי' ב' סובר כצד השני, דגם בפחות משו"פ איכא נגיעה ולכן הסוגיא מיירי דוקא באותו סוג קרקע.

(ואמנם ההלכה כתי' א' דתוס' דאין נפסל להעיד משום חלוק שבין סוגי השדות וגם האחרונים הנ"ל הכריעו בספיקם דפחות משו"פ ל"מ נוגע, וא"ש לפי"ד).

מצוה קע"ג

מצוה קע"ג, היא שצונו למנות עלינו מלך וכו' ושיאויים לבנו מהכבוד וכו'. בדין מלך ותלמיד חכם צריך שיהי' לו גאוה א' משמינית שבשמינית אם נוהג ג"כ במלך ות"ח, או דשאני מלך שהתורה אמרה לבלתי רום לבבו וגו'. ומלשון הרמב"ם הייתי מדייק דיוק קל, שכתב בלשונו הזהב (בפ"ב מה' מלכים ה"ו): "ולא ינהג גסות לב בישראל יתר מדאי שנא' לבלתי רום לבבו מאחיו". משמע קצת שהותר לו מעט גסות כלפי הציבור כדי שינהגו בו כבוד, ואולי אפי' השוה הרמב"ם דינו דסתם מלך לדין ת"ח שכדי שינהגו בו כבוד הותר בגסות הרוח א' משמינית שבשמינית (ע' סוטה ה.) אמנם בהמשך הדברים כתב הרמב"ם: "לעולם ינהג בענוה יתרה אין לנו גדול ממשה וכו'" עי"ש. ואין לומר דין זה כתב הרמב"ם לגבי לכתחילה, אבל מותר לו שמינית שבשמינית דמלשון הגמ' משמע שת"ח "צריך"

שמינית שבשמינית ואל דמותר לו בדיעבד, ואולי אפשר לומר דהא דענוה יתרה אינו סותר כלל אלא עולה בקנה א׳ עם שמינית שבשמינית.

עוד נסתפק, ברואה מלך ישראל שהוא חכם, אם צריך לברך ב׳ ברכות בנפרד או שמברכם יחד, (מכתבי תורה, ע״ז).

והנה בעצם הספק עיין כף החיים (רכ״ד, אות ל״א) בשם כרם שלמה ושו״ת ר״א פלאג׳י דבמלך חכם מברך שתים [וכן לגבי הספק הב׳ שמסתפק בהמשך המכתב אם במלך שאינו יר״ש כאחאב מברך ליראיו או לבו״ד עי״ש באות כ״ט].

אלא שהעירני חכם א׳ לדייק בלשונו של האמרי אמת זי״ע שהסתפק דוקא במלך ישראל הלא לכא׳ הוא הדין והוא הטעם במלך או״ה שהוא חכם בחכמתם וגם שם יש להסתפק ולא בכדי הסתפק דוקא במלך ישראל.

ובאמת יש לעיין בגוף הדבר, במטבע שטבעו חכמים לומר אצל ישראל שחלק ואצל או״ה שנתן,מה נשתנה בין ישראל לעמים.

וכבר עמדו בזה גדולי המפרשים ובראשם המהר״ל (נתיבות עולם נתיב התורה פי״ד ופט״ו, נתיב היראה פ״ה) והמהרש״א (חידושי אגדות ברכות נ״ח.) שכתבו דלשון ״חלק״ שייך דוקא בישראל שכביכול חלק עמהם עצם חכמתו משא״כ אצל או״ה שזה נלינה בעלמא, עי״ש באריכות. וכן כתב בט״ז (רכ״ד. א׳) שהברכה היא כל החלק שנחלק לנו מחכמתו של הקב״ה ולכן רק בישראל שייך כן עי״ש.

ואולי לפי״ז הי׳ אפשר לומר בדוחק דמפני כן הברכות בישראל שייכים להדדי דמלך ודחכם כי שניהם הברכה היא על חכימה וכבוד שנחלק לנו חלק אלוק ממעל, משא״כ בעכו״ם שניתן להם כבוד וניתן להם חכמה בנפרד.

אמנם הרמב״ם פליג על רוב הפוסקים וס״ל דהנוסח בשתי הברכות ש״נתן״ הן בישראל והן באו״ה. והחילוק הוא רק בין ליראיו ובין לבשר ודם. (ע׳ רמב״ם הל׳ ברכות פ״י הי״א).

מצוה קע״ט

מצוה קע״ט; היא שצונו לחקור עדות העד ולדרוש אותו היטב, ואח״כ נשפוט הדין וכו׳ במס׳ סנהדרין״ עכ״ל.

ושם בסנהדרין (מ.) במשנה מבואר כיצד עושין החקירות, ובהמשך המשנה אי׳ ״א׳ אומר בב׳ בחדש וא׳ אומר בג׳ בחדש עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בעיבורו של חדש״, דהיינו כשיש אי התאמה בין דברי העדים לגבי תאריך בחדש, ביום א׳ — עדותן קימת שכן אדם טועה ביום א׳ בחדש לפי שאינו בקי בעיבור החדש אם הי׳ החדש החולף כ״ט יום או שלושים. ובגמרא שם מתבאר עוד תנאי דזה דוקא במחציתו הראשונה של החדש, אך מכיון שהגיעה מחצית השניה של החדש, שוב כל האנשים יודעים במדויק את התאריך. וכן פסק ברמב״ם (עדות, פ״ב ה״ד).

ונקדים הנחה מסתברת, דה״ה כששני העדים תואמים בדבריהם ושניהם אומרים תאריך שידוע לנו שאינו מציאותי ואינו נכון כגון שאומרים על א׳ בשבת שהי׳ כ׳ בחדש, ואנו יודעים בברור שהי׳ אז כ״ג בחדש, פשוט שעדותם בטילה וגם מסתבר שיהי׳ בזה כל חילוקי הדינים הנ״ל ביום א׳ ויומיים ובתחילת החדש וסופו.

והנה לפי״ז תמוה קצת דתלתה המשנה דבר זה בסתירת העדים בבדיקתם ולא בסתירת העדות המציאות הידועה והברורה, דודאי ב״ד ידעי בעיבורא דירחא שהוא ענין של מציאות ברורה ואינם צריכים להכחשה בין העדים לידע שא׳ שיקר או טועה אלא מיד זה שאומר היפך האמת יודעין ב״ד ושוב אם שיך שטעה כשר ואם לאו פסול כנ״ל בין בעד א׳ ובין בב׳ עדים. ולעולם יש להסתפק אם קביעה זו שקבעו חז״ל שבחצי השני של החדש יודעי כו״ע בעיבור דירחא ואינם טועים, אם מועיל ג״כ לגבי החצי הראשון, דהיינו אם דוקא כשבכ״ה לחדש מעיד עד וטועה בקשר לכ״ב וכ״ג בחדש רק אז אמרינן דלא עבידי למיטעי, או דאף אם מעיד בקשר לג׳ וד׳ בחדש, היות וכעת אנו ככר בסופו של החדש אמרינן דודאי אינו טועה, ואף שנראה פשוט שכיון שבסוף החדש קיימינן יש לנו לומר דלא טעה, אמנם יש צד לומר שמאחר שראה את המעשה בג׳ בחדש שאז עדיין לא ידע כבר נקבע בזכרונו שזה המעשה הי׳ ביום ג׳ ד׳ לחדש וכד׳ ושבשתא כיון דעל על.

והנה את״ל דנפשוט כהצד המחודש נוכל שפיר לומר דמתני׳ מיירי כשמעידים על מעשה שהי׳ לפני כמה שנים וגם בזה שייך שפיר החילוק בין תחילת חודש לסופו וכנ״ל, ובזה יתורץ הדקדוק הנ״ל, דב״ד ודאי אינם צריכים ידע תאריך החודש שמלפני כמה שנים לכן אינם יודעים שעדות עד זה אינה נכונה רק ע״י סתירה בין ב׳ העדים ולא דברה תורה אלא בהוה.

עשה ק״פ דין עדים זוממין.

בגמ׳ (ב״ק״ק הובאו ג׳ דעות בקשר לאבות נזיקין, במשנה מנויים ד׳ אבות ר׳ אושעיא מנה י״ג ור׳ חייא כ״ד. בין שאר הדברים שר׳ חייא מנה אנו מוצאים את עדים זוממין, ומבארת הגמ׳ דר״א ס״ל כר״ע דעדים זוממין קנסא ובקנסא לא קמיירי. בהמשך דברי הגמרא מתבאר דמנינא דמתני׳ (ד׳ אבות) למעוטי דר׳ אושעיא ומנינא דר׳ אושעיא (י״ג אבות) למעוטא דר׳ חייא, מק׳ הגמ׳ מנינא דר׳ חייא למעוטי מאי ,למעוטי מוסר ומפגל ומשום דבדיבורא לא קמיירי, מק׳ הגמ׳ לפי״ז הא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני, ומתרצת דמוצש״ר זה דבורא שיש בו מעשה (שדוקא כשבעל או שכר עדים — תוס׳) ממשיכה הגמ׳ להקשות עדים זוממין דדיבורא דית ביה מעשה וקתני ומתרצת התם אע״ג דלית ביה מעשה רחמנא קרייה מעשה דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. ע״כ דברי הגמ׳.

ולכאורה משמע מכאן דעדים זוממין מיקרי לאו שיש בו מעשה. ובפירוש איתמר (במכות ד:) דעדים זוממין הוא לאו שאין בו מעשה, וא״כ פליגא סוגיא דידן על הגמ׳ במכות [ואכן הריטב״א כתב כן לגבי מוצש״ר דפליגי הסוגיות].

אמנם החי׳ הרי״מ כתב ליישב (חו״מ,א׳, כ״ט) דבמכות ובכל מקום שנחשב עדים זוממין ללאו שאין בו מעשה היינו כדרך כל עד״ז שרק זממו אבל לא כאשר עשה, משא״כ בסוגיא דידן ב״ק דמיירי שהיה ״מזיק״ וכפי׳ המפרשים דמיירי שהוציאו כבר ממון על פיהם חשיב מעשה, ואע״פ שהם רק הגורמים.

קצת דומה לזה תי׳ הנצי״ב (במרומי שדה) דכאן מיירי על ההיזק שעשו, ומבחינת ההיבט הזה מיחשיב מעשה ושם מיירי לגבי המלקות על עדותם דלא הוי מעשה.

ולכאו׳ מדיוק בדברי א׳ מהראשונים משמע קצת דלא כוותיהו הלא היא כתובה על ספר הישר לר״ת (בחלק התשובות תשו׳ כ״ט) ואעתיק דבריו בתשובתו לשואל ששאל הלא המשנה ור״א ור״ח לא פליגי וכ״א סבירא ליה כמו השנ אלא שלא חש למנות את דבריו מהטעמים שפרשו במ׳ וא״כ מה הפי׳ מנינא דר׳ אושעיא למעוטי דר׳ הייא, למה הוצרך למעט דבריו ? והשיב בזה״ל: ״...ודר׳ אושעיא איצטריך דאי לא מנינא מנא לן דסבד כר׳ עקיבא. ודר׳ חייא אשמעינן דאיקרי דיבורא דעדים זוממין מעשה והוה ליה לאו שיש בו מעשה, דאי לא מנינא ה״א דבורא דלית ביה מעשה הוא״ עכ״ל.

ותרי מילתא דתמיהי נתעוררתי בדקדוק דבריו, חדא הנ״ל דקצת משמע מלשונו ראין לומר כדברי החי׳ הרי״מ והנצי״ב דאמרי תרוייהו דגם סוגא דידן מודה דסתם עדים זוממין הוי לאו שאין בו מעשה, שהרי כתב דמנינא דר״ח בא להשמיענו דעד״ז הוי לאו שיש בו מעשה, ומסתמא כותתו לפשוטו כמשמעו, ויל״ע בזה.

ותו יש להעיר בדבריו, במש״כ דמנינא דר״א אתא לאשמעינן דס״ל כר׳ עקיבא, והיינו דאינו מתה לעד״ז היות וס״ל כר״ע דעד״ז קנסא ובקנסא לא קמיירי.

ועיין בתפאר״ש (וכן העיר בשיטמ״ק) דכשהגמ׳ תירצה דר״א אינו מתה עד״ז משום דס״ל כר״ע דהוי קנסא, ה״ה דהומ״ל דס״ל דהוי דיבורא בלי מעשה ובדיבורא לא קמיירי, וכמו שהגמ׳ הקשתה אח״כ על ר׳ חייא). וא״כ לכאו׳ שוב אין כל ראיה מוכרחת דר׳ אושעיא ס״ל כר׳ עקיבא דאפ״ל דס״ל דעד״ז ממונא ולא קנסא ואפ״ה לא קחשיב ליה דבדבורא לא קמיירי, וא״כ מה פי׳ דבריו של ר״ת שכתב דזה החדוש שהשמיענו ר׳ אושעיא דס״ל כר״ע דעד״ז קנסא, אולי חפצו להשמיענו דעד״ז הוי לאו שאין בו מעשה ודלא כר׳ חייא, ושוב אינו משמיענו כלום דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה.

אמנם עפ״י דברי הגמ׳ (מכות ב:) בדברי ר׳ עקיבא דעד״ז קנסא אומרת הגמ׳ תדע שהרי לא עשו מעשה ומשלמין והינו דלא כר׳ חייא, אלא או שאין בו מעשה נחשב וא״כ שוב הוי ממ״נ ראם סובר דעד״ז קנסא ממילא ג״כ אין בו מעשה וכן להיפך ומתו׳ בזה קו׳ התפאר״ש, וגם דברי ר״ת על מקומם יבואו בשלום.

מכתב מהרה״ג המחבר זצ״ל לגיסו יבלח״א הרב דוד שלמה קליין

בס״ד

החיים והברכה, ושמש הצלחה וכוכב תהלה יחילו על ראש גיסי היקר ודבוק כלבי כאהבת אח הרה״ג וכו׳, שמו מפארים כמו״ה דוד שלמה שליט״א אחרי דרישת שלומו הטוב ושלום כבוד תורתו.

מכתביו היקרים קבלתי ראשון ושני, ובזה תשובתי מאתי תצא אשר כמים הזורמים פנים לפנים כן ידידותינו לא הופסק על אף מרחק המקום ורוב הזמן שלא דברנו כרגיל, ובפרט אשר אתה יושב בארץ הקודש אשר שם כלל כל העולם, ועיני ולבי שם כל הימים וכמובא בספרים הקדושים דאפילו אם רק קרובו נמצא בארץ ישראל הרי בזה ממשיך שפע ברכה לכל קרוביו בחו״ל ואין צורך להאריך בכל זה כיוון שדברים הנרגשים המה:

והנה בדברי תורה לא ידעתי באיזה ענין אפתח ובמה אתה עוסק אבל ידעתי וג״כ שמעתי אשר עיניך כיונים על

ים התורה וכארי תתגבר בכל ענין ע"כ אכתוב בענין שאני עוסק בו עתה דהנה מצינו בהלכות שבת ע"ין סי' שי"ז דקשר שאינו של קיימא מותר לקושרו וכן להתירו ומ"ש משאר מלאכות שבת דאף שאינן של קיימא מ"מ אסורות מדרבנן ע"י"ש בס' שי"ז סעיף ג' גבי תופר מחלוקת הראשונים אם תפירה שאינה ש"ק מותרת או אסורה וע"ע גבי כותב וצובע ברמב"ם הל' שבת (איני זוכר הפרק) וכן בשו"ע סי' ש"ג וסי' ש"מ מוכח דאסור בשאינה של קיימא ומ"ש קושר דמותר לכתחילה ואף שוודאי טרוד אתה מ"מ אם תמצא זמן לנכון לשום עין חכמתך על ענין הזה ולהבנני על דבר אמת כשכלך הישר ובפרט במקום שאווירא מחכים ואודה לך מאד.

וודאי ודאי אתה זוכר להזכירני בתפלתך בוקר וערב ואם מזדמן לך ג"כ במקומות הקדושים אשר שער השמים התפילות והרחמים שם נפתחים וכאן אתן קנצי למילין אף שנשאר הרבה מה לכתוב ואי אפשר לבטא רחשי הלב ומחשבותיו ע"ג הנייר כדבעי ואתה חכם די לך בזה להבין. בענין הבנייה בארץ הנה משהו מתקדם יעזור השי"ת הלאה.

אלו דברי ידידו גיסו המדבר באמת ומצפה לראותו בקרוב לשמוע ולבשר בשורות טובות מוקירו כערכו,

יהודא אריה אלתר.

הרב עמרם קליין

במצות לולב (מצוה שכ"ד במוני המצות לפי החנוך) מצוה ליקח לולב א' ואתרוג א' (סוכה ל"ד ע"ב) והנה אם לקח ב' לולבים או ב' אתרוגים אם עובר על בל תוסיף עי' רמב"ם פ"ז מהל' לולב ובמגיד משנה, ואם יצא ידי המצוה בזה ראיתי במנחת חינוך שם שד' אך נראה דידי המצוה יצא עי' בסנהדרין וכל המוסיף גורע ולא בא במפורש דלא יצא המצוה אם נטל ב' לולבים או ב' אתרוגים אך בתוס' סוטה דף י"ח ד"ה כתבה על שני דפין כשני גיטין דפסולין וכשני מגילות וכו' ובודאי לאו דוקא ב' אתרוגים ה"ה ב' לולבים הכלל היכי דכתיב בתורה בלשון יחיד שנים פסולים ועי' בט"א בר"ה (כ"ח) גבי קול חיצון שמע ע"ש ודוקא אם שניהם כשרים ואם היה א' מהם פסול יצא ידי חובת מצוה וכן הוא בטו"א ע"כ קיצור דברי המג"ח. והנה הראב"ד ז"ל סובר דאין איסור משום בל תוסיף בנטילת ב' לולבים וכן הכפות תמרים מבאר שי' התוס' בסוכה ל"ד ע"ב ד"ה ערבי ח"ל התוס' אפי' ניתן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפי' למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדפרישית בסוף ראוהו בית דין (ר"ה דף כ"ח ד"ה ומנא) ולכאו' צ"ב דבגמ' סוכה ל"ב ע"א ואימא תרתי כפי דתמרי כפת כתיב דהיינו רק א' ולכאו' מהתוס' הנ"ל יש לומר דדוקא ערבות והדסים מותר להוסיף וכן משמעות לשונם וכמה ערבות בלולב ונראה בסברת הענין כפי מה שהבאתי דכפת כתיב א"כ בזה שמוסיף לולב שני הו"ל כפות וזה מין אחר והוה לי' כמוסיף ובסוכה דף ח' ע"ב תוד"ה ור"ש בא"ד תנן ר"ע אומר כשם שלולב א' ואתרוג א' כך כו' ודרשינן (בגמ' ל"ב) לולב א' מדכתיב כפת חסר וי"ו ע"ש משמע דדוקא לולב א' וזה דלא הכפ"ת, ולפי"ז לא יצא אם לקח ב' לולבים ויש להרחיב הענין.

הרב יעקב יצחק בידרמן

ואגורה באוהלך עולמים היינו ב' עולמות כמשארז"ל כל האומר דבר בשם אומרו שפתותיו דובבות בקבר והנה בחיים חיותו של גיסי הגה"ח להבחל"ח תחת שיח שפתותינו בענין זו ושוב מצאתי בכתביו תשובה ערוכה לכיון בדבריו להרבה מקדמאי ויש להעיר בדבריו וכבר למדנו חז"ל גיטין פ"ד ואין משיבין את הארי' לאחר מיתה. בדבר התימא מהספר טל תורה פסחים ל"ג האיך חל חיוב תרו"מ בזה"ז ע"פ מה דאיתא (פסחים ל"ב ע"א) דחיוב תרו"מ חל דוקא היכא שיש להפירות שעת הכושר להפריש תרומה טהורה וממילא בזה"ז דכולנו טמאי מתים ובטלה אפרה של פרה להטהר בה האיך חל חיוב תרו"מ על פירות שמשקה טופח עליהן בשעת תלישתן דההכשר והטומאה והחיוב תרו"מ חל בב"א ואין לה שעת הכושר להפריש תרומה טהורה וא"כ פקע חיוב תרו"מ לגמרי, וכתב ע"ז גיסי זצ"ל, דע"ז אין תימא כ"כ דמילתא דלא שכיחא הוא שהפירות משקה טופח עליהם בשעת תלישתן אבל תימא עצומה על חיוב הפרשת חלה בזה"ז דחיוב חלה הוא בשעת גלגול כמבואר במסכת חלה (פ"ב מ"ב) המפריש חלתו קמח אינה חלה ואז בודאי העיסה כבר מוכשרת לקבל טומאה וא"כ לא היה לה שעת הכושר לחיוב הפרשת חלה טהורה דהלא מיד בשעת החיוב הטומאה כבר חלה על העיסה עכת"ד, והנה במה שכתב דאין תימא כ"כ על חיוב תרו"מ דמילתא דלא שכיחא הוא הלא אדרבא שכיח הוא וצריכה הוא לפמש"כ הרמ"א (יור"ד סי' של"א סעיף י"ט) דבזה"ז בכדי שנוכל לשרוף התרומה טוב להכשיר הפירות קודם שחל עליהם חיוב תרומה ותימא במקומה עומדת ובמה שכתב דהוא תימא עצומה על חיוב הפרשת חלה יפה כיון בזה לדעת גדולים שמא גרים להשאגת אריה בתשובותיו החדשות דיני חדש (סי' י"ב) דכבר עמד בתימא זו והעלה שם דהא דבעינן שעת הכושר דהפירות שיהיו בטהרה הוא דוקא לחיוב תרומה ולא לחיוב חלה דמביא דדרשינן לו ולא לאורו דבעינן שעת הכושר לטהרה בתרומה כתיב ולא בחלה וכבר השיגוהו בזה על השאג"א מדברי הריטב"א (נדה ו' ע"ב) שכתב בפירוש דדרשה דתתן לו ולא לאורו נאמרה בחלה דחלה רחמנא קריה תרומה. ומצאתי בסוף דבריו שכתב גיסי הגה"ח זצ"ל דבר נפלא להסיר תמיהה זו ועוד במה שהרמב"ם השמיט להלכה זו דסוגין דפסחים שם שלא אליבא דהלכתא דאנן פסקי' כר"ע דחמץ בפסח אסור בהנאה ומצאתי שגם בזה יפה כיון לקדמאי דכ"כ במראה פנים ירושלמי תרומות (פ"ב מ"א) יעו"ש.

משה קליין

בענין לפני עוור

בענין לפני עוור מבואר במס׳ ע״ז דף ו׳ ובתוס׳ שם ומובא בתוס׳ במס׳ שבת דף ג׳ דהלאו דלפני עוור עובר דווקא בקאי בתרי עברי דנהרא או כדו׳, אבל כשאין תרי עברי דנהרא משמע בע״ז דליכא אפי׳ איסור דרבנן, ובשבת כתב התוס׳ דאיסור דרבנן לכה״פ איכא דחייב להפרישו מאיסורא, והמפרשים חקרו בסיבת האיסור אי זה מטעם הוכח תוכיח וא״כ היה צריך להיות חיוב זה מדאורייתא, וראיתי לאחד מן האחרונים שכתב שהיא מדין מש״כ הרמב״ם בפ״א מהל׳ סנהדרין ה״א שבי״ד מעמידין שוטרים ומכין על כל מעוות של כל ישראל, אבל באמת מבואר בהרבה אחרונים דהוא משום מסייע ידי עוברי עבירה ועי׳ בגיטין ס״א ובריטב״א בע״ז כתב דאיסור של מסייע היא מכח ערבות, ולפ״ז לכאורה דברי התו׳ סותרין דאי הטעם משום ערבות היה צריך גם בליכא תרי עברי דנהרא חיוב להפרישו מאיסור מדין ערבות, ועי׳ ברמב״ן ורא״ש ומאירי שכולם קאי בשי׳ התו׳ דעכ,פ מדרבנן האיסור, ובמקום אחר הארכתי בשי׳ הרא״ש, אבל הר״ן סופ״ק דע״ז כתב בשם הרמב״ן דאפילו איסורא דרבנן ליכא ודבריו סותרין לכאו׳ ממה שכתב בשבת.

והנה בש״ך יו״ד סי׳ קנ״א ס״ק י״א מיישב סתירה זו דכ״ע מודי לשיטת המרדכי והתוסג׳ בפ״ק דע״ז ומחלק שם בין ישראל כשר לישראל מומר דהא דע״ז מיירי בעכו״ם או במומר דאז וודאי יעשו האיסור אף בלי שיסייע בידם אבל שיטת התו׳ והראשונים במס׳ שבת מיירי בישראל דבוודאי בלי עזרת הישראל בוודאי לא יעבור על האיסור, והנוב״י בדגול מרבבה שם הרחיב יתר ביאור בסברת הש״ך דלכאו׳ ק׳ דהא קיי״ל ישראל אע״פ שחטא ישראל הוא וא״כ לא היינו צריכין להחשידו שיעבור אפי׳ שהוא מומר והבית שלמה תמה על הש״ך מתו׳ קידושין דף נ״ו ד״ה אבל עיי״ש, אלא מחדש שם לחלק אי הוא מומר בשוגג או מומר במזיד דבמזיד יוצא מגדר ישראל, ואז בוודאי חשוד הוא, ולפ״ז מיושב אבל עיין בטוטו״צ תלותא, חלק ב׳ סי׳ ל״א שמשמע שפלוג על הנוב״י הנ״ל אולם ע״י בברכ״י שמביא קצת ראי׳ דלא כחילוק הש״ך מגמ׳ נדרים ס״ב ומרמב״ם פ״ח דשמיטה ומר״ן סופ״ק דע״ז עי״ש, ועי׳ פסקי תוס׳ במס׳ שבת עי״ש, ועי׳ גליון מהרש״א מה שעמד על הש״ך עי״ש.

וראיתי בשו״ת בנין ציון סברא לחלק אם הוא מסייעו בשעה שעובר עבירה דאז יש עליו חיוב להפרישו ואז בכל אופן יהיה אסור אף בלא תרי עברי דנהרא, אבל כשאינו עושה באותו שעה איסור אלא שחשוד הוא לעשות אחר זמן עבירה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא, ועי׳ בשו״ת משיב נפש סי׳ ל״ב שזה החילוק הוא ברור ואמת לדעת התוס׳ והרא״ש והביא ראי׳ לדבריו מתוספתא דדמאי פ״ב, עי״ש. ולכאורה אינו מובן דהול״ל דבשעה שעובר איסור אז ממילא יעבור על האיסור וא״כ מה משנה אם מגיש לו האיסור, אבל כשרק חשוד על האיסור א״כ אם מקרב לפניו האיסור הרי הוא גורם שיעשה האיסור דהרי היה אפשר להחזיק את הישראל דלא הי׳ עובר את העבירה.

ונ״ל להסביר את דבריו, דהא דקאמר בשעה שעובר את העבירה מיירי אינו חשוד לעשות האיסור וא״כ יש עליו חיוב בכל אופן למונעו מאיסור כמו שיש בכל מסייע בידי עובר עבירה שחייב לעשות כל דבר בכדי להצילו מהחטא, וא״כ אפי׳ שהי׳ אפשר להקשות דא״כ יהיה אסור רק בתרי עברי דנהרי, אבל זה אינו דהא אם חייב להפרישו מטעם מסייע אז אפי׳ כשאין תרי עברי גם מצווה עליו לעשות כל פעולה למונעו, אבל בחשוד לעשות האיסור אחר זמן, הרי ממילא לא יוכל למונעו מלעבור עבירה וא״כ כשאינו בשעה שעובר אז ליכא איסור כשאינו בתרי עברי, אבל בתרי עברי דנהרא הרי יש בזה לפני עוור ממש ולא מטעם מסייע.

ועי׳ בח״ס או״ח סי׳ י״ט ליישב סתירה זו דהטעם דישראל ערבין זל״ז וא״כ בהא דגמ׳ בע״ז מיירי בעכו״ם ואז אין ערבות, משא״כ לישראל אז יש איסור מדרבנן מטעם דישראל ערבין זל״ז. ויש להקשות ע״ז מצתו׳ קידושין נ״ו ע״א ד״ה אבל דמשמע דאפי׳ בישראל אין איסור דרבנן וכ״ש דאורייתא, אבל א״א דהטעם של מסייע היא משום ערבות ובעכו״ם אין ערבות לא יתכן, דהא הרמ״א ובביאור הגר״א סק״ח כתבו דאיסור זה שייך ג״כ בעכו״ם דאסור לסייע להם, וצ״ל כמה שכתב בבית אפרים סי׳ ל״ו דאם מאכילו בידים אפי׳ כשלא קאי בתרי עברי דנהרא דאז אין האיסור של לפנ״ע אבל להאכילו בידים אסור גם אז, ולפ״ז יש לחלק מהא דע״ז למ״ש התו׳ בשבת.

הבאתי לעיל דגול מרבבה יש לתמוה הרבה בדבריו חדא הנה הט״ז באו״ח ס׳ תמ״ח ס״ק ד׳ כתב דאסור למכור לישראל מומר חמץ קודם פסח ואם מכר לו נאסר החמץ הנמכר לו כי אע״פ שחטא ישראל הוא עיי״ש ולא משמע שם דוקא בשוגג והמחנה חיים בס׳ מ״ה ג״כ תמה עליו שבש״מ ב״מ דף ה׳ מביא מריטב״א ש״פ בגמ׳ אנן חייתא לרועה היכי מסרי׳ דמפרש קו׳ הגמרא משום מסייע ידי עוברי עבירה הגם שרועה הוא גזלן במזיד וכ״ת דאנן אינן מצווין להפרישו אלא אנו שב ואל תעשה וא״כ עדיין קשה קו׳ הגמ׳ האיך אנו עושים מעשה לסייע במומר בידים ועוד קמתמה לפ״מ שהסביר הריטב״א

דמסייע הוא מטעם ערבות משמע אפילו במזיד וע' רמב"ן עה"ת על פסוק ארור האיש אשר לא יקום את דברי התורה הזאת וע' באו"ח ס' תר"ח במג"א סק"ג ומסיק וצע"ג ונ"ל ליישב קצת דיש שני דברים אחד מסייע ידי עוברי עבירה שהוא מטעם ערבות כמו שפירש הריטב"א ע"ז הנ"ל וע"ז במומר במזיד אמרינן שב ואל תעשה עדיף אבל יש עוד דין כמו שביארנו קצת מהרמב"ם בפ"א מסנהדרין ה"א שבי"ד מעמידין שוטרים ומכין על כל מעוות של כל ישראל ועפ"ז יש להבין קצת ויל"ע בכל זה.

בבנין ציון שהבאתי לעיל יש קצת ראיה ממג"א ס' קס"ט סק"ו בשם בח' דמוכח דהיכי דליכא איסור בשעת מעשה ל"ש לפני עוור ומהר"ם שיק בספרו על תרי"ג מצות מצוה רל"ג קמתמה ע"ז מגמ' ע"ז דף כ"ב ע"א דהגמ' פריך דלא ישכיר אדם שדה לכותי מפני שנקראת על שמן דתיפוק ליה משום לפ"ע והרי הוא משכיר לו השדה בחול וליכא משום לפני עוור ואח"כ מצאתי דכבר עמד ע"ז מהר' אסאד ס' קס"ה והמהרש"ם בתשו' מתרץ לפי המג"א ס' רמ"ד סקי"ח דגבי שכירות שכר כל יום בפ"ע עיי"ש א"כ י"ל כמשכיר לו בכל יום ויום בפ"ע ובמחנה חיים משמע ג"כ קצת בשינוי שמבאר שם דליכא לפ"ע רק אם הנותן גורם שיתחיל בעבירה על ידו דלפני עור לא תתן מכשול שלא יגרום שיתחיל בעבירה ע"כ, אבל מגמ' ע"ז דף נ"ה משמע שם דאם מסייע רק בסוף דריכה דהעבירה כבר נעשית בתחילת דריכה ובסוף דריכה אין עוד עבירה אפ"ה אסור לסייע בסוף דריכה ועיי"ש בתוס' וברש"י דפורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך ושם אפשר לקנות ממקום אחר ושם מזיד הוא לדרוך פרותיו בטומאה משמע דאפילו בסוף העבירה יש איסור לסייע ורציתי להאריך עוד הרבה אבל אין הז"ג עכשיו ולכן אסתפק בזה כעת.